payel

YAŞAM YOLU

İkinci Kitap

4.basım

Çeviren: Şemsa Yeğin

ANTON S. MAKARENKO

PAYEL YAYINLARI : 71
Çağdaş Romanlar : 11

Cilt II: ISBN: 975-388-094-4
Takım: ISBN: 975-388-045-6

Dizgi : Payel Yayınevi
Baskı : Özal Matbaası
Kapak Filmleri : Seval Grafik
Kapak Baskısı : Seval Grafik
Cilt : Yıldız Cilt

ANTON S. MAKARENKO

YAŞAM YOLU

(Bir Eğitim Destanı)

İkinci Kitap

İngilizce'den çeviren
ŞEMSA YEĞİN

payel

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

Yapıtın özgün adı: Eğitbilimsel Destan

●

İngilizce çevirinin adı: The Road of Life

●

Fransızca çevirinin adı: Poème Pèdagogique

●

Türkçe birinci basım: Ocak 1985

●

İkinci basım: Haziran 1997

●

Üçüncü basım: Ocak 2004

●

Dördüncü basım: Mart 2010

Kapak resmi: Winslow Homer

İKİNCİ BÖLÜM

MUTLULUK

YENİ Topluluğa yazdan kalma bir günde taşındık. Hava açık, güneşli ve ılıktı. Ağaçların yaprakları henüz sararmaya başlamamıştı; güzün ilk günlerinin canlandırdığı otlar, ikinci gençliklerinin en mutlu günlerini yaşıyormuşçasına kaygısız, yeşil ve tazeydi. O zamanlar, Yeni Topluluk da, otuzuncu baharını yaşayan bir güzelden aşağı değildi; güzelliği, kendisine olduğu gibi başkalarına da mutluluk veren, olgun, dingin, çekiciliğinin verdiği özgüvenle övünçlü bir kadın gibiydi Trepke. Kolomak ırmağı, hemen hemen dört bir yanımızı sarmış, yalnızca Gonçarovka'yla haberleşmemizi engellememek için dar bir geçit bırakmıştı. Bahçemizdeki görkemli ağaçlar, hışır hışır fısıldaşan dallarını Kolomak üzerine sarkıtmış, yükseklerden salınmış bol büzgülü bir tül gibi örtmüştü onu. Sayısız gölgelikler rahat rahat soyunup suların koynuna atılmaya, su perilerine kur yapmaya, ya da hiç değilse, kafa dengi bir arkadaşa büyük sırlar açmaya, oturup onunla bol bol dertleşmeye elverişli nice kuytu köşeler vardı burda. Büyük binalarımız, dik yamacın tepesinde, ırmak boyunca sıralanmıştı; yaramaz ve becerikli çocuklarımız, giysilerini oracığa, pervazlara fırlatıp, pencerelerden ırmağa atlarlardı.

Pek de genç olmayan ağaçlarla dolu meyva bahçemiz, basamak basamak ırmağa iniyordu; ve Şere, en alttaki ağaçlık seti, daha ilk günden kendine ayırmıştı; orayı ilk keşfeden oydu çünkü. Havadar bir yerdi burası, günün her saatinde güneş alıyordu ve Kolomak ırmağı, içinde deniz kızları barındırmasa, oltalara bol bol balık salmasa ya da esin perileri gönderip şiirler yazdırmasa da, bu noktada hayli genişlettiği

yatağında sere serpe akıyor, dinginliği çevresine de dağıtıyordu. Buralar şiirden çok lahana ve kuş üzümü üretmeye elverişliydi. Topluluğun üyeleri, bu ayrıcalıklı bölgeye, bel küreği ya da çapalarla silahlanmış olarak, belli bir işi yapmak üzere gelirlerdi. Bazen bir sabana koşulmuş zar zor ilerleyen Haydut'un ya da Fırtına'ya eşlik eden birkaç çocuğun geldiği de olurdu. Ünlü iskelemiz, yani Kolomak ırmağının dalgaları üzerine uzanmış bir ayağı kıyıda, bir ayağı üç metre ilerde suyun içinde üç keresteden oluşan limanımız da bu noktadaydı.

Kolomak, az ilerde doğuya doğru kıvrılıyor, ayaklarımızın altına, büyük bir eliaçıklıkla dönüm dönüm otlaklar seriyordu. Bu uçsuz bucaksız yeşillikler tek tük ağaççık ve çalılıklarla süslenmişti. Bu otlağa, meyvalığımızdan dümdüz inebiliyorduk; dinlenme saatlerinde, meyvalığın kıyısındaki kavakların gölgesinde, çimenlerin üzerine oturmaya ve güzelliğine bir türlü doyamadığımız bu otlağa, ağaçlara, gökyüzüne ve ufukta eğri büğrü çizgiler oluşturan Gonçarovka köyüne bakmaya bayılırdı herkes. Kalina İvanoviç de buradan çok hoşlanırdı; bazı pazar günleri, beni de zar zor oraya sürüklerdi; böyle zamanlarda, genellikle öğle güneşinin altında oturur, söyleşirdik onunla.

Kalina İvanoviç'le köylülerden, yapılacak onarımlardan, dünyadaki haksızlıklardan ve kendi geleceğimizden konuşmak benim de hoşuma giderdi. Önümüzde, çayır ve tarlalar uzanırdı, bu yüzden Kalina İvanoviç son derece önemli felsefesel yorumlarını zaman zaman yarıda kesip başka işlerle uğraşmak durumunda kalıyordu.

"Yaa, işte böyle dostum, yaşam bir kadın gibidir, ondan hakseverlik beklenmemelidir, adalet beklenmemelidir. Pehlivan özentisi gibi görkemli bıyıkların mı var, baklavalar böreklerle ağırlanırsın, ama köse misin, bıyığın yok mu, sana bir yudum su bile vermez kimse... Hak hukuk değil ye kürküm ye dünyası. Benim başımdan bir olay geçti, o zamanlar süvari eriydim... Ulan orospu çocuğu, Kafan nerde senin ha? Akşam yemeğinde mi yedin, evde mi unuttun, ha? Bak atı nerelere sürüyor asalak! Ulan geberesice, orda lahana ekili, lahana!"

Kalina İvanoviç bu söyevin sonunu ayakta, benden hayli uzakta, piposunu tutan elini havalarda sallayarak tamamlardı.

Otların arasında, üç yüz metre kadar uzakta bir yerde, kestane renkli bir karaltı görünüyordu ama ortada bir "orospu çocuğu" falan yoktu.

Kalina İvanoviç kiminle konuştuğunu biliyordu ama. Bu çayırlık Bratçenko'nun bölgesiydi, gözle görünmemesine karşın her an orda olduğu varsayılabilirdi, Kalina İvanoviç'in söyleviyse, aslında bir çeşit ruh çağırmaydı. İki üç kısa çağrıdan sonra Bratçenko elle tutulur bir cisim olarak ortaya çıkardı; ancak o da, gizemli havaya uygun olsun diye atın yanıbaşında değil, bizim arkamızda bir yerlerde, meyva bahçesinde belirirdi.

"Ne bağırıp duruyorsun Kalina İvanoviç? Lahanalar nerde, at nerde?"

Bunu, son derece büyük uzmanlıklar gerektiren bir tartışma izlerdi; ancak bu konuşmaları dinleyen kundaktaki çocuk bile, Kalina İvanoviç'in görüşlerinin hayli modası geçik olduğunu, Topluluk topraklarının sağını solunu artık birbirine karıştırdığını, lahana ekimi için hangi tarlanın hazırlandığını çoktan unuttuğunu anlardı.

Çocuklar, Kalina İvanoviç'in rahat rahat ihtiyarlaması için ellerinden geleni yaptılar. Tarımsal sorunlar, çoktan tümüyle Şere'nin omuzlarına yüklenmişti, Kalina İvanoviç'e, çok ince ayrıntıları konu alan eleştirmeler yapmak, tarım zırhının küçücük deliklerinden yaşlı burnunu sokmak kalıyordu yalnızca. Şere bu burnu; sakin sakin, kibarca ve de şakayla yakalar, çimdiklerdi; Kalina İvanoviç gene de hiç altta kalmaz, son sözü başkasına bırakmazdı.

"İyi valla, bu işin sonu nereye varacak, Tanrı bilir. Vaktiyle bizim köyde de buğday ekerlerdi, bilmez değiliz. Şimdikiler bir âlem.. Yeter ki yetenek olsun insanda diyorlar. İyi ama, yetenek buğdayı yeşertir mi, sorarım?"

Öte yanda, ekonomik alanda krallık tahtına her geçen gün biraz daha yaklaşıyordu Kalina İvanoviç; ancak bu, başında tacı olan ama yönetime hiç karışmayan bir kraldı. Ekonomik konularda sözü ona bırakıyor, kararları önünde saygıyla eğiliyor ama doğru bildiğimizi okuyorduk. Kalina İvanoviç, bunlara alınmıyordu bile, hiç de alıngan bir yüreği yoktu çünkü, hem, onun için önemli olan söylediği büyük sözler, çektiği söylevlerdi.

Artık gelenek haline gelen eski bir alışkanlığımızı sürdürüyor, kasabaya hep Kalina İvanoviç'i gönderiyorduk; bu yolculukları şimdi az

da olsa törenlerle başlıyor sayılırdı. Modası geçmiş debdebelere hiçbir zaman metelik vermemişti Kalina; onun şu sözlerini ezberleyecek kadar sık duymuştu çocuklar:

"Efendilerin faytonu görkemli, atı bir deri bir kemik olur, ama iyi adamın arabası eski, atı besilidir."

Çocuklar, eski, cenaze arabasını andıran arabanın içine bir kat taze saman, üzerine de temiz bir örtü, elde dokunmuş güzel bir keten sererlerdi. Sonra atların en iyisini arabaya koşar, kurallara uygun olarak, bir arabacı gibi, Kalina İvanoviç'in kapısının önüne çekerlerdi. Ekonomik işlerimizi yürüten tüm görevli ve yetkililer, işlerini kusursuz yaparlardı; yani Levazım müdürü yardımcımız Denis Kudlati'nin cebinde kasabada yapılacak tüm işlerin bir listesi bulunurdu örneğin; depo görevlisi Alyoşka Volkov, kutuları, çanakları, ip yumaklarını ve alınacak malları paketlemek için gerekli başka şeyleri arabaya yerleştirirdi. Kalina İvanoviç, arabayı üç ya da dört dakika kadar bekletirdi kapısının önünde, sonra tertemiz yıkanmış, güzelce ütülenmiş yağmurluğu sırtında olduğu halde kapının önünde belirir, orda bir durur, daha önce hazırladığı piposunu yakar, atla arabaya şöyle bir bakar, bazen de dişlerinin arasından öfkeli şu sözleri söylerdi:

"Sana kaç kez söyleyeceğim, kasabaya böyle pespaye bir şapkayla gidilmez diye! Ne kalın kafalı adamsın be!"

Denis, yoldaşlarından birinin şapkasını kendisininkiyle değişirken, Kalina İvanoviç yerine çıkar oturur, buyruğunu verirdi:

"Evet, yürü bakalım!"

Kalina İvanoviç, kasabada, vaktinin çoğunu bir kodamanın, falanca levazım yetkilisinin odasında lak lak etmekle geçirir, bu arada burnunu havalarda, başını dimdik tutar, o güçlü ve zengin kurumun, Gorki Topluluğu'nun onurunu böylece korurdu kendine göre. Gene aynı onuru korumak ve yüceltmek amacıyla son derece önemli siyasal konulardan söz ederdi genellikle.

"Köylüler tüm gereksinmelerini karşılamış, tüm isteklerine kavuşmuş durumdalar," diyordu kodamana. "Bunu deneyimlerime ve gözlemlerime dayanarak söylüyorum size..."

Bu arada Denis Kudlati, başında ödünç şapkayla ordan oraya koşmakta, Kalina İvanoviç'in kendini konuk ettiği odanın bulunduğu

katın hemen altında, odadan odaya dalmakta, istek fişlerini doldurmakta, müdür ve memurlarla tartışmakta, çuval ve torbaları arabaya yüklemekte, Kalina İvanoviç'in oturacağı yerin rahatının herhangi bir yükle bozulmamasına özen göstermekte, ata yem vermektedir. Saat üçe doğru üst kattaki odaya dalacak, üstü başı undan bembeyaz, saçlarıysa testere talaşıyla dolu olduğu halde telaşla:

"Haydi, hazırız, Kalina İvanoviç!" diyecektir.

Kalina İvanoviç'in yüzünde bir diplomatik gülümseme belirecek, müdürün elini sıkacak, Denis'e de ciddi ciddi:

"Her şeyi güzelce yerleştirdin mi?" diye soracaktır.

Topluluğa varıldıkta yorgun düşmüş olan Kalina İvanoviç, dinlenmeye çekilecek, Denis de, yarım yamalak ısıtılmış yemeğini alelacele yiyip Topluluğun çeşitli yönetim odalarına koşturarak, ordan oraya gidip gelecek, ve bir kocakarı gibi durmadan söylenecektir.

Kudlati, herhangi bir şeyin ziyan edilmesine asla dayanamazdı. Arabadan bir damla saman düşecek olsa, biri bir asma kilidi yitirse, ahırın kapısının tek menteşeyle pervazdan sarktığını görse, düpedüz acı duyardı bu çocuk. Böyle durumlarda gülümsemesini siler, suratını asardı belki, ama kimseye, gerçekten darılmazdı; ekonomik değerleri boşa harcayan birine yalnızca kocakarı gibi söylenmekle yetinmezdi Denis; dır dır öterdi, doğru, ama sesinde karşısındakine dediğini yaptıran bir kesinlik, onu haklı olduğuna inandıran bir güçlülük okunurdu. Küçüklerden biri, çocukluğun verdiği o saflıkla, insan enerjisini harcamanın en akla uygun yolunun bir ağaca tırmanmak olduğunu mu düşündü, ve bu sırada dikkatsiz mi davrandı, Denis onu nasıl yola getireceğini bilirdi. Çatık kaşlarının bir hareketiyle onu aşağı indirirdi önce.

"Sen kafanla mı düşünüyorsun, başka bir yerinle mi?" derdi ona. "Evlensen çocuğun olacak nerdeyse, ağaçlara tırmanıp pantolonunu berbat etmemeyi öğrenmemişsin daha. Gel bakayım, sana başka bir pantolon vereceğim."

Soğuk terler dökmekte olan ufaklık, "Ne pantolonu? diye sorardı bu kez.

— Ağaçlara tırmanırken giyilen türden, ne olacak! Yepyeni pantolonla ağaca çıkmak olur mu? Sen ömründe gördün mü böyle şey?"

Denis, anadan doğma iktisatçıydı sanki, tüm aklını hangi deliğin hangi yamayla kapatılacağını hesaplamaya vermişti; bu yüzden insansal duyguları değerlendirme yetisinden yoksundu. İnsan ruhunun o yalın anlatımını görememiş, anlayamamıştı. Ufaklık, kendisine verilen o yepyeni pantolonun doğurduğu coşkuyla, o taşkın sevinçle yerinde duramamış, ağaca tırmanmıştı oysa. Pantolonla ağaç arasında çok yakın bir nedensellik ilişkisi vardı; Denis'e sorarsanız, bu ikisi asla yan yana gelemezdi.

Kudlati'nin bu katı tutumu, kaçınılmaz bir gereklilik sonucuydu aslında, çünkü yoksulluğumuz, çok tutumlu davranmamızı gerektiriyordu. Bu yüzden, Komutanlar Kurulu, Kudlati'yi levazım müdürü yardımcılığına aday göstermişti. Küçüklerin, pantolonlarla ilgili "haksız" cezalar konusundaki erkekliğe sığmaz yakınmalarına bana mısın demedi Kutlati. Karabanov, Belukhin, Verşnev, Burun ve öteki eskiler, Kudlati'nin çaba ve çırpınmalarını her zaman değerli, önerilerini yerinde buluyorlardı, bu yüzden baharda, Kudlati'nin bir genel toplantıda yaptığı öneriye gık demeden evet oyu verdiler. Öneri şuydu:

"Pabuçlar yarına kadar levazıma teslim edilsin; yazın yalınayak dolaşabiliriz."

Denis, 1923 Ekiminde çok çalıştı. Topluluğun on müfrezesi, tümüyle onarılmış olan binalara zar zor sığıyorlardı. Beyaz Saray adını taktığımız eski malikânede yatakhaneler, derslikler vardı, veranda görevi gören büyük salondaysa, marangozevi kurulmuştu. Öğretmenlerle öteki görevlilerin odalarının bulunduğu ikinci evin bodrum katını yemek salonu olarak kullanıyorduk. Buraya ancak otuz kişi sığıyordu, bu yüzden yemeği üç posta halinde yiyorduk. Ayakkabıcı, tekerci ve terzi dükkânları, köşelere sıkışmış durumdaydı; bunlar, birer sanayi okuluna yaraşır durumda değildi. Toplulukta hiç kimse, ne öğretmenler, ne de öğrenciler rahat değildi; herkes sıkış sıkıştı. Yeni meyvalıkta, iki katlı saray gibi bir bina vardı; bu, bize gelecekte çok zengin olabileceğimizi durmadan anımsatan, böylece umutlarımızı diri tutan bir yıkıntıydı. İçinde bol bol ve de geniş geniş odalar vardı, tavanlar kabartmalarla süslüydü, meyvalığa bakan koca bir de verandası vardı, bunları değil görmek, düşündükçe içimiz gidiyordu. Bütün iş, döşemeleri onarmaya, pencere, kapı, merdiven ve şömineler yapmaya bakıyordu. Bunları yaptık

mı, tam yüz yirmi kişilik güzel bir yatakhanemiz olacak, bu iş için kullanılan ufak tefek yerler de daha başka işlerde kullanılmak, eğitbilimsel çalışmalara daha rahat olanak tanımak üzere boşalacaktı. Ancak bu iş için altı bin ruble paraya gereksinmemiz vardı; tüm gelirimizi eski yoksulluğumuzun kalıntılarını ortadan kaldırma savaşımında harcıyorduk; o kötü günlere dönmeyi hepimiz dayanılmaz buluyorduk çünkü. Bu alandaki başarılarımız, gözle görülür elle tutulur biçimde kendini gösteriyordu. Yamalı ceketleri atmıştık, partal şapkaları, ot yatakları, kerevetleri atmıştık, sonuncu Romanov'un zamanından kalma yırtık yorganlardan kurtulmuştuk, ayaklarımıza da artık pabuç yerine bez dolamıyorduk. Ayda iki kez düzenli olarak Topluluğumuza gelen bir berberimiz vardı artık; makasla dümdüz kısaltmaya on kopek, birinci sınıf saç kesmeye yirmi kopek alıyordu berber gerçi, ama gene de çeşit çeşit saç tuvaletleri sergileyen kafalar görülebiliyordu aramızda. Eşyalarımız boyasızdı, daha hâlâ tahta kaşıklarla yemek yiyorduk, çamaşırlarımız da hâlâ yamalıydı, ama gelirimizin büyük bir bölümünü araç gerece ve daha başka taşınmaz mallara yatırmayı seçtiğimizden bu özveriye seve seve katlanıyorduk.

Gerekli olan altı bin rublemiz yoktu; olmadığı gibi, bunu sağlayabilme yolu ya da umudu da yoktu. Genel toplantılarda, Komutanlar Kurulunda, Gençlik Kolu toplantılarında, ya da büyüklerimizin hoşbeşlerinde, ufaklıklarımızın gevezeliklerinde hep bu altı binden söz ediliyordu; ve her konuşma, bunca paranın hiçbir biçimde sağlanamayacağı düşüncesiyle kapanıyordu.

O dönemde, Gorki Topluluğu, Halk Eğitim Komiserliğine bağlıydı, belli veri ve varsayımlara dayanılarak saptanmış sınırlı yardımlar alıyordu bu kurumdan. Giyim kuşam için, adam başına yirmi sekiz ruble verildiğini söylersek, bu yardımların ne kadar olduğu kolayca anlaşılır. Kalina İvanoviç öfkeden köpürüyordu:

"Hangi Allahın akıllısı bu miktarı saptıyor acaba? O herifi bir bulsam, yüzüne şöyle bir bakar ne mal olduğunu anlarım! Yarım yüzyıldan fazla yaş yaşadım, altmışıma geldim de böyle bir insan görmedim namussuzum! Asalaklar!"

Halk Eğitim Komiserliğine sık sık gitmeme karşın ben de böyle bir insan görmemiştim. Bu rakamlar belli bir kişi tarafından saptanmıyor,

tüm yurtta bulunan kimsesiz çocuklara ayrılan toplam paranın, çocuk sayısına bölünmesiyle elde ediliyordu.

Bu durumda, Trepke topraklarında bulunan ve genellikle Kızıl Saray diye andığımız imparatorluk stili bina, yarın balo verilecekmişçesine süprülüp temizleniyor, ama para yokluğundan balo belirsiz bir tarihe erteleniyordu. Balonun açılış dansını yapacak olan dansçılar —marangozlar— bile çağrılmamıştı daha.

Ancak, bütün bu durumlar, büyük umutsuzluklar Topluluk üyelerinin keyfini bozuyor değildi. Karabanov'a sorarsanız, bu neşeli ruh halimizi şeytansı güçlere olan inancımıza borçluyduk:

"Şeytan yardım eder, görürsünüz! Biz hep dört ayak üstüne düşeriz, neden biliyor musunuz, aşk çocuklarıyız da ondan... göreceksiniz, şeytanın kendisi değilse de başka kötü ruhlar yardımımıza koşacak, belki bir cadı, ya da ne bileyim... Bu evin böyle durup duracağına, göz zevkimizi bozacağına inanmıyorum!"

Derken, Ukrayna Çocuklarına Yardım Kurumunda bir denetleyici olan Bokova'nın 6 Ekim günü bizi ziyaret edeceğini bildiren bir telgraf aldık. Telgrafta ayrıca bu bayanı karşılamak üzere Harkov tren istasyonuna bir araba göndermemiz gerektiği belirtiliyordu. İşte bu haber, Topluluğun ilerigelenlerince çok önemli görüldü; Kızıl Sarayın onarılması işinin hemen başlayabileceği görüşünü savunanlar çıktı.

"Kocakarı bize altı bin rubleyi verir isterse...

— İhtiyar olduğunu nerden biliyorsun?

— Çocuk Kurumlarında hep yaşlı kadınlar çalışır."

Kalina İvanoviç pek iyimser değildi ama.

"Çocuk Yardım Kurumundan zırnık alamazsınız. Bunu adım gibi biliyorum. Bize üç çocuk daha kakalamaya çalışacaktır. Sonra bir de, kadındır ne de olsa... Eh, kurama bakarsan kadınların eşit hak ve yetkileri var, ama gerçeklikte, kadın, daima kadındır..."

Ayın beşinde, Anton Bratçenko'nun bölgesinde ateşli bir çalışma göze çarptı; iki atlı fayton yıkandı, Kızıl'la Mari'nin yeleleri örüldü. Topluluğa başkentten konuk geldiği pek olmuyordu, böylesi seyrek bir olay karşısında gerekli saygıyı göstermekten yanaydı Anton. 6 Ekim sabahı Bratçenko'yla birlikte istasyona gittik; Anton sürücülüğü başkasına bırakmayı saygısızlık saymıştı. Anton'la ikimiz arabaya

oturmuş, istasyondan çıkan ihtiyarlara dört gözle bakıyor, aralarında Halk Eğitim Bakanlığından gelmişe benzer biri var mı diye arıyorduk. Ansızın bizim aradığımıza hiç, ama hiç benzemeyen birinin sesini duyduk.

"Bu nerenin arabası?

— Bizim işimiz var! diye tersledi onu Anton. Araba tutacaksanız orada sürüyle!

— Siz Gorki Topluluğundan değil misiniz?"

Anton ayaklarını kaldırdı, kendi ekseni çevresinde tam bir daire çizdi. Benim de ilgim uyanmıştı doğrusu.

Karşımızda, son derece şaşırtıcı biri duruyordu: ekose kumaştan yapılma açık kül rengi bir mantonun altında, ipeklere bürünmüş bir çift bacak görünüyordu. Pürüzsüz bir yüz, pembe pembe yanaklar, ve yanaklarda görülmedik güzellikte gamzeler... ışıl ışıl gözler, keman kaşlar. Dantel başörtünün kıyısından sarkan sırma lüleler... Arkasında, hemen hemen yok denecek yükünü, küçük bir kutuyla, iyi deriden yapıldığı belli bir küçük bavulu taşıyan hamal...

"Yoldaş Bokova siz misiniz?

— Hah! Nasıl da anladım Gorki Topluluğundan olduğunuzu!"

Anton toparlandı, üzgün üzgün başını salladı, dizginleri dikkatle topladı. Bokova bir kuş gibi rahatça zıplayarak arabaya bindi. Trenlerin ve istasyonların kokusu arabadan gitmiş, yerine çok daha başka, tatlı, içaçıcı bir koku gelmişti. Koltuğun bir köşesine sinmiş oturuyordum, bu beklenmedik durum karşısında çok utanmıştım doğrusu.

Yoldaş Bokova yol boyunca çeşitli konulardan konuştu. Gorki Topluluğu üzerine çok şey duymuştu, bir an önce görmeye can atıyordu.

"Biliyor musunuz Yoldaş Makarenko, bu çocukları çekip çevirmede öyle büyük güçlüklerle, ama öyle büyük güçlüklerle karşılaşıyoruz ki.. Onlara korkunç acıyorum, elimden gelse de onlara yardım edebilsem, ah... Bu çocuk sizinkilerden biri mi? Çok şeker bir delikanlı! Burada sıkılmıyor musunuz? Ah, çocuk yuvaları korkunç sıkıcı oluyor, biliyor musunuz? Hakkınızda öyle çok şey duyduk ki! Bizi sevmiyormuşsunuz diyorlar.

— Kimi sevmiyormuşum?

— Bizi, Toplumsal Eğitim Kurumunda çalışan bayanları.

— Anlayamadım.

— Bize, 'Bayanlara Özgü Toplumsal Eğitim Yapanlar' diyormuşsunuz.

— Doğrusu bilmiyordum! dedim. Ömrümde kimseye böyle bir ad takmadım... ama... hiç de fena değil galiba!"

Kahkahalarla güldük. Bokova da bu adı çok uygun buluyordu.

"Aslında pek de yanlış yere söylenmiş bir söz değil bu, dedi. Toplumsal Eğitimle uğraşan yığınla kadın var. Ben de onlardan biriyim. Benim *ağzımdan, nasıl diyeyim, bilimsel bir söz* çıkacak diye beklemeyin. İyi mi?"

Anton ikide bir arkasına dönüyor, bu olağandışı yolcuya iri gözlerini çeviriyordu.

"Boyuna bana bakıyor," diye güldü Bokova. "Neden öyle bana bakıyor?"

Anton kıpkırmızı kesildi, atlarını dehledikten sonra bir şeyler de mırıldandı.

Topluluğa geldiğimizde çocuklarla Kalina İvanoviç karşıladı bizi. Hepsi de arabadan ne çıkacak diye ilgiyle bekliyorlardı. Semyon Karabanov, kafasını kaşıdı, utandığını ele veren bir hareketti bu. Zadorov, gözlerinden birini kıstı ve gülümsedi.

Bokova'yı çocuklara tanıttım. Bizimkiler büyük bir incelikle ona Topluluğu gezdirmeye başladılar. Kalina İvanoviç kolumu dürttü:

"Onu neyle besleyeceğiz?"

Kalina'nın sesine öykünerek, "Bunlar ne yer, hiç bilmiyorum, dedim ben de.

— Herhalde bol bol süt ister bu, ha? Ne dersin?

— Hayır, Kalina İvanoviç, dedim. Biraz daha katıca bir şeyler ister kanımca.

— Ne vereceğim ona? Bir domuz mu kessek acaba? Edvard Nikolayeviç dünyada izin vermez buna."

Kalina İvanoviç, seçkin konuğumuzun beslenmesi sorununu çözmeye yollandı, ben Bokova'nın peşinden gittim. Çocuklarla kaynaşmıştı bile. yanlarına vardığımda, şöyle konuşuyorlardı:

"Bana Maria Kondratyevna! deyin.

— Maria Kondratyevna! Peki! Öyleyse, buraya bakınız Maria Kondratyevna, burası bizim seramızdır. Kendimiz yaptık. Az kazma sallamadım burada. Bakın, ellerimin yaraları duruyor daha."

Karabanov, Maria Kondratyevna'nın önünde, kürek gibi bir el sergilemekteydi.

"Siz ona inanmayın, Maria Kondratyevna! Kürek çekmekten avuçları patladı, sandal sefasından yani!"

Maria Kondratyevna, şimdi örtüsüz olan sarı saçlı güzel başını bir o yana bir bu yana döndürüyor, son derece canlı, neşeli görünüyordu; ancak, seraya karşı, öteki başarılarımıza karşı pek ilgi duymadığı apaçık ortadaydı.

Çocuklar ona Kızıl Saray'ı da gösterdiler.

"Neden bitirmiyorsunuz? diye sordu Bokova.

— Altı bin ruble, dedi Zadorov.

— Demek paranız yok, ha? Zavallılar!

— Siz de var mı peki? diye gürledi Semyon. Neden böyle ayakta duruyoruz canım... Gelin şu otlara oturalım, ha!"

Maria Kondratyevna, Kızıl Saray'ın önündeki otların üstüne bir kraliçe gibi bıraktı kendini. Çocuklar, kalabalık yaşantımızı capcanlı renklerle önüne seriyorlardı, geleceğimizin nice parlak olduğunu, Kızıl Saray'ın onarılması halinde, ne büyük rahatlıklara kavuşacağımızı anlatıyorlardı.

"Şu anda seksen üyemiz var, öyle olsa, yüz yirmi kişi alacağız, işin güzel yanı bu işte!"

Kalina İvanoviç meyvalıktan geliyordu. Ardında Olya Voronova yürümekteydi; Olya'nın elinde koskocaman bir güğüm, iki testi ve yarım okka çavdar ekmeği vardı. Maria Kondratyevna az daha küçük dilini yutacaktı.

"Hii! Ne güzel! diye haykırdı. Burada her şey öyle güzel ki! Bu sevimli ihtiyar da kim? Arıcınız, değil mi?

— Hayır efendim, arıcı değilim, dedi Kalina İvanoviç kabara kabara. Hiçbir zaman bir arıcı olmayacağım, ama size şu kadarını söyleyeyim, bu süt baldan daha tatlıdır. Çiftlikten falan almadık, Gorki Topluluğunun ürünüdür bu. Böylesi tatlı ve de buz gibi sütü ömrünüzde içmemişsinizdir."

Maria Kondratyevna ellerini çırptı, sonra eğildi, Kalina İvanoviç'in, bir dinsel törenin gereğini yerine getirircesine özen ve kendinden geçmişlik içinde doldurduğu maşrapayı aldı. Zadorov bu ilginç olaydan yararlanma fırsatını değerlendirmeye koyuldu.

"Sizde hiçbir işe gerekmeyen bir altı bin ruble var, bizse bu sarayı onaramıyoruz. Bu hiç de hakça bir durum değil, biliyor musunuz?"

Maria Kondratyevna buz gibi sütü bir solukta içmişti, şimdi koşmuş da yorulmuş gibi soluyordu.

"Ne süt ama! diye fısıldadı sesli sesli. Ömrümde böylesini tatmadım... Mutluluk düpedüz!

— Ee, altı bin rubleden ne haber?" dedi Zadorov. Kızın gözünün içine bakıyor, ar damarı çatlamışçasına gülümsüyordu.

Maria Kondratyevna göz kırptı, "Amma da maddeci bir çocuk bu, ha! dedi. Altı bin ruble istiyorsun, karşılığında ne vereceksin bakalım?"

Zadorov, çaresizlik içinde sağına soluna bakındı, ellerini iki yana açtı, altı bin rubleye karşılık varını yoğunu vermeye hazırdı. Karabanov hazırcevaplığını gösterdi hemen:

"Size dilediğiniz kadar mutluluk veririz.

— Ne mutluluğu... yani?" diye sordu Maria Kondratyevna, yüzü al al olmuştu.

"Soğuk süt."

Maria Kondratyevna otların üzerine yüzükoyun kapandı, gözlerinden yaş gelesiye güldü.

"Beni sütle kandıramazsınız ama! dedi. Ben size altı bin ruble veririm, siz de benden kırk çocuk alırsınız, hepsi de tatlı çocuklardır, yalnız birazcık... kirli."

Topluluk üyeleri ciddileşti. Olya Voronova elindeki güğümü bir sağa bir sola sallıyor, Maria Kondratyevna'nın gözlerinin içine bakıyordu.

"N'olur? dedi. Kırk çocuğu alırız biz de.

— Elimi yüzümü yıkayacağım bir yere götürün beni, biraz uzanıp kestireceğim hem. Tamam, size altı bin ruble vereceğim.

— Daha tarlalarımızı görmediniz ama.

— Olsun, yarın da tarlaları gezeriz, tamam mı?"

Maria Kondratyevna bizimle üç gün geçirdi. Birinci günün akşamında Topluluğun çoğu üyesinin adını öğrenmişti, eski meyvalıkta, gecenin geç saatlerine dek onlarla çene çaldı. Kayıkla gezdiler, uzun yürüyüşler yaptılar, salıncaklarda sallandılar, ama tarlaları gezmeye vakti olmadı... Benimle bir sözleşme imzalamaya bile zor fırsat buldu Maria. Bu anlaşmaya göre, Ukraynalı Çocuklara Yardım Kurumu, bize, Kızıl Saray'ın onarılması için altı bin ruble göndermeyi, buna karşılık biz de, bu onarımlar tamamlandığı zaman Ukraynalı Çocuklara Yardım Kurumundan kırk öksüz çocuğu almayı taahhüt ediyorduk.

Maria Kondratyevna, Topluluğu pek beğenmişti.

"Bir cennet burası! diye haykırdı. Çok güzel şeyleriniz... Onlara ne demeli, bilmem ki?

— Melekler mi?

— Yok, hayır melek değil! İnsan! Çok güzel insanlar var burda! Hepsi güzel!"

Maria Kondratyevna'yı ben geçirmedim. Bratçenko da arabanın sürücü yerine kurulmadı, atların yeleleri de örülmüş değildi bu kez. Bratçenko, her şeyi Karabanov'un ellerine teslim etmişti; sürücü yerinde o oturuyordu. Kara gözleri parlıyordu, şeytansı gülümsemeleri ağzından taşıyordu sanki, gülücüklerini bahçenin dört bir yanına saçıyordu.

"Sözleşme imzalandı mı, Anton Semyonoviç? diye fısıldadı bana bir ara.

— Evet, diye yanıtladım.

— Tamam öyleyse. Bu bebeğin arabasını bir güzel süreceğim ki..."

Zadorov Maria Kondratyevna'nın elini sıktı.

"Yazın geleceksiniz, unutmayın, dedi. Söz verdiniz, tamam mı?

— Tamam, tamam, geleceğim. Burda bir yazlık tutarım.

— Yazlık da nesi? Bize geleceksiniz."

Maria Kondratyevna başıyla herkese veda etti, saygıyla eğildi, sevecen, pırıltılı ve gülümsemeli bakışlarını hepimize dağıttı.

Karabanov istasyondan döndükten sonra atları çözerken üzüntülü görünüyordu, Zadorov da karşısında durmuş, üzgün bir suratla onu dinliyordu. Kalktım, yanlarına gittim.

"Bize bir cadı yardım edecek demiştim, değil mi? dedi Zadorov, bak nasıl dediğim çıktı.

— Maria Kondratyevna cadı değil, ağzını topla!

— Bütün cadıların bir çalı süpürgesi ve kanca burnu olmaz ya! Gerçek cadılar çok güzeldir, çok!" diyerek güldü bu kez Zadorov.

OTÇENAŞ

Bokova bizi düş kırıklığına uğratmadı, altı bin rublelik para gönderimi bir hafta içinde bize ulaştı; Kalina İvanoviç, birden kendinden geçti, ağlayıp inlemeye, ordan oraya koşmaya, onarma ateşiyle tutuşmaya başladı. Yaş tahtalardan kapı ve pencere pervazı yapma buyruğu alan dördüncü müfreze de sızlanıp duruyordu. Kalina İvanoviç, bilinmeyen bir kimseye sövüyordu:

"İnşallah geberir de, yaş tahtadan tabut içinde gömülür, asalak herif!"

Trepke yıkıntılarıyla yaptığımız dört yıllık savaşımın son perdesi açılmış bulunuyordu. Kalina İvanoviç'den Şurka Jeveli'ye dek hepimiz, evi elden geldiğince çabuk bitirme isteğiyle yanıp tutuşuyorduk. Yıllar yılı ve de durmadan aklımızı taktığımız ereğe hiç gecikmeden varmak zorundaydık. Kireç çukurları, çalı çırpı yığınları, bahçedeki çarpık çurpuk yollar sinirimizi bozuyordu. Sağda solda yapım artıkları doluydu, pislikten bıkmıştık. Ve topu topu seksen kişiydik. Komutanlar Kurulu, sağı solu düzene koymak için Şere'den üç özel müfreze daha koparabilmişti. Komutanlar, Şere'ye çok kızıyorlardı.

"Bu kadar da olmaz ama! Bizi adam yerine koyan yok... Sizin işler yolunda ya, gerisini düşünmeyin hiç!"

Şere, buruş kırış defterini bir yerlerden çıkarıyor, yazılara baka baka, ve de hiç heyecanlanmadan, işlerinin hiç de yolunda olmadığını, yapılmasını tasarladığı işlerde hep geri kalındığını ve yapılacak daha dağlar kadar iş olduğunu söylüyordu. Bahçeyi temizlemek için iki müfreze vermesinin tek nedeniyse, bu işin son derece gerekli olduğunu kabul etmesiydi, yoksa bir insan bile veremez, onları tohum ayırma işinde, ya da seraların onarılmasında kullanırdı.

Komutanlar hoşnutsuzluk içinde söylenmeye başlıyorlar, ancak, birbiriyle çelişen iki duyguyu, Şere'ye karşı inatçılığı dolayısıyla öfke,

ama aynı amanda kararlarına bağlı kaldığı için hayranlık duygularını kafaları bir türlü almıyordu.

O sıralar, Şere altı ekimlik nadaslama dizgesinin örgütlenmesi işini tamamlamak üzereydi. Tarım alanındaki çalışmalarımızın büyük bir gelişme gösterdiğini birden farketti herkes. Çocuklarımızdan bazıları kendilerini tümüyle tarıma adamışlar, gelecekte de bu işi meslek edinmeyi kafalarına koymuşlardı; bunlar arasında en ateşlisi Olya Voronova'ydı. Karabanov, Volokhov, Burun ve Osadçi'nin toprakla haşır neşir olmaya karşı duydukları büyük hevesse, tümüyle —deyiş yerindeyse— estetik nedenlere dayanıyordu. Kişisel çıkar diye bir kavramı aklından bile geçirmeyen çocuklar, gözlerini kırpmadan toprağa âşık olmuşlar, bu bağlılıklarıyla gelecekleri ya da daha başka yetenek ya da istekleri arasında bir ilinti kurmaya kalkmamışlardı. Yalnızca yaşıyor ve yaşamı seviyorlardı, bütün gün durup dinlenmeden çalışmaktan hoşlanıyor, yarını, bayrammış gibi iple çekiyorlardı. Bütün bu günlerin, onları yeni ve eşsiz başarılara götürmekte olduğunu biliyorlar ancak bu başarıların neler olduğunu düşünmek zahmetine bile katlanmıyorlardı. Hepsi İşçi Üniversitesine girmeye hazırlanıyordu, ama bu konuda da toprağa karşı duydukları türden bir tutku besliyor, hangi dalda eğitim görmek istediklerini, hangi fakülteye gireceklerini bile düşünmüyorlardı.

Topluluğumuzda, çiftçilikten hoşlanan daha başkaları da vardı. Bunların konumu çok daha yalın, çok daha akla yakındı. Örneğin, Oprişko'yla Fedorenko kendi okulumuza gelme isteği bile duymuyorlar, dahası, yaşamdan hiçbir şey beklemiyorlardı. Onlara sorarsanız, insanın ekilecek bir karış toprağı, başını sokacak bir kulübesi, bir atı ve bir de karısı olmalı, yazın güneşle birlikte kalkıp onunla birlikte yatmalı, güzün her şeyi güzelce toplayıp ambarlara yığmalı, kışın da bir köşede oturup, gelsin çorbalar, gelsin börekler, çörekler ve de tereyağlar diyebilmeli, ayda iki kez bir düğüne, bir aziz bayramına, evlenme ya da doğum yıldönümü eğlencelerine katılmalıydı; bir erkek için bundan büyük mutluluk olur muydu? İşte bu iki delikanlı yaşamın kendilerine verebilecekleri konusunda son derece alçakgönüllü davranıyor, bu özlemleri beslemekle yetiniyorlardı.

Olya'ya göre durum çok daha başkaydı. Olya Voronova, gerçek bir *Komsomol* üyesine yaraşır ilgili ve düşünceli bakışlarını bizim tarlalarla komşuların tarlalarında gezdiriyor, toprağın börek çörek vaat ettiği kadar bir yığın soruna gebe olduğunu da görüyordu.

Şere'nin canı çıkasıya işlediği altmış desyatinlik toprağımız, ne onun ne de öğrencilerin gözünü korkutmamış, büyük çapta çiftçiliğe girişme, toprağı traktörlerle ekme, kilometrelerce uzunluğunda sulama olukları açma düşleri kurmalarına engel olmamıştı. Şere, topluluk üyelerinin ilgisini bu konuya nasıl çekeceğini biliyordu; birkaç kişiden oluşan bir sürekli dinleyiciler kümesi vardı. Bizimkilerin yanısıra, Pavel Pavloviç ve Gonçarovka Gençlik Kolu sekreteri Spridon da bu kümenin değişmez üyeleriydi.

Pavel Pavloviç Nikolayenko, yirmi altı yaşına gelmiş olmasına karşın bekârdı ve köy ölçütlerine göre evde kalmış sayılıyordu. Babası ihtiyar Nikolayenko burnumuzun dibinde, göz göre göre "kulak" olmuş, köprüaltı çocuklarını toplayıp boğaz tokluğuna çalıştırarak cebini şişirmişti; işin en kötü yanıysa, herkesi aptal yerine koyup, beş kuruşa avuç açacak denli yoksul numaraları yapmasıydı; zavallı, yoksul bir köylü havalarında dolaşıyordu.

Pavel Pavloviç'in baba ocağından hoşlanmamasının ve vaktinin çoğunu Toplulukta geçirmesinin nedeni buydu belki de. Şere onu işe almış, tarımcılık yapanların yanına katmış, ancak ona daha büyük sorumluluk gerektiren bir görev vermişti; öyle ki, Pavel bizim çocukların gözünde öğretmenlerle aynı konumdaydı. Pavel Pavloviç, okumuş adamdı, Şere'nin konuşmalarını büyük bir dikkatle dinler, söylenenleri çok iyi kavrardı.

Pavel Pavloviç de, Spridon da hep çiftçilikten, köylülükten konuşurlar, tüm konuşmalarının konusunu bu yöne çevirmeyi başarırlardı; onlara göre köylülerin yoksulluğuna son vermek için büyük çapta çiftçilik yapmak, tüm köylüleri tek bir büyük çiftlik çevresinde bir araya getirmek gerekiyordu. Olya Voronova gözünü onlardan ayırmaz, Pavel Pavloviç'in dingin bir tavırla konuşur, düşüncelerini açıklarken kahverengi gözleri ona hak verdiğini anlatan bir sıcaklıkla ışıl ışıl parlardı.

"Bakın ben ne düşünüyorum, diye başlardı Pavel, herkes çalışıyor, didinip duruyor, ama hiç kimse gerektiği gibi çalışmıyor. Gerektiği gibi

çalışmalarını sağlamak için onlara bunun nasıl olacağını öğretmek, halkı eğitmek gerek. Peki, kim eğitecek onları? Mujikler mi? Canı cehenneme, önce onları eğitmek gerek! Edvard Nikolayeviç her şeyi ölçüp biçmiş, bize ne yapacağımızı şıp diye söylüyor. Böyle olmalı! İnsan böyle çalışmalı! Bu şeytanlar bizim gibi çalışmayı hayatta öğrenmezler! Kendi bildiklerini okumak istiyorlar.

— Ama topluluk üyeleri çalışıyor," diye laf sokuştururdu Spiridon. Bu adamın ağzı kocaman, çenesi düşük, diliyse iğneliydi.

Pavel Pavloviç kaşını kaldırarak başını salladı, "Topluluktakiler," diye gülümsedi, "Topluluktakiler başka..."

Olya da gülümsedi. Ellerini ceviz kıracakmış gibi birbirine kenetleyip sıktı; yaramaz bir çocuk gibi kavak ağaçlarının tepesine doğru baktı. Olya'nın altın sarısı örgüleri, omuzlarından kaydı, kucağına düştü; Pavel Pavloviç'in mavi bakışları bunları izliyordu.

"Topluluktakiler ömür boyu çiftçilik yapmayı düşünmüyor ama gene de çalışıyorlar," dedi Olya. "Öte yanda köylüler tüm yaşamlarını toprakla haşır neşir olarak tüketiyorlar, çoluk çocuk büyütüyorlar, aile bakıyorlar..."

Spridon, Olya'nın *ne demek istediğini* anlamadı, "Eee, yani? diye sordu.

— Anlamıyor musun?" diye atıldı Olya; sesinde şaşkınlık okunuyordu. "Köylüler bir özerk topluluk halinde çok daha verimli çalışırlar, buna zorunlular hem."

Pavel Pavloviç, "Neden öylesi daha iyi sence?" diye sordu tatlı tatlı.

Olya, Pavel Pavloviç'in gözlerine sert sert baktı; Pavel, o anda kızın altın renkli saç örgülerini falan unutuverdi, bu ciddi, neredeyse erkeksi bakışlardan başka bir şeyi gözü görmedi.

"Buna zorunlular! dedi Olya. 'Zorunlu' ne demek, biliyorsun değil mi? İki kere iki dört, bu kadar açık"

Karabanov'la Burun da bu konuşmayı dinlemekteydi. Onlara göne bu, "mujikler" üzerine yapılan tüm konuşmalar gibi yalnızca kuramsal önem taşıyordu; mujiklerle yıldızları bir türlü barışmamıştı onların

çünkü. Ama bu ateşli tartışma Karabanov'un çok hoşuna gitmişti, bu ilginç konuşma cimnastiğine katılmaktan yoksun kalamazdı.

"Olya haklı, dedi. 'Zorunlu' demek, onları ele alıp, işi yapmak zorunda bırakmak demektir...

— Onları nasıl zorlayacakmışsın bakalım? diye sordu Pavel Pavloviç.

— Şöyle, ya da böyle," dedi Semyon. Tartışmayı kızıştırıyordu aklınca. "İnsanı bir işi yapmaya nasıl zorlarsın? Güç kullanarak! Mujiklerin tümünü bana ver hele, bir haftaya kalmaz hepsi kuzu kesilir, tatlı tatlı çalışmaya koyulurlar, iki hafta sonra da bana şükreder, elimi öperler."

Pavel Pavloviç, gözlerini kıstı.

"Nasıl bir güç kullanacaksın peki? Çenelerine yumruk mu indireceksin?"

Semyon kahkahayı koyverdi, kasıklarını tuta tuta sıraya doğru eğildi, başını sıranın arkalığına dayadı. Bu arada Burun, son derece sakin bir tavırla, sorunu hiç önemsemiyormuş gibilerden, "Sille tokat da neymiş canım! Güç kullanmak tabancayla olur." dedi.

Olya yüzünü yavaş yavaş ona çevirdi, sabırlı bir öğretmen tavrıyla:

"Asıl sen anlamıyorsun," dedi ona. "Halk bir şey yapacaksa, bunu tabancasız tüfeksiz gerçekleştirmelidir. Kendi özgür iradeleriyle yapmalıdırlar o işi, bu ancak böyle olur zaten. Önemli olan onlara sorunu doğru dürüst açıklamaktır."

Semyon başını sıranın arkalığından kaldırdı, daha gülmeyi kesememiş olan gözleri oyun dolu bir şaşkınlıkla açılmıştı.

"Olya! Olya!" diye haykırdı. "Ne adamsın be! 'Açıkla'ymış! Duydun mu Burun? Açıklayacakmışız. Adam Kulak olmak istiyorsa açıklamanın ne yararı var?"

Olya da gözlerini iri iri açtı, "Kulak olmak isteyen kim? diye babalandı.

— Kimmiş! Kim olacak, hepsi! Topu birden. Spiridon, Pavel Pavloviç, herkes!"

Pavel Pavloviç gülümsedi. Spiridon beklenmedik saldırı karşısında şaşırmıştı, "Vay canına! diyebildi yalnızca

— Vay canına ya! diye yineledi Karabanov.

— Bu neden Gençlik Kolunda, biliyor musunuz, toprağı yok da ondan. Bir anda yirmi desyatin toprak, bir inek, bir koyun, güzel bir de at ver ona, tamam. Sana bana ders vermeye kalkar o vakit, tamam mı Olya!"

Burun güldü ve bilgiç havalarda arkadaşını destekledi.

— Canınız cehenneme ulan piç kuruları!" diye haykırdı birden Spridon. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti, yumrukları havayı dövüyordu.

Semyon, sıranın çevresinde bir tur attı, ayaklarını havalara dek kaldırıyor, göğsünü kabartarak rap rap yürüyordu, bu, onun çok keyiflendiğinin anlatımıydı. Davranışı içten miydi, yoksa bu köylüleri kızdırmak için mi böyle yapıyordu bilinmez.

Sıranın önünde, çimenlerin üzerinde Silanti Semyonoviç Otçenaş oturuyordu. Fıçı gibi yassı uzun bir kafası, kırmızı suratı vardı bu adamın, renksiz bıyıkları iyice kırpılmıştı, kafasıysa son derece kabaktı. Şimdilerde böylelere çok seyrek rastlanıyor ama eskiden insanlık konusunda, insan hakları ve de votka çeşitleri üzerine derin bilgilere sahip filo-zoflardan çok vardı Rusya'da. Otçenaş bunlardan biriydi.

"Semyon'un söyledikleri doğru," dedi. "Mujik... nasıl derler yani... dostluktan anlamaz. Bir atı varsa, ilerde iki atı olsun diye tay ister. Gerisi boş!"

Otçenaş bunları söylerken sıkılı yumruğundan fırlayan başparmağını arkaya doğru kıvırmış, atları ya da köylüleri gösteriyordu aklınca. Beyaz kirpikli gözlerini de çok önemli bir şey söylüyormuşçasına ciddi havalarında kısmıştı.

"Yani demek insanları atlar yönetiyor, ha? diye sordu Spiridon öfkeyle.

— İyi söyledin! Asıl yönetenler atlar, doğru dedin! Yani atlar, inekler falan! Ve eğer insanın hiçbir şeyi yoksa, kendisi beş para etmez, karpuz tarlalarına bekçilik yapmaktan başka bir işe yaramaz. Gerisi boş!"

Topluluğumuzda bulunan herkes Silanti'den hoşlanırdı. Olya Voronova da onu severdi. Şimdi ona sevgiyle eğilmiş, kaşlarıyla, gözleriyle, her şeyiyle gülen yüzünü güneşe çevirircesine ona döndürmüş, bakıyordu.

"Söyle güzelim?

— Sen geri kafalısın Silanti! Söylediklerin, hep modası geçmiş zırvalar! Oysa yepyeni bir dünyada yaşıyoruz biz."

Silanti Semyonoviç Otçenaş'ın nerden geldiği konusunda kimsenin bir fikri yoktu. Bir derviş gibi birden ortaya çıkıvermiş, gökten inmişti sanki. Sırtında çuval gibi kaba bir keten gömlek, çıplak bacaklarını örten partal bir pantolonu vardı yalnızca. Elinde baston yerine geçecek bir sopa bile yoktu. Çocuklar, bu son derece özgür adamı görür görmez sevivermiş, yakasını bırakmamışlardı; büyük bir heves ve sevinçle onu alıp odama getirdiler.

"Anton Semyonoviç, bakın nasıl bir adam bulduk!"

Silanti bana ilgiyle baktı, ve kendini getiren küçük çocuklara kırk yıllık dostuymuş gibi gülümsedi.

"Bu, hani ne derler canım, sizin şef mi yani?"

Benim de birden kanım kaynadı ona.

"Bir iş için mi geldiniz?" diye sordum.

Silanti kendini toparlamaya, bir iş konuşmasına yaraşır anlatımlara bürünmeye kalktı hemen; yüzü ciddileşti, güven verici bir hal aldı.

"İşin aslı şu yani... dedi. Ben, şahsen bir işçiyim, sizde yapılacak iş var, işte gerisi boş!..

— Ne iş yaparsınız?

— Hani ne derler, insanın parası olmayınca, yapamayacağı iş yoktur."

Bunu söyledi ve birden kahkahalarla gülmeye başladı. Gülüşünde bir içtenlik, tatlı bir neşe vardı. Çocuklar da onunla birlikte güldü, eh, ben de gülüyordum. Çünkü herkes gülmekten başka bir şey yapılamayacağını anlamıştı.

"Peki, her işi yaparsın yani ha?

— Eh, hemen hemen her işi yaparım yani... Yani nasıl söylesem..." diye yanıtladı beni Silanti, ama ne diyeceğini bilemiyordu.

"Örneğin bir iş söyle?

— Çift sürerim, tırmık yaparım," diye saymaya başladı Silanti, bir yandan da parmaklarını bir bir tutuyor, saydıkça avucuna kapatıyordu. "Sonra, atlara bakarım, her çeşit sığır ve hayvana bakarım, sonra, hani nasıl derler, ayak işlerinizi görürüm, marangozluk yaparım, dökümevinde çalışırım, soba yaparım. Sonra boyacıyımdır, tamam mı, sonra, ayakkabıcıyımdır, çizme, potin onarırım. Yapılacak bir kulübe mi var,

yaparım, domuz mu kesilecek, keserim. Yalnız isim babalığı yapamam bu dünyada, böyle bir iş bana hiç düşmedi."

Gene gülmesini koyverdi. Öylesine gülünç bulmuştu ki sözlerini, gözlerinden yaş gelesiye güldü.

"Demek o iş hiç sana düşmedi? Şaka ediyorsun!

— Yok, doğru, kimse gelip benden böyle bir şey istemedi... Doğrusu bu!"

Çocuklar da kahkahalarla gülüyorlardı. Toska Solovyov ayaklarının ucunda yükselerek Silanti'nin boynuna sarılmaya çabalar gibi pantolonuna tutundu:

"Neden kimse seni çağırmadı, neden çağırmadı?" diye sordu şımarık şımarık.

Silanti gülmesini kesti, birden ciddileşti ve iyi bir öğretmen tavrıyla Toska'ya yanıt verdi:

"Bak, anlatayım, kardeşim, dedi. Bir bebek doğuyor, vaftiz edilecek, tamam diyorum kendi kendime, bu kez beni çağırırlar isim babası olarak! Sonra bir bakıyorum, zengin birini bulmuşlar, anladın mı!

— Kâğıtların tamam mı? diye sordum.

— Yakın zamana dek bir kâğıdım vardı, nasıl derler, belgem vardı yani, dedi. Ama ne biliyor musunuz, cebim yok. Eh, bu yüzden yitirdim o belgeyi. Ama ben kendim varım ya, yaşam kadar gerçek, capcanlı duruyorum işte karşınızda, kâğıda ne gerek var?

— Daha önce nerde çalıştın?

— Nerde çalışmadım ki! Kimlerin yanında çalışmadım ki! İyi insanlara çalıştım, canavarlara, kötü insanlara çalıştım! Bak, sana doğruyu söyleyeyim mi —gizleyecek hiçbir şeyim yok— çeşit çeşit adamın yanında çalıştım, gerisi boş!

— Doğruyu söyle bana, hiç hırsızlıktan yattın mı?

— Bende yalan yok, hırsızlıktan yatmadım. Hiç hırsızlık yapmadım, doğru doğru dosdoğru! İşte böyle, gerisi boş!"

Silanti birden utandı, yan yan bana baktı. Daha başka bir yanıt vermesini yeğlerdim belki diye düşünmüştü.

Silanti çalışmak üzere aramıza katıldı. Hayvanların bakımıyla ilgili bir iş yapması için Şere'nin yanına verdik onu, ama onu "çekip çevirme" girişimlerimiz hiçbir sonuç vermedi. Silanti, insanların etkinlikleri

alanında sınır diye bir şey tanımıyordu, neden şunu yapmasına engel olunuyordu da, yalnızca bunu yapmasına izin veriliyordu? Bunu bir türlü aklı almıyordu. Bu yüzden, bizimle çalışırken, gerekli gördüğü işleri, *kendisinin* gerekli gördüğü zamanlarda yapıyordu. Bütün yetkililere gülüp geçiyor, verilen buyrukları, Çince bir söylev dinler gibi dinliyordu. Yalnızca bir günde, hem ahırlarda, hem tarlada, hem de domuzlukta, sebze bahçesinde, dökümevinde çalışıyor, bunlar yetmiyormuş gibi hem öğretmenlerin eğitim sorunları toplantısına, hem de Komutanlar Kurulunun toplantılarına katılmaya vakit ayırıyordu. Bu adamda bir altıncı duyu vardı sanki, Topluluktaki tehlikeli durumları anında seziyor, eşsiz bir yetenekle nerde bir belâ varsa orda bitiveriyor, ve hemen sorumlu kişi rolüne bürünüyordu. Yetkeye boyun eğmezdi bu adam, ama öte yanda yaptığı işin hesabını vermekten hiçbir zaman kaçınmaz, yanlışını, başarısızlıklarını kabul eder, bu nedenlerle söylenen sözlere de gücenmezdi. Böyle durumlarda, önce bir kafasını kaşır, sonra da iki elini yanına sarkıtarak:

"İşleri gene berbat ettik," derdi. "Beceremedik işte, gerisi boş!"

Silanti Semyonoviç Otçenaş, bize katıldığının ilk gününden başlayarak Gençlik Kolumuzun çalışmalarında etkin rol aldı; gerek Gençlik Kolunun toplantılarında, gerek öğretmenler toplantısında söylevler çekme fırsatını, çalışmalarda başı çekme fırsatını kaçırmak istemezdi. Bir keresinde haklı olduğuna yürekten inandığı öfkesini taşıra taşıra odama daldı.

Başparmağıyla "onlar"ı göstererek, "Şunlara bak," dedi, "yanlarına gittim...

— Kimlerin yanına?

— Kim olacak, komsomollar yani. Beni içeri sokmadılar, hani o, kapalı toplantı dedikleri şeyden yapıyorlarmış. Güzel güzel konuştum onlarla, 'daha toysunuz, deneyimsizsiniz, 'beni içeri almazsanız, ölünceye dek cahil kalırsınız,' dedim, 'cahil doğdunuz, cahil öleceksiniz, o kadar!'

— Eee, sonra ne oldu?

— Şöyle oldu, bak, ya sözden anlamıyor bunlar, ya da sarhoştular. Yok, sarhoş değildiler ama. Şöyle konuştum onlarla: 'Siz kimden ne gizliyorsunuz? Luka'dan gizli olur, anlarım, Sofron'dan ya da Moussi'den

gizli olur, anlarım. Ama *beni* nasıl almazsınız toplantılara? Belki de, nasıl derler, beni tanımıyorsunuz, ya da belki aklınızı oynattınız!' İşte, böyle dedim onlara, ama dinlediler mi, nerdeee, güldüler yalnızca, hani nasıl derler, şu kadarcık çocuk gibi güldüler. Ciddi ciddi konuşuyorsun, seninle eğleniyorlar, işte bu kadar, gerisi boş!"

Silanti, Gençlik Kolumuzun yanısıra okulla ilgili sorunlarımızı da benimsedi, onların çözülmesinde de etkinlikler gösterdi.

Gençlik Kolunun, yani Komsomol'un üstlendiği en önemli iş, okulumuzu sağlam temeller üzerinde oturtmak oldu. O güne dek pek doğru dürüst işliyor sayılmazdı okulumuz, daha doğrusu çözülmedik sorunları çoktu; üyelerimizin çoğu okula gelme, derslere katılma hevesi göstermiyor, okul da bu isteksizliği yenmeyi başaramıyordu.

Şunu da söylemek gerekir ki, bu durumun nedenlerini anlamak hiç de güç değildi. Gorki Topluluğundaki ilk günler, çocukların evsiz barksız geçirdikleri dönemlerde yaşanılan acı deneylerin izlerini silme, yeni ortama alışma çabalarıyla geçiyordu. O günlerde, ayakkabı onarımcısı ya da marangoz olmak gibi düşler, bu türden alçakgönüllü istekler bile, geride bırakılan günlerin hasta ettiği sinirlerin sağlığına kavuşması için gerekli birer sığınak görevi görüyordu.

Topluluğumuzun göz kamaştırıcı başarısı, sıraladığı hızlı gelişme ve Kolomak ırmağı kıyılarında trampetlerle borazanların eşliğinde yapılan utkulu yürüyüş, çocuklarımızın kendilerine olan güvenini artırmış, gerçek değerlerini görmelerinde büyük rol oynamıştı. O yalın ayakkabı onarımcısı olma ideallerinin yerine, çok daha uygun ve heyecan verici bir imge yerleştirmemiz, hiç güç olmadı bu yüzden. Sözünü ettiğim imge şuydu: RABFAK.

O vakitler Rabfak, yani İşçi Üniversitesi, şimdikinden çok daha başka bir anlam ve önem taşımaktaydı. Şimdi sade, iddiasız bir öğrenim kurumunun adı haline geldi; ancak o vakitler, işçileri, gençleri karanlıklardan ve bilgisizlikten kurtarıp, yeni, bilgili insanı yaratacak bir güç olarak kabul ediliyor, bu imgeleri içeren bir kurum olarak görünüyordu. Ve o zamanlar Rabfak sözcüğünü duyunca hepimizin yüreği hop eder, tatlı bir heyecanla dolardı.

Bu konudaki gelişmeler şöyle oldu: 1923 güzünde İşçi Üniversitelerine girme hevesi, hemen hemen tüm öğrencilerimizi sardı. Bu büyük heves

Topluluğumuza nasıl tırmandı, hiçbirimiz anlatamayız belki de. Daha 1921 yılında, kadın öğretmenlerimiz karayazgılı Raissa'yı, İşçi Üniversitesine girmeye razı etmişlerdi. Demiryolu atölyelerinde çalışan birçok öğrenci genç, bizim Topluluğa gelirdi. Çocuklar, ilk Rabfak öğrencilerinin kahramanlıklarla dolu ilk günlerine değgin öyküleri imrenerek dinlerlerdi; onların duyduğu bu imrenme sayesinde, Rabfak'ı övmemiz, övgülerimizi dinletebilmemiz kolaylaşmıştı. Çocuklarımızı, okula gitmeye, öğrenim görmeye özendiriyor, bu konuda yılmadan ısrar ediyor, üniversitelerin insanoğlunun yürüyebileceği en utkulu yol olduğunu söylüyorduk. Ancak, çocuklarımızın gözünde Rabfak demek, son derece güç, verilmesi olanaksız bir sınav demekti, bu sınavı da, görgü tanıklarının söylediğine göre yalnız ve yalnız harika çocuklar kazanıyordu. Onların sırat köprüsünden geçmek olarak değerlendirdiği bu sınava, bizim okulumuzda da hazırlanılabileceğine çocuklarımızı inandırabilmek için akla karayı seçtik. Çoğu bir İşçi Üniversitesine girecek hale gelmişti ama gerçekte olmayan, akıldışı bir korkuyla hepsinin de nutku tutuluyor, *daha iyi hazırlanmak için bir yıl daha* Toplulukta kalmayı seçiyorlardı. Burun, Karabanov, Verşnev ve Zadorov salt bu nedenle aramızdaydılar, yoksa çoktan okulda olmaları gerekiyordu. Özellikle Burun'daki okuma ve öğrenme tutkusu hepimize parmak ısırtacak ölçüdeydi. Onu yüreklendirmeye gerek bile yoktu. Sessiz bir kararlılıkla çalışıp duruyor, aritmetik ve *dilbilgisi alanlarında* karşılaştığı güçlüklerle yılmadan savaşıyor, üstelik kendi yağıyla kavruluyor, kimseye bir şey sormamaya, güçlüklerini kendi sınırlı olanaklarıyla aşmaya çabalıyordu. En kolay bir şey, bir dilbilgisi kuralını öğrenmek ya da belli bir matematik problemini çözmek bile Burun'un büyük çabalar harcamasını gerektiriyor, bizimki oflaya poflaya çalışıyor, kan ter içinde kalıyor ama bir an bile yılmıyor, öfkelenmiyor, doğru sonuca varacağına hiçbir zaman kuşku duymuyordu. Aslında Burun, bilgi edinmenin son derece güç, akıl yorucu, kafa patlatıcı bir iş olduğunu, ve bilginin ancak büyük çabalar sonucu elde edilebileceğini sanıyordu; yanılıyordu aslında elbet ama bu yanılsama o koşullar altında işe yarıyordu. Bütün bu güçlükleri başkalarının güçlük diye görmediğinin, Zadorov'un okuldan çıktıktan sonra bir dakika bile ders çalışmadığının, Karabanov'un, sınıfta bile dersten başka her şeyi düşündüğünün,

bambaşka düşlere daldığının, önündeki problemi çözmek ya da alıştırmaları yapmak yerine topluluğun bir başka sorununa çare bulmaya çabaladığının farkında değildi Allahtan. Elbet sonunda, Burun tüm yoldaşlarını geride bıraktı; onların yanıp yanıp sönen göz kamaştırıcı bilgileri, büyük çabalar sonucu sağlanan köklü ve geniş bilgisi yanında hiç sayılırdı. Marusya'yla Levçenko, Burun'un tam tersiydiler. Marusya, Topluluğa gelirken tüm kavgacılığını, tüm inatçılığını, velveleciliğini, kuşkuculuğunu da birlikte getirmişti; ayrıca çok sulugözlüydü bu kız. Ondan az çekmedik. Yaptıklarını gören, bir sarhoş gibi hareketlerini denetleme yetisinden yoksun, ne yapacağı bir saniye öncesinden bile kestirilemeyen sinir küpü biri olarak kabul ederdi onu, çünkü en değerli şeyleri, örneğin dostluğu, başarıyı, güzel bir günü, parlak yıldızlarla süslü dingin bir geceyi, en büyük, en parlak umutları bir anda feda edebilir, paramparça yırtıp bir kenara atabilirdi bu kız. Bazen insan bu sonu gelmez ahmaklıklar, dayanılmaz ateş püskürmeler karşısında kovalarla soğuk suyu alıp onun başından aşağıya acımasızca boşaltmaktan başka çare yok sanırdı.

Topluluğun, sevecenlikten uzak ve genellikle nerdeyse acımasız biçimlerde kendini gösteren direnci Marusya'ya kendini denetlemeyi öğretti, ama bu kez aynı hastalıklı inatla, kendi kendine işkence etmeye başladı. Belleği çok güçlüydü bu kızın, zekiydi, üstelik çok güzeldi; esmer yanaklarında derin bir pembelik göze çarpardı, iri kara gözleri, dingin, temiz, katkısız ve zeki alnının insanın yelkenlerini suya indiren içtenlikli çizgileri altında alevler ve şimşekler saçar gibi görünürdü. Ama Marusya, çok çirkin, hatta korkunç olduğuna, hiçbir şeyi anlamadığına, ve de hiçbir zaman anlamayacağına, tam bir kaz kafalı olduğuna inanıyordu. Çok kolay işler karşısında bile bu önyargıyı sergiler, olumsuz tavırlar alırdı.

"Boşuna uğraşıyorsunuz! Bu işten bir şey çıkmaz!" diye yaygarayı basıyordu sık sık. "Çalış, çalış diye başımın etini yiyorsunuz! Siz gidin Burun gibilere öğretmenlik edin. Ben hizmetçi olup çıkacağım buradan! Bir işe yaramam diyorum, anlamıyor musunuz, bana işkence etmekle elinize ne geçecek sanki?"

Bir meleğinkini andıran gözleri, ve insanı neredeyse çileden çıkaracak denli meleksi davranışları olan Natalya Markovna Osipova, Marusya'yla ders yaptıktan sonra gözyaşlarıyla ağlardı.

"Onu seviyorum," diyordu, "öğretmek istiyorum, ama bana yapmadığını koymuyor, ona karşı iyi davranmakla suçluyor beni, iyilik göstermek ayıpmış, öyle diyor. Ne yapacağım ben?"

Marusya'yı Ekaterina Grigoryevna'nın sınıfına verdim. Aslında bu girişimin doğuracağı sonuçlardan kendim de korkuyordum, çünkü Ekaterina Grigoryevna doğru bildiği kuralları apaçık ve dümdüz uygular, kimsenin ağzından girip burnundan çıkmaya yanaşmazdı.

Derslere başlandıktan üç gün sonra, Ekaterina Grigoryevna Marusya'yı bana getirdi, kapıyı ardından kapattı, öfkesinden titremekte olan öğrencisini bir sandalyeye oturttu ve şöyle dedi:

"Anton Semyonoviç! İşte size Marusya'yı getirdim, bu kızla ne yapacağımıza siz karar verin! Değirmenci bir hizmetçi arıyormuş. Marusya hizmetçilikten başka hiçbir işe yaramayacağını düşünüyor. Bırakın değirmenciye gitsin! Ama bir seçenek daha var: Sonbahara dek onu Rabfak sınavlarına hazırlamayı garanti ediyorum, çok yetenekli bir kız.

— İşçi Üniversitesini seçmek gerek elbet," dedim.

Marusya sandalyeye oturmuş, kin fışkıran gözleriyle Ekaterina Grigoryevna'nın heyecansız yüzüne bakıyordu.

"Ancak," diye konuşmasını sürdürdü öğretmeni, "derste bana hakaret etmesine izin veremem. Eğer bir daha 'şeytan' sözcüğünü kullanır, ya da bana bir daha 'ahmak' diye söverse sınıftan atarım."

Ekaterina Grigoryevna'nın uygulamak istediği yöntemi anlamıştım, ama Marusya'yı adam etmek için denenmedik yol kalmamıştı, bense, düşgücümün ürettiği tüm eğitbilimsel yöntemleri denemiş, bu alanda sermayeyi tüketmiş bulunuyordum, üstelik, eğitbilimin olanaklarını daha da zorlamak için yüreğimde küçücük bir heves kıvılcımı bile yanmıyordu artık. Marusya'ya bıkkın bir bakış baktım, sevgisiz bir tavırla:

"Bu adam olmaz!" dedim. Şeytan da der, ahmak da, aptal da. Marusya'nın başkalarına saygısı yok. Hem, huylu huyundan vazgeçmez...

— Başkalarına saygım var pekâlâ! diye sözümü kesti Marusya.

— Hayır, kimseye saygın yok," dedim. Öğretmene döndüm, "Ama bu kızı ne yapacağız?" dedim bu kez. "Topluluğumuzun üyesi, öğrencimiz... Ben şunu öneriyorum Ekaterina Grigoryevna: Siz aklı başında, akıllı, deneyimli bir kişisiniz, Marusya'ysa şımarık, yaramaz bir küçük

kız. Onunla sinirimizi bozmayalım. Bırakalım ne yaparsa yapsın, bırakın size ahmak desin, hatta isterse hayvan desin, bu da başınıza gelmedi değil, yalan mı? Hiç umursamayın, gün gelir susar elbet. Tamam mı?"

Ekaterina Grigoryevna gülümsüyordu, Marusya'ya baktı, "Tamam," dedi. "Bundan sonra böyle davranacağız."

Marusya'nın utançtan dolu dolu olan kara gözleri bana dikilmişti; bir süre öyle durdu, sonra birden mendilini iki eliyle yüzüne bastırdı, ağlaya ağlaya odadan çıktı.

Bir hafta sonra Ekaterina Grigoryevna'ya "Marusya'dan ne haber? diye sordum.

— İyi. Dilini tutuyor artık, ama size dargın."

Ertesi gün akşamın geç saatinde Silanti, Marusya'nın kolundan tutmuş bana getirdi.

"Çeke çeke getirdim nerdeyse, nasıl derler... Yani, Marusya sana çok gücenmiş yani Anton Semyonoviç. Onunla konuşman gerek."

Silanti kenara çekildi. Marusya başını yere eğdi.

"Size söyleyecek sözüm yok, dedi. Beni deli sanıyorlar, sansınlar! Umurumda değil!

— Bana neden kırgınsın peki? diye sordum.

— Beni deli sanıyorsunuz!

— Ben hiç bu kanıda değilim.

— Ama Ekaterina Grigoryevna'ya öyle dediniz?

— Eee, işte o vakit yanılmışım demek. Ona sövmekten vazgeçmeyeceksin sanmıştım."

Marusya gülümsedi.

"Ama sövmüyorum ki?

— Demek sövmüyorsun? Demek ben yanılmışım. Nedense söversin sanmıştım."

Marusya'nın güzel yüzü, önlemle, güvensiz bir neşeyle parladı:

"Siz hep böylesiniz zaten, insanın üstüne çullanırsınız..."

Silanti şapkasıyla oynaya oynaya bize yaklaştı.

"Üstüne varma adamın! Siz sürüylesiniz, nasıl derler, ama o bir tane. Küçük bir yanlış yapmışsa n'olmuş, insan bu yüzden darılır mı."

Marusya, Silanti'nin yüzüne baktı, gözleri gülüyordu.

"Çok kaz kafalısın be Silanti!" diye bağırdı. "Bu yaşa gelmişsin, gene de tın tınsın!"

Koşarak odadan çıktı. Silanti şapkasını eline vurdu.

"Vay canına, demek böyle, dedi. Gerisi boş!"

Sonra şapkayı dizine yapıştırdı, eliyle düzeltti ve birden bir kahkaha savurdu.

"Seni gidi bacaksız! Demek böyle ha!"

KİŞİLİK ÇÖZÜMLEMESİ

Marangozların Kızıl Saray'ın pencere pervazlarını bitirmesiyle kışın bastırması bir oldu. Ama o yıl kış çok tatlı, kardan bir kürk mantoya bürünmüş sıcak yüzlü bir çocuk gibi tatlı geçti; ne sağlığa zararlı ani erimeler ne de ağır donlar görüldü. Kudlati, tam üç gün, hiç durmadan çocuklara kışlık giysilerini dağıttı. Seyislere ve domuz bakıcılarına uzun konçlu çizmeler, ötekilereyse potin verdi. Bu potinlerin gerek yenilik gerek güzellik açısından ağza alınmaya değer özellikleri yoktu ama erdemleri sayılmakla bitmezdi: Bir kere çok sağlam malzemeden yapılmıştı bu potinler, sonra, harikulâde güzel yamalarla onarılmıştı. Son derece rahattı, iki çift kışlık kalın Rus çorabıyla giyilebilecek denli boldu hepsi de. O zamanlar palto nedir bilmezdik, yorgan gibi doldurulup dikilmiş içliklerle astarlanmış, kolları da aynı biçimde, emperyalist savaşta ortaya çıkan ve Nicolas'ın askerlerinin "koufaika" diye adlandırdığı kalın içliklerle kaplanmış ceketler giyerdik. Bazı kafalarda, çarlık askerlerinden kalma şapkalar görülürdü. Ama çocukların büyük bir çoğunluğu, kışın da yazlık şapkalarını giymek zorundaydılar. Gene o zamanlar, çocuklarımızın bedenlerini gerektiği biçimde ısıtma olanaklarından yoksunduk. Gömlek ve pantolonları, ince pamukludan yapılmıştı ve yaz kış aynı giysileri giyerlerdi. Bu yüzden, kışın, çocuklarımızın hareketlerinde, inanılmaz bir çeviklik göze çarpardı, hepsi de en ağır soğuklarda bile yıldırım hızıyla koşar, bir yerden bir yere birer yıldız gibi kayarlardı.

* * *

Kış geceleri çok tatlı geçerdi.

Saat beş; iş paydos edilmiştir. Yemek vaktine daha üç saat var. Tek tük, gaz lambalarının titrek ışıkları görülüyor, ama asıl hareketliliği ve tatlı saatleri başlatan olay bu değildir. Yatakhanelerde ve sınıfta sobalar yakılmaktadır. Her sobanın çevresinde her zaman iki küme vardır: bir küme odun, bir küme çocuk... İki küme de ısıtmak ya da ısınmak amacıyla değil de tatlı tatlı çene çalmak için oraya toplanmış sanırsınız. Önce odunların sesi duyulur, çocuklardan birinin akıllı eli odunu sobaya yerleştirmiştir. Eğlenceli serüvenler, kahkahalar, silah sesleri, kaçmalar, kovalamalar, çocuksu sevinçler ve utkulu savaşlarla dolu uzun bir öykü anlatmaktadırlar. Çocuklar onların ne dediğini pek çıkaramazlar, çünkü anlatanlar, hep birbirlerinin sözünü kesmekte, hepsi de bir yere yetişecekmiş de, çok aceleleri varmış gibi davranmaktadırlar; ancak öykünün anlamı ortadadır, söylenmek istenen şey, yüreklerin derinliklerine işlenmiştir: yaşam, neşe dolu, sürükleyici bir serüvendir. Odunun çatırtısı kesildiğinde, anlatıcılar, büyük bir istekle yerine yumulmuş, dinlenmeye çekilmiş demektir. Şimdi yalnızca bitkin dillerinin döktüğü fısıltılar duyulmaktadır; kızlarla oğlanlar, artık *kendi* öykülerine başlayacaklardır.

Bu kümelerden birinde Vetkovski vardır mutlaka. Toplulukta, öykücü olarak ün yapmıştır ve bu çocuk ne anlatsa, dinleyicisi bol olur.

"Dünyada sayısız güzellikler var," diye başlar örneğin. "Biz burda kapanmış, dünyadan habersiz yaşıyoruz. Ama hayatta hiçbir şeyi kaçırmayan çocuklar da var. Böyle biriyle konuştum yakında, bakın anlatayım. Hazar Denizi'ne gitmiş, Kafkas dağlarında dolaşmış. Orda çok derin bir uçurum varmış, sarp kayalar göklere dek yükseliyormuş. Kayalarda incecik bir geçit varmış, adına da 'Tanrı Geçirsin Geçidi' diyorlarmış. Çünkü bu uçurumun kıyısından başka yol yokmuş, burdan geçmek zorundaymışsın, ama herkes geçemiyormuş tabii. Neden biliyor musunuz? Yukardan boyuna kayalar yuvarlanıyormuş. Başına rastlamazsa mesele yok, ama rastlarsa yandın, doğru uçurumun dibini boyluyorsun. Kemiklerini bulana aşkolsun tabii."

Zadorov durmuş dikkatle dinlemekte, Vetkovski'nin mavi gözlerine bakmaktadır.

"Sen gidip şurdan geçmeyi denesene ha, Kostya?" der. "Tanrı seni geçirir belki."

Çocuklar sobadan vuran ışıkla aydınlanmış kafalarını Zadorov'a çevirirler.

Kostya bu soruyu beğenmemiş havalarında göğüs geçirir.

"Anlamıyorsun, Şurka," diyecektir. "Her şeyi görmek çok ilginç olsa gerek. Bu sözünü ettiğim delikanlı oraya gitmiş işte."

Zadorov her zamanki dayanılmaz, alaylı gülümsemesiyle şöyle der:

"O delikanlıya başka şeyler de sormak isterim... Neyse, haydi, sobanın ağzını kapatma vakti geldi, çocuklar..."

Vetkovski, düşünceli bir tavırla, "Ona ne sorarsın acaba?" demektedir.

Zadorov'un gözü, bacanın çekmesini önlemek için sobanın koca kapağını iteleyen gayretli, istekli, yaşam dolu çocuktadır.

"Çarpım cetvelini sorardım bir kere. Çocuk beş para etmez biridir herhalde. Onun bunun sırtından geçiniyordur, her şeyi öğrendiğini sanır ama aslında hiçbir şey bilemez, belki okuma yazma bile bilmiyordur o çocuk. 'Tanrı geçirsin'miş! Geçirsin ya! Onun gibi mankafaların kafalarını ezeceksin. Zaten o uçurum da onun gibiler için özel olarak hazırlanmış!"

Çocuklar gülmeye başlar. Biri ordan atılır:

"Sen bizimle kal daha iyi, Kostya! Sen mankafa değilsin çünkü!"

Bir başka sobanın başındaki kümelerden birinde Silanti vardır. Yere oturmuş, bacaklarını iki yana açmıştır, kabak kafası pırıl pırıl parlamaktadır. Onun da kendine göre masalları vardır.

"...Hani nasıl derler, her şey yolunda sanıyorduk. Adam ağlayıp zırlıyor, boynumuza sarılıyordu — pis herif! Ama yerine döner dönmez oyun oynadı bize. Tüm köpeklerini sokaklara saldı mı sana? Evet, adamlarını peşimize taktı açıkça. Ertesi sabah bir baktık, ne görelim, atlı polisler tıkır tıkır dolaşıyor. Herkesin ağzında bir kamçı lafı, kamçılayacaklarmış bizi. Ama ağabeyimle ben, nasıl derler, kıçımız açıkta kalsın istemiyorduk... Gerisi boş. Ben asıl yavuklumu düşünüyordum, gerisi boş. Ama dedim kendi kendime, kız kısmına dokunmazlar herhalde..."

Silanti'nin ardında, Kalina İvanoviç'in uzun çizmeleri yükseliyordu. Yerden bitmiş gibi duran bu çizmelerin üzerinde Kalina'nın piposundan çıkan dumanlar görülüyordu. Dumanlar, birden dönerek aşağı, sobanın üzerine iniyor, uzun, sivri kafalı bir ufaklığın kulakları çevresinde iki çatal olup dalga dalga ilerliyor, sobanın ağzındaki küçük deliklerden koşarak içeri giriyorlardı. Kalina İvanoviç, bana göz kırptı, sonra Silanti'nin sözünü kesti:

"Hih-hih-hih!" diye güldü ilkin. "Onu bunu bırak da, Silanti, o asalaklar, iki bacağının çıktığı o noktayı patakladılar mı, pataklamadılar mı onu söyle bize?"

Silanti kafasını kaldırdı birden, nerdeyse yere düşecekti, bir kahkaha koyverdi.

"Patakladılar be Kalina İvanoviç, iyi bildin, patakladılar! Hep o yosmanın yüzünden işte, körolasıca!"

Başka sobaların başında, sınıflarda ve evlerde de böyle mırıl mırıl öyküler anlatılmaktaydı. Verşnev'le Karabanov, Lidoçka'nın odasındaydılar kuşkusuz, çünkü Lidoçka onlara çay yapmıştı, ayrıca reçel sunmaktaydı. Ancak çay, Verşnev'in Karabanov'a öfkelenmesine engel değildir.

"İyi be, sabahtan akşama dek dalga geçiyorsun yalnızca. Ne zaman düşünmeye başlayacaksın, ha?" Verşnev, her zamanki gibi kekeleyerek konuşmaktadır.

"Ne yani, düşünecek ne varmış? Karın mı var yani, ineklerin mi var, yoksa tepeleme dolu ambarların mı? Ne var yani düşünecek? Yaşa gitsin, o kadar!

— Oğlum insan yaşam üzerine kafa yormalıdır biraz, anladın mı!

— Sen aptalın tekisin Kolka, tamam mı, düpedüz aptalsın sen! diye bağırır bu kez Karabanov. Sana göre, düşünmek demek, bir koltuğa kurulup önüne bakmak demek, değil mi? Ama kafatasında bir beyni olan herkes, istese de, istemese de düşünecektir nasılsa. Ancak senin gibiler, düşünmeye başlamadan önce kendilerini hazırlamak, ayarlamak gereksinmesi duyarlar.

— Kolya'dan ne istiyorsun? diye araya girer bu kez Lidoçka. Bırak düşünsün, madem ki öyle istiyor... Düşünmekten zarar gelmez ki? Belki o da böylelikle bir yere varacaktır.

— Kim? Kolka mı? Ha-hay! Kolka ne biliyor musun? Küçük bir İsa o! 'Hakikati arıyor'. Hiç böyle bir aptal gördün mü ömründe? Hakikati arıyormuş. Çizmeleri hakikatle parlatacakmış, öyle istiyor!"

Semyon'la Kolka, sevgili dostları Lidoçka'nın evinden çıkmışlardır. Semyon ciğerleri patlarcasına bağırarak türkü söylemektedir, Kolka, kolunu sevgiyle Semyon'un beline dolamış, onu düşüncesine inandırmaya çabalamaktadır.

"A-a-ama, madem ki d-d-d-devrim oldu," diye kekeler, "hiçbir yannn-l-l-lış yapmamalı."

Benim küçük evime de sık sık konuk gelirdi. Şimdi yaşlı bir kadın olan annemi yanıma almıştım; yaşamı, artık saydam, dingin bulutların yumuşacık bir duvak gibi örttüğü son günlerine doğru sessizce akıp gidiyordu. Çocuklar ona "Nine" derdi. İşte, şu anda Mitka Jeveli'nin kardeşi Şurka Jeveli onu ziyaret etmekteydi. Şurka'nın burnu sipsivriydi. Topluluğa geleli çok olmuştu, ancak bazı yörelerinin giderek sivrilmesine, keskinleşmesine, her yanında bir çıkıntı belirmesine karşın kavruk kalmış, fazla gelişmemiş sayılırdı. Burnu uzun ve sivriydi örneğin, kulakları sivri, çenesi sivriydi, bakışları da hayli keskin sayılırdı.

Şurka, her an garip işler çevirirdi. Bahçenin uzak bir köşesinde bir kulübecik yapmış, iki tavşan besliyordu, ateşçinin evinin bodrumunda bir kuzgun yavrusu vardı. Genel toplantılarda, Gençlik Kolu üyeleri, bazen Şurka'yı suçlar, son derece "özel" bir mülk sayılması gereken "çiftlik"inden yakınır, bunun karaborsa vurgunculuğa yol açacağını, çiftçiliğin de bu amaçla kurulduğunu öne sürerlerdi. Şurka hemen hırslanır, kendini savunmaya kalkar, bu arada hiç de çelebice davranmazdı.

"Haydi, çıkın ortaya da bir şey sattığımı kanıtlayın bakalım! Hiçbir şey satarken gördünüz mü beni?

— Parayı nerden buluyorsun peki?

— Ne parası?

— Dünkü o şekerleri hangi parayla aldın?

— Ona da para mı diyorsunuz? Nine bana on kopek verdiydi..."

Genel toplantıda kimse Nine'ye karşı çıkmazdı. Onun eteklerinde dolaşan birkaç küçük çocuk bulunurdu her an. Bazen, Gonçarovka'dan

istediği bir şeyi alır, bir işini görürlerdi, ancak bunu yaparken, bana rastlamamaya özen gösterirlerdi. Bir işim olduğunu, o sıralar kesinlikle eve uğramayacağımı öğrendikleri an ikişer üçer eve koşar, Ninenin masasına doluşur, çay içer, ya da onun bana hazırladığı ancak vaktim olmadığından elimi süremediğim kompostoyu kaşıklarlardı. Nine, yaşına uygun olarak unutkan bir ihtiyardı, küçük dostlarının adlarını bile bilemezdi, ama Şurka onun gözdesiydi. Çünkü Şurka eskilerdendi, ve çünkü içlerinde en cıvıl cıvıl, en konuşkan olanı oydu.

Şurka bugün, son derece özel ve önemli bir nedenle Nine'yi ziyarete gelmiş bulunuyordu.

"İyi günler!

— İyi günler Şurka! Nerelerdeydin bütün gün? Hasta mıydın yoksa?"

Şurka, bir sandalyeye ilişti, bir zamanlar beyaz olduğu anlaşılan şapkasının siperini yeni pantolonunun dizine sürtüyordu. Saçı başı darmadağınıktı, bir berber aranan saçları havalara kabarmıştı. Şurka, burnunu havaya kaldırmış, alçak tavana bakmaktaydı.

"Ben iyiyim. Ama tavşanım hasta."

Nine, yatağın üzerinde oturmuş, eşyalarının büyük bir çoğunluğunu içeren tahta kutuyu karıştırmaktaydı, kumaş parçaları, iplik makaraları, bir ninenin hazinesini oluşturan yün yumakların arasında bir şeyler arıyordu herhalde.

"Tavşanın hasta demek, vah zavallı! Senin için çok güç olmalı buna dayanmak, ha!"

Şurka ciddi ciddi, "Elden ne gelir," dedi. Kısık gözlerindeki endişeyi gizlemek için büyük çaba harcıyordu.

"Belki uğraşsan, iyileşir, bir şeyler yapamaz mısın? diye sordu Nine.

— İyileştirecek şeyim yok ki, diye fısıldadı Şurka.

— İlaç mı istiyorsun?

— Birazcık akdarı olsa, yarım bardakçık... Başka bir şey istemez!

— Çay ister misin, Şurka? diye sordu Nine. Bak, sobanın üzerindeki çaydanlığı al, bardaklar burda. Bana da bir çay koy bakalım."

Şurka şapkasını yavaşça sandalyenin üzerine koydu, beceriksiz adımlarla yürüdü, boyunu aşan sobaya uzandı; bu arada Nine, ayak

uçlarında yükselerek, zar zor rafa yetişti, içine akdarı koyduğu pembe torbayı indirdi.

Kozir'in yerinde, yani teker işliğinde toplaşanlar hepsinden daha neşeli ve daha gürültülü bir küme oluşturmuşlardı. Kozir burda çalışır, burda yatar kalkardı. İşliğin bir köşesinde alçak, elde yapılma bir soba vardı, sobanın üzerinde de çaydanlık. Bir başka köşede üzeri küçücük basma parçalarından yapılmış bir yorganla örtülü yatağı dururdu. Kozir yatağın üzerine otururdu, konuklarıysa ağaç kütüklerine, teker yığınlarına ya da bir gerecin ucuna ilişirlerdi. Kozir'i, yaşamı boyunca edindiği yığınlarla inançtan koparmak için ellerinden geleni yapardı herkes.

Kozir, bilgiç bilgiç gülümserdi onlara.

"Yanılıyorsunuz çocuklarım, yanılıyorsunuz, Tanrı bizi bağışlasın! Efendimiz öfkelenecek!"

Ancak, daha Efendi öfkesini estirmeden Kalina İvanoviç'in tepesi atardı. Kapıya yakın loş bir alandan birden çıkar, aydınlık bir yere yanaşıp piposunu havada sallayarak bağırmaya başlardı:

"Babanız yaşındaki adamdan ne istiyorsunuz bakayım? İsa Peygamberden size neymiş, öğrenmek isterim doğrusu! Şimdi size gününüzü gösteririm de, yalnız İsa Peygambere değil, Aziz Nikolas'a bile yakarmaya başlarsınız!

— Tanrı senden razı olsun Kalina İvanoviç, benim gibi bir ihtiyarı koruduğun için sevaba giriyorsun bil ki!

— Böyle durumlar olursa gel bana söyle hemen! Sen bensiz bu serserilerle baş edemezsin, üstelik, İsa Peygamber de yardımına koşmaz yani!"

Çocuklar, Kalina İvanoviç'ten korkuyormuş numarası yaparak tekercinin evinden çıkar, topluluğun çeşitli köşelerine dağılırlardı.

Öyle, hangar gibi yatakhanelerden kurtulmuştuk; çocuklarımız, altı ile sekiz kişilik kümeler halinde, küçük odalarda yatıp kalkıyorlardı. Bu yeni düzen, kümeler oluşturmaya, birbiriyle anlaşan çocukların bir araya gelmesine olanak sağlıyordu. Böylece, kümelerin nitelik ve özellikleri daha güçlü, daha canlı bir biçimde öne çıkıyor, onlarla çalışmak ilginç hale gelmiş oluyordu. On birinci müfreze de kuruldu

bu arada. Bu, küçüklerden oluşan ve Georgiyevski'nin dinmek bilmeyen ısrarlarının sonucu olarak ortaya çıkan bir kümeydi. Eskiden olduğu gibi Georgiyevski bakıyordu müfreze üyelerine, onları giydiren, ellerinin yüzlerinin yıkanmasını sağlayan, gerektiğinde azarlayan, onlarla oynayan, zaman zaman bir ana gibi şımartan oydu. Onun bu tükenmez çabası ve sabrı, öteki çocukları şaşırtıyor, kabuk tutmuş yüreklerinde, yenilmez meraklar uyandırıyordu. Onun bu davranışı, bir İrkutsk valisinin oğlu olmasından kaynaklanan kötü kanıların ve izlenimlerin azalmasına da yardımcı oluyordu.

Topluluğumuza yeni öğretmenler gelmişti. Gerçek insanı arama işini sabırla sürdürüyordum; pek de zengin olmayan öğretmenler ordusunda oltama iyi şeylerin geldiği oluyordu nasılsa. Pavel İvanoviç Jurbin'i Öğretmenler Sendikasının sebze bahçesinde bekçi olarak çalışırken buldum örneğin. İyi eğitim görmüş, incelikli, disiplinli, soğukkanlı, olgun bir gençti. Gerçek bir beyefendiydi. Özellikle değerli bulduğum bir niteliği vardı: İnsan ruhundan anlıyor, insanları seviyordu. İnsan kişiliğinin özelliklerini belirleyen etkenler, kişilikler arasındaki sayısız ayrılıklar, kahramanlıkların güzelliği, insanların küçüklüklerinin, aşağılıklarının derinliklerinde yatan nedenler üzerine, bir koleksiyoncuya özgü özenli bir tutkuyla uzun uzun konuşuyordu. Yeni birlikte yaşama ve birlikte çalışma yasaları arayışı içinde insan kümelerini sabırla incelerken de bunları uzun uzun düşünürdü. Ondaki bu yüzeysel hevesten pek bir şey çıkmayacağını, ama içtenlikli oluşu, sade katıksız doğası hoşuma gidiyordu.

Bir başka bulgum da, Zinovi İvanoviç Butsai adını taşıyordu. Yirmi yedi yaşlarında kadardı, sanat okulunu daha yeni bitirmişti; bunu bize bir sanatçı önerdi. Hem okul, hem de tiyatromuzda çalışacak ve Gençlik Kolunun çeşitli etkinliklerinde katkısı olacak bir sanatçıya gereksinmemiz vardı.

Zinovi İvanoviç, "aşırı ölçüleriyle" etkiledi bizi en çok. Tüm özellikleri bu iki sözcüğün yardımıyla betimlenebilirdi ancak. Aşırı ölçüde zayıf, son derece esmerdi. Sesiyse, öylesine kalındı ki, karşılıklı konuşmak son derece güçtü, ağzından morötesi sesler çıkarıyordu sanki. Zinovi İvanoviç, ayrıca aşırı ölçüde sakin ve inanılmaz derecede umursamaz olmakla herkesten ayrılıyordu. Bize kasım sonlarında geldi; yaşamımızı ne gibi sanatsal yenilikler zenginleştirecek diye merak ediyor,

ağzının içine bakıyorduk. Ancak Zinovi İvanoviç, eline daha kalemini almadan başka bir sanatsal yönünü gösterdi bize.

Gelişinden birkaç gün sonra, çocuklar, her sabah odasından çırılçıplak çıktığını, omuzlarına aldığı ceketin içinde sallana sallana Kolomak'ta yüzmeye gittiğini söylediler. Kasım sonunda Kolomak donmaya başlamıştı, az sonra da Topluluğun kızak alanı haline geldi. Zinovi İvanoviç, Otçenaş'ın yardımıyla buzda bir delik açtı, korkunç banyolarını her sabah sürdürdü. Bundan kısa bir süre sonra göğüs zarı yarasıyla, iki hafta kalkmamacasına yatağa serildi. İyileşir iyileşmez buzdaki deliğe koştu. Aralıkta solunum yolları yarasından yattı. Derslere giremedi, düzenimizi bozdu. Sonunda sabrımı yitirdim, bu saçmalığa son vermesini rica ettim.

Zinovi İvanoviç boğuk sesiyle yanıtladı beni:

"Canım ne vakit isterse o vakit yüzerim! İş yasasında böyle bir yasak yoktur. Ayrıca, hasta olmaya da hakkım vardır, dolayısıyla kimse bana herhangi bir resmi suçlamada bulunamaz.

— İyi ama Zinovi İvanoviç, dostum, diye karşı çıktım ben de, resmi bir suçlama yapmıyorum ki. Neden kendine işkence ediyorsun? Bir insan olarak acıyorum sana, o kadar.

— Öyleyse, size açıklayayım, sağlığım iyi değil, her ürlü hastalık, her türlü bela var bu vücutta. Bu yüzden kesin karar verdim, ya direncini artırır, onu adam ederim, ve böylece rahat bir yaşam sürerim, ya da canı cehenneme! Hastaysa gebersin! Geçen yıl dört kez akciğer zarı yarasından yattım, bu yıl aralık ayındayız, daha bir kez yattım. Olsa olsa bir kez daha yatırır pis hastalık. Burda bir ırmak var diye seçtim bu işi..."

Hemen Silanti'yi çağırttım, onu payladım bu kez:

"Bu ne saçmalık böyle? Burda adam aklını kaçırmış, sen kalkmış ona buzda delik açıyorsun!"

Silanti, iki kolunu iki yana uzattı:

"Kızma be Anton Semyonoviç!" dedi yakarmalı bir sesle. "Başedemedim ki, anlamıyor musunuz! Bunun gibi biriyle daha önce de başım derde girdi. Adam öbür dünyaya gitmek istiyor, kararını vermişti. Dediğini yapmadım, başımı çevirdim, baktım sulara dalmış hayvan. Paralandım, hani nasıl derler, onu en az yüz kez kurtardım, canım çıktı. Ama ne oldu, geberesice, gitti, astı kendini. Asacağı aklıma gelmemişti. Tamam mı yani! Gerisi boş! Onun için, bu seferkine engel olmaya kalkacak değilim! Gerisi boş!"

K. Varskaya, güzel, etli butlu, sarışın, ufak tefek ve yerinde duramayan yaşam dolu bir kızdı; yüzüne yayılmış olan tatlı pembelik, ancak ve ancak suluboya resimlerde görülebilirdi. İnce, hemen hemen yok sayılabilecek denli renksiz kaşlarını kıvır kıvır çatarak, dudaklarında ikide bir beliren gülümsemesini silmek, bu isteğine karşı koymak için büyük çaba harcayarak beni olağan sorgulara çekti.

"Eğitbilimsel çalışmalara ayrılmış bir odanız var mı?

— Hayır yok.

— Kişilik çözümlemesini nasıl yapıyorsunuz öyleyse?"

Elimden geldiğince ciddi bir tavırla, "Çocuğun kişiliğini mi yani? diye sordum.

— *Elbette. Sorulur mu! Öğrencilerinizin kişiliğini elbet.*

— Neden inceleyecekmişiz peki?

— Ama başka türlü çalışamazsınız ki? Bilmediğiniz bir malzemeyle ne yoğuracaksınız, nasıl çalışacaksınız?"

K. Varskaya cıvıl cıvıl bir kızdı, bu sözleri büyük bir içtenlikle, duygularını yüzünden okutmamaya çaba harcamadan, ve her sözcüğün başında dönüp arkadaşına bakarak söylüyordu. Esmer tenli, bilek kalınlığında upuzun iki örgüsü beline inen R. Lansdberg gözlerini yere indiriyor, doğal hoşgörüsünü, sabırlı bir hoşgörüyle bastırmaya çalışıyordu.

K. Varskaya, kararlı bir ciddilik içinde, "Öğrencilerinize hangi başat davranışlar egemendir?" diye sordu.

R. Landsberg, umursamaz bir tavırla, "Toplulukta kişilik çözümlemesi yapılmadığına göre başat davranış ya da güdülerden konuşmanın anlamı yok, dedi.

— Yok, yanılıyorsunuz, dedim ben de ciddi ciddi. Başat davranış ve güdüler konusunda bilgi verebilirim size. Burada size egemen olan başat güdüler egemendir. Öğrencilerimiz aynı güdülerin başatlığında yönlenmektedirler."

K. Varskaya ters ters baktı, "Bizi tanımıyorsunuz ki? dedi.

— Karşımda oturmuş konuşuyorsunuz, değil mi?

— *Eee, ne olmuş?*

— İşte, sizin ciğerinizi görüyorum. Karşımda camdan yapılmış gibi duruyorsunuz, içinizde ne olup bittiğini birer birer görüyorum."

Zinovi İvanoviç, ta mayıs ayına dek buzdaki delikten girip yüzdü. Çocuklar başlangıçta bu çirozun aklına güldü ama giderek kararlılığı karşısında saygı duymaya başladılar. Artık hastalanıp yattığında ona sabırla bakıyor, bir an önce iyileştirmeye çabalıyorlardı.

Neyse ki, Zinovi İvanoviç'in organizmasını güçlendirme süreci içinde, ateşinin doğal insan ısısı sınırları içinde kaldığı iki üç haftalık süreler oluyordu ve bu süreler içinde, gerçek sanatçı doğası kendini gösteriyordu. Onun denetiminde hızla bir sanat çevresi oluştu, çevreyi oluşturanlara da küçük bir çatı odası verildi; kendileri burayı derleyip düzenleyip bir sanat işliği haline getirdiler.

İnsanların birbirleriyle daha çok bir arada olduğu, konuşup söyleşmeye daha çok vakit ayırabildiği kış akşamları, Butsai'nin işliğinde büyük işler döner ve çatının duvarları sanatçıların ve hayran izleyicilerin kahkahalarıyla zangır zangır sallanırdı.

İçerde, birkaç kişi dev bir kartonun üzerine eğilmiş, büyük bir gaz lambasının ışığı altında çalışmaktadır... Zinovi İvanoviç, kömür karası kafasını, fırçanın ucuyla kaşıyarak, şarap komasından yeni çıkan bir kilise görevlisi gibi boğuk boğuk bağırır:

"Fedorenko'ya biraz kahverengi kat! Adam köylü, sizse onu tüccar karısına benzettiniz, her yere de kırmızı katılmaz ki Vanya! Gerekse de gerekmese de basıyorsun kırmızıyı!"

Kırmızı suratlı, çilli yüzlü, basık burunlu olan Vanka Lapot, Zinovi İvanoviç'in yüz hareketlerine öykünerek aynı kalın, boğuk sesle yanıt verir:

"Kahverenginin hepsini Leşi'ye harcadım."

Benim çalışma odam da hayli kalabalık ve gürültülü olurdu akşamları. İki kız öğrenci, Harkov'dan gelmiş ellerindeki kâğıdı bana uzatmaktaydılar şu anda. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

"Harkov Eğitbilim Enstitüsü, yoldaş K. Varskaya ve Yoldaş R. Landsberg'i, Maksim Gorki Topluluğundaki eğitbilimsel çalışma dizgesini tanımak ve incelemek amacıyla okulunuza göndermiştir."

Genç eğitmenler kuşağının bu temsilcilerini büyük bir ilgiyle karşılardım, çok garip bulurdum onları. K. Varskaya da R. Landsberg de kıskanılacak ölçüde gençtiler, olsa olsa, yirmi yaşlarında var yoktular.

K. Varskaya kızardı; tam o sırada, Verşnev, Zadorov ve daha birkaç kişi odaya daldı.

"Girebilir miyiz? Özel görüşmeniz varsa?..

— Hayır, hayır, girin, dedim. Sizi tanıştırayım, bunlar bizim konuklarımız, Harkov'dan gelmişler, kendileri öğrenci.

— Konuk ha! Ne güzel! Adlarınız ne?

— Ksenia Romanovna Varskaya.

— Rakhil Semyonova Landsberg."

Semyon Karabanov elinin ayasını yanağında gezdirdi, büyük bir telaşa kapılmış havalarında, "Eyvah!" diye haykırdı. "Bunların hepsini söyleyecek miyiz? Size yalnızca Oksana diyebiliriz örneğin, değil mi?

— Pekâlâ! dedi K. Varskaya.

— Size de Rakhil deriz, tamam mı?

— Nasıl isterseniz, diye fısıldadı R. Landsberg.

— Tamam öyleyse! Şimdi size güzel bir akşam yemeği verebiliriz işte. Öğrenci misiniz.

— Evet.

— Baştan söyleseydiniz canım; hani, Verşnev'le Zadorov'un deyişiyle kurtlar gibi acıkmış olmalısınız, ama gene de biz, kedi gibi aç diyelim, ha?

— Aslına bakarsanız, karnımız zil çalıyor, diye güldü Oksana. Elimizi yüzümüzü yıkayabileceğimiz bir yer var mı?

— Gelin! Sizi kızlara teslim edelim. Orda ne isterseniz yaparsınız."

İlk tanışmamız böyle oldu işte. Her akşam bana geliyorlardı, ama ancak bir iki dakikalığına. Kişilik çözümlemesi konusu bir daha hiç açılmadı; Oksana'nın da, Rakhil'in de vakti yoktu bunları konuşmaya. Çocuklar onları uçsuz bucaksız, kıyıları olmayan bir okyanusa, Topluluk işlerinin, eğlence ve sorunların ortasına atmış, sayısız temel sorunu önlerine sermişlerdi. Yaşayan bir canlının, toplu yaşantıda arada bir ortaya çıkan girdaplara, akıntılara kendini kaptırmaması olanaksızdı; başınızı çevirip bakmaya fırsat kalmadan biri boğulup gidiveriyordu. Bazen, akıntı benim odama da birini getiriyor, kıyıya vurur gibi oracığa atıyordu.

Bir akşam, çok ilginç bir küme, Oksana, Rakhil, Silanti ve Bratçenko'yu getirdi akıntı.

Oksana, Silanti'nin kolundan tutmuş bir yandan gülüyor, bir yandan da bağırıyordu:

"Haydi, gel canım, neden direniyorsun?"

Silanti gerçekten direniyordu.

"Bu adam Toplulukta ahlâkı bozuyor da haberiniz yok, dedi Oksana.

— Ne oldu Silanti?" diye sordum.

Silanti, kolunu hırsla çekti, kızın elinden kurtardı, kabak kafasını eliyle sıvazladı.

"Bakın nasıl oldu, tamam mı," dedi, "Bir kızak vardı, bahçede bırakmışlardı. Semyon'la bunlar, kızak kaymayı kafalarına koymuşlar, tamam mı. Anton... İşte kendisi burda, anlatsın!

— Kızak kayacağız diye tutturdular, asıldılar da asıldılar! diye başladı Anton. Eh, Semyon'a kolon kayışı takılı bir kızak verdim, gitti çocuk. Ama bu ikisi söz dinlemiyordu, kızağı çekeleyip duruyorlar, bırakmıyorlar. Ben ne yapayım? Kolon kayışı vursam ağlıyor bu. Sonra Silanti dedi ki...

— Hah!" diye haykırdı Oksana öfkeli öfkeli. "Kendi söylesin bakalım şimdi ne demiş! Haydi söyle!

— Bunda ne var yani? dedi Silanti. Doğruyu söyledim, yalan değil ki, ne var! 'Evlenmek istiyorsun da ondan kızakları paralamak istiyorsun,' dedim. İşte bu kadar, gerisi boş.

— Bu kadar değil! Bu kadar değil!

— Başka ne dedim ki?

— Anton'a dedi ki: 'Oksana'yı kızağa koş, seni dörtnala Gonçarovka'ya götürsün, o vakit hemencecik sakinleşir dedi. Demedin mi?

— Dedim, gene de söylerim. Güçlü kuvvetli kızlar, işleri güçleri yok, bizim atlar karaborsa, ne olur yani! Gerisi boş!

— Ahh! diye haykırdı Oskana. Çekil şurdan! Defol! Haydi, ileri, marş!"

Silanti bir kahkaha koyverdi ve Anton'la birlikte odamdan kaçtı. Oksana kendini sıranın üzerine attı. Rakhil bir süredir aynı sıranın üzerinde uyuklamaktaydı.

"Silanti'nin ilginç bir kişiliği var, dedim. İncelesenız iyi olur."

Oksana koşarak çıkmaya davrandı, ama kapıda durdu, gülerek şöyle dedi:

"Ciğerinin içini görüyorum. Camdan yapılmış o, saydam!"

Bir koşu kopardı, ama fazla ileri gidemedi, bir küme çocuğa rastladı, orada kaldı. Çın çın öten sesi bir an için duyuldu, sonra kulağıma hiç yabancı olmayan neşeli uğultular arasında yitti.

"Haydi git yat, Rakhil dedim.

— Ne? Uykum yok ki? Sizin uykunuz mu geldi?

— Ben yatıyorum.

— Pekâlâ öyleyse... Tabii, yatayım artık..."

Sol gözünü bir çocuk gibi yumruğuyla ovalayarak elimi sıktı ve bir kör gibi odamdan çıktı; omuzu kapıya çarptı.

TİYATROMUZ

Bu yukardaki bölümde anlattıklarım, kış akşamları yaptığımız işlerin yalnızca küçük bir bölümünü oluşturmaktaydı. Şimdi geriye bakıyorum da, itiraf etmekten belki de biraz utanıyorum, ama gerçek şu ki, boş vaktimizin hemen hemen tümü tiyatroya ayrılmıştı.

Yeni Toplulukta gerçek bir tiyatro binası ele geçirdik. Değirmen ambarının tümüyle bizim olduğunu öğrendiğimiz an duyduğumuz büyük sevinci, o gün ve daha günlerce nasıl kendimizden geçtiğimizi betimlemek çok güç olacaktır.

Tiyatromuzda tam altı yüz izleyiciyi oturtacak yer vardı; yani birkaç köyün tiyatro-severini bir anda ağırlayacak denli genişti yerimiz. Sanat çevresini oluşturanların önemi büyük ölçüde artmış, buna koşut olarak tiyatroya karşı duyulan talep de hayli büyümüştü.

Tiyatroda bazı eksiklikler vardı gerçi, ne yalan söylemeli. Kalina İvanoviç, bu eksiklikleri öyle büyük görüyordu ki, tiyatroyu bir araba korunağına çevirmeyi önerdi.

"Buraya bir araba koysan, soğuktan yakınmaz, diyordu, dolayısıyla soba kurmak durumunda kalmazsın. Ama izleyiciler için soba gerek.

— İyi öyleyse, soba kurarız biz de.

— Sana avucunu uzatan dilencinin elini sıkmak gibi bir şey bu.

Görmüyor musun, buranın tavanı yok, düpedüz saçla örtmüşler çatıyı. Sobayı yaktığında, yukardaki melekleri ısıtmış olacaksın, izleyicileri değil. Hem zaten ne soba kuracaksın ki? Buraya demir soba gerek, kim koydurur sana demir sobayı? Ha buraya öyle bir soba kurmuşsun, ha yangın çıkarmışsın. Birinci perdeyi açmadan itfaiyeyi çağırman gerekecek."

Ancak biz Kalina İvanoviç'le aynı görüşte değildik. Hem, Silanti'nin dile getirdiği görüş de yabana atılamazdı!

"Bak nasıl, anlatayım, tamam mı," diyordu Silanti. "Tiyatroya giriş bedava olacak, dolayısıyla yangın başımıza iç açmaz, kimse bizi dava edemez çünkü, tamam mı?"

Dökme demirden yapılma birkaç soba kurduk, bunları yalnızca oyun oynanırken yakıyorduk. Sobalar, tiyatromuzun tüm havasını bir saat bile ısıtmıyorlardı, çünkü verdikleri ısı dümdüz havaya yükseliyor, çatı yerine geçen ince saçtan kaçıp gidiyordu. Öyle ki, sobaların hepsi de kor kırmızısı olmasına karşın izleyiciler paltolarıyla oturmayı yeğliyor, sobaya yakın olan yanlarını yakmamaya bakıyorlardı.

Tiyatromuzda yalnız bir kez yangın çıktı, o da bir sobadan değil sahnede düşüp kırılan lambadan yayılan alevlerin neden olduğu bir yangındı. Ortalık karıştı elbet, ama çok ilginç bir karışıklıktı bu; izleyiciler yerli yerinde otururuyor, çocuklar sevinç içinde — evet, düpedüz sevinç içinde sahneye doluşuyordu. Karabanov'sa bağırıp duruyordu:

"Ulan aptallar! Ömrünüzde yangın görmediniz mi hiç?"

Gerçek bir sahne yapmıştık; geniş, yüksek bir sahne, birkaç karmaşık girişli kulisimiz, suflör deliğimiz bile vardı! Sahnenin arkasında büyükçe bir alan kalmıştı; ne var ki, buradan yararlanamıyorduk. Aktörlerin soğuktan donmaması için yeterli bir ısı sağlayabilmek umuduyla bu geniş alanda küçük bir oda oluşturduk, uydurma bir soba koyduk; giyinme, soyunma ve boyanma işleri burada yapılıyordu, herkes sırasına göre bu ılık alana girip çıkıyor, bu arada iki ayrı cinsin aynı anda içerde olmaması kuralına uymanın da bir yolu bulunuyordu. Sahnenin arkasındaki o geniş alan ve de sahne, dışarsı kadar soğuktu. İzleme salonunda birkaç düzine sıra vardı. Bunlar uzun kerestelerden yapılmıştı ve sayısız koltuk yerine geçiyordu; işte, ekilmeye ve biçilmeye hazır ve de bizim çevrede eşi benzeri hiç görülmemiş, eşsiz bir kültür tarlası.

Yeni Toplulukta tiyatro etkinliklerimiz büyük bir hızla gelişti. Üç kış boyunca bu gelişme hızı asla yavaşlamadı, bir an bile durmadı ve yayılma alanı daralmak bir yana, öyle geniş boyutlara vardı ki, şu anda yazdıklarıma ben bile inanamıyorum.

Kış boyunca aşağı yukarı kırk oyun sahneye koyuyorduk; ancak klüplerde rastlanan o olağan hafif eğlentiler sunma yoluna hiçbir zaman gitmiyor, dört beş perdelik, ciddi ve genellikle başkentteki tiyatrolarda oynatılmış uzun oyunlar seçiyorduk. Bu eşsiz bir yüreklilik örneği sayılabilir, kendimize yeterinden çok güvendiğimiz söylenebilir, ama uyduruk oyunlar sahnelediğimiz, işin kolayına kaçtığımız söylenemez.

Üçüncü oyunumuzdan sonra tiyatromuzun ünü Gonçarovka sınırlarının çok ötelerine yayıldı. Pirogovka köyünden, Grabilovka, Babiçevka, Gontsi, Vatsi, Storojevoye köylerinden, Volovi, Çumatski, Ozerski çiftliklerinden, kasaba dışındaki yerleşim yerlerinden, istasyonda ve demiryolu işliklerinde çalışan işçilerden oyunlarımızı izlemeye gelenler oluyordu. Kısa bir süre sonra, kasabalılar da gelmeye başladı — öğretmenler, Halk Eğitim Bakanlığındaki görevliler, ordu görevlileri, Sovyet'lerde çalışanlar, kooperatiflerde çalışanlar, levazımcılar, gençler, bizim kızların ve oğlanların arkadaşları, onların arkadaşlarının arkadaşları tiyaromuzu doldurmaktaydı. Birinci tiyatro mevsimimizin sonuna geldiğimizde ünümüz iyice yayılmış bulunuyordu. Cumartesi günleri, daha öğle saatinde kalabalıklaşmaya başlardı Topluluk. Uzaklardan gelen izleyiciler erkenci olurdu. Yakaları kürklü, sıcacık paltolara bürünmüş burma bıyıklı adamlar, atlarının koşumlarını çözer, hayvanların üzerine çuvalları, at battaniyelerini örter, sonra da ellerine kovalarını alıp tulumbanın başında toplaşırlardı. Karıları tiyatro kapısında zıp zıp zıplayarak yolda donmuş olan ayaklarını ısıtmaya çabaladıktan sonra, kemiklerini de ısıtmak ve yeni kurulmuş arkadaşlıkları tazelemek üzere, yüksek demir topuklu çizmeleriyle seke seke kızlarımızın odalarına koşarlardı. Çoğu, kızaklarını örten hasırın altından torbalar, çıkınlar çıkarırdı. Bu köy-aşırı tiyatro gezisi için gerekli azıkla doluydu bunlar: çörekler, pastalar, tereyağlı ekmek dilimleri, sucuk, sosis... Bu azıkların büyük bir bölümü Topluluk üyelerine sunulmak üzere hazırlanmış olurdu; zaman zaman birer şöleni andıran armağan sofraları bile kuruluyordu. Ancak bunlar uzun ömürlü olmadı,

çünkü Gençlik Kolumuz, tiyatro izleyicilerinden hiçbir biçimde armağan alınmaması kuralını koydu.

Cumartesi günleri, tiyatrodaki sobalar, izleyicilerin ısınabilmesi için saat ikide yakılırdı. Ancak, bizimle olan tanışıklıkları arttıkça Topluluğun daha başka binalarına girme eğilimleri artıyordu. Yemek salonunda bile, o günkü nöbetçi öğrencinin masaya buyur etmek durumunda kaldığı birkaç ayrıcalıklı konuk görülebiliyordu.

Oyunlar, Topluluğa epey paraya patlıyordu. Kırk, elli ruble giysi, peruk ve diğer donanıma gidiyordu yalnızca. Başka harcamalar da çıkıyor, her ay en azından iki yüz ruble gidiyordu. Bu büyük bir paraydı ama, yiğitliğimize leke sürmüyor, izleyicilerimizden, giriş bedeli olarak tek bir kopek bile istemiyorduk. Herkesten çok gençlere önem veriyor, daha çok onlar için oynuyorduk; köylü gençlerin, hele kızların kırk parasının bile bulunmadığını iyi biliyorduk. Başlangıçta tiyatroya girmek için bilet falan gerekmedi. Ama kısa bir süre sonra, tiyatromuza bizim barakanın alamayacağı kadar çok kişi gelmeye başladı, bir bilet dizgesi oluşturmak durumunda kaldık. Biletleri, Gençlik Kollarına, köy Sovyetlerine ve köylerdeki belirli kişilere dağıtıyorduk.

Köylü halkın, tiyatroya büyük bir ilgi gösterdiğini hayretle gördük. Bilet dağıtımı konusunda, köyler arasında yanlış anlamalar oluyor, bunlar zaman zaman kavgalara bile yol açıyordu. Bilet almaya gelen temsilciler, işi, bize bağırıp çağırmaya dek vardırıyorlardı:

"Yarına neden yalnızca otuz bilet veriyorsunuz?"

Gişe müdürümüz olan Jorka Volkov, başını olmaz anlamında iki yana sallayarak, adamın gözünün içine baka baka şöyle yanıtlardı onu:

"Size otuz bilet bile çok.

— Çokmuş! Burda bir bürokrat gibi kurulmuş oturuyorsun, bu biletlerin bize yetip yetmediğini nerden bileceksin sen?

— Biz burda kurulup oturuyoruz ve papaz kızlarının bizim biletlerle bu tiyatroya girdiğini izliyoruz!

— Papaz kızları mı! Ne demek istiyorsun sen?

— Papaz kızları demek iyorum. Kızıl saçlı kızlar."

Köy papazının kızlarından söz edildiğini anlayan temsilci bu kez yumuşar ama tükürdüğünü yalamamaya bakar.

"Eee, ne olmuş yani, papazın iki kızı gelmiş. Ama bizim yirmi bileti niye kesiyorsunuz? Elli bilet veriyordunuz, otuza indirdiniz.

— Size olan güvenimizi yitirdik de ondan," diye yanıtlardı onu Jorka söver gibi. "İki papaz kız, kaç papaz karısı, kaç bakkal karısı daha geliyor Tanrı bilir. pisliğin ve kokuşmuşluğun sizin aranızda nerelere dek vardığını anlamak bizim işimiz değil.

— Peki hangi orospu çocuğu bizi ele verdi, söyler misiniz?

— Orospu çocuklarının listesini yapmak da bizim işimiz değil. Otuz bilet yeter, size, haydi."

Temsilci, tabanları yağladığı gibi, yeni ortaya çıkan düşmanını bulmak ve ona gününü göstermek üzere köyüne koşardı. Ancak, daha o gitmeden ikinci kavgacıyla uğraşmaya başlardı bizimkiler.

"Bu da ne demek oluyor, Yoldaş? Gençlik Kolumuzda elli üye var, sizse on beş bilet göndermişsiniz!

— Altı-K özel müfrezesinin verdiği bilgiye göre, geçen oyunumuza on beş ayık Gençlik Kolu üyesi gelmiş, bunlardan dördü de yaşlı kadınlarmış. Gerisi zil zurna sarhoş.

— Böyle bir şey olamaz! Sarhoş olduklarını söyleyen hat etmiş! Bizim üyelerimiz votka fabrikasında işçidirler, dolayasıyla, içki kokarlar...

— Biz iyice baktık, solukları kokuyordu, suçu boşuna votka fabrikasının üzerine yüklemeyin.

— Hepsini önce sana getireyim, kendi gözlerinle gör, şimdi de kokuyorlar, her an içki kokuyorlar. Bahane arıyorsanız o başka elbet! Bu yaptığınız hangi ahlâka sığar, sorarım?

— Haydi, haydi! Biz, çalışmaktan içki kokanla, sarhoşluktan içki kokan arasındaki ayrımı biliriz bakalım.

— Hiç olmazsa beş bilet daha verin, utanın be, utanın! Kasabadaki kızlara bilet dağıtıyorsunuz, dostlarınıza dağıtıyorsunuz, bizim Gençlik Koluna da tencere dibini kazımak düşüyor."

Tiyatronun, yalnızca kendi boş vaktimizi değerlendirmek için gerekli bir eğlence ya da oyalanma aracı değil, kaçınılmaz bir toplumsal yükümlülük olduğunu anladık birden. Bu görevi küçümsemek ya da bırakmak olanaksızdı.

Gençlik Kolumuz, bu konuyu derinlemesine tartıştı. Böylesine büyük bir yükü yalnızca tiyatrocularımızın omuzuna yıkmak doğru olmazdı.

Oyunsuz geçen tek bir cumartesi olmuyordu, ve her hafta yeni bir oyun sahneliyorduk. Bir oyunu iki kez oynamak, saygınlığımızı azaltacak, her cumartesi günü konuğumuz olan yakın komşularımızın bir gecesinin boşa gitmesine yol açacaktı. Tiyatro oyuncularından da çeşitli yakınmalar duyulmaya başlandı.

Karabanov bile yorulduğunu söylüyordu.

"Ne yani, sütçü beygiri miyim ben? Geçen hafta büyük bir rahibi, bu hafta generali oynadık! Şimdi de kalkmış gerilla savaşçısı olmamı istiyorsunuz. Ben insan değil miyim? demirden yapıldığımı mı sanıyorsunuz yani? Her gece ikilere dek prova... Cumartesi günleri masaları taşı, sahneyi hazırla!..."

Yumruklarını masaya koymuş, ağırlığını kollarına vermiş duran Koval, ona şöyle bağırdı:

"İstersen bir armut ağacının altına yumuşak bir kanepe çekelim de uzan biraz dinlen ha? Bu işi yapmak zorundayız!

— İş yapılacaksa, öyle bir düzen kurun ki herkes çalışsın!

— Tamam, çalışsın.

— Örgütleyin öyleyse!

— *Komutanlar Kurulu toplansın!*"

Komutanlar Kurulunda şu karar alındı: Tiyatro oyuncuları diye bir şey yok, herkes oyunlarda rol alacak, hık mık etmek yok!

Kurul toplantılarında, yazılı karar çıkarmak çocukların hoşuna giderdi. Bu konuyla ilgili kararı şöyle ifade ettiler:

Madde 5:

Komutanlar Kurulunun aldığı karar uyarınca tiyatro oyuncuları için gerekli çalışmalar, Topluluğun tüm üyelerini bağlayıcı bir görev olarak kabul edilmiştir; dolayısıyla *Görülmedikler Kabilesinin Serüvenleri* adlı oyunun sahnelenmesiyle ilgili çalışmaları yürütmek üzere özel müfrezeler oluşturulmuştur.

Aynı karar, söz konusu olan sanat değil, tiyatro değil de, pancar tarlasındaki otların temizlenmesi, ya da patates toplanmasıymış gibi, uzunca bir özel müfrezeler listesini içeriyordu. Güzel sanatlara gösterilen bu saygısızlık, tiyatro çevresi denilen şeyi bir anda silip, belli bir oyunu sahnelemek üzere Verşnev komutanlığında yirmi sekiz kişiden oluşan 6-A müfrezesinin kurulmasıyla başlıyordu.

Özel müfreze demek, işi zorunlu olarak yapmak, herhangi bir gecikme, ve kaytarmada bulunmamak, kurallara uyulmaması halinde akşam raporunda yer almak, komutanın buyruğuna —ne olursa olsun— her zamanki gibi asker selâmı ile ve "Tamam" diye karşılık vermek demekti. En küçük bir savsama, görevi boşlama halinde, Topluluk disiplinini bozma suçuyla Komutanlar Kurulu ya da Genel Kurul karşısına çıkarılmayı, bunun sonucu olarak da, en azından "benimle bir konuşmak", dinlenme saatlerinde fazladan çalışmak ya da bir pazar gününü yatakhanede geçirmek cezalarına çarptırılmayı gerektirirdi.

Bu gerçek bir reformdu. Tiyatro çevresi dediğimiz şey, ne de olsa bir gönüllüler örgütüydü; böyle durumlarda üyeler, aşırı bir demokratçılık gösterme eğilimindedirler; kararsız, dalgalanmalara elverişli bir ortamdır bu. Dahası, bir tiyatro çevresi, birbirine uymayan bireysel istek, beğeni ve savların çarpıştığı bir savaş alanıdır. Bu durum, özellikle oyunların seçilmesinde ve rollerin dağıtılmasında belirgin bir biçimde ortaya çıkardı. Bizim tiyatro çevremizde de, bir kişilik öğesi kendini göstermeye, varlığını duyurmaya başlamıştı. Ama Gençlik Kolunun ve Komutanlar Kurulunun bir kararı, Toplulukta tartışma götürmez, çözümlenmiş bir şey olarak kabul edilir, kararın yerinde olup olmadığını düşünmek kimsenin aklından geçmezdi. Komutanlar Kurulunun beş numaralı kararıyla Topluluktaki tiyatro çalışmaları, toprak işlemek, yapıları onarmak, yatakhanelerde, işliklerde temizlik ve düzeni koruma işleriyle aynı teraziye konulmuş oluyordu. Bir oyunun sahnelenmesiyli ilgili olarak, şu ya da bu kişinin hangi işi yaptığı, Topluluğun çıkarları açısından, o işin bir bütün olarak gerçekleştirilmesi açısından önem taşımıyordu; kimin ne işi yaptığı değil, sonuç önemliydi; dolayısıyla herkes kendisine verilen görevi yapmakla yükümlüydü.

Kural olarak, pazar günleri toplanan Komutanlar Kurulunda, bir sonraki cumartesi günü oynanacak oyunu ve rollerin kimlere dağıtıldığını açıklardım. Bu oyuncular hemen 6-A Özel Müfrezesini oluşturur, başlarına aralarından bir komutan atanırdı. Geri kalan çocuklar, çeşitli tiyatro özel müfrezelerini oluştururdu. Hepsinin de numarası altıydı ve işleri belli bir oyunun son perdesinin inmesine, izleyicilerin de uğurlanmasına dek sürerdi. Şu özel müfrezeler oluşturulmuştu:

Altı-A	Aktörler
Altı-İ	İzleyiciler
Altı-G	Giysiler
Altı-I	Isıtma
Altı-D	Dekor
Altı-Ak	Aksesuarlar
Altı-IS	Işık-Ses
Altı-T	Temizlik
Altı-S	Ses düzeni
Altı-P	Perde

O sıralar topu topu seksen kişi olduğumuz düşünülürse, tek bir çocuğun bile görevsiz kalmadığı, ve seçtiğimiz oyundaki oyuncu sayısının çok olması halindeyse güçlerimizin hayli yetersiz olduğu ortaya çıkar. Komutanlar Kurulu, özel müfrezeleri oluştururken bireysel istek ve eğilimleri dikkate almak için elinden geleni yapardı elbet, ama bu çaba her seferinde istenen sonucu vermezdi. Bu yüzden şu soruyu hep duyardık:

"Nee? Beni 6-A'ya mı yazdınız? Ama ben ömrümde sahneye çıkmadım ki?

— O ne biçim söz? Bir mujik gibi konuşuyorsun," diye yanıt verilirdi bu soruya. "Ne olursa olsun, herkes ömründe bir kez 'ilk olarak' sahneye çıkacaktır."

Bütün bu özel müfrezeler ve özellikle bunların komutanları, bütün hafta boyunca çalışma saatleri dışında kalan tüm vakitlerini Topluluk içinde ve dışında deli gibi oradan oraya koşuşturmak, kasabaya gidip gelmekle geçirirlerdi. Ne olursa olsun, bağışlatıcı neden tanımıyorduk, oysa özel müfreze komutanlarımız büyük güçlüklerle karşılaşıyor, aradıklarını hiç de elleriyle koymuş gibi bulmuyorlardı. Şunu da söylemek gerekir ki, kasabada dostlarımız vardı, bizi destekleyen, yardıma hazır kişiler vardı, ve bu yüzden hem hemen her oyun için dilediğimiz sayıda giysiyi bulabiliyorduk; hem, bulamasak da, 6-G özel, hangi tarihsel dönemin giysisi olursa olsun, Topluluktaki olanakları değerlendiriyor, bir gün olup da işe yarayabileceğini kimsenin aklından geçirmediği şeyleri kullanarak gerekli sayıda giysi çıkarabiliyordu. Ayrıca, yalnızca Topluluğa ait şeylerin değil, Topluluk çalışanlarının eşyalarının da tiyatro

çalışmalarını yürütmekle yükümlü müfrezelerin emrinde olduğu varsayılıyor, ve her şey buna göre işlem görüyordu. Örneğin 6-Ak, o eşyaların aslında birer aksesuar olduğunu, öğretmenlerin ya da öteki görevlilerin elinde başka adlar aldığını söylüyordu. Kuruluşumuz geliştikçe aksesuarlarımız birikmeye, Topluluğun sınırları içinde sınırlı bir tiyatro gereçleri bölümü oluşmaya başladı. Sık sık, silah patlamaları gerektiren savaş oyunları sahnelediğimizden, çeşit çeşit askeri üniformalar, rütbe işaretleri, omuzluklar, kolluklar ve madalyaların yanısıra, gerçek bir cephanelik sahibi de olmuştuk. Giderek, yalnızca aktörler değil, daha başka yetenekler de ortaya çıkmaya başladı Topluluğumuzda. Kendi bulgularının yardımıyla gerçek makinalı tüfek ateşinden ayırt edilemeyecek ses ve görüntüler yaratan eşsiz sanatçılar türedi aramızdan. Sonra bir de, gök tanrısı Jüpiter'den aşağı kalmayan topçularımız vardı, bunların ürettiği gürültü fırtınadan, yarattıkları ışık şimşekten ayırt edilemezdi.

Rollere hazırlanma süresi bir haftaydı. Başlangıçta, işi gerektiği gibi yapmaya kalkıştık, rolleri çoğaltarak aktörlere dağıtıyor, ezberlemeye çalışıyorduk; ama bu işe kısa bir süre sonra boş verdik. Ne çoğaltmaya vaktimiz vardı ne de ezberlemeye; çünkü, ne de olsa Toplulukta günlük işlerimiz vardı, okulumuz vardı; ders, her şeyden önce gelirdi, bu yüzden çalışmak gerekliydi. Tiyatroyla ilgili tüm gelenek ve kuralları bir yana bırakıp, sırtımızı suflöre dayıyorduk; iyi ki öyle yapmışız, başka türlü işin içinden çıkamayacakmışız meğer. Çocuklar söyleyecekleri her şeyi suflörden kapmada uzmanlaştılar; aralara söz sokuşturmalar, "idare etmeler", yanlış davranışlarla bile sahnenin ortasında baş edecek denli ileri götürebiliyorduk işi. Ne var ki, bir oyunun pürüssüz oynanması için oyun yönetmenliğinin yanı sıra suflörlüğü de benim yüklenmem gerekiyordu, ancak, bu suflör yalnızca unutulan sözcükleri anımsatma işini değil, sahnede olup biten her şeyi denetleme ve yönetme görevini yüklenmiş özgün bir suflördü; giriş çıkışlar, yanlışlar, silah atışları, kucaklaşma ve ölümlerle ilgili zaman ayarlamaları hep ona, yani bana bakıyordu.

Aktör kıtlığı çekmedik hiçbir zaman. Çocuklarımız arasında sayısız yetenekli genç vardı. Pyotr İvanoviç Goroviç, Karabanov, Vetkovski, Butsai, Verşnev, Zadorov, Marusya Levçenko, Kudlati, Koval, Gleiser ve Lapot, yıldız oyuncularımızı oluşturuyorlardı.

Oyuncusu bol olan oyunları seçmeye çalışıyorduk, çünkü çocukların büyük bir çoğunluğu oynamak istiyordu, ayrıca sahnede doğal davranma yetisine sahip kişilerin sayısını bir an önce arttırmak çabasındaydık. Tiyatroya çok önem veriyordum, çünkü çocuklar bu yolla konuşmalarını büyük ölçüde düzeltmişler, dillerini geliştirmişler, ufuklarını genişletmişlerdi. Ancak zaman zaman yeterli oyuncu bulamadığımız durumlar da oluyordu. O vakit Topluluk görevlilerinden, çalışanlarından birinin bize yardımcı olmasını sağlıyorduk. Bir keresinde Silanti'yi bile sahneye çıkardık. Provalarda kusursuz bir oyuncu gibi oynadı; tek bir tümce söyleyecekti: "Tren üç saatlik bir gecikmeyle gelecek." Dolayısıyla yanlış yapmasına hemen hemen olanak yoktu. Ancak bulduğumuz, umduğumuzu fersah fersah aştı.

Silanti gerektiği anda ve de gerektiği gibi sahneye girdi, pek de fena oynamadı. Ne var ki derdini şu sözcüklerle anlattı: "Bu tren var ya, yani, size söyleyeyim mi, tam üç saat sonra gelecek, gerisi boş!"

Bu sözler izleyicileri çok etkiledi evet, ama o da bir şey mi, istasyonda bekleyen mülteciler kalabalığını daha da çok etkiledi. Bunlar, büyük bir çaresizlik içinde sahnede dönenip duruyor, suflör deliğinden gelen seslere bana mısın demiyorlardı; çünkü, ne de olsa ben de etkilenenler arasındaydım... Silanti bütün bu olanları birkaç saniye izledi, sonra sabrı taştı.

"Kaç kere söyleyeceğiz be ahmaklar! Bu tren var ya, tam üç saat sonra gelecek, gülecek ne var bunda?"

Mülteciler Silanti'yi neşe içinde dinlediler, sonra birer koşu koparıp sahneden çıktılar.

Bu arada ben kendimi toparladım, suflör deliğinden fısıldadım:

"Çık şimdi burdan dışarı, sana söylüyorum! Silanti, haydi, çık, körolmayasıca!

— Şey, iyi, gerisi boş!..."

Elimdeki kitabı kapatarak dik tuttum, perdenin indirilmesi işaretini veriyordum..

Kadın oyuncu bulmak güçtü. Nastya Noçevnaya ve Levçenko az çok oynayabiliyordu, ama çalışanlar arasında, Lidoçka'dan başka kadın oyuncu yoktu. Hem, bizdeki kadınlar, sahneye çıkmak için yaratılmış değillerdi; çok utangaçtılar, rol gereği kaçınılmaz olsa bile kucaklaşmaya,

ya da öpüşmeye yanaşmıyorlardı. Eh, sevgilisiz de olmuyordu, hemen hemen her oyunda iki sevgili vardı mutlaka. Kadın oyuncu arayışı içinde, Topluluğumuzda çalışanların eşlerini, kız kardeşlerini, teyze, hala ya da başka akrabalarının hepsini denemiştik, değirmende çalışanları denemiştik, kasabadaki dostlarımızın yardımına bile başvurmuştuk; ama gene de bu soruna kalıcı bir çözüm bulamadık. Oksana'yla Rakhil bile, Topluluğa geldiklerinin ertesi günü provalara katılmışlar, hiç kırıtmadan, utanıp sıkılmadan öpüşebilme yeteneklerine bizi hayran bırakmışlardı.

Bir keresinde, değirmencinin bir arkadaşını, kasabadan salt ziyaret için gelip de provaları izlemeye dalan birini aramıza katılmaya razı ettik. Genç kadın bir hazineymiş meğer; güzelliği, tatlı, dolgun sesi, gözleri, salına salına yürüyüşü arayıp da bulamadığımız şeydi. Devrimci bir oyunda, baştan çıkmış bir soylu kadının rolünü oynayacak birine gereksinmemiz vardı ve bu kadında, aradığımız tüm nitelikler bir araya gelmişti. Provalarda zevkten birkaç köşe olduk, oyun gecesi sağlayacağımız parlak başarının bekleyişi içinde kendimizden geçtik. Oyun çok iyi başladı, her şey yolunda gidiyordu, ancak birinci perdeden sonra hazinenin tren istasyonunda telgraf memuru olarak çalışan kocası kulise geldi ve karısına herkesin önünde şunları söyledi:

"Bu oyunda oynamana izin veremem. Haydi, eve gidiyoruz!"

Hazine, büyük bir düş kırıklığı, derin bir üzüntü içinde boynunu büktü:

"Ama nasıl olur? Oyunu bırakamam ki?

— Oyun beni ilgilendirmez. Yürü! Sahnenin ortasında herkesin karımı çekip çekiştirmesine, öpüp koklamasına göz yumamam!

— Olamaz, oyunu yarıda kesemem!

— Daha birinci perdede en azından on kez öpüldün be! İğrenç bir şey!"

Önce hepimiz şaşkınlıktan donakaldık. Sonra çözülüp kıskanç kocanın fikrini değiştirmeye çabaladık.

"Ama yoldaş," dedi Karabanov, "Bir insanın sahnede öpülmesi hiçbir şey değildir.

— Bir şey mi, değil mi kendi gözlerimle gördüm," dedi kıskanç koca. "Beni kör mü sandıydınız? Birinci sırada oturuyordum."

Lapot'u buldum.

"Sen akıllı çocuksun, bir yolunu bul, şu adamı yumuşat!" dedim.

Lapot kolları sıvayarak işe koyuldu. Kıskanç kocayı yakasından tuttuğu gibi bir sıraya oturttu, ve kulağına mırıl mırıl şu okşayıcı sesleri döktürdü:

"Ne garip adamsın yani! Hem de böylesine yararlı, kültürel bir dava uğruna yapılan bir işi baltalamaya kalkıyorsun! Karın böylesi bir amaca hizmet etmek için öpüşüyor demek, kötülük değil, iyilik ediyor demektir!"

Telgrafçının inadı inattı.

"Birine iyilik ediyordur belki ama bana şu kadarcık yararı dokunmuyor.

— Ama herkese yararı dokunuyor!

— Yani demek istiyorsun ki, önüne gelen karımı öpebilir, ha!

— Amma da garip adamsın! Demek sana göre, karın bu işi yapacak bir adam bulsa daha iyi, ha!

— Ne adamı?

— Olur olur. İnsanlık hali. N'aparsın o vakit, düşünsene? Burda herkesin önünde, senin gözünün önünde yapıyor. Bir çalının ardında, senin ruhun duymadan yapsa daha mı iyi?

— Böyle bir şey yapmaz o!

— Yapmaz ha? Karın çok güzel öpüşüyor... Onda o yetenek varken, boşa harcayacağını mı sanıyorsun? O yeteneğini sahnede değerlendirsin daha iyi."

Koca, Lapot'un savlarına zar zor boyun eğdi, dişini sıkmayı başararak karısının oyunu tamamlamasına izin verdi, yalnız bir koşul öne sürdü: öpüşleri "sahici" olmayacaktı. Ancak adamla barışmış değildik. Hazine üzüntülüydü. Oyunun berbat olacağından korkuyorduk. Koca en ön sıraya oturmuş, avını sıkarak öldüren bir boğa yılanı gibi herkesi bakışlarıyla eziyor, ipnotize ediyordu. İkinci perde cenaze töreni havasında oynandı ama izleyiciler memnundu, üçüncü perdede baktım, koca ön sırada oturmuyor. Meraktan çatlayacaktım. İşin aslı oyundan sonra anlaşıldı.

"Gitmesini önerdim," dedi Karabanov hiç böbürlenmeden. "Önce pek istemedi, sonra razı oldu.

— Nasıl başardın bunu?"

Karabanov'un gözleri ışıdı, o şeytansı gülüşüyle güldü ve sesli bir fısıltıyla adama söylediklerini söyledi:

"Bak! Seninle bir anlaşmaya varalım. Bugün hiçbir şey yapmayacağız, işler yolunda gidecek, ama burdan hemen kalkıp gitmezsen, bir Topluluk üyesi olarak onurum üzerine ant içiyorum, seni boynuzlatırız. Karının ağzının sularını akıtacak yakışıklılar var bizim burda, haberin olsun!"

Kulak kesilmiş dinleyen çocuklar, "Eee, sonra ne oldu? diye sordular.

— Hiç! Adam yalnızca, 'Pekâlâ, sözünüzü tutacaksınız ama?' dedi ve en arka sıraya gitti."

Her gün prova yapıyorduk, bunların hepsi de oyunu baştan sona yinelediğimiz "son prova"lardı. Kural olarak pek uyku uyumuyorduk. Unutulmamalıdır ki, aktörlerimizden çoğu sahnede doğru dürüst yürüme yetisinden yoksundu; dolayısıyla, tüm hareket ve davranışları ezberlemek gerekiyordu. Diyelim elin bir hareketi, ayağın kalkacağı, başın şöyle duracağı, bir bakış, bir dönüş, hep ezberlenerek yapılıyordu. Ben, tüm ağırlığımı buna vermiştim, söylenecek sözleri nasılsa suflör dikte ediyordu... Böylece, cumartesi akşamı, oyunun hazır olduğu kabul edilirdi.

Ancak, şunu da söylemek gerekir ki, hiç de fena oynamıyorduk, kasabadan gelen birçok kentli oyunlarımızı beğenirdi. İyi oynamaya çabalar, gereksiz abartmalara başvurmazdık; izleyicinin beğenisine seslenmek ya da ucuz başarı elde etmek gibi şeylerin peşinde de değildik hiçbir zaman. Ukrayna ve Rus oyunları sahneliyorduk.

Cumartesi günleri saat ikiden sonra tiyatro çevresi hareketlenirdi. Oyuncu sayısı çoksa, Butsai, Pyotr İvanoviç'in de yardımıyla yemekten hemen sonra onları boyamaya, giydirip kuşatmaya başlarlardı. İkiden akşamın sekizine dek altmış kişiyi hazır ettikleri olurdu. Sonra da kendileri boyanır giyinirlerdi.

Bir oyun için gerekli eşyaların sağlanması konusunda, Topluluğumuzun üyeleri, insandan çok birer yabanıl hayvan gibi davranırlardı. Diyelim, sahneye mavi şişeli bir lamba koymak gerekti; yalnızca bizim öğretmen ve diğer görevlilerin evlerini değil, kasabadaki

dostların evlerini de basar, ne yapar yapar mavi şişeli lambayı hazır ederlerdi. Sahnede yemek mi yenecek, doğru dürüst bir sofra hazırlanacak, yalancı yiyecekler, yalandan yemek yemelere yer verilmeyecekti. 6-Ak Özel müfrezesinin işini şanına layık bir biçimde yapması için gerekliydi bu; ayrıca sahnede sahici yemek yemek, gelenek gereğiydi. Oyuncularımıza göre sahnede boş tabaklardan yemek yermiş gibi yapmak bizim Topluluğumuza yakışmazdı. Bu yüzden mutfağımız, zaman zaman son derece güç görevler yüklenir, çeşitli mezeler, soylu sofralarında görülen türden yiyecekler hazırlamak, turtalar, pastalar yapmak durumunda kalırdı. Şarap yerine meyva suyu kullanıyorduk.

Yemek sahnelerinde, suflör deliğinde deliye döner, durmadan bağırıp çağırırdım: böyle durumlarda, oyuncular kendilerini rollerine öyle bir kaptırırdı ki, suflörü falan dinlemez, masada yiyecek diye bir şey kalmayıncaya dek yerlerinden kımıldamazlar, sahneyi böylece uzatırlardı. Böyle bir sahneyi, şuna benzer sözlerle hızlandırmak durumunda kalırdım genellikle:

"Yeter artık! Duyuyor musunuz? Artık yemeyin, körolasıcalar!"

Oyuncular şaşkın bakışlarını bana çevirir, gözleriyle masada duran yarım kazı gösterirlerdi. Ben ancak öfkeden köpürür bir halde dişlerimin arasından şöyle haykırmadan kimse yerinden kımıldamazdı:

"Karabanov! Kalk o masadan! Semyon, körolasıca, 'Gidiyorum,' de ve çık!"

Karabanov ağzındaki lokmayı çiğnemeden yutar, "Gidiyorum." derdi.

Perde arasında kuliste darılmış bakışlarını bana çevirir, şöyle derlerdi:

"Ama Anton Semyonoviç, bunu nasıl yaparsınız? İnsan böyle güzel kızarmış bir kazla ömründe kaç kez karşılaşır? Lokmaları boğazımıza dizdiğiniz gibi cânım kazı da yarım bıraktırttınız bize, olur mu yani!"

Bunun dışında, oyuncular sahnede uzun süre kalmaya hiç de hevesli değildi, çünkü sahne, dışarsı kadar soğuktu.

Makinaların İsyanı oyununda, Karabanov, sırtında yalnızca bir peştemalla tam bir saat sahnede durmak zorundaydı. Aylardan şubattı, ve, şansa bakın ki, sıcaklık bazen sıfırın altında otuz dereceye düşüyordu. Ekaterina Grigoryevna Semyon'un donacağı gerekçesiyle oyunun iptal

edilmesini istedi. Neyse ki kimseye bir şey olmadı, yalnız, Semyon'un ayak parmakları donmuştu; Ekaterina Grigoryevna, Semyon'un rolü biter bitmez ayaklarını ısıtıcı bir merhemle ovdu, oldu bitti.

Ancak soğuk, zaman zaman sanatsal gelişmelerimize engel olabiliyordu. *Yoldaş Semivzvodni* diye bir oyun oynuyorduk. Oyunun bir sahnesi, büyük bir toprak sahibinin bahçesinde geçiyordu, bahçede de bir heykelin bulunması gerekiyordu. 6-Ak Özel, kasabadaki tüm mezarlıkları altüst etmiş ama gene de bir heykel bulamamıştı. Heykelsiz oynamaya karar verdiler. Ama perde açıldığında, benim de gözlerim faltaşı gibi açıldı. Sahnede bir heykel vardı, tebeşir tozuna bulanmış, çarşafa sarınmış olan Şelaputin, beyaz örtüyle gizlenmiş bir taburenin üzerinden çaktırmadan bana bakıyordu. Perdeyi indirttim, heykeli, 6-Ak Özelin şaşkın bakışları ve ah-ih'leri arasında kaldırttım.

6-S (Ses düzeni) Özel müfrezesi büyük bir özenle çalışıyor, akılalmaz buluşlarıyla hepimizi şaşırtıyordu. *Azef* adlı oyunu oynayacaktık. Sazonov, Plehve'ye bomba atacaktı. Bombanın patlaması gerekiyordu. 6-S Özelin komutanı olan Osadçi şöyle dedi:

"Sahici bomba patlatacağız."

Plehve rolünü ben oynadığımdan, bu sorun herkesten çok beni ilgilendiriyordu.

"Ne demek yani 'sahici'? diye sordum.

— Tiyatroyu havaya uçurabilecek türden.

— Bu biraz fazla sahici olmaz mı? dedim sakına sakına.

— Siz hiç merak etmeyin, dedi Osadçi. Bu işi bana bırakın, kimsenin kılına zarar gelmeyecek."

Patlama sahnesinden önce Osadçi yaptığı hazırlıkları bana gösterdi. Sahne girişine birkaç boş fıçı yerleştirilmişti, her fıçının başında bir nöbetçi, ellerindeyse, hepsi de birer fili öldürmeye yetecek denli doldurulmuş birer çifte vardı. Sahnenin öteki tarafında yerlere cam parçaları serpilmiş, her parçanın başına birer adam dikilmişti, bunların elinde de tuğlalar vardı. Öbür yanda, sahne girişinin karşısında beş altı çocuk yer almıştı. Bunların önündeyse yanmış mumlar, ellerinde de içinde bir sıvı bulunan şişeler vardı.

"Bu mumlar n'oluyor, cenaze hazırlığı mı? dedim.

— İşte işin püf noktası bu. O şişelerde parafin var. Zamanı gelince,

çocuklar ağızlarına parafin alacak, mumların alevine üfleyecekler. Harikulade güzel olacak!

— Körolasıca! Yangın çıkaracaksınız!

— Siz hiç merak etmeyin, yalnız dikkatli olun parafin gözlerinize kaçmasın. Yangın çıkarsa söndürürüz."

Bunu söylerken bir başka hazır-gücü gösterdi eliyle. Bir başka noktada, sıra olmuş duran beş altı çocuk daha vardı. Bunların önünde suyla dolu birer kova bulunuyordu.

Üç yandan bu hazırlıklarla kuşatılmış olduğumu görünce, kıyametin kopacağını hisseden karayazgılı papaz gibi ciddi ciddi tasalanmaya başladım. Kendi kendime, her ne kadar Plehve'nin rolünü oynuyorsam da, onun işlediği suçlardan sorumlu olmadığımı, korktuğumun başıma gelmesi halinde izleyicilerin ortasına atlayıp kaçma hakkımı koruduğumu söyledim. Sesli olarak da, Osadçi'nin bu işten cayacağı umuduyla, çocuğun içinde yanan ateşi hafifletmeye çabaladım.

"Parafin alevi suyla söndürülür mü peki?" diye sordum.

Ama Osadçi işini biliyordu, caymasını beklemek boşunaydı. Büyük bir uzman havalarında beni susturacak açıklamayı yaptı:

"Parafin, bir mumun alevine üflendiğinde, gaza dönüşür, onu söndürmeye gerek yoktur. Bu arada başka nesneler tutuşabilir, onları söndürmek gerekir.

— Örneğin beni?

— Sizi hepsinden önce söndürürüz."

Yazgıma boyun eğdim. Yana yana ölmesem bile soğuk suyla sırılsıklam edilecektim, üstelik hava sıcaklığı, sıfırın altında yirmiydi! Ama, yiğitliğe leke sürmek, ve hele, sahici bir patlama izlenimi yaratmak için bunca emek vermiş, bunca eşsiz bir yaratıcılık örneği göstermiş olan 6-S Özelin karşısında tabansızlığımı sergilemek var mıydı?

Sazanov bombayı attığında, kendimi bir kez daha Plehve'nin yerine koydum; doğrusu sahiden Plehve olmadığıma sevindim. Av tüfekleri, boş fıçılarda patladı, fıçılar zangır zangır titredi, çıkardıkları ses kulaklarımızın zarlarını patlattı, tuğlalar, korkunç bir güçle camların üzerine fırlatıldı, beş altı ağızdan, genç ciğerlere özgü o korkunç güçle parafinler üflendi, sahne bir anda alev alev yanan boğucu bir girdaba döndü. Kendi ölüm sahnemi oynuyor olsaydım, ancak bu kadar olurdu.

Kulakları sağır eden alkış tufanı ve 6-S Özelin sevinçli çığlıkları arasında yarı baygın yere yığıldım. Yağlı parafin külleri üzerime yağıyordu. Perde indi, Osadçi yanıma koştu, kaldırmaya davrandı. Koltuk altlarımdan çekelerken merakla soruyordu:

"Bir yeriniz yanmadı ya?"

İçim yanıyordu, ama hiçbir şey söylemedim, neme gerek! Böyle bir yangını söndürmek için de bir önlem almıştı belki 6-S!

Gene aynı yöntemle, devrimden sonra SSCB'nin kıyılarına sefer yapan zavallı bir gemiyi havaya uçurdular. Bu olayın mekanizması çok daha karmaşıktı. Yalnızca lumboz deliklerinden alev çıkartmak yetmiyordu, geminin düpedüz havalara uçması gerekiyordu. Bu amaçla birkaç çocuk, geminin öte yanında yerlerini aldılar, tahta, sandalye, tabure gibi eşyaları havalara fırlattılar. Bütün bu eşyalardan kafalarını korumayı başardılar, ama Kaptan rolünü oynayan Pyotr İvanoviç Goroviç, pek şanslı çıkmadı; kolağızlarına takılan kâğıttan yapılma altın sarısı dantel, alev aldı, ayrıca havalara atılan eşyalardan bazıları da üzerine düştü. Ancak, adamcağız, bırakın yakınmayı, doğru dürüst yerinde bile duramıyor, kasıklarını tuta tuta gülüyordu. Kaptanın her şeyinin yerli yerinde olup olmadığını anlamak içi yarım saat beklememiz gerekti.

Oynanması güç sahneler de oluyordu. Örneğin çocuklar, silah atışlarının "sahne dışında" yapılmasına karşıydılar. Eğer bir sahnede ateş edilecekse, herkes, başına geleceği çekmeye razı olmalıydı. İnsan öldürmede, sıradan bir tabanca kullanılırdı. Kurşunlar çıkarılır, yuvalar, kendirotu ve kırpıntıyla doldurulurdu. Vakit saat gelince, yaylım ateşine tutulurdunuz; eh, nişancı, kaçınılmaz olarak kendini rolüne kaptırdığından, gözlerinize nişan alırdı. Eğer birkaç atış yapılacaksa, aynı ateşleme düzeni kullanılarak, tabancanın tüm yuvaları doldurulurdu.

İzleyiciler bize göre çok daha rahattı ne de olsa. Paltolarıyla sıcacık oturabilirlerdi onlar; salonun orasında burasında sobalar kurulmuştu, koyduğumuz tek yasak tiyatroda gündöndü çekirdeği yemek ve sarhoş gelmekti. Eski bir geleneğimize göre ayrıntılı bir araştırma ve soruşturma sonucunda bir yudum olsun alkol koktuğu saptanan yurttaş, sarhoş sayılırdı. Çocuklar, bu kokuyu salan ya da taşıdığı izlenimi veren adamı

yüzlerce izleyici arasında şıp diye tanıma yeteneğini geliştirmişlerdi. Böylelerini, hemen yerlerinden kaldırıyor, ite kaka tiyatrodan çıkarıyor, sarhoş yakarılarına hiç mi hiç kulak asmıyorlardı.

"Bir bardak biradan başka içki koymadım ağzıma ama! Onu da ta sabahleyin içmiştim!"

Oyun yönetmeni olarak, hem oyun sırasında, hem de hazırlık evrelerinde en çok çileyi ben çekiyordum. Örneğin, Kudlati, bir tümceyi bir türlü söyleyemiyor, her seferinde şaşırıyordu.

Kesiyordu adam bir anda
Tüm geçmiş vergi ve ondalığı

Neden bilinmez, bu sözleri şöyle söylemeyi yeğliyordu:

Kesiyordu adam bir anda
Tüm geçmiş vergi ve ormanlığı

Ne yaptımsa kâr etmedi, sahnede, halkın önünde hep böyle söyledi.

Gogol'ün *Müfettiş*'ini oynuyorduk; çocuklar çok iyi oynadılar, her şey yolunda gidiyordu, ancak oyunun sonuna doğru beni çileden çıkardılar; çünkü bu oyunda ben Vali Anton *Antoniviç*'i oynuyordum, oyuncu arkadaşlarımsa bana ısrarla Anton Semyonoviç, diyorlardı. Bu durumda, bir sahne şöyle geçiyordu örneğin:

AMOS FEDOROVİÇ: Başınıza korkunç bir devlet kuşunun konduğu söyleniyor, Anton Semyonoviç, doğru mu acaba?

ARTEMİ FİLİPPOVİÇ: Sayın Anton Semyonoviç'i, bu eşsiz rastlantının getirdiği büyük mutluluktan ötürü kutlamaktan onur duyarım. Haberi aldığımda, ne denli sevindiğimi bilemezsiniz. Anna Andreyevna! Maria Antonovna!

RASTAKOVSKİ: Sizi kutlarım Anton Semyonoviç! Tanrı size ve nişanlı gençlere uzun ömürler versin, soyunuzu sürdürecek sayısız çocuk, torun ve büyük torun sahibi olursunuz umarım. Anna Andreyevna! Maria Antonovna!

KOROBKİN: Sizi kutlamak onurunu bağışlayınız bana, sayın Anton Semyonoviç!

İşin kötü yanı, sahnede, Vali giysileri içinde bu canavarları yola getirme olanağından yoksundum. Ancak son sözsüz-oyun sahnesinden sonra kuliste bağırıp çağırmaya başlayabildim.

"Körolasıcalar! Ne oluyorsunuz böyle? Benimle alay ediyorsunuz aklınızca ha? Bilerek yaptınız, değil mi, söyleyin!"

Çocuklar şaşkın şaşkın yüzüme baktı, postacı rolünü oynayan Zadorov sordu:

"Ne oldu? Ne yaptık? Hepimiz de doğru oynadık! Hem de güzel oynadık!

— Neden bana hep Anton Semyonoviç dediniz peki?

— Peki ne diyecektik... Şey... Hay Allah! Valinin adı Anton Antonoviç'ti hay Allah!

— Provalarda doğru dürüst konuştunuz ama.

— Ne yapalım konuştuksa yani... O provaydı. İnsan sahnede şaşırıyor nedense..."

KULAK EĞİTİMİ

26 Martta, A. M. Gorki'nin doğum yıldönümünü kutladık. Daha başka kutlama günlerimiz de vardı, ama, bunları çok daha sonra saptamıştık. Kutlamalarımıza herkesin katılması, masalarımızın yiyecekle dolu olması için elimizden geleni yapardık. Şunu söylemek gerekir ki, çocuklar bu kutlamalardan, hele hele kutlama hazırlıkları yapmaktan çok hoşlanırdı. Ancak Gorki'nin doğum günü bizim için ayrıca bir anlam taşıyordu. O gün, aynı zamanda baharı karşılıyorduk. Bu, başlı başına bir olaydı. Bazen, çocuklar hep birlikte oturalım, birlikte eğlenelim diye büyük masaları —ve elbet dışarda— hazırlarlardı; bir bakardık, doğudan korkunç keskin bir rüzgâr, daha sonra da bardaktan boşanırcasına yağmur gelir, bahçedeki su birikintilerinin yüzeyleri buruşur, kutlamalar onuruna direklere çekilmiş bayraklarımız da, trampetlerimiz de sırılsıklam olurdu. Bununla birlikte çocuklarımızdan biri doğuya doğru şöyle bir bakar, "Nasıl da mis gibi bahar kokuyor hava!" derdi.

Gorki kutlamalarının bir özelliği vardı; kendi koyduğumuz, ve de gururla korumak istediğimiz bir kuraldı bu. Çocuklar o günü "tüm gücümüz"le kutlamaya, ancak dışardan hiç kimseyi şenliklere çağır-

mamaya karar vermişlerdi. Aklına esen gelirdi, onu elimizden geldiğince ağırlardık; ama bayram olduğundan değil, kendi isteğiyle gelmiş bir konuk olduğundan ağırlardık onu; ancak bizim bayramımız, aile arasında kutlanacak bir bayramdı ve dışardan biri kutlamalara katılmamalıydı; bu, onu ilgilendirmezdi. Gerçekten de, tam bir bayram havası içinde, ama çok sade, yalın bir biçimde geçen kutlama eğlenceleri Gorki Topluluğu çocuklarını birbirlerine daha çok yaklaştırırdı. Ne var ki, kutlamalar hiç de aile-içi kutlamalara benzemiyordu. Bayramı bir yürüyüşle açıyorduk. Büyük bir saygıyla bayrağımızı direğe çekiyor, konuşmalar yapıyor, sonra Gorki'nin resminin önünde gene ciddi bir yürüyüş yapıyorduk. Bundan sonra masalara oturuyor ve... Evet, burada yapay bir alçakgönüllülük sergileyecek değilim! Gorki'nin sağlığına kadeh kaldırıp içmiyorduk gerçi ama, kaşık kaldırıp bol bol yiyorduk doğrusu. Bol bol da söz mü, patlayasıya yiyorduk! Kalina İvanoviç, masadan kalkarken şöyle derdi:

"Şimdi yanıldığımızı anlıyorum. Soyluları, o asalakları suçlamamak gerek doğrusu... Onca yemeği, bırak insan, hayvan yese şurdan şuraya kımıldayamaz, Soylular nasıl çalışsın, asalaklar!"

Soframızda şu yiyecekler bulunurdu: Borç... ancak sıradan bir lahana çorbası değil, usta bir ev kadınının, sevgili kocasının isim günü kutlaması için özene bezene pişirdiği türden bir çorbaydı bu. Sonra etli börekler, lahana dolmaları, kremalar, patetes kızartması, fırında patates, mısır ekmeği, gene börek... Çörek, meyvalı turtalar... Bu turtalar öyle büyüktü ki, bizim çocukların cebine bile sığmazdı. Neyse, böreklerden sonra fırında kızarmış domuz gelirdi sofraya, ancak bu da, çarşıdan alınma değil, kendi sürümüzden seçilme, güzden beri onuncu müfrezenin besleyip büyüttüğü, Gorki bayramı için özellikle yetiştirdiği bir domuzdu mutlaka. Çocuklar domuz besleyip büyütmeyi iyi beceriyorlardı, ancak kesmeye gelince, onuncu müfrezenin komutanı Stupitsin bile eline bıçağı almaya yanaşmazdı.

"Öldüremem ben o hayvanı! Kıyamam! Kleopatra öyle iyi bir domuz ki... Nasıl keserim!"

Elbet kesilirdi Kleopatra — ve elbet, bu işi Silanti Otçenaş yüklenir, gerekçesini de şöyle dile getirirdi:

"Bırakın ölü domuzu düşmanlarımız yesin — biz, ne demişler, öldüreceğiz, iyileri kesip yiyeceğiz! Gerisi boş!"

Masadan Kleopatra'yı kaldırdıktan sonra dinlensek iyi olurdu, ancak daha sonra Kleopatralarımızı yutmadan masaya irili ufaklı taslarda kremalar ve yanlarında pastalar, bisküviler gelirdi. Çocuklardan hiçbiri dinlenmeye istekli görünmüyordu, tersine herkes tüm gücüyle pastalara, kremalara dalıyordu. Bundan sonra sıra meyva jölesindeydi, ancak bunu soylular gibi küçük pasta tabaklarında değil, çorba tabaklarında sunuyorduk. Çocuklardan hiçbirinin onca jölenin bir lokmasını bile ekmeksiz ya da böreksiz yediğini görmedim ömrümde. Ancak jöleden sonra, yemeğin sona erdiği kabul edilirdi. Masadan kalkan herkese, bir küçük torba dolusu şeker ve zencefilli kurabiye verilirdi. Bu konuda da en yerinde sözü söyleyen Kalina İvanoviç olurdu:

"Aahh, Gorkiler daha sık doğmuş olsaydı keşke!"

Yemekten sonra çocuklar dinlenmeye çekilmedi, Altı Özel, tiyatro mevsimimizin son oyunu olan *Uçurum İnsanları*'nı oynama hazırlıklarını tamamlamaya çekildi. Kalina İvanoviç, oyuna büyük ilgi gösterdi.

"Bakalım nasıl bir oyunmuş bu. Uçurumlar konusunda çok şey duydum ama hiçbirini görmedim. Ve nedense oyunu okuma fırsatı da geçmedi elime."

Burada şunu söylemek gerekir ki, Kalina İvanoviç, bu eline geçmeyen fırsat konusunda biraz atıyordu, çünkü aslında, okuma sanatının gizlerini tümüyle çözmüş bile değildi kendisi. Ne var ki, Kalina İvanoviç'in keyfi yerindeydi bugün, onu bozmak yerinde bir davranış olmazdı. Gorki'nin doğum günü kutlamaları bu yıl ayrı bir özellik taşıyordu. Gençlik Kolumuzun önerisiyle, çocuklarımıza "Topluluk Üyesi" unvanının verilmesi kararlaştırıldı. Hem çocuklar, hem de öğretmenler, bu konuda uzun uzun ve ciddi tartışmalar yaptılar, sonunda fikri benimsediler. Topluluğumuza gerçekten değer veren, onun gelişmesi uğrunda çalışan kimselere verilecekti "Topluluk Üyesi" unvanı. Heves ve canlılık göstermeyen, durmadan yakınan, söylenen ya da kaytaranlar, "öğrenci" diye anılacaktı. Şunu belirtmek gerekir ki, bu öğrencilerin sayısı pek fazla değildi, olsa olsa yirmi kişi kadardılar. Eski öğretmenlerle öteki çalışanlara da "Topluluk Üyesi" unvanı verildi. Aynı zamanda şu karar alındı: Eğer bir çalışan işe başladıktan sonra bir yıl içinde bu unvanı almazsa, Topluluktan çıkarılacaktır.

Her Topluluk üyesine Harkov'da bir fabrikada özel olarak yaptırdığımız nikel kaplama nişanlar verildi. Bu rozetler cankurtaran simidi biçimindeydi ve üzerinde, Gorki'nin adının baş harfleri olan MG, üst tarafında da bir yıldız vardı.

O gün, Kalina İvanoviç' de törenle bir rozet verildi. Bundan çok büyük bir mutluluk duydu Kalina ve bu duygusunu gizlemeye kalkmadı.

"Nikolay Aleksandroviç'e onca yıl hizmet ettim, elime ne geçti, hiç! Üstü başı süslü bir süvari eriydim alt tarafı. Oysa bu sokak serserileri bana madalya veriyorlar, asalaklar! Eh, başka çare yok, takacağız, ama doğrusunu söyleyeyim, hoşlandım bu işten! Kendileri çıplak geziyor, bana madalya veriyorlar!"

Kalina İvanoviç'in mutluluğu, Maria Kondratyevna Bokova'nın beklenmedik gelişiyle az da olsa söndü nedense. Bokova, bir ay kadar önce, bizim vilayete atanmıştı, Toplumsal Eğitim Bakanlığında çalışıyordu. Gerçi, biz doğrudan ona bağlı değildik, ama gene de, belli bir ölçüde denetleyebilirdi Topluluğumuzu.

Bir araba tutup gelmişti; aşağı inerken, bizim donanış masaları gördü, yemek dağıtanlar, şimdi masaları topluyordu. Bokova şaşırdı kaldı. Kalina İvanoviç bu şaşkınlıktan yararlanıp ortadan yitmeye kalktı; böylece, kendi günahının borcunu da benim omuzlarıma yükledi.

"Neyi kutluyorsunuz? diye sordu Maria Kondratyevna.

— Gorki'nin doğum gününü.

— Beni neden çağırmadınız?

— Bu kutlamaya dışardan kimseyi çağırmıyoruz. Gelenek böyle.

— Gene de bana yiyecek bir şeyler verirsiniz, ha?

— Elbette, başımızla beraber, buyrun!.. Kalina İvanoviç de nereye kayboldu?

— Ah, ne korkunç bir ihtiyar o! Arıcı, değil mi? Şimdi benden kaçan oydu, değil mi? Bu korkunç olaya siz de karıştınız! Halk Eğitim Müdürlüğünde durmadan takılıyorlar bana. Müdür iki yıllık ücretimi keseceğini söylüyor. Nerde o Kalina İvanoviç? Gönderin onu buraya!"

Maria Kondratyevna'nın yüzüne bakan onu öfkelenmiş sanırdı, ancak, Kalina İvanoviç'in başının büyük bir derde girmeyeceğini

anlamıştım ben. Maria Kondratyevna'nın keyfi yerindeydi. Çocuklardan birini yollayıp Kalina'yı çağırttım. Daha uzaklardan selam verip eğilerek yanımıza yaklaştı.

"Sakın yaklaşayım deme!" diye güldü Maria Kondratyevna. "Sen hiç utanmıyor musun? Ayıp yani! Bu yaptığına düpedüz ayıp denir."

Kalina İvanoviç, sıraya oturdu.

"İyi bir iş yaptık ama."

Kalina İvanoviç'in bir hafta kadar önce işlediği suça tanık olmuştum. Birlikte Halk Eğitim Müdürlüğüne gitmiş, küçük bir iş için de Maria Kondratyevna'nın odasına girmek durumunda kalmıştık. Maria Kondratyevna'nın odası çok büyüktü, ve iyi tahtadan yapılmış eşyalarla tıklım tıklım doluydu. Masası, odanın ortasında bulunuyordu. Herkes onun peşinden koşuyor, herkes ille de ona bir şey sormak istiyordu. Masasının çevresinde her an Eğitim Müdürlüğünde çalışanlardan oluşan bir kalabalık bulunurdu. Bokova biriyle konuşurken, biri araya girer söze karışır, bu arada bir başkası yalnızca dinlerdi diyelim. Daha başkaları telefonu kullanmakta, bir iki kişi masasının ucunda bir şeyler yazmakta, biri bir şey okumakta, bir el imzalanacak bir kâğıdı önüne uzatmaktaydı. Bütün bu işleri başlarından aşkın kişilerden başka sağda solda durup konuşanlardan oluşan kalabalık kümeleri göze çarpmaktaydı. Odada bir an bile durmayan bir uğultu, sigara dumanı ve yerlerde çer çöp egemendi.

Kalina İvanoviç'le ben bir kenarda kanepeye oturmuş kendi dertlerimize dalmıştık. Birden, son derece heyecanlı bir kadının her şeyi bastıran ince, tiz sesi odaya daldı; kadın dırdır konuşmakta, kimseye de yanıt verme fırsatı tanımamaktaydı. Biz, büyük bir güçlükle, sorunun bir çocuk yuvasıyla ilgili olduğunu, söz konusu yuvada pek çok çocuğun bulunduğunu, bu okulda çok iyi bir yöntemin uygulandığını, ancak içinde eşya bulunmadığını çıkardık kadının konuşmalarından. Anlaşılan kadın daha önce de buraya gelmişti, çünkü kimseden korkmadan rahatça bağırıp çağırıyor, orada bulunanların hiçbirini umursamıyordu.

"Geberesiceler! Bir yığın yuva örgütlüyorlar, bir tane eşya vermiyorlar! Çocuklar nereye oturacak, sorarım size! Bana bugün gelmemi söylediler; gel, sana eşya vereceğiz! Hani? Çocuklarım onca yolu geldi, onca araba kiralayıp getirdim, eşyaları verecek adam yok, derdimi

dinleyecek yetkili de yok. Ayıp be! Ben buna düpedüz ayıp derim. Bir aydır her gün buraya taşınıyorum. Bakın kendisinde ne kadar çok eşya var, bunlar neye yarıyor, sorarım size!"

Kadının sesi çın çın ötüyordu gerçi ama Maria Kondratyevna'nın masası başında duranlardan hiçbiri onu umursamıyordu, belki de odadaki gürültüden onu kimse duymuyordu. Kalina İvanoviç, eşyaya şöyle bir baktı, üzerinde oturduğumuz kanepeye eliyle bir şamar attı, ve sordu:

"Yoldaşım, yanılmıyorsam, bu eşya sizin için uygun görünüyor, öyle mi?

— Bu eşya mı? diye sordu kadın neşeyle. Elbet, çok güzel şeyler bunlar!

— Öyleyse ne konuşuyorsunuz? dedi Kalina İvanoviç. Madem ki size uygun, burda da boşu boşuna duruyor, alın götürün hepsini çocuklarınıza."

Bu sözler üzerine kadının heyecandan al al olmuş yüzünde parlayan ve o ana dek Kalina İvanoviç'in yüzüne çakılı olan gözleri ansızın yuvalarından döndü, sonra gene eski yerine kondu.

"Nasıl olur?

— Çok kolay olur, alın, arabalarınıza yükleyin.

— İyi ama, sonra?

— Kâğıt mı istiyorsunuz yani, boş verin canım! Size dilediğinizden çok kâğıt yazıp gönderecek bir yığın asalak var! Haydi, alın gidin!

— Peki, yani bana sorarlarsa, bana kimin izin verdiğini söyleyeceğim?

— Benim verdiğimi söyleyin.

— Yani bana bunları siz veriyorsunuz?

— Evet, ben veriyorum!"

Kadın, "Tanrım!" diye bağırdı ve bir güve gibi uça uça odadan çıktı.

Az sonra gene uça uça geldi, bu kez peşinde birkaç çocuk vardı. Bunlar sandalyelere, koltuklara, taburelere ve kanepelere atıldılar, sürükleye sürükleye hepsini kapıdan dışarı çıkardılar. Bu iş pek kolay olmadı gerçi, eşyalar hayli ağırdı. Odayı bu kez eşyaların hareketinden çıkan sesler doldurdu. Sonunda Maria Kondratyevna kendine geldi. Ayağa kalktı ve sordu:

"Siz ne yapıyorsunuz bakayım?"

Bir yoldaşın yardımıyla koca bir koltuğu sürüklemekte olan esmer çocuk, "Bunu dışarı götürüyoruz, dedi.

— Sessiz yapamaz mısınız bu işi?" dedi Maria Kondratyevna ve oturdu, Eğitim Bakanlığını ilgilendiren sorunlarına gömüldü.

Kalina İvanoviç bu işe şaşmış gibi yaparak bana döndü.

"Hiç böyle şey gördün mü ömründe? Bacaksızlar, eşyaları götürüyorlar, asalaklar!" dedi.

Maria Kondratyevna'nın odasındaki eşyaların taşınması işini gülerek izlemekteydim, doğrusu ya, kimseyi azarlamak içimden gelmedi. İki çocuk, bizim oturduğumuz kanepeye asıldı, güzelce kalktık, onu da rahat rahat taşımalarını olası kıldık. Ordan oraya koşuşmakta olan kadın, çocuklarına son işlerini de anlattıktan sonra Kalina İvanoviç'e koştu, eline yapıştı, büyük bir heyecanla sıktı, bu soylu kişinin mahçup ve gülen yüzüne sevgiyle baktı.

"Bana adınızı söyleyin, ne olur! Bilmek istiyorum, canmızı kurtardınız düpedüz!

— Benim adımı ne yapacaksınız? Artık yaşayanlara dua etmiyorlar, eh, cenaze törenime de daha vakit var.

— Aah, ama söyleyin, ne olur!

— Bana teşekkür edilmesinden hoşlanmam, gerek yok."

Ben duygulandım, "Bu iyi adamın adı, Kalina İvanoviç Serduk'tur, dedim.

— Sağolun Yoldaş Serduk, sağolun!

— Bir şey değil! Güle güle kullanın. Yalnız, hemen gitseniz iyi olur, biri çıkıp her şeyi geri alabilir şimdi yoksa."

Kadın, kanatlanıp uçtu birden. Sevinçle, şükranla doluydu. Kalina İvanoviç, paltosunun kemerini düzeltti, bir iki öksürüp boğazını temizledi, piposunu yaktı.

"Neden söyledin? Olduğu gibi bırakacaktık, öylesi daha güzel olurdu. Biliyorsun, insanların bana gereğinden fazla teşekkür etmesinden hoşlanmam... Şey... acaba yakalanırlar mı ne dersin?.."

Kısa bir süre sonra Maria Kondratyevna'nın başındakilar başka oda ve katlara dağıldılar, biz derdimizi anlattık, işimiz görüldü; sonra Maria Kondratyevna boş gözlerle çevresine bakındı, sesli düşünürcesine sordu:

"Şu eşyaları da nereye götürdüler acaba! Odamı tamtakır bıraktılar.

— Çocuk yuvasına götürdüler," dedi Kalina İvanoviç. Yüzünde ciddi bir anlatım vardı, oturduğu sandalyenin arkalığına da iyice yaslandı.

Eşyaların Kalina İvanoviç'in izniyle taşındığı bir rastlantı sonucu iki gün sonra ortaya çıkmış. Hemen Eğitim Müdürlüğüne çağrıldık, ama gitmeye hevesli değildik.

"Bir yığın tahta parçası için oraya gidemem!" dedi Kalina İvanoviç. "Benim derdim bana yetiyor zaten!"

İşte, bu nedenlerle, Kalina İvanoviç, Maria Kondratyevna'ya karşı son derece mahçuptu.

"İyi bir hizmet yaptık. Ne fark eder?

— Yaptığınızı beğeniyor musunuz peki? Sizin izin vermeye ne hakkınız var?"

Kalina İvanoviç oturduğu yerde saygılı bir tavırla döndü:

"Herkes gibi, benim de bir şeye izin vermeye hakkım vardır. Dilediğim şeye izin veririm üstelik. Örneğin sizin, kendinize bir arsa almanıza izin veririm, size izin veriyorum işte, daha da yüzlerce izin verebilirim! Parayla alın! Dilerseniz parasız alın, buna da izin veririm!"

Maria Kondratyevna sağına soluna bakınarak, "Ama ben de izin verebilirim, dedi. Örneğin şu masaları ve sıraları alıp götürmelerine izin verebilirim.

— Evet, verebilirsiniz!"

Maria Kondratyevna biraz utandı bu kez, "Peki sonra? diye sordu.

— Sonra hiç!

— Yani, al, taşı götür diyorsunuz, ha?

— Kim götürecek?

— Şu, ya da bu.

— Ha-haay! Götürsün de görelim. Acaba elini sürse kendisi ne hale gelir, biliyor musunuz?

— Arabasını kendi süremez, biri onu götürmek zorunda kalır," dedi Zadorov gülerek. Epeydir Maria Kondratyevna'nın arkasında ayakta duruyordu.

Maria Kondratyevna kızardı, başını kaldırıp Zadorov'a baktı, ne diyeceğini bilmez halde sordu:

"Öyle mi diyorsun?"

Zadorov tüm dişlerini sergileyerek gülümsedi.

"Bana göre öyle, dedi.

— Yolkesen felsefesi," dedi Maria Kondratyevna. Bana döndü, "siz öğrencilerinizi böyle mi yetiştiriyorsunuz? diye sordu.

— Eh, öyle sayılır.

— Siz buna da yetiştirmek mi diyorsunuz? Bir çalışma yerinden eşyaları alıp gitmek doğru mu sizce? Bunlar büyüyünce ne olsun istiyorsunuz? Ortalıkta birşey duruyorsa, alabilirsiniz, öyle mi yani?"

Birkaç çocuk bizi dinlemekteydi. Yüzlerinden, konuşmayı ilgiyle izledikleri anlaşılıyordu. Maria Kondratyevna öfkelenmeye başladı, sesinden de öfkesini bastırmaya çalıştığı belli oluyordu. Tartışmayı bu yönde götürmek istemiyordum.

"Bu sorunu bir başka gün uzun uzun konuşalım, ha? Ne de olsa karmaşık bir konu!"

Ama Maria Kondratyevna konuyu değiştirmeye yanaşmadı.

"Bunda bir karışıklık yok ki? Çok basit, sizinkine 'kulak' eğitimi denir."

Kalina İvanoviç, Maria Kondratyevna'nın öfkesinin ciddi olduğunu kavradı, onun yakınına oturdu.

"Benim gibi bir ihtiyara kızma, dedi. Ama bizim 'kulak' eğitimi gösterdiğimizi nasıl söylersiniz! Ben şaka ediyordum elbet. Sahibi burda, dedim kendi kendime, benim bu yaptığıma gülecek, belki de böylece çocukların oturacak sandalyesi olmadığını öğrenecek. Ama mal sahibi, malına sahip çıkmadı; eşyaları, gözlerinin önünde taşındı gitti, şimdi de suçu yükleyecek adam arıyor... Kulak eğitimi olur mu hiç!

— Sizin öğrencileriniz de aynı şeyi yapardı demek istiyorsunuz yani?" dedi Maria Kondratyevna. Neyse ki biraz yumuşadığı görülüyordu.

"Yapsınlar!

— Ama neden?

— Dikkatsiz mal sahiplerine ders vermek için, neden olacak!"

Karabanov, çocukların arasından çıktı, elindeki çubuğu Maria Kondratyevna'ya uzattı. Çubuğun ucunda kar-beyazı bir mendil bağlıydı. Çocuklara, kutlamaların onuruna birer temiz mendil verilmişti.

"Ne deseniz boşuna, Maria Kondratyevna, beyaz bayrağı kaldırsanız iyi olacak!"

Maria Kondratyevna'nın güldüğünü görünce şaşırdım. Gözleri ışıldadı birden.

"Teslim oluyorum, tamam, teslim! Siz 'Kulak' eğitimi görmüyorsunuz, beni de kimse dolandırmadı, teslim oluyorum. Bayanların Toplumsal Eğitimi teslim oluyor!"

O akşam, birinin deri ceketine sarınmış olarak suflör deliğinden çıktığımda, Maria Kondratyevna'nın yavaş yavaş boşalmakta olan salonda oturduğunu, çocukların yaptıklarını dikkatle izlediğini gördüm. Toska Solovyov, o tiz sesiyle sesleniyordu:

"Semyon, Semyon, giysini geri verdin mi? Oyun giysisini teslim et de öyle git!"

Karabanov onu yanıtlıyordu:

"Ah Toskacık, sende akıl kalmamış... Satin[1] rolünü oynadım ben!

— Haa, Satin! Öyleyse kalsın anı olarak saklarsın!"

Volokhov sahnenin ucunda durmuş karanlığa sesleniyordu:

"Galatenko, olur mu ya... sobayı söndürmedin!

— Kendi kendine söner, diye yanıtladı onu Galatenko'nun uykulu sesi.

— Söndür diyorum, o kadar! Buyruğu duydun, değil mi, sobalar yanık bırakılmayacak.

— *Buyruk, buyruk!" diye homurdandı Galatenko.* "Söndüreceğiz, tamam."

Sahnede birkaç çocuk, han yataklarını söküyordu. Biri oyundaki türküyü mırıldanıyordu.

"Bu tahtalar yarın marangoz işliğine gidecek," dedi birine Mitka Jeveli. Sonra sesini yükselterek, "Anton! Heey! Anton! diye seslendi.

— Burdayım! Anırma, eşek misin sen!

— Bana yarın bir araba verecek misin?

— Tamam, veririz!

— At?

— Kendin çekemez misin arabayı?

— Gücüm yetmez ki!

---

[1]Gorki'nin *Uçurum İnsanları*'ndaki bu kişi, pılı pırtılara sarınmış bir uçurum insanını canlandırmaktadır.

— Sana yeterince arpa vermiyorlar mı?

— Hayır!

— Bana gel, miğden bayram etsin!"

Maria Kondratyevna'ya yaklaştım.

"Nerde yatacaksınız?

— Lidoçka'yı bekliyorum. Yüzündeki boyaları siliyor, sonra gelip beni alacak, odasına götürecek. Anton Semyonoviç, sizin çocuklar birer harika, ama çok çalışıyorlar. Saat geç oldu, daha oturmadılar. Çok yorgun olsalar gerek. Onlara yiyecek bir şeyler verseniz? Hiç değilse geç vakitlere dek çalışanlara bir lokma bir şey...

— Hepsi çalıştılar, hem, herkese yettiremeyiz...

— Peki, öyleyse kendinizi ve öğretmenleri düşünün. Bugün siz de oynadınız, öyle de ilginçti ki... Şöyle bir araya gelip otursanız, bir iki söz etseniz, bir iki lokma bir şeyler atıştırsanız? İyi olmaz mı?

— Saat altıda kalkacağız, Maria Kondratyevna.

— Tek neden bu mu?

— Bak, ne biliyor musun," dedim bu sevgili iyi kadına. "Bizim yaşamımız düşündüğünden de çetin. Çok daha çetin!"

Maria Kondratyevna düşünceye daldı. Lidoçka sahneden atladı:

"İyi oyun çıkardık bu akşam, değil mi?" dedi.

EROS'UN OKLARI

Gorki bayramıyla birlikte bahar de geldi. Ancak, bir başka alanda, baharın çoktan geldiğini, tomurcukların birbiri ardına patladığını gözlemlemekteydik.

Tiyatro ile ilgili etkinliklerimiz, bizim çocuklarla köylü gençler arasında belirli ilişkilerin doğmasında büyük rol oynuyordu; bu ilişki ve yakınlaşmalar içinde, toplumsal-eğitim kuramlarıyla açıklanmamış olan birtakım duygu, coşku ve tasarımlar da kendini gösteriyordu. Komutanlar Kurulunun kararı uyarınca en tehlikeli noktalarda görevli olanlar — yani, 6-İ Özel müfrezesini oluşturan ve izleyicilerin, konukların gereğince ağırlanıp yerlerine yerleştirilmesi görevini yürütenler, sözünü ettiğimiz kuramdışı duyguların kurbanı oluyorlardı.

6-A Özelin üyeleri olarak sahnede oynayan çocuklar, kaçınılmaz olarak tiyatronun "zehirli bataklığı" tarafından dibe çekilmiş bulunuyorlardı. Bunların da sahnede, coşkun duygularının peşinden sürüklendikleri oluyordu sık sık, sahne aşkının ateşiyle yandıkları oluyordu, ama işte, söz konusu aşkın sahnede alevlenmesi nedeniyle bu duygulara bir süre için ilk aşkın keskin sancıları gözüyle bakılırdı. Öteki Altı-Özel müfrezelerin üyeleri de aynı koruyucu bahane ve nedenlerden ötürü güvenlik içindeydiler. Örneğin 6-S'de çalışan çocuklar, korkunç patlayıcılarla uğraşıyorlardı her zaman; fişek yapma sanatını geliştirmek yolunda yaptığı sayısız deneyleri sırasında meydana gelen kazalar nedeniyle, Taranets'in kafasının sarılı, yüzünün yaralı olmadığı gün yok gibiydi. Bu Özel müfrezede de aşk denen şey kök salmıyordu pek, havaya uçan gemilerin, tabyaların ve papaz arabalarının kulakları sağır eden gürültüsü, bu gürültüleri üretenlerin yüreğini esir alsa gerekti, çünkü "için için yanan huysuz tutku ateşi" kendine bu yüreklerde barınak bulamıyordu. Bu ateş, eşya getirip götüren, sahneyi hazırlayan çocukların bağrında da yanmıyordu pek, çünkü, eğitbilimcilerin "yüceltme" diye adlandırmaya bayıldıkları o süreç, bu müfrezedekilerde çok fazla gelişmiş bulunuyordu. Tüm etkinliklerini, izleyicilerin ortasında yapmak durumunda olan ısıtma müfrezesindekiler bile Eros'un oklarından korunmuş durumdaydılar, çünkü, ne denli umursamaz ve sorumsuz olursa olsun, hiçbir Eros, oklarını, bu yüzü gözü kömür tozuna bulanmış, isten kararmış çocuklara çevirmeyi aklından geçirmezdi herhalde.

En büyük tehlike, 6-İ Özelin üyelerinin başında dolaşmaktaydı. Bunlar, Topluluğun çocuklara sağlayabildiği en yeni, en güzel giysilerini kuşanmış olarak izleyicilerin arasında dolaşırlardı; ağırdan almalarına asla göz yummazdım. Hepsi de capcanlı, dipdiri, oradan oraya koşarlardı. Göğüs ceplerinden, tertemiz bir koket mendilinin ucu görünürdü; saçları her zaman bir şıklık örneği sergilerdi, hepsi de birer diplomat kadar nazik, birer diş doktoru kadar ilgili ve hizmete hazır olmak zorundaydılar. Eh, bu durumda, Gonçarovka ya da Pirogovka köylerinde, ya da Volovi çiftliğinde, bir Paris güzellik salonunda uygulanan yöntemlerle hazırlanan büyüleyici dişi öğelerin etkisi altında kalmaları hiç de güç olmuyordu.

Tiyatromuzun kapısındaki ilk karşılaşma, biletlerin toplanması ve konukların oturtulması sırasındaki ilişkiden pek bir zarar gelmedi. Bu harikulade oyunları düzenleyen yetkin kişiler, heyecan verici sözleri, teknik alanda gösterdikleri mucizelerle kızlara büyüleyici göründüler, büyüleyici ve erişilemeyecek denli uzak. Öyle ki, köy Romeo'ları bile aynı hayranlığı duyduklarından, kıskançlık nöbetlerine tutulmadılar. Ama bir oyun daha sergilendi, derken bir daha, bir daha... Ve dünya kurulalı beri var olan öykü, yaşanmaya başlandı.

Pirogovka'dan Paraska ya da Volovi çiftliğinden Marusya, pembe yanakların, pırıltılı gözlerin, koyu ya da kumral kaşların ve de pırıl pırıl yepyeni, modaya uygun bir basma giysinin, kulaklara İtalyan türküleri gibi gelen ve kızların çocuksu dudaklarından dökülen tatlı Ukrayna aksanının, Gorkililerin sahneler düzenleme becerisinden ya da yarattıkları büyük tekniklerden çok daha güçlü olduğunu keşfettiler. Gün geldi, çocuklar, oyunlardan sonra şu içtenlikten uzak dileklerini dile getirmeye başladılar:

"Anton Semyonoviç, Pirogovka'dan gelen kızları geçirebilir miyim, yalnız gitmeye korkuyorlar."

Böyle bir tümce, bizde pek rastlanmayan bir yalanlar yumağından başka bir şey değildi, çünkü dilekte bulunan da, ben de, kimsenin bir şeyden korkmadığını, kimsenin de evine götürülmesine gerek olmadığını ve "kızlar" biçiminde ifade edilen çoğul-isimde, büyük bir abartma bulunduğunu biliyorduk. Ayrıca, buna izin gerekmezdi. Çekingen bir izleyiciyi gerek görülen durumlarda evine bırakmak izine bağlı değildi.

Bu nedenlerle hem izin veriyor, hem de eğitbilimci yanımda beliren ve beni rahatsız eden bir duyguyu, yanlış yaptığım duygusunu bastırmaya çabalıyordum. Bilindiği üzere, Eğitbilim, aşkı doğrudan doğruya yok sayar. Bu "duyguların" yalnızca, eğitim yöntemlerinin başarısızlıkla sonuçlandığı durumlarda ortaya çıktığını kabul eder. Her zaman ve her yerde, tüm halkların eğitbilimcileri, aşkı horgörmüş, ondan nefret etmişlerdir. Bir Gençlik Kolu toplantısını ya da bir genel toplantıyı kaçıran, kitabını aşağılayıcı bir tavırla fırlatıp atan, bir Topluluğun, bilinçli etkin bir üyesinde bulunması gereken nitelikleri bir kenara iten bir çocuk, eğitbilimsel, siyasal ya da ahlâksal açılardan benden çok çok

aşağılarda bulunan yaratıklardan —bir Marusya ya da bir Nataşa'dan— başka kimsenin yetkesini tanımayıp inatçılık ettiğinde ben de hoşnutsuz bir titizlik gösteriyordum gerçi, ama ben, sorunları enine boyuna düşünmekten yanaydım, hemen parlayıp, titizliğimin haklı nedenlere dayandığını kanıtlamaya kalkmıyordum. Topluluktaki öğretmenler, ve hele Halk Eğitim Bakanlığında çalışanlar, benden çok daha katıydı, Eros'un hiç beklenmedik ziyaretleri onları büyük ölçüde öfkelendiriyor, bu küçük, kanatlı tanrının tasarılarını altüst etmesi, işlerine burnunu sokması, nasıl karşılanacağını bilmedikleri oklarını saplaması onları adeta sinirlendiriyordu.

"Buna kesinlikle karşı konulmalıdır."

Yapılan tartışmalar her zaman için yararlı oluyordu, çünkü, durumu aydınlatıyor, şu noktaya kesinlik getiriyorlardı: İnsan kendi sağduyusuyla ve yaşamın sağduyusuyla hareket etmeliydi. Düş kurmanın bir yararı yoktu. Zengin olsaydık, çocukları evlendirir, çevre nüfusumuzu evli gençlerle çoğaltırdım. Bunda ne zarar olabilirdi ki? Ama o günler daha çok uzaklardaydı. Olsun! Yoksulluklarla dolu bir yaşamda da her şeyin çaresi bulunurdu. Aşk yaralarının çaresini, eğitbilim sınırları içinde aramaya kalkmıyor, eğitbilimi bu işe karıştırmıyordum, zaten bu tür serüvenler iyiniyet ve içtenlik sınırlarını aşmıyordu. Bir yakınlaşma anında, Oprişko bana Marusya'nın resmini gösteriyordu örneğin, biz düşünedururken, onun çoktan uygulamaya geçtiğinin, işini yoluna koyduğunun bir kanıtıydı bu resim.

Resim, tek başına pek bir şey anlatmıyordu. Ablak, yayvan burunlu bu surat bana bakıyor, imgelemimdeki ortalama Marusya tipine hiçbir yenilik katmıyordu. Ama resmin arkasında, çocuksu bir elin tuttuğu kalemin, özene bezene yazdığı şu sözler okunuyordu: "Sevgili Dimitri'ye, Marusya Lukaşenko'dan. Resmine bak, beni anımsa!"

Dimitri Oprişko, kendini sandalyenin üzerine atmış, kendinden geçmiş bir halde oturuyordu. Düpedüz perişandı çocukcağız. Bir zamanlar yakışıklı olan görünümünden birkaç ölgün iz kalmıştı ancak; görkemli perçemi bile ortada yoktu, saçları güzelce ve düzgünce yana taranmıştı. Eskiden hiçbir şeyi kaçırmayan, çevresine zekâ kıvılcımları saçan, her an gülmeye hazır pırıl pırıl kahverengi gözleri şimdi uysal, durgun ve donuktu; yazgısına boyun eğmiş insanların çaresizliği okunuyordu bu gözlerde.

"Ne yapmayı düşünüyorsun?" dedim.

Oprişko gülümsedi.

"Siz yardım etmezseniz hiçbir şey yapamam. Babasına bir şey söylemedik daha. Marusya korkuyor. Ama babası benden hoşlanıyor, yani genel anlamda.

— İyi öyleyse. Bakalım günler ne getirecek!"

Oprişko'nun içi rahatlamıştı; sevgilisinin resmini özenle koynuna yerleştirdi ve gitti.

Çobot'un durumu çok daha acıklıydı. Çobot, asık suratlı, inatçı bir çocuktu, başkaca bir özelliği yoktu. Topluluğa gelir gelmez, bıçakların da işe karıştığı büyük bir kavgaya neden olmuş, ama o günden sonra disipline uymuş, Topluluğun düzenini bozmamıştı. Ancak, her zaman bir izleyici olarak kalmış, yaşamımızın hızlı, hareketli gidişine ayak uydurmaya, etkinliklere katılmaya yanaşmamıştı. Anlatımsız, renksiz bir yüzü vardı. Gözleri, öfkeli anlarında bile boş boş bakardı. Okula, zorunlu olduğu için geliyordu; okumayı öğretene dek akla karayı seçmiştik. Ancak, bu çocuğun konuşma biçiminden hoşlanırdım, az ama öz konuşurdu ve sözlerinde, büyük ve sade bir doğruluk kendini gösterirdi. Gençlik Koluna kabul edilen ilk çocuklardan biriydi. Koval'ın ona değgin kanısı kesindi:

"Bu çocuk hiçbir zaman kalabalık önünde konuşma yapamaz, konuşma gereken çalışmalarda hiç işe yaramaz, ama eline bir makinalı ver, öldürsen geri alamazsın!"

Çobot'un Nataşa Petrenko'ya deli gibi âşık olduğunu herkes biliyordu. Nataşa, Moussi Karpoviç'in evinde kalıyordu; Karpoviç onu yeğenim diye tanıtıyordu ama aslında düpedüz bir ırgattı. Moussi Karpoviç tiyatroya gelmesine izin veriyordu, ancak kızın üstü başı çok kötüydü: Yıllar önce bir başkasının eskittiği, üstüne uymayan bir eteklik, pabuçluktan çıkmış pabuçlar, modası geçmiş, koyu renkli bir ceketle gelirdi oyunlara. Başka bir giysi görmedik üzerinde. Bu giysiler, Nataşa'yı acınası bir bostan korkuluğuna döndürüyor, ancak yüzünün çekiciliğini büsbütün ortaya çıkarıyordu. Delik deşik, lekeli, rengi kaçık bir örtünün ortasında duran şey sanki bir kızın yüzü değil, eşsiz bir masumluk, bir saflık örneğiydi; bu yüzde, çocuksu bir güven gülümserdi her an. Nataşa hiçbir zaman surat asmaz, öfkesini, dargınlığını, kuşku ya da üzüntüsünü

yüzünde belli etmezdi. O tüm içtenliğiyle dinlerdi yalnızca; gür siyah kirpiklerini belli belirsiz titreştirerek ya da biri azıcık çarpık olan küçük güzel dişlerini göstererek tüm benliğiyle gülerdi.

Nataşa Topluluğa hep birkaç kızla birlikte gelirdi; bu cıvıl cıvıl, gürültülü kalabalığın ortasında, sade, çocuksu sakınganlığı ve dingin neşesiyle dikkati çekerdi.

Çobot, onun bu gelişlerini hiç kaçırmaz, hemen yanına giderdi; suratını asar, âşık pozlarında bir sıraya, kızın yanına otururdu. Onun bu hareketi, ya da orada bulunuşu, kızın üzerinde hiçbir etki uyandırmazdı: ne yüzü kızarır, ne de yürek atışlarının hızlandığını belirten bir işaret göze çarpardı. Bu çocuğun, Çobot'u sevdiğine inanamazdım, ama çocukların hepsi de yanıldığını söylüyorlardı.

"Kim? Nataşa mı? Çobot için bir an bile düşünmeden canını verir!"

Aslında o sıralar, aşk serüvenlerine ayıracak vaktimiz yoktu. Güneşin, günde on sekiz saat parıldayacağı, üzerimize yapacağı yıllık saldırıları başlatacağı günler yakındı. Şere de, güneşe öykünüyormuş gibi üzerimize dağlar kadar iş yığıyordu; bize öfleyip pöflemekten, burnumuzdan soluyup ağzımızı açmamaktan başka yapacak şey kalmıyordu, onun bu ekim tasarısına geçen güz, bir genel toplantıda büyük bir heves ve istekle evet diyen bizdik çünkü, mırın kırın etmeye hakkımız yoktu. Alman karara göre, Şere, altı yıllık nadaslama dizgesi uygulayacaktı, ancak bu iş gerçeklikte kâğıt üzerinde göründüğünden çok daha karmaşıktı. Şere, hemen hemen hiç tahıl ekmedi. Yedi hektar kadar kış buğdayı tarlası, ayrıca, Topluluğumuzun çok uzak bir köşesinde, çavdar ve yulaf ekili küçücük bir tarla vardı; bir de, yapacağı deneyler için biraz yer ayırmıştı; buraya daha önce adı hiç duyulmamış bir çavdar türü ekti; söylediğine göre köylüler bu tahılın ne olduğunu anlayabilmek için günlerce kafa patlatacaklar, çavdar olduğuna da inanmayacaklardı. Şimdilik şaşıran köylüler değil, bizdik. Çeşit çeşit patatesler, pancarlar, kavunlar, lahanalar ve binbir çeşit baklagil fışkırdı topraktan, bu türleri birbirinden ayırmak çok güç geldi bize doğrusu. Çocuklar, Şere'nin, tarlalarda karşı-devrimi yaydığını söylüyorlardı.

"Krallar, çarlar, kraliçeler ekmiş her yana!" diyorlardı.

Yalan değildi. Şere tüm toprakları dümdüz sınır çizgileri ve çitlerle birbirinden ayırmış, her alanın başına birer tabela dikmişti; bu tabelalarda o tarlada neyin ne kadar ekildiği yazılıydı. Çocuklar, belki de ekinleri ineklerden korumakla görevli olanlar, bir sabah, Şere'ninkinin yanına kendi tabelalarını dikmişler. Şere bunu görünce Komutanlar Kurulunun ivedi olarak toplanmasını istedi ve daha önce hiç görmediğimiz bir şeyi yaptı: bize bağırdı.

"Düpedüz saçmalık bu! Maskaralık! Ben türleri gerçek adlarına göre adlandırıyorum. Bir türe, 'Endülüs Kralı' demişsem, buna bütün dünyada bu ad veriliyor demektir, ben kafadan ad uyduramam! Buna düpedüz serserilik derler! General Pancar, Albay Bezelye, Yüzbaşı Kavun, Teğmen Domates diye tabela dikmek ne demek oluyor!?"

Komutanlar gülümsedi, sebze ordularıyla nasıl savaşılacağını bilmiyorlardı çünkü. Ciddi bir tavırla sordular sonra:

"Bu oyunu oynayan kim? Önce kralları diktiler, sonra yüzbaşı, müzbaşı, yok bilmem ne! Daha neler çıkacak başımıza?"

Çocuklar, Şere'den ne de olsa korkarlardı, ama gene de gülümsemelerini tutamıyorlardı. Silanti durumun gergin olduğunu sezdi, havayı yumuşatmaya davrandı.

"Bakın söyleyeyim, ne demişler: İneklere yem olacak bir kral tehlikeli olamaz, bırakın kral olarak kalsın. Gerisi boş!"

Kalina İvanoviç de Şere'nin tarafını tutuyordu:

"Neden böyle şamata çıkarıyorsunuz? Krallara karşı savaşmak, asalakların kafasını uçurmak istiyorsunuz, öyle mi? Üzülmeyin, hepinize birer bıçak veririz, ölesiye kesersiniz."

Çocuklar bunun pancarların yapraklarını kesmek anlamına geldiğini iyi biliyorlardı, bu yüzden Kalina İvanoviç'in sözlerine boyun eğdiler, daha bir şey demediler. Böylece, tarlalarımızdaki karşı-devrim sorunu çözümlenmiş oldu; öyle ki, Şere, büyük binanın önüne iki yüz gül fidanı dikip önlerine de "Kar Kraliçesi" levhasını yerleştirdiğinde, tek bir kişi bile ağzını açıp karşı çıkmadı. Karabanov şöyle dedi yalnızca:

"İster Kraliçe olsun ister yosma, güzel koksun da..."

Bizi en çok uğraştıran pancardı. Doğrusunu söylemek gerekirse, insana lanet okutan türden bir sebzeydi bu, ekmesi çok kolay, ama bakımı çok güçtü; pancar insanı deli eder denilse, inanmak gerekirdi.

Daha topraktan başını çıkarıp da baygın baygın süzülmeye başlar başlamaz zararlı otlarını ayıklamak gerekiyordu. Birinci ayıklama, gerçek bir trajediydi. Pancar fidelerini zararlı otlardan ayırmak büyük bir uzmanlık isterdi. Şere bu iş için büyükleri ve kıdemlileri seçerdi.

"Nee? pancarın otunu mu yolacakmışız? Zamanında yeterince ot yolmadık mı yani? Biz sıramızı savdık!"

Birinci ot yolmadan sonra ikincisi gelirdi. Herkes lahana ve bezelyeleri düşünmeye başlıyor, saman yapma vakti yaklaşıyor, derken, al sana! Şere pazar günü istek bildirimine şunları yazıyor: "Pancar tarlasında ot yolmak için kırk kişi."

Kurul sekreteri Verşnev, bildirimi okuyor ve yumruğunu masanın üzerine indiriyor!

"Bu da ne? Gene pancar otu mu yolunacak? Bu Allahın belası iş ne vakit bitecek! Belki yanlışlıkla eski bir bildirimi veriyorsunuzdur, ha?"

Şere, soğukkanlılığını korumaktadır. "Yeni bir bildirim," diyor. "Kırk kişi ve, lütfen büyüklerden rica ediyorum."

Bu konu görüşülürken yakınımızda bir küçük yazlık tutmuş olan Maria Kondratyevna da toplantıdaydı, çocukların karşı koyması üzerine "sizi gidi," der gibi gülümsedi, yanaklarındaki gamzeler de tatlı tatlı gülüyordu.

"Amma da tembelsiniz yani çocuklar! Ama Borç çorbasında pancar yemek hoşunuza gidiyordur kuşkusuz!"

Semyon başını eğdi sonra onun yüzüne baktı, ve tane tane, sözcüklerin üzerine vura vura yanıtladı onu:

"Bu Allahın belası pancarlar ineklere verilecek bir, ikincisi siz de gelip bizimle ot yolsanıza? Siz bizimle bir gün sabahtan akşama dek çalışmayı başarırsanız, söz veriyorum, bir Özel müfreze oluşturup bu Allahın belası otları yolduracağım!"

Maria Kondratyevna bana bakarak gülümsedi, gene çaresiz kalmıştı, başıyla çocukları göstererek:

"Görüyor musunuz?" dedi.

Maria Kondratyevna izindeydi, bu yüzden gündüzleri de Toplulukta görülebiliyordu. Ama Topluluk, gündüzleri sıkıcı olur, çocuklar kir pas, toz toprak içindedirler, güneşten kavrulmuşlardır, yalnızca akşamları

yemeğe gelirler. Çapalarını Kudlati'nin oraya attıkları gibi birer Budyonni süvarisi gibi atlarlar dik yamaçtan aşağı. Koşarken kısa pantolonları çözmektedirler bir yandan. Kızgın gövdelerini Kolomak'a atmalarıyla ırmağın canlanması, bağrışlarla, kahkahalarla dolması bir olur. Oyunlar mı istersiniz, birbirine şakalar yapmak mı, cakalar satmak mı, hepsi vardır o saatte Kolomak'ta. Kızlar, kıyıdaki çalılıkların ardından seslenir:

"Haydi, yeter, gidin artık! Heey, çocuklar! Beyler! Sıra bizde!"

O günkü nöbetçi, kıyıda düşünceli düşünceli volta atmaktadır. Çocuklar daha soğumamış olan kısa pantolanlarını ıslak bacaklarına geçirirler. Omuzlarında yaşam dolu su damlacıkları parıldamaktadır. Masaların çevresinde, eski bahçedeki çeşmenin başında toplaşırlar. Maria Kondratyevna burada onları beklemektedir.

Maria Kondratyevna Toplulukta teni beyaz kalmış, saçları güneşten açılmamış tek insanoğluydu. Bu da onu, olağanüstü bakımlı, son derece güzel gösteriyordu, öyle ki, Kalina İvanoviç bile bu konuda bir iki söz söylemekten kendini alamadı.

"Güzel bir kadın, biliyor musun, burada ziyan oluyor, Anton Semyonoviç! Ona o kadar da kuramsal açıdan bakmamalısın! O seni bir insan gözüyle görüyor, sense ona hiç ilgi göstermiyorsun; mujik gibi davranıyorsun yani.

— Ayıp, ayıp! dedim Kalina İvanoviç'e. Bir bu eksikti, Toplulukta bir de aşk sürevenleri mi yaşayacaktık yani."

Kalina İvanoviç piposunu yakmaya koyuldu, o ihtiyar kaba sesiyle, "Haydi oradan!" dedi bana. "Bu sözlerime mim koy, sonunda avucunu yalayacaksın!"

Maria Kondratyevna'nın sahip olduğu niteliklerin kuramsal ve kılgısal çözümlemelerine ayıracak vaktim yoktu, belki de gene aynı nedenle, kızcağız beni durmadan çaya çağırıyor, bense ısrarla "Çayı hiç sevmem, kusura bakma, kırk yıl içmesen aklıma gelmez," deyince bayağı darılıyordu.

Bir gün yemekten sonra, çocukların hepsi de işlerine gitti, masada yalnızca Maria Kondratyevna'yla ikimiz kaldık. Bana dostça şöyle dedi:

"Bana bak, Diyojen Semyonoviç! Bu akşam bana gelmezsen son derece kaba bir yaratık olduğuna karar vereceğim.

— Ne, gene çay mı yapacaksın?

— Hayır efendim, dondurma sunacağım sana, dondurma, anladın mı? Çay değil! Özel olarak senin için yaptım o dondurmayı, tamam mı?"

Çaresiz "Olur," dedim. "Saat kaçta geleyim dondurma yemeye?

— Sekizde.

— Ama saat sekiz buçukta komutanların günlük raporlarını alıyorum.

— Ahh, eğitbilim yolunda şehit olacak bu adam! Peki öyleyse dokuzda gel!"

Ama saat dokuzda, raporlardan sonra odamda oturmuş, dondurma yemeye gideceğime, bundan önce traş olmaya vakit kalmadığına yanar dururken Mitka Jeveli koşarak odama daldı:

"Anton Semyonoviç, çabuk gelin!

— Ne oldu?

— Çocuklar Çobot'la Nataşa'yı getirmişler. Hani o büyükbaba, Moussi Karpoviç var ya...

— Nerdeler?

— Orda, bahçede."

Koştum, bahçeye çıktım. Leylak ağaçlarının çevrelediği bir köşede, bir sıranın üzerinde, korkudan sesi tutulmuş olan Nataşa oturuyordu. Kızlar ve kadınlar çevresini sarmıştı. Oğlanlar, leylaklığın başka köşelerinde kümeler oluşturmuşlar, harıl harıl konuşuyor, tartışıyorlardı. Karabanov'un sesi hepsininkini bastırıyordu:

"İyi olmuş! Keşke öldürseydi domuzu!"

Zadorov, tir tir titremekte olan gözleri yaşlı Çobot'u yatıştırmaya çabalıyordu.

"Haydi, sus, sus artık! Bak, işte Anton geldi, o işleri halleder şimdi."

Birbirlerinin sözünü kese kese bana şu öyküyü anlattılar:

Moussi Karpoviç, tülbentleri kurutmayı unuttu diye, ya da başka bir nedenle Nataşa'yı cezalandırmaya kalkmış, ve iki kamçı indirmiş; üçüncüyü vurmaya kalmadan Çobot içeri girmiş. Çobot'un tam olarak ne yaptığını anlamak güçtü, Çobot susuyordu. Konu-komşu ve bizim çocuklardan birkaç kişi, Moussi'nin bağrışını duyarak koşmuşlar ve de

adı geçen eli kamçılı adamın yüzü gözü kan içinde, per perişan bir köşeye yığılı olduğunu görmüşler. Moussi Karpoviç'in çocuklarından biri de aynı durumdaymış. Çobot odanın ortasında duruyor ve Karabanov'un sözleriyle, köpek gibi hırlıyormuş. Nataşa, daha sonra bir komşunun evinde bulunmuş.

Bütün bunlar, bizim çocuklarla çiftçiler arasında bazı görüşmelerin yapılmasına yol açmıştı. Bu görüşmeler sırasında, yumruklara ve daha başka savunma yollarına başvurulduğunu gösteren işaretler de vardı, ancak çocuklar bundan hiç söz etmiyor, masum pozlarında, yalnızca üstlerine düşeni yaptıklarını söylüyorlardı.

"Biz bir şey yapmadık... Yalnızca... Olaydan sonra... Ne derler, yaralılara ilk yardım yaptık. Karabanov, Nataşa'ya dedi ki, 'Haydi, Topluluğa gel Nataşa, korkma, Toplulukta iyi insanlarla karşılaşacaksın, haydi, üzülme, biz bu sorunu çözeriz.' dedi."

Bu olaya adı karışanları odama çağırdım.

Nataşa gözlerini iri iri açmış, çevresine bakınıyor, daha önce hiç görmediği bu dünyayı inceliyordu, bakışları ciddiydi; korkusunun izleri, şimdi yalnızca dudaklarının belli belirsiz kımıltılarında ve yanağında giderek soğuyan bir damla gözyaşında görülebilirdi.

"Şimdi ne olacak?" dedi Karabanov ateşli ateşli. "Bu işi çözümlemek gerek!

— Çözelim öyleyse! dedim.

— Onları evlendirelim! diye önerdi Burun.

— Hele durun bakalım, evlendiririz, dedim. Bunun için daha erken. Şu anda yapılacak iş değil evlendirmek. Nataşa'yı Topluluğa almaya hakkımız var, değil mi. Buna karşı çıkan var mı? Susun, tamam, bağırmayın bakalım! Yerimiz var. Kolya, yarınki iş dağıtımında onu beşinci müfrezeye yaz.

— Pekâlâ" diye haykırdı Kolya.

Nataşa, partal başörtüsünü birden fırlatıp attı, gözleri rüzgârda yükselen alevler gibi parlıyordu. Bana doğru koştu, neşeyle güldü, bir insanın böyle gülebilmesi için çocuk olması gerekirdi.

"Sahi mi, gerçek mi? Topluluğa ha? Ahh, sağol Amca!"

Çocuklar, duygularını kahkahalarla bastırdılar. Karabanov ayağıyla yere vurdu.

"İşte bu kadar! Tamam işte... Çok basit! Topluluğa alırsın, olur biter! Gelsin biri bizim Topluluktan birine bir fiske dokunsun bakalım!"

Kızlar Nataşa'yı sevinçle yatakhaneye götürdüler. Çocuklar daha biraz gevezelik ettiler. Karşımda oturan Çobot, bana teşekkür etmeye çabalıyordu.

"Düşümde görsem inanmazdım! Savunmasız bir insanı koruduğunuz için size teşekkür ederim! Evlenmeye gelince, kaçmıyoruz ya!"

Olayı gecenin geç saatlerine dek tartıştık. Çocuklar daha önce yaşanmış, benzer olayları anlattılar. Silanti kendi görüşlerini açıkladı, kızlar, Nataşa'yı Topluluk giysileri içinde görmem için bana getirdiler. Bir gelin gibi değil, tatlı, küçük bir genç kız gibi giyinmişti. Son olarak Kalina İvanoviç geldi ve akşamın olaylarını şu sözlerle özetledi:

"İşi büyütmenin anlamı yok! Bir insanın başını kesmedinse, yaşıyor demektir; haydi, işler yolunda. Gel gezelim, kendi gözlerinle gör! Bu Kulaklar Musa gibi adamlar, hepsi kuzu kesilmiş şu anda, tabutlarında yatarken bile bu kadar sessiz olamazlar."

Kalina İvanoviç'le birlikte dolaşmaya çıktığımızda saat geceyarısını geçiyordu. Kımıltısız, ılık gece, Kalina İvanoviç'in sözcüklerini can kulağıyla dinliyor sanılırdı. Asker gibi sıra olmaya oldum olası bayılan kavak ağaçları, göğüslerini şişirmiş, dimdik duruyor, kendi düşüncelerine dalmış bir halde Topluluğumuzu bekliyorlardı. Çevrelerindeki değişiklikler karşısında şaşkına dönmüşlerdi belki de. Başlangıçta Trepke ailesini korumak için dikilmişlerdi, şimdiyse, Maksim Gorki Topluluğunu korumaları bekleniyordu.

Maria Kondratyevna'nın küçük evi, kavakların arasından, kararık gözleriyle doğrudan bize bakıyordu. Ansızın pencerelerinden biri sessizce açıldı, biri dışarı atladı. Bize doğru yürümeye başladı ama sonra bir an durdu, ağaçların arasına daldı. Kalina İvanoviç, 1918 Mirgorod boşaltmasını anlatırken birden durdu ve heyecansız bir sesle bana şunları söyledi:

"Karabanov'du bu, asalak! Gördün mü, o işini biliyor, yalnızca kuramla uğraşmıyor senin gibi. Hani senin okumuşluğun? İşte, avucunu yalarsın!"

TAZE GÜÇ

Moussi Karpoviç'in Topluluğa geldiğini görünce, çocukların, kafasını diledikleri biçime sokma konusunda gösterdikleri özgür tutumla ilgili görüşmeler yapmaya kalkacağını, ve de yerleri yerinden oynatacağını sandık. Sözünü ettiğimiz kafa, sarılıp sarmalanmış bulunuyordu, üzerinde yara bantı yapışmadık alan kalmamıştı ve Moussi Karpoviç, eski Karpoviç gibi değil de, can çekişen bir kuğu gibi konuşmaktaydı. Ancak konuşma konusu bambaşkaydı. Son derece barışçıl bir havayla, yaptığına pişman olmuş iyi bir Hıristiyan gibi, bizi çok tedirgin eden bir konuya girdi.

"Kız için geldiğimi sanmayın! Yook, bambaşka bir şey konuşacağım sizinle. Tanrı korusun, sizinle tartışır mıyım hiç; hem, neden tartışacakmışım ki? Ne için? Her şey olacağına varır... Ben asıl değirmen için geldim. Köy Sovyetinden iyi öneriler getirdim size."

Koval kaşlarını kafasına doğru dikti, Moussi Karpoviç'e baktı.

"Değirmen mi?

— Evet, neden olmasın! Siz değirmeni kiralamak istiyorsunuz, değil mi? Yani şunu demek istiyorum, Köy Sovyeti de bir başvuru yaptı. Önerimiz şu: Siz de en azından Köy Sovyeti kadar yetkeye sahip bir kuruluşsunuz. Siz de bir Sovyet yetkilisisiniz. Birimiz bir tarafta, birimiz karşı tarafta olamayız, birbirimize karşı olmamamız gerekir."

Koval, alaylı bir tavırla, "anlıyorum," gibilerden "Haaa!" diye haykırdı.

Böylece barışmış olduk. Koval'la öteki çocukları, diplomatik maskelerini kuşanmaya, beyaz kravatlarını takmaya razı ettim, Luka Semyonoviç'le Moussi Karpoviç de, yaşamlarını tehlikeye atmadan Topluluğa girip çıkmaya başladılar.

O zamanlar Toplulukta herkes, at alma işine kafasını takmıştı. O ünlü ve de güçlü atlarımız göze görülür ölçüde yaşlanmaktaydı, Kızıl'da bile sakal çıkmaya başlamıştı. Komutanlar Kurulu, Kerata'ya "İşe yaramaz" raporu vermiş, emekliye ayırmıştı. Ona Toplulukta bir yer ve geri kalan günleri boyunca günde bir öğün arpa verilecekti, yalnız ve yalnız benim iznimle arabaya koşulabilirdi. Şere de Haydut'tan, Mari'den ve Fırtına'dan yakınıyordu boyuna.

"İyi çiftlikte iyi at bulunur," derdi. "Atlar işe yaramıyorsa, o çiftlik beş para etmez."

Atlarımızın hepsine de sırayla delicesine âşık olan ve Kızıl'ı hiçbirisine değişmeyen Anton Bratçenko bile, Şere'nin etkisiyle, bahçemizde her an belirivermesi olası bir bilinmedik ata tapmaya başlamıştı. Şere, Kalina İvanoviç, Bratçenko ve ben, hiçbir panayırı kaçırmaz olduk. Binlerce atı elden geçirdik ama bir tanesini bile beğenip alamadık. Bulduğumuz atlar, ya bizimkilerden hırlı olmuyor, ya sahipleri çok para istiyor, ya da bazı durumlarda, Şere dışından çok sağlıklı görünen bir atın özenle gizlenmiş bir sakatlığı ya da hastalığı olduğunu anlıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, panayırlarda iyi at bulunmuyordu. Savaş ve devrim en iyilerini alıp götürmüştü, cins at yetiştiren yeni haralar da henüz varlık kazanmamıştı. Anton panayırdan eli boş döndüğünde hırsından köpürürdü.

"Nasıl olur? Bu dünyada at yok mu? İnsan doğru dürüst bir at almak isteyemez mi? Şapkalarımızı elimize alıp burjuvaların karşısında boynumuzu mu bükeceğiz iyi bir at almak için?"

Kalina İvanoviç, eski bir süvari olarak at sorunuyla yakından ilgilenmeye bayılırdı. Bir keresinde Şere bile boş bulunup onun sözlerine kandı. Bir gün, bir yığın at uzmanının ortasında şöyle dedi Kalina İvanoviç:

"O Luka'yla Moussi asalağı çiftliklerdeki mujiklerde iyi atlar var diyor. Bunları panayıra götürmüyorlarmış, korkularından yani.

— Yok efendim, dedi Şere. Doğru dürüst bir at yok onlarda. Gördüklerimiz gibi hepsi. Çok geçmez haralarda cins atlar yetiştirmeye başlayacaklar, ama daha vakit var.

— Siz beni dinleyin, diye üsteledi Kalina İvanoviç. Luka bilir, o orospu çocuğu her yeri avucunun içi gibi biliyor, nerde ne var, ona soracaksın. Şöyle böyle diyoruz ama, iyi atları bu küçük çiftliklerde değil de nerde bulacağız? Bu çiftçiler kurnaz olur, işini bilirler! El altından at yetiştirir asalaklar! Neden, çünkü elinden alınacak diye korkar pis domuz! Ama biz ayaklarına gidersek verirler belki."

İşin ideolojik yanını bir kenara atarak ben de sorunla ilgilenmeye başladım.

"Haftaya pazara gider bakarız, dedim. Belki de bir şeyler buluruz.

— Eh, iyi ya, dedi Şere. At falan almasak da gezmiş oluruz. Bu küçük çiftçilerin ne ürünler yetiştirdiğini görürüm hem."

Pazar günü atlarımızı faytona koştuk ve köyleri birleştiren toprak yollar üzerinde yavaş yavaş ilerlemeye başladık. Gonçarovka'yı geride bıraktık, Harkov karayolundan karşıya geçtik ve kumlu topraklar üzerinde yükselen bir çam ormanında yavaş yavaş ilerledik, sonunda, daha önce hiç görmediğimiz bir "uzak ülke"ye vardık.

Yüksek bir yamacın tepesindeydik. Eşsiz bir manzarayla karşı karşıyaydık. Önümüzde uçsuz bucaksız bir vadi uzanmakta, ufukla birleşmekteydi, üzerinden koca bir silindir geçmişti sanki, öylesine pürüzsüz, öylesine dümdüzdü. Değişik görünümler yoktu burada ama asıl güzel olan bu tekdüzelikti. Vadiye mısır ekilmişti. Çeşit çeşit renklerin dalgalandığı bir deniz oluşturuyordu mısırlar, altın sarısı, yeşilimsi sarı, koyu sarı, arada ördek yeşili akdarı tarlaları ya da kocaman bir gamze gibi görünen, karabuğday ekilmiş bir alan. İşte bu altın sarısı zemin üzerinde neredeyse akılalmaz bir düzenlilikte, öbek öbek kar beyazı ev kümeleri yerleştirilmişti; evleriyse o ekin denizinden aşağıdaymış gibi görünen belli bir biçimden yoksun bahçeler çevreliyordu. Her ev kümesinin kendine ait iki üç söğüt ağacı, kavak ya da çam ağacı, uydurma korkuluk kulübesiyle kavun-karpuz bostanı vardı. Bütün bu görünüm eşsiz bir uyum sergiliyordu, dünyanın en usta ressamı gelse, bu tabloda yanlış vurulmuş bir fırça darbesi bulamazdı.

Bu resim, Kalina İvanoviç'in de çok hoşuna gitti.

"Bak şu Kulaklar nasıl yaşıyor! Bunlar işi iyi biliyorlar!"

Şere de isteksiz isteksiz "evet," demek zorunda kaldı.

"Gel şurdakine uğrayalım bakalım," diye önerdi Kalina İvanoviç.

Anton, çayırın ortasında açılmış bir dar yola sürdü atları ve kenevir kabuğuyla birbirine bağlanmış üç ince uzun söğüt ağacından oluşan ilkel bir bahçe kapısının önünde durdu. Bir arabanın altından uyuz kılıklı boz bir köpek çıktı, bir yandan gerinirken bir yandan da tembel tembel bize havladı. Evin efendisi göründü, dağınık sakalında duran bir şeyi sil-keliyordu eliyle; asker giysisine benzeyen üniformama büyük bir şaşkınlık ve aynı zamanda merakla bakıyordu.

"İyi günler beyim! dedi Kalina İvanoviç neşeyle. Kiliseden yeni gelmiş olacaksınız?

— Ben pek kiliseye gitmem," diye yanıtladı onu evin sahibi; sesi, malının bekçisininki kadar tembel ve boğuktu. "Arada karım gider yalnızca. Siz nereden geliyorsunuz acaba?

— Bizimki iş ziyareti. Güzel bir satılık atınız varmış, doğru mu?"

Adamın gözleri bir anda hepimizin üzerinde dolaştı. Kızıl'la Mari'nin birbirine hiç de uymayan bir çift oluşturması kuşkularını giderdi bir ölçüde.

"Bilmem ki... İyi at ne gezer bende. Gerçi bir atım var, üç yaşında. Belki işinize yarar?"

Ahıra gitti, ta öteki ucundan üç yaşında bir kısrak çıkardı. İyi beslenmiş, dipdiri bir attı bu.

"Hiç koşum takılmadı buna, değil mi diye sordu Şere.

— Biz buna pek koşum takmadık, bir yere gitmedik, ama arabaya koşulsa dörtnala gider. İyi koşar yani, bu kadarını söyleyebilirim!

— Yok, bu yaramaz, dedi Şere. Bize göre çok genç. Biz işe koşmak için at istiyoruz.

— Evet, bunun yaşı küçük, dedi atın sahibi. Ama iyi bakılırsa çabuk büyür. Bu kadarını söyleyebilirim! Üç yıldır bakıyorum ben ona. Çok da iyi bakmışımdır. Kendi gözlerinizle de görüyorsunuz, ha?"

Kısrak gerçekten de iyi bakılmıştı; teni tertemiz, pırıl pırıldı, yelesi taranmıştı, sahibinden çok daha bakımlı ve yakışıklıydı kuşkusuz.

"Böyle bir kısrağa ne kadar istiyorsunuz acaba?

— Alıcı olursanız, size altmış altına bırakırım, yabancı değilsiniz."

Anton'un düşünceli gözleri bir söğüt ağacının tepesinde durdu bir süre, sonra altmış altının ne ettiğini ancak anlamış olsa gerek, bir "Hii!" çekti.

"Kaç para? Altı yüz ruble mi?

— Evet, altı yüz," dedi mal sahibi. Altı ruble der gibi doğaldı sesi.

"Bu gübre yığınına altı yüz ruble ha!" diye bağırdı Anton. Kendini tutamamıştı.

"Gübre yığını sensin!" dedi adam. "Sen ne anlarsın attan! Önce bir dene hayvanı da ondan sonra konuş!"

Kalina İvanoviç havayı yumuşatmak için, "bu hayvana da gübre denmez doğrusu," dedi. "İyi bir kısrak, ancak bizim işimize yaramaz."

Şere hiç sesini çıkarmadı, gülümsemekle yetindi. Hepimiz faytona döndük, yürüdük gittik. Boz köpek bir kez daha saygılarını sundu bize, kısaca havladı, ama sahibi bahçe kapısını kapatırken başını kaldırıp yüzümüze bile bakmadı.

On, on iki çiftlik gezdik. Hemen hemen hepsinde de bir at vardı satılık, ama hiçbirini almadık.

Eve döndüğümüzde akşam çökmek üzereydi. Tarlalarını unutmuş görünen Şere, yolda derin düşüncelere dalmıştı. Anton, hıncını Kızıl'dan alıyor, onu kamçılayıp duruyor, bir yandan da söyleniyordu:

"Çıldırdın mı be? Ömründe ot görmedin mi? Eve gidelim, ben sana gösteririm!"

Kalina İvanoviç, öfkeli gözlerini yolun kenarında büyüyen pelin otlarına daldırmış, yol boyunca kendi kendine konuşmuş durmuştu:

"Ne biçim insan bunlar, anlayamadım! Asalaklar! Kalkmış ayağına gelmişler, eh, senin atını almamışlar, ama olsun, insan en azından insan gibi davranır be! Hani senin konukseverliğin, domuz! Domuz oğlu domuz! Ulan Asalak, gözün kör değil, bu adamların sabahtan beri dolaştığını görüyorsun, bir lokma bir şey ver de yesinler ulan, bir kaşık çorba da mı yok evinde, iki tane patates de mi yok... Hıh! Adama bak! Sakalını taramaya vakti yok, hiç böyle şey gördünüz mü? Sen kalk, beygir kılıklı bir ata altı yüz ruble para iste! Ata kendi elleriyle bakmış! Vay canına be! Sen kim, ata bakmak kim, gördün mü kaç tane işçisi vardı herifin?"

Görmüştüm. Üstü başı perişan birkaç kişi şaşkınlıktan ağızlarını birer karış açmış, bu olağandışı olayı, kasabalıların gelişini izlemek üzere ahırın ve domuzluğun önüne kımıltısız birer taş yığını gibi sıralanmışlardı. Bunca saygıdeğer insanın bir bahçede toplanmış olması bir mucizeydi onlara göre. Bu sağır ve dilsiz gibi duran işçilerden biri bazen ahırdan bir at çıkarıyor, dizginlerini utangaç utangaç efendisine uzatıyor, ya da hatta, atın arka baldırlarını eliyle okşuyordu, bildik bir yaratığa, bir tanışa karşı duyduğu sevgi ve sevecenliği anlatma isteğini doyuruyordu böylece belki.

Kalina İvanoviç sonunda sustu, piposunu, yutarcasına çekmeye koyuldu. Ancak Topluluğun kapısından girerken bu sessizliğini bozdu, neşe içinde bağırdı:

"Bizi açlıktan öldürdü kahrolası asalaklar!"

Luka Semyonoviç'le Moussi Karpoviç Topluluğa gelmişlerdi. Luka, yaptığımız seferin başarısızlıkla sonuçlandığını görünce şaşırdı kaldı.

"Olamaz!" dedi. "Anton Semyonoviç'le Kalina İvanoviç'i bu işe ben

soktuğuma göre, bir çaresine bakacağız. Siz hiç merak etmeyin Kalina İvanoviç! Sinirlerinizi harap ediyorsunuz, sağlığınıza bundan büyük kötülük edemezsiniz! Hiç sinirlenmeyin. Keyfinize bakın. Gelecek hafta ikimiz gider dolaşırız, Anton Semyonoviç'i götürmeyelim, çünkü şey... Nasıl derler, onda bir Bolşevik görünümü var! Kulakları ürkütüyor!"

Ertesi pazar Kalina İvanoviç'le Luka Semyonoviç, Luka'nın arabasıyla çiftlikleri gezmek üzere yola koyuldu. Bu at arama işine çaresiz bir umursamazlık gösteren Bratçenko, Kalina'yı uğurlarken alaylı alaylı takıldı ona:

"Yanına ekmek almayı unutma, yoksa açlıktan ölürsün!"

Luka Semyonoviç, o görkemli kızıl sakalını yerine yerleştirir gibi bir hareketle okşadı, işlemeli bayramlık gömleğinin üzerine indirdi, kırmızı dudakları gülümsemeye hazır gibilerden kıvrılıp bükülüyordu.

"Bunu nasıl söylersiniz yoldaş Bratçenko! Ziyarete gidiyoruz, yanımıza ekmek alır mıyız hiç? Bugün *borç* verecekler bize, koyun eti, hatta belki biri bir şişe bir şeyler bile sunar."

Bu sözleri ilgiyle dinleyen Kalina İvanoviç'e göz etti, ve dizginleri eline aldı. Gepgeniş göğüslü, besili atlar, arabanın okları altında ayaklarını neşeyle kımıldattılar ve koca arabayı harekete geçirdiler.

Akşam üzeri, toplulukta bulunan herkes, şaşırtıcı bir görünümü, utkuyla dönen Kalina İvanoviç'i incelemek üzere yangına koşarcasına heyecanlı yüreklerle toplaştılar. Luka Semyonoviç'in atı arabanın arkasına bağlanmıştı. Oklar arasında çok güzel, iri bakla kırı bir kısrak duruyordu. Kalina İvanoviç de, Luka Semyonoviç de, at sahiplerinin kendilerine gösterdiği konukseverliğin izlerini açıkça taşımaktaydılar. Kalina İvanoviç nerdeyse yerinden kımıldayamayacak haldeydi, ama çocukların bu durumu fark etmemesi için elinden geleni yaptı. Karabanov, arabadan inmesine yardım etti.

"Demek sizi bayağı ağırladılar?

— Elbette ağırladılar! Bak ne güzel bir hayvan aldık, gördün mü!"

Kalina İvanoviç kısrağın sağrısını okşadı. Gerçekten de güzel bir hayvandı. Ön ayakları güçlüydü, iri yapılı, Herkül göğüslü, kasları katı, sağlam bir attı. Şere bile uzun uzun incelemelere, atın altına yatmalara karşın hiçbir kusur bulamadı. Bu incelemeyi yaparken arada bir sevecen bir sesle:

"Ayağını ver yavrum, ver ayağını bakayım!" diyordu.

Çocuklar da bu alışverişten hoşnuttular. Burun, gözlerini ciddi ciddi kısarak kısrağın çevresinde dolaştı, sonra düşüncesini açıkladı:

"Sonunda bu Topluluğa adıyla sanıyla at diyebileceğimiz bir hayvan geldi yani!"

Karabanov da atı beğenmişti.

"Evet, bu at bize hayli iş yapar," dedi. "Beş yüz rubleye değer. Bunun gibi on, on iki atımız olsaydı her gün baklava börek yerdik."

Bratçenko, sevgi dolu bir ilgiyle karşıladı hayvanı, çevresinde dolaştı, ağzını şapırdatarak zevkten uçtuğunu anlatmaya çalıştı; hayvanın o bitip tükenmez dingin gücü, uysal, güven verici doğası karşısında sevinçli bir şaşkınlık duyuyordu. Bratçenko'nun önünde yeni ufuklar açılmıştı şimdi. Şere'ye asılmaya başladı:

"Şimdi bize iyi bir baba gerek. Kendimize damızlık at yetiştirebiliriz artık, ne demek istediğimi anlıyorsunuz, değil mi?"

Şere onun ne demek istediğini çok iyi biliyordu elbet. Şafak'a (atın adı Şafak'tı) şöyle bir baktı, bir kez daha ölçtü biçti, sonra dişleri arasından şu sözleri fısıldadı:

"Bir damızlık arayacağım. Bir yere mim koymuştum... Hele bir buğdayı kaldıralım, gideceğim."

Bu aylarda sabahın erken saatlerinden gün batımına dek, Şere'nin büyük bir titizlikle döşediği pırıl pırıl, dümdüz raylar üzerinde tek bir yürek halinde düzenli atışlarla işleyen bir tren gibi çalışmaktadır çocuklar. Kimisi büyük, kimisi küçük, kimisi yalnızca büyüklerden, kimisi de özellikle küçüklerden oluşan, çapa, tırpan, tırmık ya da yalnızca iki elleriyle silahlanmış özel müfrezeler bir ekspres tren gibi düzenli olarak tarlalara gidip gelmektedirler. Hepsi de neşeyle gülüşmekte, birbirlerine takılmakta, şakalaşmaktadırlar. Sonsuz bir özgüvene sahiptir hepsi, neyin, nerede ve nasıl yapılacağını çok iyi bilmektedirler. Yardımcı Tarımbilimcimiz Olya Voronova'nın arada bir tarlalardan döndüğü, bürodaki maşrapadan birkaç yudum su içerken, nöbetçi öğrenciye şu sözleri yetiştirdiği görülür:

"Beşinci Özele yardımcı gönder.

— Hayrola?

— Balyalamayı bitiremeyecekler. Korkunç sıcak var!

— Kaç kişi istiyorsun?
— Beş falan. Boşta hiç kız var mı?
— Yalnız bir kişi."

Olya dudaklarını kolunun yenine silerek bir yerlere yitmiştir. Nöbetçi elinde defteriyle armut ağacının altına yollanır; burada, sabahın erken saatlerinden beri bir yedek özel müfreze komutanı beklemektedir. Nöbetçi komutanın ardında kısa adımlarla nöbetçi borazancı yürümektedir. Bir dakika sonra kısa bir borazan sesi duyulacak, yedekleri iş başına çağıracaktır. Çalılıkların altından, ırmaktan, yatak odalarından fırlayan küçükler bir anda paldır küldür koşuşacak, armut ağacının altında toplaşacaklar, bir dakika sonra da beş kişilik bir küme hızlı adımlarla buğday tarlasına yollanacaktır...

Bu arada o kırk çocuğu almıştık. Topluluk üyeleri, bir pazar günü sabahtan akşama dek onlarla uğraştılar, çocukları yıkadılar, giydirdiler ve ilgili müfrezelere atadılar. Müfreze sayısını artırmadık, on bir müfrezenin on birini de Kızıl Saraya göndermiş, her birinde belli sayıda açık bırakmıştık. Bu açıkları yenilerle kapattık, böylece yenilerin özgün üyelerin saflarına katılmalarına, onlarla iyice kaynaşmalarına olanak sağlamış oluyorduk. Yeniler, daha doğru dürüst —uygun adım— yürüyemiyor ve Karabanov'un deyişiyle, "emekliyor"du ama birer Gorki'li olmanın bilincine varmış ve bundan büyük gurur duymaya başlamış bulunuyorlardı.

Yenilerin hepsi de küçüktü; en büyükleri, ancak on üç, on dört yaşlarındaydı. Aralarında, çok tatlı suratlar, hele banyodan çıkıp pırıl pırıl yeni saten şortunu giyince pembe yanaklarıyla pek sevimli olan ufaklıklar vardı. Saçları daha doğru dürüst kesilmiş değildi, ama Belukhin bu konuda iyi şeyler söylüyordu:

"Saçlarını kendileri kestiler bugün... Unutmayın ki analarından berber doğmadı bunlar. Akşama berberimiz gelecek, hepsini de bir şeye benzetecek."

"Taze güçler", ilk bir iki gün Toplulukta dolaşırken sürekli bir şaşkınlık hali yaşadılar, bir yığın yeni izlenimler edindiler. Domuzluğu gezdiler, suratı bir karış ciddi duran Stupitsin'e şaşkın şaşkın baktılar.

Anton, ilke olarak bu yenilerle uğraşmaya yanaşmıyordu.

"Burda ne işiniz var bakayım? Sizin yeriniz yemekhane, haydi, marş!

— Neden peki yemekhane?

— Siz başka ne işe yararsınız? Kocaman bir yemek yeme makinasından başka bir şey değilsiniz çünkü.

— Yaa, ama ben çalışacağım!

— Sizin nasıl çalıştığınızı biliyorum! Başınıza en az iki adam dikmek gerek! Yalan mı?

— Ama komutan öbür gün işe başlayacağımızı söyledi. O zaman görürsün nasıl çalışıyoruz!

— Hıh! Görürmüşüm! Göreceğim bir şey yok, biliyorum çünkü. 'Ah, terledim! Vah, susadım! Ay babacığım! Vay anacığım!' deyip duracaksınız!"

Küçükler utangaç utangaç gülümsediler bu söze.

"Neden anamızı çağıracakmışız, hiç de değil!"

Bununla birlikte, Anton Bratçenko, daha ilk günün akşamı küçüklerin çoğuyla dost olmuş, kendine özgü bir yöntemle birkaç at-sever bile seçmiş bulunuyordu. Hem de ne at-sever, ne çalışkan çocuklardı bunlar bilseniz! İşte, koca bir su bidonu tarlaya giden yolda adeta yuvarlanmakta, bidonun üzerine bir yeni Gorki'li tünemiş, Fırtına'nın dizginlerine asılmış koşturan Petya Zadorojni bu; ahır kapısından gelen ünlemler eşliğinde gidiyor.

"Atı hızlı sürme diyorum! O fıçıyla yangına gidiyor değilsin, duydun mu!"

Yeniler, bir gün sonra özel müfrezelere katılıp çalışmaya koyulacaklardır. Başlangıçta mırın kırın edecek, alışmadıkları bu ağır ve düzenli iş karşısında yakınmaya kalkacaklardır belki, ama şu patates tarlasında çalışan eskilerin sıralarını bozmadan tıkır tıkır ilerlediklerini görünce, onlara öykünmeye, onlardan aşağı kalmamak için çaba göstermeye başlayacaklardır. İki yeniye bir sıra verildiğini, öte yanda eskilerin her birine birer sıra düştüğünü anlamaları için bir saat geçmesi gerekir. Yüzü gözü terden sırılsıklam olmuş bir yeni, yanındakine sık sık şu soruyu sorar:

"Daha çok var mı dersin?"

Ekin kalkmış, harman dövme hazırlığı başlamıştı. Herkes gibi kir

pas içinde, ve de terden sırılsıklam olan Şere, dövülecek ekin yığınlarını şöyle bir gözden geçirdikten sonra:

"Öbür gün harman dövmeye başlarız," dedi. "Yarın da atı almaya gideriz."

Semyon, yan gözle Bratçenko'ya baktı, "Sizinle ben geleyim, dedi.

— İyi, git, dedi Anton. İyi bir damızlık mı bari?

— Fena değil, diye yanıtlıyordu onu Şere.

— Sovhoz'dan mı aldın?

— Evet, Sovhoz'dan.

— Kaça?

— Üç yüz.

— Fena değil.

— Hıı...

— Demek bir Sovyet atı," dedi Kalina İvanoviç. Döndü, harman makinasına bakarak, "O kaldırıcıyı ne öyle havalara dikiyorsun? diye ekledi.

— Sovyet atı ya, diye yanıtladı onu Şere. Yüksek değil, saman çok hafiftir."

Pazar günü herkes dinlendi, yıkandı, ırmağa girdi, sandallarda dolaştı ve yenilerle ilgilendiler. Akşam üzeriyse, "aristokrasi," her zaman olduğu gibi, ana binanın önündeki sundurmada toplandı, "kar kraliçeleri"nin güzel kokusunu içlerine çekerek, saygının gerektirdiği bir uzaklıkta sessizce duran yenileri etkileyen öyküler anlatmaya koyuldu.

Ansızın, değirmenin bulunduğu köşeden, önce bir toz bulutu, sonra da bulutun içinde bir atlı belirdi; atlının atı, önüne çıkan eski bir kazandan ürkerek şaha kalktı, sonra dörtnala koşmaya başladı. Semyon, altın sarısı görkemli bir atın üzerinde bize doğru uçuyordu. Birden sustuk, soluklarımız kesildi. Bugüne dek, böyle bir görünümü ancak fotoğraflarda, masal kitaplarındaki renkli resimlerde ve Gogol'ün *Korkunç Öç*'ünde görmüştük. At, Semyon'u, rahat, güçlü, uyumlu adımlarla, tatlı, masalsı bir hava içinde uçuruyor, gür, görkemli kuyruğunu gururla sallıyordu; altınsı pırıltılar yansıtan yelesi, rüzgârda dalgalanmaktaydı. Hayvan, öyle hızlı gidiyordu ki, şaşkınlıktan işlemez hale gelen akıllarımızla, atın görülmedik güzellikteki özelliklerini, insana dilini yutturan o eşsiz çizgilerini seçmeye yetişemiyorduk: Gururlu ve çağırgan bir tavırla

döndürdüğü o güçlü boyun, öylesine cömert, geniş adımlarla yaklaşan ince uzun bacaklar her atta bulunan türden değildi.

Semyon atı önümüzde durdurdu, hayvanın güzel, küçük kafasını göğsüne doğru çekti. Atın kömür karası, genç ve istekli gözü, alev alev yanan yuvasında döndü ve zaten bayılmakta olan Anton Bratçenko'nun yüreğine saplandı. Anton ellerini kulaklarının üzerine kapadı, kesik kesik soludu; birden içi titredi.

"Bu bizim mi? Bizim mi yani? Şu at? Bizim, ha?"

Semyon, gururla, "Bizim," dedi.

Anton bu kez, "İn ulan o attan aşağı!" diye bağırdı Karabanov'a. "Orda sonsuza dek oturacağını mı sanıyorsun? Yetmez mi bindiğin? Bak hayvancağızı nasıl terletmişsin! Bu senin Kulak beygirlerine benzemez, anladın mı!"

Anton buyruğunu öfkeli bakışlarla yineleyerek dizginlere yapıştı. Semyon eyerden atladı.

"Tamam, pekâlâ ahbap," dedi. "Anlıyorum. Bu dünyada böyle bir at yaşamışsa, ancak Napolyon'a kısmet olmuştur."

Anton, bir rüzgâr gibi eyerin üzerine uçtu, atın boynunu tatlı tatlı okşadı. Sonra birden utanarak başını yana çevirdi, gözlerini kolunun yenine sildi.

Çocuklar gülümsediler. Kalina İvanoviç de gülümsedi, gırtlağını temizledi, gene gülümsedi.

"Doğru doğru dosdoğru," dedi. "Eşsiz bir at. Hatta şunu da söyleyeyim, bize layık olmayacak denli güzel. Hayvanı perişan ederiz.

— Kim edecek?" diye atıldı Anton birden. Kalina'ya saldıracakmış gibi eğilmişti. Sonra çocuklara döndü:

"Hepinizi gebertirim!" diye gürledi. "Ona dokunan olursa, gebertirim! Elime koca bir demir alır, kafanıza indiririm!"

Birden doğruldu, atı döndürdü; hayvan, küçücük adımlarla, kırıta kırıta yürüyerek onu ahıra götürdü, eyerine sonunda kendisine layık, gerçek bir şövalye oturtmuş gibi seviniyordu sanki.

Ata "Çapkın" adını verdik.

DOKUZUNCU VE ONUNCU MÜFREZELER

Temmuzun başlarında, değirmeni üç yıllığına kiralayıp bir sözleşme imzaladık. Yılda üç bin ruble verecektik. Ortağımız falan yoktu, değirmen, tümüyle bizim hizmetimizde olacaktı.

Köy Sovyetiyle aramızdaki diplomatik ilişkiler bir kez daha bozulmuş bulunuyordu. Zaten, Köy Sovyetinin günleri de sayılıydı. Değirmenin ele geçirilmesi, kendi Gençlik Kolumuzun bir utkusuydu.

Topluluğumuz, göze görünür biçimde zenginleşiyor, doğru dürüst, iyi düzenlenmiş, dizgeli bir kuruluş görünümü alıyordu, doğrusu buna biz bile şaşıyorduk nerdeyse.

Daha kısa bir süre önce bir çift at satın almak bütçemize ağır bir yük bindirirken, yazın ortasında çok sayıda cins inek, bir koyun sürüsü ve yeni eşyalar edinme olanağı bulmuştuk.

Bütçemize hemen hemen hiç yük olmayan Şere bile, yeni bir inek ahırının yapılmasını istedi, ve biz gözümüzü açıp kapayıncaya dek bahçenin bir yanında, güzel, sağlam bir yeni bina beliriverdi. Ahırın önünde Şere'nin daha önce düzenlediği çiçek yatakları bulunuyordu, bu durum, ahırın pislik ve koku demek olduğu görüşünü çürütüyordu. Yeni ahırda, beş tane Simmenthal inek duruyordu şu anda. Öte yanda, bizim buzağılardan biri hepimizi, hatta Şere'yi bile hayretlere düşürerek birden koca bir boğaya dönüşmüştü. Olağanüstü çizgileriyle gözlerimizi kamaştıran bu hayvana Sezar adı verildi.

Şere, Sezar'ın cins inek olduğunu gösterecek belgeyi almakta büyük güçlüklerle karşılaştı; ama hayvanın bir Simmenthal olduğunu gösteren kanıtlar öylesine apaçık ortadaydı ki, sonunda hayvana bir kimlik kartı verildi. Çapkın da belgelilerdendi, çiftliğimizin bir başka belgeli üyesi de Vasili İvanoviç'ti. Birkaç zaman önce bir deney çiftliğinden Topluluğa getirdiğim bu safkan İngiliz domuzu tam iki yüz elli kilo geliyordu; kendisine, Trepke ailesinin en büyük oğlunun anısına bu ad verilmişti.

Bütün bu seçkin yabancılardan oluşan çekirdekle, soyu sopu belli bir sürü yetiştirmemiz kolaylaşıyordu.

Stupitsin'in komutanlığındaki onuncu müfrezenin etkinlik alanı —domuzluk— çok önemli bir kuruluş haline gelmişti, verim ve soyun katışıksızlığı açısından deney çiftliğinden sonra geliyordu.

On dört kişiden oluşan onuncu müfreze, her zaman için örnek bir çalışma sergiliyordu. Toplulukta domuzluktan yana hiç kimsenin küçücük bir kaygısı bile yoktu. Orada işler yolundaydı kuşkusuz. Briketten yapılma güzel bir Trepke yapısı olan domuzluk, bahçemizin ortasında duruyor, Topluluğumuzun merkezini oluşturuyordu. Öyle pırıl pırıl, öyle gösterişli bir binaydı ki bu, konumunun, Gorki Topluluğunun saygınlığına halel getireceği kimsenin aklından geçmiyordu.

Domuzluğa girme yetkisine sahip kişilerin sayısı azdı, ancak yeniler gezme amacıyla içeri alınırdı. Genel olarak domuzluğa girmek için Şere ya da benim imzamı taşıyan bir belge gerekliydi. Bu yüzden, onuncu müfrezenin çalışmaları, Topluluk Üyelerinin ve köylülerin gözünde çok gizemli sayılır, bu gizlerle yakından tanışmaksa özel bir onur olarak kabul edilirdi.

"Bekleme Odası" denilen yere girmek, kolay sayılırdı; çünkü bunun için yalnızca Onuncu müfrezenin komutanı olan Stupitsin'in iznini almak yetiyordu. Burada, satışa hazır domuz yavruları barınmaktaydı. Bir de, çiftleştirmek üzere dişi domuzlarını getiren köylüler burada kabul edilirdi.

Çiftleştirme bedeli olarak üç ruble alınırdı. Stupitsin'in yardımcısı ve kasadar olan Ovçarenko bu üç rubleleri alır, karşılığında birer makbuz verirdi. Bekleme odasındaki domuz yavrularıysa belli bir fiyat üzerinden, kiloyla satılırdı. Köylüler, domuzları kiloyla satmanın çok saçma olduğunu, böyle bir şeyin ne duyulduğunu ne de görüldüğünü söylemiş, bizi caydırmaya çabalamışlardı ama biz kararımızı uyguluyorduk.

Üreme mevsiminde, bekleme odası her gün tıklım tıklım olurdu; çünkü Şere, her batından, en fazla yedi domuzu —en büyükleri ve ilk doğanları— tutar, gerisini domuz-severlere dağıtırdı. Stupitsin, anasının karnından yeni çıkmış yavruları alanlara hemen oracıkta ne yapacaklarını anlatır, lastik emzikle nasıl besleyeceklerini, verecekleri süte ne oranda su katacaklarını, yavruyu nasıl yıkayacaklarını ve ne vakit katı yiyecek vermeye başlayacaklarını söylerdi. Meme yavruları, Yoksul Köylüler Birliğinden kâğıt getirene verilirdi yalnızca; Şere, domuzların ne zaman doğuracağını çok önceden kestirdiğinden, domuzluğun kapısında genellikle bir liskte asılı durur, bu listede şu yurttaşın ne zaman, bu yurttaşın ne gün gelip yavrusunu alabileceği belirtilirdi.

Bu domuz yavrusu dağıtma işi ünümüzün tüm bölgeye yayılmasına yol açtı; kısa bir süre içinde pek çok köylü dost edinmiş olduk. Tüm çevre köylerde iyi cins İngiliz domuzları yetişmekteydi; bunlar tür üretmeye pek elverişli değildi belki, ama hızla etlenip butlanan türden, görkemli dişi ve erkek domuzlardı.

Domuzluğun bundan sonraki bölümünün adı "yuva"ydı. Burası gerçek bir laboratuardı; her bireyin geleceği ile ilgili kararı vermek üzere çok ince ve sıkı gözlemler yapılırdı burada. Şere'nin elinde her zaman için birkaç yüz yavru bulunurdu, bunların sayısı baharda atardı. Çocuklar, bu yetenekli gençlerin çoğunu bir bakışta tanır, gösterdikleri gelişmeleri büyük bir dikkat ve ilgiyle izlerlerdi. Geleceği parlak olanları ben bile, Kalina İvanoviç, komutanlar Kurulu bile ve de elbet çocukların büyük bir çoğunluğu hemen tanıyordu. Örneğin Vasili İvanoviç'le Matilda'nın oğlu daha doğduğu gün herkesin ilgisini üzerine topladı. Bir Herkül olarak doğmuştu ve bu domuz ve daha ilk günden "cins domuz" nitelik ve özelliklerini göstermeye başladı; bu hayvan, babasının izinde yürüyecekti kuşkusuz. Nitekim umutlarımızı boşa çıkarmadı, kısa bir süre sonra atasının yanında bir özel yere alındı ve Trepke'lerin küçük oğlunun adını alarak Pyotr Vasilyeviç olarak kütüğümüze işlendi.

Daha arkada yemlikler bölümü bulunuyordu. Bir burjuva rahatlık ve mutluluğunun hüküm sürdüğü bu yeme-içme alanında her şey yazılıp çiziliyor, büyük bir titizlikle tartı ve ağırlık cetvelleri tutuluyordu. Buraya gelenler arasında, sütten kesilmiş olmaları nedeniyle herhangi bir felsefesel kuşku beslediklerini ele veren ya da daha da ileri giderek değişik felsefesel görüşlerini seslerle dile getiren olursa, bir ay kadar saman döşeğinde sessizce yatacak, kendisine ayrılan yemi güzel güzel sindirmekten başka bir şey yapmayacaktır. Bunların yaşamöyküsünde, son olarak zorunlu beslenmeye geçirildikleri yazılacak, gün gelip de Kalina İvanoviç'in yetkesine ve de Silanti'nin ellerine teslim edilmeleriyle dosyaları kapanacaktır. Silanti, eski bahçenin yanındaki kumlu bayırın başında, bu bireyi küçücük bir felsefesel görüşe yer vermeden pirzolaya ve ete dönüştürecek, kilerdeyse, Alyoşka Volkov, Topluluğun besin maddeleri arasına katılacak yeni yağı koymak üzere bir tahta fıçı hazırlamaya başlayacaktır.

Domuzluğun son bölümü, dişi domuzların bulunduğu ve üreme

işlemlerinin yapıldığı yerdi; ancak buraya yalnızca çok yüksek ve önemli kişiler girebilirdi; bu yüzden, bu kutsal tapınağın tüm gizlerini ben de hiçbir zaman öğrenemedim.

Domuzluk, bize iyi gelir sağlıyordu. Öylesi kısa bir süre içinde bu denli verimli bir işletme haline gelebileceğimiz aklımızdan geçmemişti. Şere'nin, en ince ayrıntıları bile belli bir düzenin sınırları içinde gerçekleştirdiği ekim işleri, bize korkunç hayvan yemi —pancar, kabak, darı, patates— sağlıyordu. Koca bir güz boyunca bu yem yığınlarını kapalı bir yere yığmaya uğraşıyorduk.

Değirmenin kiralanması da önümüzde geniş ufuklar açtı. Öğütme ücreti olarak aldığımız paradan başka (15 kiloluk tahılı dört rubleye öğütüyorduk), hayvanlarımız için çok değerli bir yem olan kepeği sağlıyorduk değirmen sayesinde.

Değirmen, bir başka konuda da önemli rol oynamıştı: Çevre köy halkıyla olan ilişkilerimizi değiştirmiş, köylüler karşısındaki konumumuz çok büyük ve geniş kapsamlı bir politika uygulamamızı gerekli hale getirmişti. Değirmen, Topluluğun Dışişleri Bakanlığıydı. Köylülerin durmadan değişen durumlarının oluşturduğu o karmaşık ağa takılmadan küçücük bir hareket yapmamız bile olanaksızdı. Her köyde bir Yoksul Köylüler Birliği vardı, çoğu da etkin ve disiplinli örgütlerdi; orta halli köylüler vardı bir de, bunlar bezelye tanesi gibi yusyuvarlak, tostoparlak, eli sıkı adamlardı; ve tıpkı bezelyeler gibi, birer birer kendi ayrı ve de özel hücrelerine kapanmışlardı. Köylüler arasında bir de "patronlar" —yani Kulaklar— vardı; bunlar kendi kalelerine çekilmiş, yalnızca savunuyor, suratlarını her zaman bir karış sarkıtıyor, yüreklerindeki kin ve acı anıları nedeniyle huysuz ve yabanıl davranıyorlardı.

Değirmeni işletmeye başladığımızda daha ilk günden, kolektiflerle iş yapmak istediğimizi, onlara öncelik tanıyacağımızı açıkladık. Bu kümelerin gelip önceden yazılmalarını istedik. Yoksul köylüler için bu bir kolektifleri oluşturmak bir sorun olmadı, değirmene tam saatinde geliyor, temsilcilerinin dediklerini olduğu gibi yapıyor, hesaplarını çabucak ve kavgasız gürültüsüz görüyor, değirmenin çalışmasını hiç aksatmıyorlardı. "Patronlar" da ister istemez küçük kümeler oluşturdular; ancak bunların kolektifi, aralarında çok sıkı ilişkiler bulunan, ortak çıkar ve kan bağlarıyla birbirlerine kenetlenmiş kişilerden oluşuyordu. Ağızları

sıkıydı, örgütleri konusunda kimseye bir açıklama yapmıyor, gizlerini ele vermiyorlardı; kimin, neden ve nasıl örgüte katıldığı, kimin kim olduğu pek anlaşılmazdı.

Orta halli köylülerden oluşan kümelere gelince... Bunlar değirmene geldiğinde, çocukların işleri güçleşirdi. Orta halliler kolektifleri, hiçbir zaman topluca gelmez, bütün gün gelip gelip giderlerdi. Birer temsilcileri vardı onların da, ama temsilci önce kendi tahılını teslim eder, bunu da kendisine doğal olarak tanınan bir ayrıcalık olarak görür, sonra da ununu aldığı gibi evine yollanır, yapılan bu haksızlığın yarım yamalak bilincinde olan, daha doğrusu ne olduğunu pek anlamayan kuşkulu ve tedirgin bir kalabalığı çocukların başına bırakırdı. Yola çıkmayı bahane bilip kahvaltı yerine birkaç tek ev votkası çeken müşterilerimiz, bazı yerel anlaşmazlıkları anında giderme eğilimi gösterirlerdi; bunun sonucu olarak da yemek saatine varmadan, uzun tartışmalar ve bizimkileri bir hayli yoran bir iki sille tokattan sonra, müşterilerimizin çoğu, müşterilikten çıkar, birer hasta olarak Ekaterino Grigoryevna'nın sağlık odasında kabul edilirlerdi. Değirmende çalışan dokuzuncu müfrezenin komutanı Osadçi, ister istemez oluşturuluveren hastaneye gider, Ekaterina Grigoryevna'ya çatardı:

"Neden yarasını saracakmışsınız? İyileşecek mi sanki? Bunlar mujik, ne mal olduklarını bilmiyor musunuz! Bunları böyle iyileştirmeye kalkarsak birbirlerinin gırtlağını keserler. Siz mujikleri bize bırakın, güzelce iyileştirelim! Değirmende olup biteni görseniz onlara böyle iyi davranmazsınız zaten!"

Burada kimsenin hakkını yememek, doğruyu söylemek gerek: Dokuzuncu müfreze de, değirmenin yöneticisi olan Denis Kudlati de kavgacıların nasıl iyileştirileceğini ve bu düzensiz köylülerin nasıl adam edileceğini çok iyi bilmekteydiler ve zamanla bu alanda büyük üne kavuştular; yöntemlerinin şaşmazlığı konusunda kimsenin küçücük bir kuşkusu kalmadı.

Çocuklar, yemek saatine dek değirmenin tahıl sandığı üzerinde ve kudurgan bir sövgüler denizinin ortasında, votka kokuları içinde sessiz sakin dururlar, sallanan kolları, birinden birine fırlatılan tahıl çuvallarını, akla gelmeyecek ilgisiz hesaplamalar ve dedelerden kalma anılarla karışık sonsuz sıra hesaplamalarını sabırla izler ve dinlerlerdi. Çocukların tüm

bunlara artık dayanası kalmadığında Osadçi değirmenin kapısını kilitler, ister istemez baskı önlemlerine başvururdu. Dokuzuncu müfrezenin üyeleri, en çakırkeyif ve en sövgücü olanlardan üç dört kişiyi şöyle bir kucaklar, koltuk altlarından tuttuğu gibi Kolomak kıyısına indirirlerdi. Çocuklar, kurbanlarıyla gerçek birer doktor, hastabakıcı ya da görevli havalarında tatlı tatlı konuşur, onları hastasını ameliyata götüren bir doktor gibi çok acı çekmeyeceklerine inandırmaya çalışarak büyük bin incelik ve özenle yerlerine —yani yere— yerleştirir, üzerlerine kova kova su boşaltmaya başlarlardı. Kurbanlar başlangıçta ne olup bittiğini pek anlayamaz, değirmende tartışmakta oldukları konuya döner, inatla kendilerini savunurlardı. Osadçi, güneş yanığı bacaklarını iki yana açmış, elleri kısa pantolonunun ceplerinde, bir heykel gibi dikilir, hastasının sözlerini cankulağıyla dinler, tüm hareketlerini soğuk boz gözleriyle izlerdi.

"Üç 'piç' daha dedi, üç kova daha verin." İşini görmekte olan Lapot, önce isteği karşılayacağını bildirmek üzere yerlere dek eğilir, sonra gerçek bir doktormuş gibi hastasının yüzüne büyük bir üzüntüyle bakar, ırmağa eğilerek istenilen miktarı sağlardı.

Hasta sonunda durumu kavrar, gözlerini ovuşturur, başını iki yana sallayarak bitkin bitkin karşı koyardı:

"Size bu hakkı kim veriyor ulan oros..."

Osadçi olgun bir doktor gibi dingin bir tavırla buyruğunu verirdi:

"Bir doz daha!

— Bir doz H_2O daha," diye yinelerdi Lapot tatlı tatlı, sonra bir kova suyu alır, son derece değerli bir ilacın son damlasıymış gibi büyük bir özenle hastanın başına boca ederdi. Hastanın çekmediği kalmayan ıslak göğsüne doğru eğilir, o sözümona sevecen ilgiyle şu buyrukları verirdi:

"Soluğunu tut... Derin bir soluk al... gene tut..."

Nerden geldiğini iyice şaşırmış olan hasta, Lapot'un buyruklarına birer birer uyar, gıkını çıkarmadan göğsünü şişirir, hareketsiz durur, sonra soluğunu verir, öksürürdü... İzleyiciler bu görünümden büsbütün hoşlanırken Lapot doğrulur, rahatlamış bir yüzle ciddi ciddi kafasını sallardı:

"Durumu fena değil, nabız 370, vücut sıcaklığı 15."

Lapot, böyle durumlarda ciddi bir surat takınmayı iyi becerirdi, dolayısıyla bütün bu işlemleri son derece bilimsel havalarda uyguluyordu. Ancak ırmağın kıyısında ellerinde boş kovalarla duranlar, kendilerini tutamıyorlardı. Yamacın başındaki köylüler kalabalığı da gülmekten kendilerini alamazlardı. Lapot bu kalabalığa yaklaşır, büyük bir incelik ve ciddilik takınarak:

"Sıra kimde?" diye sorardı. "Su tedavisi sırası kimde?"

Köylüler, Lapot'un ağzından ne inci dökülecek diye sabırsızlıkla bekler, her bir sözcüğünü büyük bir hayranlıkla dinler, o daha sözünü bitirmeden kahkahaya boğulurlardı.

"Profesör Yoldaş," derdi Lapot Osadçi'ye, "Başka hasta yok."

Bunun üzerine Osadçi, "iyileşmeye başlayanları kurumaya bırakın," buyruğunu verirdi.

Dokuzuncu müfreze hemen atılır, şimdi artık gerçekten kendine gelmeye başlayan hastaları otların üzerine yatırır, güneşin altında bir sırtüstü bir yüzükoyun çevirmeye koyulurlardı.

"Bırak! Kendim dönerim!" diye terslerdi biri sırıta sırıta. Sesi artık iyice ayık ve canlıydı. "Şimdi gayet iyiyim."

Lapot, ancak bu sözler üzerine tatlı tatlı ve içtenlikle güler, sonra şu açıklamayı yapardı:

"Bu hasta iyileşmiştir, taburcu edin!"

Kimisi de inadı elden bırakmaz, direnmeye kalkar, hatta eski yöntemleri olan sövmeye bile başvururdu. "Cehennemin dibi..." Ama Osadçi hemen sözlerini keser, kovayı gösterir, bu kendini yitirmişleri ayıltırdı. Bunun üzerine "Ah, n'olur yapma! Ağzımdan kaçtı... Sövmek alışkanlık haline gelmiş bende, kötü bir niyetim yok!" diye yakarırdı hasta.

Lapot böylelerini durumları daha ağırmış gibi daha da büyük özenle muayene ederdi. Bu arada çocuklarla izleyici köylülerin kahkahalarının bini bir paraydı, ancak, Lapot'un ağzından dökülen bir inci tanesini kaçırmamak için arada bir ses kesilirdi.

"Demek alışkanlık, vah vah. Ne zaman başladı peki?

— Benimle nasıl alay edersin!" diye atılacak olur ama hemen sinerdi ne yapacağını şaşırmış ve de belki utancından kıpkırmızı kesilmiş olan

hasta. Sinerdi, çünkü ırmağın kıyısında hazır bekleyen dokuzuncu müfreze üyeleri ellerindeki kovaları bırakmış değillerdi.

"Yakında mı diyorsunuz? Hımm... Annenizde babanızda da var mıydı peki bu sövme hastalığı?"

Hasta, aptal aptal gülümser, "Vardı tabii, derdi.

— Peki ya dedenizde?

— Dedemde de vardı.

— Ya amcanız, onda da var mıydı?

— Eh, vardı ya.

— Ninenizde?

— Elbette... Hay Allah! Ninemde yoktu belki..."

Hastanın ninesinin sağlıklı olduğunu duyan izleyiciler ve de Lapot, buna sevindiklerini belli ederlerdi.

Lapot, üstünden başından sular damlayan hastayı kucaklayarak, onu avutma görevini yerine getirirdi.

"Geçer, geçer! Siz beni dinleyin! Sık sık gelin. Tedavi ücreti almıyoruz, çekinmeyin."

Hasta, dostlarıyla düşmanlarıyla birlikte kahkahalarla gülmeye başlamıştır artık. Osadçi, değirmenin kapısını açar Lapot, değirmene doğru giderken bir şey unutmuş gibi döner, ciddi ciddi şunları söyler:

"Dilerseniz, evinize de geliriz. Bu da bedava. Ancak iki hafta öncesinden gün almanız, ve profesöre bir araba göndermeniz gerekir. Kovalarla su da sizden elbet. Babanızla ananızı iyileştiririm isterseniz."

Kalabalıktan biri gülmesini bir an için tutmayı başararak, "Onun annesinde yok o hastalıktan," der örneğin.

Lapot iyileşmiş ama daha kurumamış olan hastaya döner, "Doğru mu bu?" diye sorar. "Demin sordum, 'evet, onlar da hasta,' dedin?

— A -Aaa! Ben böyle bir şey söylemedim!" diyen hastanın ağzı şaşkınlıktan bir karış açılmıştır.

Köylülerin keyfine diyecek yoktur.

"Hah-hah-haa! Şuna bakın, öz anasına iftira ediyor!

— Kim iftira ediyor?

— Kim olacak, Yavtuk! Hasta olan! Ayy, katılacağım gülmekten! İnan katılacağım! Aah! Gebermeyesice! Ya şu delikanlıya ne dersin... bir an olsun gülümsemedi. Harika bir doktor!"

Lapot, savaşı kazanmış bir komutan tavrıyla değirmene döner, makina dairesine çalışma buyruğu verilir bundan sonra. Değirmende, daha önceki durumun tam tersi bir hava esmektedir şimdi. Müşteriler, Kudlati'nin bir dediğini iki etmemek için ellerinden geleni yapmakta, hepsi de belki içinden bile mızıldanmadan sırasına razı olmakta, inci döktürme konusunda kimsenin kendisiyle yarışamayacağı Lapot'un ağzından çıkan her sözcüğü yutmaktadırlar. Akşama varmadan öğütme tamamlanmıştır. Köylüler, çocukların elini sallaya sallaya sıkarak arabalarına binerken, eğlenceli saatlerinin anısını canlandırırlar:

"Ninesi de hastaymış diyor! Ne çocuk yani! Her köyde böyle bir delikanlı olsa kimse kiliseye gitmeyi aklından geçirmez.

— Merhaba Karpo! Kurudun mu?" diye bağırmaktadır biri. "Kafan nasıl peki? İyi misin? Ninen de iyi mi, ha? Ha-ha-ha!"

Şaşkın Karpo, başını öne eğer, sakalına baka baka gülümser, bir yandan da çuvallarını arabasına yerleştirmektedir.

Başını sallaya sallaya, "düşümde görsem inanmazdım," diye yanıtlayacaktır dostunu. "Meğer hastanelere düşecekmişim!

— Haydi, sövsene, korkma! Yoksa unuttun mu bildiklerini?

— Yok yok, şimdi sövmez! Belki Storojevoye'yi geçince atlarına bir sövgü savurur!

— Ha-ha-ha-ha!"

Dokuzuncu müfrezenin su tedavisinin ünü çok uzaklara dek yayıldı, müşterilerimiz, zaman zaman bu eşsiz kuruluşu anımsayarak, Lapot'la daha yakından tanışma isteği duyuyorlardı. Bizimki ciddi ve dostça bir tavırla elini uzatır, tokalaşırdı bu meraklılarla.

"Ben başyardımcıyım. Asıl başdoktor, profesör orda, Yoldaş Osadçi."

Osadçi konuklara soğuk bir bakış bakardı. Konuklar Lapot'un çıplak omuzuna saygılı bir tavırla vurmaktaydılar:

"Yardımcı ha? Köyde biri sövmeye görsün, ona hemen, 'Topluluktan su doktorlarını çağırayım mı' diyoruz. 'Evlere de geliyorlar,' diyoruz."

Kısa bir süre sonra, değirmende kendi havamızı estirmeyi başardık. Capcanlı, neşeli, hareketli, dipdiri bir havaydı bu. Disiplin, her an için hazır bekliyor, ayaklarının ucuna basa basa ordan oraya dolaşıyor, ağır yasalarını bozmaya yeltenen biri varsa, hemen elini uzatıp onu yerli yerine koyuyordu.

Temmuzda yeni Köy Sovyeti seçimi istedik. Luka Semyonoviç'le arkadaşları kavgasız gürültüsüz sandalyelerini teslim ettiler. Pavel Pavloviç Nikolayenko başkanlığa getirildi ve Topluluk Üyelerinden Denis Kudlati, Köy Sovyetine seçildi.

DÖRDÜNCÜ ÖZEL MÜFREZE

Temmuz sonunda dördüncü Özel, elli üyesiyle Burun'un denetiminde çalışmaktaydı. Burun, dördüncü özelin komutanıydı ve Topluluk Üyelerinden hiçbiri bu güç, ama aynı zamanda onur verici göreve sahip çıkmaya kalkışmıyordu.

Dördüncü özel müfreze sabah karanlığından, akşam karanlığına dek çalışırdı. Çocuklar genellikle, "sinyalsiz" çalıştıklarını söylerlerdi, çünkü ne toplanmaları için ne de işin bittiğini belirtmek üzere boru çalınmazdı. Burun'un dördüncü özeli şu sıralar harman yerinde çalışmaktaydı.

Dördüncü Özel, sabah saat dörtte kalkar, kahvaltı eder, Beyaz Sarayın ana girişinin karşısındaki çiçeklerin önünde sıralanırdı. Tüm öğretmenler, çocukların sağ tarafında sıra olurlardı. Aslında öğretmenler, dördüncü özelin işine katılmak zorunda değillerdi. Yalnızca iş nöbetinde olan iki öğretmenin onlarla birlikte gitmesi gerekiyordu. Ancak, Topluluğumuzda, dördüncü özelde çalışmamak kendiliğinden ayıp sayılmıştı; bu yüzden kendisine saygısı olan hiç kimse, burada çalışma çağrısına uymazlık etmezdi. sağ tarafta sırayla şu kişiler dururdu: Şere, Kalina İvanoviç, Silanti Otçenaş, Oksana, Rakhil, iki çamaşırcı kızımız, sekreter Spiridon ve şu sıralar izinde olan değirmen makinisti, araba tekeri öğretmeni Kozir, Mizyak, kızıl saçlı dalgın bahçıvanımız, karısı güzel Nadenka, Jurbin'in karısı ve daha birkaç kişi... Ben bile hepsini tanımıyordum.

Çocuklardan da pek çok gönüllü katılırdı dördüncü özelin saflarına. Dokuz ve onuncu müfrezelerden o anda boş olanlar, İkinci ahır işçileri müfrezesinden, Üçüncü inek-bakım müfrezesinden işi olmayan da onların arasına katılırdı.

Maria Kondratyevna Bokova'ysa, o saatte kalkmak zahmetine katlanmasına, eski bir pamuklu giysiyi sırtına takıp dışarı çıkmasına karşın, gidip sıraya girmez, kapının önünde Burun'la çene çalardı. Maria

Kondratyevna bir hayli zamandır beni çaya çağırmıyor, dondurma yaptığını söylemiyor, ama herkese olduğu gibi bana karşı da eskisi gibi nazik davranıyordu. Ben de, ona darılmış değildim. Darılmak bir yana, eskisinden daha çok hoşlanıyordum ondan. Şimdi gözleri daha ciddi, daha sert bakıyordu, şakalarıysa daha hafif, daha tatlıydı. Bu zaman içinde Maria Kondratyevna küçük oğlanlarla ve Topluluğun kızlarıyla daha yakından ilgilenmiş, Silanti'yle dost olmuş, biraz inatçı, ya da huysuz çocuklarımızla iyi anlaşmaya başlamıştı. Maria Kondratyevna çok narin bir bayandı, ama ben bunları bir yana bırakıp, "Maria Kondratyevna, gidip sıraya girsenize," dedim. "Sizi işçi saflarında görmek çok hoşlarına gidecek çocukların."

Maria Kondratyevna, güneşin ilk ışıklarına doğru gülümsedi, gül renkli parmaklarını birbirine geçirdi, göğüsten gelen boğukça bir sesle yanıtladı beni:

"Aa, teşekkür ederim. Peki ne yapacağım ben, buğday mı ayıklayacağım?

— Hayır, ona harman dövmek denir, dedi Burun. Ama siz buğday çıkışlarını yazarsınız.

— Bu işi yapabilecek miyim dersiniz?

— Ben size gösteririm.

— Bana numaradan, kolay bir iş veriyorsunuz, değil mi?"

Burun gülümsedi.

"İşin kolayı zoru yoktur. Dördüncü özel yemeğe geldiğinde anlatırsınız bize kolay mıymış bakalım...

— Ahh! Ne güzel. Akşamleyin işten sonra yorgun argın yemeğe oturmak!.."

Maria Kondratyevna'nın dışa vuran coşkusunu görmüştüm, gülümsememi gizlemek üzere başımı yana çevirdim. Sağ tarafta hemencecik sıraya girmiş olan Maria Kondratyevna —kim bilir neye— çın çın gülüyordu bile ve çapkın bir kır tanrısı, bir Faun olan Kalina İvanoviç, kızın elini tutmuş, ona eşlik ediyordu.

Sekiz trampetçi koşarak geldi, küçük sopalarını gergin derinin üzerine hafif hafif vurmaktaydılar; sağ tarafta yerlerini aldılar. Dört borazancı, çocuksu esnek vücutlarını hafiften sallayarak yaklaştılar, hazrola geçtiler. Çocuklar da toparlandı, ciddileştiler.

"Dikkat! Bayrak töreni! Hazrol!" İnce çıplak kollar saf saf havalandı, selama geçti. O günkü Topluluk nöbetçisi olan Nastya Noçevnaya en temiz giysilerini giymiş, kırmızı kolluğunu takmış, davulların tımbırtısı ve trampetlerin gümüşsü selamları eşliğinde, ipekten Gorki flamasını sağ kanata getirmekteydi; iki yanında, soğuk çelikleri güneşin ışıklarını yansıtan iki süngüyle korunmaktaydı.

"Dörder dörder sıra ol! İleri! Marş!"

Büyüklerin saflarında küçük bir karışıklık olsa gerekti, Maria Kondratyevna birden bir "ayyy!" çekti, bana kaçamak bir bakış baktı ama davulların vuruşu herkesin adımını birbirine uydurdu. Dördüncü Özel işe gitmişti.

Burun koşarak müfrezeye yetişti, sıçrayarak adımını ötekilere uydurdu, Silanti'nin yaptığı, ve pek de düzgün olmayan birkaç küçük yığının yanısıra uzun bir zamandır tarlayı süslemekte olan yüksek, düzgün başak tepesinin bulunduğu yöne doğru yürümeye, ardındakilere öncülük etmeye koyuldu. Bu küçük yığınlar, çavdar, yulaf ve arpa yığınlarıydı; aralarında, köylülerin bile tanıyamadığı, arpa sandığı o özel çavdar da vardı. Bunları Karabanov, Çobot ve Fedorenko yığmıştı buraya ve doğrusunu söylemek gerekirse, çocuklar belki çok ter dökmüş, canlarını çıkarmış ama Silanti'yi geçememişlerdi.

Bir komşu köyden kiraladığımız bir motorun başında üstü başı yağlı makinistler, dördüncü müfrezeyi beklemekteydiler. Harman makinası kendimizindi, baharda taksitle almıştık ve yaşamımızdaki herşey gibi, yeniydi.

Bir gün öncesinden her şeyi tasarlamış olan Burun hemen kümelerini oluştururdu, dördüncü özelin değişmez komutanı oluşu boşuna değildi. Flamamız, dövülecek son arpa yığınının tepesine dikilirdi.

Öğle yemeğine dek buğday dövülmüş olurdu. Harman makinasının tepesi en kalabalık ve en neşeli bölgedir. Burada, altın sarısıyla boz karışımı buğday tozuna bulanmış kızlar durmaktadır; gözleri ışıl ışıldır, aralarında erkeklerin tek temsilcisi olarak Lapot bulunmaktadır. Lapot yorgunluk nedir bilmez, ne sırtını dinlendirdiği görülmüştür ne de çenesini. En önemli ve en sorumlu görevin yerine getirildiği noktada, Silanti'nin, aynı toza bulanmış kabak kafasıyla ince bıyıkları seçilmektedir.

Şu anda Lapot Oksana'yla uğraşmaktadır.

"Çocuklar seninle dalga geçmiş, şakadan buğday demişler kızım, bu buğday falan değil, bezelye!"

Oksana daha çözülmemiş bir buğday demetini alıp Lapot'un kafasına yerleştirdi, ama bu, Lapot'un sözlerinin güzel yankısını söndürmedi.

Harman zamanını severim. Hele akşama doğru, harman dövme büsbütün tadına doyulmaz bir hal alır. Müzik, artık makinanın tekdüze vuruşlarına dönüşmüştür, ve kulaklar, bir andan bir ana sonsuzca değişen ama gene de her biri bir öncekinin aynı olan o garip müziksi seslere alışmıştır. Bu müzik, artık ölgünleşmiş olan ama inatla yenilmeyen, yorgunluğa teslim olmayan çalışanların seslerine öyle neşeli bir fon oluşturur ki... Buğday desteleri, gizemli bir büyünün gereğini yerine getirircesine, bitmek bilmeyen yığından sıra sıra kalkar, son yolculuklarına çıkarlar; çocukların sevecen elleri, destelere çok kısa bir süre için değerek bu son yolculuğu hızlandırır, onları doymak bilmez makinanın ağzına atar; çevreye saçılan parçaların oluşturduğu bir kasırga kalır geride ve o capcanlı başaklardan koparılarak havalarda uçan buğday tanelerinin iniltileri duyulur. İşte bu kasırganın ortasında, sayısız buğday balyasının ölüm çığlıkları arasında çocuklar gülmekte, birbirleriyle şakalaşmakta, yorgunluktan ve heyecandan ordan oraya sallanmakta, yorgun düştükleri için kendilerini azarlamakta, eğilmekte, koşmakta, ağır yüklerin altında iki büklüm yürümekte, buna karşın birbirlerine takılmakta ve dingin bir yaz akşamının insanı ferahlatan serinliğini duymaya başlamaktadırlar. Çocuklar seslerin oluşturduğu bu senfoniye, tıkır tıkır işleyen makinaların tekdüze sesine, ve makinanın tepesinde duranların uyumsuz, dokunaklı seslerine sağlıklı bir insan yorgunluğunu dile getiren coşkulu, majör perdeden bir müzik ekliyorlardı. Ayrıntıları seçmek güçtü, ama harman meydanının bu büyüsünden kopmak da aynı ölçüde güçtü. Bana fotoğraf negatiflerini anımsatan o altın sarısı boz karışımı tozlara bürünmüş kişileri birbirinden ayırmak bile güçtü. Kızıl saçlısı, siyah saçlısı, sarı saçlısı hep bir örnek olmuştu şimdi. Şu hayaleti andıran, sabahın kör ünden beri elinde defteriyle iki büklüm olmuş bu girdabın ortasında durup duran görüntünün Maria Kondratyevna olduğuna inanmak hemen hemen olanaksızdı; yanıbaşında duran iki büklüm, kaba görüntünün kim olduğunu çıkarmak

da her yiğidin harcı değildi. Onun Edvard Nikolayeviç olduğunu, her zamanki nazik ve saygılı konuşmasından anlayabiliyordum ancak.

"Yoldaş Bokova, ne kadar arpa ayırdık?"

Maria Kondratyevna defterini güneşin ışığına doğru çevirdi.

"Altı yüz kilo," diye yanıtladı onu. O bitkin, titrek soprano sesini duyunca ona acımadım desem yalan olur.

Lapot'a göre hava hoştu, aşırı yorgunluk anında bile bir yolunu bulur herkesi neşelendirirdi o.

Harman alanının dört bir yanından duyulacak denli yüksek sesle "Galatenko!" diye bağırdı. "Galatenko!"

Otuz kiloluk bir saman yükünü, tırmığın yardımıyla başında dengede tutmaya çabalayan Galatenko bir an için durdu ve samanların altından seslendi:

"Ne istiyorsun?

— Gel buraya bir dakika... Bir şey söyleyeceğim!"

Galatenko, Lapot'a karşı neredeyse dinsel bir bağlılık duyardı. Akıllı olduğundan, neşeli ve şakacı olduğundan ve kendisine sevgi gösterdiğinden severdi onu; Galatenko'yu değerlendiren, onu anlayan ve bize, bu çocuğun aslında hiç de tembel olmadığını gösteren tek kişi Lapot'-du.

Galatenko, başındaki yükü motorun önüne bıraktı ve harman makinasına doğru koştu. Tırmığına yaslandı, bu evrensel curcuna ve gürültünün ortasında bir an olsun dinlenme bahanesi bulduğuna için için sevindiği belliydi; böylece Lapot'la konuşmaya koyuldu:

"Beni niye çağırdın?"

Lapot, yukardan aşağı doğru eğilerek, "Bak ne diyeceğim," dedi. Orada bulunanlar, eğlenceli bir şeyler dinleyeceklerini bildiklerinden kulak kesildiler.

"Eee, söyle!

— Bizim yatak odasına git.

— Eee?

— Orda, benim şeyin altında...

— Neyin altında?

— Yastığın altında dedim...

— İyi, ne var orda?

— Yastığımın altında şey var...

— Anladık, yastığının altında ama ne?

— Bir çift yedek el.

— Eee, ne yapayım onları? diye sordu bu kez Galatenko.

— Onları çabucak buraya getir," dedi Lapot; kendi ellerini evire çevire göstererek, "bunlarda iş yok artık," diye ekledi. Herkes kahkahadan kırılıyordu.

"Haa, tamam," dedi Galatenko.

Herkesin Lapot'un sözlerine, ve belki de kendisine güldüğünü sanıyordu. Aptalca ya da saçma bir söz söylememeye özen göstermişti, ve başarılı olduğuna da inanıyordu, çünkü yalnızca Lapot konuşmuştu. Ama kahkahalar artmaktaydı, harman makinası boşta çalışıyordu, Burun çocukları azarlamaya başladı.

"Ne oluyor? Neden çalışmıyorsunuz? Bunlar hep senin başının altından çıkıyor Galatenko!

— A-aa! Ben ne yaptım..."

Lapot, yorgunluktan ölmek üzere pozlarında, son derece ciddi bir sesle, Burun'a karşı duyduğu dostça güvenle göz etmeye gerek görmeden durumu açıklayacaktı şimdi, bu yüzden herkes susmuştu:

"Bu eller artık işe yaramıyor," dedi Burun'a. "N'olur izin ver de Galatenko gitsin benim yedekleri getirsin."

Burun hemen durumu kavradı ve sesini yumuşatarak, Galatenko'ya izin verdi.

"Aa, elbet de gitsin! Haydi, git getir onları! Bundan ne çıkar canım! Amma da tembelsin yani Galetenko!"

Harmanlama senfonisi bitmişti. Şimdi birbirini andıran seslerden oluşan kahkahalar ve gülmekten ölme sesleri duyuluyordu; Şere bile gülüyordu, makinistler bile motoru bırakmış, yağlı dizlerini döve döve gülüyorlardı. Galatenko yatakhanelerin bulunduğu yöne döndü, Silanti ardından bakıyordu.

"Yaa, işte, gerisi boş!" dedi.

Galatenko orda dikilmiş duruyordu. Düşünüyor gibiydi. Karabanov, buğday yığınının tepesinden bağırdı ona:

"Ne bekliyorsun? Gitsene!"

Galatenko tüm dişlerini göstererek sırıttı. Şimdi anlamıştı olanları. Öyle gülümseye gülümseye, yavaş adımlarla yerine döndü. Orada bulunan iki kişi sordu:

"Neredeydin?

— Şey, Lapot gidip ona yedek el falan getirmemi istedi.

— Eee, neden getirmedin?

— Yedek eli falan yok ki, şaka ediyordu."

Bu arada Burun'un sesi duyuldu:

"Haydi, yeter bakalım, yedek el tantanası bitti! İşbaşına!

— Yedek el tantanası bitti!" diye yineledi Lapot, "eskilerle idece edeceğiz."

Saat dokuzda, Şere motoru durdurdu ve Burun'a danışmaya gitti:

"Çocuklar yoruldu. Daha yarım saatlik iş var.

— Olsun," dedi Burun. "Bitiririz."

Lapot, makinanın tepesinden bağırdı:

"Eyy, Gorkili yoldaşlar! Yarım saatlik işimiz kaldı. Ve korkarım bir yarım saat daha çalışırsak, bizim işimiz bitiktir. Kabul etmiyorum!"

Burun biraz şaşırdı, "Ne öneriyorsun peki? diye sordu.

— Ben bu işe karşıyım! Yarım saat içinde bizim pestilimiz çıkar. Öyle değil mi Galatenko?

— Evet, haklısın. Yarım saat çok."

Lapot, yumruğunu havaya kaldırdı.

"Yarım saat dayanamayız, bu yığını son tanesine dek bitireceğiz, ancak çeyrek saatte! Yarım saat de ne oluyormuş!

— Doğru!" diye bağırdı Galatenko. "Ne kadar da haklı!"

Şere, bir kez daha duyulan kahkaha seslerinin eşliğinde motoru çalıştırdı. Her şey, yirmi dakika içinde silinip süprülmüştü. Birden, tüm çocuklar, samanların üzerine yığılıp öylece uyumak isteği duydular. Dayanılmaz bir istekti bu. Ama Burun'un buyruğu duyuluyordu: "Sıraya geç!"

Saatlerdir sıralarının gelmesini bekleyen trampetçilerle borazancılar hemen ön sıralara koştular. Dördüncü özel, flamamızın eşliğinde yürüdü, flamayı, Beyaz Saraydaki yerine teslim etti. Ben, harman yerinde kalmıştım. Çocuklar flamayı selamlıyorlardı, Beyaz Saraydan se-

lamlamanın sesleri geliyordu. Karanlıkta, elinde uzun bir sopa bulunan biri tökezledi, bana çarptı.

"Kim o? diye bağırdım.

— Benim Anton Semyonoviç. Harman makinası için geldim. Hani şu Volovi çiftliğindenim, adım da Volovik.

— Pekâlâ! Eve buyrun."

Biz de Beyaz Saraya yollandık. Hayli yaşlı olduğu anlaşılan Volovik, karanlıkta bir şeyler mırıldanıyordu.

"İyi iyi... Çok güzel. Tıpkı eskiden olduğu gibi.

— Ne diyorsunuz siz?

— Bakın ne diyorum! Siz harmana haçla ve sancakla gidiyorsunuz, böyle olması gerekir, çok güzel.

— Haçı da nerden çıkardınız? Yalnız flamamız var bizim. Papazımız da yok."

Volovik koşar gibi bir iki adım attı, önüme geçti, bana dönerek, "Papaz önemli değil," diye haykırdı. "Asıl güzel olan ne biliyor musunuz, bir bayram havası veriyorsunuz bu işe. Bayağı bir bayram gibi. Bak aslı ne biliyor musunuz, hasat bayramı, bayramların en büyüğüdür ve bugün insanlarımız bunu unutmuş durumda."

Beyaz Saray kaynıyordu. Çocuklar yorulmuşlardı ama, nehre dalıp serinleyemeyecek denli bitkin değildiler; bu banyodan sonra hepsi dipdiri oluyor, kimsede yorgunluktan eser kalmıyordu. Bahçede, masalar cıvıl cıvıldı, her yandan gülme sesleri geliyordu. Maria Kondratyevna, binlerce nedenden ötürü ağlamaklıydı: Yorulduğu için ağlayacaktı, çocukları çok sevdiği için, gerçek insanlık yasası kendi içinde de yeniden canlandığı için, özgür bir çalışma topluluğuna katılmanın tadını tatmış olduğu için... ağlayabilirdi.

"Eee, işiniz kolay mıymış bakalım? diye sordu Burun.

— Bilmiyorum," dedi Maria Kondratyevna. "Güçlü sanırım, ama orası önemli değil. Böyle çalışmaya, çalışmak değil, mutluluk denir."

Silanti, yemekte yanıma oturdu, kulağıma eğilerek bir giz açıkladı:

"Bak, sana söylememi istediler, ben aracıyım: Pazar günü, yani ne derler, görücüler gelecekmiş, Olga'yı istemek için yani. İşte... Gerisi boş!

— Nikolayenko mu gönderiyormuş görücüleri?

— Gönderen Pavel İvanoviç, damadın babası yani. Bak, Anton Semyonoviç, yüzümüzü kara çıkarmamalıyız, ne gerekse hazırlamalısın. Hani, yani, el havlusu, ekmek, tuz[1]... İşte, hepsi bu. Gerisi boş.

— Silanti'ciğim bu hazırlıkları sen yapsan ha?

— Tamam, bu işi ben yaparım. Nasıl derler... Ama bak kardeşim, böyle durumlarda ya votka çıkaracaksın, ya bir şey, gerisi boş.

— Votka olmaz Silanti, ama iki şişe şarap alabilirsin."

DÜĞÜN

Pazar günü, Pavel İvanoviç Nikolayenko'nun elçileri bizi ziyaret etti. Onları daha önceden tanıyorduk, biri Kuzma Petroviç Mogoriç, öteki de Osip İvanoviç Stomukha'ydı. Kuzma Petroviç'i Toplulukta herkes tanırdı, çünkü evi bize yakın, ırmağın karşı kıyıcığındaydı. Son derece geveze bir insandı, kişiliği de pek sağlam değildi. Üzerinde her türlü yabanıl otun bittiği kumlu bir tarlası vardı; tarlada çalıştığı pek görülmezdi, zaten burada, çoğu başına buyruk, kendiliğinden yetişen her türlü çer-çöpten başka bir şey yoktu. Önüne gelen tarlayı kendine yol yapmış, gelen geçen herkes, ayrı bir keçiyolu oluşturmuştu. Kuzma Petroviç'in yüzü de tarlası gibiydi, çünkü yüzündede, aynı tarlasında olduğu gibi hiçbir yararlı şey yoktu; sakalları bile doğru dürüst bitmemişti; rengi belli olmayan seyrek sakalı, sahibinin çıkarlarına ters düşmek pahasına oradan buradan, yabanıl ot gibi filiz sürüyordu. Yüzünde de tarlasında olduğu gibi sayısız yollar, kırışıklıklar, buruşukluklar ve çukurluklar vardı. Kuzma Petroviç'i tarlasından ayıran tek şey, uzun ince burnuydu. Osip İvanoviç, arkadaşının tersine, çok yakışıklıydı. Gonçarovka'daki erkekler arasında yüzü en güzel, yapısı en gösterişli olanı oydu. Kocaman bir kızıl bıyığı, belki biraz fazla güvenli, güzel ve azıcık fırlak gözleri vardı. Giysileri yarı köylü, yarı asker giysisiydi, her

[1]Eski bir Ukrayna geleneğine göre, evliliğin uygun görüldüğünü belirtmek üzere erkek tarafına ekmek ve tuz verilir. Sevgililer de evlenmeye evet derse, görücüler göğüslerine çaprazlamasına birer havlu bağlarlar. Kızın verilmesi halinde, kendilerine bir tatlı kabağı sunulur.

zaman için akıllı izlenimi bırakırdı, ayrıca tığ gibiydi. Akrabalarının çoğu zengin köylülerdi, ama nedense kendisinin bir karış toprağı bile yoktu, bilindiği kadarıyla yalnızca avlanmayla geçiniyordu. Irmağın kıyısında, köyden kaçıyormuş gibi duran ıssız bir kulübede yaşardı.

Konukların geleceğini bilmemize karşın gafil avlandık. Böylesine az rastlanan bir konuda yapılması gereken hazırlıkların neler olduğunu nerden bilecektik. Gerçi, geldiklerinde, benim büromda her şey sakin, yerli yerinde ve etkileyiciydi ve Kalina İvanoviç'le benden başka kimse yoktu içerde... Neyse, konuklar içeri girdi, ellerimizi sıktı ve kanapeye oturdular. Ne diyeceğimi bilemiyordum, bu yüzden Osip İvanoviç'in bir giriş yapmasına sevindim.

"Eskiden böyle durumlarda, bir avcı masalı anlatmakla söze girerlerdi — ava çıkmıştık, bir tilki gördük, bu tilki güzel bir kızdı... Gerçi ben avcıyım ama, bana kalırsa böyle masallara gerek yok şu anda.

— Doğru," dedim ben.

Kuzma Petroviç, oturduğu yerden kalkmadan ayaklarını indirip kaldırdı, ayak ayak üstüne atacakmış gibi yapıp, atmadı, sakalını sallaya sallaya:

"Bana sorarsanız saçma bunlar!" dedi.

Stomukha onu düzeltti.

"Saçmalıktan değil, zaman değişti...

— Eee, zaman değişir, gelenekler değişir," diye söze başladı Kalina İvanoviç; çok önemli bir söylev çektiğine kuşku duymadığı yüzünden okunuyordu. "Bazı insanlar karanlıklara gömülmüştür, geri kalmışlardır, ama bu yetmiyormuş gibi, çeşit çeşit hayaletler, cinler periler yaratır; bir şeyden korkmak gereği duyar sanki, sonra da her şeyden, fırtınadan, aydan, bir kara kediden korkan akılsız yaratıklar gibi yaşar. Ancak bunlar eskidendi. Şimdi Ekonomiyi denetleme görevlilerinin baskınlarından başka bir şeyden korkusu yok kimsenin, bu bile öyle korkunç bir şey değil!"

Burada, felsefe yapmak üzere toplanmış bulunmadığımızı unutmuş görünen Kalina İvanoviç'in sözünü kesti Stomukha.

"Geliş nedenimiz açık açık söyleyelim de bitsin bu iş... Bizi buraya sizin de tanıyıp bildiğiniz Pavel İvanoviç Nikolayenko'yla eşi Evdokya

Stepanovna elçi olarak gönderdi. Burada, Toplulukta, baba olarak sizden, kızınız Olya Voronova'yı istemeye, ve şu anda Köy Sovyetinin başkanı bulunan oğulları Pavel Pavloviç'le evlenmesine izin vermenizi ricaya geldik.

— Yanıtınızı rica ediyoruz, dedi ordan Kuzma Petroviç. Olur derseniz, kızın babası olarak bize havlularımızı ve ekmeğimizi verirsiniz, olur biter, olmaz derseniz, sizi rahatsız ettiğimiz için bağışlamanızı dileriz."

Kalina İvanoviç kih kih güldü, "Bağışlanmayı dilemek yetmez, dedi. Sizin o saçma geleneğinize göre burdan birer tatlı kabağı götüreceksiniz.

— Tatlı kabağı vermeseniz de olur, diye gülümsedi Osip İvanoviç. Hem, kabak zamanı değil ki.

— Doğru, dedi Kalina İvanoviç. Ama eskiden, bir genç kız, uğursuzluk getireceği korkusuyla kimseyi kabaksız geri çevirmez, bu yüzden de bir kenarda birkaç kabak bulundurdu. Görücü mörücü gelmezse oturur bir güzel pişirirdi hepsini, asalak! Tatlı kabağı da güzel olur hani... hele darıyla birlikte pişirilirse.

— Ee, bir baba olarak ne yanıt veriyorsunuz?" diye sordu Osip İvanoviç.

Şu yanıtı verdim:

"Bana bu onuru verdiğiniz için teşekkür ederim. Ancak ben babası değilim, bir baba yetkisine de sahip değilim. Bunu kendisine sormamız gerekecek. Öteki ayrıntılar da daha sonra Komutanlar Kurulu tarafından saptanır, kararlaştırılır elbet.

— Ne yapılacağını söylemek bize düşmez, siz, yeni geleneklere göre gerekeni yapınız," dedi Osip İvanoviç.

Bürodan çıktım, Topluluk nöbetçisi bitişik odadaydı, Komutanlar Kurulunu toplantıya çağırmasını, bu işareti veren boruyu çaldırmasını söyledim. Toplulukta görülmedik bir heyecan kasırgası esmekteydi. Nastya koşarak bana geldi, gülmesini zar zor tutarak:

"Havluları nereye getireceğiz? diye sordu. Başıyla büroyu göstererek, buraya mı? diye ekledi.

— Havluların acelesi yok, daha koşulları konuşup kararlara varmadık. Sen buralardan uzaklaşma, gerek olduğunda çağırırım, tamam mı?

— Bağlama işini kim yapacak peki?

— Ne bağlaması?

— Havluları! Onlara... ne derler, görücülere bağlamak gerek."

Toska Solovyov yanıbaşımda duruyordu. Koltuğunun altında koca bir somun ekmek, elinde de bir tuzluk vardı; salt tuz tanelerinin uçuştuğunu görmek için tuzluğu sallıyor, oyun oynuyordu. Silanti koşa koşa yanımıza geldi.

"Ne sallıyorsun tuzluğu öyle? Ekmekle birlikte bir tabağa koyacaksın, tabağa."

Gülmesini gizlemek için birden eğildi Silanti.

"Ah şu bacaksızlar!... dedi sonra bana döndü, "Ne yedireceğiz bunlara?" diye sordu.

Neyse ki o anda Ekaterina Grigoryevna göründü de beni o güç durumdan kurtardı.

"Şu işleri siz yapın, n'olur, dedim ona.

— Saatlerdir onları arıyorum. Bu ekmeği, sabahın köründen beri Toplulukta oradan oraya gezdiriyorlar. Haydi, gelin benimle. Her şey yoluna girer, üzülmeyin. Biz kızların odasındayız, gerekirse çağırın."

Yalınayak komutanlar koşarak büroya geldi. O mutlu günlerin komutanlar listesi hâlâ bir kenarda durur. Şöyleydi:

Birinci Müfreze (Ayakkabıcılar) Komutanı: Gud.
İkinci Müfreze (Seyisler) Komutanı Bratçenko.
Üçüncü Müfreze (Sığır çobanları) Komutanı: Oprişko.
Dördüncü Müfreze (Marangozlar) Komutanı: Taranets.
Beşinci Müfreze (Kızlar) Komutanı: Noçevnaya.
Altıncı Müfreze (Demirciler) Komutanı: Belukhin.
Yedinci Müfreze Komutanı: Vetkovski.
Sekizinci Müfreze Komutanı: Karabanov.
Dokuzuncu Müfreze (Değirmen) Komutanı: Osadçi.
Onuncu Müfreze (Domuz bakıcılar) Komutanı: Stupitsin.
On Birinci Müfreze (Küçükler) Komutanı: Georgievski.
Komutanlar Kurulu Sekreteri: Kolya Verşnev.
Değirmen Yöneticisi: Kudlati.
Kiler sorumlusu: Alyoşka Volkov.
Tarım Uzmanı yardımcısı: Olya Voronova.

Aslında, Komutanlar Kurulunda daha birçok kişi bir araya gelirdi.

Gençlik Kolunun üyeleri — Zadorov, Jorka Volkov, Volokhov, Burun da, toplantılarımıza katılma hakkına sahipti, ayrıca o "saçlarını Toplulukta ağartmış" eskiler yani Prikhodko, Soroka, Golos, Çobot, Ovçarenko, Fedorenko, Korito da Kurulun doğal üyesiydi. Bir de, yerlere çömelen, eteklere yapışan bir meraklılar topluluğu vardı: Ufaklıklar. Mitka, Vitka, Toska, ve Vanka Şelaputin bu toplantıları hiç kaçırmazlardı. Kurul Toplantılarına Kalina İvanoviç'le Silanti Semyonoviç'in yanısıra öğretmenler de katılırdı. Hiçbir toplantıda, herkese yetecek denli iskemle sağlanamazdı ve bu yüzden üyeler, pencere pervazlarında oturur, ya da dışarda ayakta durur, pencerelerden başlarını uzatarak toplantılara katılırlardı.

Kolya Verşnev oturumu açtı. On, on iki çocuk görücülerin başına üşüşmüştü, bu durum, konuklarımızın, bir yığın çıplak kol ve bacak karşısında resmiyeti biraz elden bırakmalarına yol açtı.

Komutanlara görücülerin geldiğini açıkladım. Komutanlar Kurulu durumdan çoktan haberliydiler, çünkü Pavel Pavloviç'le Olya'nın uzun süredir arkadaşlık ettiğini herkes biliyordu. Verşnev, âdet yerini bulsun diye Olya'ya sordu:

"Pavel'le evlenmek istiyor musun?"

Olya'nın yüzü azıcık kızardı:

"Tabii istiyorum!"

Lapot hemen suratını astı, kızı azarladı:

"Öyle söylenir mi hiç. Direneceksin ki seni razı etmeye çalışalım! Yoksa işin zevki çıkmaz ki.

— Zevki mevki bırakın şimdi, dedi Kalina İvanoviç. İş konuşacağız. Şimdi açık açık söyleyin baylar, mal mülk konusunda ne düşünüyorsunuz?"

Osip İvanoviç bıyığını burdu.

"Durum şu," dedi, "Razı olursanız, düğünü ve evlenme törenini üstümüze alırız, sonra genç çift ihtiyarlarla birlikte oturacak. Birlikte oturacaklarına göre de, mal mülk herkesin malı mülkü olacak.

— Peki o yeni ev kimin için yapıldı? diye sordu Karabanov.

— Orda Mikhail oturacak.

— Ama Pavel en büyük oğulları değil miydi?

— Evet, en büyük, doğru elbet. Ama ihtiyar öyle istedi. Yani, bakın, Pavel Topluluktan biriyle evleniyor.

— Ee, kız Topluluktansa ne olmuş?" diye gürüldedi Koval.

Osip İvanoviç ne diyeceğini şaşırdı bunun üzerine. Kuzma Petroviç kamıştan yapılma düdük ötüşünü andıran sesiyle şöyle dedi:

"Bakın, durum şöyle; Pavel İvanoviç diyor ki, 'bu evi çekip çevirecek bir kadına gerek var, gelin, ben kayınpederini baba bilir, birlikte bir aile olarak geçinir gideriz.' Öyle diyor. Mikhail Sergei Greçani'nin kızını alıyor, tamam mı. Oysa sizinki, bu eve gelin gelecek. Pavel Pavloviç böyle istiyor.

— Bu gidişle kabak aramaya çıkacağız galiba," diyerek elini salladı Karabanov. "Pavel Pavloviç'in ne istediği bizi ilgilendirmez ki? Bu yalnızca onun beş para etmediğini gösterir. Komutanlar Kurulu Olya'yı öyle başından atar gibi veremez. Sizin o dediğinizin, kızı ihtiyar kurta ırgat olarak vermekten farkı yok."

Kolka kaşlarını çatarak, "Semyon, dedi.

— Peki, peki! Kurt sözünü geri alıyorum. Şimdi onu bırakalım, şu sizin evlenme töreni dediğiniz şey de ne oluyor?

— Her şeyin bir yolu var. Daha kimse papazsız evlenmedi. Böyle bir şey köyümüzde daha hiç olmadı.

— Eh, bu birincisi olur öyleyse," dedi Koval.

Kuzma Petroviç sakalını kaşıdı.

"Eee, neyin olup neyin olmayacağını kim bilebilir ki? Bize göre doğru değildir papazsız evlenmek. Günah içinde yaşamakla bir tutulur."

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Herkes aynı şeyi düşünüyordu. Evlilik gerçekleşmeyecekti. Bense, işlerin yolunda gitmemesi durumunda çocukların görücüleri törenle uğurlamasından korkuyordum.

"Olya, seni bir papazın evlendirmesini istiyor musun? diye sordu Kolya.

— Ne? Aklını mı kaçırdın sen? Gençlik Kolu üyesi olduğumu unutuyorsun galiba?"

Görücülere, "papaz mapaz yok," dedim. "Başka bir şey isteyin. Nereye geldiğinizi baştan biliyordunuz, değil mi? Bizim kilise düğününe razı olacağımızı nasıl aklınızdan geçirebilirsiniz?"

Silanti ayağa kalktı, bir söylev çekmek istediğini belirtmek üzere parmağını kaldırdı.

"Silanti, konuşmak mı istiyorsun? diye sordu Kolya.

— Bir şey sormak istiyorum.

— Tamam sor.

— Kuzma, nasıl derler, düş peşinde koşan, kuruntulu bir adamdır. Osip İvanoviç'e sor bakalım, o kömür çuvalları ne işine yararmış? Papaz yerine besili bir domuzu yeğlemez mi acaba?

— Bırak şu papazları! diye güldü Stomukha. Ava giderken papaza rastlarsam geri dönüyorum, uğursuzluk getiriyorlar.

— Yani bu papaz işi Kuzma'nın başının altından çıkıyor, ha?"

Kuzma Petroviç güldü.

"Hih-hih-hi, yok canım! Bakın durum şöyle, anlatayım, dedelerimiz ve de onların dedeleri, bu işi böyle yapmış, Pavel İvanoviç diyor ki, yoksul bir kız alıyoruz, hani nasıl dersiniz... hah! Çeyiz meyiz getirmeyecek..."

Kalina İvanoviç yumruğunu masaya indirdi.

"Yavaş gelin bakalım! diye gürledi. Böyle saçma sapan sözler konuşmaya ne hakkınız var? Karşımıza çıkıp hava basmaya kalkan bu zengin de kimmiş bakalım? Yani sizin o Pavel İvanoviç'iniz çamurdan bir kulübe yaptı diye böyle burnunuz mu büyüdü? Hah-haay! Asalak! Bir masasıyla iki sandalyesi, dolabında da bir deri paltosu var diye kendini milyoner mi sanıyor yani!"

Kuzma Petroviç telaşlandı, gene o düdük sesiyle öttü:

"Kimse hava basmıyor ki? Biz çeyizden söz ettik yalnızca...

— Siz, nerede olduğunuzu biliyor musunuz şu anda? Topluluk öyle bir çeyiz verir ki, sizin o kokmuş dedeleriniz, mezarlarında rahat yatamaz, anladınız mı!"

Kuzma karşı koymaya kalktı, ama pek sesi çıkmadı:

"Biz yalnız..." dedi kaldı.

Çocuklar kahkahalarla gülmeye ve Kalina İvanoviç'i alkışlamaya başladılar. Kalina İvanoviç, gerçekten öfkelenmişti.

"Komutanlar Kurulu bu işi tartışacak," dedi. "Bana bakın! Bunlar bize görücü gelmişler, ama bakalım kızımız Olga'yı, ağzına ömründe patatesle soğandan başka bir şey koymamış olan ve tarlasında çavdar yerine kaz ayağı yetiştiren o asalak Nikolayenko gibi bir yoksula verecek miyiz, vermeyecek miyiz, bunu iyi düşünelim. Biz, zenginiz, iyice bir düşüneceğiz bakalım."

Komutanlar Kurulunun sevincine ve orda bulunanların yüzüne bakılırsa, çözümlenecek başka sorunun kalmadığı anlaşılıyordu. Görücüler kısa bir süre için dışarı çıkarıldı ve Komutanlar Kurulu, Olya'nın çeyizini tartışmaya koyuldu.

Az önceki görüşmeler, çocukların yaralarına dokunmuştu, bu yüzden Olga'ya herkese parmak ısırtacak bir çeyiz düzdüler. Şere'yi çağırmaya bir adam gönderildi. Böylesi büyük özverilere karşı koyacak diye herkesin ödü kopuyordu. Ama Şere, bir an bile düşünmeden şunları söyledi:

"Çok doğru! Bizim için ne denli güç olursa olsun, Voronova'nın zengin bir gelin olması için ne gerekirse yapmalıyız, bu bölgenin en zengin gelini olmalı. Kulakların ağzının payını vermeliyiz!"

Böylece, çeyiz tartışması sırasında ancak şu türden anlaşmazlıkları çözmek gerekli oldu:

"Tay mı dediniz, hayır! Bir at vereceğiz, tay da neymiş!"

Temiz havada, gerilen sinirlerini rahatlatan görücüler bir saat sonra Kurula çağrıldılar. Kolya Verşnev, masanın başında ayakta durarak, ve hafiften kekeleyerek şu etkileyici konuşmayı yaptı:

"Komutanlar Kurulu şu kararları almıştır: Olya, Pavel'le evlenecektir. Pavel, ayrı eve çıkacak, babası, kendi çiftliğinden istediği bir bölümü ona verecektir. Dinsel tören yapılmayacak, evlilik, resmi kütüğe işletilecektir. Evliliğin ilk günü burada kutlanacak, sonra oğlan tarafı dilediğini yapacaktır. Olya'ya, bir çiftlik kurmasına yardımcı olmak üzere şunlar verilecektir:

Bir Simmental inek ve bir buzağı.

Bir kısrak ve bir tay.

Beş koyun.

Bir İngiliz domuzu (dişi)..."

Bu sonsuz listeyi okumaktan Kolya'nın sesi kısıldı. Neler yoktu çeyiz listesinde — tarım aletleri, tohumlar, yedek yem, giysi, çarşaf, eşya... Dikiş makinası bile vardı. Kolya sözlerini şöyle bitirdi:

"Olya'ya gerektiğinde her zaman yardım edeceğiz. Kendisiyle kocası da gerektiği zaman Topluluğa yardımcı olmak zorundadırlar. Pavel'e de Topluluk Üyesi ünvanı verilecektir."

Görücüler sinirli sinirli gözlerini kırpıştırıyorlar, kendi cenaze törenlerine hazırlanıyormuş gibi görünüyorlardı. Artık ille de geleneklere

uymayı, neyin nasıl yapılacağını umursamayan kızlar güle güle koştular, havluları görücülerin göğsüne çapraz bağladılar; ufaklıklarsa, Toska'nın önderliğinde gelip, adamlara, üzeri bir peçeteyle örtülü tabak içinde ekmekle tuz sundular. Görücüler şaşkına dönmüşlerdi, ne yapacaklarını bilemediler, ekmeği aldılar ama onu nereye koyacaklarını bilmiyorlardı. Toska, Kuzma Petroviç'in koltuğunun altındaki tabağı usulca çekerken, neşeli neşeli gülüyor, şöyle diyordu:

"Şey... Bunu geri vereceksiniz, yoksa değirmenciyle başım derde girer. Bu onun şeyi... Nasıl derler... Tabağı işte!"

Kızlar masanın üzerine bir örtü yaydı, üç şişe kırmızı şarapla on, on iki kadar bardak getirmişlerdi. Kalina İvanoviç herkese bir bardak şarap koydu, kendininkini kaldırarak şöyle dedi:

"Bir yastıkta kocasınlar! Kızın da aklı uzun, itaati tam olsun!

— Kime boyun eğecek yani? diye sordu Osip İvanoviç.

— Bunu bilmeyecek ne var, Komutanlar Kuruluna elbet!"

Bardakları tokuşturduk, kafalara diktik, üstüne sosisli sandviçler yedik.

Kuzma Petroviç saygıyla eğildi:

"Her şeyi böyle güzel bir biçimde düzenlediğiniz için teşekkür ederiz," dedi. "Şimdi artık gidip Pavel İvanoviç'le Evdokya Semyonovna'yı kutlayabiliriz.

— Haydi, gidin kutlayın bakalım," dedi Kalina İvanoviç. Osip İvanoviç ellerimizi sıktı.

"Bulunmaz insanlarsınız. Üstünüze yok!"

Görücüler, okullu kızlar gibi utana sıkıla, eğile doğrula çıktılar ve köye yollandılar. Onları geçirdik, arkalarından baktık. Kalina İvanoviç birden neşeyle gözlerini kıstı, sanki kendisine yakarılıyormuş da sonunda razı olmuş gibilerden omuzlarını kaldırıp indirdi.

"Bu böyle olmayacak! Doldurulmuş baykuş postu gibi görücü gönderilir mi hiç! Koş arkalarından yetiş, Petya, söyle benim odama gelsinler; sen Anton, atları arabaya koş, bir saate kadar hazır ol."

Bir saat sonra çocuklar, görücüleri kahkahalar arasında arabaya bindirdiler. Havlular önlerinde bağlı duruyordu daha, ama, doğru dürüst konuşmak da dahil, resmi görevlerinin ne olduğunu gösteren tüm öteki belirtileri ve resmilik özelliklerini yitirmişlerdi. Kuzma Petroviç, ekmeği

unutmamıştı ama, onu sevgiyle bağrına bastırıyordu. Çapkın, o koca arabayı, kumlu yol üzerinde, kuş tüyüymüş gibi çekiyordu.

Kalina İvanoviç yere tükürdü.

"Bu beş para etmezleri bilerek gönderdi, asalak!

— Kim?

— Kim olacak, Nikolayenko! Böyle geline böyle görücü diye bize ders verecek aklınca!

— Yok, yok," dedi Silanti, "ondan değil. Bazıları, böyle papaz tanımazlara görücü gitmeyi kabul etmez. Oysa bunlar öyle insanlar değil, papaz mapaz umursamıyorlar! Bana kalırsa moruk, hani, biliyorsunuz kimi demek istediğimi 'dinsel tören istiyormuş gibi görünün,' diye tembihledi bunlara, 'istemezlerse fazla üstelemeyin,' tamam mı, gerisi boş işte."

Düğün ağustosun ortalarında yapılacaktı, bu yüzden komisyonlar işe koyuldu, bir oyun hazırlandı. Derdin biri bitmeden biri çıkıyordu, dert bir yana, yapılan harcamaların sonu gelmiyordu. Kalina İvanoviç'in canı sıkılmaya başlamıştı.

"Anton Semyonoviç," dedi bana, "Eğer bütün kızlarımızı böyle evlendirmeye kalkarsak, oğlanlarla beni —benim gibi bir kafasızı— sokaklara salıp mendil açmaya göndereceksin... Ama bu işten alnımızın akıyla çıkmalıyız, biliyorum..."

Düğün günü Topluluğun çevresini nöbetçiler sardı: iki müfreze bu işe ayrılmıştı. doğru dürüst davetiyeler bastırdık, yetmiş kişiye gönderdik. Davetiyeler şöyleydi:

"Maksim Gorki Çalışma Topluluğu Komutanlar Kurulu, Topluluk üyelerinden Olga Voronova'yı uğurlamak, ve Yoldaş Pavel Pavloviç Nikolayenko'yla evlenmesini kutlamak üzere vereceği yemek ve oyunda hazır bulunmanızı rica eder.

Komutanlar Kurulu."

Öğleden sonra ikiye kalmadan her şey hazırdı. Şölen sofraları, bahçeye, çeşmenin çevresine kuruldu. Bu alanın süslenmesi işini, Zinovi İvanoviç'in sanat çevresi üstlenmişti. Dikilen direklerin tepesine, yeşil yapraklı dallardan yapılma çelenkler asılmıştı, bunlar tatlı tatlı salınıyor,

görkemli bir görünüm oluşturuyordu. Açık hava yemek salonumuzun tüm çevresi bu uzun direklerle sarılmıştı; bu çelenklere herkes hayran oluyor, bakmaya doyamıyorlardı, ama kimse de çocukların bunları oralara nasıl astığını merak etmiyordu. Masalarsa, beyaz güllerle, Şere'nin "Kar Kraliçeleri"yle süslenmişti.

Topluluğun ne ölçüde geliştiği, dış görünümünü nasıl düzelttiği bugün açıkça görülüyor, bu durum insana büyük bir mutluluk veriyordu. Çiçeklerle dolu olan bahçemizi süsleyen kumlu dar yollar, meyvalıklarımızın ne denli zengin, ağaçlarımızın ne denli bol olduğunu iyice ortaya çıkarıyor, bu gerçekliği vurguluyordu. Meyvalıklarımızdaki her ağaç üzerinde, her bir fidanlar kümesi üzerinde, çiçek yataklarının her bir sırası üzerinde nice gecelerin sessizlikleri boyunca düşünülmüştü, kim bilir... Bunların hepsi özel müfrezelerin teriyle sulanmış, pırlanta taşlarıyla süslenir gibi, topluluğun tümünün sevgi ve özeniyle güzelleştirilmişti. Irmak yamacındaki setler ve düzlükler, hoşgörüsüz, ama seven eller tarafından düzene konulmuştu. Şurada birkaç tahta merdiven, ağaçtan yapılma korkuluk, dikdörtgen biçiminde küçük bir halı — çiçekleri işleme değil, canlı... Döne döne giden dar, düzenli yollar... Bütün bunlar insanoğlunun, insanlığın bizler gibi yalınayak temsilcilerinin bile doğaya üstün gelebileceğinin yeni kanıtlarını oluşturuyordu. Ve bu yalınayak ustanın uçsuz bucaksız bahçelerinde, eski insanlığın üvey çocuğu, geçmişin yaralarını bir sanatçı ustalığıyla iyileştirmeyi başarabilmişti. Daha güzün, buraya iki yüz gül fidanı ekmişti çocuklar, ama yıldız çiçeklerinin sayısını bilen yoktu, karanfilleri, ağaçları, al sardunyaları, çan çiçeklerini, haseki küpelerini sayabilen çıkmamıştı. Bahçe, binaların bulunduğu alancıkları birbirine bağlayan taş yollarla çevriliydi. Kare ve üçgen biçimindeki çimlik alanlar, bahçeye bir tazelik, bir başka güzellik katıyordu; hemen her yerde bir tahta sıra bulunmaktaydı.

Toplulukta yaşam güzeldi artık, dirliğimiz düzenliğimiz tamdı, bu büyük gelişmeyi görüp yüreğimde duydukça dünyamızın süslenmesi işine yaptığım katkıdan gurur duyuyordum. Ancak, benim, kendime göre bambaşka bir güzellik anlayışım vardı. Ne çiçekler, ne gölgelik kuytu köşeler, ilgimi ve dikkatimi o lacivert kısa pantolonlu, beyaz gömlekli çocuklardan çekip koparamazdı. Şu anda da onları izliyorum. İşte, gene koşturuyorlar, konuklarımızın arasında sessizce dolaşıyor, masalardaki

eksiklikleri, fazlalıkları izleyip gerekeni yapıyor, ya da belli noktalarda nöbet tutuyor, bu olağanüstü düğüne şaşırıp kalmak, parmak ısırmak üzere gelmiş olan yüzlerce çağrısız konuğu bahçeye sokmamaya çabalıyorlar. İşte bu gördükleriniz, Gorki çocuklarıdır! Gorki'liler! Başları dik, pazuları sağlam, ruhları sağlıklıdır. Vücutları esnektir, her şeye yetişir, her işin üstesinden gelirler. Bu dolgun adaleler, sağlıklı bedenler ilaç yüzü görmemiştir, bu canlı yüzler, kırmızı dudaklar, güzelliklerini ilaçlara borçlu değiller. Bu yüzler, Topluluğun eseridir — bu mutlu yüzler, sokaklardan toplanıp getirilmemiştir Topluluğumuza, gökten yağmamıştır.

Hepsinin, kendine göre bir yaşam yolu var. Gorki Topluluğunun da bir yolu var. Bu yolların nerelerde başladığını az çok görebiliyorum artık, ama geleceği saran bu sis bulutları arasından, yolların ne yöne gittiğini, nasıl ilerleyip nerede, nasıl sona erdiğini görmek öyle güç ki. Bu bulutların arasında, insanlar tarafından henüz bulunmamış, adı konulmamış, kimsenin aklından geçmemiş, hiçbir hesaba kitaba sığmayan öğeler fırıl fırıl dönmekte, girdaplar oluşturmaktaydı. İşte, insan bu öğeler arasında ilerlerken, kendine göre başka güzellik anlayışları geliştiriyor, öyle ki, çiçeklerin ve düzenli bahçelerin güzelliği artık coşku vermiyor bana.

Hele Maria Kondratyevna gelip de bana şu soruyu sorunca çiçekleri büsbütün unuttum:

"Karadeniz'de gemilerin mi battı? Ne öyle tek başına somurtmuş duruyorsun bakalım, kız babası?

— Ben somurtmayayım da kim somurtsun, sen bile beni yalnız bıraktın.

— Haydi, haydi, gel seni avutalım biraz bakalım. Seni arıyordum zaten, düğün armağanlarına birlikte bakalım, ha? Haydi, yürü!"

Olya'nın tüm eşyaları iki derslikte toplanmıştı. Konuklar, çeyiz bakıyordu. Öfkeli, kıskanç kadınlar dudaklarını büküyor, yan gözle beni süzüyorlardı. Kibirlilik etmiş, oğullarını çiftçi kızlarıyla evlendirmişlerdi, bizim gelinimizi küçük görmüşlerdi. Oysa şimdi, bundan daha zengin bir gelin görmediklerini düşünüyorlar, böyle bir kısmeti kaçırdıklarına yanıyorlardı. Bana ters ters bakmalarını anlayışla karşılıyordum.

"Akın akın görücü gelmeye başlarsa ne yapacaksın? diye sordu Bokova.

— O bakımdan hiç korkum yok," diye yanıtladım onu, "Bizim kızlar kolay kolay koca beğenmez çünkü."

Ufaklıklardan biri korkudan ödü patlamış gibi, heyecanla bize doğru koşuyordu:

"Geliyorlar!"

Bahçede, toplan borusunun sesleri yankıyordu bile. Sancak takımı ve trampetçiler, kapının önünde sıra oldular. Gelinle damat, değirmenin arkasından doğru geliyorlardı. Atlar kırmızı kordelalarla süslenmişti. Sürücü yerinde oturmakta olan Anton Bratçenko da bir kordela takmıştı. Çifti selamladık. Anton dizginlere asıldı ve Olya, sevinçle kendini kollarıma attı. Çok heyecanlıydı, hem ağlıyor, hem gülüyordu:

"Ah, ne olur beni bırakmayın... Öyle korkuyorum ki!"

Küçük bir toplantı yapıldı. Maria Kondratyevna, genç çifte, Halk Eğitim Bakanlığı adına, tarım kitaplarından oluşan bir kitaplık sundu; onun bu inceliği beni hem şaşırttı, hem duygulandırdı doğrusu. Maria'nın ardında duran iki çocuk, çiçeklerle süslü masa büyüklüğünde bir tahta üzerinde dizili kitapları taşımaktaydı.

Toplantıdan sonra, genç çifti flamamızın eşliğinde uygun adım şölen masalarına götürdük. Baş köşeyi onlara ayırmıştık, sandalyelerin ardında bayrak tutan iki Topluluk Üyesi duruyordu. Topluluk nöbetçisi, bu bayrak taşıyıcıları düzenli aralıklarla değiştiriyordu. Kar beyazı ceketler giymiş yirmi topluluk üyesi yemeği dağıtmaya başladı. Taranets'in komutasındaki özel müfreze, konukların çeplerine şöyle bir göz atıyor, hokkabazlara özgü elçabukluğuyla şişe şişe ev votkasını Kolomak'ın sularına sessizce atıyordu.

Genç çiftin bir yanında ben oturuyordum, öbür yanında Pavel İvanoviç'le Evdokya Stepanovna. Çok acımasız, katı bir adam olan Pavel İvanoviç, büyük keramet sahibi Aziz Nikola'nın sakalını andıran koca sakalını indire kaldıra burnundan soluyordu. Ya oğlunun öyle bağımsız olmasına öfkelenmişti, ya da Taranets az önce elinden bir şişe votkayı aldığından, bira şişesini gördükçe tepesi atıyordu — soluması bundan olsa gerekti.

Çocuklar bugün harikulade. Onlara bakmaya doyamıyorum. Hareketli, neşeli, nazik birer delikanlı hepsi. Ve hepsi de, o kendilerine özgü tatlı alaycılığı elden bırakmıyor, böylece büsbütün sevimli oluyorlar. Masanın

öbür ucunda oturmuş, kendilerine düşen beş konukla ilgilenen on birinci müfreze, onlarla uzun sohbetlere dalmış görünüyorlar. Acaba yeterinden çok içtenlikli mi davranıyorlar, fazla mı ileri gidiyorlar diye düşündüm, yanlarına gittim. O çocuksu sesinden kurtulamamış olan Şelaputin, Kozir'in bardağına bira doldururken şöyle diyordu:

"Peki sen kilisede evlendin de ne oldu, bak, sonu iyi çıkmadı!

— Haydi seni yeniden evlendirelim, dedi Toska.

— Benden geçmiş artık evlatlar..."

Kozir haç çıkardı, birasını kafasına dikti. Toska güldü.

"Şimdi karnın ağrıyacak.

— Tanrı korusun! Nedenmiş?

— Neden haç çıkardın peki?"

Yanında saman renkli, dolaşık bir sakal sarkıtmış bir köylü oturuyordu. Pavel İvanoviç'in listesinden çağrılmış bir konuktu bu. Topluluğa daha önce hiç gelmemişti, gördüğü her şey şaşırtıyordu onu.

"Çocuklar, burda sizin patron olduğunuz doğru mu?

— Elbet doğru! diye yanıtladı Şurka.

— Neden toprağı işliyorsunuz, buna ne gerek var?"

Toska Solovyov, döndü, onun yüzüne baktı:

"Neden, bilmiyor musunuz? İşlemezsek ırgat oluruz hepimiz. Oysa şimdi kimsenin kapısına gitmemize gerek yok.

— Sen ne olacaksın peki?"

Toska, ağzına bir börek attı, "Ben mühendis olacağım, Anton Semyonoviç bile böyle söylüyor... Şelaputin'se pilot olacak."

Alaylı alaylı arkadaşı Şelaputin'e baktı; Toplulukta herkes onun pilot olacağını söylüyordu. Şelaputin, lokmasını iştahla çiğneyerek, "Hımm... dedi, pilot olacağım.

— Peki ama toprağı kim işleyecek, içinizde çiftçi olmak isteyen yok mu?

— Var elbet! dedi Toska. Bazılarımız toprağı seviyor." Adamın yüzüne şöyle bir an baktı, "Ama bizim çocuklar sizin köylüler gibi olmayacak, diye ekledi.

— Deme! Nasıl yani?

— Yani biz başka türlü çiftçiler olacağız. Traktörlerimiz olacak. Siz hiç traktör gördünüz mü?

— Gördüm diyemem doğrusu.

— Biz gördük. Bir *sovhoz* vardı, oraya dişi domuz götürmüştük, işte orda gördük. Traktörleri var onların. Tıpkı bir ağustos böceğine benziyor."

Müfrezelerimiz, yanyana oturmuş konuklardan oluşan uzun sıraları birbirine bağlıyorlardı. Bizim çocukların kümelendikleri noktaları ta uzaktan seçebiliyordum — zaten görmesen de gürültülerden hepsinin nerelerde olduğunu anlayabilirdim. İçlerinde en hareketli, en neşeli olanı dokuzuncu müfrezeydi, çünkü Lapot oradaydı ve çocuklar da konuklar da kulaklarını ona vermiş kahkahadan kırılmaktaydı. Lapot, arkadaşı Taranets'le birlikte, dokuzuncu müfrezenin masasında ağırlanan değirmencilere bir oyun hazırlamışlardı. Değirmenin kodamanlarının kendi masasına oturtulmasını özel olarak sağlamıştı bu yüzden. Bu kodamanlar, güçlü kuvvetli, ayı gibi kıllı bir adam olan çarkçı, ince uzun, kemikleri sayılabilen muhasebeci ve kendi halinde bir adamcağız olan teknisyendi. Taranets vaktiyle "cepçi"ydi. Bu yüzden çarkçının cebinden votka şişesini alıp yerine Kolomak suyuyla doldurulmuş bir başka şişe koymak ona göre çocuk oyuncağıydı.

Çarkçıyla muhasebeci bir süre utangaç utangaç oturdular masada, arada bir göz ucuyla Taranets'in özel müfrezesinden yana bakıyorlardı. Lapot anlamış gibilerden göz kırptı onlara.

"Siz bizdensiniz, bir şeyler yapacağım!" dedi.

Oradan geçmekte olan Taranets'in eğilmesi için işaret ederek kulağına bir şeyler söyledi. Taranets olur anlamında başını salladı.

"Masanın altında birer bardak doldurun," dedi Lapot gizlice, "biraz da bira katın ki rengi değişsin, kimse anlamaz."

Masanın altında yapılan çeşitli akrobatik hareketlerden sonra, rengi olağanüstü açıklıkta biralarla dolu bardaklar tabakların yanına konmuş bulunuyordu; bardakların mutlu sahipleri, kendilerini dikkatle izleyen dokuzuncu müfrezenin bakışları altında ve de sinirli ellerle mezelerini hazır ettiler. Sonunda her şey tamamlandı, çarkçı, Lapot'a mahçup mahçup göz kırptıktan sonra bardağını sakalına yaklaştırdı. Muhasebeciyle teknisyen önlemli davranıyor, bir sağa, bir sola bakınıyorlardı ama kimseden çıt çıkmıyordu. Taranets, hiçbir şey yokmuş gibilerden bir ağaç gövdesine yaslanmış duruyordu. Lapot, gözlerinde beliren ani kıvılcımı gizlemek için gözkapaklarını indirdi.

"Eh, şerefinize!" dedi değirmenci.

Dokuzuncu müfreze başlarını öne eğmiş, üç konuğun bardak tokuşturmasını izliyorlardı. Son yudumlarda, adamların bu işin içinde bir iş olduğunu sezdiklerini ele veren belirtiler görüldü. Değirmenci boş bardağını masanın üzerine koydu ve Lapot'a sakıngan bir bakış baktı. Ancak Lapot, hiçbir şeyden haberi yokmuş, çok başka şeyler düşünüyormuş gibilerden önüne bakıyor, lokmasını çiğniyordu. Muhasebeciyle teknisyen de hiçbir şey olmamış gibi durmak için ellerinden geleni yaptılar, çatallarını mezelerine bile daldırdılar.

Değirmenci masanın altında, şişesini yoklamaya, incelemeye davrandı ama o anda biri eline yapıştı, Tarenets'in çilli yüzü ona doğru eğilmişti.

"Ayıp ayıp!" dedi Taranets. Gerçekten öfkelenmiş gibi yüzü kıpkırmızı kesilmişti. "Votka getirmek yok dendi size, üstelik kendi içimizden biri sayılırsınız! Ayıp! Bak hepsini de içmişsin! Başka kim içti bu şişeden?"

Değirmenci allak bullak olmuştu, "Tanrı bilir kim içti!" dedi. "Aslında içtik mi, içmedik mi bilemiyorum doğrusu!

— Bilemiyorsun ha? Vay canına! 'Hoh' de bakayım! Bilemiyormuş! Votka fıçısı gibi kokuyorsun be! Hiç utanmak yok sizde, Topluluğa öyle şey getirilir mi!"

Kalina İvanoviç, biraz uzakta "Ne oldu, hayrola?" diye sordu.

Taranets şişeyi göstererek, "Votka!" diye yanıtladı onu.

Kalina İvanoviç değirmenciye ters ters baktı. Dokuzuncu müfreze gülmekten katılma noktasına varmıştı, Lapot, onlara Galatenko'yla ilgili gülünç bir şeyler anlatıyordu kuşkusuz. Çocuklar başlarını masaya kapatmışlardı, gülmekten duramıyorlardı.

Burada, herkesi yemeğin sonuna dek gülmekten katıltacak konu vardı, çünkü Lapot arada bir değirmenciye dönüp, soruyordu:

"Yetmedi mi? Daha yok muydu, ha? Vah vah! İyi miydi bari? Pek değil, ha? Ah, ne yazık ki Fedor bu işe burnunu sokmuş! Onları görmezlikten gelseydin olmaz mıydı, Fedor, ne de olsa bizden sayılır!

— Hayır, olmaz!" diye yanıtlıyordu onu Taranets ciddi ciddi. "Baksana, sandalyelerinde oturamıyorlar!"

Lapot'un oyunu sona ermemişti anlaşılan. Değirmenciyi koltuklayarak yerinden kaldırdı, onu yavaş yavaş yürütmeye çalışırken şöyle fısıldıyordu:

"Gel, gel seni şöyle bir dolaştırayım, herkes anlayacak yoksa sarhoş olduğunu."

Karabanov'un sekizinci müfrezesi o gün nöbetçilik görevindeydi, ama kendisi arada bir masaların çevresinde dolaşıyor, bu görülmedik düğün üzerine yapılan felsefesel tartışmaların en ateşli olduğu noktalarda bitiveriyordu. Koval, Spiridon, Kalina İvanoviç, Zadorov, Verşnev, Volokhov ve Lunaçarski Komününün başkanı, kızıl keçi sakallı uyanık Nesterenko'nun oluşturduğu bir kümede bir başka ateşli konuşma vardı. Karabanov yanlarına yaklaştı.

Nehrin karşı kıyısındaki komünde işler yolunda değildi, toprağı işlemede pek başarılı olamamışlar, ayrıcalık ve görev dağıtımını iyi dengeleyememişlerdi. Dikkafalı kızlarla baş edemiyorlar, onları nasıl yola getireceklerini bilmiyorlardı. İçinde bulundukları zaman içinde sabırlı olmayı, geleceğe güven ve inançla bakmayı öğrenememişlerdi. Nesterenko konuyu şu sözlerle özetledi:

"Birkaç tane yeni insan bulmamız gerek... Ama nerdeee... Öylelerini bulmak çok güç, çok."

Kalina İvanoviç hemen atıldı bu sözler üzerine, "Aa, böyle konuşmak size hiç yakışır mı, Nesterenko Yoldaş!" dedi. "Hiç öyle söz olur mu! O yeniler hiçbir şeyi doğru dürüst yapmayı beceremiyor asalaklar. Sizin asıl *eskilere* gereksinmeniz var! Ne varsa biz yaşlılarda var, siz beni dinleyin!"

Masalarda gürültü azalmıyor artıyordu. Kendi ağaçlarımızdan toplanmış elma ve armutlar getirildi bu kez ve uzaklardan dondurma fıçıları —o günü düzenleyen çocukların övüncü— göründü.

Derken ansızın, binalardan birinin ardından duyulan cırtlak akordeon sesleriyle köylü kadınların cıyak cıyak bağrışları, havadaki güzellikleri bozdu, geleneksel düğünlerde, töre gereği böyle birkaç kadın şamata çıkarırdı. Beş altı kadın, gözleri dumanlanmış, çakırkeyif bir akordeoncunun önü sıra sözümona dans ederek yavaş yavaş bize yaklaşmaktaydılar.

"Çeyiz almaya geldiler," dedi Taranets.

Allı güllü giysiler kuşanmış cılız bir kadın, kollarını iki yana açmış, anlaşılan özellikle benim için oynuyor, ayağına büyük olduğu belli garip çizmelerini kumlara daldırıyor, ter ter tepiniyordu adeta.

"Babacık, babacık, bir kadeh içkiye kız almaya geldik, al içkiyi ver kızı... Haydi giydir kızını..."

Elinde ansızın bir şişeyle kesme camdan ve nedense kahverengi bir bardak belirdi. Sarhoş elleriyle bardağı doldururken votkanın yarasını yerlere ve giysilerine döktü. Taranets geldi, ikimizin ortasında durarak kadının önünü kesti.

"Yeter, anlaşıldı," dedi.

Şişeyle bardağı elinden almakta güçlük çekmedi ama kadın bu kez beni bırakıp tüm ayyaşlığıyla Olga'nın üzerine atıldı.

"Olga Petrovna, bu ne güzellik! Aaa, ne görüyorum? Örgülerini böyle sallandıramazsın artık! Yarın başını örttüreceğiz, evli bir kadına döneceksin o vakit.

— Ben başımı örtmem! diye tersledi onu birden Olga.

— Örtmeyeceksin ha? Saç örgülerini böyle açık açık sarkıtacaksın ha?

— Evet, sarkıtacağım!"

Kadınlar vıdı vıdı konuşmaya, Olya'nın üstüne üstüne gelmeye başladılar. Öfkesi burnuna çıkmış olan Volokhov, dayanamadı, kadınları ite kaka uzaklaştırırken, başlarındakine sordu:

"Başörtü takmazsa ne olacak? Ne olacak, söyle?

— Canı isterse taksın! İstemezse de takmasın! Siz daha iyi bilirsiniz! Zaten bu da doğru dürüst bir evlilik değil ya!"

Yaşlılar geldi, içi dışı votka olmuş ayyaş kadınları dört bir yana dağıttılar. Olya'yla ikimiz bahçede dolaşmaya gittik.

"Onlardan korkmuyorum," dedi Olga. "Ama kolay olmayacak."

Ellerinde bazı eşyaları ve giysi tomarlarını taşıyan birkaç çocuk koşarak yanlarımızdan geçti. Gogol'ün *Evlilik* adlı oyunu oynanacak, ardından Jurbin, "Çeşitli Uluslarda Düğün Törenleri" konulu bir konuşma yapacaktı. Eğlencelerin biteceği yoktu daha.

AYRILMANIN ACISI

Olga'nın düğününden kısa bir süre sonra, çoktandır beklediğimiz bir felaketle karşılaştık. İşçi Üniversitesi adaylarımızın bizi bırakıp gitme zamanı gelmişti. Aslında, daha Raissa'yla bebeğinin zamanında baş-

lamıştık. Rabfak'tan konuşmaya ve o günden beri de giriş sınavlarına hazırlanıyorduk; öğrencilerimizi, birer birer İşçi Üniversitesinde görmekten daha büyük bir dileğimiz, daha güçlü bir isteğimiz yoktu belki de ve gerçi, bu iş çok sevindirici, büyük bir başarının kutlanması gibi bir olaydı, ama gene de, ayrılık günü gelip çattığında herkesin boğazında bir düğüm oluştu. Topluluktaki tüm gözler, dolu doluydu. Hiç kimse, şu korkunç olguyla yüz yüze gelmeye, onu kabullenmeye yanaşmıyordu: Topluluk, yaşamış, çalışmış, gülmüş oynamıştı ve ansızın dağılıyordu sanki. Bu olguyu, gitmek zorunda olanların bir gün aralarında ayrılacağını hiç kimse aklına getirmemiş, onun gerçekleşeceğine kimse inanmamış gibiydi. O sabah ben de, yüreğimde bir sıkıntıyla uyandım, yıkkın, kaygılı bir halim vardı.

Kahvaltıdan sonra herkes temiz giysilerini giydi, bahçede şölen masalarını hazırlamaya koyuldu. Bu arada sancak takımı benim çalışma odamdaki sancağı aldı, davulcular, trampetlerini karınlarının üzerine sarkıttılar. Bu bayram havası, davul sesleri bile içimizdeki karartıyı gidermeye yetmedi. Lidoçka, sabahın köründen beri hüngür hüngür ağlamaktaydı, mavi gözleri kan çanağına dönmüştü. Kızlar, hiç çekinmeden sesli sesli ağlıyor, yataklarından kalkamıyorlardı bir türlü. Kendi duygularını zar zor gizleyebilen Ekaterine Grigoryevna, onları boşu boşuna avutmaya çabalıyordu. Oğlanların suratı asık, sesleri kesikti, Lapot hiç kimseyi güldürmüyordu. Küçükler, telgraf tellerine tünemiş yüzlerce kırlangıç gibi dümdüz, dimdik sıralar oluşturmuşlardı, böylesi görülmüş değildi. Hepsi de bahçedeki sıraların ve parmaklıkların üzerine tünemiş, ellerini iki dizlerinin arasına koymuş, gözlerini her zamanki görüş alanlarından çok, ama çok yüksek yerlerde bulunan nesnelere —damlara, ağaç doruklarına ve gökyüzüne— dikmişlerdi. Ve Toplulukta daha önce hiç bu kadar çok hıçkırma sesi duyulmamıştı.

Onların o çocuksu küskünlüğüne katılıyordum, üzüntülerini —hakka karşı aşırı bir saygı duyanlara özgü derin üzüntülerini paylaşıyordum. Solovyov'u haklı buluyordum, neden Matyev Belukhin yarın Toplulukta olmayacaktı? Matyev'in gitmesini, Toska'nınsa bu sonsuz onulmaz ve hiç de hak etmediği üzüntüyü duymasını engelleyecek biçimde akılcı bir yol izlenemez miydi? Ama Matyev'in bırakıp gittiği tek dostu Toska değildi, ve bırakıp giden tek kişi Matyev değildi. Burun, Karabanov,

Zadorov, Krainik, Verşnev, Golos, Nastya Noçevnaya... hepsi gidiyorlardı, hepsinin de düzinelerle dostu, arkadaşı vardı ve Matyev de, Semyon da, Burun da hep gerçek birer insanoğluydular — saplarına dek insan — ve onlardan örnek almak, onlara öykünmek büyük bir mutluluktu; onların yok olması demek, yaşama yeniden başlamak demek olacaktı.

Topluluğun üzerine çökmüş olan duygular, herkesin canını sıkan şeyler, yalnızca bunlar değildi. Çocular da ben de, Topluluğun kafasını cellatın önüne yatırdığını, baltanınsa boynuna inmek üzere olduğunu açıkça görüyorduk.

İşçi Üniversitesi adayları da "Gereklilik ve Kader Tanrıları"nın sayısız isteklerine boyun eğmeye hazırlanıyormuş gibi duruyorlardı. Karabanov hiç yanımdan ayrılmıyor, gülümsüyor ve şöyle diyordu:

"Eeh, yaşam böyle işte, her şey istenildiği gibi olamıyor. İşçi Üniversitesine girmek dünyanın en büyük mutluluğu, hatta, bir düş gibi bir şey... Herkesin tek isteği, en büyük ereği, falan filan! Ama önüne kondu mu da, insan bakıyor, belki de pek öyle istenilecek bir şey değildir, diye düşünebiliyor! Belki de aslında bizim mutluluğumuz bugün sona eriyordur. Topluluktan ayrılmak çok acı, çok.. Utanmasam ağlayacağım! Kimsenin beni göremeyeceği bir yer bulsam resmen uluyacağım! Belki de ağlasam rahatlarım! Dünyada hakikat diye bir şey yok!"

Çalışma odamın bir köşesinde duran Verşnev, öfkeli gözlerle baktı bize uzaktan.

"Yalnızca tek bir hakikat var: İnsan. Dedi.

— Vay canına! diye güldü Karabanov. Demek sen hakikati kedilerde arıyordun bugüne dek, ha?

— Y-y-y-yok, onu demek istemedim... Ben şunu diyorum: önemli olan insanların iyi olmasıdır, yoksa hakikatin ne anlamı olur? Yani bak, bir insan beş para etmezin tekiyse, toplumcu da olsa baş belası olacaktır. İşte bugün bunu öğrendim, ben."

Nikolay'a merakla, ilgiyle baktım:

"Neden bugün? Dedim.

— Çünkü bugün aynaya bakmış gibi görüyorsun insanları. Neden bilmiyorum... Kendimizi çalışmaya vermiştik belki, her gün bir iş günüydü, ama bugün her şey tüm çıplaklığıyla o-o-ortada. Gorki'nin yazdığı şey doğruymuş, ama daha önce anlayamamışım, ya da anlamıştım

ama bu denli önemli olduğunu düşünmemiştim: İnsan rastgele bir ipsiz demek değildir, bir sıradan insanlar vardır, bir de gerçekten insan olan insanlar."

İşçi Üniversitesi adayları, Topluluktan ayrılmalarının açtığı yaraları bu sözlerle gizlemeye çalışıyorlardı. Ancak onların üzüntüsü bizimkine göre daha azdı ne de olsa, çünkü onları pırıl pırıl, ışıl ışıl bir Rabfak bekliyordu, oysa bizi bekleyen aydınlatıcı bir şey yoktu.

Dün akşam, öğretmenler benim kapımın önünde toplanmıştı, kimi oturuyor kimi ayakta duruyordu; hepsi de düşünceliydi, utana utana birbirlerine sokuluyor, öyle duruyorlardı. Topluluk uykudaydı, gece dingin, ılık ve yıldızlıydı. Dünya, korkunç derecede karmaşık bir bütün oluşturan olağanüstü bir potpuri gibi geliyordu bana o an: tatlı, nefis bir müzikti bu ama hangi ezgilerden oluştuğunu anlamak, bu karışımın içinde ne gibi acıların eriyip yittiğini seçebilmek olanaksızdı. İnsan böyle anlarda felsefesel düşüncelere dalıyor, "anlaşılmaz"ı kavrama isteğiyle kavruluyor. Ve eğer yarın, bir insanın, güçlüklerle de olsa toplumsal gelişmelerine katkıda bulunduğu, onları bir kaostan çıkarıp birer toplumsal varlık haline soktuğu dostlarını "sonsuza dek" uzaklaştırıyorsa, o insan, nutku tutulmuş bir halde dingin gökyüzüne bakıp duracak ve zaman zaman şu söğüt ağaçlarının, kavak ve ıhlamur ağaçlarının, sorunlarının çözümlerini fısıldadığına inanacaktır nerdeyse.

İşte biz, bu çaresiz, ölümlü insanlardan oluşan bu küme, susuyorduk; herkes birer birer ve hepimiz birlikte susuyor, kendi düşüncelerimize dalıyor, yaprakların fısıltılarını dinliyor, yıldızların gözünün içine bakıyorduk. Başarısız bir av seferinden dönen yabanıllar da aynı böyle davranırlar.

İşte ben, düşünüyordum, herkes gibi ve onlarla birlikte düşünüyordum. O gece, ilk mezunlarımı verdiğim gece, bir yığın saçma düşünce geçti aklımdan. Bunları o zaman kimseye söylemedim, ve öğretmen arkadaşlarım, salt kendilerinin yıprandığını, benim, kökleri derinlere uzanan bir kavak ağacı gibi sapasağlam, dimdik kaldığımı, hiç sarsılmadığımı düşünüyorlardı belki. Kendi zayıflıklarını bana göstermeye utanıyorlardı belki.

Yaşamımın ne büyük güçlük ve haksızlıklarla dolu olduğunu düşündüm. Salt, yarım düzine "suçlu çocuk" Rabfak'a girecek diye yaşamımın en güzel dönemini feda ettiğimi, ve Rabfak'ta, büyük kentte, bu çocukların benim denetleyemeyeceğim yeni etkilerle değişebileceklerini düşündüm... Bu işin sonunun neye varacağını kim bilebilirdi hem? Belki de tüm çabalarım, tüm özverilerim boşa gidecekti, belki de hepsi yanlış uygulanmış, boşa harcanmış cılız çabalardan başka bir şey değildi!...

Başka şeyler de düşündüm. Bu haksızlık niyeydi? Üstüme düşeni gerektiği gibi yapmış değil miydim? Yaptığım iş, bir gece kulübünde şarkı söylemekten, ya da hatta iyi bir oyunda ve de Moskova Sanat Tiyatrosu gibi büyük bir tiyatroda oynamaktan yüz kez daha güç ve çok daha değerli değil miydi? Öyleyse neden oyuncuları binlerce izleyici alkışlıyordu, neden onlar, insan ilgi ve şükran duygularını yüreklerine yüklemiş olarak, büyük bir doygunlukla evlerine çekilip dinlensinlerdi ve ben bu dünyadan ırak çalışma topluluğunda karanlık geceleri öldürmeye çalışaydım? Neden hiç kimse, Gonçarovka köylüleri bile beni alkışlamamıştı? Hepsi bu kadar mı, Rabfak adaylarımı giydirip kuşatmak için bin ruble para harcamıştım; ikide bir aklıma geliyordu bu. Bütçemizde böyle bir harcama yoktu, Müdürlük Muhasebe Şubesinden gelen denetimci garip garip yüzüme bakmış, isteğimi şu sözlerle yanıtlamıştı:

"İstiyorsan yap bu harcamayı, ama unutma ki, açık çıkarsa aylığından keseriz."

Bu sözler aklıma gelince gülümsedim. Beynimin içinde koca bir Eğitim müdürlüğü harıl harıl çalışmaya başladı. Bir odada biri, denetimciye bağırıp çağırıyor, hararetli bir sövgü söylevi çekiyordu, bir başka odada bir kabadayı elini masaya vuruyor, "Bu da ne demek oluyor!" diye bağırıyordu, ve onun yanındaki odada, masaların üzerine eğilmiş birkaç kişi birbirlerinin sözünü onaylıyor, hepsi birbirine yağ çekerek, bin rublelik açığı kapatmak için kaç ay daha çalışmam gerekeceğini hesaplıyordu. Bakanlığın öteki şubeleri de çalışıyordu beynimde ama bu bölümde olanlar bir an bile aklımdan çıkmıyordu. Bitişik binada görkemli bir toplantı yapılmaktaydı, tüm öğretmenlerimiz ve Rabfak öğrencilerimiz kürsüde sıralanmış duruyor, yüz kişilik bir orkestra ezgiler çalıyordu; bilgili bir eğitbilimci de konuşma yapacaktı.

Gene gülümsedim. Bilgili bir eğitbilimci de neydi? Onun söyledikleri ne işe yarayacaktı? O, Karabanov'u elinde silahla anayolda görmemişti, Burun'u, soyguncu arkadaşları vurularak öldürülen o eli çabuk hırsız Burun'u bir başkasının penceresinde tünemiş halde görmemişti... Ne görmüştü ki o?

"Ne düşünüyorsunuz boyuna? diye sordu Ekaterina Grigoryevna. Düşünüp düşünüp gülümsüyorsunuz.

— Resmi bir toplantı yapıyorum, dedim.

— Orası belli. Siz o toplantıyı bırakın da, çekirdeksiz ne yapacağız, onu söyleyin?

— Hah! İşte geleceğin eğitim biliminde yeni bir inceleme alanı, çekirdek sorunu!

— Ne alanı?

— Çekirdekten söz ediyorum. Bak, eğer bir beraberlik, karşılıklı anlayış varsa, orada mutlaka bir çekirdek vardır.

— Çekirdeğin türüne bağlı.

— Tam istediğimiz türden bir çekirdek. Topluluğumuzu küçümsememeliyiz, Ekaterina Grigoryevna. Biz burda durmuş, çekirdeği nasıl oluşturacağız diye düşünürken, bu topluluk farkına bile varmadan yeni çekirdeğini üretti. İyi bir çekirdek, bölünmeyle ürer. Bunu bir kenara yaz, geleceğin eğitim biliminde gerekli olur.

— Pekâlâ, yazarım," dedi Ekaterina Grigoryevna duyulur bir sesle.

Ertesi gün öğretmenler pek neşesizdi, kutlamalar çok sönük, resmi bir hava içinde geçti. Bu ruh halini daha da beter etmeye niyetim yoktu, bu yüzden, sahneye çıkmışım gibi davranıyordum, en büyük istekleri sonunda gerçekleşmiş olan mutlu bir tipi canlandırıyor, sözümona bayram ediyordum.

Öğlende, şölen masalarında yemek yedik, biz de şaşırdık ama, nedense bir hayli kahkaha sesi duyuldu. Lapot, Rabfak adaylarımızın, yedi sekiz yıl sonra ne hale geleceklerini gösterdi bize; veremden ölmek üzere olan mühendis Zadorov'un yatağının baş ucunda iki doktor —Burun'la Verşnev— doktor parasını kırışırlarken, müzikçi Krainik cenaze marşı ücretini almaya geldi, parayı peşin almazsa, çalmayacakmış... Bu arada herkesin kılığına girip onlara güzel güzel öykündü elbet Lapot. Ama ne bizim kahkahalarımız, ne de Lapot'un şaklabanlıkları bizi gerçekten

neşelendiriyordu, herkesin asıl duygularını belli etmemek için büyük bir çaba harcadığı belliydi.

Saat üçte sıra olduk, bayrakları çektik. İşçi Üniversitesi adayları, sağ kanatta sıra oldular. Anton, Çapkın'ı sürerek ahırdan çıktı, küçükler, gidenlerin sepetlerini arabaya yüklediler. Komut verildi, tokmaklar davullara indi ve Topluluk istasyona doğru uygun adım yola çıktı. Yarım saat kadar sonra, kumlu Kolomak vadisini gerilerde bırakmış bulunuyorduk; bir zamanlar Tatarlarla Dinyeper Kazaklarının gelip geçtiği geniş bir karayolu olan otlağa dalınca rahat bir soluk aldık. Trampetçiler kamburlarını düzelttiler, ellerindeki sopalar şimdi daha hareketli, daha canlı iniyordu davullara.

"Sağa dön! Başları dik tut!" diye komut verdim gene.

Karabanov adımlarını bozmadan döndü, gülümsedi. Bu yalın gülümsemede, gururu, sevinci, sevgisi, kendi gücüne ve güzel bir geleceğe olan güveni okunuyordu. Onun yanında yürüyen Zadorov, aramızdaki bu sessiz konuşmayı duydu, her zaman yaptığı gibi duygularını açığa vurmama çabasıyla bakışlarını ufka çevirdi, sonra bayrağı biraz daha yükseğe kaldırdı. Karabanov birdenbire patlarcasına neşeli bir türküye başladı.

Ayağının altında
Mor menekşeden halı
Sokul, sokul be Kazak,
Bu arkadaşlık hali!

Tiz sesi ansızın havayı doldururken, ötekiler ona katıldı. O anda, bir bayram yürüyüşündeymişiz gibi geldi bana, öyle büyük bir sevinç, öyle büyük bir gurur duyuyordum ki... Çocuklar da benim duygularımı paylaşıyor, onlar da kendi hesaplarına gururlanıyorlardı. Büyük gerçeklik birden kafamıza dank etmişti: Gorki Topluluğu, en ilk ve en iyi üyelerini uğurluyordu. İpek sancağımız onların onuruna dalgalanıyor, davullarımız onlar için gümbürdüyor, taburlarımız onların onuruna başları dik, uygun adım ilerliyorlardı. Güneş o gün sevincinden parlıyor gibiydi: batmak üzere değil de bize yol açmak için batıya doğru kayıyor, bizimle birlikte tatlı bir türkü söylüyordu sanki; takılgan bir türküydü bu, aşka düşmüş bir Kazaktan söz ediyor sanılırdı, ama aslında, dün, Komutanlar Ku-

rulu'nun, "Aleksander Zadorov komutasındaki özel müfreze"ye verdiği buyruk gereğince Harkov'a gitmekte olan Rabfak öğrencileri müfrezesinin duygularını dile getiriyordu. Çocuklar bu işten pek hoşlandılar, içtenlikle söylüyor, arada bir de gülümsüyor muyum, somurtuyor muyum diye yan gözle bana bakıyorlardı. Beni mutlu görürlerse büsbütün seviniyorlardı.

Arkamızda bir toz bulutu belirdi, az sonra bulutların ortasındaki atlıyı seçebildik: Olya Voronova'ydı bu.

Attan indi, dizginleri bana uzattı.

"Buyrun! Güzel bir at, gerçek bir Kazak atı, dedi. Az daha yetişemiyordum...

— Ben general değilim, dedim, Lapot binsin. Ne de olsa Komutanlar Kurulu Sekreteri oldu artık.

— Doğru ya!" dedi Lapot, eyere atladı, tören taburunun önüne geçti, oturduğu yerde şöyle bir yerleşti ve olmayan bıyıklarını burdu.

Biraz Olya'nın konuşmasına olanak sağlamak, biraz da Lapot'un şaklabanlıklarına herkesin rahatça gülmesini engellememek için "rahat" komutu verildi.

İstasyonda, üzerine birer parmak yapmacık neşe çalınmış küskün bir dalgınlık çöktü hepimizin üzerine. Çocuklar vagonlarına bindiler, Gorki taburuna ve bizim gelmemizle nedense birden heyecanlanıp bizi izlemeye başlayan öteki yolculara gururla baktılar.

İkinci kalkış uyarısından sonra Lapot kısa bir konuşma yaptı:

"Bizim yüzümüzü kara çıkarmayın evlatlar! Şurka, sen onlara göz kulak olursun. Bu vagonu da bir müzeye göndermeyi unutmayın sakın. Üzerine şu sözleri yazarsınız: 'Semyon Karabanov, Rabfak'a bu vagonla gitmiştir.'"

Dönerken çayırlara vurduk, dar keçi yollarından, ırmakların üzerine atılmış kalasların üzerinden yürüdük. Bu durum, küçük kümeler oluşturmamıza, herkesin birbirine daha çok yaklaşmasına yol açtı; çöken ikindinin örtüsü altında herkesin içindeki dışa vurdu, ruhların derinliklerindeki duygular, içtenlikle, böbürlenmeden uzak bir hava içinde ortaya döküldü. Gud şöyle dedi:

"Ben İşçi Üniversitesine falan gitmeyeceğim. Ayakkabıcı olacağım ben, ve iyi ayakkabılar yapacağım. Fena mı? Hayır! Bunda bir kötülük var mı, yok! Ama çocukların bizi böyle bırakıp gitmesi acı, değil mi?"

İri yarı, her yanı yamru yumru, bacakları yamuk olan Kudlati, Gud'a ters ters baktı.

"Senden ayakkabıcı olmaz oğlum," dedi. "Geçen hafta pabucuma bir yama koydun, daha akşama kalmadan düştü. Böyle bir ayakkabıcı doktordan beterdir. Ama bak, iyi bir ayakkabıcı olmak, doktor olmaktan iyidir."

Toplulukta o akşam bitkin bir sessizlik egemendi. Derken, tam yat borusu çaldığı sıralar, nöbetçi komutan Osadçi, Gud'u odama getirdi. Gud sarhoştu. Ya da pek sarhoş değildi belki, biraz fazlaca duygulanmıştı; içmekten çok üzüntüsünden sarhoş olmuş gibiydi. Herkesin sayıp sövmesine, onu azarlamasına hiç aldırmadan karşıma dikildi, mürekkep hokkama gözünü daldırmış bir durumda yavaş yavaş şunları söyledi:

"Evet, içiyordum, çünkü başka yapılacak şey yoktu. Alt tarafı bir ayakkabıcıyım, tamam, ama benim de bir ruhum var, değil mi? Evet var. Zadorov'la onca arkadaşımız yollara dökülür, çekip gider de, ben hiçbir şey olmamış gibi oturabilir miyim? Buna sessiz sakin dayanabilir miyim? Hayır, dayanamam. Ne yaptım, gittim, kendi paramla içtim. Değirmencinin çizmelerine pençe yaptım mı? Yaptım. Hakkım olan parayı aldım mı, aldım! Kendi paramla içtim. Kimsenin gırtlağını kestim mi? Kimseye ağzımı açıp bir şey dedim mi? Herhangi bir kıza parmağımla bir fiske dokundum mu? Hayır dokunmadım. Bu kalkmış bas bas bağırıyor: 'Yürü Anton'a! Yürü bakalım! Kim bu Anton dediği? Siz misiniz Anton Semyonoviç? Kim? Yabanıl bir canavar mı? Hayır, yabanıl bir canavar değil. Ne biçim bir adam bu Anton, beş para etmezin teki mi? Hayır, beş para etmezin teki değil. İşte, geldim. Karşınızda kötü ayakkabıcı Gud!

— Söyleyeceğimi dinleyebilecek durumda mısın?

— Evet, dinleyecek durumdayım.

— Peki, dinle öyleyse! Ayakkabı yapmak, çok gerekli, çok iyi bir şeydir. Eğer içmezsen, çok iyi bir ayakkabıcı, dahası, bir ayakkabı fabrikasının müdürü bile olabilirsin.

— Onca kişi bizi bırakıp gidince bile içmeyecek miyim?

— Hayır, içmeyeceksin.

— Demek size göre içmekte haklı değildim.

— Hayır, haklı değildin.

— Şimdi olan olduğuna göre, dedi Gud ve başım öne eğdi, beni cezalandıracaksınız.

— Git yatağına yat! Bu kez cezalandırmayacağım seni.

— Ben size demedim mi? diye haykırdı Gud izleyicilerimize. Sonra, azarlamalı gözlerini odada gezdirdi, bana döndü, kurallarımıza uygun olarak selam çaktı:

"Tamam Yoldaş! Yatağıma yatacağım!"

Lapot onun koluna girdi, endişeli bir baba gibi yatağına götürdü; Topluluğun duyduğu üzüntünün bir simgesi olarak kabul etmişti onu sanki.

Yarım saat sonra Kudlati, güç çizmelerinin dağıtımı için odama geldi. Yeni çizmeleri sevgiyle kutulardan çıkarıyor, listesindeki müfrezelere göre dağıtıyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu bu arada:

"Ne zaman değiştireceksin? Bunlar bana küçük!"

Kudlati herkesi yanıtladı, ama sonunda sabrı taştı ve haykırdı:

"Yüz kez söyledim, duymuyor musunuz! Bugün değiştirmeyeceğim, yarın! Ya-rın! Anlaşıldı mı kaz kafalılar!"

Benim masamda oturan Lapot, gözlerini kısarak Kudlati'ye baktı.

"Satış görevlileri müşterilere karşı saygılı davranmak zorundadır Yoldaş." dedi. Şaka yapmaya çalışsa da bitkin, tükenmiş bir hali vardı.

GÜZ

Kış bir kez daha göründü. Ekimde, sayısız "börti" bir sıra pancar, bir sıra samanla doldurulmuş bulunuyordu. Lapot, Komutanlar Kuruluna şu öneriyi yaptı:

"Rahat bir soluk alma kararı verilsin."

"Börti" dediğimiz, yirmi metre uzluğunda derin hendeklerdi. Şere, kış için on, on iki hendek dolduttu, gene de pancarların yeterli olmadığını, onları idareli kullanmamız gerekeceğini söylüyordu.

Pancarlar, pancar değil de optik gereçlermiş gibi dikkatle bu hendeklerdeki yataklara yerleştiriliyordu. Şere, bir özel müfrezenin başında sabahın karanlığından akşamın geç saatlerine dek dikilebilir ve çocukları vır vır yiyebilirdi:

"Onları öyle atmayınız lütfen yoldaşlar! Lütfen! Unutmayın ki pancar berelenirse çürümeye başlar, bir kez çürüyünce de bakterileri tüm öteki pancarlara yayar. Dikkatli olun yoldaşlar! Lütfen dikkatli olun!"

Bu işin tekdüzeliğinden bitkin düşmüş, ve hele pancarlardan bıkmış usanmış olan çocuklar, Şere'nin öğüt molalarını bahane bilip yorgunluk gidermeye, biraz gülüp eğlenmeye bakarlardı. Yığının içinden iri, yusyuvarlak ve de mosmor bir pancar seçer, —Mitka mı olur Vitka mı— komutanlarının başkanlığında bu örnek pancarın etrafında toplaşırlardı. Komutan parmaklarını yayar, ellerini kaldırır, yüksek sesle fısıldardı:

"Yaklaşmayın! Üflemeyin! Solumayın! Kimin elleri temiz bakayım?"

Bu temiz elli bir avuç saman getirir. Komutan, yığının içinden seçilen pancarı özenle eline aldığında, kıyamet kopmuşçasına bağıracaklardır:

"Ne yapıyorsun? Ne yapıyorsun?"

Herkes korkmuş gibi olduğu yerde donup kalacak, aynı ses, "Dikkatli olun," diye konuşmasını sürdürünce de, "anlaşıldı" anlamında başlarını sallayacaklardır.

Bundan sonra sıra bir kumaş parçası ya da daha doğrusu bir giysi bulup bunu yumuşak bir döşek haline getirmeye gelmiştir. Döşek, samanların üzerine yerleştirilir, al yanaklı yusyuvarlak besili pancar da özenle onun üzerine yatırılır. Bu, gerçekten dokunaklı bir görünümdür. Şere, güldüğünü belli etmemek için bir saman çöpü çiğnemektedir. Samanlar, döşek ve pancarla birlikte yavaşça yerden kaldırılırken Mitka şöyle fısıldamaktadır:

"Dikkatli olun yoldaşlar, dikkatli olun! Unutmayın, berelenirse çürür, çürürse..."

Mitka'nın sesi az da olsa Şere'ninkine benzemektedir. Bu yüzden Şere, ağzındaki saman çöpünü daha bir süre atmayacaktır.

Kışlık ekim için toprağı sürme işi bitmişti. Artık traktör düşleri kurmaya başlamıştık. Saban ve iki atla günde elli dönümden fazla toprak süremiyorduk. Bu yüzden Şere birinci ve İkinci Özel Müfrezelerin çalışmalarını izlerken bayağı kaygılanıyordu.

Bu müfrezelerde, Fedorenko, Korito ve Çobot gibi "gözbebeklerimiz"in komutanlığında en deneyimli çocuklarımız çalışmaktaydı. Bu

yoldaşlar güç açısından saban çeken iki attan pek aşağı kalmazlardı; çift sürme işini en ince ayrıntılarına dek biliyorlardı. Çift sürme yöntemlerini, yaşamın daha başka alanlarında da çok güzel uygularlardı bunlar. Topluluk içinde, ortaklaşa yaşantıda, dostluk ilişkilerinde, özel yaşamlarında da sabanın toprakta bıraktığı türden dümdüz, derin izler bırakır, sabanın o pırıltılı demirlerini kaskatı toprağa daldırma konusunda gösterdikleri tutku ve işseverliği her durumda ortaya koyarlardı. Onların beyni sanki kafalarının içinde değil de başka yerlerde, yani örneğin, çelik gibi güçlü ellerinin kaslarında, zırh kuşanmışçasına sert ve sağlıklı göğüslerinde, birer heykeli andıran baldırlarında işliyordu. Bu çocuklar, İşçi Üniversitesinin çekiciliklerine kendilerini kaptırmayan sayılı Topluluk üyelerindendi. İşçi üniversitesine karşıydılar, okulla, okumakla ilgili konular açıldığında dilsiz kesilirlerdi. Nuh diyor peygamber demiyorlardı, belli konularda yalnız kendi görüşlerine inanıyor, başkasını tanımıyorlardı. Mert çocuklardı, Toplulukta onlar gibi iyi huylu, onlar kadar onurlu çocuk yok gibiydi; az, ama öz konuşurlardı.

Birinci ve ikinci özel müfrezelerin etkin üyeleri olarak herkesten saygı görürlerdi. Elbet arada onlara takılmadan edemeyen şakacılar, belki de çekemedikleri için alaylı alaylı konuşan kötü yürekliler yok değildi.

Birinci özel müfreze sabah saat altıdan öğlen on ikiye dek, ikinci özelse, öğleden akşamın altısına dek çalışırdı. Özel müfrezeler haftalıktı. Belli bir ölçüde, uzmanlık dalları dikkate alınıyordu gerçi ama, çocukların her hafta başka bir müfrezede, başka bir işte çalışması sağlanırdı.

Her gün, özel müfrezeler işini tamamlayacağı sırada, yardımcı tarım uzmanımız Alyoşa Volkov iki metrelik dülger cetveliyle tarlaya çıkar, her müfrezenin kaç metre kare toprak sürdüğünü ölçerdi.

Özel müfrezeler toprak sürme işini iyi yapıyorlardı ama yapılan işin niceliği, toprağa, atlara, iniş yokuş durumuna, havaya ve diğer dış etkenlere göre değişiyordu. Alyoşa Volkov, her akşam duyuru tahtasına ölçüm sonuçlarını yazıyordu:

19 Ekim	1. Özel-Korito	2.350m^2
	1. Özel-Vetkovski	2.300 m^2
	2. Özel-Fedorenko	2.410m^2
	2. Özel-Neçitaylo	2.270 m^2

Derken çocuklar, yaptıkları işin sonucunu karşılaştırmaya, birbirleriyle yarışmaya başladılar. En iyi komutanların ve listenin hemen hemen her gün başında olanların, Fedorenko'yla Korito olduğu ortaya çıktı. Uzun süredir yakın arkadaştı bunlar, ama bu, birbirlerinin elde ettiği sonucu kıskanmalarına, birbirlerinin işinde yüzlerce yanlış bulmalarına engel değildi. Böyle durumlarda zaman zaman Fedorenko'nun tepesi atıyor, oyun diye başlayan şey, ciddi üzüntülere neden oluyordu. Hayli zamandır, öteki müfrezelerin ilerisindeydi, Alyoşa Volkov'un kara tahtasında görülen sonuçlar, 2.250 ile 2.600 m^2 arasında değişiyordu. Korito'nun müfrezesi bu rekorlara erişmeye çabalıyor, ama her seferinde kırk, ya da elli m^2 geride kalıyordu. Fedorenko arkadaşına takılıyordu:

"Benimle boy ölçüşmeyi bırak dostum! Sen daha çiçeği burnunda bir çiftçisin..."

Ekim sonunda, atımız Şafak hastalandı, Şere tarlalara yalnız bir çift at göndermeye karar verdi. Komutanlar Kurulundan verimi artırmak için, Fedorenko'yu Korito'nun müfrezesine vermelerini istedi.

Fedorenko başlangıçta içinde bulunduğu durumun doğurabileceği dramatik olasılıkları aklına getirmedi, çünkü o sıralar Şafak'ın hastalığına üzülüyor, kış toprağının yalnızca bir çift atla nasıl sürüleceğine tasalanıyordu. İşe dört elle sarıldı, canla başla çalışmaya koyuldu, ancak, Alyoşka Volkov tahtaya şunları yazınca kendine geldi:

24 Ekim — 2. Özel — Korito — 2.730 m^2

Korito, koltuklarını kabarta kabarta ortalıkta dolaşıyor, Lapot da bu arada önüne gelene şöyle diyordu:

"Fedorenko, Korito'yla boy ölçüşebilir mi canım! Korito gerçek bir tarımcı, onun yanında Fedorenko'nun sözü mü olur?"

Çocuklar, Korito'yu havalara fırlatıp, "Yaşşaa!" diye bağırırken, Fedorenko, ellerini pantolonunun cebine sokmuş, kıskançlıktan beti benzi solmuş bir halde onları izliyordu.

"Korito tarımcı demek ha!" diye bağırdı. "Böyle bir tarımcı ömrümde görmedim!"

Fedorenko, sürekli olarak çocukların saf saf sorduğu şu türden sorularla karşılaşıyordu:

"Şimdi, Korito'nun seni geçtiğini kabul ediyorsun, değil mi?"

Ancak Fedorenko, bu konuda düşünmüş taşınmış olmalıydı, Komutanlar Kurulunda şöyle dedi:

"Korito neden öyle hindi gibi kabarıyor? Bu hafta da yalnızca bir mafreze çalışacak. Birinci Özele, bana verin Korito'yu, size üç bin metre kare toprak süreyim."

Komutanlar Kurulu, Fedorenko'nun üç bin metresinden pek hoşlandı, isteğini yerine getirdi. Korito başını iki yana sallıyordu:

"Ah şu Fedorenko yok mu!" dedi. "Ah, ne şeytandır o!

— Ayağını denk al!" diye uyardı onu Fedorenko, "Ben sana çalışırken dişimi tırnağıma taktım, sakın mırın kırın etmeye kalkma, tamam mı!"

Daha iş başlamadan Korito durumunun çok güç olduğunu itiraf etmek zorunda kaldı.

"Ne yapacağım ben şimdi? Bir yanda Fedorenko'yu kırmak istemem, bir yanda tarlaların sürülmesi gerek. Öte yanda işi asarsam Fedorenko'yu yarı yolda bıraktım, onu utandırdım diye çocukların diline düşerim... Ne yapacağım, ah..."

Ertesi sabah tarlalara giderken Fedorenko da, Korito da gülüyorlardı. Fedorenko, sabanın üzerine kocaman bir sopa yerleştirdi, bunu arkadaşına göstererek şöyle dedi:

"*Bunu görüyorsun, değil mi? Tarlada gözünün yaşına bakmam* ha!"

Korito önce durumun ciddiliğinden, sonra da gülmekten kıpkırmızı kesildi.

Alyoşa, eliyle cebinin içinde, bir tebeşir parçacığı arana arana tarladan döndüğünde, herkes onu karşılamaya koştu. Çocuklar sabırsızlık içinde sordular:

"Eee, kaç metre?"

Alyoşa, onları yanıtlamadı, tahtaya yavaş yavaş şunları yazdı.

26 Ekim — 1. Özel — Fedorenko — 3.010 m^2.

"Vay canınaa! Fedorenko'ya da bakın... Üç bin metre!"

Fedorenko'yla Korito tarladan döndüler. Çocuklar, Fedorenko'yu bir fatih gibi karşıladılar. Lapot şöyle dedi:

"Ben size demedim mi Korito Fedorenko'yla boy ölçüşemez diye? Yaa, gördünüz mü, Fedorenko gerçek bir tarımcı çünkü!"

Fedorenko Lapot'a ters ters baktı, onun bu kurnaz davranışını nasıl değerlendirdiğini söylememek için kendini güç tutuyordu. Çünkü olay, tarlada değil, bahçede geçmekteydi ve Fedorenko, o anda, sabanın titreyen kollarını sımsıkı tutarken duyduğu güveni duymuyordu.

"Nasıl oldu da yenildin, Korito? diye sordu Lapot.

— Bu işe hile karıştı sevgili Yoldaşlarım! Ne biliyor musunuz, Fedorenko tarlaya giderken yanına bir sopa aldı... işte size yanıt!

— Aldım elbet, diye araya girdi Fedorenko. Arada bir sabanın bıçaklarını temizlemek gerek.

— Bir de, 'gözünün yaşına bakmam,' dedi.

— Neden bakacakmışım? Gene söylerim, neden senin nazını çekecekmişim, kız değilsin ya!

— Sana kaç sopa vurdu? diye sordu çocuklar.

— Sopadan öyle korktum ki, canla başla çalıştım, o da sopayı kullanmak zorunda kalmadı. Haa, aklıma geldi, sen sabanı o sopayla temizlemedin ki, Fedorenko?

— Onu yedek olarak almıştım... Sonra, şey... Tarlada daha uygun bir sopa buldum.

— Seni dövmediğine göre yakınmaya hakkın yok, dedi Lapot. Sen daha baştan yanlış politika uyguladın, Korito. Yavaş yavaş çalışacaktın, böyle... Sonra komutanla tartışacaktın. O da seni sopayla okşayacaktı. İşte o vakit durum çok farklı olurdu: Komutanlar Kurulu, Gençlik Kolu, Genel Toplantı, falan filan...

— Düşünemedim," dedi Korito.

Böylece, kararlılığı ve temiz yüreği, içtenliği sayesinde Fedorenko yarışı kazandı.

Güz bitmek üzereydi; bolluk getirmişti bize, umut ve güven getirmiş, ve sessizce uzaklaşmıştı. Harkov'a gidenleri özlemiştik; ama canlılık dolu insanoğulları, çalışmayla dolu günler, akşamla birlikte kahkahalar ve neşe de getiriyordu Topluluğumuza; öyle ki, Ekaterina Grigoryevna bile şu itirafta bulundu:

"Ne, biliyor musunuz, bizim şu Topluluğumuz harikulade! Sanki hiçbir şey olmamış gibi..."

Aslında, gerçekten de hiçbir şey olmuş değildi; bunu şimdi daha iyi anlıyorum. Üniversite adaylarının, Harkov'da giriş sınavlarını başarıyla vermesi, herkesin göğsünü kabartmıştı. Çocuklar bir başka kasabada yaşıyor, orada okuyorlardı gerçi ama, gene de yedinci özelin üyeleriydiler, işte herkes böyle duyuyordu, ve bu duygu, Topluluktaki iyimserliği artırıyordu kuşkusuz. Yedinci Özelin komutanı olan Zadorov haftalık raporlar gönderiyordu. Bu raporları toplantılarımızda okurken, herkesin

ağzından sevinçlerini dile getiren değişik tatlı ünlemler dökülürdü. Zadorov, raporları ayrıntılı yazar, kimin hangi konuda ter döktüğünü bir bir anlatır, olaylara keni görüşlerini de eklerdi:

"Semyon, Çernigov'un kızına âşık olmayı düşünüyor. Ona yazın bu işten vazgeçsin. Verşnev, İşçi Üniversitesinde tıb öğretilmiyor diye mızıldanıp duruyor, dil bilgisi çalışmaktan bıkmış, öyle diyor. Ona söyleyin, böyle mırın kırın etmesin."

Bir başka mektupta şöyle yazıyordu Zadorov:

"Oksana'yla Rakhil sık sık bizi görmeye geliyorlar. Onlara yağ veriyoruz, onlar da bize birçok konuda yardımcı oluyorlar. Kolya'nın dil bilgisi zayıf, Golos'un da aritmetiği. Kızlar onları çalıştırıyorlar. Komutanlar Kurulundan, Oksana'yla Rakhil'i yedinci özelin üyeliğine almalarını istiyoruz. Kurallara uyuyorlar."

Bir başka mektup:

"Oksana'yla Rakhil'in botları yok, paraları da yok. Biz kendimizinkileri onarıma verdik, şimdilik iyi. Çok yol yürüyoruz. Her yere yürüyerek gidiyoruz. Anton Semyonoviç'in gönderdiği para bitti, ders kitabıyla bana çizim gereçleri aldık çünkü. Oksana'yla Rakhil bot alacaklar, çarşıda çiftini yedi rubleye satıyorlar. Bizi burada iyi besliyorlar, ancak ne yazık ki, günde bir öğün yemek veriyorlar. Yağımız da bitti. Semyon çok yağ yiyor. Ona yazın, bir daha gönderirseniz, çok yemesin."

Genel toplantıda, çocuklar büyük bir istekle şu kararları aldı: para gönderilecek, yağ gönderilecek, Oksana'yla Rakhil, yedinci özelin üyeliğine alınacak, onlara Topluluk Üyesi nişanı gönderilecek, Semyon'a çok yağ yediği için bir şey söylenmeyecek, kendi komutanları var çünkü, komutanlığını bilsin, yağı pay etsin; Verşnev'e nazlanmaması söylenecek, Semyon'a da o Çernigov kızına gönlünü kaptırmamaya bakması, kafasını duygusal şeylerle doldurmaması önerilecek. Çernigov'un kızı gerekirse Komutanlar Kuruluna yazabilir.

Lapot, bu genel toplantılara her seferinde bir iş görüşmesi havası verir, o dakikaları ateşli, capcanlı geçirmenin bir yolunu bulurdu; Üniversitelilerimizle haberleşme konusunda da eşsiz formüller yaratıyordu. Çernigov'un kızının Komutanlar Kuruluna başvurması fikri herkesin hoşuna gitti; bu öneri gelecekte bayağı önemli gelişmelere yol açacaktı.

Harkov'daki yedinci özelin yaşantısı, bizim okulun gidişini köklü bir biçimde değiştirdi. Artık herkes, üniversite denen şeyin bir gerçeklik olduğunu, oraya herkesin girebileceğini, bunun içinse yalnızca istemenin gerektiğini anlamıştı. Sonbaharda, herkesin derslerine dört elle sarıldığını, büyük bir hevesle çalışmaya koyulduğunu da gözlemledik. Bratçenko, Georgievski, Osadçi, Schneider, Gleiser ve Marusya Levçenko üniversiteye girmeye karar verdiler ve içtenlikle çalışmalarını hızlandırdılar.

Marusya bu arada o deli-dolu halini bırakmış, ağırbaşlı bir kız olma yoluna girmişti. Bu dönemde, Ekaterine Grigoryevna'ya adeta âşık olmuştu, ayrıca, peşinden ayrılmıyor, onunla her yere gidiyor, nöbetteyken ona yardımcı oluyor, dikkatli bakışlarını hiç ondan ayırmıyordu. Marusya'nın üstüne başına özen göstermeye başlaması, göğsünü bağrını kapayan bluzlar giymesi hoşuma gidiyordu. Doğru dürüst, özenle dikilmiş giysiler giymeyi de öğrenmişti artık. Marusya, gözlerimizin önünde bir çiçek gibi açmakta, giderek güzelleşmekteydi.

Küçüklerin oluşturduğu kümeler de, şimdilik uzaklarda bulunan işçi üniversitesinin kokusunu almışlardı, ikide bir, hangi fakültenin kendilerine uygun olacağını, nereye girmeye hazırlanacaklarını soruyorlar, aralarında ciddi ciddi tartışıyorlardı.

Nataşa Petrenko kendini iyice derslere vermiş, görülmedik bir çabayla konuların üstüne üstüne gidiyordu. On altı yaşındaydı bu kız, ama daha okuma yazma bilmiyordu. Daha okula geldiği ilk gün, olağandışı bir yeteneği olduğunu gösterdi; öyle ki, birinci ve ikinci sınıfı bir ders yılı içinde bitirmeyi önerdim ona. Nataşa, gözlerini kırpıştırarak teşekkür etti.

"Başarırım herhalde," dedi yalnızca.

Bana artık eskisi gibi "Amcacığım," demiyordu. Toplu-yaşantıya giderek daha çok uyuyor, Topluluğun bir parçası olma yolunda hızla

ilerliyordu. Onu herkes seviyordu, anlatılmaz bir güzelliği vardı bu kızın çünkü, herkese iyi davranırdı; gülümsemesinde tatlı bir içtenlik okunurdu; gizlisi saklısı yoktu, açık, tatlı bir kızdı kısacası. Çobot'la olan eski arkadaşlığını sürdürüyordu, Çobot da, bu değerli yaratığı sessizce ve çatık kaşlarla düşmanlardan koruyordu. Ancak Çobot'un durumu her geçen gün biraz daha güçleşiyordu, çünkü Nataşa'nın çevresinde düşmanlar yoktu; tersine hem kızlarla hem oğlanlarla arkadaşlıklar kuruyordu. Lapot da Nataşa'ya karşı olan tutumunu değiştirmişti; onunla hiçbir şekilde alay etmiyor, şakalar yapmıyor, ona karşı özenli, sevecen ve çok ciddi davranıyordu. Bu yüzden Çobot Nataşa'yı pek öyle yalnız yakalayamıyor, oturup kızla konuşamıyor, ya da daha doğrusu, son derece özel ve de gizli bir konuda ona istediği gibi açılamıyordu.

Çobot'un tutumunda garip bir telaş seziyordum, bir akşam bana gelip de şunları söyleyince, hiç şaşırmadım:

"Anton Semyonoviç, izin verin de gidip ağabeyimi göreyim!

— Ağabeyin olduğunu bilmiyordum.

— Var ya. Bogodukhov yakınlarında bir yerde çiftliği var. Kendisinden bir mektup aldım."

Çobot mektubu bana uzattı. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

"... Senin durumuna gelince, buraya gel sevgili kardeşim Mikola Fedoroviç, benimle otur, çünkü evim bir hayli büyük, benim gibi büyük bir çiftliği olana da az rastlanır, yüreğimse, kardeşimi yeniden bulmaktan mutluluk duyacaktır, ve madem ki kızdan hoşlanıyorsun, onu da getir."

"İşte... Gidip bir bakayım dedim.

— Nataşa'yla konuştun mu?

— Konuştum.

— Eee?

— Nataşa ne bilir ki? Gidip kendim göreceğim... Evden kaçtığımdan beri görmedim ağabeyimi.

— İyi öyleyse, git, kendi gözlerinle gör. Ağabeyin bir Kulak olsa gerek, ha?

— Kulak demek doğru olmaz, yalnızca bir atı vardı eskiden. Şimdi ne durumdadır, bilemiyorum ama..."

Çobot, Aralığın başlarında gitti ve uzun bir süre gelmedi.

Nataşa, onun yokluğunu hiç fark etmemiş gibiydi; her zamanki gibi dingin, içtenlikli ve gevezelikten uzak bir genç kız olarak durmadan derslerine çalıştı. Bu kızın bir ders yılında üç sınıfı birden atlayabileceğini seziyordum.

Toplulukta bulunan çocukların, okula karşı gösterdiği bu yeni tutum, Topluluğun kişiliğini değiştirdi. Şimdi çok daha uygar, bir eğitim kurumuna daha çok benzeyen bir kuruluş haline gelmişti. Artık, eğitimin önem ve gerekliliği konusunda küçücük bir kuşku duyan yoktu aralarında. Bu yeni ruh hali, Maksim Gorki'ye karşı herkesin beslediği duygu ve düşünceler nedeniyle büsbütün kızışıyordu. Aleksi Maksimoviç, çocuklara yazdığı mektuplardan birinde şöyle diyordu:

"Topluluktaki çocukların, Çocukluğum *adlı kitabımı güz akşamları okumalarını dilerim. Onu okuyunca, benim de kendileri gibi olduğumu bu öyküden anlayacaklardır. Ancak ben, daha küçük yaşta duyduğum okuma isteğini hiçbir zaman bırakmadım ve çalışmaktan hiçbir zaman yılmadım. Direnç ve çabanın, her şeyin üstesinden geleceğine olan inancımı bir an olsun yitirmedim."*

Çocuklar, uzun süredir Gorki'yle yazışıyorlardı. İlk mektubumuzu "Maksim Gorki, İtalya, Sorrento," adresine yollamıştık. Aleksi Maksimoviç'in mektubu aldığına şaşırdık bile. Gorki, büyük bir incelikle bizi yanıtlamış, bir hafta boyunca okumaktan okunmaz hale getirdiğimiz dostça bir mektup yazmıştı. O günden sonra düzenli olarak yazıştık. Çocuklar, Gorki'ye müfrezeler adına yazıyor, mektuplarını düzeltmem için bana getiriyorlardı. Ancak ben, düzeltmenin gerekli olmadığı, görüşündeydim; mektuplar, çocukların doğallığını da taşırsa, Gorki daha çok sevinir diye düşünüyordum. Dolayısıyla bir editör olarak ancak şu uyarıları yapıyordum:

"Daha doğru dürüst bir kâğıt parçası bulamaz mıydınız?

— Hani imzalar?"

İtalya'dan mektup geldiğinde, çocukların hepsi onu bir an için tutmak, zarfın üzerindeki adresin Maksim Gorki'nin elleriyle yazıldığına şaşmak, pulun üzerindeki kral resmine eleştirel bir bakış bakmak isterlerdi.

"Şu İtalyanlar krala bunca yıldır nasıl dayanıyorlar? Kral da ne oluyormuş?..."

Mektubu açma yetkisi yalnızca bana verilmişti; onu Komutanlar Kurulu sekreterine teslim etmeden bir iki kez yüksek sesle okumak gelenek haline gelmişti. Daha sonra, Lapot, mektubu hayranlara verir, diledikleri kadar okuyabileceklerini, ancak bir koşulu olduğunu söylerdi:

"Satırları parmaklarınızla okumayın. Size göz vermişler, parmaksız okuyabilirsiniz."

Çocuklar, Gorki'nin her satırından engin bir yaşam felsefesi çıkarırlardı, bunlar Gorki'nin satırlarıydı çünkü, ne buna, ne de yazılanların doğruluğuna kuşku yoktu. Kitap başkaydı, mektup başka. İnsan bir kitapta yazılanlar üzerine tartışabilirdi, içindekileri doğru bulmazsa kitabı bir yana atabilirdi... Ama bu bir kitap değil, Maksim Gorki'nin kendi elleriyle yazmış olduğu gerçek, canlı bir mektuptu.

Çocuklar, Gorki'ye karşı önceleri dinsel diyebileceğim bir saygı duyuyor, onu herkesten üstün bir yaratık olarak görüyorlardı; ona öykünmeyi, ya da ona benzemiş olmayı nerdeyse ayıp sayıyorlardı. *Çocukluğum* romanındaki olayların, kendi özyaşamından alındığına inanamıyorlardı.

"Ne büyük bir yazar! Bak, neler görmüş geçirmiş. Görmüş, ve yazmış, daha küçükken bile herkese benzemiyormuş..."

Gorki'nin mektubunda hakikati yazdığım, çocuklara bir türlü anlatamadım; insan, yetenekli de olsa çok çalışmak, okuyup öğrenmek zorundadır, diyordum... Yaşamı, bizim Topluluktaki çocukların çoğunun kinden farklı olmayan yaşayan bir insanoğlunun, yani Alyoşa'nın elle tutulurcasına canlı, yaşayan özelliklerini giderek hepimiz daha iyi anlamaya, o yaşamın yabancısı olmadığımızı görmeye başladık. Bunun üzerine çocuklar Aleksi Maksimoviç'e daha da büyük bir hayranlık duydular, onunla görüşme istekleri bir kez daha depreşti, büyük yazarın Topluluğa geleceği günü düşlemeye başladılar; ancak bir yandan düş kuruyor, bir yandan da bu düşün gerçekleşeceğine pek inanamıyorlardı.

"Hiç işi yok da buraya kadar gelecek! Senin ne özelliğin varmış ki gelsin, oğlum, herkesten ne farkın var, ha? Gorki senin gibilerden en az bin kişi, ne bini, en az on bin kişi tanıyordur.

— Ne olmuş yani? Hepsinde de mektup mu yazıyor sanıyorsun?

— Yok, yazmıyor! Günde yirmi mektup çıkarır o be, düşünsene ayda kaç mektup eder! Tam altı yüz! Yaa, ne haber!"

Bu konuyla ilgili olarak bir yığın soruşturma yapıldı, sonunda çocuklar, Gorki'nin günde kaç mektup yazdığını sormak üzere bana geldiler.

"Herhalde bir iki mektup yazar, dedim. O da her gün değil elbet...

— Olamaz! Mutlaka daha çoktur!

— Evet, olur. Çünkü o kitap yazıyor, vaktini o işe ayırmak zorundadır. Hem, onu görmeye gelenler olmuyor mu sanıyorsunuz, gideni geleni yok mu! Ayrıca, makina mı bu adam, dinlenmeye gereksinmesi yok mu?

— Yani demek istiyorsunuz ki, bize mektup yazdığına göre biz onun dostları sayılırız, Gorki'nin dostları! Ha?

— Hayır, dostları değil, dedim. Biz onun çocuklarıyız. O bizim isim babamız. Ona yazmayı sürdürürsek, dahası, onunla karşılaşırsak, arkadaşları olacağız. Gorki'nin bizim gibi dostları çok değildir."

Gorki imgesi, Toplulukta doğal boyutlarına erişti sonunda; bundan sonra, çocklarda bir büyük adam karşısında duyulan korku değil, büyük bir yazara duyulması gereken saygı değil, Aleksi Maksimoviç'e karşı duyulan gerçek, canlı bir sevgi gördüm; bizden uzak, eşsiz, seçkin, ama her şeyden önce insan olan Aleksi Maksimoviç'e içten bir şükran duygusu besliyordu Gorki Çocukları.

Çocuklar, bu sevgiyi anlatmakta büyük güçlük çekiyorlardı. Sevgilerini hangi sözcüklerle dile getireceklerini bilmiyorlardı; buna, duygularını açığa vurmama ilkelerini de ekleyince işleri büsbütün güçleşiyor, sevgilerini açıklamaktan nerdeyse çekinir oluyorlardı. Derken Gud'la müfrezesi bir çare düşündü. Aleksi Maksimoviç'e yazdıkları bir mektupta, ayak ölçülerini bildirmesini istediler ondan, Gorki'ye bir çift çizme yapacaklardı. Birinci müfreze, Gorki'nin bu isteklerini geri çevirmeyeceğine inanıyordu, çünkü çizme, her zaman için işe yarayan bir şeydi. Bizim dükkana çok kişi çizme ısmarlamazdı; biri bir çizme siparişi verse bile onu yapmak bizim için çok zahmetli olurdu; uygun ya da dayanıklı malzemeyi sağlamak için dükkân dükkân dolaşmak gerekirdi; öte yanda köseleyi ve astarı da dışardan alır bir yığın harcama yapardık, bu durumda çizmenin astarı yüzünden pahalıya çıkardı. Çizme yapmak herkesin harcı

değildi, çizme dediğin hem ayağı vurmayacak, hem de görünümü güzel olacaktı. Bu nedenlerle Gorki, kendisine bir çizme gönderilmesinden hoşlanacaktı kuşkusuz, üstelik sıradan bir İtalyan ayakkabıcısı yerine Topluluk üyelerinin yaptığı çizmeleri giymekten gurur duyacaktı.

Bu alanda usta sayılan ve kasabada çalışan bir ayakkabıcı tanışımız, bir çuval tahıl öğüttürmeye Topluluğa geldiğinde, bu konudaki görüşünü söyledi, çocuklar yanılmıyordu ona göre:

"İtalyanlarla Fransızlar, bizim gibi uzun çizme giymezler, dolayısıyla onları yapmayı da bilmezler. Ama siz Gorki'ye nasıl bir çizme yapmayı düşünüyorsunuz? Acaba ne tür çizmeden hoşlanıyor, tek parça mı, yoksa tozluklu mu? Sonra burnu nasıl olacak, topukları ne kadar olacak? Yumuşak mı olacak, bazıları ayakkabı burnunun sert olmasını ister. Sonra, ne tür deri kullanılacak? Keçi derisi kullanırsanız, burunlarına buzağı derisi koyacaksınız. Sonra bir de uzunluk sorunu var..."

Bu meseleyi pek karmaşık bulan Gud, bana danıştı:

"Diyelim çizmeleri yaptık, bir şeye benzemedi! N'olacak? Sonra, ne tür çizme yapacağız, rugan mı, deri mi? Rugan isteyecek olsa, nerden bulacağız, kim bulacak? Kalina İvanoviç bulur belki, ama ne diyor, siz kim oluyorsunuz be asalaklar, diyor, Gorki'ye çizme yapacak adam mıymışız? Gorki çizmelerini İtalya'da kralın ayakkabıcısına yaptırır diyor."

Kalina İvanoviç böyle söylediğini yadsımıyordu:

"Yalan mı? 'Gud A.Ş.' diye bir şey var mı? Yok. Doğru dürüst çizme yapamazsınız siz. O bir çift çorabın üzerine giyilecek ve de nasır yapmayacak bir çizme ister. Sizin yaptığınız iş neye benziyor, baksanıza! İnsan ayağına üç kat çul sarsa gene acıtıyor sizin çizmeler, asalaklar! Gorki'nin ayağında nasır çıkarmadığınız kalmıştı zaten! Onu da yapın, tamam olsun!"

Gud kara kara düşünmeye başladı; yanıt gelene dek tasadan mum gibi eridi çocukcağız.

Bir ay sonra Gorki'den mektup geldi.

"Çizmeye gereksinmem yok," diye yazıyordu. "Hemen hemen bütün vaktim kırlarda geçiyor, çizme giyilmese de olur buralarda."

Kalina İvanoviç piposunu yaktı, başını gururla havaya dikti.

"Çok akıllı bir adammış doğrusu. Senin çizmeleri giymektense

yalınayak dolaşmayı yeğliyor. Silanti bile senin çizmeleri giydiği gün dünyaya geldiğine pişman oluyor, haberin var mı! Silanti acıya alışıktır üstelik!"

Gud, bir göz kırptı, ve onu şöyle yanıtladı:

"Eh, tabii, ayakkabıcı burada, müşteri ta İtalya'da olursa iyi bir çizme yapılmaz ki zaten. Zarar yok, Kalina İvanoviç, gün ola harman ola. Eğer bir gün buraya gelirse ona bir çizme yaparız ki, sen bile şaşarsın!"

Güz, günlerini güzel güzel doldurdu.

Halk Eğitim Bakanlığı denetimcilerinden Lyubov Savelyevna Jurinskaya'nın gelişi, anlatmaya değer bir olaydı. Taa Harkov'dan kalkmış, Topluluğu görmeye gelmişti. Tüm denetimcileri olduğu gibi onu da avlanmaya alışmış bir kurdun önlemli duygularıyla karşıladım. Al yanaklı, neşeli yüzlü Maria Kondratyevna'yla birlikte gelmişti.

"Sizi bu yabanılla tanıştırmama izin verin, dedi Maria Kondratyevna, ilginç biri olacağını sanıyordum ben, meğer düpedüz bir azizmiş bu gördüğünüz adam. Onunla ne yapacağımı bilemiyorum, düşündükçe vicdanım işkence içinde kıvranıyor."

Jurinskaya, Bokova'nın omuzlarını tuttu.

"Haydi, sen işine bak, gevezeliklerin olmadan da tanışırız biz!" dedi.

Maria Kondratyevna tatlı tatlı gülümsedi, yanaklarındaki gamzeleri oynatarak, "Sevinerek giderim!" dedi. "Saçmalıklarımdan hoşlanacak adam çook." Bana döndü, "Çocukların nerde?" dedi. "Irmakta mı?"

Bu sırada Şelaputin'in ırmak kıyısından yükselen soprano sesi duyuldu:

"Maria Kondratyevna! Maria Kondratyevna! Buraya gelin! Çok güzel bir kızak var burda!"

Maria Kondratyevna hemen koşar adım yürümeye başladı, bir yandan da, "İkimize de yer var mı? diye sesleniyordu.

— Var, var! Kolya da geliyor! Ama siz eteklik giymişsiniz, düşerseniz garip olur.

Maria Kondratyevna, şöyle bir döndü, Jurinskaya'ya baktı ve:

"Boş ver, usturuplu düşmesini bilirim," diye yanıtladı onu.

Kolomak'a inen buzlu yamaca doğru hızlandı. Onu sevgili gözlerle

izleyen Jurinskaya, "Garip yaratık! dedi. Babasının evindeymiş gibi rahat ediyor burda.

— İşin kötüsü, fazla gürültü yaptığı için ceza vereceğim ona yakında, dedim.

— Bana görevlerimi anımsattınız. Buraya sizinle disiplin konusunda konuşmaya geldim. Yani, ceza verdiğinizi yadsımıyorsunuz... Burda başka uygulamalar da yapılıyormuş, örneğin tutuklamalar... Çocukları açlık cezasına çarptırdığınız, yalnız ekmekle su verdiğiniz de doğru mu?"

Jurinskaya uzun boylu, geniş alınlı, iri gözlü, capcanlı bakışları olan bir kadındı. Nedense, onun karşısında resmiyeti bırakabileceğimi düşündüm.

"Kimseyi aç bırakıp ekmek-su perhizine sokmuyorum, ama bazen yemek vermediğim oluyor. Çalışma cezası da veriyorum. Tutukluyorum da, ama kilit vurmuyorum üzerlerine elbet, çalışma odamda duruyorlar. Duyduklarınız yalan değil.

— Ama bakın, bu söylediklerinizin hepsi yasak.

— Yasalarla belirlenmiş bir yasak yok. Yazıcıların yazdığını benim de okuduğum yok.

— Yani eğitbilim üzerine yazılmış kitapları okumuyorsunuz, ha? Şaka ediyorsunuz!

— Üç yıl önce bıraktım okumayı.

— Aaa, ayıp! Bundan utanmalısınız! Hiçbir şey okumuyor musunuz yani?

— Çok okuyorum. Ve hiçbir şeyden utanmıyorum, bunu unutmayın! Eğitbilim konusunda kitap okuyanlaraysa çok acıyorum.

— Sizin yolunuzu değiştirmem gerek... Gerçekten... Yapacağım da! Yeni eğitbilimi uygulamak zorundayız."

Konuşmayı kesmek istiyordum, bu yüzden Lyubov Savelyevna'ya şöyle dedim:

"Bana bakın! Sizinle tartışıcak değilim. Burada, bu Toplulukta, gerçek eğitbilimin uygulandığına yürekten inanıyorum ben. Hatta, bizim eğitimimizin gerçek bir eğitim olduğunu rahatça söyleyebilirim size. İnsanın fikri ya deneyle, ya da ciddi bir araştırma, bir konu üzerinde çalışmakla değişebilir. Bu konularda karara varmak için karşılıklı konuşmak yeterli değildir. Burada uzun süre kalacak mısınız?

— İki gün.

— Çok güzel! Bilgi edinmek için dilediğiniz yöntemi uygulayabilirsiniz. Dilediğiniz yere girin çıkın, dolaşın, çocuklarla konuşun, onlarla birlikte yemek yiyin, dinlenin, çalışın. Bunlardan dilediğiniz sonuçları çıkarın, dilerseniz beni görevimden de alabilirsiniz. Çıkardığınız sonuçları ve kararlarınızı bir bir yazabilir, raporlar düzenleyebilir, bana dilediğiniz yöntemi uygulamamı buyurabilirsiniz. Bu sizin hakkınız. Ama ben, gene de gerekli gördüğüm şeyleri, gerekli gördüğüm biçimde yapmaya ve bunu elimden geldiğince iyi yapmaya çalışacağım. Ceza vermeden nasıl eğitim yapılır, bilmiyorum, bu sanatı daha öğrenmedim."

Lyubov Savelyevna iki gün değil, dört gün kaldı bizimle. Bu süre içinde onunla hiç görüşmedim desem yalan olmaz. Çocuklar ondan şöyle söz ediyorlardı:

"Çetin ceviz, neyi nasıl yapacağını biliyor."

Onun Topluluktaki konukluğu sürerken bir gün Vetkovski bana geldi.

"Topluluktan ayrılıyorum, Anton Semyonoviç, dedi.

— Nereye gideceksin?

— Bir yer bulacağım elbet. Burası sıkıcı olmaya başladı. İşçi Üniversitesine girmeyeceğim, marangoz olmak da istemiyorum. Şöyle yollara düşüp dünyayı görmek istiyorum.

— Sonra ne olacak?

— Hele bir yola çıkalım, görürüz. Siz bana çıkış kâğıtlarımı verin.

— Pekâlâ. Akşama Komutanlar Kurulunu toplarız. Gitmene izin verip vermemek Kurula kalmış bir şey."

Komutanlar Kurulunda, Vetkovski düşmansı bir tavır takındı, yalnızca resmi yanıtlarla yetinmeye kalktı.

"Burdan hoşlanmıyorum. Zorla tutacak değilsiniz herhalde? Dilediğim yere giderim. Ne yapacağım yalnız beni ilgilendirir. Belki de hırsızlığa başlarım."

Bu sözler üzerine Kudlati'nin tepesi attı.

"Yani ne yapacağın bizi ilgilendirmez mi demek istiyorsun? Çalacaksın ve bu bizi ilgilendirmeyecek, ha? Şimdi kalksam, böyle konuştuğun için çeneni bir güzel okşasam gene bizi ilgilendirmez mi diyeceksin?"

Lyubov Savelyevna'nın yüzü sapsarı kesildi, konuşacakmış gibi yaptı ama ağzını açmasına fırsat kalmadan öfkeden köpürmüş olan çocuklar Vetkovski'yi söz bombardımanına tuttular. Volokhov, Kostya'nın karşısına dikildi.

"Seni bir hastaneye yatırmak gerek! Hastasın sen! 'Çıkış kâğıtlarını ver'miş! Vay canına be! Bize gerçeği söylesene? Belki bir iş buldun ha?"

Gud, hepsinden çok öfkelenmişti.

"Bahçemizde duvarımız, kapımızda kilidimiz var mı? Hayır yok! Madem ki sen bu denli insanlıktan çıktın, çeker gidersin, yolun açık olsun! Çapkın'a eyer takıp peşinden geleceğimizi mi sanıyorsun? Sana yalvaracak değiliz! Nereye istersen git! Buraya niye geldin ki zaten?"

Lapot oturumu kapattı.

"Tamam, yeter. Herkes görüşünü açıkça belirtti sayılır. Kostya, sana çıkış kâğıdı vermeyeceğiz."

Kostya başını öne düşürdü, "Kâğıt mağıt istemiyorum, diye mırıldandı. Kâğıtsız giderim. Bana yol harçlığı olarak on ruble verin.

— Verecek miyiz?" diye sordu Lapot.

Kimsede çıt yok. Jurinskaya salt kulak kesildi, hatta gözlerini kapatıp başını kanepenin arkalığına yasladı. Koval söz aldı.

"Bu konuyu Gençlik Koluna da getirdi! Onu Komsomoldan çıkardık! Ama kanımca on rubleyi vermemiz gerekir.

— Doğru, dedi biri. On rubleyi çok görmeyelim ona."

Cüzdanımı çıkardım.

"Ben yirmi ruble vereceğim," dedim. "Bir makbuz yazın."

Kostya, büyük bir sessizlik içinde makbuzu yazdı, parayı cebine koydu, şapkasını giydi.

"Hoşçakalın yoldaşlar!"

Kimse yanıtlamadı onu. Derken Lapot yerinden fırladı, tam kapıdan çıkmak üzereyken arkasından seslendi:

"Heey, bana bak! Yirmi ruble suyunu çekince dönüp gelebilirsin. Utanma, olur mu! Çalışır ödersin aldığını!"

Komutanlar suratları birer karış asık bir halde dağıldılar. Lyubov Savelyevna kendine geldi:

"Ne korkunç bir şey!" dedi. "Biri ona iki çift söz etmeliydi."

Sonra biraz düşündü, şunları ekledi:

"Ama sizin şu Komutanlar Kurulu ne korkunç bir güçmüş böyle! Yaman çocuklar doğrusu!"

Ertesi sabah yolcuydu. Anton kızağı getirdi. İçinde kirli samanlar, kâğıt parçaları vardı, Lyubov Savelyevna kızağa oturdu hemen; ben Anton'a döndüm:

"Bu ne pislik böyle? dedim.

— Vakit olmadı... diye mırıldandı Anton, ve kızardı.

— Kasabadan dönünceye dek tutuklusun, git kendini hapset!

— Tamam!" dedi Anton ve kızaktan bir iki adım uzaklaştı. "Sizin odanızda mı?

— Evet."

Anton ayaklarını sürüye sürüye büroma doğru yürüdü, öyle katı davrandığım için gücenmiş bir hali vardı. Biz, çektik gittik. Lyubov Savelyevna, istasyona yaklaşıncaya dek o konuyla ilgili bir şey sormadı:

"Neden öyle katı davrandınız?" dedi sonunda. "Öyle eşsiz bir Topluluğunuz var ki! Bir mucize gibi. Düpedüz hayran kaldım... Ama, bir şey soracağım, şimdi, o çocuk, Anton yani... şu anda tutuklu mu?"

Şaşırmış gözlerimi Jurinskaya'ya çevirdim.

"Anton çok onurlu bir insandır," dedim. "Elbette tutukludur şu anda. Ama... Genel olarak bir hayvan sürüsünden farksız bu Topluluk...

— Aaa, öyle demeyin! Kostya öyle yaptı diye... Mutlaka döner o da. Harikulâde bir Topluluk! Çocuklarınız eşsiz birer insan! Kostya'ysa hepsinden tatlı bir çocuk."

Göğüs geçirdim, hiçbir yanıt vermedim.

AŞK BELASI

1925 yılına girdik. Üzücü olaylarla başladı bu yıl.

Komutanlar Kurulunda, Oprişko evlenmek istediğini açıkladı. Topluluk, ona Olga Voronova'ya verdiği "çeyiz" kadar iyi bir çeyiz vermezse, Lukaşenko ona Marusya'yı vermeyecekmiş; böyle bir çeyizin verilmesi

halinde, Lukaşenko, Oprişko'yu kendi evine alacakmış, birlikte çiftçilik yapacaklarmış.

Oprişko, Komutanlar Kurulunda, Lukaşenko'nun mirasçısıymış gibi konuşuyor, çok önemli bir adam pozları takınıyordu.

Komutanlar soruna nasıl yaklaşılacağını bilmediklerinden bir süre sustular. Sonunda Lapot, elinde tuttuğu kalemin ucundan doğru Oprişko'ya bakarak, sakin sakin konuştu:

"Söyle bakalım Dimitro, sen ne düşünüyorsun bu konuda? Lukaşenko'ya gidersen, köylülerden biri mi olacaksın yani?"

Oprişko, başını çevirip omuzunun üzerinden Lapot'a baktı, alaylı alaylı gülümsedi:

"Haydi öyle diyelim, köylü olacağım.

— *Sen* nasıl diyorsun peki?

— Vakti gelince görürüz.

— Anlaşıldı, dedi Lapot. Evet, kim konuşmak istiyor?"

Altıncı müfrezenin komutanı Volokhov söz aldı.

"Çocuklar, kendi yaşamlarını düşünmek zorundadırlar elbet. Kimse ölünceye dek bu Toplulukta kalmayacak. Elle tutulur birer mesleği de yok herkesin. Altıncı, dördüncü, ya da dokuzuncu müfrezedekiler paçayı kurtardılar sayılır, marangoz, demirci ya da değirmenci olabilirler. Ama tarlalarda çalışan müfrezelerde görev alanlar hiçbir meslek edinmiyorlar. Bu durumda, Oprişko köylü olmak istiyorsa, buna bir diyeceğimiz yoktur. Ama bu işte bir iş var gibi geliyor bana. Sen Gençlik Kolu üyesisin, değil mi?

— Üyesiysem ne olmuş?

— Bana öyle geliyor ki, bu konuyu önce Gençlik Kolunda ele almak iyi olacak, diye sürdürdü konuşmasını Volokhov. Komsomollar bu işi nasıl değerlendirdiğini bize bildirsinler.

— Gençlik Kolu bu konuda belli bir görüşe sahiptir, dedi Koval. Gorki Topluluğu, Kulakları beslemek için kurulmadı. Lukaşenko bir Kulaktır.

— Neden ona Kulak diyorsun? diye karşı çıktı Oprişko. Evinin damında saç çekili olan herkes Kulak mı yani?

— İki tane de atı var, değil mi?

— Evet, var.

— Bir tane de ırgat besliyor?

— Hayır, ırgat mırgat yok onda.

— Sergey ne peki?

— Halk Eğitim Bakanlığı Sergey'i çocuk yuvasından evlâtlık olarak göndermiş ona.

— Ha Hasan kel, ha kel Hasan, dedi Koval. Eğitim Bakanlığından gelsin gelmesin, bir şey değişmez, önünde sonunda ırgatlık ediyor mu, etmiyor mu, sen ona bak.

— E, adama vermişler, ne yapsın...

— Vermişlermiş! Dürüst bir insan olsaydı almazdı!"

Konunun böyle karşılanacağını ummayan Oprişko, duyulur duyulmaz bir sesle şöyle dedi:

"Neden bana böyle yapıyorsunuz? Olga'ya neler..."

Koval'ın yanıtı hazırdı:

"Olga'nın durumu çok daha başkaydı. Her şeyden önce bizden biriyle evlendi o, şimdi Pavel'le birlikte çalışıyorlar, verdiğimiz çeyiz, herkesin işine yarayacak. İkincisi, Olga, bir Topluluk Üyesi olarak da senden çok daha başkaydı. Ve üçüncü olarak, Kulakları beslemek işimize gelmiyor.

— Ben şimdi ne yapacağım peki?

— Ne istersen onu yap!

— Yok, böyle olmaz! diye araya girdi Stupitsin. Birbirlerine âşıksalar, bırakın evlensinler. Lukaşenko'nun evine gitmek yerine Olga'lara katılırsa, Dimitri'ye de bir çeyiz verebiliriz, Olga onları çekip çevirir.

— Marusya'nın babası kızı bırakmaz.

— O zaman Marusya kaçsın?

— Kaçamaz.

— Demek seni yeterince sevmiyor... Önünde sonunda o da bir Kulak elbet!

— Beni sevip sevmediği sizi ne ilgilendirir?

— Öyle bir ilgilendirir ki... Seninle çıkarı için evleniyor o çünkü... Sevseydi...

— Sevmediğini nerden biliyorsunuz? Babasına karşı gelemez.

— Gelemez ha! Öyleyse Komutanlar Kurulu o kızı niye düşünecekmiş?" dedi ordan Kudlati. "Sen bir Kulakla birlik olmak istiyorsun,

Lukaşenko da evine zengin bir damat girsin istiyor. Bundan bize ne? Oturumu kapayalım."

Lapot'un ağzı kulaklarına varıyordu: "Marusya'nın sevgisinin yetersizliği nedeniyle oturum kapanmıştır."

Oprişko, nereden geldiğini şaşırmıştı. Fırtına bulutu gibi dolaşıyordu Toplulukta. Küçüklere bağırıp çağırıyor, önüne gelene çatıyordu. Ertesi gün sarhoş olmuş, yatakhanede olay çıkarmış.

Komutanlar Kurulu, Oprişko'yu sarhoşluktan yargılamak üzere toplandı. Herkesin suratı bir karıştı. Oprişko da suratını sarkıtmış, duvara yaslanmıştı.

"Komutansın, tamam ama, burada özel bir suçlama nedeniyle bulunuyorsun," dedi Lapot. "Ortada durmalısın."

Gelenek buydu, sanık odanın ortasında dururdu.

Oprişko, ters bakışlarını Kurul başkanının yüzünde dolaştırdı, ve şöyle mırıldandı.

"Bir şey çalmış değilim, ortada durmayacağım."

Lapot, hiç istifini bozmadan, "Biz durdurmasını biliriz ama," dedi.

Oprişko, Kurula şöyle bir baktı, dediklerinin dedik olacağını anladı. Yaslanmakta olduğu duvardan koptu, odanın ortasına geldi.

"Pekâlâ, madem öyle...

— Hazrol duracaksın!" diye buyurdu Lapot.

Oprişko omuz silkti, alaylı bir gülüş güldü, ama gene de ellerini iki yanına sarkıttı ve doğruldu.

"Şimdi anlat bakalım sarhoş olmaya ve yatakhaneyi birbirine katmaya nasıl cesaret edersin, sen, bir Gençlik Kolu üyesi, bir komutan ve bir Topluluk Üyesi olarak bunu nasıl yaparsın! Anlat!"

Oprişko, ikiyüzlü bir çocuktu, işine geldiği zaman kabadayı kesilir, ortalığı birbirine katardı, ama aslında son derece önlemli, kurnaz bir diplomattı. Çocuklar onu iyi tanırdı, şu andaki tavrı da bu yüzden kimseyi şaşırtmamıştı. Daha önce Vetkovski'nin yürüttüğü göreve daha yeni atanan Yedinci Müfreze komutanı Jorka Volkov, Oprişko'ya doğru elini salladı:

"İşte gene başladı! Birdenbire melek kesildi şimdi! Bugün kuzu, yarın gene kabadayılık taslar.

— Sus, bırak konuşsun! diye bağırdı Osadçi.

— Ne söylememi istiyorsunuz? Yanlış bir iş yaptım, daha ne söyleyebilirim?

— Yok, buna nasıl cesaret ettiğini anlat bize!"

Oprişko, gözlerine dokunaklı bir hava verdi, zavallı pozlarında ellerini iki yana açtı:

"Burda cesaret edecek ne var? Üzüntüden içtim, insan sarhoş olunca ne yaptığını bilmiyor ki.

— Ha, demek bilmiyor? dedi Anton. Bilmiyorsan öğrenirsin. Bilgisiz kalacağını sanıyorsan, aldanıyorsun. Atın bunu Topluluktan, olsun bitsin! Sarhoş olanı kapı dışarı etmek gerek! Kimsenin de gözünün yaşına bakmak yok!"

Georgiyevski'nin gözleri faltaşı gibi açıldı, "Ama perişan olacak! dedi. sokaklarda sürtecek!

— Sürtsün!"

Osadçi, Oprişko'nun masum yüzüne alaylı alaylı baktı, "Çocukcağız üzüntüden içmiş, duymadınız mı! dedi. Neden öyle üstüne çullanıyorsunuz? Çocuğun derdi kendine yetiyor, siz de kalkmış Komutanlar Kuruluyla uğraştırıyorsunuz zavallıyı!

— Lukaşenko da eli boş gelmesini istemiyor, dedi Taranets.

— Bize ne? diye bağırdı Anton. Lukaşenko istemezse, bir başka Kulak bulur Oprişko kendine, zor mu?"

Georgiyevski kararsız görünüyordu. "Bence atmak doğru olmaz," dedi. "Ne de olsa eski bir Topluluk Üyesi. Evet, suç işledi, ama kendini yenileyebilir. Hem unutmamalıyız ki Marusya'yla ikisi birbirlerini seviyorlar. Onlara şöyle ya da böyle bir yardımda bulunmak gerek...

— Ne yani, bir sokak serserisinden mi söz ediyorsun?" diye sordu Lapot şaşkın bir tavırla. "Yenilenmek de ne demekmiş? Bu adam bugüne bugün bir Topluluk üyesi."

Schneider söz aldı. Schneider, sekizinci müfrezenin yeni komutanıydı. Bu kahramanlıklar müfrezesinde, Karabanov'un yerini almıştı. Sekizinci müfrezede, Fedorenko ve Korito gibi güçlü ve değerli kişiler vardı. Karabanov'un yönetimi altında büyük bir uyum içinde çalışıyor, birbirlerinin eksikliklerini, yetersizliklerini kapatarak büyük başarılar gösteriyorlardı. Karabanov, onları birer sapan taşı gibi yerli yerine yerleştirmesini, en olanaksız görülen işlerin bile üstesinden gelmelerini sağlamasını, en güç işler karşısında bir kazak azmi ve inadı yeşertmesini,

ve elbet bu arada Topluluğun onur bayrağını yükseklerde dalgalandırmasını çok iyi becerirdi. Başlangıçta Schneider başkanlığa pek yakışmamış gibi göründü. Ufak tefek, çelimsiz bir çocuktu. Saçı başı darmadağınıktı. Osadçi olayından beri Toplulukta bulunan Yahudi düşmanlığı yılanı başım kaldırmamıştı, ama Schneider'le herkes uzun süre alay etti. Rusça sözcükleri bazen bir garip söylüyor, tümceleri çocuklara gülünç geliyordu; tarla işlerinde de pek becerikli değildi. Ama zaman geçtikte sekizinci müfrezede yeni ilişkiler yeşerdi, tutumlar değişti. Artık herkes seviyordu Schneider'i; Karabanov'un kahraman arkadaşları, şimdi onunla gurur duyuyorlardı. Schneider çok zeki bir çocuk olduğunu, duygulu, neşeli bir yürek taşıdığını gösterdi kısa zamanda. En içinden çıkılmaz durumlarda, en çözümsüz olaylar karşısında, iri siyah gözlerinden müfrezeye yayılan ışık, çözümü bir anda yakalayıverir, ağzından en yerinde kararlar dökülürdü. Toplulukta kaldığı süre içinde boyu beş santim bile büyümedi belki, ama güçlü kuvvetli bir delikanlı haline geldi, yaz giysilerimiz olan kolsuz yelekleri utanmadan kuşanacak denli iri kaslar geliştirdi; sabanın titreyen kolları onun eline teslim edildi mi, herkes rahat bir soluk alabilir, işe yapılmış gözüyle bakabilirdi. Sekizinci müfreze oy birliğiyle onun Komutanlığa getirilmesini istemişti. Koval'la ben, bu isteği şöyle yorumlamıştık: "Müfrezeyi kendimiz çekip çevirebiliriz pekâlâ, ama Schneider'i de süs olarak başımıza istiyoruz."

Schneider, komutanlığa getirildiği ilk günden, Karabanov'un okulunu boşuna okumadığını, onun sınavlarından boşuna geçmediğini kanıtladı. Kendisine verilen konumu süslemekle kalmadı, onu korumaya da kararlı olduğunu gösterdi. Karabanov'un şimşekler gibi çakmasına, gümbür gümbür bağırmasına alışmış olan Fedorenko, yeni komutanının kendisine arada bir yönelttiği tatlı, yoldaşça uyarılara da alışıverdi.

İşte, şimdi söz isteyen Schneider, bu Schneider'di.

"Oprişko Topluluğumuza yeni gelmiş bir çocuk olsaydı, onu bağışlamak yerinde olurdu. Ancak şimdi, ne olursa olsun, onu bağışlamamalıyız. Oprişko, bu davranışlarıyla Topluluğa metelik vermediğini göstermiştir. Aynı davranışı yinelemeyeceğini mi sanıyorsunuz? Hepiniz gene bir gün kafayı çekeceğini pekâlâ biliyorsunuz. Oprişko'nun mutsuz olmasını istemem. Onun mutsuzluğunun bizi sevindirecek yanı yok. Ama bizim Topluluğmuzdan, bu güzel beraberlikten yoksun olarak yaşasın bakalım, o zaman değerini anlayacaktır. Ayrıca, Kulak numaralarının

bize sökmediğini de göstermeliyiz herkese. Sekizinci müfreze, Oprişko'nun Topluluktan çıkarılmasını istemektedir."

Sekizinci müfrezenin isteği, kararda etkileyici rol oynayan bir öğeydi. Çünkü bu birimde hemen hemen hiç yeni üye yoktu. Komutanlar başlarını ve gözlerini bana çevirdiler, Lapot, bana söz verdi:

"Durum apaçık ortada, Anton Semyonoviç. Siz ne düşündüğünüzü söyleyin.

— Çıkarın," dedim kısaca.

Oprişko, kendisine kimseden hayır gelmeyeceğini anlayınca, maskesini attı, saygılı, sakınmalı davranmayı bir yana bırakıp gerçek kişiliğiyle saldırıya geçti.

"Çıkarın ha? Bu da ne demek oluyor? Nereye gidecekmişim? Çalayım mı yani? Hırsızlık mı yapayım? Bunu mu istiyorsunuz? Sizin üstünüzde bir yetkili yok sanıyorsunuz galiba! Harkov'a gideceğim, görürsünüz!"

Herkes kahkahalarla güldü bu söz üzerine.

"Bak bu iyi işte! Harkov'a git! Onlar sana bir kâğıt verirler mutlaka, sen de kâğıdı alıp buraya gelirsin, tüm üyelik haklarından yararlanarak yaşar gidersin burda! Ah, ne güzel olur ama!"

Oprişko, saçmaladığını anladı ve hiç sesini çıkarmadı.

Lapot, gözlerini herkesin üzerinde dolaştırarak, "Demek yalnız Georgiyevski bu karara karşı, dedi, ve Nöbetçi komutan! diye seslendi.

— Buyrun!"

Toparlanıp ayağa kalkarak çağrıya yanıt veren Georgiyevski'ydi.

"Oprişko'yu Topluluktan çıkar!

— Tamam!"

Georgiyevski selâmını verdi, Oprişko'ya başıyla işaret ederek ardından gelmesini söyledi.

Ertesi gün, Oprişko'nun Lukaşenko'nun evine yerleştiğini öğrendik. Aralarında ne tür bir anlaşma yaptıkları konusunda en küçük bir fikrimiz bile yoktu, ama çocuklar, Marusya'nın borusunun öttüğünü, son sözü onun söylediğini anlatıyorlardı.

Kış sona ermek üzereydi. Martta, küçükler, buzdan sallara binerek Kolomak ırmağıyla birlikte gezmeye çıkıyorlardı; bu neşeli gezmelere, ördek yavruları da katılıyor, çocuklar, takvime göre çok doğal olan bu görünüm karşısında sevinçli şaşkınlıklar duymaktan kendilerini alamıyorlardı. Doğanın kışın insanları küstüren güçleri, uydurma sallar,

yüzen buz adacıkları ve ırmağın üzerine sarkan ağaç dallarıyla, geçmişini bağışlatıyordu. Elbet bu arada, yeterince nezle ve grip kurbanı görüldü.

Ama nezleler geçti, sisler dağıldı, göz açıp kapayıncaya dek, Kudlati, paltoların bahçenin orasında burasında unutulmaya başladığını gördü ve çocuklara gözdağı vermeye, onları, takvimle belirlenen zamandan iki hafta önce kolsuz yelek ve kısa pantolon dağıtmakla korkutmaya başladı.

"MIZIKÇILIK YOK"

Nisan ortasında, *Rabfak* öğrencilerimiz bahar tatiline geldi.

Bir deri bir kemiktiler, benizleri solmuştu. Lapot, yemekhanede iyice şişmanlatılmalarını sağlamak üzere öğrencilerin onuncu müfrezeye teslim edilmesini önerdi. Üniversiteliler, çocukların yanında "okullu" havaları basmadılar, bu beni özellikle sevindirdi. Karabanov, daha herkese doyasıya merhaba bile diyemeden tarlaları dolaşmaya, bir işlikten öbürüne koşmaya başladı. Belukhin, eteklerine yapışan küçüklere de söz yetiştirerek, bize Harkov'u ve öğrencilerin yaşantısını anlattı.

Akşamleyin yıldızlı göğün altında oturduk, tıpkı eski günlerde olduğu gibi Topluluğun sorunlarını tartıştık. Karabanov, son olaylardan büyük üzüntü duydu.

"İyi etmişsiniz elbet," dedi. "Madem ki Kostya burayı sevmediğini söylemiş, iyi etmişsiniz, cehennemin dibine dek yolu var! Daha iyisini bulsun kolaysa! Eh, Oprişko da bir Kulak zaten... Gün gibi ortada... Yeri de Kulakların yanıdır. Ama gene de, insan düşünüyor da, bu işte bir yanlışlık olsa gerek diyor. Bunu iyice düşünelim. Harkov'da çok daha değişik bir yaşamla karşılaştık biliyor musunuz... Orada yaşam başka... İnsanlar da başka...

— Peki, yani Toplulukta nasıl... Bizim insanlarımız kötü mü?

— Topluluktaki insanlar iyi, dedi Karabanov, çok iyi. Ama şöyle bir sağınıza solunuza bakın, Kulakların sayısı her geçen gün artıyor. Bir Topluluk burada yaşamını sürdürebilir mi? Ya, günlerini dur-susla geçireceksin, ya da çekip gideceksin.

— Yok, mesele bu değil, dedi Burun düşünceli düşünceli. Kulaklarla

savaşmalıyız. Bu ayrı bir konu. Şimdi, önemli olan bu değil. Asıl sorun, Toplulukta yapacak şeyin kalmamasından kaynaklanıyor bence. Yüz yirmi üye var, bir yığın da işçi.... Buna karşılık yapılacak iş belli: Ek, biç, ek, biç. Bir dirhem bal için bir çeki keçi boynuzu çiğnemeye benziyor bu. İş olarak doyurucu değil... Bir yıl daha böyle geçse, çocuklar sıkılacak, daha iyi bir uğraşın özlemini duymaya başlayacaklar."

Belukhin, bana biraz daha yaklaştı, "Grişa haklı!" dedi. "Bizim arkadaşlarımız, yani adımızı da söylemek gerekirse, serseriler, proleterdir, onlara sanayi işi gerek. Eh, tarlada çalışmak çok zevkli, falan, filan ama tarladan ne elde ediyoruz? Köye gitsek, küçük burjuvaziye katılmak zorundayız, bu da büyük bir ayıp... Sonra bir de, burjuvalara boş elle gidilmez, üretim araçlarına sahip olmak gerek, bir kulübecik, bir at, bir saban götüreceksin en azından. Oprişko gibi bir Kulak ailesine kapılanmak olmaz. Eee, nereye gideceğiz? Kala kala demiryolu onarım işlikleri kalıyor... Ordaki işçiler de kendi çocuklarını nereye koyacaklarını bilemiyorlar."

Üniversite öğrencileri sevinçle kendilerini tarlalara attılar. Komutanlar Kurulu da, büyük bir incelik göstererek onları özel müfrezelere komutan atadı. Karabanov tarladan büyük bir heyecanla dönüyordu.

"Ah, toprakla uğraşmayı ne kadar seviyorum, bilseniz! Ne yazık ki tarlada çalışmanın anlamı yok! İnsan tarlada çalışsa, toprağı sürse, ekse ve topraktan kumaş, çizme bitse, tarlalar dolusu makina, traktör, akordeon, gözlük, saat, sigara tarlalarda rüzgâra uyarak ipek gibi dalgalansa... Ah, ne güzel olurdu, ahh! Neden sanki şu dünyayı yaparken bana danışmadı körolasıcalar!"

Üniversite öğrencilerimiz, 1 Mayıs'ı bizimle birlikte kutlayacaklardı. Zaten iple çektiğimiz 1 Mayıs'ta, çifte bayram yapacaktık böylece.

Topluluk, eskiden olduğu gibi borazan sesiyle uyanıyor, özel müfrezeler, düzgün sıralar halinde, uygun adım tarlalara yollanıyor, bir an bile arkalarına bakmadan, yaşamı çözümleme çabalarıyla boşuna vakit harcamadan işlerine gidiyorlardı. En geri, en gelişmemiş çocuklar bile —örneğin Evgenyev, Nazarenko, Perelpelyatçenko ve daha birkaç kişi— ötekilere ayak uydurmaya başlamış, birer sorun olmaktan çıkmışlardı.

1925 yazında, Topluluğumuz, birbiriyle tam anlamıyla kaynaşmış eşsiz bir okul haline gelmişti; üstelik, hiç değilse dışardan bakıldıkta, ruhsal açıdan son derece sağlıklı bir topluluktu. Ama Çobot, gelişme yolumuzda durmadan ayağımıza takılan bir taş parçası gibiydi, onunla baş edemiyordum bir türlü.

Ağabeyini görmeye gitmiş olan Çobot, Martta döndüğünde, onun bayağı zengin olduğunu, ama ırgat çalıştırmadığını, orta halli bir köylü sayılacağını söylemişti. Çobot Topluluktan hiçbir yardım istemedi, ancak Nataşa sorununu ortaya attı.

"Bana ne söylüyorsun, git kendisiyle konuş," dedim. "Kararı verecek olan o."

Bir hafta kadar sonra kendini nerdeyse paralayarak geldi.

"Nataşa'sız yaşayamam! Onunla konuş, söyle benimle gelsin!

— Bana bak Çobot, çocuk değilsin artık, koskoca adam oldun! Onunla kendin konuşmalısın.

— Sen git dersen benimle gelecek, biliyorum... Ama ben söyleyince hiçbir şey çıkmıyor nedense.

— Ne diyor peki?

— Hiçbir şey demiyor, yalnızca ağlıyor."

Çobot, tetikli bir tavırla gözlerime baktı. Sözlerinin bende uyandırdığı izlenim önemliydi ona göre. Sözlerinin bana acı verdiğini gizleyemedim.

"Bunun bir yararı yok," dedim. "Onunla konuşacağım."

Çobot, kan çanağına dönmüş gözlerini bana çevirdi, varlığımın derinliklerine bakmaya çabaladı ve boğuk boğuk, "Konuş onunla," dedi. "Ama şunu unutma ki, Nataşa benimle gelmezse, canıma kıyarım!

— Bu ne saçma söz! diye bağırdım. Sen erkek misin yoksa süt çocuğu mu? Sözlerinden utanman gerek! Ayıp!"

Çobot, sözlerimi bitirmemi bekleyemedi. Sıranın üzerine yığıldı ve hüngür hüngür ağlamaya başladı. Acı ve umutsuzluk yüreğini doldurmuştu, kendinde değildi. Elimi alev alev yanan alnına koydum, hiçbir şey demeden baktım öyle. Birden fırladı, dirseğime yapıştı, birbiri ardına karmakarışık sözcükler dökmeye başladı.

"Bağışlayın... Biliyorum... Başınıza dert oluyorm... Ama elimden başka bir şey gelmez ki... İşte... Ben böyleyim... İşte... Her şeyi gördünüz...

her şeyi biliyorsunuz... Dizlerine kapanırım... Nataşa'sız yaşayamam ben!"

Bütün gece onunla konuştum; ve bütün gece ne denli çaresiz olduğumu gördüm. Yaşamın büyüklüğünden, parlak geleceklerden, tasarılardan, insan mutluluklarından söz ettim ona. Dikkatli davranmanın, planlamanın önemini anlattım, Nataşa'nın okula gitmesinin anlamını, eşsiz yeteneklerini anlattım; daha sonra ona yardımcı olabileceğini, ama şimdi uzak bir Bogodukhov köyüne gömülmemesi gerektiğini, orada sıkıntıdan öleceğini söyledim. Ama bunların hiçbiri, Çobot'un kulağına girmedi. Suratını bir karış sarkıtarak, dünyaya küs bir halde dinledi beni ve arada bir şu sözleri mırıldandı:

"Ne derse yaparım, ne isterse yaparım... Yeter ki benimle gelsin!"

Onu, konuşmaya başladığımız halde bıraktım, kendi üzerindeki denetimini yitirmiş bir varlıktı artık Çobot. Ertesi akşam, Nataşa'yı çağırttım. Sorumu dinlerken kılı kıpırdamadı, yalnızca kirpikleri titredi, gözlerini yüzüme çevirdi, hiçbir utanç izi taşımayan, tertemiz, pırıl pırıl bir sesle şöyle dedi:

"Çobot beni kurtardı... Ama şimdi okumak istiyorum.

— Yani onunla evlenmek, onun köyüne gitmek istemiyorsun, öyle mi?

— Ben okumak istiyorum. Ama siz git derseniz giderim."

O pırıl pırıl, apaçık gözlere bir kez daha baktım. Çobot'un ne durumda olduğunu bilip bilmediğini soracaktım. Ama nedense yalnızca şu sözlerle yetindim:

"*Pekâlâ, sen git, güzel güzel uyu.*"

Başını azıcık bir yana eğdi, ve bir çocuk gibi, "Yani gitmeyecek miyim? diye sordu.

— Hayır, gitmeyeceksin, okuyacaksın," diye yanıtladım onu dalgın dalgın ve düşünmeye başladım, öyle ki, odamdan sessizce çıktığını bile fark etmedim.

Çobot'u ertesi sabah gördüm. Beyaz Sarayın kapısında dikilmiş duruyor, anlaşılan yolumu bekliyordu. Başımla işaret ederek odama çağırdım. Masamın anahtarlarıyla sinirli sinirli oynuyordum; Çobot da sessizce bu hareketlerimi izliyordu; derken birden, kendi kendine konuşur gibi, "Demek gelmiyor," dedi.

Yüzüne baktım, ve orada, kendi kaybından başka hiçbir şeyi düşünmediğini gördüm. Bir omuzunu kapıya dayamış, pencere pervazının üst köşesine bakıyordu. Bir süre gözleri daldı, bir şeyler mırıldanıyordu.

"Çobot!" diye bağırdım.

Beni duymamış göründü, doğruldu, başını çevirip yüzüme bile bakmadan, bir hayalet kadar sessiz adımlarla gitti.

Gözümü ondan ayırmadım. Yemekten sonra özel müfrezedeki yerini aldı. Akşamleyin komutanı Schneider'i çağırttım.

"Çobot nasıl?

— Ağzını bıçak açmıyor.

— Nasıl çalıştı?

— Özel müfreze komutanı iyi çalıştığını söylüyor.

— Şu birkaç gün gözünü ondan ayırma. Bir şey fark edersen gel hemen bana söyle.

— Biliyorum... Tamam, söylerim," dedi Schneider.

Çobot, suskunluğunu daha birkaç gün korudu. Ama işini aksatmaı, akşam yemeklerine gelmemezlik de etmedi. Benden uzak durmaya çalışıyor gibi geldi bana. Arife akşamı, ona özel görev vererek, binalara afiş asmasını istedim. Merdiveni özenle çıkardı, çivi istemeye bana geldi.

"Bana çivi kâğıdı verin.

— Ne kadar?"

Gözlerini tavana kaldırdı, bir şeyler fısıldadı, ve beni yanıtladı:

"Bir kilo yeter sanırım."

Çalışmasını izledim. Özenle çalışıyor, afiş ve pankartları dümdüz çivilemeye çabalıyor, yanındaki merdivende duran yoldaşına, "Az daha yukarı... biraz daha... tamam... çivile..." gibi buyruklar veriyordu.

Çocuklar, bayram hazırlıklarından çok hoşlanırlardı; hele 1 Mayıs bayramını iple çekerlerdi, çünkü bu, aynı zamanda baharın geldiğini de müjdeliyordu. Ne var ki bu yıl 1 Mayıs, ağlanası bir durumda geldi: Arife günü sabahın erken saatlerinden beri yağmur yağıyordu. Yarım saatliğine kesiliyor, sonra gene çiselemeye başlıyor, tıpkı güz yağmuru gibi inatla ve ince ince iniyordu yere. Ama gece yıldızlar gökyüzünde yanıp sönmeye başladı. Yalnızca batıda, mor bir çürük gibi duran sıkkın ve donuk bulut,

Topluluğun üzerine, hiç de dostça olmayan, donuk bir gölge düşürüyordu. Çocuklar toplantıdan önce tüm işleri bitirmek için paralanıyor, oradan oraya koşuyorlardı. Giysiler hazır olmalı, saçlarda berberlik iş kalmamalı, herkes yıkanmalı, yatak çarşafları değişmeliydi. Kapının önünde davulcular, müzik aletlerinin pirinç kısımlarını külle parlatıyorlardı. Bunlar, yarının kahramanlarıydılar.

Davulcularımızın üstüne yoktu. O İlk Müfrezelerin, karmakarışık bir gümbürtüden başka bir ses çıkaramayan acemi, zavallı trampetçileriyle bugünküler arasında dağlar kadar fark vardı. Gorki trampetçileri, altı ay boşuna taban tepmemiş, alay bandosundan boşuna ders almamıştı. İvan İvanoviç dışında herkes hoşnuttu davulcularımızdan.

"Korkunç bir yöntemleri var, korkunç!" diyordu o.

İvan İvanoviç, gözlerini iri iri açıp dehşetle bir noktaya bakıyor, bu yöntemi betimliyordu bana. Çalınan bu harikulade tekdüze müzik insanın gözü önünde bir kadın, tütün, peynir, katran ve buraya aktarılamayacak nitelikte, ancak davul çalma sanatında çok önemli bir görevi yerine getiren bir başka şeyi canlandırıyordu. Bu "korkunç yöntem" başarıya ulaşıyor olacaktı ki, davulcularımızın müziği, güzellik ve anlamlılık açısından tüm ötekileri bastırıyordu. Birkaç müziğimiz vardı, "Yürüyüş", "Uyanış", "Bayrak Yürüyüşü", "Gösteri Yürüyüşü", "Savaş Yürüyüşü". Bunların hepsinin kendilerine özgü titreşimleri, keskin, belirgin notaları, yumuşak, mırıltıyı andıran tatlı gümbürtüleri, sonra ani patlamaları, oyunlu, işveli dans ritimleri vardı. Davulcularımız, işlerini öyle iyi başarıyorlardı ki, onları dinleyen Halk Eğitim Bakanlığı denetimcileri bile, müziklerinin, toplumsal eğitim davasına, pek öyle yabancı bir ideoloji getirmediklerini itiraf etmek zorunda kalmışlardı.

Akşam üzeri, genel toplantıda, bayram hazırlıklarımızı gözden geçirdik, yalnız bir ayrıntı konusunda yeterince aydınlanamadık: Yarın yağmur yağacak mıydı? Günlük iş buyruğuna, "Nöbetçi havanın iyi olmasını sağlayacak," tümcesinin yazılmasını öneren şakacılar çıktı. Ben, yağmur yağar, diyordum, Kalina İvanoviç'le Silanti ve öteki hava uzmanları da aynı görüşteydiler. Ama çocuklar tüm korkularımıza karşı koyuyorlardı.

"Yağarsa ne olur? diye bağırdılar sonunda.

— Islanırsınız.

— Şeker miyiz eriyeceğiz?"

Sabahleyin yağmur yağması halinde kasabaya gidilip gidilmeyeceğine karar almak üzere oylama yapmak zorunda kaldım. Yalnız üç el "hayır" oyuna katıldı, bunlardan biri de benim elimdi. Çocuklar utkulu bir kahkaha attılar, biri bağırdı:

"Biz kazandık!"

Bundan sonra ben şöyle dedim:

"Unutmayın, gökten taş yağsa gideceğiz, böyle karar aldık!

— Gideceğiz! diye bağırdı Lapot.

— O zaman mızıklanmak yok ama! Bugün kahraman kesilip yarın yelkenleri suya indirebilirsiniz. Yarın sabah, 'Vay, yağmur var, vay soğuk var,' diyebilirsiniz!..

— Hiç mızıkladık mı?

— Peki, bu da anlaşıldı: Mızıkçılık yok!

— Pekâlâ! Mızıkçılık yok!"

Sabahleyin donuk bir hava, alçak bir gökyüzü, ve yağmur serpintileriyle karşılaştık; yağmur, arada bir bardaktan boşanıyor, yerlerde seller oluşturuyor, sonra gene sessiz sessiz çiselemeye çekiliyordu. Güneşin ışıyacağını ele verecek küçücük bir belirti bile yoktu.

Beyaz Saraya gittiğimde, çocukların dimdik sıra olduğunu gördüm; yürüyüşe hazırdılar, yan gözle yüzüme bakıyor, ne diyeceğimi merak ediyorlardı; bense yüzüme kaskatı bir maske takmış duruyordum. Derken sıranın arasından tek tük "Mızıkçılık yok!" sözcükleri duyuldu. Çocukların sesinde tatlı bir alay da okunuyordu.

Anlaşılan, yoklamak amacıyla, bayrak takımından birini bana koşturdular.

"Bayrağı alacak mıyız?

— Bayraksız nasıl gideriz?

— Şey, yağmur yağıyor da.

— Buna da yağmur mu diyorsunuz? Kasabaya gidinceye dek bayrağı açmayız!"

Bayrakçı, duyulur duyulmaz bir sesle "Tamam!" dedi.

Saat yedide borazanlar çalındı. Taburumuz, tam saatinde kasabaya doğru yola çıktı. kasabanın merkezi, on kilometre uzaklıktaydı. Aşılan her kilometrede yağmur gücünü artırdı. Kasaba meydanında hiç kimse yoktu, gösteriler kaldırılmıştı anlaşılan. Dönüşte yağmur artık çıldırdı,

ama umurumuzda değildi, çünkü hepimiz iliklerimize dek ıslanmış bulunuyorduk. Botlarımdan, ağzına dek doldurulmuş kovadan taşar gibi su boşalıyordu. Taburu durdurdum, ve çocuklara şöyle dedim:

"Davullar ıslandı, şarkı söyleyelim. Bazı sıraların düzgün olmadığına, bazılarının davula adım uydurmadığına da dikkatinizi çekmek isterim. Bir şey daha var, başlarınızı dik tutacaksınız."

Çocuklar kahkahalarla gülmeye başladılar. Yağmur, oluk oluk yüzlerine boşalmaktaydı.

"İleri marş!"

Karabanov, duruma son derece uygun bir türkü tutturdu, öyle ki, türkü de kahkahalarla karşılandı:

Battı balık yan gider
Dünya bana vız gelir...

İlk dörtlüğü tek başına söyledi, ama yinelemeye başlayınca herkes ona katıldı, terk edilmiş ve yağmur sularıyla doyasıya ıslanmış sokaklar, türküye boğuldu.

Çobot, benim yanımda, birinci sırada yürüyordu. Ne türkü söylediği vardı, ne de yağmuru umursadığı. Önlerde, davulcuların ötesinde bir noktaya daldırmıştı gözlerini, inatla bakıyordu; sürekli olarak kendisini izlediğimin farkında değildi.

İstasyonu geçince, çocukların sırayı bozabileceklerini söyledim. Hiç kimsede tek bir kuru sigara ya da bir lokma sıkıştırılmış tütün kalmamıştı, bu yüzden herkes benim deri tabakamın çevresine üşüştü. Çocuklar, böbürlenerek sözlerini tuttuklarını anımsattılar bana:

"Henüz mızıklayan yok!

— Hele durun bakalım, dedim onlara. Şu köşeyi dönmeye kalmadan gökten taş yağmaya başlayacak, o vakit ne diyeceksiniz?

— Başımıza taş düşmesi pek hoş olmasa gerek, dedi Lapot. Ama beterin de beteri var, makinalı tüfek taştan daha fenadır örneğin."

Topluluk sınırlarına girmeden gene sıra olduk, uygun adım yürüyerek türkümüzü sürdürdük. Ancak, şarkıcıların, giderek artan yağmur sesini bastırmaları hayli güç oluyordu. Bu arada, dönüşümüzü selamlarcasına yılın ilk gök gürültüsü duyuldu. Başlarımız dimdik, göğüslerimiz kabarık

bir halde, rap rap yürüyerek girdik Topluluğa. Her zaman olduğu gibi bayrağı selâmladık; çocuklar, ancak ondan sonra yatak odalarına koşuşmaya başladılar. Arkalarından seslendim: "Bayramınız kutlu olsun!"

Çocuklar birden döndü, ıslak şapkalarını havaya fırlatarak bağırmaya başladılar; sonra komut buyruk beklemeden bana doğru koştular. Beni havalara attılar, botlarıma dolmuş olan sular yağmurla birlikte üstüme başıma aktı.

Bir saat kadar sonra, toplanma salonuna bir slogan çivilendi. Uzunca bir afişte yalnızca şu iki sözcük yazılıydı: "Mızıkçılık yok!"

ZOR GÜNLER

Çobot, 3 Mayıs akşamı kendini astı.

Nöbetçi müfrezesi sabaha karşı beni uyandırdı; camın tıkladığını duyduğum anda ne olduğunu anlamıştım. Çobot'un ipini az önce kesmişlerdi, ahırların ordaydılar ve fener ışığında onu diriltmeye çabalıyorlardı. Ekaterina Grigoryevna'yla çocuklar uzun süre uğraştıktan sonra soluk almasını sağlamışlardı, ama Çobot, hiç ayılmadı, o gün akşama doğru da öldü. Kasabadan çağırdığımız doktorlar onu kurtarmanın olanaksız olduğunu söylediler. Ahırdaki asma kattan asmıştı kendini, bu katta ayakta durmuş, ve anlaşılan, ilmiği boynuna geçirmiş, aşağı atlamıştı. O düşmenin hızıyla boyun kemiği kırılmıştı.

Çocuklar, Çobot'un kendini öldürdüğü haberini pek öyle tepkiyle karşılamadılar. Hiç kimse, özellikle üzüldüğünü gösteren bir davranışta bulunmadı, yalnızca Fedorenko:

"Zavallı Kazak," dedi. "İyi bir Budyonni süvarisi olurdu yaşasaydı."

Lapot, Fedorenko'yu yanıtladı hemen:

"Hiçbir zaman bir Budyonni askeri olamazdı ondan! Bir Kulak olarak doğdu, bir Kulak olarak öldü. Onu asıl öldüren de açgözlülüğünden başka bir şey değil."

Koval, Çobot'un tabutunun bulunduğu toplantı salonuna azarlamalı bir öfkeyle baktı, başında nöbet tutmayı inatla istemedi, cenazeye de gelmedi.

"Çobot gibilerini kendi ellerimle asarım... Saçma sapan aptallıklarıyla sorun yaratıp insanların ayağına dolaşıyorlar..."

Yalnızca kızlar ağlıyordu, Marusya Levçenko bile gözlerini kuruluyor, sonra öfkeyle haykırıyordu:

"Aptal! Kazkafalı! Şu yaptığı kepazeliğe bakın! Bir de gidip onunla birlikte ev açacaksın, oturup kalkacaksın... Nataşa'nınki de şansmış yani! İyi ki gitmemiş onunla kızcağız. Dünyada sürüyle Çobot var, hepsini mutlu etmek Nataşa'ya düşmedi ya! Hele daha birkaç Çobot assın kendini de biz de kurtulalım!"

Nataşa ağlamıyordu. Kızların yatakhanesine gittiğimde, korkulu bir şaşkınlıkla baktı bana. Ve yavaşça sordu:

"Şimdi ben ne yapacağım?"

Bu soruyu benim yerime Marusya yanıtladı:

"Sen de git kendini as bari! O salakta senin ayağının altından çekilecek kadar akıl varmış, sen ona şükret! Yaşasaydı tüm yaşamını işkenceye boğacaktı. Şimdi o ne yapacakmış! Soruya bak! Rabfak'a gittiğinde uzun uzun düşünecek vakit bulursun!"

Nataşa gözlerini kaldırdı, öfkeden köpüren Marusya'ya baktı, sonra bir kedi gibi ona sokuldu.

"Peki... Madem öyle..."

Marusya, saldırgan bir pırıltıyla parlayan gözlerini bana çevirdi, "Nataşa'nın koruyucusu ben olacağım bundan böyle," dedi.

Onların önünde eğildim:

"Ah, rica ederim Levçenko Yoldaş, dedim. Benim de size katılmama izin verir miydiniz acaba?

— Kendinizi asmayacağınıza söz verirseniz, evet! Beş para etmez koruyucular var bu dünyada, biliyorsunuz. Öyle korunmaktansa korunmamak daha iyidir!.."

Selâm çaktım, "Tamam!" dedim. "Boynumu ilmikten sakınmaya çalışacağım."

Nataşa, Marusya'nın kollarından sıyrıldı, yeni koruyucularına gülümserken, azıcık yüzü bile kızardı.

"Gel bir iki lokma bir şeyler ye," dedi ona Marusya.

Sorunun bu yönü, içimi rahatlatmıştı bir bakıma.

Akşama doğru soruşturma yargıcıyla Maria Kondratyevna geldiler.

Soruşturma görevlisini, Nataşa'yı sorguya çekmemeye razı ettim; sözünün eri, işini bilir bir adammış; bir tutanak düzenledi, sunduğumuz yemeği yedi ve gitti. Maria Kondratyevna, ağlamak üzere Toplulukta kaldı. Herkes uyuduktan sonra, gecenin geç saatinde Kalina İvanoviç'le birlikte çalışma odama geldi, bitkin bir durumda kanepeye yığıldı.

"Senin bu çocuklar birer canavar!" dedi. "Yoldaşları ölüyor, onlar ki-ki-ki gülüyorlar! O senin Lapot da her zamanki gibi orada burada dolaşıyor."

Ertesi gün Rabfak öğrencilerini geçirmeye gittim. İstasyona giderken Verşnev duygu ve düşüncelerini dile getirdi:

"Ço-ço-çocuklar işin a-a-aslını anlamıyorlar. Adam, yaşamından hayır gelmediği için ölmeye karar vermiş. Onlarsa, Nataşa yü-yü-yüzünden öldüğünü sanıyorlar, oysa çocuk yaşama karşı dayanç gösterememiş, o-o-o yüzden asmış kendini."

Belukhin başını iki yana salladı.

"Hiç öyle değil! dedi. Çobot hiçbir zaman doğru dürüst bir yaşam süremezdi. Adam değil, bir köleydi o. Artık efendiler ortadan kalkınca, Nataşa'yı gözünde Tanrılaştırdı.

— Çok fazla kurcaladınız bu işi çocuklar, dedi Semyon. Bu hoşuma gitmiyor! Biri kalkmış, kendini asmış... İyi, güzel, bir çizgi çekersin, olur biter! Biz yarını düşünmek zorundayız. Ben size bir şey söyleyeyim mi, bu Topluluk bir an önce buradan çekip gitmezse herkes kendini sallandırmaya başlayacak."

Dönüşte, Topluluğumuzun önünde uzanan yolların neler olduğu üzerinde düşünmeye başladım. İçimizde bir bunalım başgöstermiş, bu bunalım birden büyümüştü; en fazla değer verdiğim şeylerin çoğu —beş yıllık çalışma süresince hemen hemen mucize gibi yaratılmış olan o pırıl pırıl, canlı şeylerin— ne denli alçakgönüllü olursam olayım, çok değerli olduklarını kendimden gizleyemeyeceğim o şeylerin çoğu birbirine dolanıp uçuruma yuvarlanmak üzereydiler.

Bizimki gibi bir toplulukta bireylerin önlerinde uzanan yolların belirsizliği, bir bunalım oluşturamaz. Bireylerin gelecekleri, hiçbir zaman açıkça ve kesinlikle belirlenmiş değildir. Hem bir bireyin geleceğinin açıklıkla belirlenmiş olması ne demektir? Topluluktan soyutlanmak, küçük burjuva duygu ve düşünceleri geliştirmek, yani yarın ne yiyeceğini

hesaplamak, her zaman için geçerli bir nitelik edinmek... Bu nitelikler ne olabilir? Marangoz, ayakkabıcı, değirmenci... Yok, hayır, bizim yaşantımızda, on altı yaşındaki bir çocuk için sahip olunması gereken en değerli nitelik, mücadeleci olmak ve insan olmaktır.

Çocukların oluşturduğu bu topluluğun gücünü düşündüm ve birden yanıldığımı anladım. Tamam, bulmuştum! Neden daha önce düşünemedim bunu! Bütün bunların tek nedeni durağanlıktı. Bir topluluk yaşamında durağanlığa bir an olsun yer verilmemeliydi.

Çocuk gibi sevinçliydim o anda. Oh, ne güzel! Ne harikulade! Diyalektik her şeyi çözümler! Özgür bir çalışma topluluğu asla yerinde sayamaz. Genel gelişmenin evrensel yasası gerçek gücünü daha yeni göstermeye başladı. Özgür insan yaşantısının varlık nedeni hareket, aynı şeyi ortadan kaldıracak şeyse durağanlıktır!

Evet, hemen hemen iki yıldır hareketlilikten yoksunduk, hep aynı tarlalar, aynı çiçek yatakları, aynı marangoz işliği, ve aynı bahar, aynı kış...

Büyük buluşumun ne etki uyandıracağını anlamak üzere çocukların gözlerine bakmak için bir an önce Topluluğa varmaya can atıyordum.

Beyaz Saray'ın önünde iki taksi duruyordu. Lapot beni şu bilgiyle karşıladı:

"Harkov'dan bir kurul geldi.

— İyi, diye düşündüm. Bu sorunu da hemen çözümleriz."

Büromda üç kişi beni bekliyordu: Lyubov Savelyevna Jurinskaya; güçlü kuvvetli ama artık genç denemeyecek denli yaşlı, yılların izini taşıyan vişne çürüğü renkli bir giysi giymiş, parlak, iri gözlü bir kadın daha; bir de, ne sarışın ne kızıl, ne sakallı, ne de sakalsız, ya da küçücük bir sakalı olan, özellikten yoksun bir kişi. Bunun bir elinde bir çanta vardı, gözlükleri, hep eğreti duruyordu, bu yüzden boş eliyle durmadan onları yerleştiriyordu.

Lyubov Savelyevna, incelik olsun diye zorla gülümseyerek beni arkadaşlarına tanıttı.

"İşte Yoldaş Makarenko! Sizi tanıştırayım! Varvara Viktorovna Bregel, Sergey Vasilyeviç Çaikin."

En büyük amirim olan Varvara Viktorovna'nın Topluluğa gelmesine

hiçbir diyeceğim yoktu, ama bu Çaikin de kim oluyordu? Eğitbilim profesörü olduğunu duymuştum. Bir çocuk yuvasının müdürü falan mıydı acaba?

Bregel, "Özel olarak sizin yönteminizi incelemeye geldik, dedi.

— Buna kesinlikle karşı çıkıyorum, dedim. *Benim* yöntemim diye bir şey yok.

— Öyleyse ne yöntem uyguluyorsunuz?

— Olağan eğitim yöntemi."

Bregel, alaylı alaylı gülümsedi.

"Pek olağan bir yöntem olmadığı kesin, dedi. Bununla birlikte inceledikten sonra bir karara varacağız."

Sonra, insanların, terminolojiyle oyun oynadığı o son derece sevimsiz konuşmalardan biri başladı; bu insanlar, terminolojinin gerçekliği tanımlayacağına inanmaktaydılar. Kısa kesmek için şöyle dedim:

"Sizinle böyle konuşmak istemiyorum. Dilerseniz size bir rapor vereyim, ama şimdiden söyleyeyim, en azından üç saat dinlersiniz."

Bregel, önerimi uygun buldu. Hemen, orada oturduk, kapımızı kapadık, anlatmaya başladım. Beş yıllık bir dönem içinde yaşanan deneyleri, kuşkuları, kaygıları, izlenimleri ve kavramları, sözcüklerle ifade edebilmek için elimden geleni yapıyordum; hiç de kolay bir iş değildi bu. Son derece önemli ve etkileyici fikirleri doğru olarak ifade edecek sözcükleri bulduğumu, akıcı bir dille, güzel ve anlamlı konuştuğumu sanıyordum. Elimdeki ameliyat bıçağını önlemli bir gözüpeklikle oradan oraya daldırıyor, o güne dek gizemli bir örtü altında kalmış alanları gözler önüne seriyor, geleceğin neler getirmesi gerektiğini, yarının güçlükleriyle nasıl savaşılacağını anlatıyordum. Ama ne olursa olsun büyük bir içtenlikle konuşuyor, kimsenin ne düşüneceğini umursamıyor, ve bana göre "kuram"ın bir ölçüde etkisiz, değersiz olduğunu, konulduğu yerde yama gibi kaldığını göstermekten sakınmıyordum.

Jurinskaya beni dinlerken gözleri ve yüzü neşe içinde parıldıyordu. Bregel, renk vermemeye çabalıyordu. Çaikin'in ne düşündüğünü merak edip kafamı yormadım. Sözlerimi bitirdiğimde, Bregel tombul parmaklarını masanın üzerinde tıklattı ve içtenlik mi, yoksa alay mı içerdiği belli olmayan bir tavırla, şu sözleri söyledi:

"Hı-hı... çok ilginç doğrusu, son derece ilginç. Öyle değil mi Sergey Vasilyeviç?"

Çaikin gözlüğünü yerine yerleştirdi, önündeki kâğıda eğildi, bilgiçliğine yaraşır bir kibarlıkla, yüzünü şekilden şekle sokarak ne denli saygılı bir kul olduğunu göstermeye, bu saygısının da yapmacık olduğunu belli etmemeye çabalayarak şu söylevi verdi:

"Bütün bu anlatılanlar iyi, güzel elbet... Ancak, bazı noktaların aydınlığa kavuşması gerek bence... Şöyle ilk bakışta, bazı... şeyyy... teoremlerinizin yani önermelerinizin doğruluğu konusunda kuşku duyduğumu da belirtmek isterim. Gerçi, siz bu önermeleri büyük bir coşkuyla aktardınız bize... Bu sizin ne denli içtenlikli olduğunuzu kanıtlar. Bu çok güzel bir şey. Ancak, örneğin, daha önceden bildiğimiz bir noktayı açıklamanızı beklediksе de, atladığınızı gördük... Bu nokta da şey yani, burada bir çeşit yarışmalar düzenleniyormuş. Çocuklar birbirleriyle yarışıyorlarmış. En fazla iş yapan ödüllendiriliyor, en az yapan suçlanıyormuş. Tarlalarınızı sürerken böyle bir yarışma yapıldı, öyle değil mi? Bu konuda hiçbir şey söylemediniz... Belki yalnızca unuttuğunuz için... Ancak ben, yarışmanın tam anlamıyla bir burjuva yöntemi olduğu konusundaki görüşümüzü paylaşıp paylaşmadığınızı bilmek istiyorum. Yarışma, nesnelerle insanlar arasındaki dolaysız ilişkileri yok ederek, onların yerine dolaylı ilişkiler geliştirir; bu bakımdan yarışma bize göre geçerli bir yöntem değildir. Bu bir. İkincisi, çocuklara tatil günleri cep harçlığı veriyormuşsunuz, ancak, herkesin harçlığı aynı değilmiş, kişilere, sözümona hak ettikleri harçlığı veriyormuşsunuz. Böyle yapmakla, çocuklardaki içsel dürtüleri etkisiz kılıp onun yerine dışsal dürtüler yarattığınızın farkında değil misiniz? Bu da sizce son derece maddeci bir ruhsal gelişmeye yol açmaz mı? Sonra, bir de ceza verdiğiniz söyleniyor. Cezanın köle ruhlar geliştirdiğini bilmeniz gerekir, oysa biz, özgür kişilikler istiyoruz, davranışları kızılcık sopasından korku duymakla, ya da herhangi bir cezadan sakınmakla değil, içsel dürtülerle ve siyasal bilinçle yönlendirilen çocuklar yetiştirmek istiyoruz..."

Bu Çaikin denen adam daha pek çok şey söyledi. Onu dinlerken Çehov'un, bir deliyi öldüren adamı anlatan öyküsünü anımsadım. Sonra, Çaikin'i öldürmeye gerek bulunmadığına karar verdim, ona şöyle güzelce bir sopa çekmek yetecekti, ama kızılcık sopasıyla, ya da kamçı gibi bir eski düzen gereciyle değil, basit bir kayışla, işçinin pantolonu düşmesin diye beline taktığı türden bir kayışla evire çevire dövmeliydi bu adamı.

Bu, ideolojik açıdan doğru bir uygulama olacaktı. Bregel, Çaikin'in sözünü keserek bana sordu:

"Neden gülümsüyorsunuz? Yoldaş Çaikin'in söyledikleri gülünç mü sizce?

— Hayır, hayır, dedim. Hiç de gülünç değil.

— Acıklı mı öyleyse?" dedi Bregel. Böylece ilk kez gülümsediğimi görüyordum.

"Hayır! Hiç acıklı değil! Ne gülünç, ne acıklı. Olağan sözler."

Bregel, gözlerimin içine içine baktı, göğüs geçirdi.

Şakayla karışık, "Sizin canınızı sıkıyoruz, değil mi? dedi.

— Zarar yok... insanların boyuna canımı sıkmasına alışığım. Ben daha kötülerini de gördüm."

Bregel birden bir kahkaha kopardı.

"Hep şaka ediyorsunuz Yoldaş Makarenko," dedi. Sonra toparlandı, "Ama gene de, Sergey Vasilyeviç'e bir yanıt vermelisiniz, diye ekledi. Bir şeyler söylemeyecek misiniz?"

Bregel'e ciddi bir tavırla baktım; gözlerimde biraz da rica okunsa gerekti:

"Bu soruların yanıtını Bilimsel Eğitim Kurulu araştırsa daha iyi olur bence. Onlar her şeyin en doğrusunu yapmayı bilirler, öyle değil mi? Şimdi gelin bir güzel karnımızı doyuralım, ne dersiniz?"

Bregel azıcık alındı bu sözlerimden, "Pekâlâ, dedi. Ha, bir de şunu soracaktım, Oprişko adlı öğrencinizi Topluluktan atmışsınız, doğru mu?

— Sarhoşluktan atıldı.

— Şimdi nerede peki? Sokaklarda, değil mi?

— Hayır, hayır! Çok yakınımızda. Bir Kulakla oturuyor.

— Yani onu oraya evlatlık olarak mı gönderdiniz?"

Gülümsedim, "Eh, onun gibi bir şey, dedim.

— Orada oturuyor yani? Emin misiniz?

— Evet, adım gibi eminim. Lukaşenko adında bir Kulakla oturuyor. O değerli köylü, daha iki serseriyi 'evlatlık' almış bulunuyor.

— Bu konuyu irdeleyeceğiz.

— Lütfen, lütfen... iyi olur."

Yemeğe gittik. Yemekten sonra Bregel'le Çaikin dolaşmak istediler. Şapkamı çıkararak Lyubov Savelyevna'yı selâmladım:

"Ah, sevgili Halk Eğitim Komserliği yetkilileri! Burada çok sıkışık durumdayız, elimizden geleni de yaptık. Altı aya kalmaz hepimiz sinir hastası oluruz bu durumda. Bize büyük bir şeyler verin, işten başımızı döndürecek, bize göz açtırmayacak bir şeyler verin. Sizin yalnız ilkeleriniz değil, daha başka şeyleriniz de var!"

Lyubov Savelyevna güldü.

"Sizi çok iyi anlıyorum, dedi. Bu işi hallederiz. Gelin konuşalım bu konuda! Ama durun bir dakika... Siz yalnız ve yalnız gelecekten söz ediyorsunuz! Bu denetime canınız sıkılmadı mı, hiç alınmadınız mı?

— Hayır efendim! Neden alınayım! Başka türlü olamazdı ki?

— Peki varılan yargılar... Çaikin'in soruları sizi üzmüyor mu?

— Neden üzsün? Bilimsel Eğitim Komitesi o sorunları çözecek, değil mi? Bunun tasası bana düşmez!"

Bregel, o gece yatmadan önce izlenimlerini anlattı bana.

"Eşsiz bir topluluksunuz," dedi. "Ama ne olursa olsun, yöntemleriniz korkunç!"

İçin için sevindim, iyi ki bunlar davulcularımızın nasıl eğitildiğini bilmiyorlardı!

Bregel, "İyi geceler," dedi. "Ha, az daha unutuyordum, Çobot'un ölümünden sizi sorumlu tutmak kimsenin aklından geçmedi..."

Derin şükranlarımı dile getirmek üzere saygıyla eğildim!

ZAPOROG[1] TOPRAKLARI

Bir yaz daha geldi. Ve biz, bir kez daha, güneşe ayak uydurarak, özel müfrezeler halinde tarlalara vurduk, Bayrak müfrezesi olan dördüncü özel, bir kez daha işe koyuldu. Başlarında, her zamanki gibi Burun bulunuyordu.

Üniversite öğrencilerimiz, haziran ortalarında Topluluğa geldiler; sınıf

[1]Zaporoglar: XVI. ve XVIII. yüzyıllarda Dinyeper ırmağındaki Kortitsa adasında özerk bir askeri topluluk oluşturan Kazaklar. Çocuklar, şakadan Kazak geleneklerine öykünüyor, Zaporog rolü yapıyorlar.

geçme utkularından başka iki yeni üyeyi de yanlarında getirdiler: Topluluk üyesi olmaları nedeniyle gelmekten başka seçenekleri bulunmayan Oksana'yla Rakhil'di bunlar. Onlarla birlikte, kaşları ve gözleri görülmedik siyahlıkta bir yaratık olan Çernigov'un kızı da geldi. Adı, Galya Podgornaya'ydı. Semyon onu genel toplantıya getirdi, herkese tanıttı ve şunları söyledi:

"Şura size mektup yazarak bu Çernigov'un kızma yanık olduğumu söyledi. Böyle bir şey yok! Komsomol sözü veriyorum ki ona hiç yan gözle bakmadım! Galya'nın, tatilde gidecek bir... ne derler, yeri yok yani! Bu yüzden buraya getirdim. Siz ölçün tartın, kimin haklı kimin haksız olduğuna karar verin sevgili arkadaşlar."

Semyon otların üzerine çöktü — toplantı bahçede yapılmaktaydı.

Çernigov'un kızı şaşkın gözlerle bizim toplumumuza bakıyordu, yalınayak, çıplak kollu, bazıları düpedüz çıplak insanlardan oluşan bir toplumdu bu. Lapot dudaklarını büzdü, gözlerini kıstı, koskocaman, pürüzsüz gözkapaklarını bir iki açıp kapadı ve boğuk bir sesle şöyle dedi:

"Rica etsek, Yoldaş Çernigovka, acaba bize şey... söyler misiniz... yani..."

Çernigovka da, orada bulunan herkes de kulak kesildi.

"... Şeyyy... 'Babamız'ı tanıyor musunuz?..."

Çernigov'un kızı kızarıp bozardı, çekingen bir tavırla, "Hayır," dedi.

— Yaa, demek öyle!" dedi Lapot. Dudaklarını biraz daha büzdü, biraz daha gözlerini kırpıştırdı. "Peki, 'Amentü'yü biliyor musunuz?

— Hayır, bilmiyorum.

— H-mmm! Peki Dinyeper Nehrini geçebilir misiniz acaba?"

Çernigov'un kızı allak bullak oldu bu soru üzerine. Ne diyeceğini bilemedi.

"Bilmem ki... İyi yüzerim, herhalde Dinyeper'i de geçebilirim..."

Lapot, düşünebilmek için büyük bir çaba harcayan bir ahmak havalarında kalabalığa döndü. Dudaklarını uzatmıştı gene, gözlerini durmadan kırpmaktaydı; burnunu ve de elinin işaret parmağını havaya kaldırdı, yüzünde en küçük bir gülme izi görülmüyordu.

"Durumu kısaca şöyle özetleyebiliriz. 'Babamız'ı tanımaz, 'Amentü' hakgetire. Dinyeper'i geçebilir. Ya da belki geçemez, ha?

— Geçer, geçer, diye bağırdı çocuklar.

— Peki, Dinyeper'i geçemezse, hiç değilse Kolomak'ı geçebilir mi acaba?"

Çocuklar hep bir ağızdan gülerek, "Geçeeer! Geçeeer! diye bağırdılar.

— Öyleyse Zaporog süvarilerine katılabilir, ha?

— Evet, katılabilir.

— Hangi birlik?

— Beşinci!

— Öyleyse, kafasına kum[1] serpin, ve birliğine götürün.

— Bana sorarsan, diye bağırdı ordan Karabanov, yalnız atamanların başına kum serpilir..."

Lapot, Semyon'a doğru elini uzatarak, "Be hey Kazak! diye seslendi. Söyle bakalım, yaşam gelişir mi, gelişmez mi?

— Gelişir elbet, ne olmuş?

— Ne olmamış ki! Eskiden yalnız reislerin başına kum serpilirdi, şimdi herkesin başına serpiliyor.

— Haa, şu mesele! dedi Karabanov. Haklısın!"

Zaporog Topraklarına gitmek fikri, Jurinskaya'dan aldığımız bir mektup üzerine gelişti kafalarımızda. Bu mektupta, Hortitsa adasında, büyük bir çocuk topluluğu kurulacağı söylentilerinin dolaştığı bildiriliyordu. Jurinskaya, mektubuna, Halk Eğitim Komiserliğinin, Gorki'lilerin bu yeni topluluğun çekirdeğini oluşturmasını istediğini de duyurmuştu.

Bu tasarının ayrıntıları henüz belirlenmiş değildi. Jurinskaya'ya yaptığım başvurulara kesin yanıtlar veremiyor, daha bir süre karar alınamayacağını, her şeyin, Dinyeper tasarımlarına bağlı olduğunu söylüyordu.

Harkov'da neler olup bittiği konusunda hiçbir fikrimiz yoktu, ancak Toplulukta, çok şeyler oluyordu. Çocukların ne düşler kurduğunu bilemiyordum, Dinyeper nehri, ada, büyük tarlalar, ya da belki bir fabrika düşlüyorlardı, kim bilir. Çoğu kendimize ait bir gemi düşüyle avunuyordu. Lapot, kızlara takılıyor, eski geleneklere göre kadınların Hortitsa adasına

[1]Zaporog kumu: Askeri birlik temsilcileri, her yıl, Zaporog ordusuna bir ataman (baş) seçerler. Seçim sırasında bir tören yapılır; törende yeni atamanın başına kum serpilir.

alınmayacağını, kızların Dinyeper kıyılarında bir yere yerleştirileceğini söylüyordu.

"Üzülmeyin," diye avutuyordu onları sonra da. "Arada bir ziyaretinize geliriz. Kendimizi asmak falan istersek de bu işi adada yaparız, sizin için çok daha iyi olur hem."

Üniversite öğrencileri de, Dinyeper'de bir adaya konma düşlerimize ve şakalarımıza katılıyor, henüz tümüyle kurtulamadıkları sahne oyunculuğu heveslerine kendilerini seve seve kaptırıyorlardı. Topluluk çocukları, Dinyeper'deki yaşantıyla ilgili yığınla parodi hazırlamışlardı, elbet bunun için birkaç kişinin *Taras Bulba*'yı iyice incelemesi gerekmişti; akşamları bahçede sayısız temsiller veriliyor, herkes gözlerinden yaşlar gelesiye gülüyordu. Bu oyunların sonu gelmiyordu bir türlü. Çocukların öykünme gücü tükenmek bilmiyordu. Bir bakıyorduk, Karabanov, sahne perdesinden yapılma pantolonu giymiş, bahçede beliriveriyor, buna benzer bir pantolonun nasıl yapılacağı konusunda uzun bir söylev çekmeye koyuluyordu; söylediğine göre bunu yapmak için tam on üç buçuk metre kumaşa gerek vardı... Bir bakıyorduk, halkın hırsızlık yapmakla suçladığı bir Zaporog Kazağının idam sahnesi canlandırılıyor. Efsanevi gelenekleri tümüyle uygulamak için ellerinden geleni yapıyorlar: İdam, sopalarla gerçekleştirilecektir. Ancak, sopayı eline alacak kimsenin, bir testi "ateşli su" içmesi gerekmektedir. Ateşli su, votka demektir, votka olmadığına göre celladın önüne bir küp su konmalıdır, cellat, bu suyu içecektir, oysa yıllarca susuz kalmış biri bile bitiremez bunca suyu... Bir başka gün, işe gitmek üzere yola çıkmaya hazırlanan dördüncü özel Burun'a bir asa ve bir *bunçuk*[1] sunuyor. Asa olarak sakız kabağı veriliyordu, bunçuksa, düpedüz ağaç dalından yapılmıştı. Burun, bu onur payelerini büyük saygı gösterileriyle kabul ediyor, pusula iğnesi gibi döne döne dört bir yana selam veriyordu.

Yaz böylece geçti gitti. Zaporog tasarımı, bir tasarı olarak kalmıştı, öyle ki, çocuklar, oyun oynamaktan bile bıktılar. Ağustosta Üniversite öğrencilerimiz yeni bir kümeyi de yanlarına katarak gittiler. Beş komutan saflarımızdan ayrılmıştı, ama bunların hiçbiri, ikinci müfrezenin komutanı, en yakın dostum ve Gorki Topluluğunun ilk üyelerinden biri olan

[1]Bunçuk: Kazak liderliğinin simgesi olan, ucunda at kılı bağlanmış sopa.

Anton Bratçenko'nun açtığı yara kadar büyük bir yara bırakmadı geride. Bratçenko da sonunda Rabfak'lı olmuştu. Bir hayli yılımı verdiğim, sevgili çocuk Osadçi de gitti. Azılı bir hayduttu Osadçi, şimdiyse Harkov'daki Teknik Okula giden, ince uzun, tığ gibi, yakışıklı, güçlü, güvenli, kendine özgü bir yiğitliği ve özgüveni olan bir delikanlı görüyordum karşımda. Koval, onun için şöyle dedi:

"İşte sana örnek bir Komsomol — Osadçi! Böyle bir Komsomol üyesinden ayrılmak öyle acı ki..."

Doğru söylüyordu. Osadçi, iki yıldır, değirmen müfrezesinin komutanlığını yürütüyor, görevin yüklediği karmaşık sorumlulukları omuzlarında başarıyla taşıyordu. Ardı arkası kesilmeyen anlaşmazlıkları çözümlemek, çeşit çeşit köylüyle uğraşmak, herkese dert anlatmak, Yoksul Köylüler Kuruluyla uğraşmak, hep ona bakıyordu, ve Osadçi bu işleri çok iyi yürütmüştü.

Resmi kayıtlara göre "anası-babası bilinmeyen" ama onuruna sürülmüş olan "İrkutsk valisinin oğlu" lekesini hiçbir zaman temizleyemeyen Georgiyevski de bizi bırakıyordu.

Utkulu sekizinci müfrezenin komutanı Schneider de, Beşincinin komutanı Marusya Levçenko da gidiyorlardı.

İşçi Üniversitesine girecek öğrencileri uğurladığımız anda, Gorki toplumunda ne denli çok çoluk çocuk bulunduğunu, şimdi yalnız, çocuk başımıza kaldığımızı gördük. Komutanlar Kurulundaki çocuklar daha dün küçükler arasındaydı. İkinci müfrezeye Vitka Bogoyavlenski, üçüncü müfrezeye Oprişko'nun yerine Kostya Şarovski getirilmişti; Beşinciye Nataşa Petrenko, dokuzuncuya Mitka Jeveli seçilmiş, dev yapılı Fedorenko'ysa, sonunda sekizinci müfrezenin komutanlığına getirilmeyi başarmıştı. Georgiyevski, aralıksız üç yıl süren liderliği, Toska Solovyov'a bırakmış, küçükler müfrezesini, onun eline teslim etmişti.

Gene pancar kazmaya, patates çıkarmaya koyulduk, bir kez daha ahırlara saman serdik, baharda ekilecek tohumluk tahılları ayırıp bir kenara koyduk; birinci ve ikinci müfrezeler, bir kez daha tarla sürmeye koyuldu, ancak bu kez, birbirleriyle yarışmadan çalışıyorlardı...

İşte, Harkov'daki Halk Eğitim Müdürlüğünden, Dinyeper'deki Popov topraklarının incelenmesi için gerekli resmi iznin sağlanması, bu günlere rastladı.

Tüm Topluluk üyelerinin katıldığı genel toplantıda verdiğim haberi duyan ve Halk Eğitim Komiserliğinden gelen belgeyi elden ele dolaştırarak okuyan çocuklar, bunun çok ciddi bir konu olduğuna karar verdiler. Çünkü, elimizde, bir kâğıt daha vardı, ve bu belgeye göre, Halk Eğitim Komiserliği, Zaporoji Bölgesel Yürütme Komitesinden, popov topraklarını Topluluğumuzun emrine vermesini istiyordu.

O zamanlar, bu kâğıtların tüm sorunları çözümleyeceğini sanıyorduk; şimdi artık rahat bir soluk almak ve terk edilmiş topraklar, başarıya erişmemiş topluluklar, yeni yaşama katılmak üzere henüz yenilenmemiş, can çekişen manastırlar ve soylu malikânelerini kafamızdan silip atmaktan başka yapılacak iş yoktu. Hortitsa adasıyla ilgili efsaneleri bir yana bırakacak, pılımızı pırtımızı toplayıp gidecektik, o kadar.

Genel Kurul, Popov topraklarını incelemeye benimle gelmek üzere Mitka Jeveli'yi seçti. Mitka on beş yaşına gelmişti. Küçükler arasında en uzun boylu olan oydu, bir özel müfrezenin komutanlığını yapmak gibi karmaşık bir sanatı öğrenmiş bulunuyordu, bir yılı aşkın bir süredir Gençlik Kolu üyesiydi ve de kısa bir süre önce, dokuzuncu müfrezenin (değirmen grubu) komutanlığı gibi sorumlu bir göreve atanmaya değer görülmüştü. Mitka, yeni tip Gorki'lileri temsil etmekteydi: daha on beşine gelmeden pek çok deney görmüş, pek çok ustalık edinmişti; yay gibi oradan oraya zıplar, her işe yetişirdi; eşsiz bir örgütleme yeteneği geliştirmiş, bu arada büyüklerden, yani mücadeleci kuşaktan çok şey öğrenmiş, onlardan iyi örnek almıştı. Mitka daha Topluluğa geldiği ilk gün Karabanov'un izleyicileri arasına katıldı ve sanki onun o kara gözlerinden taşan korkunç şimşek bakışlarını, enerjik hareketlerini aldı. Ancak Mitka'yla Semyon arasında büyük bir ayrılık vardı, o da, Mitka'nın on beş yaşında beşinci sınıfta olmasıydı.

Mitka'yla birlikte, kasım sonunda, açık, buzlu ve karsız bir günde yola çıktık ve yirmi dört saat sonra Zaporoji'ye vardık. Büyük bir saflık içinde, Gorki Topluluğunun yeni ve mutlu çağının, aşağı yukarı şöyle başlayacağını düşlemiştik: Uysal, devrimci yüzlü bir adam olan Bölgesel Yürütme Komitesi başkanı, bizi görmekten büyük mutluluk duyacak, bizi saygıyla karşılayacaktı.

"Popov toprakları mı?" diyecekti bize göre, "Gorki Topluluğu için

mi? Ah, elbette, biliyorum, biliyorum! Buyrun efendim! Sevinerek size sunacağız bu toprakları! İşte tapusu, buyrun, alın!"

Ve biz, yalnızca bu topraklara nasıl gidileceğini soracak, sonra koşarak Topluluğa dönecek, hemen eşyaları toplayıp yola koyulmalarını söyleyecektik. Biz, böyle olacağını düşlemiştik.

Popov topraklarını beğenmeyebileceğimiz aklımızın ucundan geçmiyordu. Suratsız bir kadın olan Halk Eğitim Komiserliği görevlisi Bregel bile, Mitka'yla birlikte kendisini Harkov'da ziyaret ettiğimizde, şöyle demişti:

"Popov toprakları ha! Tam Makarenko'ya göre! Popov beş para etmezin tekiydi gerçi ama, oraya pek güzel binalar yaptı! Gidin gözünüzle görün. Çok güzel bir yer, beğeneceksiniz!"

Jurinskaya da aşağı yukarı aynı şeyleri söyledi:

"Ah, öyle güzel ki oralar. Zengin topraklar, ayrıca doğal güzellik! Çocuk Topluluğu yapılmak için biçilmiş kaftan!"

Maria Kondratyevna da, "Harikulade güzel bir yer!" demişti.

Bu toprakların herkes tarafından bilinmesi önemli diye düşündük; bu yüzden Mitka'yla ikimiz oraya yazgıya boyun eğmiş bir hava içinde gittik, burası zaten daha baştan Gorki'liler için yaratılmış bir yerdi.

Ancak sayısız umutlarımızdan yalnız bir tanesi gerçekleşti: Bölgesel Yürütme Komitesi başkanının yüzü gerçekten de uysal ve devrimci görünümlüydü. Bunun dışında hiçbir şey umduğumuz gibi çıkmadı. Adam ağzını açar açmaz ikinci umudumuz boşa çıktı.

Halk Eğitim Komiserliğinden verilen belgeyi okuduktan sonra şöyle dedi Başkan:

"Ama burda pekâlâ bir köy topluluğu var. Bu Gorki Topluluğu da neymiş"

Mitka'yla bana açık yüreklilikle baktı, ancak anlaşılan Mitka'yı daha dişine göre bulmuş olmalı ki, onun o önlemli kara gözlerine gülümseyerek sordu:

"Burda işleri bunun gibi delikanlılar mı yürütecek?"

Mitka kızardı, dayılanmaya başladı.

"Ne olmuş bizim gibi delikanlılara? Sizin mujiklerden daha beter yürütmezler işleri herhalde, değil mi!"

Mitka bunları söyledikten sonra raha da kızardı, bu arada başkanın gülümseyen dudakları biraz daha yüzüne yayıldı.

"Bizim köylülere mujik diyorsunuz ha?" dedi. Sonra içtenlikle bir itirafta bulundu: "İşleri doğru dürüst yürütemiyorlar, haklısınız. Ama burda tam bin beş yüz hektar toprak var. Konu, Bölgesel Yürütme Komitesinin yetki sınırını aşmakta, bu meseleyi Halk Tarım Komiserliği yetkilileriyle görüşmelisiniz."

Mitka gözlerini kıstı, başkana güvensiz bakışlarla baktı.

"Sizin neyinizin dışında dediniz... yetki sınırı? Bu ne anlama gelir?

— Bak gördün mü, ben senin dilini anlıyorum ama, sen benimkini anlamıyorsun! Boşver, müdürün bunun anlamını açıklar sana. Şimdi, size nasıl bir yardımım dokunabilir? Bir otomobil vereyim, gidin bakın, dolaşın. Köylülerle yerinde görüşün, belki bir anlaşmaya varırsınız. Ama asıl iş Harkov'da biter, Halk Tarım Komiserliğinde..."

Başkan gülümseyerek Mitka'nın elini sıktı.

"Tüm delikanlılarınız bunun gibiyse sizi destekleyeceğim," dedi.

Mitka'yla ikimiz Popov topraklarını gördük, ve güzelliğiyle büyülendik.

O ünlü Büyük Çayırlığın kıyısında, bize göre bir zamanlar Taras Bulba'nın kulübesinin bulunduğunu varsaydığımız noktada, Dinyeper'le Kara Çekrak'ın oluşturduğu bir açının içinde, stepten rastgele fırlamış sayısız dik yamaç vardı. Bunların ortasında akan Kara Çekrak, bir ok gibi dümdüz süzülüyor, bir nehirden çok bir kanalı andırıyordu; bir an önce Dinyeper'e kavuşmak içi acele ediyor gibiydi. İşte bu ırmağın dik yamacında gerçek bir mucize gördük. Kaleyi andıran mazgallı duvarların ardında, sivri çatıları, akıl almaz bir karmaşa içinde birbirine karışan saraylar yükseliyordu. Bazı kulelerde rüzgâr fırıldakları olduğu gibi duruyor, ancak pencerenin bulunduğu delikler, kapkara, bomboş dışarıya bakıyor, o müthiş Mağribi ya da belki Arap yaratıcılığının görkemiyle korkunç bir biçimde çelişiyordu.

İki sıra penceresi bulunan havadar bir kulenin altındaki kapıdan, kare taşlarla döşenmiş büyük bir avluya girdik; taşların arasından bir yol bulup huysuz bir inatla yeryüzüne çıkmış olan don yemiş Ukrayna otları umursamasız ve kaba öbekçikler oluşturuyordu; bu küçük otluklarda ineklerin, domuz ve keçilerin ortalıkta başıboş dolaşırken bıraktığı ayak izleri görülmekteydi. Birinci saraya girdik. İçerde, karşılıklı açılmış deliklerden esen korkunç bir rüzgâr, kötü bir kireç kokusu vardı; ve bir

de kollardan olduğu gibi bacaklardan da yoksun bir Milo Venüsü holde, yerde uzanmış yatıyordu. Aynı derecede geniş ve güzel olan öteki saraylar da aynı ölçüde bırakılmışlık ve eskilik kokuyordu. Her şeyi şöyle uzmanca bir gözden geçirerek, gerekli onarım işlerinin neye patlayacağını hesapladım. Aslına bakarsanız korkulacak bir şey yoktu, kapılarla pencereler takılacak, döşemeler onarılacak, duvarlar sıvanacaktı. Milo Venüsü onarılmasa da olurdu, merdivenler, tavanlar ve sobalarsa iyi durumdaydı.

Mitka, benim gibi renksiz, sönük bir çocuk değildi. Güzellik karşısında duyduğu bu büyük coşkuyu ne yıkıntılar, ne de başka bir güç dindiremezdi. Ordan oraya dalıp çıkıyor, kulelere tırmanıp iniyor, büyüklü küçüklü bahçeleri, saray girişlerini geziyor, kendinden geçmiş bir halde duygularını dile getiriyordu:

"Aman Tanrım! Şuraya da bakın! Böyle güzel bir şey görmedim! Bu ne saray böyle, Anton Semyonoviç! Çocuklar buraya bayılacak! Çok güzel, evet, çok güzel! Burda kaç kişi barındırabiliriz sizce? Bin çocuk alır mı dersiniz?"

Benim hesaplarıma göre burada sekiz yüz kişi oturabilirdi.

"Onları çekip çevirebilir miyiz peki? Sekiz yüz! Çoğu da sokaklardan toplanacak herhalde. Tüm komutanlarımız da İşçi Üniversitesinde."

Onca çocuğu denetleyip denetleyemeyeceğimizi düşünmeye vakit yoktu, gezmemizi sürdürdük. Arka bahçeden köy komünü sorumluydu ve her şeyi berbat etmişlerdi. Uçsuz bucaksız ahır, gübre yığınlarıyla doluydu, bu yığınların arasındaysa, dünyaya geldiğine pişman, bakımsız birkaç beygir vardı; altlarında saman falan yoktu, hayvanların kaburgaları sayılabilirdi, popoları öbek öbek pislikle yamanmış gibi duruyordu. Hangar gibi, kocaman bir domuzluk vardı, ancak duvarları delik deşikti. İçinde birkaç domuz vardı, ama bunlara domuz demeye bin tanık gerekirdi. Bahçede, donmuş toprak yığınları üzerinde atılmış arabalar, tohum ekme makinaları, tekerlekler ve çeşitli makina parçaları, birbirine girmiş durumda sereserpe yatıyordu; bütün bu şeyleri, yabanıl, şaşırtıcı, insanı aptal edici bir yalnızlık örtüyor gibiydi. Yalnızca domuzlukta tek bir kul oğluna rastladık, sivri sakallı, yamru yumru bir ihtiyardı bu.

"Büroyu arıyorsanız, şu binadadır, dedi bize hemen.

— Domuzlarınız nerde sizin? diye sordu Mitka.

— Ne dedin? Haaa, domuzlar!..."

İhtiyar ayak değiştirdi, ağırlığını bir ayağına verdi, saydam parmaklarını sakalında gezdirdi ve ahırlara doğru şöyle bir baktı. Mitka'nın sorusunu pek yerinde bulmamıştı anlaşılan. Gene de elini bir yöne doğru sallayarak yanıt verdi.

"Yediler... Hepsini yedi serseriler... Evet, o piçler yedi hepsini...

— Kimler?

— Kim olacak? Bizim insanlarımız... Nah bu köyün insanları...

— Sen komünde değil misin peki, dede?

— Aaah, evlat, ah! Ben bu komünde, koyun sürüsüne karışmış bir inek gibiyim. Burda kimin sesi yüksek çıkarsa onun borusu öter. Benim gibi bir ihtiyara hiçbir görev vermediler... Vermedi piçler! Siz kimsiniz acaba, evlat?

— Biz, iş görüşmeye geldik.

— Haa, iş görüşmeye ha! Eh, madem iş görüşmeye geldiniz, şurda toplantı yapıyorlar... toplantı yani, anlarsınız... orospu çocukları her saat toplantı yaparlar... Ve burada..."

İhtiyar, yeterinden çok açık konuşmaya hazırdı o anda anlaşılan, ama bizim dinleyecek vaktimiz yoktu.

İhtiyarın dediği gibi, sıkış tıkış bir büroda, eski mal sahiplerinden kaldığı belli, ikide bir kırılıp çöken sandalyelere oturmuş, toplantı yapıyorlardı. Sigara dumanından içerde kaç kişi bulunduğunu anlamak olanaksızdı, ancak gürültülerden, en az yirmi kişinin bir ağızdan konuştuğu ortaya çıkıyordu. Ne yazık ki, konuşulan konunun ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemedik, çünkü kapıdan girdiğimiz anda, kıvırcık saçlı, kara sakallı ve yuvarlak, kız gibi romantik bakışlı bir adam bize kim olduğumuzu sordu.

Bir nokta açıkça anlaşıldı: Bin beş yüz hektar, komüne fazla geliyordu. Komünün yoksulluğunun bir nedeni, yeterinden çok servete sahip olmasından kaynaklanıyordu. Toprağın paylaşılması olasılığı konusunda belli bir anlaşmaya varmakta güçlük çekmedik. Komün, ayrıca sarayları, sıvaları dökük duvarları, kuleleri ve içine atılmış Milo Venüsüyle birlikte bize vermeye dünden razı görünüyordu. Ancak, ekilen topraklar konusuna gelince, komün üyeleriyle aramızdaki teller gerildi, Mitka tartışma kurallarını da bir yana bırakarak diklendi:

"Neden daha pancarları toplamadınız? Hepsi tarlalarda yatıyor, olur mu böyle!"

Başkan ona şu yanıtı verdi:

"Pancarları ne zaman toplayacağıma karışmak için daha bir fırın ekmek yemen gerek!"

Ekilen topraklar konusunda anlaşmaya vardığımızda, akşamın geç saatlerine yaklaşılmıştı.

"Aptallar gibi tartışmanın âlemi var mı?" dedi, Mitka. "Ekilen toprakları duvarla ikiye ayırırız, olur biter."

Konuşmayı böylece kesmiş olduk.

Bizi Gorki Topluluğuna hangi taşıma aracının getirdiğini anımsamıyorum, ancak bana öyle geliyor ki, kanatlanıp uçtuk dönerken. Genel toplantıda anlattıklarımız sevinç çığlıklarıyla karşılandı. Mitka'yla beni havalara fırlattılar, gözlüğüm nerdeyse kırılacaktı, Mitka'nın da, ya burnu sıyrıldı, ya da kafası yarıldıydı.

Topluluğumuz için gerçek bir mutlu dönem başlamış bulunuyordu. Çocuklar tam üç ay tasarılar ve düşler kurarak yaşadılar. Gene Topluluğa gelen Bregel, bana şöyle dedi:

"Siz ne biçim çocuk yetiştiriyorsunuz böyle, Makarenko? Bunların hepsi de birer düşsever! Onlara bunu mu öğretiyorsunuz?"

Düşsever olmuşlarsa ne olmuş yani? Ben, kendi adıma "düş kurmak" sözcüğünden pek hoşlanmam aslında. Kızlara özgü bir etkinlik çağrışımı yapıyor bende, hatta belki de daha da beter bir şey. Ama düşten düşe fark vardı. Kırat tepesinde bir şovalye olmayı düşlemek başka, sekiz yüz kız ve erkek çocuğun bir Topluluk halinde bir araya geldiğini düşlemek başka. Sıkış tıkış barakalarda otururken, yüksek tavanlı, aydınlık odalar düşlemedik mi? Ayaklarımıza pabuç yerine pılı pırtı sararken, gerçek birer bot giymeyi düşledik. İşçi Üniversitesine gitmeyi düşledik, Çapkın gibi bir kısrağa sahip olmayı, Simmental inekler yetiştirmeyi düşledik. Bir çuvala tıktığım iki İngiliz domuz yavrusunu Topluluğa getirdiğimde, Vanya şelaputin adında, saçı başı dağınık bir düşsever, yüksekçe bir tabureye oturmuş, ellerini bacaklarının altına sokmuş, başını tavana kaldırarak şöyle demişti:

"Şimdi yalnızca iki domuz yavrumuz var. Ama kısa bir zaman sonra

çoğalacaklar. Çoğalanlar da çoğalacak, ve beş yıl içinde yüz domuzumuz olacak. Vay anasını! Duyuyor musun Toska, yüz domuz!"

Düşçü de, Toska da duyulmadık bir kahkaha atmış, büroma giderken yaptığımız iş konuşmasını bastırmışlardı. Şimdi üç yüz domuzumuz vardı. Şelaputin'in düşlerinin sözünü eden yoktu ama.

Belki de bizim eğitim dizgemizle burjuva eğitim dizgesi arasındaki temel ayrım, bir çocuk topluluğunun, kaçınılmaz olarak gelişmek, büyümek, zenginleşmek durumunda olmasında, daha iyi bir yarına kavuşma çabası içinde, ortak ereklere doğru büyük bir heves, coşku ve sebatla, yılmadan ilerlemesinde, elbirliğiyle, duygu birliğiyle çalışmasında yatmaktadır. Gerçek eğitbilimsel diyalektik, belki de bu olgudan kaynaklanmaktadır.

Bu yüzden, çocukların düşlerini frenlemek konusunda hiçbir girişimde bulunmadım, tersine ben de onlarla birlikte gözümü yükseklere, hatta belki de biraz fazla yükseklere diktim. Bunlar, Topluluğun en mutlu günleriydi, tüm dostlarım, o günleri bugün bile sevinçle anmaktadırlar. Yaptıklarımızı yapacaklarımızı kendisine ayrıntılı olarak yazdığımız Aleksi Maksimoviç de bizimle birlikte düşler kurmuştu.

Toplulukta bu işe sevinmeyen ve düş kurmayan birkaç kişi vardı, ve Kalina İvanoviç, bunlardan biriydi. Onun ruhu gençti, ama anlaşılan, salt genç bir ruh, düş kurmaya yeterli değildi. Kalina İvanoviç, şöyle diyordu:

"İyi bir atın otomobilden nasıl ürktüğünü gördün mü hiç? Neden ürker biliyor musun, yaşamak ister de ondan! Asalak herif! Ama dünyadan geçmiş bir beygirin değil otomobilden şeytandan bile korktuğu görülmemiştir, çünkü artık hiçbir şey umurunda değildir, hani, Rusların dediği gibi, ha buğday yemiş, ha yulaf, fark etmez."

Kalina İvanoviç'i bizimle gelmeye razı etmeye çabaladım, çocuklar da epey asıldı, ama hayır, inadı inattı.

"Ben artık hiçbir şeyden korkmuyorum, benim gibi asalağa gereksinmeniz yok sizin. Yolun bir kısmını sizinle yürüdüm, artık yeter. Bir bakımevine yerleşeceğim. Hükümet bizim gibi ihtiyarlara iyi davranıyor."

Osipov'lar da aa'lar oo'lar çekerek Toplulukla birlikte taşınmaya-

caklarını söylediler, korkunç günler ve deneyler yaşadıklarını eklediler.

"Biz, kendi halimizde insanlarız," dedi Natalya Markovna, "Sekiz yüz kişiyi ne yapacağınıza, bizim aklımız ermez. Anton Semyonoviç, kendinizi ateşe atıyorsunuz doğrusu."

Bu sözleri şu dizeyle yanıtladım:

Delicesine yürekli türküler çağırırız!...

Çocuklar, bu sözlerin Gorki'den alındığını anında anladılar, alkışlamaya, gülmeye başladılar, ama Osipov'lar, kıllarını kıpırdatmadılar.

Neyse ki Silanti beni avuttu:

"Bırak kalsınlar be! Sen herkesi yarış arabasına koşmak istiyorsun Anton Semyonoviç, ama inek arabaya koşulmaz, sense durmadan koşum bağlıyorsun hayvana. İşte bu kadar, gerisi boş!

— Ama *sen* bu işe varsın değil mi, Silanti?

— Hangi işe?

— Yarış arabasına bineceksin?

— Beni dilediğin yere götürebilirsin, sırtıma eyer koyup Budyonni'nin altına bile sürebilirsin. Bak, ne biliyor musun, o domuzlar beni sütçü beygiri gibi kullandılar; gerçek bir süvari atı olduğumu göremedi domuzlar."

Silanti başını şöyle bir geriye attı, ayaklarını rap diye yere vurdu ve biraz durduktan sonra kullanmadan edemediği şu sözleri ekledi:

"Gerisi boş!"

Hemen hemen bütün öğretmenler, Silanti, Kozir, Elissov, demirci Godanoviç, tüm çamaşırcılar, ahçılar, hatta değirmen işçileri bile bizimle gelmeye karar verdi; bu olgu, taşınmamıza ayrıca bir güvenlik ve yakınlık katıyordu.

Ancak bu arada, Harkov'da işler yolunda gitmiyordu. Sık sık oraya uğruyordum. Halk Eğitim Komiserliğindeki herkes bizi destekliyordu. Bregel bile o zamanlar bana Zaporojye'nin Don Kişot'u diye ad takmasına karşın düşlerimize kendini kaptırmıştı.

Halk Tarım Komiserliği bile, bize dudak bükmelerine, adımızı

unutmuş numarası yapıp, bizi bazen Gorki'liler, bazen Korolenko ve kimi zaman Şevçenko Topluluğu diye anmalarına karşın, yelkenleri suya indirmiş, "sekiz yüz desyatin toprakla Popov topraklarını alın dilerseniz, yeter ki yakamızı bırakın," demek durumunda kalmışlardı.

Ancak kısa bir süre sonra, düşmanlarımızın savaş hattında değil de, siperlerde yattığını anladık. Son başarılı darbeyi indiriyorum düşüncesiyle balıklama üzerlerine yürüdüm, bu saldırımın ardından utku borularımızı öttürebileceğimizi sanıyordum. Ancak, saldırıma yanıt olarak çalılıkların ardından kısa ceketli küçücük bir bacaksız çıkıp da, bana birkaç sözcük söyleyince, nerden geldiğimi şaşırdım, silahlarımı bir yana attım, bayrağı sancağı bırakıp geri çekildim, çocukların, utkuyla ilerleyen saflarına koştum.

"Halk Maliye Komiserliği, hiç kimsenin işine yaramayacak bir sarayı onarmak için size otuz bin ruble vermek gibi bir kumara girişemez. Sizin çocuklarınız şu anda yıkık binalarda oturmuyor mu hem?

— Bu para yalnız onarım için değil. Taşınma harcamaları ve alınacak bazı ufak tefek eşya da bu paranın içinde.

— Biliyoruz, biliyoruz! Sekiz yüz desyatin toprak, sekiz yüz serseri, sekiz yüz inek. Böyle kumarların çağı çoktan geçti. Halk Eğitim Komiserliğine milyonlar döktük, sonuç? Sıfır. Her şeyi çaldılar, varı yoku kırıp döktüler ve kaçtılar."

Bu küçük adam bizim o güzel, canlı düşümüze, beklenmedik bir anda ortaya çıkıveren o düşe çelme takmış bulunuyordu. Ne gözyaşı kâr etti, ne de bu düşün Gorki'nin de düşü olduğunu söylemek bu adamlar için bir anlam taşıdı. Düş, öldü.

Eve dönerken, okul programına yeni bir ders koyduğumuzu anımsadım, tüylerim ürperdi. Dersin adı, "Zaporojye Bölgesindeki Çiftliğimiz"di. Şere, Popov topraklarını iki kez gezmişti. Bir tarım planı çizmiş, bunu çocuklara da anlatmıştı... Üzerinde pırlantalar, zümrütler, yakutlardan işaretler bulunan, traktör orduları, inek sürüleri, koyun sürüleri, yüz binlerce tavuk. İngiltere'lere tereyağı ve yumurta satmalar, kuluçka makinaları, meyvalıklar, sebzelikler içeren bir plandı bu; pırıl pırıl parlıyor, insanın gözünü kamaştıran ışıklar saçıyordu.

Daha bir hafta önce Harkov'dan dönüşümde çocuklar beni coşkuyla karşılamış, ufaklıklar oramı buramı çekerek beni arabadan alaşağı etmişlerdi.

"Anton Semyonoviç! Anton Semyonoviç!" diye bağırıyorlardı bir yandan, "Şafak doğurdu. Gel, çabuk gel! Gel de gör! Haydii! Çabuk!"

Beni ahıra sürüklediler, ve altın sarısı bir yavrunun çevresine üşüştüler. Tay, daha kurumamıştı, tir tir titriyordu. Çocuklar sessizce gülümsediler, içlerinden biri, anlamlı bir tavırla şöyle fısıldadı:

"Adını Zaporojets koyduk."

Ah benim sevgili ufaklıklarım! Büyük Tarlada saban peşinde yürümeyecekmişsiniz meğer. Peri masallarında görülen türden bir sarayda oturmayacak, Mağribi kulelerin tepelerinde borazan çalamayacakmışsınız! Altın sarısı tayın adını boşu boşuna Zaporojets koymuşsunuz meğer!

ÖNEMLİ BİR KARAR

Halk Maliye Komiserliğindeki ufak tefek adamın indirdiği darbe, ezici olmuştu. Çocukların yürekleri sancıdı, düşmanlarımız bizimle alay etti, kahkahalarla güldü; bense, bayağı huzursuz oldum. Artık hiçbirimiz Kolomak kıyılarında kalmak istemiyorduk, buna aklımız kesmiyordu. Halk Eğitim Komiserliği bile bizdeki bu dayanılmaz isteği, inatlı kararlılığı görmüş, durumumuzu kabul etmişti. Onlar da, yalnızca şunu düşünüyordu şimdi: Bunları buradan taşıyacağız, ama nereye?

Bu yüzden, 1926 yılı Şubat ve Mart ayları çok karmaşık günlerin yaşandığı bir dönem oldu. Zaporojye düşlerimizin boşa çıkması, bizdeki son iyimserlik kıvılcımlarını da söndürmüştü, ama Topluluk, elde kalan umut artıklarına gene de, inatla ve de sımsıkı tutunuyordu. Çocukların genel toplantısında bir önerinin ya da olasılığın tartışılmadığı hafta geçmiyordu. Uçsuz bucaksız Ukrayna bozkırlarında, toprağı kimselerin işlemediği, ya da yapılan çiftçiliğin kötü sonuçlar verdiği daha pek çok alan vardı. Halk Eğitim Komiserliğinde, Komsomollardan, yaşlı komşularımızdan bir yığın dost ya da tarımsal sorunların bizi karşılaştırdığı uzak tanışlarımız bize durmadan yer öneriyorlardı. Bu dönem içinde Şere, çocuklar ve ben, trenlerle, otomobillerle ya da Çapkın'ın ve çeşit çeşit yerel at ve katırın çektiği arabalarla nice yollar katettik, nice dağlar bayırlar aştık, Tanrı bilir.

Ancak gidenler, yorgunluktan başka bir şey getirmiyorlardı pek; genel

kurul toplantılarında gördüklerini anlatıyor, çocuklar onları soğuk, ciddi suratlarla, bir işadamı tavrıyla dinliyor, anlatana, akıllarına ilk gelen olumsuz soruyu sorduktan sonra kendi işlerine bakıyorlardı:

"Orda kaç kişi barınır? Yüz yirmi ha? Yaramaz!"

"Hangi kasabada demiştin? Piryatin miydi? Hah! Güleyim bari!"

Bu sonuçlar, gördüklerini anlatanları da sevindiriyordu, çünkü onlar da önerilerinin uygun bulunacağından korkmaktaydılar.

İşte, Valki'deki Staristski toprakları, Piryatin'deki manastır, Lubni manastırı, Dikanka'daki Koçubey prensinin malikânesi ve daha bir yığın beş para etmez yer, hızla ve de birer birer gözlerimizin önünden geçirildi, bir kenara atıldı.

Daha bir yığın yer de, görülmeden değersiz bulunarak bir yana atılmıştı. Bunlardan biri de Kuryaj'dı. Son derece ahlâksız oldukları söylenen dört yüz çocuğu barındıran, Harkov yakınlarında kurulmuş bir çocuk Topluluğuydu bu. Ahlâksız çocuklar kurumu fikri bizi öylesine ürküttü ki, Kuryaj düşüncesi, oluşmasıyla patlaması bir olan birkaç küçük hava kabarcığından başka hiçbir kıpırtı yaratmadı aramızda.

Bir keresinde, Harkov'a yaptığım olağan gezilerden birinde, Çocuklara Yardım Komitesi toplantısına rastladım, dinleyici olarak katılmak durumunda kaldım. Bu komitenin denetimi altında bulunan Kuryaj Topluluğunun durumu tartışılmaktaydı. Halk Eğitim Bakanlığından bir denetimci olan Yuryev, Topluluğun durumu konusunda bilgi vermekteydi, ancak sesinden ve tavrından son derece iğrenç bir şeyden söz ettiği sanılırdı. Çok kesin konuşuyor, daha ağır sözcükler kullanmamak için kendini güç tutuyordu; buysa Kuryaj'da işlerin çığırından çıktığını, durumun korkunç olduğunu ele vermekteydi. Kuryaj Topluluğundaki kırk öğretmenle dört yüz öğrenci, atıp tutmaktan, insanlara leke sürmekten hoşlanan, güzel düşlerden yoksun bir imgelemin yarattığı kişiler olarak gösteriliyordu. Yuryev gördüklerini anlatmıyor, insanlığı aşağılamak için düzülmüş bir yazıtı okuyordu sanki.

Yumruğumu masanın üzerine indirip bağırmak istedim:

"Olamaz! Düpedüz dedikodu bunlar!"

Ancak Yuryev, son derece güvenilir bir kişi izlenimi veriyordu; ve konuşmacının o ölçülü ciddiliğinin altında, bir eğitbilimcinin derin kaygıları okunuyordu, bunu çok iyi anlayabiliyordum. Varlığım Yuryev'i

rahatsız ediyor olmalıydı, çünkü konuşurken, giysilerinde bir terslik olduğunu sanan rahatsız biri gibi arada bir bana bakıp duruyordu. Toplantıdan sonra yanıma geldi, içtenlikle şunları söyledi:

"Bütün bu canavarlıkları senin yanında anlatmaya utandım inan olsun. Senin Toplulukta, çocuklardan biri yemeğe beş dakika geç kalsa, onu tutukluyor, ekmek su perhizine sokuyormuşsun, o da buyruğuna karşılık gülümsüyor, 'Tamam!' diyormuş, öyle diyorlar.

— Pek öyle değil, dedim ona. Öylesine başarılı bir yöntem uyguluyor olsaydım, siz Gorki Topluluğundan da aşağı yukarı bugünkü gibi söz ederdiniz."

Yuryev'le konuştuk, tartıştık. Beni yemeğe çağırdı, masada birden şöyle dedi bana:

"Bak sana ne diyeceğim, Kuryaj'ı sen ele alsan ya?

— Niye? Hem, şu haliyle tıklım tıklım dolu.

— Dolu olsun. Senin için yüz yirmi kişilik yer açarız.

— Yok, bu fikri beğenmedim. Pis iş! Hem, beni rahat bırakmazsınız. İşimi bildiğim gibi yapmak isterim ben...

— Seni durduran kim! Neden bizden bu kadar korkuyorsun? Sana tam yetki veriyoruz. Dilediğini yap. Kuryaj, çok kötü durumda. Başkentin dibinde böyle korkunç bir haydutlar yuvası barındırmak ne korkunç, düşünsene! Anlattıklarımı duydun. Ana yolda adam soyuyorlar. Dört ayda, Topluluğun sınırları içinde tam on sekiz bin ruble değerinde mal çalındı!

— Orda çalışanların hepsini de alacaksınız!

— Yok, öyle deme, çok iyiler de var aralarında.

— Böyle durumlarda baştan aşağı temizlik öneririm genellikle.

— Pekâlâ! Hepsini çekeceğiz ordan, tamam!

— Yok, yok, Kuryaj'a gidemeyiz!

— Ama daha görmedin bile, değil mi?

— Hayır, görmedim.

— Bak beni dinle! Bu gece burda kal, yarın Kalabuda'yı alır şöyle bir göz atarız oraya, tamam mı!"

Tamamdı. Ertesi gün üçümüz Kuryaj'a gittik. Oraya giderken, Topluluğum için bir mezar seçeceğim aklımın ucundan geçmezdi.

Çocuklara Yardım Komitesi Başkanı olan Karpoviç Kalabuda bize

katıldı. Bu komite, o zamanlar yıkık, sefil çocuk yuvası ve çalışma toplulukları, bakkallar, sinemalar, eskici dükkânları, eğlence merkezleri, lotaryacılar ve muhasebecilerden oluşuyordu. Sidor Karpoviç mikroplarla savaşmaktaydı: tüccarlar, aracılar, kumarcılar, şarlatanlar, serseriler, dolandırıcılar ve zimmete para geçirenler. Artık, ister ekonomik, ister eğitbilimsel, ruhbilimsel ya da başka bir bilimsel olsun, her türlü öneri ve akla kulaklarını tıkamış, topluluklarında neden yoksulluk olduğunu, neden çocukların sürüyle kaçtıklarını, neden hırsızlık ve serserilik ettiklerini anlayabilme umudunu tümüyle yitirmişti. Şimdi artık gerçeklik karşısında selam duruyor, evsiz çocuk denen şeyin, yedi büyük günahın yedisini de temsil ettiğine kesinlikle inanıyordu; eski iyimserliğinden geriye kalan tek şey, daha iyi bir geleceğe ve çavdarın erdemlerine olan inancıydı.

Bu sözünü ettiğim son özelliğini daha sonraları ortaya çıkardım, şimdiyse, otomobilin içinde oturmuş, anlattıklarını dinlerken, onun çavdara düşkünlüğü konusunda aklımdan küçücük bir kuşku bile geçirmiyordum.

"İnsanlar çavdarsız olmaz. İnsanın çavdarı oldu mu, korkulacak bir şey yok demektir. Ağzına koyacak bir lokma ekmeği olmayan çocuğa Gogol okumayı öğretmek neye yarar? Önce ağzına çavdar vereceksin, sonra, ancak ondan sonra eline kitabı verebilirsin. Bu haydutlar çalmayı iyi beceriyorlar, ama çavdar ekmeye gelince hiçbirinde iş yok.

— Çok kötüler ha?

— Onlar mı? Ah, bir görsen! Durmadan bana gelirler. 'Sidor Karpoviç, n'olur bana beş ruble ver, bir yudum sigara içmezsem öleceğim!' Veriyorum parayı elbet, bir hafta sonra gene geliyor: 'Sidor Karpoviç, n'olur bana beş ruble ver.' 'Verdim ya,' diyorum. 'O sigara içindi,' diyor. 'Şimdi votka alacağım'."

Sıkıcı, kumlu bir yolda altı kilometre kadar uçtuktan sonra alçak bir tepeyi tırmandık ve manastırın ufalanıverecekmiş izlenimi veren kapılarından içeri girdik. Yuvarlak avlunun ortasında, çok eski ama gene de son derece çirkin bir kilise olduğu anlaşılan biçimsiz bir kütle yükseliyordu; ardında üç katlı bir bina ve çevresinde çürük kirişlerin ayakta tuttuğu dar, uzun ve alçak çıkmalar uzanmaktaydı. Dik bir yamacın kıyısında, iki katlı tahtadan yapılma bir han vardı, ancak yapı daha ta-

mamlanmamıştı. Köşe ve bucaklarda küçük evler, kulübeler, mutfaklar, ve daha ne olduğu belirsiz çeşit çeşit yapılar, tanımlanması olanaksız şeylerin oluşturduğu görülmedik yığınaklar, üç yüz yılın kalıntı ve birikintileri görülüyordu. Ancak her şeyden önce dikkatimi çeken şey, Topluluğun her yanını saran ağır, kötü koku oldu. Lağım, lahana çorbası, gübre ve... evet, günnük kokusundan oluşan bir karışımdı bu. Kiliseden dinsel şarkılar duyuluyor, merdivenlerinde birkaç kılıksız, dünyadan geçmiş ihtiyar kadın oturmuş, kuşkusuz dilenen avuçlara paraların konulduğu günleri düşlemekteydi. Görünürde tek bir topluluk üyesi yoktu.

Kir pas içinde üstü başı dökülen müdür, bizim Fiat arabaya üzgün üzgün baktı, çamurluğa eliyle bir iki vurdu ve bize topluluğu gezdirmeye koyuldu. Anlaşılan adam, topluluğu övmek için değil, daha çok yermek için göstermeye alışıktı, içinin sıkıntısı yüzünden kolayca okunmaktaydı.

Bir zamanlar bir kapının bulunduğu ancak şimdi kapı kasasının bile görülmediği koca bir deliğin önünden geçerken, "Burası birinci Topluluğun yatakhanesi," dedi. İkinci bir eşikten aynı umursamazlık içinde geçerek sola döndük; burası boğucu bir yer olmasına karşın dışarsı kadar soğuktu. Duvar diplerinde biriktikten başka toza toprağa bulanacak rahatlığı bulan karlar, bu söylediklerimi kanıtlamaktaydı.

"Burda hiç kapı yok mu?" diye sordum.

Müdür, gülümsemeyi tümüyle unutmadığını göstermek için elinden geleni yaptı ve yoluna devam etti. Yuryev herkesin duyacağı bir sesle yanıtladı beni:

"Kapılar çoktan yakıldı. Bu da bir şey mi! Şimdi döşemeleri söküyor, onları yakıyorlar. Ambar kapılarını, hatta arabalardan birkaçını bile kırıp yaktılar.

— Odunları yok mu?

— Tanrı bilir neden odunları yok! Odun parası verilmedi değil!"

Kalabuda burnunu sildikten sonra, "Belki de odun almışlardır," dedi. "Ancak kesip biçmeye üşeniyorlar, bu iş için bir adam tutmaya da paraları yok. Odunları var domuz heriflerin! Yani, şu Topluluk çocuları var ya... hepsi de düpedüz birer haydut!..."

Sonunda gerçek bir kapalı kapının önüne vardık. Bu da bir yatakhane

kapısıydı. Kalabuda ayağıyla şöyle bir dokundu, kapı, alt menteşesine tutunarak sallanmaya başladı, az daha kafamıza düşecekti. Kalabuda gülerek kapıyı eliyle tuttu.

"Başımıza ineceğini sanıyorsan aldanıyorsun!" dedi kapıya. "Senin ne mal olduğunu biliyorum!"

Yatakhaneye girdik. Kirli, kırık yatakların üzerinde, biçimsiz paçavra yığınlarının ortasında kimsesiz çocuklar —sözcüğün tam anlamıyla kimsesiz çocuklar— tüm görkemleriyle oturmakta, ısınmak için altlarındakine benzer paçavralara yumulmaktaydılar. Bakımsızlıktan nerdeyse yıkılacak gibi duran bir sobanın başında, iki çocuk, yakınlarda sarıya boyandığı görülen bir tahtayı kırmaktaydılar. Sağ, sol hatta yatak araları bile kirden görülmüyordu. Burada da bahçede duyduğum korkunun aynı vardı, yalnız günnük kokusu burdaki karışımın dışında kalıyordu. Gözler bizi izledi ama hiçbir baş dönmüyordu. Buradaki tüm kimsesizlerin on altıyı aşkın olduğu dikkatimi çekti.

"Bunlar büyükler mi oluyor?" diye sordum.

Müdür hemen atıldı, "Evet," dedi. "Bu Bir Numaralı Topluluktur, yani büyükler."

Köşeden bir yerden boğuk bir ses duyuldu:

"Onların dediğine inanma sakın! Hepsi de yalancıdır!"

Bir başka köşeden, doğru dürüst konuşmaya çaba harcamayan bir başkası, kırk yıllık dostuyla konuşur gibi şöyle seslendi:

"Size burayı gösteriyorlar, öyle mi! Burda gösterilecek bir şey yok ki? Asıl çaldıklarını gösterseler ya?"

Bu sözleri duymazlıktan geldik. Yuryev'in yüzü kızardı ve utanmalı gözlerle bana baktı.

Geçide girdik.

Müdür, "Bu binada altı yatakhane var, dedi. Onları da göstereyim mi?

— Bana işlikleri gösterin," dedim.

Kalabuda birden canlandı ve birkaç torna tezgahı alınması konusunda yapılan başarılı çalışmalardan söz etmeye koyuldu.

Gene bahçeye çıktık. Ceketinin önlerini sımsıkı göğsüne dolayan küçük bir çocuk, çıplak, kara ayaklarıyla kar kümelerine basmamak için zıplaya zıplaya bize doğru gelmekteydi. Arkada kaldım, çocuğu durdurdum.

"Nerden geliyorsun bakalım, ahbap?"

Durdu, başını kaldırdı.

"Bizi burdan başka bir yere gönderecekler mi diye anlamaya gitmiştim.

— Nereye?

— Bir yere gönderilecekmişiz diyorlar.

— Buradan hoşlanmıyor musunuz?

— Burda yaşayamayız," dedi bu kez ufaklık üzüntülü bir sesle. Ceketinin eteğiyle kulağını kaşıyarak, "Donarak öleceğiz burda, dedi. Hem ayrıca bizi dövüyorlar.

— Kim dövüyor?

— Herkes."

Çok akıllı, cin gibi bir çocuktu, ancak anlaşılan sokakların insana verdiği türden deneylerden yoksundu. İri mavi gözleri, sokaklarda öğrenilen kurnazlıklarla iğrenç bir görünüme bürünmemişti henüz. Yıkanıp paklansa, bayağı güzel bir çocuk olurdu.

"Sizi niçin dövüyorlar?

— Her şey için. İstedikleri bir şeyi vermesen, dövüyorlar. Yemeklerimizi önümüzden alıyorlar. Bizimkiler hayli zamandır yemeksiz yaşıyor. Bazen ekmeğimizi bile alıyorlar... Şunu çal dediklerinde çalmazsan dövüyorlar... Ne zaman bizi gönderecekler, biliyor musunuz?

— Bilmiyorum evlat.

— Yaza az kaldı diyorlar...

— Yazın gelmesini neden istiyorsun?

— O vakit kaçacağım..."

Beni işliklere çağırıyorlardı. Bu küçük çocuğa yardım etmeden oradan ayrılmayacakmışım gibi geldi bana, ama çocuk, gene zıplamaya, yatakhanelere doğru koşmaya başlamıştı, anlaşılan orası, dışarıya göre biraz daha ılıkçaydı.

Sonuç olarak işliklere bakamadık. Anahtarlar, kim olduğunu anlayamadığımız gizemli bir yaratıktaydı, ve müdür, aradı aradı, bu gizemli kişiyi bulamadı. Pencerelerden bakmakla yetindik. Delme makinaları, marangoz tezgahları ve iki döner torna tezgahı seçiliyordu, yani toplam on iki gereç. Eğitbilimin geleneksel temeltaşları olan ayakkabıcı ve terzi işlikleri bir başka binadaydı.

"Bugün burada tatil mi var?" diye sordum.

Müdür beni yanıtlamadı. Yuryev, bu güç görevi bir kez daha üstlendi.

"Beni şaşırtıyorsun, Anton Semyonoviç! Bu ana dek her şeyi anlamış olman gerekirdi. Burada hiç kimse hiçbir iş yapmıyor, bitti. Durum bu. Ayrıca araç gereç çalınmış, malzeme yok, enerji yok, buyruk yok, hiçbir şey yok! Olsa da, hiçbiri nasıl çalışılacağını bilmiyor."

Kalabuda'nın böbürlenerek anlattığı elektrik santralı da çalışmıyordu, bir yerinde bir bozukluk vardı.

"Peki ya okul?"

Bu soruyu müdür yanıtladı.

"Okulumuz var," dedi. "Ama ondan daha önemli tasarılarımız var."

Kalabuda bizi durmadan tarlalara götürmeye çabalıyordu. Bir metre kadar kalın duvarlarla çevrili alandan dışarı adımımızı atınca, gözlerimizi, bir zamanlar küçücük bir göl olduğu anlaşılan koca bir oyuk selamladı. Öte yanda tarlalar görülüyor, ince bir kar tabakasıyla kaplı olan ekili topraklar ormana doğru uzanıyordu. Kalabuda, elini Napolyonvari bir hareketle uzattı, büyük bir gururla haykırdı:

"Yüz yirmi desyatin. Bir servet!"

Adamı sorguya çeker gibi, "Kış ürünü ekildi mi? diye sordum.

— Kış ürünü mü? diye haykırdı. Kalabuda neşeyle. Ne diyorsunuz! Otuz desyatin çavdar ektik... Bir desyatinden bin altı yüz kilo çıkarsak tam kırk dört buçuk ton çavdar eder. Hem de ne çavdar! Ekmeksiz kalmayacaklar. Çavdar ektin mi başın rahat demektir. Herkes çavdar ekse ortalıkta dert kalmazdı, dert! Buğday da neymiş? Çavdar ekmeği yiyeceksin! Almanlar çavdar yiyemez, biliyor musun, Fransızlar bile pek sevmez çavdar ekmeğini, ama bizimkiler... Çavdar ekmeğini önlerine koy, tamam..."

Kalabuda, çavdar konusundaki söylevini otomobile gelinceye dek sürdürdü. Başlangıçta canımızı sıktı bu durum, ancak konuşması ilerledikçe ilginçlik kazandı: Çavdar üzerine daha ne söyleyebilir, diye merak etmeye başladık.

Otomobile bindik, gaza bastık; dalgın, düşünceli ve de yapayalnız

yönetici bizi uğurladı. Kolodnaya tepesine gelinceye dek kimseden çıt çıkmadı. Pazar alanından geçerken, Yuryev sokakta başıboş dolaşan birkaç çocuğu göstererek:

"Bu çocuklar da Kuryaj'dan işte, dedi. Ne diyorsun, işi üstlenecek misin?

— Hayır.

— Neden korkuyorsun peki? Gorki Topluluğu da bir kimsesiz çocuk yuvası değil mi? Ukrayna Komisyonu sana çeşit çeşit sokak serserisi gönderiyor nasılsa. Bizse burada sana normal çocuklar veriyoruz."

Otomobilde bulunan Kalabuda bile güldü bu söze.

"Normal ha, amma da normal!"

Yuryev bu işi kafasına koymuştu, konuşmasını sürdürdü:

"Şimdi Jurinskaya'ya gidip bir güzel konuşalım. Çocuklara Yardım Komitesi, Topluluğu, Halk Eğitim Komiserliğinin denetimine verir. Harkov başıboş çocukları sana göndermek istiyor değil, ama kendi Toplulukları yok, ne yapsınlar. Bu bizim kendi Topluluğumuz olacak... hem de ne Topluluk! Dört yüz çocuk. Az değil ha! İşlikler de fena değil... Sidor Karpoviç, Topluluğu vermek ister misin?"

Kalabuda bir an için düşündü.

"Otuz desyatin çavdar, dedi. Tam kırk dört buçuk ton eder. Ya alnımızın teri ne olacak? Bunun parasını verir misiniz? Böyle olursa Topluluğu veririz elbet, neden vermeyelim!

— Haydi Jurinskaya'ya gidelim, diye üsteledi Yuryev. Küçüklerden yüz yirmi çocuğu başka bir yere alırız, size iki yüz seksen çocuk bırakırız. Bunlar aslında serseri değildiler belki, ama Kuryaj'da gördükleri eğitimden sonra serseriden beter oldular.

— Neden kendimi bu deliğe tıkacakmışım? diye sordum Yuryev'e. Üstelik orayı temizleyip paklamak gerek. En azından yirmi bin rubleye patlar bu iş.

— Sidor Karpoviç verir sana bu parayı."

Kalabuda uyukluyormuşçasına silkindi:

"Yirmi bin ruble mi? Ne içinmiş o?

— Onarım, kapılar, araç gereç, yatak yorgan, giysi, her şey..."

Kalabuda artık patladı.

"Yirmi bin! diye bağırdı. Yirmi bine tüm işleri kendimiz yaparız be!"

Jurinskaya'nın yanına vardığımızda da propagandasını sürdürdü Yuryev. Lyubov Savelyevna yüzüne taktığı bir gülümsemeyle dinledi onu; arada bir de, merakla yüzüme bakıyordu.

"Çok masraflı bir deney olur bu, dedi. Ayrıca, Gorki Topluluğunu böyle bir tehlikeyle karşı karşıya bırakamayız. Kuryaj'ı kapatırız, çocukları da başka Topluluklara dağıtırız, olur biter. Hem, Yoldaş Makarenko Kuryaj'a gitmez gibi geliyor bana.

— Hayır, gitmem, dedim.

— Bu kesin mi? diye sordu Yuryev.

— Topluluktakilerle konuşmam gerek, ama sanırım kabul etmeyeceklerdir."

Kalabuda gözlerini kırpıştırdı.

"Kim kabul etmeyecek?

— Çocuklar.

— Yani, öğrencilerin mi demek istiyorsun?

— Eveet, ne var bunda?

— Onlar bu işten ne anlarmış?"

Jurinskaya elini Kalabuda'nın koluna yaydı.

"Sidor'cuğum," dedi. "Senden benden iyi anlar onlar, sen kafanı yorma. Senin o Kuryaj'ı görünce yüzlerinin neye döneceğini görmek isterim doğrusu!"

Kalabuda'nın tepesi iyice attı.

"Ne diye böyle durmadan üstüme çullanıyorsunuz yani? Kuryaj nerden 'benim' oluyormuş? Size elli bin ruble verdim. Bir motor, on iki torna tezgahı verdim. Öğretmenler sizden gitme... İşlerini bilmiyorlarsa ben ne yapayım yani?"

Bu toplumsal eğitim işçilerini, kendi sorunlarıyla başbaşa bırakarak istasyona koştum. Karabanov'la Zadorov beni geçirmeye gelmişlerdi. Kuryaj'da gördüklerimi dinledikten sonra gözlerini vagonun tekerlerine daldırdılar ve bir süre düşündüler. Sonunda Karabanov:

"Gorki'lilere hela temizlemek yakışmaz," dedi. "Ama kim bilir, gene de üzerinde düşünmek gerek."

Zadorov dişlerini göstererek, "Size yakın olacağız," dedi. "Yardım ederiz. Bak sana bir şey diyeyim mi Semyon, gidip yarın bir bakalım şuraya!"

Çocuklar, genel kurulda, son zamanlarda yaptığımız tüm toplantılarda olduğu gibi önlemli ve düşünceli bir hava içinde dinlediler beni. Görüş ve düşüncelerimi anlatırken yalnızca havada sese dönüşen sözlerimi değil, yüreğimin sesini de duymaktaydım. Ansızın acı acı gülümsemek geldi içimden. Ne olmuştu? Daha dört ay önce, çocuklarla birlikte ortalığı birbirine katar, Zaporog saraylarını kuşatırken çocuk muydum? O dört ay içinde birden büyümüş, birkaç yaş birden mi almıştım, yoksa içimdeki yaşama kıvılcımları tümden sönmüş müydü? Sözlerimde rahatsız edici bir güvensizlik olduğunu seziyordum. Sesimin tonunda, yüzümdeki anlatımda karşımdakileri bana inanmamaya iten bir şey vardı, biliyordum. Koca bir yıl gepgeniş ışıklı alanlara kavuşmak için ağızlarımızı sulandırıp durmuştuk, doğru — ama büyük emellerimiz Kuryaj gibi ne olduğu belirsiz, pis bir yerle mi doyurulacaktı? Bizi Kuryaj'a çekecek ne vardı ki? Çiçek yataklarımızı, Kolomak'ımızı, parke döşeli odalarımızı ellerimizle yaşama kavuşturduğumuz topraklarımızı, yapılarımızı ne uğruna bırakıp gidecektik?

Ama gene de, bir şiir vardı ortada. Yeterince sözcükten oluşmuş, aklın yolundan geçmiş bir şiir... Gariptir, tek bir sevinç sözcüğü yoktu dizelerde; ama ağırbaşlı, sade, sade olduğunca da görkemli bir çağrı, coşkulu bir heves kaynağı, istek kaynağı taşırıyorlardı yüreklere. Ve, uzaklarda bir yerde, sakıngan bir sevinç kıvılcımı, yanıp sönüyormuş gibi geliyordu.

Çocuklar, kendilerini en çok üzeceğini, umutsuzluklara düşüreceğini sandığım noktalarda kahkahalar koparıyor, sözlerimi böylece kesiyorlardı. Gülmelerini zar zor tutarak beni soru yağmuruna tutuyor, yanıtlarımı duyunca büsbütün katılasıya gülüyorlardı. Umut ya da sevinç dolu kahkahalar değildi duyulan, alaylı alaylı gülüyordu çocuklar.

"Peki o kırk öğretmen ne iş yapıyor?

— Pek belli değil."

Gülüşmeler.

"Anton Semyonoviç! Orda kimsenin çenesini dağıttınız mı? Ben olsam dayanamazdım kuşkusuz!"

Gülüşmeler.

"Orda yemek salonu var mı?

— Var, ama çocukların hepsi yalınayak, bu yüzden çorba kazanlarını yatakhanelere taşıyorlar, herkes orda yiyor."

Gülüşmeler.

"Kim taşıyor kazanları?

— Ben taşınırken görmedim. Herhalde çocuklar getiriyordur.

— Sırayla mı yani?

— Herhalde sırayladır, ne bileyim...

— Vay vay vay! Demek örgütlenmesini biliyorlarmış!"

Gülüşmeler.

Gençlik Kolu var mı, Komsomol yani?"

Burada benim yanıtımı beklemeden kahkahayı koyverdi herkes. Bununla birlikte, anlatacaklarımı tamamladığımda, hepsi de ciddi ve kaygılı bir merakla yüzüme baktılar.

"Peki siz ne düşünüyorsunuz? diye seslendi biri.

— Ben sizin kararınıza uyacağım."

Lapot dikkatle yüzüme baktı, ve anlaşılan orada hiçbir şey okuyamadı.

"Haydi bakalım, çeneleri çözün! Evet? Neden konuşmuyorsunuz? Susmakla bir yere varılmayacağını biliyorsunuz, değil mi?"

Denis Kudlati elini kaldırdı.

"Hah! Denis! Söyle bakalım!"

Denis elini ensesine götürerek kafasının arkasını kaşımaya başladı, ancak çocukların, onun bu zayıflığıyla alay ettiğini anımsayınca birden toparlandı, elini aşağı sallandırdı.

Ancak çocuklar bu numarayı yutmamışlardı, gene de güldüler.

"Şey, aslına bakarsanız, söyleyecek pek bir şeyim yok... Harkov'a yakın bir yer olması iyi elbet... Ama böyle bir sorumluluğu omuzlamak için yeterli adam kalmadı ki... Kimimiz var? Herkes İşçi Üniversitesine gitti."

Birden sinek yutmuş gibi başını salladı.

"Aslına bakarsanız, şu Kuryaj konusunda konuşmaya bile değmez. Orda bizim ne işimiz var? Hem, unutmayın ki onlar iki yüz seksen kişi iki yüz yirmi de biz... Hem bizimkilerin çoğu yeni sayılır, büyükler parmakla sayılacak kadar az. Toska komutan oldu, Nataşa, Perepelyatçenko, Sukhoivan da komutan... Galatenko'ysa...

— Galatenko'nun nesi varmış? diye atıldı ordan uykulu bir ses. Nerde bir terslik olsa Galatenko'ya yüklemeye hazır herkes.

— Kapa çeneni! diye bağırdı Lapot.

— Neden susacakmışım? Anton Semyonoviç ordakilerin neyin nesi olduğunu anlatıyor burda. Benim neyim var, çalışmıyor muyum?

— Pekâlâ öyleyse, dedi Denis. Özür dilerim, ama oraya gidersek canımıza okuyacaklar, görürsünüz."

Mitka Jeveli başını kaldırdı.

"Terbiyeni takın!

— Ne yaparsın yani?

— Yapınca görürsün!"

Kudlati yerine oturdu. İvan İvanoviç söz aldı.

"Yoldaşlar, benim bir yere gitmeye niyetim yok, dolayısıyla duruma dışardan bakabilir, her şeyi daha açık bir biçimde görebilirim sanıyorum. Kuryaj'a gidip de ne yapacaksınız? Çocukların en kötülerini, üstelik tam üçyüzünü, ve üstelik hepsi de Harkov'lu olan belalıları bırakacaklar bize.

— Buraya hiç Harkov'lu göndermiyorlar mı sanki? diye sordu Lapot.

— Gönderiyorlar, ama düşünsene, bunlar üç yüz kişi! Anton Semyonoviç'in söylediğine göre yaşları da hayli geçkin. Bir şey daha var, siz onlara katılacaksınız, onlarsa kendi yerlerinde ev sahibi durumunda olacaklar. Bırak başka şeyleri, onsekiz bin rublelik giysi çaldılarsa size neler yapabileceklerini hesap edin artık!

— Kebap yapıp yerler! diye bağırdı biri.

— Pişirmekle uğraşmazlar, dedi bir başkası, hepimizi çiğ çiğ yerler!

— Hem bizimkilerin çoğuna da hırsızlık öğretirler, diye sürdürdü konuşmasını İvan İvanoviç, bizde hırsızlığa yatkın çocuk az mı yani?

— İstemediğiniz kadar, diye yanıtladı onu Kudlati. Kırk ufaklığımız var. Bugün çalmıyorlarsa, salt korku belasına çalmıyorlar."

İvan İvanoviç, savlarının doğrulandığına sevinmiş bir tavırla, "Gördünüz mü, işte!" dedi. "Şimdi sayalım! Kızları ve ufaklıkları da sayarsak siz seksen kişisiniz, onlarsa üçyüzyirmi. Ne uğruna katılacaksınız onların arasına? Gorki Topluluğunu neden ortadan kaldırasınız? Topluluğun mezarını kazıyorsunuz, Anton Semyonoviç!"

İvan İvanoviç oturdu, utkulu bakışlarla sağı solu süzdü. Çocuklar, onun söylediklerini onaylıyor izlenimi veren mırıltılarla konuştular, ancak bu mırıltılarda kararlılık okunmuyordu.

Yüzyıllık paltosuna bürünmüş, ama her zamanki gibi iki dirhem bir çekirdek, sinekkaydı traşlı Kalina İvanoviç söz istedi, ve herkesin istekli desteğiyle konuşmaya başladı. Kalina İvanoviç, Topluluktan ayrılmak zorunda kalacağı fikrini bir türlü benimseyememişti; yaşlılığın verdiği kuşkulu bir ışıkla parlayan mavi gözlerindeki insancıl ve büyük dalgınlık bundandı; buysa benim gözümden kaçmıyordu.

Kalina İvanoviç, acelesiz bir tavırla, "Şunu söylemek isterim ki," diye söze başladı, "Ben de sizinle gelmeyeceklerdenim, dolayısıyla, herhalde ben de dışardan biri sayılırım, ancak, ne var ki, kendimi böyle göremiyorum. İnsanın gidecği yer başka, yaşamın onu götüreceği yer başka... Geçen ay şöyle demiştiniz: İngilizlere göndermeye yetecek kadar tereyağımız olacak. Şimdi sorarım, benim gibi bir ihtiyara, böyle bir şeyin nasıl olabileceğini İngiliz asalaklarının hayrına çalışmanın ne demek olduğunu söyler misiniz? Hepiniz heyecandan bulutlarda geziyordunuz, gördüm. Haydi gidelim, gidelim! Ee, gitseydiniz ne olacaktı? Evet, kuramsal olarak iyi, hoş, Zaporoglar gibi yaşayacaktınız, ama uygulamada, düpedüz inek yetiştirecektiniz, başka bir şey değil. Sizin tereyağlar İngilize gidinceye dek kaç kova ter dökecektiniz, bunu düşündünüz mü? İnek çobanlığı yapacaktınız, arabalarla gübre taşıyacak, inek baldırı yıkayacaktınız, iyi tereyağı elde etmek kolay mı! Bunları hiç düşünmediniz, aptal oğlu aptallar! Gidelim! Gidelim! İyi ki de gitmemişsiniz. Şimdi de bir Kuryaj çıktı. Oturmuş düşünüyorsunuz. Peki ama düşünecek ne var? Sizler ilerici insanlarsınız, bakıyorsunuz, üçyüz kardeşiniz, sizin gibi üçyüz Maksim Gorki köpeklere yem olacak hale düşmek üzere. Anton Semyonoviç durumlarını anlattı, ne yaptınız, kıkırdadınız! Gülecek ne var bunda? Hükümet, başkentin göbeğinde, Harkov'da, Grigori İvanoviç'in burnunun dibinde dörtyüz haydutun barınmasına nasıl göz yumabilir? Bunlarla nasıl başedebilir? İşte, hükümet size başvuruyor, gidin, kolları sıvayın, onların dürüst birer yurttaş haline gelmesini sağlayın diyor, tam üçyüz kişi, düşünsenize! Üstelik, ıvır zıvır kimselere, Luka Semyonoviç'lere değil, koca bir Harkov kentinin insanlarına örnek olacaksınız! Bir de kalkmış olmaz diyorsunuz! Gül fi-

danlarınızı bırakmaya dayanamıyorsunuz, öyle mi, biz azınlıktayız, onlar, o asalaklarsa çoğunlukta diye korkuyorsunuz, öyle mi? Peki, Anton Semyonoviç'le ben, yalnızca ikimiz, bu Topluluğu nasıl kurduk sanıyorsunuz? Genel Kurul toplayıp söylevler mi verdik? Volokhov'la Taranets'e sorun. Gud'a sorun bakalım onlardan korkmuş muyuz! Bu, Devletin işidir, hükümete gerekli olan bir iştir, bu yüzden size gidin diyorum, işte uzun sözün kısası! Maksim Gorki de size bakıp desin ki, bakın şu benim aslan Gorkililerime, asalaklar! Gittiler! Hiçbir şey gözlerini korkutmadı, aslanlar!"

Kalina İvanoviç konuştukça yanakları kızardı, çocuklarınsa gözleri onun konuşmasına ve kızarmasına koşut hızla pırıl pırıl yanmaya başladı. Yerde oturanlardan çoğu yakınımıza yanaştılar, bazıları, çenelerini yanındakilerin omuzlarına dayayıp, gözlerin bir noktaya, —Kalina İvanoviç'in yüzüne değil, ama uzaklarda bir noktaya, gelecekteki bir savaşıma, bir yeni başarıya— diktiler. Kalina İvanoviç, Maksim Gorki'nin adını söylediğinde, çocukların ateşli gözleri, alev alır gibi oldu bir anda, bağrışlar duyuldu, çığlıklar, yaşasın'lar duyuldu. Ancak kutlamalar yapmanın sırası değildi. Mitka Jeveli yerde oturanların ortasına dikildi, arka sıralardan direnç göreceğini sanmış olmalı ki, oraya doğru bağırdı:

"Gideceğiz ulan asalaklar! Gideceğiz!"

Ne var ki arka sıralarda oturanlar da Mitka'ya ateşli gözlerinin alevleriyle yanıt verdiler, hepsinin yüzlerinde derin bir kararlılık okunuyordu. Mitka, şu anda çocuksu çığlıklar atmaktan başka bir şey yapamayan bir yığın ufaklıkla çevrili olan Kalina İvanoviç'e döndü:

"Kalina İvanoviç," dedi. "Madem öyle, neden siz de bizimle gelmiyorsunuz?"

Kalina İvanoviç acı acı güldü, piposunu doldurmaya başladı.

Lapot, bir konuşma yaptı.

"Şurda ne yazıyor, okuyun!"

Herkes bir ağızdan bağırdı:

"Mızıkçılık yok!

— Tamam, bir daha okuyun!"

Lapot sıkılı yumruğunu aşağıya doğru indirdi, herkes gene bir ağızdan kararlı bir sesle bağırdı:

"Mızıkçılık yok!

— Sizse mızıklıyorsunuz! Ne biçim matematikçisiniz siz! Seksen sayıyorsunuz, sonra üçyüzyirmi sayıyorsunuz. Böyle sayı sayılır mı! Kırk Harkov'luyu aldığımızda saydık mı? Nerdeler şimdi?

— Burdayız, burdayız! diye bağırdı ufaklıklar.

— Ee, ne haber?

— Çok iyiyiz, çok iyiyiz, diye bağırdı ufaklıklar bu kez.

— Öyleyse saymanın ne yararı var? İvan İvanoviç olsaydık, şöyle sayardık: bizde bit yok, onlardaysa onbin bit var, olduğunuz yerde kalın!"

Herkes utancından kıpkırmızı kesilen İvan İvanoviç'e baktı.

"Sonuç şu, dedi Lapot, Gorki Topluluğu bizden yana, kim onlardan yana?

— Hiç kimse!"

Lapot konuşmasını bitirdi. Çocuklar bir ağızdan bağırdı:

"Doğru! Gideceğiz, bu, bu kadar! Anton Semyonoviç Halk Eğitim Komiserliğine yazsın!

— Hah şöyle! dedi Kudlati. Öyleyse gideceğiz. Ama gidebilmek için kafamızı kullanmalıyız. Yarın Martın biri. Yitirilecek tek saniyemiz yok. Mektup yazmak yerine telgraf çekmeliyiz. Yoksa sebze bahçesini vaktinde ekemeyiz. Bir şey daha var, parasız gidemeyiz. Yirmi bin midir, ne binse bize para göndersinler.

— Oya koyalım mı?" dedi Lapot; benden bir yanıt bekliyordu.

"Anton Semyonoviç de görüşünü söylesin, diye bağırdılar kalabalıktan.

— Görmüyor musunuz? dedi Lapot. Ama kural bozulmasın diye soralım bakalım. Anton Semyonoviç, söz sizin."

Ayağa kalktım, ve yalnızca şunları söyledim:

"Yaşasın Gorki Topluluğu!"

Yarım saat sonra, ikinci müfrezenin komutanı ve yakınlarda baş seyisliğe getirilmiş olan Mitka Bogoyavlenski ata atlayarak kasabaya yollandı.

Şu telgrafı götürdü:

"Harkov Eğitim Komiserliği, Jurinskaya — Kurjay'ı ekim zamanına yetişmek üzere en kısa zamanda bize vermenizi rica ederiz — masraf

listesini sonra göndereceğiz — Topluluk Üyeleri Genel Kurulu adına Makarenko."

İSTEKLERİMİZİ KABUL ETTİRİYORUZ

Jurinskaya'dan hemen ertesi gün gelen bir telgraf beni Harkov'a çağırıyordu. Çocuklar, böyle şeylere pek alışık olmadıklarından, telgrafa büyük önem verdiler.

"Gördünüz mü nasıl tıkır tıkır çalışıyor herkes... tak-tak-tak — çek telgrafı, al telgrafı..."

Oysa işler hiç de öyle tıkır tıkır işlemedi. Kuryaj'ın iler tutar yeri kalmadığı konusunda herkesin birleşmiş olmasına, çevrede oturanların, köylü ve çiftçilerin, bu "hırsız yuvası"nın ortadan kaldırılması için yalvarıp yakarmasına karşın, onu elden çıkarmak istemeyenler vardı. İşin aslına bakarsanız, Jurinskaya ve Yuryev dışında hiç kimse, bizim Topluluğun ille de Kuryaj'a taşınmasını istemiyordu. Bu işin gerçekten uygun olacağına aklı yatan tek kişiyse Yuryev'di; Jurinskaya salt bana olan inancı nedeniyle razı oluyordu.

"Ne olursa olsun, huzursuzum, Anton Semyonoviç," dedi bana. "Elimde değil, ne yapayım! İçim hiç rahat değil!"

Bregel taşınmamızdan yanaydı, ancak benim asla kabul edemeyeceğim koşullar öne sürüyordu: Bu olayı, üç kişiden oluşan özel bir komitenin üstlenmesini, Gorki geleneklerinin yavaş yavaş bırakılmasını, ve bana yardım etmek üzere Harkov'dan bir aylığına elli Komsomol üyesinin gönderilmesini istiyordu.

Kalabuda, çevresinden eksik olmayan birkaç bayağı, alçak insanoğlunun dürtüklemesiyle yirmibin rublelik masrafın adını bile duymaya dayanamıyor, yalnızca "Yirmi binle bu işi biz de yaparız," deyip duruyordu.

İşçi sendikasından, beklenmedik düşmanlar saldırdı bize. Hele içlerinde, Klamer adında, kendisine "halkın dostu" adını takmış, son derece hırslı, kara saçlı bir adam vardı ki, sormayın... Gorki Topluluğu onu neden öylesine sinirlendiriyordu, bugün bile bilemiyorum, ama bizim

Topluluğun adı geçtiği anda yüzünü öfke bürür, adam hırsla yere bir tükürük atar, yumruğunu masaya indirirdi:

"Bu reformculardan illallah! Makarenko da kim oluyormuş? Makarenko ya da bilmemkim ortaya çıktı diye, böyle birilerinin isteği yerine gelsin diye işçi sınıfının çıkarlarına ters düşecek işler mi yapacağız, işçi sınıfı yasalarını mı çiğneyeceğiz? Gorki Topluluğu da neymiş hem? Ona değgin ne biliyoruz? Kim gördü burayı? Jurinskaya gördü, tamam, gördüyse ne oldu yani? Jurinskaya her şeyi biliyor mu, her şeyden doğru dürüst anlıyor mu?"

Klamer'i en çok öfkelendiren de benim şu isteklerim oldu:

1. Kuryaj'da bulunan tüm çalışanlar tartışmasız işten alınacaktır.

2. Gorki Topluluğundaki öğretmenlerin sayısı onbeş olacaktır (aslında kırk olması gerekiyor).

3.Öğretmenlere ayda kırk değil seksen ruble ödenecektir.

4. Yeni çalışanlar tarafımdan seçilecek, işçi sendikası karşı koyma hakkını koruyacaktır.

İşte buncacık isteğe kıyametleri kopardı Klamer.

"Bu küstah ültimatomu tartışmaya kim cesaret eder, soruyorum! Her bir sözcük, yasalarla alay etmekte, onları hiçe saymaktadır. Onbeş öğretmene gereksinmesi varmış, bu yüzden yirmi beş öğretmen denize dökülecek. Öğretmenlerinin köle gibi çalışmasını istiyor, kırk kişi olsa bu isteği yerine gelemez elbet."

Klamer'le tartışmaya kalkmadım, çünkü ne demek istediğini, amacının ne olduğunu pek anlamamıştım.

Aslında genel olarak tartışma ve pazarlıklardan kaçınmaya çabalıyordum, çünkü içimde, kesinlikle başarılı olacağımı fısıldayan bir ses duymuyor, kimseyi de inanmadığı bir davaya baş koymaya zorlamak istemiyordum. Aslında, benim tek bir dayanağım vardı: Gorki Topluluğu; ancak Topluluğumuzu çok kimse görmüş değildi, onu övmek de bana düşmezdi.

Topluluğun taşınması işine öyle çok kişinin adı, öyle çok tutku ve kişisel ilişkiler karışmıştı ki, kısa bir süre içinde ne yapacağımı bilemez hale geldim; Harkov'a her gidişimde de en azından bir gün orada kalmak durumunda olduğumdan, toplantılara katılamıyordum; buysa işlerimi zorlaştırıyordu. Nedense düşmanlarımın içtenliğine inanmıyordum;

onların bu gösterişli karşı çıkmalarının altında daha başka nedenlerin yattığını sanıyordum.

Halk Eğitim Komiserliğinde, gerçek, tutkusuz ve insancıl inanç ve güvene sahip tek bir kişiye rastladım ve kendisine bu yüzden duyduğum hayranlığı gizlemeye kalkmadım. Bu kimse, giysilerine bakılırsa bir kadındı; ancak cinsiyeti belirsiz bir yaratık izlenimi bırakıyordu. Kısa boylu, at suratlı, dümdüz, tahta göğüslü ve iri kalçalı, kalın bacaklı bir yaratık. Her an elini kolunu salladığı görülürdü, ya bir hareket yapıyor, ya da o kalın telli, sopa gibi düz, kıtık renkli saçlarını düzeltiyor olurdu. Ona herkes Yoldaş Zoya diyordu; Bregel'in odasında pek etkili bir görevli olduğu da apaçık ortadaydı.

Yoldaş Zoya benden ilk görüşte nefret etti, bunu da ne gizlemeye kalktı, ne de beni azarlamaktan, en ağır sözleri etmekten sakındı.

"Siz bir eğitbilimci falan değilsiniz Makarenko, askersiniz. Eskiden albay olduğunuzu söylemişlerdi bir yerde, bunun doğru olduğunu şimdi anlıyorum. Burdakiler sizi neden gözlerinde büyütüyorlar, anlamıyorum! Ben olsam sizi çocukların yanına yaklaştırmazdım!"

Yoldaş Zoya'daki bu katıksız içtenlik ve o tertemiz hırs, hoşuma gitmişti, ben de ona karşı olan duygularımı gizlemedim:

"Size her geçen gün biraz daha hayran oluyorum Yoldaş Zoya, ama ben ömrümde albay olmadım, biliyor musunuz."

Topluluğun taşınmasının felaketle sonuçlanacağına kesinlikle inanan Yoldaş Zoya, yumruğunu Bregel'in masasına indirerek haykırdı:

"Karasevda olmuş gibi duruyorsunuz hepiniz! Ne büyü yaptı size şu... şu...

— Albay! diye anımsattım ona ciddi ciddi.

— Evet, Albay! Bunun sonu neye varacak, biliyor musunuz, meydan savaşına! Bu adam kendi yüzyirmi çocuğunu da oraya götürecek ve meydan savaşı olacak. Buna ne diyorsunuz bakalım, Yoldaş Makarenko?

— Söylediğinize aklım yatmıyor değil, ama kim kiminle savaşacak, onu çıkaramadım."

Bregel ortalığı yatıştırmaya, aramızdaki gerginliği gidermeye çabaladı:

"Zoya! Ayıp ediyorsun doğrusu! Neden durup dururken savaş olsun? Siz de Anton Semyonoviç, her şeyi şakaya alıyorsunuz yani!"

Aramızdaki tartışma ve çelişik görüşlerimiz üst kademelerdeki yetkililere dek ulaştı; ben buna seviniyordum. Kuryaj'ın korkunç bir koku salarak çürüyüp eridiğini, ivedi önlemlerin alınması gereğinin iyice kendini gösterdiğini duyunca bile sevinmiştim. Ordaki öğretmenlerin, bizim oraya taşınmamız söylentilerinin Kuryaj'daki çocuklarda moral bırakmadığını öne sürmelerine karşın, Kuryaj Topluluğu hemen bir karar alınması için gürültüler koparıyordu.

Bu öğretmenler, sağa sola son derece gizli bir giz yayma işini de yüklenmiş, Kuryaj'lıların, Gorki'lilerin gelişine hazırlık olmak üzere dişlerini bilediklerini söylüyorlardı. Yoldaş Zoya yüzüme karşı şöyle haykırdı:

"Görüyorsunuz işte!

— Görüyorum, diye yanıtladım onu. Şimdi kimin ne yapacağını öğrenmiş olduk, bizim gırtlağımızı kesecek olan onlar, biz onlarınkini kesecek değiliz.

— Hah! Öğrenmiş olmuşmuş... Dikkat et Varvara! Bunların hesabı senden sorulacak! Böyle bir şey duydun mu ömründe? Bir küme serseriyi bir başka kümeye karşı kışkırtıyor!"

Sonunda daha üst düzeyde bir örgüt bürosuna çağrıldım.

Sinekkaydı traşlı bir adam başını önündeki kâğıtlardan kaldırdı ve şöyle dedi:

"Oturunuz, Yoldaş Makarenko."

Jurinskaya'yla Klamer de oradaydılar.

Oturdum.

"Çocuklarınızla birlikte Kuryaj'daki kokuşmayı durdurabileceğinizden emin misiniz? diye sordu adam dingin bir tavırla.

Karşımdakinin doğrudan gözünün içine bakabilme ve içtenlikle sorulmuş bir soruya büyük bir yalanla yanıt verebilme çabasından suratım kireç gibi bembeyaz olmuştur kuşkusuz:

"Evet, eminim."

Sinekkaydı traşlı adam gözünü benden ayırmadan konuşmasını sürdürdü:

"Şimdi son derece teknik bir soru sormak istiyorum size —dikkatinizi çekerim Yoldaş Klamer, ilkeyle ilgili bir soru değil bu, tümüyle teknik— elinizden geldiğinde kısa ve öz olarak söyler misiniz, neden kırk

öğretmen yerine yalnızca on beş öğretmen istiyorsunuz ve kırk rublelik aylığı neden beğenmiyorsunuz?"

Şöyle biraz düşündüm, sonra soruyu yanıtladım:

"Kısa yanıt istediğinize göre, şöyle söyleyebilirim: Kırk rublelik öğretmenler, salt öksüz çocuklar topluluğunda değil, dünyadaki hiçbir toplulukta moral bırakmaz."

Sinekkaydı traşlı adam koltuğuna kendini bıraktı, kaykıldı ve kahkahalarla gülmeye başladı; sonra Klamer'i gösterdi ve kendini zar zor tutarak, şöyle dedi:

"Bu toplulukta Klamer gibileri olsa bile mi?

— Kesinlikle evet," dedim ciddi bir yüzle.

Adamdaki resmi hava esen yelle silinip gitmişti sanki. Kolunu Lyubov Savelyevna'ya doğru uzattı:

"Ben sana dememiş miydim, nerde çokluk, orda bokluk!" dedi.

Sonra birden başını yorgun yorgun salladı, o katı resmi tavrına bürünerek, Jurinskaya'ya:

"Bırak alsın!" dedi. "Hem, acele et!"

Ayağa kalkarak, "Yirmi bin, dedim.

— Tamam, vereceğiz. Biraz fazla değil mi?

— Yeterli değil!

— Pekâlâ. Haydi güle güle! Oraya gidin, ama unutmayın, Kuryaj'ı adam edeceksiniz."

Gorki Topluluğunda, o ilk günlerdeki ateş hızını yitirmiş, yerini neredeyse bir ordu düzeniyle ama ağır aksak, acelesiz bir havayla yürütülen hazırlanma sürecine bırakmıştı. Lapot, Topluluğun gerçek yöneticisiydi. Kritik anlarda Koval kendisine yardım ediyordu; ne var ki, Topluluğu yönetme görevi pek güç sayılmazdı. Daha önce hiçbir dönemde böylesine dostça bir dayanışma havası, böylesine köklü bir sorumluluk duygusu görülmüş değildi. Küçücük bir kural çiğneme olayı dünyanın en katı ve en şaşkın yüzü ve şu kısa ama anlamlı sözlerle karşılanıyor-du:

"Sen bu halde Kuryaj'a nasıl gidersin, ha?"

Toplulukta yaşayan herkes, orada bulunan sorunun büyüklüğünü, görevimizin ciddiliğini kavramıştı. Çocuklar belki de biraz bilinçsizce, Topluluğun tüm isteklerine boyun eğmeleri gerektiğini yüreklerinde

duyuyor, bunları yaparken de, bir özveride bulundukları duygusuna kapılmıyorlardı.

Bu karşılıklı dayanışma ve, birbirine bağımlı olma duygusu, insanlararası ilişkilerin böylesine esnek, hoşgörülü ve güçlü olduğunu görmek, Topluluğun kendi gücünü içine iyice sindirmiş bir ortamda titreşen korkunç yetisini elle tutulur bir halde görmek öyle büyük bir sevinç veriyor ki insana, dünyada daha büyük bir sevinç kaynağı yoktur belki de. Bu sevinç kaynakları, tüm çocukların gözlerinde, hareketlerinde, yüzlerindeki anlatımda, yürüyüşlerinde, işlerinde kendilerini gösteriyorlardı. Tüm gözler kuzeye, yoksulluğun, kuralsızlığın ve aşırılığın, sövgülerin ve dikbaşlılığın bir araya getirdiği cahil bir sürünün, korkunç hırıltılar çıkararak kalın duvarlar ardında bizi beklemekte olduğu yöne çevrilmişti.

Çocukların davranışlarında en küçük bir böbürlenme olmadığını görüyordum. Herkes, yüreğinin derinliklerinde bir yerde, gizli bir korku ve kararsızlık besliyordu, ve bu korku, düşmanı kimsenin gözüyle görmemiş olması olgusuyla büsbütün artıyordu.

Kasabadan dönüşümü herkes sabırsızlıkla ve dört gözle beklerdi. Çocuklar yollara dökülür, ağaçlara çıkar, damlara gözcüler konurdu. Arabam bahçeye girer girmez, bir trompetçi benim iznimi falan almadan genel toplantı borusu çalardı. O zamanlar, beni büyük bir oyuncu gibi alkışlarla karşılamak âdetti. Bu alkış elbet bana değil, ortak davamıza duyulan duyguları dile getiriyordu.

Sonunda, Mayısın başlangıcında, böyle toplantılardan birine, elimde imzalı bir sözleşmeyle girdim.

Bu sözleşmeye göre, Halk Eğitim Komiserliğinin özel kararıyla, Maksim Gorki Topluluğu, tüm üyeleri, çalışanları, taşınabilir eşyası, hayvanları ve araç-gereçleriyle, Kuryaj'a taşınacaktı. Kuryaj Topluluğu kapanmış bulunuyor, ikiyüzseksen üyesi ve tüm varlığı, Gorki Topluluğunun emrine ve yönetimine teslim ediliyordu. Birkaçı dışında Kuryaj Topluluğundaki tüm çalışanlar, Gorki Topluluğu müdürünün Kuryaj yönetimini üstlendiği andan başlayarak işi bırakmış sayılacaklardı.

Topluluğu 5 Mayısta devralacaktık, taşınma işini de 15 Mayısa dek tamamlamış olmam isteniyordu.

Gorki'lilere kararı ve anlaşmayı okuduğumda, kimse "Yaşasın!" diye

haykırmadı, kimse de kimseyi havaya fırlatmadı. Lapot, suskunluğu yararak şöyle dedi:

"Bunu Gorki'ye yazalım haydi! Bakın, unutmayın çocuklar mızıkçılık yok!

— Tamam! Mızıkçılık yok!" diyen bir çocuk sesi duyuldu.

Kalina İvanoviç'se elini havada salladı:

"Haydi bakalım çocuklar, güle güle gidin, sakın korkmayın!"

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİVİLER

KURYAJ'I, iki gün içinde devralmam gerekiyordu; ancak yapılacak işlerim vardı; Komutanlar Kurulunu toplayıp onlarla konuşmalı, çocukların, benim yardımım olmadan toparlanmasını, malımızın mülkümüzün Kuryaj'a taşınmak üzere hazırlanması işini örgütlemelerini sağlamalıydım. Bu iş aslında hiç de kolay değildi.

Toplulukta, korkular, umutlar, "gergin" sinirler, alev alev gözler, atlar arabalar, ufak tefek, önemsiz şeylerden oluşan koca dalgalar, önemliler listesine alınmalarına karşın unutulmuş temel iş ve eşyalar, yanlış yerlere yayılmış ipler öylesine birbirine karışmış, öylesine dolaşık bir yumak oluşturmuşlardı ki, çocukların bu ipleri çözebileceklerine aklım kesmiyordu.

Kuryaj'a taşınma sözleşmesini alalı bir gece olmuştu daha ve toplulukta şimdiden savaşımcı bir hava esmeye başlamıştı, bu herkesin ruh halini, isteklerini, çalışma hızını etkiliyor, her yerde kendini gösteriyordu. Çocuklar, Kuryaj'dan korkmuyorsa, bunun nedenini, onu, tüm görkemiyle görmeyişlerinde aramak gerekirdi. Öte yanda ben, Kuryaj'ı olmadık düşlerin yarattığı koca bir ceset olarak görüyordum içimden; ölümü onaylanmış, ölüm kâğıdı çoktan verilmiş olmasına karşın, benim gırtlağıma sarılma yetisine sahip korkunç bir ceset...

Komutanlar Kurulu, Kuryaj'a benimle birlikte dokuz Topluluk üyesiyle bir öğretmen göndermeye karar verdi. Bunca kişinin yeterli olmayacağını, yanıma daha başka çocukların da verilmesi gerektiğini söyledim. Böylesine küçük bir güçle Gorki Topluluğunun saygınlığını zedeleyeceğimizi, Kuryaj'daki tüm çalışanların işine son verildiğini, ve orada herkesin bize karşı olduğunu anlatmaya çalıştım.

Kudlati şaşkın şaşkın güldü ve beni şöyle yanıtladı:

"Yanınıza on kişi alsanız da bir, yirmi kişi alsanız da. Nasılsa hiçbir şey yapamayacaksınız. Herkes gelince durum başka olur elbet, onları tepeden inme ele geçireceğiz. Unutmayın ki onlar üç yüz kişi. İşlerimizi güzelce düzene koymalıyız. Üçyüzyirmi domuzu burdan oraya götürmek ne demek, düşünsenize! Hem, görüyorsunuz ki hemen hemen her gün yeni çocuklar gönderiyorlar bize — belki de Harkov'dakiler akıllarını oynattı, ya da belki bizi huzursuz etmek için özellikle yapıyorlar bu işi..."

Yeni gelenler beni de umutsuzluğa düşürüyordu. Onlar hiçbir şey yapmasalar da, Gorki Topluluğunun gücünü, arılığını, katıksızlığını ve esnekliğini korumamızı güçleştiriyorlardı. Küçük müfrezelerimizle, tam üçyüz kişilik bir kalabalığa egemen olmak durumundaydık üstelik.

Kuryaj'la savaşıma başlama hazırlıklarımda, kafamda sürekli olarak şu şimşek çakıyordu: Kuryaj'lıları tepeden inme yöntemiyle adam etmeye başlayacaktık. Küçücük bir gecikme, evrim umutları, "yavaş yavaş oluşma" umutları, yapacağımız işin başarıyla sonuçlanmasını tehlikeye düşürecekti. Kuryaj'daki kuralsızlık geleneğinin, bizim gelenek, yol ve yöntemlerimizin yerleşmesine koşut bir yavaşlıkta yok edileceği gerçeğinden habersiz değildim. Harkov'lu bilgeler, "yavaş yavaş oluşma" konusunda ısrar ediyor, iyi çocukların, kötüler üzerinde iyi etkiler bırakacağı fikrini savunuyor, bu yüzyıllık barınağa sığınıyorlardı. Ancak ben, en iyi çocukların bile, gevşek ve zayıf örgütsel yapıya dayalı bir Toplulukta kolayca birer yabanıl hayvan haline geleceklerini çok iyi biliyordum. Bilgelere karşı kılıcımı çekmiş değildim, çünkü herhangi bir aşamalı sürecin başlamasına meydan kalmadan son darbenin indirileceğini hesaplıyordum. Ancak, yeniler bana ayak bağı oluyordu. Akıllı bir çocuk olan Kudlati, bu küçüklerin de Kuryaj'a taşınmaya büyük bir özenle hazırlanmaları gerektiğini, denetimimizdeki her şeye gösterdiğimiz titizliği, onlara da göstereceğimizi, başka şeyler karşısında duyduğumuz endişeleri onlara karşı da duymamız gerektiğini biliyordu.

Bu yüzden "Özel Öncü Müfrezesi"nin başında Kuryaj'a giderken gözüm arkada değildi, içim hayli rahat sayılırdı. Kalina İvanoviç, son ana dek işlerimizle ilgilenmeye söz vermişti ama, yaklaşan ayrılık anını

düşünmekten başka hiçbir şey yapamıyordu; bu düşünce kolunu kanadını kırmıştı, öyle ki, çocuklar arasında volta atmakla yetiniyor, yapılacak işleri büyük bir güçlükle anımsıyor, ve acılı günler yaşayan bir ihtiyardan beklenileceği üzere aynı anda unutuveriyordu. Çocuklar Kalina İvanoviç'in buyruklarını saygılı bir ilgiyle dinliyor, neşeli bir "Tamam"la yanıtlıyor, güzelce selam çakıyor, ama hemencecik, ihtiyara karşı besledikleri acıma duygusundan sıyrılarak işlerini bildikleri gibi yapıyorlardı.

Topluluğun başına Koval'ı bırakmıştım. Bizden binalarımızı, ekili tarlaları ve değirmeni devralacak olan Lunaçarski Komünü tarafından aldatılacağım diye ödü kopuyordu Koval'ın; başka hiçbir korkusu yoktu. Komünün temsilcileri, Gorki Topluluğunun çeşitli bölümlerinde boygöstermeye başlamışlardı ve başkanları Nesterenko'nun kızıl sakalı, güvensiz tavırlarla durmadan Koval'dan yana dönüyordu. Olga Voronova bu ikisi arasındaki diplomatik düellodan hiç hoşlanmıyor, Nesterenko'yu başından savmaya bakıyordu.

"Haydi evine git Nesterenko! Neden korkuyorsun? Burda üç kâğıtçı falan yok sandığın gibi. Haydi, evine git bakalım!"

Nesterenko, yalnızca gözleriyle kurnaz kurnaz gülümsüyor, başıyla öfkeden kıpkırmızı kesilen Koval'ı göstererek şöyle diyordu ona:

"Bu adam ne biliyor musun Olga? Düpedüz Kulak! Anadan doğma Kulak."

Artık iyice köpürmüş olan Koval'ın yanıtı hazırdı:

"Ne sandındı ya? Sana her şeyi bedavaya mı verecektik yani? Çocuklar bunca alınteri döktüler bu topraklara, boşuna mı? Neden bedavaya verecekmişiz hem? Lunaçarski Topluluğusunuz diye bedavaya mı konacaksınız? Şu göbeklerinize bakın be, bir de kalkmış yoksul numarası çekiyorsunuz! Tıkır tıkır ödeyeceksiniz borcunuzu!

— Ama düşünsene, ne olur! Ben nerden para vereyim sana?

— Bunu ben mi düşünecek mişim? Ha-ha! Tarlalarımızı ekelim mi diye sorduğumda *sen* ne düşündün peki? Burnunu havalara diktin, kral kesildin o vakit — ekin! Evet, ektik. Şimdi lütfen bu işin parasını sayar mısınız! Buğday, çavdar ve de pancarlar için para ödeyeceksiniz."

Nesterenko, başını bir yana kaykıltarak tütün kesesini çözdü, eliyle dibinde yavaşça bir şeyler arandı ve suçlu suçlu gülümsedi:

"Doğru, haklısınız... Tohum parası... Tamam... Ama yapılan işin karşılığında da para istiyorsunuz? Çocuklar zaten toplum için çalışmıyorlar mı yani?"

Koval oturduğu yerden fırladığı gibi ayağa kalktı, kapıdan çıkacakken döndü, çılgın bir sesle bağırdı:

"Nedenmiş — hay allahın aptalları! Siz hasta mısınız nesiniz? Komün diye ortaya çıkmışsınız, sonra da çocukların emeğinden kazanç sağlamaya kalkıyorsunuz!,. Utanın be! Emeğimizin bedelini ödemezseniz, her şeyi Gonçarovka halkına dağıtırız."

Olga Voronova, Nesterenko'yu evine uğurladı; on beş dakika sonra dönüp gölmeş, bahçenin bir köşesinde Koval'la fısıldaşmaya oturmuştu. Olga, yalnızca kadınlara özgü o anlayışla, Topluluğa ve kendi Komününe karşı olan duygularını dengede tutabiliyor, hiçbir tarafa haksızlık etmemeye çabalıyordu. Topluluk, Olga'nın anası sayılırdı, komündeyse, Şere'den öğrendiği tarımsal bilgiler ve değerli deneylerle erkeklere parmak ısırtıyor, her şeyin başını çekiyor, öte yanda kadınların kurtuluşu konusundaki dinamik ve genellikle ateşli konuşmaları, sert çıkışlarıyla kadınları etkiliyordu. Herhangi bir tehlike anında ya da gerekli durumlarda birden ortaya çıkıveren ve kendisini Jeanne d'Arc'mış gibi izleyen kızlı erkekli bir orducuğu da vardı. Bilgisi, kültürü ve sınırsız iyimserliğiyle tüm yürekleri ısıtır kendine çekerdi. Koval, onu gururla inceler, sonra şöyle derdi:

"İşte, bizim eserimiz!"

Olga, Gorki Topluluğunun, Lunaçarski Komününe bıraktığı eşsiz armağana çok değer veriyordu. Söz konusu armağan, altı yılda tamamlanacak nadaslama ve ekim dizgesiyle tarlaları güzelce düzenlenmiş topraklarımızdı, ancak bu armağan, bizim açımızdan en büyük felaketin habercisiydi. Geçmişte harcadığımız çabalara acıyor değildik, ama tarım alanında yaptığımız işlere, elde ettiğimiz başarılara çok önem veriyorduk. Ot yolmanın, bu altı yıllık nadaslama dizgesinin yoluna konmasının, işleri düzenlemenin, araçlarımızı koruyup onarmanın, o yavaş, sonsuz ve hemen hemen göze görünmeden ilerleyen süreçlerin ne demek olduğunu çok iyi biliyorduk. Bizim asıl servetimiz, derinlerde bir yerlerde, ektiğimiz bitkilerin sımsıkı birbirine sarılmış kökleri arasında bilimsel kurallara uygun olarak yapılmış geniş ahırlarda, tekerlek, araba mili, ya da

değirmenin dişlileri ve yelken bezinden pervaneleri gibi basit şeylerin yüreğinde gizliydi. Şimdi, bunun öyle büyük bir bölümünü ardımızda bırakıyorduk ve öyle çok şey kendi öz toprağından sökülüp tıkış tıkış dolu vagonlara fırlatılıyordu ki, Şere'nin neden mosmor kesildiğini, ve hareketlerinin neden öyle büyük bir hastalığa tutulmuş çaresiz bir kurbanınkine benzediğini anlamak güç değildi.

Ancak Edvard Nikolayeviç'in bu üzüntülü ve dalgın ruh hali, hazinelerini, gene aynı yöntemli dinginliği içinde yolculuğa hazırlamasına engel değildi. Bu yüzden öncü müfrezeyle birlikte Harkov'a hareket ederken, onun o bitkin ve dünyaya küskün görüntüsünü gözümün önünden silmekte güçlük çekmedim. Ayrıca, çevreme üşüşen yüzlerce cin gibi çocuk sevinç ve heyecanla zıplaşıp duruyor, insanın kötümserliğe düşmesine meydan vermiyorlardı.

Yaşamımın en mutlu saatleri sona ermekteydi. Şimdi, zaman zaman geriye baktığımda, o yaşantıya belki daha sımsıkı sarılabileceğimi, daha büyük istek ve özen gösterebileceğimi düşünüyor, o yaşama daha dikkatli bakmadığıma, belki de onu daha iyi korumadığıma yanıyorum. Her anın, her hareketin ve her sözcüğün tüm renklerini, çizgi ve ışıklarını, birer birer ve hiç çıkmamak üzere belleğime kazımadığıma yanıyorum.

Daha o zamanlar bile, yüz yirmi Topluluk üyesinin, salt, kendilerine birer yuva ve iş bulmuş yüz yirmi sokak çocuğunu temsil etmediğini biliyordum. Hayır, bunlar yüzlerce voltluk ahlâk gizilgücünü, uyumla el ele vermiş, tıkır tıkır işleyen enerji birimini, dediği dedik, şımarık, yaramaz ve inatçı bir çocuğa benzemesine karşın doğanın sevinçli bir sabırla beklediği, çiftçilerin yüzünü güldüren yağmurları, selleri temsil ediyordu.

O günlerde doğal yürüme hızıyla hareket eden bir çocuğa rastlamak hemen hemen olanaksızdı. Ordan oraya koşmayı, büyük işler yapan sorumlu kişilerin ciddiliği içinde cıvıl cıvıl konuşarak, pırıl pırıl, sevinçli ve gönüllerden gelen bir disiplin içinde, kırlangıçlar gibi telaşla uçmayı alışkanlık haline getirmişlerdi. Hareketlerine bir ağırbaşlılık egemendi. Düşünüyordum da, gelmiş geçmiş kuralları bir yana bırakıp, mutlu insanların başlarında bir yetkeye gereksinmeleri olmadığına karar veriyordum; o yetkenin, yetkilinin yerini, herkese ne yapması gerektiğini ve onun nasıl yapılacağını, ve bunun nedenlerini gösteren yeni doğmuş, sevinçli insan güdülerinin alabileceğini görüyordum.

Bir yetkilinin uyarısına gerek görülen anlar olmuyor değildi. Ancak herhangi bir kuraldışı davranış ya da yanlış uygulama görüldüğünde kimse benim uyarıma meydan vermiyordu. Örneğin Alyoşka Volkov, öfkeli suratını günahkarın burnuna uzatıyor, onu bağıra çağıra azarlıyordu:

"Ne yapıyorsun be kaz kafalı! Bak hangi çivileri çakıyorsun o sandığa! Yedi santimlik çiviler sokaktan toplanıyor sanıyorsun herhalde!"

Hevesle çalışmakta olan çocuğun yüzü kızarır, elindeki çekici çaresiz yere indirir, utancından çekicin ucuyla çıplak topuğunu kaşımaya koyulur.

"Kaç santimlik çivi kullanacağım peki?

— Bu iş için eski çivileri kullanabilirsin pekâlâ! Sandıktan söktüklerini yani. Dur bakayım! Bunları — bu yedilikleri nerden aldın?"

İşte bunun üzerine bir kıyamet kopar, Volkov, yedilik çivileri kullanmaya layık görülmeyen çocuğun başında azrail gibi dikilerek ona dersini verir, bu arada anasından emdiğini burnundan getirirdi.

Evet, dünyamızda hâlâ trajedi kol geziyor!

Eski çivi kullanmanın ne demek olduğunu çok kimse bilmez. Çeşitli ustalık ve hokkabazlıklarla, eski tahtalardan, kırılıp bir kenara atılmış eşyalardan sökülmeleri gerekir; sökülüp tek başlarına kaldıklarındaysa kıvrık, yavuk, paslı, başsız, belki de uçsuz, çoğu kez iki, üç büklüm, belkide yay gibi kıvrım kıvrım ve düğümlü oldukları görülür — öyle ki bu büklüm, kıvrım ve düğümleri dünyanın en usta demircisi bile yapamazdı. Ve, sonunda eski çivi çekiçle dövülüp adam edildiğinde, ilk darbeyi yer yemez bükülebilir, kırılabilir, kaykılıp istenmedik bir noktaya çakılabilir. Gorki'li yavruların, eski çivilerden böylesine ürkmesi, onlardan böylesine nefret etmesi, yeni çivileri ele geçirmek için türlü dolaplar çevirmesi hatta, Komutanlar Kurulunun resmi soruşturmalar yapmasma yol açarak, Kuryaj'a taşınmak gibi büyük ve sevinçli bir serüevene gölge düşürmesi bu yüzden olsa gerek.

Yalnız çiviler miydi başımıza iş açan! Boyasız masalar, çok küçük burjuva stili kaba "köylü" sıraları, sayısız tabure, eski tekerler, kunduracı gereçleri, artık düzlenmiş eğeler, paramparça kitaplar —kısacası tutumluluğun ve yerleşik yaşamanın sonucu olarak biriken bir yığın ıvır zıvır— kahramanca yolculuğumuzun utkusuna gölge düşürüyordu. Ama bu ıvır zıvırın bir tekini bile atmaya kıyamıyorduk...

Bir de yeniler sorunu vardı! Bu düzensiz görünümlü, gözlere yabancı çocuklara rastladığımda onlara bakmaya bile dayanamıyordum. Bunları götürmesek, bir yoksul çocuk yuvasına yerleştirsek, yuvadakilere de rüşvet olarak bir iki domuz ya da bir çuval patates vererek bu işi kolaylaştırsak hiç fena olmazdı belki? Durup dinlenmeden onları elden geçiriyor, kümeler oluşturuyor, insansal ve toplumsal değerlerine göre ayırıyordum çocukları. Artık gözlerim epeyce ustalaşmıştı — kimin ne olduğunu ilk bakışta anlıyor, dış görünüşlerine göre herkesin yarın ne olacağını doğruya çok yakın bir biçimde çıkarabiliyordum: Bazen yüzden belli belirsiz geçiveren bir anlatım olabilirdi ölçütüm; bir ses tonu, birinin yürüyüşü, insan kişiliğinin bir parçası olmuş bir yığın tavır, davranış, hatta belki de bir koku, gözlerimin önündeki bu hammaddenin yarın ne biçim bir işlenmiş madde haline geleceğini söylüyordu bana.

Oleg Ognev'i alalım örneğin. Onu Kuryaj'a götürmeye değer miydi? Yoksa burada mı bıraksaydık? Nedense bırakmaya gönlüm razı olmuyordu. Alışılmışın dışında, ve ilginç bir örnekti bu Oleg — bir serüvenci, bir gezgin, gösteriş budalası bir çocuktu; eski Normandiyalılar soyundan gelmeydi belki, çünkü onlar gibi uzun boylu, sarışın, iri yarıydı. Belki de Oleg'le onun Vareg ataları arasına birkaç kuşak safkan Rus aydınları girmişti, çünkü gür, kalkık kaşları, büyük ama iyi sözler eden bir ağzı, bir çift güzel, neşeli ve de açık mavi gözü vardı. Oleg, başını posta yöneticileriyle derde sokmuştu, bu yüzden topluluğa iki milis eşliğinde getirildi. İkisinin ortasında neşe içinde uçar adım yürüyor, kendi belirsiz geleceğine merakla bakıyormuş gibi gözlerini bir noktaya dikmiş ilerliyordu. Topluluğa teslim edildiğinde, benim öğütlerimi saygıyla, dikkatle ve büyük bir ciddilik içinde dinledi, büyük çocuklarla tanıştığında sevinç gösterdi, küçükleri meraklı bir ilgiyle inceledi ve bahçenin ortasında, bacaklarını iki yana açmış durarak şöyle dedi:

"Demek burası bir Topluluk! Maksim Gorki Topluluğu, ha? Vay canına! Bir tadına bakalım hele!"

Sekizinci müfrezeye verilmişti. Fedorenko, tek gözünü kısarak ona kuşkuyla baktı:

"Pek öyle çalışkan bir adama benzemiyorsun ha, ne dersin? Hem ceketin de çalışmaya pek uygun görünmüyor, biliyor musun..."

Oleg, şık ceketine gülümseyerek baktı, bir ucunu kaldırıp inceledi, sonra neşeyle komutanın yüzüne baktı.

"Bunun önemi yok, Komutan Yoldaş! Ceketim çalışmama engel olmaz, sana vereyim ister misin?"

Fedorenko kahkahayı koyverdi, sekizinci müfrezenin öteki üyeleri de anında ona katıldı elbet.

"Ver bakalım! Bakalım bana olacak mı!"

Fedorenko, o gün akşama dek Oleg'in kısa ceketiyle dolaştı. Daha önce bizim çocukların görmediği şıklığıyla herkesi eğlendirdi, ama geceleyin ceketi sahibine verdi, ciddi yüzüyle ona şöyle dedi:

"Al bunu kaldır bir kenara, sırtına da bir gömlek giy. Yarın tohum makinesinin peşinde koşacaksın."

Oleg, komutana şaşkın şaşkın baktı, sonra ceketine bir göz attı.

"Yani bu giysi burada giyilmez mi demek istiyorsun?"

Ertesi sabah sade bir gömlekle ortaya çıktı. Kendi kendine alaylı alaylı mırıldanmaktaydı:

"İşte şimdi bir proleter oldun! Tohum makinesinin peşinde koşacaksın. Bunu daha önce hiç yapmamıştın oğlum."

Oleg yeni uğraşıyla bir türlü uyuşamadı. Nedense tohum ekme aracı ona uygun gelmedi, arkasında söylene söylene yürürken boyuna toprak topaklarına tökezliyor, arada bir de ayağına girmiş bir dikeni çıkarma çabasıyla tek ayağı üzerinde dans edip duruyordu. Tohum ekme makinasının bıçakları hareket halindeyken başka bir şey yapamıyordu, bu yüzden her üç dakikada bir öndekine sesleniyordu:

"Senyor, şu hayvanları durdur. Burada bir karışıklık var."

Fedorenko Oleg'in işini değiştirdi, toprak düzleme makinesiyle birlikte öteki postayı tarlaya götürmesini istedi. Ancak yarım saat sonra Oleg Fedorenko'yu yakaladı ve kibarca ona şu bilgiyi verdi:

"Komutan Yoldaş, ne oldu biliyor musun? Benimki oturdu.

— Kim seninki?

— Atım. Lütfen gel bir bak, oturdu, hâlâ da oturuyor. Git bir konuş şununla!"

Fedorenko sereserpe yatan Mari'nin yanına koştu ve öfkeyle bağırdı:

"Hay Allah! Nasıl becerdin bunu? Her şeyi birbirine karıştırmışsın! Bu milin burda işi ne?"

Oleg, onu yatıştırmak için aşağıdan alıyordu:

"Ne oldu, biliyor musun? sinek mi vızıldıyordu ne, kısrak sinirlendi herhalde, çöktü. Çöktü oturdu. Oysa çalışması gerek, değil mi?"

Mari, nerdeyse kulaklarına değen tasmasının altından ters ters baktı. Fedorenko da öfkelenmişti.

"Oturuyormuş! Bir kısrak hiçbir zaman oturmaz! Kaldır hayvanı!"

Oleg dizginlere asılarak Mari'ye seslendi:

"Haydi — deeh!"

Fedorenko güldü.

"Dehlemenin ne yararı var. Sen arabacı mısın, ha?

— Yani şey, Komutan Yoldaş...

— Ne diye bana boyuna Komutan Yoldaş deyip duruyorsun?

— Ne diyeceğim peki?

— Benim adım var herhalde, değil mi?

— Haa, tamam! Yani diyorum ki, Fedorenko Yoldaş, arabacı değilim elbet, ve inan olsun, ömrümde hiçbir Mari'yle böylesine yakın ilişkiler içinde bulunmadım. Mari adlı arkadaşlarım vardı gerçi, ama onlarla olan ilişkilerim tümüyle değişikti... onlarda ne dizgin vardı ne tasma..."

Fedorenko, öfkeden yuvalarından fırlamış gözlerini bu iri yarı Vareg delikanlısına çevirdi ve daha fazla patlamamak için kendini güçlükle tutarak onu baştan ayağa süzdü. Sonra yere tükürdü.

"Şimdi kes sesini de atı doğru dürüst koşumla!" Akşamleyin Fedorenko ellerini ileri doğru uzatarak kararını açıkladı, o tatlı Ukrayna aksanıyla yavaş yavaş konuşmaktaydı:

"Ondan kime ne hayır gelir ki? Pastaları yuvarlamada birinci, kızları tavlamada birinci... ama bana kalırsa bizim işimize yaramaz. Bana sorarsanız Kuryaj'a götürülmemesi gerekir."

Sekizinci müfrezenin komutanı soran bakışlarını bana çevirdi. Az önce verdiği kararın onayını bekliyordu. Bu önerinin sekizinci müfrezenin tümünden geldiğini bilmiyor değildim, bu müfreze kararlarının kesinliğiyle ünlüydü, verdikleri kararı ne olursa olsun uygularlardı. Ama gene de şöyle yanıtladım Fedorenko'yu:

"Ognev'i de götüreceğiz Kuryaj'a. Onu bir işçi haline getirmekle yükümlü olduklarını söyle senin müfrezedekilere. Bu işi onlar başaramazsa hiç kimse başaramaz, Ognev de bir toplum düşmanı ve bir serseri olur çıkar. Yani, ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi?

— Çok iyi anlıyorum! dedi Fedorenko.

— Öyleyse müfrezendekilere anlatırsın.

— Tamam, bu konuyu bir kez daha tartışacağım onlarla."

Bu yanıtlamada bir canlılık, bir çeviklik vardı; ama hemen ardından o aynı çeviklikle elini kaldırdı, başının arkasında bir noktayı kaşımaya koyuldu, aklımız karıştığında biz Slavlar bu hareketi yaparız!

Böylece Oleg'in bizimle gelmesi kesinleşti. Peki, Uzhikov ne olacaktı? Büyük bir kesinlik, kararlılık ve de öfkeyle Arkadi Uzhikov'un yeni yere götürülmeyeceğini söyledim. O tanrı belasının benim için ne anlım vardı canım! Böylesine beş para etmez bir hammaddenin bir başka sanayi dalında, bir başka insanın önüne atıldığını varsayalım: Adamcağız bir değil beş komite kursa, İçişleri bakanının kendisine, ya da yüz başka yetkiliye başvursa, çaresizlik içinde kalkıp *Pravda*'ya dert yansa sonunda kendisi suçlu çıkacaktır. Eski kovalardan motor üretmeyi, ya da patates kabuklarından konserve yiyecek yapmayı kimse kimseden bekleyemez herhalde. Peki, Uzhikov gibi bir şeyden, değil motor ya da konserve yiyecek, gerçek bir Rus yurttaşı yapmamı benden nasıl beklerler?

Arkadi Uzhikov'un yaşamı, küçüklüğünden beri sokaklarda dolaşmak, karayollarında sürtmekle geçmişti; tarihin ve coğrafyanın tüm arabaları, ağır tekerlekleriyle ezmişti onu. Uzhikov daha küçücükken babası aileyi terk etmiş, onun yuvadaki yeri, bir yeni baba —Denikin hükümeti denilen kukla tiyatrosundaki kuklalardan biri— tarafından doldurulmuştu. Uzhikov'un yeni babacığı, bu hükümetle birlikte yurtdışına gitmeye, giderken de ailesini yanına katmaya karar verdi. Karayazgı, onları bula bula Kudüs'te yakaladı. Bu kentte, Arkadi Uzhikov, ana baba adına nesi varsa yitirdi, çünkü bunlar, hastalıktan çok nankörlüklerinin kurbanı olduklarından öldüler, ve de Arkadi'yi Araplarla öteki "ulusal azınlıklar"dan oluşan yabancı bir çevrede, yapayalnız bıraktılar. Gel zaman git zaman, Uzhikov'un gerçek babası, Yeni Ekonomi Politikasının girdi çıktılarını iyice öğrenip büyük başarılar elde ediyor ve bir kombinenin üyesi olmayı beceriyor ve ansızın, dölüne karşı olan tutumunu gözden geçirmeye karar veriyor. Zavallı çocuğun nerede olduğunu saptadıktan sonra, uluslararası durumlardan da yararlanmanın yolunu buluyor; bu konuda gösterdiği beceriklilik öyle büyük ki, Arkadi'yi bir gemiye yerleştiriyorlar, hatta, Odesa limanına, ve de babanın kucağına atılıncaya değin ona sahiplik etmek üzere bir yetişkin bile veriyorlar yanına. Ancak, iki ay geçiyor

geçmiyor, baba, oğlunun yurtdışında gördüğü eğitimin birkaç parlak etkisi karşısında şaşırıp kalıyor. Arkadi, o uçsuz bucaksız Rus zekâsıyla Arap düşgücünü bir güzel birleştirmiş ve işlerini tıkırına sokmuştu — öyle ki, Uzhikov Baba anadan doğma kaldı. Arkadi, kol saati, gümüş kaşık, gümüş bardak zarfı gibi aile hazinelerinden, üst-baş, iç çamaşırı gibi şeylerden başka, evdeki koca eşyaları pazar yerlerinde satmış, hatta, çocuksu yazı ve imzasıyla, son derece dokunaklı bir soy-benzerliği sergileyerek babasının çek defterini bile kullanmıştı. Bunun üzerine, Arkadi'yi Kutsal Topraklardan daha yakınlarda çekip getirten güçlü eller bir kez daha işe koyulmuş, çocuğu daha uygun bir yere yerleştirmek için gerekli kodamanlardan büyük buyruklar alınmıştı. Biz, taşınma hazırlıklarına dalmış, harıl harıl çalışırken üzerinde bir Avrupa havası, ve bir çeşit mesleksel saygınlık taşıyan, yazgının birkaç sillesini yediğini, kara günler gördüğünü de gizlemeyen bir adamcağız olan büyük Uzhikov kapımızı çaldı. Geçti, tam karşıma kakılırcasına oturdu ve Arkadi'nin ayrıntılı yaşamöyküsünü anlattı; sözlerini belli belirsiz titreyen bir sesle bitirdi:

"Oğlumu bana yalnız siz geri verebilirsiniz!"

Yanda kanepede oturan oğula baktım, çocuktan hiç hoşlanmamıştım, o anda, elinden tuttuğum gibi dertli babaya geri vermek isterdim; ne var ki baba, oğlunun yanısıra bana bir kâğıt parçası da getirmiş bulunuyordu; ne yazık ki o kâğıdı geri çevirecek durumda değildim. Arkadi Toplulukta kaldı.

Zayıf, uzun boylu, garip görünümlü bir çocuktu. Akıllı kafasının iki yanından fırlayan dev kulakları pembe ve saydamdı. Kaşsızmış gibi duran yüzü çilliydi, ancak bu çiller iri iriydi ve çocuğun koca burnu, olmayan kaşlarını aşağı aşağı çekiyormuş izlenimi veriyordu. Arkadi, nereye baksa yerden doğru bakardı, ama beyazları sarıya çalan o donuk gözler öylesine büyük bir nefret uyandırıyordu ki, hiç bakmasaydı çok daha iyi olacaktı. Bütün bunlara bir an olsun kapanmayan salyalı bir ağızla alçak ve iğrenç bir yüz ifadesi ekleyin, portre tamamdır.

Uzhikov, daha birinci günden yoldaşlarından şunu bunu çalmaya ve yatağını ıslatmaya başladı. Mitka Jeveli bana geldi, kara kaşlarını çatarak dertli dertli sordu:

"Anton Semyonoviç, böyle bir adamı niçin yanımıza alacakmışız,

lütfen açıklar mısınız? Bakın, Kudüs'ten Odesa'ya, Odesa'dan Harkov'a, Harkov'dan bize, şimdi de burdan Kuryaj'a! Neden oradan oraya taşıyacakmışız onu? Kendi yükümüz bize yetmiyor mu? Açıklayın rica ederim!"

Hiç sesimi çıkarmıyordum. Mitka, gülümsemekte olan Lapot'a kaşlarını çatarak bakıyor, sabırla benim yanıtımı bekliyordu. Sonra gene söze başladı:

"Böyle bir yaratık ömrümde görmedim! Bunun gibilere bir yudum striknin vereceksin, tamam... Ya da ekmeği yuvarlayacaksın, içine de iğne doldurup ağzına tıkacaksın.

— *Almaz ki*, dedi Lapot gülerek.

— Kim, Uzhikov mu? Gel bir deneyelim istersen, anında mideye indirmezse bana da Mitka demesinler. Ne obur, biliyor musun? Ne iğrenç bir tıkınması var! Öööğ! Aklıma getirince miğdem bulanıyor!"

Mitka'nın tüyleri diken diken oldu, gerçekten iğrendiğini kanıtlayan bir titreme geçirdi. Lapot, acılı gözlerini kaldırarak ona baktı. İçimden, onların yanını tutuyor, kendi kendime şöyle diyordum:

"Elden ne gelir? Uzhikov öyle bir kâğıt getirdi ki..."

Çocuklar, tahta sıranın üzerine oturmuş, konuyu tartışıyor, çıkar yol bulmaya çabalıyorlardı. Ansızın, Vaska Alekseyev'*in temiz, gülümseyen* yüzü kapıdan uzandı; Mitka hemen neşelendi.

"İşte bunun gibilerden istediğin kadarını götür!" dedi. "Buraya gel bakalım, Vaska!"

Vaska birden kızardı, Mitka'ya utangaç bir gülümseme ve sevgi dolu gözlerle baktı, sonra Mitka'nın dizlerine çöktü, içinden taşan coşkularını betimlenmesi olanaksız bir sesle — biraz göğüs geçirme, biraz homurtu biraz da gülme karışımı bir ünlemle dile getirdi.

Vaska Alekseyev, yaşamın acımasızlıkları içinde kolu kanadı kırılmış, gözleri yaşa alışmış bir halde, kendi isteğiyle geldi Topluluğa. Rüzgârlı, yağmurlu akşamın birinde, Komutanlar Kurulumuzun bir toplantısına *dalıverdi*. Hava koşullarının böylesine elverişsiz olması, Vaska'nın işine yaradı sonunda, çünkü, günlük güneşlik bir anda gelse, Topluluğa belki de hiç alınmayacaktı. Ancak o durumda, özel nöbetçi müfrezesinin komutanı onu çalışma odama getirdi ve dedi ki:

"Bunu ben ne yapayım? Kapının önünde ağlayıp duruyordu, dışarda da yağmur yağıyor."

Komutanlar, görüşülmekte olan sorunları bir an için bir kenara bıraktılar ve bakışlarını yeni gelene çevirdiler. Derin üzüntüsünü dile getiren izleri silmek için eline geçen tüm araçları, ceketinin kollarını, parmaklarını, yumruklarını, ceketin etek uçlarını, şapkasını kullandı; bunlara karşın kurumayan gözlerini Vanya Lapot'a çevirdi. Lapot'un başkan olduğunu hemen anlamış olmalıydı.

Pembe yanaklı güzel bir yüzü, ayağında güzel bir çift köylü çizmesi vardı; doğru düzgün görünümüne uymayan tek şey, sırtındaki yırtık pırtık ceketti. On üç yaşlarında olsa gerekti.

Lapot, sert bir tavırla, "Ne istiyorsun?" diye sordu.

Ufaklık, ciddi ciddi, "Topluluğa girmek istiyorum, yanıtını verdi.

— Sebep?

— Babam kaçtı, annem de, nereye gidersen git, defol, diyor.

— Bir anne hiçbir zaman böyle bir şey söylemez!

— Öz annem değil."

Lapot bu küçük ayrıntıyı duyunca birden şaşırdı.

"Dur şimdi! Anlamadım? Öz annen değil, tamam, o vakit baban kaçarken seni de alırdı. Almak zorunda yani."

Ufaklığın gözlerine gene yaşlar doldu, ve yanıt vermeye başlamadan önce, gözyaşıyla ilgili ne iz varsa silmeye çabaladı. Başvurucunun bu hoş beceriksizlikleri karşısında komutanların sert bakışları yumuşadı. Sonunda çocuk elinde olmayarak sesli bir soluk aldı ve şu açıklamayı yaptı:

"Babam, yani babam da öz değil."

Kurulda bir an çıt çıkmadı, sonra herkes gürültülü bir kahkaha koyverdi. Lapot, gözlerinden yaş gelesiye güldü, sonra ona şöyle dedi:

"Senin halin harapmış be kardeşim! Anlat bakalım nasıl oluyor bu iş!"

Yeni aday, hiçbir yapmacığa başvurmadan gözünü Lapot'un gülümseyen yüzünden bir an bile ayırmadan adının Vaska, soyadınınsa Alekseyev olduğunu söyledi. Bir arabacı olan babası ailesini bıraktığı gibi ortadan yitmiş, bunun üzerine anası bir terziyle evlenmiş. Derken kadın öksürmeye başlamış, geçen yıl ölmüş, terziyse "gidip bir başkasıyla evlenmiş." Şimdi yani Paskalya'da Kongrad'a gitmiş, bir daha gelmeyeceğim diye haber yollamış. Mektubunda "Siz başınızın çaresine bakın," diyormuş.

"Çare yok, alacağız bunu," dedi Kudlati. "Ama belki de yalan söylüyorsundur, ha? Sana kim akıl verdi?

— Akıl? Ha... bir adam... orda oturuyor... O akıl verdi. Orda çocuklar var, ekip biçiyor, yiyip içiyorlar dedi."

Vaska Alekseyev'i böylece Topluluğa almış olduk. Kısa süre içinde herkesin sevgilisi oldu; öyle ki, Vaska'nın Kuryaj'a götürülüp götürülmeyeceği konusu özel konuşmalarımızda bile ortaya atılmadı. Bunun nedeni, belki de, Vaska'nın Komutanlar Kurulu tarafından topluluğa kabul edilmiş, dolayısıyla, "safkan" Topluluk Üyesi sayılmasıydı.

Yeni gelenler arasında Mark Scheinhaus'la Vera Berezovskaya da vardı.

Mark Scheinhaus'u Odesa Suçlu Çocular Kurulu göndermişti; getirdiği kâğıtlara bakılırsa suçu hırsızlıktı. Bir milis askerinin eşliğinde geldi, ancak ilk bakışta Kurulun yanıldığı kanısı uyandı bende — bu gözlerin sahibi hırsız olamazdı. Mark'ın gözlerini betimlemeye kalkmayacağım. Gerçek yaşamda onunkiler gibi göz çok seyrek görülür, ancak Nesterov, Kaulback, Raphael gibi ressamların yapıtlarında ve bu sanatçıların özellikle aziz ve azize resimlerinde rastlanır böyle gözlere. Bu gözler, nasıl olmuş da, Odesa'lı bir yoksul Yahudinin yüzüne konmuştu, bir türlü anlayamadım. Mark Scheinhaus yoksulluğun tüm belirtilerini sergilemekteydi: On altı yaşındaki sıska bedeni örtülü bile sayılmazdı; ayakları, delik deşik olmuş pabuç artıklarından dışarı fırlamıştı. Ama yüzü pürüzsüz ve temiz, kıvırcık saçları düzgünce taralıydı. Kaşları öyle büyük, öyle gürdü ki, inip kalktıkça rüzgâr yapıyor sanılırdı.

"Burda hırsızlık yaptığın yazılı," dedim. "Doğru mu bu?"

Mark'ın iri, siyah ve tertemiz bakışlı gözlerinde nerdeyse gözle görülür bir ışık parladı. Kaşlarını —kaldırmak için güç harcıyormuş gibi— yukarı kaldırdı, üzgün, zayıf ve solgun yüzünü bana yaklaştırdı.

"Doğru tabii. Ben... evet... hırsızlık yaptım gerçekten.

— Açlıktan mı?

— Yok, açlıktan çaldım sayılmaz. Hayır, açlıktan değil."

Mark ciddi, acılı ve kararlı gözlerini üzerimden çekmedi.

Utandım. Bu bitkin ve üzgün çocuğa işkence etmenin âlemi var mıydı? Elimden geldiğince ince ve anlayışlı bir gülümseme kondurdum yüzüme, ve dedim ki:

"Sana o günlerini anımsatacak değilim aslında. Çaldınsa çaldın. İnsanın başına her şey gelebilir, bunlar unutulmalıdır. Hiç okula gittin mi?

— Evet, gittim. Beşinci sınıfa dek okudum, devam etmek istiyorum.

— Güzeel! Seni Taranets'in dördüncü müfrezesine vereceğim. Al bu kâğıdı git, dördüncünün komutanı Taranets'i bul. O gerekeni yapar."

Mark elimdeki kâğıdı aldı, ama kapıya doğru yürümek yerine masanın önünde dikilmeyi sürdürdü.

"Müdür Yoldaş, size bir şey söylemek istiyorum. Söylemek zorundayım. Buraya gelirken yolda hep nasıl anlatacağımı düşündüm, artık dayanamıyorum!"

Mark üzgün üzgün gülümsedi ve benden izin isteyen gözlerini gözlerime çevirdi.

"Ne anlatacaksın? Anlat haydi! Haydi, çekinme!

— Daha önce bir Topluluktaydım ben, orası da pek fena sayılmazdı. Ama kişiliğimin bozulmaya başladığını sezdim. Denikin'ciler babamı öldürdü. Ben bir Komsomol'dum; o Toplulukta bilenmek yerine köreliyordum. Bu bana yakışmaz, diye düşündüm. Bayağı tasalandım, çıkış yolu aramaya koyuldum. Size her şeyi anlatırsam, Odesa'ya geri göndermeyeceğinize söz verir misiniz?"

Mark, gözlerindeki tüm ateşi yüzüme üflercesine baktı bana.

"Ne anlatırsan anlat, seni geri yollamayacağım.

— Sağolun Müdür Yoldaş! Böyle diyeceğinizi biliyordum zaten, bu yüzden öyle karar aldım. Sizin hakkınızdaki bu kanımı nereden edindim, biliyor musunuz, *Visti* gazetesinde, 'Yeni İnsanın Oluştuğu Yer' başlıklı bir yazı okudum, sizin Topluluğu anlatıyordu. Hemen buraya gelmeye karar verdim, ve gönderilmem için önüme gelene başvurdum. Ancak ne yaptım ne ettimse yararı olmadı, 'Orası Suçlu Çocuk Topluluğu, senin orda ne işin var?' diyorlardı. Bu durumda Topluluktan kaçmaya karar verdim. Hemen gittim, bir tramvaya bindim. Her şey öyle çabuk gelişti ki, şaşarsınız! Daha elimi bir adamın cebine iyice daldırmadan biri koluma yapıştı, dayak atmaya kalktı. Sonra Kurula gönderildim.

— Kuruldakiler yapılan suçlamaya inandılar mı?

— Neden inanmasınlar? Onlar dürüst, haksever insanlar, üstelik suçüstü yakalanmışım, her şey kitaba uygun... Daha önce de cepçilik yaptığımı söyledim onlara."

Açıkça güldüm. Kurulun bulgularına olan güvensizliğimin yerinde olduğunu görünce sevinmiştim doğrusu. Mark'ın da içi rahattı şimdi. Çıktı, dördüncü müfrezeye yerleşmeye gitti.

Vera Berezovskaya'nın durumu bambaşkaydı.

Daha kıştı. Maria Kondratyevna Bokova'yı uğurlamak ve kendisine, çok acele Harkov'a varması gereken bir paket vermek üzere istasyona gitmiştim. Maria Kondratyevna'nın peronda durmuş, İstasyon bekçisiyle ateşli bir tartışma yapmakta olduğunu gördüm. Bekçi, on altı yaşlarında bir kızı elinden tutmuş duruyordu. Kızın çıplak ayakları birer lastik içine adeta tıkılmıştı. Sırtında, kısa, modası geçmiş bir manto vardı; bu iyiliksever bir ihtiyarın armağanı olsa gerekti. Kızın örtüsüz başı ilk bakışta insana korkunç geliyordu: sarışın olduğu anlaşılan çitişmiş saçların rengi artık belli değildi; bir kulağının ardından kazık gibi bir saç örgüsü, yanaklarına ve kaşlarına inen kirden kararmış, yapış yapış perçemler görülüyordu. Elini, adamın elinden kurtarmaya çabalıyor, durmadan gülümsüyordu — insanı baştan çıkarmak amacını gizlemeyen bir gülüm-semeydi bu. Kız, çok güzeldi. Ancak o parlak, gülen gözlerde, gümüş rengi Rus gözlerinde, sopa yemiş, ve umutsuz bir çaresizliğe düşmüş bir hayvanın gözlerinde görülen donuk ateşin izlerini yakaladım. Böyle çağırgan bir havayla gülümsüyordu, çünkü bildiği tek korunma ve savunma yolu buydu onun, acınası bir hokkabazlıktı bu yaptığı.

Bekçi, "Böyle konuşması kolay, Yoldaş," diyordu. "Bunların bizim başımıza ne bela kesildiğini bilmiyorsunuz!"

Kıza döndü:

"Geçen hafta trene bindin mi, binmedin mi? Sarhoş olan sen miydin, babam mı?

— Kim? Ben? Sarhoş? Uyduruyor bu ha;" dedi kız. Şimdi bekçiye işveli işveli gülüyordu. Ancak bu arada, elini askerinkinden kurtardı, parmakları sıkılmaktan acımış gibisinden elini ağzına götürdü.

Sonra gene yapay bir kırıtmayla, "Benim peşimi bırak!" diye mırıldandı.

Asker ona doğru atıldı ama kız sesli sesli gülerek birkaç adım geri çekildi. Çevremizde oluşmaya başlayan kalabalık umurunda değildi.

Mari Kondratyevna utandı, başını öte yana çevirdi, çevirmesiyle beni görmesi bir oldu.

"Anton Semyonoviç! Ah, Sevgili Anton Semyonoviç!"

Beni bir kenara çekti, ve heyecanla, fısır fısır konuşmaya başladı.

"Bana bakın — korkunç bir şey bu! Düşünsenize! Nasıl olur... Bir kadına... Güzel bir kadın üstelik! Yani güzel olduğu için demek istemiyorum elbet... Ama gene de bu işe engel olmak gerek!

— Maria Kondratyevna, benden ne istiyorsunuz?

— Ne mi istiyorum? Şimdi rol yapma, canavar adam!

— Canavar ha?

— Evet, canavarsınız siz! Kendi çıkarınızdan başka bir şey düşünmeyin, hep hesap kitap, ha? Bu kızcağızı almak sizin işinize gelmez, değil mi? Bırakın askerler başa çıksın onunla ha?

— Ama anlamıyor musun, kız bir fahişe! Delikanlılarla dolu bir Topluluğa nasıl götürebilirim onu?

— Bırak şu akıl yürütmelerini şimdi — eğitbilimci sen de!"

Bu hakaret karşısında betim benzim soldu, öfkeyle bağırdım:

"Tamam! Şu anda, hemen benimle Topluluğa gelecek bu kız!"

Maria Kondratyevna boynuma atıldı.

"Ah, sevgili Makarenko, ne iyisin? Sağol, sağol!"

Koştu kızın yanma gitti, onu omuzlarından tuttu, kulağına bir şeyler fısıldadı. Asker, meraklı kalabalığını azarladı.

"Ne bakıyorsunuz be! Sinema mı oynuyor burda? Haydi, işinize gidin hepiniz!"

Sonra yere bir tükürük attı, omuz silkti ve gitti.

Maria Kondratyevna, daha gülümsemesini silmemiş olan kızı yanıma getirdi.

"Sizi tanıştırayım," dedi. "Vera Berezovskaya. Topluluğa gitmeyi kabul ediyor. Vera, bu senin müdürün. Çok nazik bir adamdır, orada çok rahat edeceksin."

Vera bana da gülümsedi.

"Giderim... N'olacak."

Maria Kondratyevna'yla ayrıldı, sonra yeni öğrencimle birlikte kızağa doğru yürüdüm.

Oturma yerinin altından bir at battaniyesi çekerek, "Üşürsün," dedim Vera'ya.

Vera, battaniyeye sarındı, ve neşeyle sordu:

"Ben o Toplulukta ne yapacağım?

— Okula gideceksin, çalışacaksın."

Vera uzun süre konuşmadı, sonra kaprisli bir "dişi" sesi çıkararak beni yanıtladı:

"Aman tanrım! Ben ders falan yapmam, sen de benden bunu bekleme!"

Hava kararmaktaydı. Zaten bulutlu, kararık, kötü bir gündü. Keçi yoluna girmiş, kaygan yüzeyde kayıyorduk. Önde oturan Soroka'nın duymayacağı bir sesle, Vera'ya şunları söyledim:

"Bizdeki kızlarla oğlanların hepsi okula giderler, sen de gideceksin. İyi bir öğrenci olursun. Yeni ve iyi bir yaşama başlarsın."

Bana biraz yaklaştı, ve yüksek sesle:

"İyi bir yaşam ha!" dedi. "Ayy, hava da kararıyor! Korkuyorum! Beni nereye götürüyorsun?

— Kes sesini!"

Sustu. Ormana girdik. Soroka duyulur duyulmaz bir sesle, birine — belki de karanlığı ve dar orman yollarını yaradana sövmekteydi.

"Size bir şey söyleyeyim mi? diye fısıldadı Vera.

— Söyle!

— Ne biliyor musunuz? Ben gebeyim."

Birkaç dakika durdum, sonra:

Uyduruyorsun, değil mi? dedim.

— Hayır. Neden uyduracakmışım? Doğru söylüyorum. Gebeyim!"

Uzaktan Topluluğun ışıkları göründü. Gene fısıldaşmaya başladık.

"Aldırırız," dedim. "Kaç aylık?

— İki!

— Aldırırız.

— Gülerler bana!

— Kim gülecek?

— Senin... çocuklar!

— Kimsenin haberi olmayacak.

— Öğrenirler ama.

— İkimizin arasında kalacak. Başka kimse bilmeyecek."

Vera, bilgiç bilgiç güldü.

"Ah, hep öyle derler zaten!"

Hiç sesimi çıkarmadım. Topluluğa giden yamacı çok yavaş çıktık. Soroka kızaktan indi, atın yanında yürümeye başladı. Bir yandan da ıslık çalıyordu. Vera birden dizlerime kapandı, bağıra bağıra ağlamaya başladı.

"Ne derdi var? dedi Soroka.

— Başı dertte.

— Hısım akraba yüzündendir belki," dedi Soroka kendi kendine. "Dünyada akrabadan, ana-babadan kötü dert yoktur."

Gitti, yerine oturdu, kamçısını salladı.

"Oyna biraz Yoldaş Mari, haydi! Hah şöyle!"

Topluluğun bahçesine girdik.

Maria Kondratyevna üç gün sonra Harkov'dan döndü. Vera'nın derdinden ona hiç söz etmedim. Bir hafta kadar sonra, Toplulukta, Vera'nın böbreklerinden rahatsız olduğu ve hastaneye götürülmesi gerektiği haberini yaydım. Hastaneden döndüğünde üzgün, içine kapanık bir hali vardı. Zayıf bir sesle sordu:

"Şimdi ne yapacağım?"

Bir an düşündüm, sonra şu yanıtı verdim ona:

"Şimdi yaşamaya başlayacaksın."

Utanmış ve boş bakışları, ona göre yaşamaktan daha zor ve anlaşılmaz bir şeyin bulunmadığını söylüyordu.

Elbet Vera Bezerovskaya da bizimle birlikte Kuryaj'a gelecekti. Sonunda kimseyi feda edemedik, Halk Eğitim Komiserliğinin, stratejik planlarımı hiç dikkate almaksızın, yakınlarda önüme attığı yirmi "yeni"yi bile götürmeye karar verdik. Kuryaj'a, yalnızca ilk günden beri birlikte olduğumuz deneyimli on bir Gorki müfrezesiyle gitseydik, ne iyi olurdu! Bu müfrezeler, tarihimizin altı güç yılı boyunca gerçek bir savaşım vererek bu noktaya gelmişlerdi. Düşünceleri vardı onların, gelenekleri, deneyimleri, idealleri, ortak alışkanlıkları vardı. Onlarla olduğum sürece,

hiçbir şeyden korkmamam gerektiğine inanıyordum. Müfrezelere dağıtılmış olmakla birlikte, her yerde karşıma çıkan, nerde rastlasam doğru yürümedikleri, güzel konuşmadıkları, o ilk günkü kaba, aşağılık suratları değiştirmedikleri nedeniyle canımı sıkan bu yeniler olmasaydı, ne iyi olacaktı.

Ama olsun! On müfrezem, çelik gibiydi. Ama bu onbir küçük müfrezenin, Kuryaj'da düş kırıklığına uğraması ne büyük bir felaket olurdu! Öncü Özel müfrezenin yola çıkacağı günün gecesi içim üzüntüyle doluydu, aklım karmakarışıktı. Jurinskaya akşam treniyle geldi, çalışma odama kapandı ve bana şunları söyledi:

"Anton Semyonoviç! Korkuyorum! Henüz iş işten geçmedi. Bu işten vazgeçebilirsiniz!

— Bir şey mi oldu Lyubov Savelyevna?

— Dün Kuryaj'daydım. Ah, ne korkunçtu bilseniz! İnsan bakmaya dayanamıyor! Ben hapis yatmış adamım, biliyorsunuz, cephede savaşmış adamım, ama şu andaki kadar korkunç ve perişan edici duygular tanımadım ömrümde.

— Hayrola, ne oldu?

— Bilmiyorum, nasıl anlatayım bilmiyorum. Şöyle düşünsenize — tam üç yüz tane iler tutar yanı kalmamış iliğine kemiğine dek bozulmuş, uyuşuk, acınası çocuk... Bunlar hayvanlaşmış gibi, yani biyolojik bir yıkıma uğramış gibiler, biliyor musunuz! Düzensizlikten, kuralsızlıktan öte bir şey bu! Üstelik yoksulluk, pislik, bit! Oraya gitmemelisiniz, delilik olur bu!

— Peki ama, Kuryaj, üzerinizde bunca korkunç bir izlenim bıraktığına göre bu konuda bir şeyler yapmak büsbütün gerekli olmuyor mu? Orayı o halde nasıl bırakırsınız?"

Lyubov Savelyevna derin bir göğüs geçirdi.

"Elimizin tersiyle bir kenara itecek değiliz elbet! Bir şeyler yapılmalı, doğru, bu da bizim görevimizdir, ama sizin Topluluğunuzu feda etmemeliyiz. Ah, siz bu Topluluğun değerini bilmiyorsunuz, Anton Semyonoviç — onu korumak, geliştirmek, daha ilerilere götürmek gerek. Bir kaprisle defterden silemezsiniz Topluluğunuzu!

— Kimin kaprisi?"

Lyubov Savelyevna, bitkin bir tavırla, "Ne bileyim kimin!" dedi. "Sizin kaprisleriniz demek istemiyorum elbet... Sizin tutumunuz çok özel yani... Ama... ah, işte asıl şunu söylemek istiyorum... Sandığınızdan çok düşmanınız var.

— Varsa, ne olacak?

— Kuryaj'da yenilgiye uğramanızdan mutluluk duyacak insanlar var.

— Biliyorum.

— Eh biliyorsanız, daha ne? Şimdi ciddi olalım. Gelin şu işten vazgeçelim. İş işten geçmiş değil henüz!"

Jurinskaya'nın bu önerisi karşısında gülümsemekten başka bir şey yapamazdım.

"Bizim dostumuzsunuz. İlgi ve kaygılarınıza ne büyük değerler verdiğimizi anlatmaya sözcükler yeterli değil. Ama beni bağışlayın, biraz, eski eğitbilimsel tutum içine girmiş olmuyor musunuz bu önerinizle?

— Anlamadım.

— Kuryaj'da yapılacak bir savaşım, yalnızca Kuryaj ve benim düşmanlarım için değil, bizim için de, bizim Toplulukta bulunan her üye için de son derece gerekli. Bu savaşım, bizim için yaşamsal önem taşıyor. Kalkın, çocukların arasında şöyle bir dolaşın, geri çekilmenin ne denli olanaksız olduğunu göreceksiniz."

Ertesi sabah öncü müfreze Harkov'a hareket etti. Lyubov Savelyevna bizimle birlikte yola çıktı.

ÖNCÜ MÜFREZE

Öncü müfrezenin başında Volokhov bulunuyordu. Volokhov, hemen hemen hiç konuşmayan, konuştuğu zamansa elini kolunu hareket ettirmeyen, yüzündeki anlatımı bile pek öyle değiştirmeyen bir çocuktu; ancak, olaylar ya da insanlar karşısında ne durum aldığını göstermesini çok iyi bilirdi; ve, Volokhov ne durum alırsa alsın, davranışlarında her zaman hafif bir alay, yıkılmaz bir özgüven sezmemek olanaksızdı. Bu nitelikler, ilkel biçimleriyle, kendisine saygısı olan her serseride görülen sıradan özellikler sayılabilir; ancak, kolektif yaşamın içinde biçimlenmiş

ve incelmiş olduklarında, kişiliğe belli bir soyluluk, gizemli bir çekicilik katıyor, o kişide yenilmez ve dingin bir gücün gizli olduğunu söylüyorlar. Savaşımda böyle komutanlara gereksinme vardır, çünkü onlardaki gözüpeklik ve kendini denetleme yetisi insana güven verir. Benim de en büyük avuntum, Volokhov'un, Kuryaj ve Kuryaj'lılar konusunda kaygılar taşıdığını belirten davranışlarda bulunmayışıydı. Arada bir çocukların bitmez tükenmez sorularıyla karşılaştığındaysa büyük bir umursamazlıkla şu yanıtı yapıştırıyordu:

"Şu Kuryaj'lı çocukların ne olduğu, nasıl olduğu konusunda fikir yürütmeyi bırakın bakalım! Onların da herkes gibi etten kemikten yapıldığını unutmayın."

Ancak, bu umursamazlığı, öncü müfrezenin oluşturulmasında büyük bir titizlik göstermesine engel değilmdi. Her adayı kafasında iyice ölçüp biçiyor, büyük bir sessizlik ve bilinçlilik içinde düşünüp taşınıyor, ilk ve son sözünü söylüyordu!

"Bu yaramaz! Onda yürek yok!"

Öncü Özel, çok akıllı ölçüp biçmeler sonucu oluşturuldu. Müfrezeyi oluşturan herkes birer Komsomol üyesiydi; ayrıca, Topluluğumuzdaki çocuklarda bulunması gereken özel beceri ve belli başlı görüşlerin hepsine sahiptiler. Üyeler, şunlardı:

1. Komutanlar Kurulunun kendisine yeni bir ad —hem de ne ad!— verdiği Vitka Bogoyavlenski. Bizimkiler ona Gorkovski adını verdiler! Gorkovski ince uzun, sade bir çocuktu, ancak eşsiz bir av köpeği kadar zekiydi. Son derece disiplinli, her an harekete, çalışmaya hazır bir gençti; her konuda kendine özgü görüşleri vardı ve insanları gözünden anlamakta ustaydı. Bir bakışta kesin kanısını söylerdi. Gorkovski'nin en büyük yeteneği, işte bu insanın ciğerini görmesinde, ve bu konuda hiç yanılmamasında yatıyordu. Vitka, aynı zamanda temel şeylerden hiçbir zaman uzaklaşmaz, insanları, Topluluğun bir parçası olarak ele almayı ve onları bu çerçeve içinde çözümlemeyi çok iyi bilir, böylece kümeyi kolayca tanımayı başarır, onu oluşturan bireylerin eğilimlerini, özelliklerini ve özgün niteliklerini hemen belirleyebilirdi.

2. Mitka Jeveli — eski dostumuz ve gerçek Gorki ruhunun en başarılı, en sevimli ve en güzel temsilcisi Mitka, Mitka sevindirici bir gelişme gösterdi; dik duran başı, ileriye bakan elmas gibi parlak, kara ve azıcık

şehla gözleriyle ağırbaşlı bir delikanlı haline geldi. Mitka'nın ateşli konuşmasına, konuşurken beklenmedik anlarda kısa ve öz hareketler yapmasına öykünen, onun gibi tertemiz giyinmeye, onun gibi yürümeye özenen, Topluluğa karşı gösterdiği köklü, sarsılmaz, ama aynı zamanda şaka ve gülmelerle bezeli bağlılığa hayran olan bir yığın yeniyetme vardı Toplulukta mutlaka. Mitka, Kuryaj'a taşınmamız olayına, çok önemli bir değişiklik gözüyle bakıyor, bunun siyasal öneminin çok büyük olduğuna inanıyordu.

3. Mikhail Ovçarenko. Özellikle parlak bir çocuk değildi Mikhail, ama eşsiz bir işçiydi; Topluluğun çıkarlarını savunma konusunda elinden geleni ardına koymayan, gayretli bir çocuktu. Mitka'nın geçmişi Arap saçı gibiydi, öyle ki, kendisi bile başından geçenleri sıraya koyup anlatamıyordu. Sovyetler Birliğindeki kasabaların hemen hemen hepsinde oturmuş, ancak bunlardan hiçbiri, onun bilgi ve gelişmesine bir katkıda bulunmamıştı. Daha ilk günden Topluluğa âşık oldu; ve, diyebilirim ki, ona hiç ihanet etmedi, hiçbir yanlış davranışta bulunmadı. Mişa'nın elinden her şey gelirdi, ancak hiçbir konuda usta değildi, çünkü ne bir torna tezgahı başında belli bir süre kalabilir ne de belli bir yerde durup bir işin sonunu getirebilirdi. Ancak, üstün bir yönetme yeteneği vardı onda, bir müfrezenin yapacağı işleri, ya da toplanma taşınma gibi işleri çok iyi örgütleyebilirdi; eline çabuktu; başarısızlığa uğradığı hemen hemen hiç görülmemişti. Çalışırken, çok ciddi ve büyük işler yapıyor pozlarında homur homur homurdanır, durmadan söylenir, bağırıp çağırırdı; ancak bunlar hiç kimseyi incitmezdi, çünkü bağırtılarında, Mişa'nın hep iyi niyetli aptallığının ve bitmez tükenmez şakacılığının hoş tadı bulunurdu. Mişa Ovçarenko, Topluluktakiler arasında en güçlü kişiydi, Silanti Otçenaş'tan bile güçlüydü o; ve Volokhov, Mişa'yı müfrezeye alırken, onun özellikle bu niteliğini dikkate almış olsa gerekti.

4. Kuryaj'a taşınma ve yerleşme süreci içersinde Topluluğun en güçlü üyesi olduğunu kanıtlamış olan Denis Kudlati. Bir genel toplantıda, Kudlati söz alıp da birinin adını söyledi mi, o kişinin başından çoğu kez bir kazan kaynar su boşalmıştır. Çünkü Kudlati'de, bir insanı son derece ağdalı, güzel ve şaşılacak ölçüde yerinde sözlerle çamurun ortasına atma,

sonra da onu bataklıktan çekerek Topluluktan çıkarılmasını kaçınılmaz hale sokma yeteneği vardı. Bu sanatı çok inandırıcı ve haksızlık suçlamalarına meydan vermeyecek biçimde yapıyordu. Son derece akıllı, suçlamalarınınsa yıkıcı denebilecek denli ağır oluşu, ona büsbütün korkulacak kişi niteliği kazandırıyordu. Topluluğun, çok yararlı bir şey olduğunu, kopmaz biçimde birbirine kaynamış sarsılmaz bir kuruluş olduğunu kabul ederdi. Topluluğu, iyi bir onarım görmüş, güzelce yağlanmış, insanı rahat rahat binlerce kilometre taşıyabilecek bir çiftlik arabası olarak görürdü; arabadan inmek gerektiğinde, inecek, bir iki damla yağ damlatıp bir iki çekiç salladıktan sonra gene binecek, tıngır mıngır bir kilometre daha gidecektiniz. Kudlati, görünüşü bakımından korkunç ölçüde Kulak'a benziyordu ve tiyatromuzda hep Kulak rolleri oynamıştı gerçi ama, Gençlik Kolu'nu ilk örgütleyen ve onun en etkin çalışanı olan Kudlati'ydi. Gerçek bir Gorki'liydi o, boşuna konuşmaz, gereksiz tek bir söz söylemezdi. Karşısındaki konuşmacıyı sessiz bir isyanla dinler, uzun konuşmalar karşısında düpedüz çılgına dönerdi.

5. Özel Öncünün komutanı, Evgenyev'i "belalı"lara tuzak olarak seçmişti. İyi bir Gençlik Kolu üyesi, neşeli, sağlam bir yoldaştı ama konuşması ve tavırları, sokaklarda ve ıslahevlerinde geçirdiği fırtınalı günlerinin izlerini taşıyordu; iyi bir oyuncu olabileceği gibi, gerektiğinde adamına göre, herkesin anlayacağı dilde konuşmakta güçlük çekmezdi.

6. Gençlik Kolu'nda, Koval'ın sağ kolu olan Jorka Volkov'a, özel müfrezemizde Siyaset Komiseri ve yeni tüzüğümüzün yaratıcısı olma görevi verilmişti. Jorka, anadan doğma politikacıydı — yani hırslı, güvenli ve kararlı bir çocuktu. Koval, onun için şöyle diyordu: "Jorka onların siyasal damarlarına basar. Gebermeyesiceler, emperyalist çağda yaşadıklarını sanıyorlar! Hem, kavga etmek gerekirse de, Jorka'nın elleri armut toplamaz."

7. ve 8. Genç kuşağın temsilcileri olan Toska Solovyov ve Vanka Şelaputin. İkisinin de saçları dalgalı, ikisininki de güzelce taranmıştı her zaman. Toska'nınkiler kumral, Vanya'nınki ise kestane idi. Toska biraz yakışıklı, yüzünden gençlik taşan bir delikanlı, Vanya'ysa basık burunlu, ablak suratlı bir çocuktu.

9. ve sonuncu üye, Kostya Vetkovski'ydi... Topluluğa yıldırım hızıyla,

hiçbir şey olmamış gibi ve de iş gezisinden geliyormuş havalarında döndü. Hareketimizden üç gün önce geldi Kostya; zayıflamış, beti benzi solmuştu. Utanmış görünüyordu. Çocuklar ona karşı biraz çekingen davrandılar, yalnız Lapot takılmadan duramadı.

"Eee, Kafkaslardaki o dar geçide, 'Tanrı Geçirsin' Boğazına gittin mi bakalım?"

Kostya yenilgiye teslim olmuş bir tavırla gülümsedi.

"Yok! O konu kapandı!

— Yazık!" dedi Lapot. "O geberesi boğaz orda boşu boşuna mı duruyor yani?"

Volokhov gözlerini kıstı, Kostya'ya tatlı tatlı baktı.

"Demek dünyadaki iyi şeyleri tatmakla geçirdin vaktini ha?"

Kostya artık kızarmadan yanıtladı onu:

"Ah, ne demezsin!

— Söyle bakalım yemek üstüne soğukluk olarak ne tatlı istiyorsun?"

Kostya bir kahkaha attı.

"Komutanlar Kurulunu bekleyeceğim herhalde," dedi. "Tatlı yapmada ustadır onlar, gerçi, acılarda da aşağı kalmazlar!"

Volokhov ciddileşti, "Senin yemek listenle uğraşacak vaktimiz yok," dedi. "Sen beni dinle, Alyoşa Volkov'un topuğu yara olmuş, pek yürüyemiyor. Öncü müfrezeye onun yerine sen gir istersen, ne dersin Lapot?

— Bence iyi fikir.

— Peki ya Kurul?

— Sıkıyönetim ilan ettik şimdilik, işleri Kurulsuz sonuçlan-dırıyoruz."

Böylece, Kostya'nın da bizim de beklemediğimiz bir biçimde, herhangi bir işlem ya da "psikoloji" oyununa gerek kalmadan öncü müfrezeye yeni bir eski üye katılmış oldu. Kostya ertesi gün Topluluk giysileriyle dolaşmaktaydı.

İvan Denisoviç Kirghizov adındaki yeni bir öğretmen de bizimle geldi. Bu adamı ayrılan İvan İvanoviç'in yerine almıştım. Progovka'da, eğitbilime kendimi adamış olmasıyla dikkatimi çekmişti. Sıradan bir gözlemciye göre, yalnızca bir köy öğretmeniydi İvan Denisoviç, ama

aslına bakarsanız, Rus yazınının, uzun sürelerdir ve de büyük çabalarla arayıp durduğu bir kahramanın ta kendisiydi. Otuz yaşında, nazik, akıllı, dingin görünümlü, ve her şeyden önemlisi çok çalışan, işten yılmayan bir adamdı. Rus romanlarında, bu sonuncu nitelikle övünecek kahraman da yoktur, ırgat da! İvan Denisoviç'in yapamayacağı hiçbir şey yoktu ve bu adam her an, mutlaka bir işle uğraşmaktaydı. Bununla birlikte, uzaktan bakıldıkta, üzerine bir iş daha yıkılabilirmiş gibi gelirdi insana. Yakın bir gözlem, uğraşlarına hiçbir şeyin eklenemeyeceğini gösterirdi size, ancak gene de dilinizi tutamaz, azıcık kızararak da olsa ona yeni bir iş söylerdiniz.

"İvan Denisoviç, şey... fizik gereçlerinin toplanıp paketlenmesi gerek."

Bir kitap kutusunu bağlamak üzere yere eğilmiş bulunan İvan Denisoviç, doğrulacak ve gülümseyerek şöyle diyecektir:

"Fizik aletleri mi? Evet evet, pekâlâ! Birkaç çocuk alırım, beş dakika sürmez."

Siz, utanmış bir halde oradan uzaklaşırken, İvan Denisoviç, acımasızlığınızı çoktan unutmuş, yanındaki birine tatlı tatlı şunları söyle-mektedir:

"Git birkaç delikanlı al da gel, haydi benim aslanım!"

Harkov'a vardığımızda sabahtı. Halk Eğitim Müdürlüğünden Müfettiş Yuryev karşıladı bizi. Güler yüzü, mayıs sabahının parlak güneşi ve bizim, savaşıma bir an önce başlamaya can atan istekli ruhlarımızla tam bir uyum içindeydi. Herkesin omuzuna vurarak aramızda dolaştı.

"Gorki'liler bunlar demek! Güzeel! Lyubov Savelyevna da burada ha! Vay vay vay! Çocuklar Rizhov'a trenle giderler, ordan sonrası iki adımlık yol, iki kilometrecik. Çayırlardan kestirme gidebilirsiniz. Ama herhalde açsınızdır, önce bir şeyler yemek istersiniz? Yoksa Kuryaj'da yiyelim mi diyorsunuz?"

Çocuklar bana umutla, Yuryev'eyse alaylı bakışlarla baktılar. Kabarmış olan savaşma ve serüven damarları, onları çok duyarlı hale getirmişti; şimdi, elektrik yüklü duyargalarını, Harkov'daki ilk ilginç nesneye, Yuryev'e doğru uzatmış, tetikte bekliyorlardı.

"Şey, bakın," dedim. "Bizim Özel Öncü, Gorki Topluluğunun bir çeşit

baskın birliği sayılır. Biz otomobille gideceksek, çocukların da otomobille gitmesi gerekir. İki araba buluruz herhalde, ha?"

Yuryev sevinçle sıçradı.

"Güzeel!" diye haykırdı. "Vay canına! Bunlar her şeyi kendi yöntemlerine göre yapmak istiyorlar! Ne harikulade değil mi? Tamam! Halk Eğitim Müdürlüğü hesabına bir otomobil tutacağım. Bir de ne, biliyor musun? Ben de onlarla, çocuklarla aynı arabada gideceğim!"

Volokhov, dişlerini göstererek gülümsedi, "Haydi, buyrun öyleyse, dedi.

— Harika! Harika! Haydi, gidelim öyleyse!.. Gel gidip arabaları bulalım."

Volokhov, "Sen onunla git, Toska!" buyruğunu verdi.

Toska, selam durdu, "Tamam!" diye sevinçle bağırdı. Yuryev, Toska'ya bakakaldı, sonra ellerini ovuşturdu, olduğu yerde dans edercesine döndü.

"Vay canına! Böylesini görmedim!" dedi, sonra aynı sözcükleri bir kez daha ünledi.

Koşaradım meydana doğru ilerlemeye başladı, bir yandan da arkasını dönüp Toska'ya bakıyordu. Elbet Toska, istasyonda zıp zıp zıplayarak Özel Öncünün bir üyesi olduğunu unutacak, müfrezenin onurunu zedeleyecek değildi.

Bizimkiler kısaca bakıştılar. Gorkovski, fısıldayarak sordu:

"Bu garip adam da kim?"

Üç otomobil, bir saat içinde Kuryaj tepesine çıktı, eski kilisenin yıkık duvarı ardına yanaştı. Üstü başı dökülen, temiz olmaktan çok uzak birkaç cisim arabalarımıza doğru tembel tembel hareket etmekteydi; uzun partal pantolonlarının uçları artlarında sürüklenmekteydi. Gorki'lilerin bir yargıç gibi dimdik, bir defter yaprağı gibi tertemiz görünümleri, kimsede bir merak ya da ilgi uyandırmışa benzemiyordu.

Bize karşı duydukları düşmanlığı apaçık dile getiren gözlerle birbirine bakan iki öğretmen yaklaştı.

"Bunları nereye koyacağız," diye sordular, sonra bana dönerek, Öğretmenler odasına bir yatak koyarız, siz orda yatarsınız," dedi. "Çocuklar da yatakhanelerde kendilerine yer bulurlar.

— Önemi yok, yatacak yer kolay. Müdürünüz nerede?"

Müdürün kente indiği anlaşıldı. Onun yerine benek benek yağ lekeleriyle bezenmiş açık boz bir pantolon giymiş biri, üstüne düşmeyen bir görevi yerine getiriyor diye nazlanmayı bırakıp bize Topluluğu gezdirmeye razı oldu. Burada, benim görüp bilmediğim yeni bir şey yoktu. Yuryev de böyle gezip tozmaya meraklı değildi; Jurinskaya, dalgın bir suskunluk içinde ordan oraya gidiyordu, çocuklarsa, resmi rehberlerini yoluna yollamış, kendi işlerini kendileri görüyor, Topluluğa şöyle bir göz atıyorlardı. İvan Denisoviç, acelesiz adımlarla onların peşinden gidiyordu.

Kalabuda, elindeki sopayı gökyüzünde çeşitli noktalara doğru sallıyor, ne denli iyi bir örgütçü olduğunu ayrıntılarıyla anlatıp, eski günlerini anarak, Kuryaj'daki servetin listesini yapıyordu — ancak listedeki şeylerin tek bir adı vardı: çavdar.

Çocuklar, şaşkınlık içinde dönüp geldiler. Kudlati'nin yüzü, bana şöyle söylüyordu sanki: "Böyle bir belayı başınıza nasıl sararsınız, Anton Semyonoviç!"

Mitka Jeveli'nin gözleri öfkeyle alev alevdi, ellerini cebine sokmuş, yukardan yukardan bakıyordu sağına soluna. Bu aşağılayıcı hareketi, Jurinskaya'nın gözünden kaçmadı.

"Burdan hoşlanmadınız galiba çocuklar, ha? diye sordu.

— Burada bir hayli boks maçı yapılacağa benzer!"

Lyubov Savelyevna'nın yüzü birden bembeyaz kesildi, "Ne demek istiyorsunuz?" diye sordu.

Volokhov, birden uzandı, ayağı çıplak, başı şapkasız, uzun bir ceket giymiş, esmer, çelimsiz bir küçük çocuğun yakasını iki parmağıyla tutarak, Jurinskaya'nın önüne çekeledi ve "Bunları biraz okşayacağız işte, dedi. Şunun kulaklarına bakın!"

Çocuk, çaresiz döndü. Kulakları gerçekten görülmeye değerdi; kirden simsiyah olmuşlardı. Bu görülmedik bir şey değildi, ancak, bu siyahlığın üzerinden bir hayli zaman geçmiş, o kirler nice günler görmüş geçirmiş olsa gerek ki, kulakların üzerinde parlak bir kabuk oluşturmuşlardı. Bu kadarla yetinmeyen kara meşin parçaları, yer yer kırmızı kan, sıyrık ve yara lekeleriyle süslüydü.

"Kulaklarına ne oldu?" diye sordu Jurinskaya.

Küçük, çekingen çekingen gülümsedi, bir bacağını ötekine sürtmeye başladı. Bacaklarının durumu, kulaklarınkine uyuyordu.

"Uyuz, diye mırıldandı.

— Ölmekten korkmuyor musun? diye sordu Toska.

— Neden korkayım, hepimiz böyleyiz, daha kimse ölmedi."

Nedense etrafta çocuk görünmüyordu. Darmadağınık olan dinlenme eğlenme salonunda, tükürüklerle kaplı merdiven basamaklarında, çöplerle kaplı yollarda birkaç dalgın görüntü kımıldamaktaydı. Sinek pislikleriyle kaplı pencere camlarından, güneş ışınlarının bile sızamadığı yatakhaneler de öyle bomboştu.

"Çocuklar nerde?" diye sordum.

Nöbetçi öğretmen, küçümseyici bir tavırla başını öte yana çevirirken, dişleri arasından şu sözcükleri tısladı:

"Ne saçma bir soru."

On beş yaşlarında, ablak yüzlü bir çocuk peşimizden geldi.

"Eee, yaşamından hoşnut musun bakalım, evlat?" diye sordum ona. Kuryaj'daki tüm yüzler gibi yıkanmamış olan küçük zeki yüzünü kaldırıp bana baktı.

"Yaşam mı?" diye yanıtladı beni. "Buna yaşamak denmez ki! Ama söylentilere bakılırsa işler yakında yoluna girecekmiş, doğru mu?

— Kim söylüyor bunu?

— Çocuklar. Her şey değişecek diyorlar, ama bir de, küçücük bir şey için sopa yiyeceğimizi söylüyorlar.

— Sopa mı? Neden?

— Hırsızları dövüyorlar. Burda çok hırsız var.

— Sen neden yüzünü hiç yıkamıyorsun?

— Nasıl yıkayalım? Su yok! Motor bozuk, suyu pompalamak olanaksız. Sonra, havlu yok, sabun yok...

— Vermiyorlar mı?

— Eskiden verirlerdi... Ama her şey çalındı. Burda her şey çalınıyor. Şimdi bizim depoda hiçbir şey kalmadı...

— Nasıl oluyor bu?

— Bir gece depoya girdiler. Asma kilitleri kırıp her şeyi çaldılar. Müdür ateş edeceğim dedi...

— Eee?

— Ee, etmedi ki. 'Ateş edeceğim!' dedi, çocuklar da 'Haydi ne duruyorsun!' dediler. Ama müdür tetiği çekmedi, milis askerlerini çağırdı yalnızca...

— Askerler ne yaptı peki?

— Bilmiyorum.

— Sen depodan bir şey aldın mı?

— Yok, almadım. Kendime bir pantolon alayım dedim, ama büyük çocuklar benden önce gitmiş, ben gittiğimde, yere fırlatılmış anahtarlardan başka bir şey bulamadım.

— Bu iş ne zaman oldu?

— Kışın.

— H-mmm... Senin adın ne?

— Pyotr Malikov."

Okulun bulunduğu yöne döndük. Yuryev, çocukla aramızda geçen konuşmayı sessizce dinlemişti. Kalabuda biraz geride kalmış, ilginç, eğlenceli kişilerin kokusunu almakta usta olan Gorki'liler tarafından sarılmıştı. Kalabuda, kızıl sakalını havaya kaldırmış, kalın bastonunu ardında sürükleye sürükleye çocuklara hasattan söz ediyordu.

Okula girdik. Daha önce, Çocuklara Yardım Komitesi tarafından onarılmış bir manastır hanıymış burası. Toplulukta, içinde yatakhane bulunmayan tek bina buydu. İki yanında dar uzun dersliklerin sıralandığı uzun bir koridor vardı. Okulu neden buraya kurmuşlardı acaba? Bu odalar, yatakhaneden başka bir işe yaramazdı ki.

Duvarları poster ve kötü çocuk resimleriyle kaplı bir dersliği, Öncü Köşesi diye bize gösterdiler.

Anlaşılan, müfettişler, komisyonlara göstermek için, ve de süs olsun diye "döşemişlerdi" bu dersliği. Çünkü, anahtarlar bulunup da Öncü Köşesi açılıncaya dek yarım saat beklememiz gerekti.

Dinlenmek üzere bir sıraya çöktük. Benim delikanlılar kendilerine gelmişlerdi. Vitka, arkamdan kulağıma eğildi ve şunları fısıldadı:

"Anton Semyonoviç! biz bu odada yatalım. Hepimiz bir odada. Ama sakın yatak istemeyelim! Vıcık vıcık bit dolu hepsi, bir görseniz!"

Jeveli de Vitka'nın üzerinden bana eğildi.

"Buradaki çocuklardan bazıları fena değil. Ama öğretmenlerinden nasıl nefret ediyorlar, bilseniz! Bir şeyler yapmazsanız onları çalıştıramayacaksınız bana kalırsa...

— Ne gibi şeyler?

— Biraz kötek yani."

Topluluğu nasıl devralacağım konusu görüşülecekti. Müdür, sonunda bir taksiyle kasabadan döndü. Onun o donuk, renksiz yüzüne baktım; böylesine sefil bir yaratıktan zaten bir şey beklenmemeliydi, diye düşündüm. Böylesine sefil bir yaratığı bu kutsal göreve kim atayabilirdi ki?

Müdür atıp tutmaya, öfke gösterileri yapmaya başladı ve Topluluğun en kısa zamanda bize teslim edilmesi gerektiğini, yoksa başa gelecek işlerden kendisinin sorumlu tutulmayacağını söyledi.

"Ne demek yani 'sorumlu tutulmamak?' diye sordu Yuryev.

— Şu demek: Çocuklar çok tehlikeli bir gerilim içinde, olay çıkarmak için bahane arıyorlar, aşırı davranışlarda buhunabilirler. Biliyorsunuz ki çoğu silahlı...

— O tehlikeli gerilim nerden gelmiş acaba?" dedim. "Bu sizin eseriniz olmasın?

— Benim eserim ha? Gözleri kör değil, ortalıkta neler döndüğünü görüyorlar elbet. Siz onları aptal mı sanıyorsunuz, her şeyi biliyorlar.

— Örneğin neyi?"

Müdür, çok önemli bir kişi havalarında, "Başlarına gelecekleri biliyorlar anlayacağınız," dedi. Sonra burnunu daha da havalara dikerek birden pencereden dışarı bakmaya koyuldu. Bu davranışıyla çocukların yüzümüze bakıp ne mal olduğumuzu anladığını, bu yüzden barut fıçısına döndüklerini söylemek istiyordu sözüm ona.

"Mendebur herif!" diye fısıldadı Vitka kulağıma. "Namussuz!

— Sen sus, Vitka!" dedim ve müdüre döndüm: "Topluluğun teslim edilmesinden önce ya da sonra görülebilecek aşırı davranışların sonucundan siz sorumlusunuz," dedim ona. "Topluluğun teslim edilmesi işine gelince, tüm işlemleri bir an önce tamamlayıp hemen çalışmaya başlamaktan başka bir şey düşünmüyorum şu anda."

Devir-teslim işinin ertesi gün saat ikide yapılmasına karar verildi. Toplulukta çalışan herkesin —yalnız öğretmenler kırk kişiydi— işine son verildiği ve lojmanların üç gün içinde boşaltılması gerektiği açıklandı. Kişisel eşyaların taşınması için ayrıca beş günlük süre tanındı.

"Levazım müdürünüz ne zaman geliyor? diye sordu müdür.

— Levazım müdürümüz yok," dedim. "Sayımızı denetlemek için öğrencilerimizden birini görevlendireceğiz."

Müdür birden babalandı, "Bir öğrencinin denetiminde sayım yapmam ben," diye kükredi.

Bu aptallıklar beni öfkelendirmeye başlamıştı artık. Zaten sayılıp teslim edilecek bir şey de yoktu.

"Siz bana baksanıza!" dedim. "Aslında sayımmış, imzaymış, umurumda değil! Kâğıt-kalem beni ilgilendirmiyor. Tek derdim, hepinizin üç gün içinde burdan toz olmanızdır, tamam mı?

— Haa, işinizi bozarız diye korkuyorsunuz, öyle mi?

— Nasıl da bildiniz!"

Bu hakaret müdürün ağrına gitti, kalktı, hızlı adımlarla kapıya doğru yürüdü. Nöbetçi öğretmen de onu izledi. Adam kapıda durdu ve şu büyük lafı etti:

"Biz işinize karışmayacağız, sırada bekleyenlerden bize fırsat kalmaz nasılsa."

Çocuklar güldü, Jurinskaya göğüs geçirdi, Yuryev, utandı, ve bunu gizlemek için pencere pervazında bir şeyi inceliyormuş gibi yaptı bir süre. Yalnız Kalabuda pek oralı olmadı, duvardaki afişlere bakıyordu.

"Eh, biz gidelim artık," dedi. "Yarın gene uğrarız, değil mi, Lyubov Savelyevna?"

Jurinskaya ağlamaklı gözlerini bana çevirdi.

"N'olur gelmeyin, dedim.

— Neden?

— Gelip de ne yapacaksınız? Bana bir yardımınız olamaz, konuşmaksa vakit ziyanından başka bir şey değil."

Yuryev biraz kırgın ayrıldı. Lyubov Savelyevna çocukların da benim de ellerimizi ayrı ayrı sıktı, "Korkmuyorsunuz, değil mi?" diye sordu. boyuna.

Kente gitmek üzere ayrıldılar.

Biz bahçeye çıktık. Anlaşılan yemek dağıtılıyordu, çünkü çocuklar *borç* tencerelerini mutfaktan yatakhanelere taşımaktaydılar. Kostya Vetkovski, gülerek kolumu dürttü, başıyla ilerdeki çocukları gösterdi: Mitka'yla Vitka ellerinde tencere bulunan iki Kuryaj'lıyı durdurmuş konuşuyorlardı.

"İnsan böyle mi yapar?" diye babalanıyordu Mitka. "Ne garip adamlarsınız be! Siz hiç terbiye görmediniz mi? Dağdan yeni mi indiniz yoksa, ha?"

Önce bu soruların asıl nedenini anlamadım. Kostya, ekmek taşıyan çocuğun kolunu tutmuş kaldırıyordu. Koltuğunun altındaki ekmeğin kabuğu didik didik yenmişti. Kostya çocuğun kolunu yana çekerek havada salladı, gömleğin kolu, vıcık vıcık borç çorbasına bulanmıştı. Sallandıkça yere lahana ve pancar parçaları düşüyordu.

"Şuraya bakın!" diye gülmeye başladı Kostya. Çocuğun sıkılı yumruğunda bir lokma et olduğu anlaşılıyordu. Biz de kendimizi tutamadık, gülmeye başladık.

"Öbür elinde ne var?

— Aynı şey," dedi Mitka, hâlâ gülüyordu. "Tencereyi taşırken yolda etleri ayıklıyorlar." Sonra çocuğa döndü. "Sende hiç utanma yok mu be aptal! İnsan hiç değilse kollarını sıvar! dedi.

— Bunlardan çekeceğimiz var, Anton Semyonoviç!" dedi Kostya.

Benim çocuklar dört bir yana dağıldı. Tatlı mayıs güneşi, manastırın bulunduğu tepeye eğilmiş, onu kucaklıyordu, ama tepede hiçbir gülümseme belirtisi, güneşin bu selamını aldığını gösteren hiçbir işaret görülmüyordu. O anda bana öyle geldi ki, dünya, saydam, yatay bir tahtayla ikiye bölünmüş, yukarda gökyüzü var, mis kokulu havayla, güneşle dopdolu, masmavi bir parlaklık içinde. Kuşlar uçuşmakta, dingin, görkemli bulutlar yavaş yavaş dolaşmakta. Gökyüzünün yere yaklaştığı uzaklıklarda, küme küme kulübeler, insanı çağıran ormancıklar ve kıvrıla kıvrıla akan, neşeli bir çocuğun kordelasını andıran bir ırmak görülmekte. Siyah, yeşil, ve pas renkli tarlalar, bir bayrama hazırlanmış gibi sıra sıra, dümdüz ve de güzel güzel serilmişler güneşin altına. Bütün bunlar belki iyi, belki de kötüydü, kim bilir... Ama insan bakmaktan hoşlanıyordu bu görünüme, sade, çekici bir tabloydu bu ve insanı, bu duru mayıs gününün bir parçası olmaya çağırıyordu. Ayaklarımın altındaysa Kuryaj'ın kirlenmiş toprakları uzanıyor, ter kokularını, günnük kokularını içmiş, böceklerle vıcık vıcık dolu eski duvarlar yükseliyordu; başıboşluğun, kimsesizliğin ve serseriliğin kiri, irin olmuş akıyordu sanki deliklerinden. Hayır hayır, dünya dediğimiz bu değildi, başka bir şeydi burası, birinin uydurduğu değişik bir şey...

Ben bunları düşünürken kimse yanıma yaklaşmadı; ancak şimdi çevrede birkaç Kuryaj'lı görünüyordu. Uzaktan beni izliyorlardı. Yatakhanelere girdim. Çok yatakhane vardı. Aslına bakarsanız, sayısız kulübe, ev ve bina arasında yatakhane olmayan tek bir yer göremiyordum.

Şimdi yatakhaneler çocuk doluydu. Kırpıntı yığınları üzerinde, ya da düpedüz karyolaların tahta ya da demirleri üzerinde oturuyorlardı. Orada oturmuş, ellerini bacaklarının arasına tıkmış, yediklerini sindiriyorlardı. Bazı çocuklar bit ezmekteydi; bazı köşelerde iskambil oynayan kümeler görülüyordu; ise bulanmış simsiyah tencerelerden soğuk *borç* çorbası tıkınanlar da vardı. Hiç kimse başını çevirip de bana bakmıyordu; ben bu dünyada yoktum onlara göre.

Yatakhanelerden birinde, eski bir *Niva* dergisindeki resimlere bakan birkaç çocuk gördüm. Şaşırdım.

"Çocuklar," diye sordum, "yastıklarınıza ne oldu sizin?"

Bütün yüzler bana döndü. Sivri burunlu bir çocuk, alaylı bir şaşkınlıkla gözlerime baktı:

"Yastık mı dediniz? Siz Makarenko Yoldaş olsanız gerek! Öyle mi?

— Öyle.

— Ve şöyle dolaşıp sağa sola bakıyorsunuz, ha?

— Evet, öyle yapıyorum.

— Yarın saat ikide...

— Evet, yarın saat ikide," diye sözünü kestim. "Ama benim soruma yanıt vermedin — yastıklarınız nerde?

— Yanıt istiyorsunuz, ha? Verelim öyleyse, ha?"

Gel anlamına taklı tatlı başını salladı, ve yırtık pırtık, pis döşek üzerinde bana yer açtı. Oturdum.

"Adın ne senin? diye sordum.

— Vanya Zayçenko.

— Okuman yazman var mı?

— Geçen yıl dördüncü sınıfa gidiyordum, bu kışsa... Herhalde biliyorsunuz, okul açılmadı.

— Anlaşıldı. Eee, yastıklar nerde?"

Vanya'nın gri gözlerinde alaylı bir şimşek çaktı, yoldaşlarına şöyle bir baktı ve masanın üzerine oturdu. Partal, rengi artık anlaşılmayan çizmesi dizime dayanıyordu. Ötekiler de yatağın yanına üşüştüler. Yuvarlak yüzlü Malikov'un da aralarında olduğunu gördüm birden.

"Demek sen de burdasın, ha!

— Hımmm... Bizim takım bu. Şu Timka Odaryuk, şu da İlya Fonarenko."

Timka dediği kızıl saçlı, çilli yüzlü bir çocuktu; gözlerinde kirpik olmadığı gibi, gülümsemesinde de herhangi bir önyargı sezilmiyordu. İlya dolgun yüzlü, soluk benizli, yüzü gözü sivilce içinde bir çocuktu; ancak düzgün gözkapaklarının çevrelediği elâ gözleri çok güzeldi. Vanya Zayçenko yoldaşlarının başları üzerinden hemen hemen bomboş olan yatakhaneye baktı, sonra sesli bir fısıltıyla gizli bir kışkırtma tasarısını açıklar gibi konuşmaya başladı:

"Yastıkların nerde olduğunu öğrenmek istiyorsunuz, öyle mi? Hemen söyleyeyim: Yastık mastık yok, düpedüz yok!"

Bunları söyler söylemez ellerini iki yana açtı, parmaklarını da yayarak bir kahkaha kopardı.

Ötekiler de gülmeye başladılar.

"Biz çok neşeliyizdir," dedi Zayçenko, "her şey gülünç çünkü. Burada hiç yastık yok. Bir zamanlar vardı... Sonra... pat-küt... Kalmadı!"

Gene bir kahkaha attı.

"Kızıl saçlı dilber bir gece başını yastığa koymuş, uyumuş; ertesi sabah kalktığında başının altı boşmuş... Paat! Yastık gitmiş!"

Zayçenko, gülmekten kısılan neşeli gözlerini Odaryuk'a çevirdi. Güldükçe daha çok arkaya yaslanıyor, bacağı dizime daha çok değiyordu.

"Diyeceksiniz ki: yastık istiyorsanız, her şeyin bir dökümünü yapmanız gerek, diyeceksiniz, değil mi Anton semyonoviç? Her şey bir sayılmalı, ve kâğıda dökülmeli, öyle değil mi? Ve bu eşyaların kimin zimmetinde olduğu belirtilmeli... Ama burada bırakın yastıkları, *insanların* hesabını bilmiyor ki kimse? İnsanları bile saymıyorlar burda! Kimse saymıyor, hiç kimse!

— Nasıl olur?

— Gayet basit! saymıyorlar, bilmiyorlar, o kadar! Kimse kalkıp da İlya Fonarenko diye birinin burada yaşadığını bir kenara yazdı mı sanıyorsunuz? Hayır. Bunu bilen bile yok! Beni de kimse tanımıyor! Benim gibi pek çok kişi var, hepsi de burada yaşıyor, sonra kalkıp gidiyor, başka yerde oturuyorlar, sonra gene dönüp geliyorlar. Timka'yı buraya birisinin gönderdiğini mi sanıyorsunuz? Hayır, ona şuraya git diyen olmadı! Geldi, burada yaşamaya koyuldu.

— Demek buradan hoşlanıyor?

— Yok canım! İki hafta oluyor geleli. Bogodukhov Topluluğundan kaçmış. Gorki Topluluğuna gitmek istiyordu.

— Bogodukhov'dakiler Gorki Topluluğunu tanıyor mu peki?

— O-hooo, hem de nasıl! Herkes tanıyor Gorki'yi! Bilmeyen var mı!

— Peki neden başkaları da istememiş?

— Eh, biliyorsunuz, zevkler tartışılmaz. bazıları sıkı-düzenden hoşlanmaz. Sizin Topluluk çok sıkıymış diyorlar; borazan çalıyormuş, herkes koşarak geliyor, selam çakıyormuş! Sonra sol, sağ, sol sağ! Tamam mı? Sonra işbaşı! Bazı çocuklar bu gibi şeylerden hoşlanmazlar."

Malikov söze karıştı, "Hepsi kaçacak, dedi.

— Kim, Kuryaj'lılar mı?

— H-ımmm. Kaçacaklar. İlk fırsatta hem de. 'Sen makarenko'yu bilmiyorsun,' diyorlar. 'Biz çalışıp duracağız, o aferin alacak, yağma yok!' böyle diyorlar. Hepsi kaçacaklar.

— Nereye peki?

— O-hoo, yer mi yok! İstediğin Topluluğa girersin, n'olacak.

— Sen ne yapmayı düşünüyorsun?

— Eee, biz başka! dedi Zayçenko yarı şaka. "Bak, bu bizim takımdır. Dört kişiyizdir. Bizim özelliğimiz ne, biliyor musun? Biz, çalmayız. Çalmaktan hoşlanmıyoruz çünkü. bu kadar! Ama Timka... Ama o bile kendisi için bir iğne çalmaz... Hepimizi düşünür..."

Timka'nın yüzü mahçup bir çocuğunki gibi kızardı. Yatağın üzerinde konumunu bozmadan kısık, utangaç gözlerini bana çevirmeye çabaladı.

"Eh, haydi hoşçakalın..." dedim. "Sizinle anlaşacağız kuşkusuz..."

Hepsi, gülümseyerek "Hoşçakalın!" diye yanıtladılar beni.

Yoluma devam ettim. Dört kişiyi kazanmıştım! Ama daha iki yüz yetmiş altı, belki de daha çok çocuk vardı. Zayçenko doğru söylüyordu herhalde — burada sayılmamış, deftere yazılmamış bir yığın çocuk yaşıyordu kuşkusuz. Bu sayısı belli olmayan korkunç topluluğun varlığını düşünmek birden ürküttü beni. Böylesine belalı bir işe atılma aptallığını nasıl göstermiştim? Yalnızca kendi başarımı değil, koca bir Topluluğun yaşamını da tehlikeye atmış oluyordum, bunu nasıl yapabilirdim? 280 sayısı, bir kâğıt üzerine yazılmış üç rakamdan başka bir şey değildi, bu

sayı gözümü korkutmamıştı, gücümün onlara yeteceğini düşünmüştüm; ama bugün, bu iki yüz seksen sayısı, bir avuç çocuktan oluşan küçücük müfrezemizin çevresinde, leş gibi pis bir yerde sağa sola yayılan çocuklar halinde ortaya çıkınca, miğdemin boşluğunda, garip bir çökme duygusu, ve dizlerimde beni gerçekten telaşa düşürebilecek bir gevşeklik, bir zayıflık duymaya başladım.

Bahçenin ortasından üç kişinin bana doğru yaklaştığını gördüm. On yedi yaşlarında gösteriyorlardı. Saçları düzgünce taranmıştı doğrusu. Ayaklarındaysa doğru dürüst çizmeler vardı. Aralarında kızıl saçlı olanı, yeni denebilecek kahverengi bir ceket, ceketin altınaysa, buruşuk, lekeli olmakla birlikte gerçek bir gömlek giymişti. Birinde de deri ceket, bir üçüncüde, temiz, beyaz bir gömlek göze çarpıyordu. Kahverengi ceketlisi ellerini pantolon ceplerine sokmuş, başını bir yana eğmiş yürüyordu; derken birden bir ıslık tutturdu, ve neşeli bir Odesa türküsünü yüzüme yüzüme üflemeye başladı. Dudaklarını yayarak dişleri arasından ıslık çalıyor bu arada inci gibi beyaz dişlerini gösteriyordu. Çocuğun iri, donuk gözleri, kızılımsı, gür kaşları vardı. İki kişi, kollarını birbirinin omuzuna atmış sigara içiyor, ve onun ardında duruyorlardı. Sigaralarını dişleriyle tutuyor, dillerini hareket ettirerek ağızlarının bir köşesinden ötekine geçiriyorlardı durmadan. Daha birkaç Kuryaj'lı bize yaklaşmaktaydı.

Kızıl saçla genç tek gözünü kıstı ve yüksek sesle:

"Demek Makarenko sensin, ha?" dedi.

Önünde durdum, yüzümden hiçbir şey belli etmemek içi büyük bir çaba harcayarak, son derece sakin bir sesle yanıtladım onu:

"Evet, adım Makarenko. Senin adın ne?"

Kızıl saçlı yanıt vermedi, gene ağzını yaya yaya ıslık çaldı; kısık gözleri arasından durmadan bana bakıyor, tek ayak üzerinde duruyordu. Birden topuğu üzerinde döndü, omuzlarını hindi gibi dikti, ıslığını hiç kesmeden yürümeye koyuldu; bacaklarını açe açe yürüyor, ceplerinin derinliklerinde bir şeyler tutmaya çabalarcasına ellerini aşağı aşağı daldırıyordu.

Arkadaşları peşinden gitti; elleri gene birbirlerinin omuzundaydı, kulakları sağır edercesine bağırarak bir türkü çağırıyorlardı:

Genç delikanlılar...
Neseye boğuldular...

Çevremde oluşan küme, beni inceleme işlerini sürdürüyordu. Fısıltılarını rahatça duyuyordum:

"Yeni müdür bu," diyordu biri. Bir başkası buna fısıltıyla yanıt veriyordu:

—Al birinden vur birine... Ne fark eder?

— İşe nereden başlamayı düşünüyorsunuz, Makarenko Yoldaş?"

Sağa sola bakındım, kara gözlü genç bir kadın bana gülümsüyordu. Burada kar beyazı bir bluz ve simsiyah boyun bağı kuşanmış birini görmek garibime gitti bir an.

"Adım Gulyaeva."

Adını duymuştum. Terzi işliğinde çalışan öğretmendi bu. Kuryaj'da, parti üyesi olan tek kişiydi. Onu görmek insanı sevindiriyordu. Biraz toplamaya başlamıştı, ama gene de incecik beli, pırıl pırıl siyah saçlarıyla insanın gözünü okşuyordu; henüz tükenmemiş tinsel güçler taşıdığını ele veren hoş bir koku yayıyor gibiydi.

"Gelin birlikte başlayalım, dedim gülerek.

— Benim bir yararım olmaz ki! Nasıl başlanacağını bilmiyorum çünkü!

— Ben size öğretirim.

— Tamam, anlaştık öyleyse! Sizi kızların bölümüne çağırmaya geldim. Bize uğramadınız. Kızlar sizi bekliyor. Tanışmaya sabırsızlanıyorlar düpedüz! Onlarla biraz övünüyorum... Burda kızlar benim etkim altında kaldılar, üç Komsomol bile var aralarında. Haydi, yürüyün!"

İki katlı merkez binaya doğru yürüdük.

"Öğretmenlerin değişmesini istemekle iyi ettiniz," dedi Gulyaeva. Hiçbiri, ama hiçbiri beş para etmez! Beni de sepetlemeniz gerek.

— Yook, sizin kalmanızı kararlaştırdım, yetkililere de bildirdim! Yardımlarınıza güveniyorum.

— İyi düşünün, pişman olmayasınız!"

Kızların yatakhanesi çok büyüktü; koca bir alanda altmış yatak vardı. Her yatağın üzerinde, eski ve partal olmakla birlikte gerçek birer battaniye görünce şaşırdım; battaniyelerin altında birer çarşaf, hatta yastık bile vardı!

Kızlar gerçekten bizi bekliyormuş. Eski basmalara bürünmüşlerdi hepsi. Giysilerin hemen hepsi yamalıydı. Kızların en büyüğü on beş yaşlarındaydı.

"Merhaba kızlar, nasılsınız?" dedim.

Gulyaeva, "İşte size Anton Semyonoviç'i getirdim," dedi. "Tanışmak istiyordunuz."

Kızlar sessizce bize doğru yürümeye başladılar; bir yandan da yatakların üzerindeki battaniyeleri düzlüyor, selamımı duyulur duyulmaz fısıltılarla yanıtlıyorlardı. Nedense bu küçük kızlara müthiş acıdım, ve ne denli küçük ve önemsiz olursa olsun, onları hoşnut edecek bir şeyler yapma isteği duydum. Çevremize toplanıp, yataklarının üzerinde oturdular, çekine sıkıla bana bakıyorlardı. Onlara neden acıdığımı bir türlü anlayamıyordum. Yüzleri solgun, dudakları öylesine kansız göründüğünden mi, mahun bakışlı olduklarından mı, yoksa yamalı elbise giydiklerinden mi?.. Kızlar böyle partallar içinde dolaştırılmamalı diye düşündüm, yaşamları boyunca yaşarlar bu yamaların verdiği duyguyu... Ama kuşkusuz, yalnız bu nedenle acıyor olamazdım onlara.

"Anlatın bakalım, neler yapıyorsunuz çocuklarım, vaktinizi nasıl geçiriyorsunuz?" dedim.

Kızlar ağızlarını açmadılar; gözlerini de benden ayırmıyor, yalnızca dudaklarıyla gülümsüyorlardı. Birden bu çocukların salt dudaklarıyla gülmeyi bildiklerini düşündüm. Gerçek gülmenin, gülümsemenin ne demek olduğunu bilmiyorlardı! Bakışlarımı yüzlerinde dolaştırdım, Gulyaeva'yla göz göze gelince durdum.

"Biliyor musunuz, bunca gün gördüm, bunca deney yaşadım," dedim, "gene de burdaki garipliği çözemedim... Anlayamadığım bir şey var burda..."

Gulyaeva kaşlarını kaldırdı:

"Neymiş o?" diye sordu.

O sırada, tam karşımda oturan esmer tenli, dizlerini açıkta bırakacak denli kısa bir pembe eteklik giymiş küçük bir kız gözlerini gözlerimden ayırmadan:

"Gorki'lilerinizi bir an önce getirseniz iyi olur," dedi. "Burda yaşamak bizim için tehlikeli olmaya başladı."

Birden o garipliğin ne olduğunu anladım: Bu küçük esmer kızın yüzünde, kımıltısız bakışlarında, dudaklarının isteksiz hareketlerinde korku vardı, gerçek, büyük bir korku...

"Korku içindeler, dedim Gulyaeva'ya.

— Çok acılı bir yaşantı sürüyorlar, Anton Semyonoviç, çok acılı..."

Gulyaeva'nın gözkapakları pembeleşti, birden başını pencereye çevirdi.

"Neden korkuyorsunuz?" diye sordum kızlara. "Anlatın bana!"

Üsteledim. Önce çekingen bir tavırla birbirlerinin sözünü tamamlayarak, daha sonra iyice açılarak en ince ayrıntılara dek anlattı kızlar yaşantılarını.

Yatakhanede bir dereceye kadar güvenlikte duyuyorlardı kendilerini. Bahçeye çıkmaktan korkuyorlardı, çünkü oğlanlar peşlerine düşüyor, onları sıkıştırıyor, çimdikliyor, laf atıyor, açık saçık sövgülerle rahatsız ediyorlardı. Tuvalete girdiklerinde bile kapıyı açıp içeri dalıyorlardı. Kızlar genellikle açtı, çünkü yemekhanede onlara yemek kalmıyordu. Çocuklar yemekleri alıyor, kızları yatakhanelerine kovuyorlardı. Yatakhaneye yemek taşımak yasaktı, mutfakta çalışanlar buna izin vermiyordu, ama oğlanlar onları umursamıyor, tencerelerle ekmekleri alıp gidiyorlardı; kızlar bunu yapamıyorlardı. Yemekhaneye gidip bekliyor, sonra da oğlanların her şeyi temizlediği, bir damla yiyeceğin kalmadığı haberini alıyorlardı. Bazen biraz ekmek veriliyordu kızlara, o kadar. Yemekhanede oturmak da tehlikeliydi, çünkü çocuklar gelip onları dövüyor, orospu olduklarını söylüyor, daha ağır sövgüler savuruyor, kızlara ağzı açılmadık sövgü sözlerini öğretmeye çabalıyorlardı. Bunlar yetmiyormuş gibi, oğlanlar, kızlardan satacak eşya istiyor, kızlar vermeye yanaşmayınca da yatakhaneye dalıyor, ellerine geçirdikleri battaniye ya da yastığı kapıp kasabada satıyorlardı. Kızlar çamaşırlarını yalnızca geceleyin yıkamaya cesaret edebiliyorlardı, şimdilerde o bile tehlikeli hale gelmişti; oğlanlar çamaşırhanede nöbet tutuyor, anlatılamayacak şeyler yapıyorlardı. Valya Gorodkova'yla Manya Vasilenko çamaşır yıkamaya gitmişler, dönüp geldikten sonra sabaha dek ağlamışlar, sabahleyin de Topluluktan kaçmışlardı, kimse nereye gittiklerini bilmiyordu. Kızlardan biri müdüre şikayette bulunmuş, ertesi gün tuvalete gittiğinde kızı yakalamış, yüzüne şey bulamışlar... Tuvaletteki şeyi... Şimdi herkes her şeyin değişeceğini söylüyormuş, ama bazı oğlanlar "bunlardan bir şey çıkmaz," diyorlarmış, çünkü Gorki'liler sayıca azmış ve sepetlenmeleri kolay olacakmış.

Gulyaeva kızları dinlerken gözlerini benden ayırmadı. Gülümsedim,

bu genç bayan değil de, yanaklarından yuvarlanan gözyaşları gülümsetiyordu beni.

Kızlar kederli öykülerini bitirdiklerinde, Smena adlı olanı bana ciddi ciddi şu soruyu sordu:

"Bir Toplulukta böyle şeyler olabilir mi, söyler misiniz?

— Bana anlattıklarınız, çok ayıp, çok çirkin şeyler," diye yanıtladım onu. "Böylesi onursuz davranışlara hiçbir Topluluk asla izin vermez. Birkaç güne kalmaz, burada her şey değişecektir. Mutlu bir yaşantıya kavuşacaksınız, kimse size zarar veremeyecek, bu giysileri de fırlatıp atacağız."

Pencerenin içine oturmuş sarı kıvırcık saçlı bir kız, düşünceli bir tavırla, "Birkaç güne kadar, ha? diye sordu.

— Tam tamına on gün sonra," dedim kıza.

Karanlık, kederli düşüncelerle yüklü gece iyice yaklaşıncaya dek sağda solda dolaştım.

Üç yüz yaşmda, hemen hemen bir metre kalınlığında duvarların çevrelediği bu eski, yuvarlak alanın ortasında o biçimsiz, yıkık dökük kilise duruyordu; bu iğrenç, pis toprakların her metre karesi, zararlı otlar gibi her yerde bitiveren eğitbilimsel sorunlarla kaplıydı. İler tutar yanı kalmamış ve saçaklarına dek gübreye batmış ahırda, inekler kabilesinden on iki kadar evde kalmış dişiye düşkünler yurdu görevi gören sığır ahırında, çiftliğin dört bir yanında, yıllardır el değmemiş bir meyvalığı çevreleyen yıkık dökük parmaklıkta, çevremi saran her yerde, ama her yerde kupkuru "toplumsal eğitim" dalları yükseliyordu. Çocukların yatakhanelerinde, Toplulukta çalışanların boş evlerinde, odalarında, klüp denilen yerlerde, mutfakta ve yemekhanede, bu dallardan ağır, zehirli meyvalar sallanmaktaydı, önümüzdeki birkaç gün içinde yutmak zorunda kalacağım meyvalar...

Bunları düşünmek beni öfkelendirdi. Kendimi, 1920 yılının çılgın fırtınaları içinde görmeye başladım. İnsanı kolayca sarıveren, bastırılması olanaksız bir kin duygusu doldu içime birden. Şu anda, yerimden bile kımıldamadan birinin, herhangi birinin yakasına yapışmak, burnunu bu leş kokulu yığınlara ve çamurlara daldırıp hemen harekete geçmesini istiyordum; ne eğitbilim görüyordu gözüm ne de toplumsal eğitim kuramları, ne devrimci görevler gerekliydi şu anda, ne de toplumcu hevesler, düpedüz sağduyu, şu bildiğimiz, sıradan, hor görülen sade insan içtenliği

olsun yeterdi! Duyduğum şiddetli öfke, başıma gelecek olaylar karşısında duyduğum korkuyu, başarısızlık korkusunu yok etti. Kızlara verdiğim söz, geçirdiğim o anlık kararsızlık nöbetini iyileştirmişti. Kendilerine, on gün içinde insanca yaşantı vereceğimi hiç düşünmeden söylediğim bir avuç korkulu, sinik ve solgun kız, kendi bilincimin temsilcileri haline gelmişti şu anda.

Gece, yavaş yavaş çöktü. Toplulukta ışık yoktu. Manastır duvarlarına acımasız, sıkıntılı bir karanlık indi, kilise binasına tırmandı. Serseriler, yerden biter gibi köşede çatlakta beliriyor, tıkınacak birşeyler kapıp gece işlerine yollanıyorlardı. Kahkaha duyulmuyordu burda, ezgiler, neşeli konuşmalar, söyleşmeler duyulmuyordu. Yalnız arada bir anlaşılmaz homurtular ya da tembel ağızlardan çıktığı belli, ve anlaşılan, olağan sayılan dalaşmalar geliyordu kulağa. Durmadan aynı sövgüleri düzen iki sarhoş, yatakhaneye açılan bir kapıya varmaya çabalıyor, ama basamakları bir türlü bulamıyorlardı. Kostya Vetkovski ve Volokof gölgelerin yoğun olduğu bir yerde durmuş, suskun bir aşağılamayla onlara bakıyorlardı.

KURYAJ GÖRENEKLERİ

Kuryaj müdürü, ertesi gün saat ikide, burnunu bir karış havaya dikerek devir-teslim belgesini ve tüm çalışanların çıkışını imzaladı, bir at arabasına binerek Topluluktan ayrıldı. Giderek gözden yiten kafasına dalgın dalgın bakarken, bu adama, onun o görkemli başarısına gıtpa ediyordum: Bir kuş kadar özgürdü şimdi Kuryaj müdürü; ardından değil söz söyleyecek, küçük bir taş atacak biri bile yoktu.

Benimse kanatlarım yoktu; Kuryaj'ın, ölümlü insanlardan oluşan bu kalabalığı arasında ağır ağır dolaşmak, bu arada miğdeme ve etlerime vuran sancılara dayanmak zorundaydım.

Mayıs güneşi, Vanya Şelaputin'i aydınlatmıştı. Bir pırlanta gibi parlıyor, mahçup mahçup gülümsüyordu. Kilisenin duvarına asılmış olan bakır çan da parlamaya can atıyor olmalıydı; ancak çok eskiydi, iyice kararmış durumdaydı, güneşin altında donuk donuk sırıtmakla yetiniyordu. Üstelik çatlaktı çan; Vanya ne yaptı ne ettiyse onu işe yarar hale getiremedi. Genel toplantı çağrılarını yapmak için ortalığı çınlatan bir çan istiyordu Vanya.

Bir sorumluluğu istemeden üstlenmek, bunun bir yük olduğunu duymak, daha baştan saçma, yanlış bir iş... Böyle duygular yeşerten bir sorumluluk insanın her an içini kemiriyor. Böyle bir yükü omuzlarına almış biri, küçücük önemsiz şeyler karşısında nane molla kesiliyor, ölü gözünde çöp buluyor sık sık bir köşeye oturup öfkesinden kuduracak oluyor... Bu öfke, bu kez Şelaputin'in çaldığı çanın üzerine asıldı: Bu boğuk seslerin Topluluğun dört bir yanına ulaşmasını beklemek de ne demek oluyordu?

Vitka Gorkovski, yanımda durmuş, büyük bir içtenlikle yüzümdeki anlamı çözmeye çabalıyordu. Sonra bakışlarını manastır kapısındaki çana çevirdi; gözbebekleri kararda, genişledi, öyle ki o iki kara yuvarlaktan bir yığın şimşek çakıyormuş, pek çok parlak fikir ya da şeytanlık başını uzatmış sağa sola göz ediyormuş gibi geldi bana. Vitya başını arkaya attı, sessizce gülümsedi, yüzü azıcık kızardı, boğuk sesiyle şöyle dedi:

"İşleri yoluna koyacağız evelallah!"

Koşarak çan kulesine gitti; bu arada yolda Volokhov'la bir yıldırım toplantısı yaptı. Eski çanın boğuk boğuk öksürmesini sağlamak için koca demiri iki kez zorlayan Vanya bir yandan gülüyor, bir yandan da haykırıyordu:

"Neden kimse anlamıyor? Biz burda çan çalıp duruyoruz, kimsenin umurunda değil! Bana mısın diyen yok!"

Toplantı salonu, eski kilise binasındaydı. Demir parmaklıklı yüksek pencereleri, içinde de iki büyük sobası vardı. Yarım çember biçimindeki altardaki tahtaların çürük kürsülükte zar zor ayakta durduğu belli bir masa bulunuyordu. Oturmanın ayakta durmaya yeğ tutulacağını öğütleyen Çin atasözüne kulak asan yoktu Kuryaj'da. Öyle olsa bile, Kuryaj'lıların oturmaya niyeti yoktu. Kapıdan arada bir dağınık saçlı bir baş uzanıyor, aynı hızla gözden yitiyordu; iki üç kişilik kümeler bahçede volta atıyor, geçiş dönemi yaşanması nedeniyle bu akşam gecikecek olan yemeği bekliyorlardı. Ancak bunlar, buranın ayak takımı sayılırdı, Kuryaj uygarlığının gerçek itici güçleri ortalıkta gözükmüyordu.

Görünümde hiçbir öğretmen yok. Keyifsizliğimin nedenini şimdi anlıyorum: Öncü odasındaki sert masalarda pek iyi uyuyamadık; üstelik, çocuklar da, Kuryaj'daki yaşantıya değgin ağızları bir karış açık bırakan öyküler anlatarak beni hayli geç bıraktılar...

Toplulukta, kırk öğretmene kırk oda ayrılmıştı. On sekiz ay önce hepsi de bu odaları uygarlığın somut kanıtlarıyla, tığ işi masa örtüleriyle, divan ve sandalyelerle doldurmuşlardı. Ancak, taşınması daha kolay türden başka değerli eşyaları, sahip değiştirmeye daha uygun şeyleri de vardı ve bu değerli şeyler, az sonra çok basit bir yolla —başlangıcı bilinmeyen bir zamandan beri, soygunculuk diye anılan o kolay işlemle— Kuryaj'lı çocukların üstüne geçivermeye başladı. Bu klasik "ele geçirme" yöntemi, Kuryaj'da öylesine yaygındı ki, öğretmenler, ellerinde kalan uygarlık ürünlerini birbiri ardına kasabaya kaçırdılar; ve, nöbette bulundukları saatlerde, eğitbilimcilere bir dinlenme alanı sağlamak üzere yere serilmiş bir *İzvestia* gazetesi eşyadan sayılırsa, çok sade birkaç eşya bıraktılar odalarında.

Ne var ki, Kuryaj öğretmenleri, mallarının mülklerinin olduğu kadar, kollarının bacaklarının ve de yaşamlarının yerli yerinde durmayabileceği korkusuyla titremeyi alışkanlık haline getirdiklerinden, kırk öğretmen odası, çok kısa bir süre sonra, öğretmenlerin, nöbet saatlerinde duvarları arasında onurla durup durduğu, ve aslında savaşlarda kullanılan birer siperlik niteliğine büründü. Kuryaj öğretmenlerinin pencerelerine, kapılarına ve odalardaki başka deliklere tıkanmış savunma gereçlerinden daha iyisini ne o güne dek, ne de ondan sonra görmüş değildim. Kapılarla pencerelere de çengeller, kalın demirlerden yapılma sürgüler, koca demir çubuklar ve hemen hemen elle kaldırılamayacak ağırlıkta asma kilitler konmuştu.

Özel Müfrezenin Topluluğa ayak bastığı andan sonra tek bir öğretmen görmedim. işlerine son verilmesi, simgesel bir yaz-çizden başka bir şey değildi aslında; oturdukları, yatıp kalktıkları yerler de soyut kavramlardan öte geçmiyordu bana sorarsanız, çünkü, bu odalarda birer insanoğlunun yaşadığını kanıtlayacak tek şey boş votka şişeleriyle hamam böcekleriydi.

Bu arada, ne yalan söylemeli, görünüm ve yaşını belli bir tanımlamaya sığdıramayacağım Lojkin adlı bir gözümün önünden geçti bir ara. Eğitbilimsel güçlerini göstermek ve "önderliğiniz ve öğütlerinizden yararlanarak gençliğin gelişme yolunda ilerlemelerini sağlamak için" Gorki Topluluğunda kalmak istediğini belirtti. Tam yarım saat çevremde dolaştı, çeşitli eğitbilimsel kurnazlık ve zırvalar sergiledi.

"Burda düzen müzen yok! Yok efendim! İstediğin kadar çan çal, kimseyi bulamazsın, gelmezler! Gelmezler efendim! Neden gelmezler? Bunlara, eğitbilimsel yoldan yaklaşmak gereklidir de ondan! Ben, her zaman söylemişimdir bunu. Davranışların koşullandırılması gereklidir, diyen doğru söylemiş, peki, bir çocuk —afbuyurun— çalarsa, ve kimse çıkıp da onun çalmasına engel olmazsa, davranışları nasıl koşullandıracaksınız? Ben onlara her zaman doğru açıdan yaklaşmışımdır, beni sayarlar, gelip her şeylerini bana danışırlar, ama... İki günlüğüne kayınvaldeme gittim... Hastaydı kadın... Ne yapsalar beğenirsiniz? Penceremden camı sökmüşler, bir iğne bırakmamacasına her şeyi almışlar. Anadan doğma çıplak bıraktılar beni, işte, şu sırtımdaki paltodan başka çöpüm yok. Anlamıyorum, neden? Tamam, size karşı kaba davranan birinden çalın, bunu anlarım, ama size böylesine iyi davranmış, 'höt' dememiş birinden çalmak neye? Dedim ya, eğitbilimsel yaklaşım gerekli, bunu bilirim, bunu söylerim. Arada bir çocukları yanıma çağırıp konuşurum, biliyor musunuz... Benden hoşlanıyorlar, işin püf noktası da bu zaten. Bir problem soruyorum diyelim. Bir cepte, ötekindekinden yedi kopek fazla para var, iki cepteki paranın toplamı yirmi üç kopek, ceplerin her birinde kaç kopek var? Çok ustaca sorulmuş bir problem, değil mi? Ha?"

Lojkin gözlerini kaldırıp kurnaz kurnaz baktı bana.

"Eee?" dedim; kabalık etmemeye çabalıyordum.

"Yok yook, söyleyin bakalım kaç eder?

— Ne kaç eder?

— Her cepte kaç para varmış, söyleyin.

— Bana soruyorsunuz, öyle mi?

— Evet, söyleyin bakalım ceplerin her birinde kaç kopek varmış?"

Kabaca diklenerek, "Bana bakın Lojkin Yoldaş," dedim, "Siz hiç okula gittiniz mi?

— Gittim elbet. Ama genel olarak kendi kendimi yetiştirdim sayılır. Yaşamım kendimi eğitmekle geçti, elbet, ne normal okula, ne de bir eğitbilim enstitüsüne gitmiş değilim. Ama size bir şey söyleyeyim mi, burada üniversite eğitimi görmüş kimseler tanıdım... Hatta biri steno kursunu bile bitirmiş, bir tane daha var, avukat olmuş... Git sor şu problemimi bakalım çözecekler mi! Ya da diyelim şu problemi: İki kardeşe büyük bir miras kalmış...

— Şunu o stenocu mu astı duvara?

— Evet, o yazdı... Bir steno kursu açmak istedi burda, ama soyulduktan sonra, 'bu barbarlar arasında yaşayamam,' dedi, kurs murs açmadı. Yalnız öğretmenlik görevini yaptı..."

Toplantı salonunda, sobanın arkasında üzerinde şu sözcüklerin bulunduğu bir karton asılıydı:

GELİŞMENİN YOLU STENODAN GEÇER

Lojkin daha bir süre dır dır etti, sonra birden toz oldu adeta. Gidişine ve kendisine değgin anımsadığım tek şey, Volokhov'un ağzını gererek söylediği sözcüklerdir:

"Allahın cezası! Can sıkıntısı!"

Toplantı odasına gittiğimizde, Kuryaj'lıların toplantıya gelmediği, gelmeye de niyetli olmadığı gerçeğiyle karşı karşıya kaldık. Buna inanamıyorduk, ama durum apaçık ortadaydı. Volokhov, toplantı salonunun yüksek, çıplak duvarlarına dalgın dalgın bakıyordu yalnızca. Kudlati, öfkeden kudurmuş haldeydi, kendi kendine söylenip duruyordu. Mitka acı acı gülüyor, içimizde sinirini ve keyfini bozmayan tek kişi olan Mişa Ovçarenko'ysa çok önceleri başlattığı tartışmayı yeniden kızıştırmaya çabalıyordu.

"Asıl iş bir an önce toprağı sürmeye başlamakta... ve de ekmeye... Baksanıza, Mayıs gelmiş, atlar aylak aylak dikilmiş uyukluyor!

— Yatakhanelerde de kimse yok," dedi Volokhov. "Herkes kasabaya gitmiş."

Ve başladı adlı adınca sövüp saymaya... Benim varlığımdan hiç mi hiç utanmıyor, ağzına geleni söylüyordu.

"Toplantıya gelmedikçe yemek vermeyelim kimseye, diye önerdi Kudlati.

— Olmaz, dedim.

— Ne olmaz?" diye haykırdı Kudlati. "Biz burda eşek başı mıyız? Tarlaları ot kaplamış, daha bir karış toprak sürülmemiş, ne haber? Onlar oturup güzel güzel yemeklerini yiyecek öyle mi? Pis tembeller diledikleri gibi davranacaklar yani, öyle mi?"

Volokhov, kuru ve öfkeli dudaklarını ıslattı, sıtma nöbetine tutulmuş gibi omuzlarını kıstı:

"Anton Semyonoviç," dedi. "Gelin bir dakika, konuşacağız sizinle.

—Yemek ne olacak?

— Beklesin Allahın belaları! Zaten herkes kasabada."

Öncü Odasında herkes sıralara oturup dinleme durumu alınca, Volokhov konuşmaya başladı:

"Toprak sürülecek mi, sürülecek. Ekilecek mi, ekilecek. Peki, ne ekeceğiz? Bunların bir damla tohumu, bırak tohumu, patatesleri bile yok! Bırak cehennemin dibine gitsinler, kendimiz eker dikeriz, ama ekecek bir şey yok ki? Sonra, her yanı pislik götürüyor! Etraf leş kokuyor. Bizimkiler gelince yüzlerine nasıl bakacağız, doğru dürüst bir insanoğlunun ayşağını basabileceği bir karış temiz toprak yok! Yatakhaneler n'olacak? Yataklar, karyolalar, yastıklar? Ya giysiler? Hepsi yalınayak dolaşıyorlar! İç çamaşırları ne olacak? Sonra, tabak yok, kaşık yok, hiçbir şey yok! Neyle işe başlayacağız? Bir yerinden tutup başlamak gerek, değil mi, ama tutacak yer yok!"

Ben, işin neresinden tutacağımızı mutlaka bilirmişim gibilerden hepsi umutlu bakışlarını bana çevirdi.

Beni asıl düşündüren Kuryaj'lı çocuklar değil, tümüyle maddesel özellikler gösteren sayısız ayrıntıydı; bu ayrıntılar, içinde üç yüz Kuryaj'lının umutsuzca gözden yiteceği karmakarışık ve de dolaşık bir yumak oluşturuyordu.

Çocuklara Yardım Komitesiyle varılan anlaşmaya göre, Kuryaj'ı adam etmek için yirmi bin ruble verilecekti bana. Ama daha şimdiden, bu paranın alınacak şeylere kıyasla koca bir okyanusta minik bir damla olarak kalacağı görülüyordu. Çocuklarım istek listelerini hazırlarken gereksinmelerimizi abartmış değillerdi. Ne var ki, Kuryaj'ın ne denli yoksul olduğu, aslında ancak Kudlati'nin malları devir almaya başlamasıyla ortaya çıktı. Müdürün envanter listesindeki imzaların geçerliliği konusunda tasalanmasına gerek yoktu. Yüz surat diye bir şeyden yoksun bulunan bu adamın eline geçen liste son derece kısa olacaktı. İşliklerde birkaç tezgahı, ahırlarda birkaç tane beygir denmeye bile bin tanık isteyen yılkılık at vardı — işte, liste tamamlanmıştı. Alet diye bir şey yoktu, araç gereç diye bir şey yoktu, tarım aletleri envanteri sözleri bile gülünçtü, çünkü bu türden eşya yoktu. Perperişan bir domuz ahırında, sıvılaşmış gübre gölü içinde yarım düzine domuz homur homur homurdanıyordu.

bu hayvanlar, koca kafaları, çöp bacakları ve minicik kuyruklarıyla bizim İngilizlerin yanından bile geçmemişti. Avlunun olmadık bir köşesinde bir saban keşfetmiş olan Kudlati, yıllardır görmediği, yitik saydığı kardeşini bulmuş gibi havalara uçuyordu. Bir de, bir tuğla yığını arasında bir tırmık keşfedildi. Mal bulmuş gibi sevindi çocuklar. Okulda, bula bula birkaç masa ve sandalye ayağı, yazı tahtası kalıntıları bulduk — çok doğal bir görüngüydü bu, çünkü her yıl, bir kış mevsimi sona eriyordu, bahardaysa, her ev sakini az da olsa kışlık odun yedeği toplamak zorundaydı.

Her şeyi almak, yapmak, binaları nerdeyse yeniden kurmak zorundaydık. Yapılacak ilk iş, yüznumara inşa etmekti. Eğitbilim el kitaplarında helalardan hiç söz edilmez ve bu yaşamsal kurumun, Kuryaj'da böylesine havalı bir biçimde savsaklanmasının nedeni kuşkusuz bu olsa gerektir. Kuryaj manastırı, bir tepe üzerinde kurulmuştur, dik yokuşlar üzerinden dört bir yana dökülmektedir. Yalnızca güneydeki yamaç duvarla çevrilmemiştir ve bu yöne bakıldıkta, bataklığı andıran manastır gölünün ötesinde, Podvorki köyünün derme çatma damları görülmektedir. Görünüm, her bakımdan güzel bir Ukrayna görüntüsü oluşturmaktadır, bir ozana dilediği kadar uyak bulma esini verecek güzelliktedir. Bu güzel görünüme karşılık olarak, Kuryaj'lılar, Podvorki köyü sakinlerine toplumsal-eğitim milyonlarıyla alınan ürünleri son durumlarına sokmakla meşgul sıra sıra yere çömelmiş insan görüntüsünden başka bir şey vermeyecek denli nankördüler.

Benim çocuklarım, şu değinilen sorun konusunda son derece rahatsızdılar. Konuya büyük bir ciddiyet ve içtenlikle yaklaşan Mişa Ovçarenko yakınıp duruyordu:

"Ama bu çok önemli! Ne yapabiliriz peki? Harkov'a mı gideceğiz, ne yapacağız? Gideceksek nasıl gideceğiz?"

Toplantımızın sonunda, Podvorki'den iki marangoz Öncü Odasının kapısında belirmişti bile. Başında kaput rengi bir şapka bulunan, asker görünümlü biri olan yaşlısı, yapmak istediklerimizi anlattıkça beni hevesle destekliyordu.

"Tabii! Çok ayıp bir şey bu! İnsan dediğin yemeden olmaz, eh, tabii, yediği de içinde durmaz... Keresteyi Rizhov'dan alabiliriz. Siz hiç tasalanmayın! Beni orda herkes tanır. Siz bana konuştuğumuz parayı verin,

gerisini düşünmeyin, çok güzel bir yer yapacağız, rahiplerin bile böyle güzel şeyleri yoktu! Ama, ucuz olsun derseniz, kontrplaktan ya da daha ince tahtadan da yapılabilir, baraka gibi bir şey olur, ama daha iyi bir şey isterseniz, dört ya da altı santimlik tahta öneririm size, daha sağlıklı olur hani, hava almaz, kışın iyi dayanır, yazın sıcağında da çatlamaz."

Bana öyle geldi ki, daha önce hiç kimse beni bu eşsiz insan kadar, hem yazı hem kışı, hem rüzgarı, hem fırtınayı hesaba katarak çalışan bu marangoz kadar etkilememişti. Adı Borovoy'du. Ona bir tutam para verdim ve yardımcısı olan al yanaklı tombulca delikanlıya hevesli hevesli iş buyurduğunu izlerken bir kez daha sevinç duydum.

"Ben tahta almaya gidiyorum Vanya, sen hemen işe başla. Koş git kazmanı getir, benimkini de al, haa! Bir an önce kolları sıvasak iyi olur. Çocuklardan biri bizimle gelsin de, nereye istiyorlar, nasıl istiyorlar göstersinler."

Kırgızov'la Kudlati gülümseyerek Vanya'ya "nerede ve nasıl"ı göstermeye gittiler, bu arada Borovoy, parayı garip bir bez parçasına bağladı ve bir kez daha içime su serpmeye çalıştı:

"Biz bu işi hallederiz Müdür Yoldaş! Siz hiç merak etmeyin!"

Merak etmiyordum. Artık hiçbir şey başlangıçtaki kadar güç görünmüyordu bana. Can çekişmekte olan koca bir geçiş evresini atlatmıştım, artık Kuryaj'da eğitbilimsel çalışmalara başlayabilirdim.

O akşam istediğimiz gibi çözüme kavuşturulan ikinci sorun —kaşık ve tabak sorunu— da günlük yaşamla ilgiliydi. Ellerini bereket duası yapmak üzere kaldırmış ciddi bakışlı aziz ve rahibelerin duvarların kat kat sıvaları arasından bizi gözetlediği kubbeli yemekhanede, masalar ve sıralar bulunuyordu, ama ne kaşık vardı ne de tabak. Kuryaj'lıların hiçbir zaman bu türden gereçleri olmamıştı. Yarım saatlik bir koşuşturma ve ahırdaki diplomatik ilişkilerden sonra, Volokhov, Evgenyev'i eski bir arabaya bindirdi ve onu dört yüz tabak ve bir o kadar da tahta kaşık almak üzere kasabaya gönderdi.

Evgenyev'in arabası, avlu kapısında kendini bağrışıp çağrışan, birbirleriyle kucaklaşan neşeli bir kalabalığın ortasında buldu. Bizim çocuklar, tanıdık bir rüzgarın estiğini tenlerinde duymuş olsalar gerek, kapıya koşuşmuşlardı. Ben de koştum ve hemen, gücünü benim göğsümde

göstermekten ansızın hoşlanmaya başlayan Karabanov'un beni saran kollarında buldum kendimi.

Gelenler, bizim yedinci karma müfreze — *Rabfak* öğrencileriydi. Zadorov'un başkanlığında tam takım halinde topluluğumuza ayak basmış bulunuyorlardı. O anda, bizi gizemli bir biçimde ürküten Kuryaj'lılar kalabalığı sorunu kafamda hiçe indirgendi, gözü kapalı çözümleyeceğimiz küçücük bir ayrıntı haline geldi: Lojkin bile ortada bir sorunun kalmadığına inanmaya başlıyordu.

Böylesi bir güçlük ve şaşkınlık anında, *Rabfak* öğrencilerimizin tümünü yanımızda görmek çok büyük bir mutluluktu. Hepsi de gelmişti — iri yarı hantal Burun'umuz, o tutkulu yapısında, öğrenmenin izlerinin çok hoş bir rahatlama biçiminde kendini gösterdiği Semyon Karabanov, her şeyi yapmak isteyen doğasını, veterinerlik biliminin dar çerçevesi içine sıkıştırmayı becermiş olan Anton Bratçenko, ağırbaşlılıkla neşeliliği eşsiz biçimde birleştiren Matvei Belukhin, ciddi görünümlü, çelik gibi güçlü, Osadçi, hakikat arayıcısı ve de aydın Verşnev, kara gözlü, şimşek zekâlı Marusya Levçenko, her zamanki gibi enerji dolu Nastya Noçevnaya, "Irkutsk valisinin oğlu" Georgievski, Schneider, Krainik, Golos ve de elbet ilk göz ağrılarımdan, sevgili "vaftiz oğlum", Yedinci Karma'nın komutanı Zadorov, Yedinci karma müfrezesinin yaşı büyük üyelerinin *Rabfak*'tan diploma almasına az kalmıştı, onların daha üst düzeydeki eğitim kurumlarında da başarılı olacağı konusunda küçücük bir kuşkumuz bile yoktu. Ama biz gene de onları öğrenciden çok Topluluk üyeleri olarak görüyorduk ve şu anda, kazandıkları bilimsel utkuların dökümünü dinlemeye vaktimiz yoktu. Karşılaşma coşkularımız yatıştıktan sonra, Öncüler Odasına gittik, Karabanov masanın başına geçti, sandalyesine rahatça yerleşti ve şöyle dedi:

"Her şeyi anlıyoruz, Anton Semyonoviç — her şey, gün gibi ortada. Ölmek var, dönmek yok! Ya başaracağız, ya yok olacağız! İşte, geldik!"

Rabfak öğrencilerine bu ilk günümüzü anlattık. Kaşlarını çattılar, merakla sağa sola bakındılar, sandalyelerinin ayaklarını döşemeye sürte sürte kımıldandılar. Zadorov gözlerini kıstı, düşünceli düşünceli pencereden dışarı baktı.

"Hayır hayır! Bu işi kaba güçle halledemeyiz. Sayıları kabarık."

Burun geniş omuzlarını silkti ve gülümsedi.

"Çok da kabarık sayılmaz be Saşa! Orası o kadar önemli değil. Çok kişi olmasının pek zararı yok da —Allah kahretsin— 'kişi' yok ki ortalıkta, kimi ele alacaksın! Kalabalıklar, diyorsunuz, ama hani? Nerdeler? Nerde bu çocuk? Kiminle konuşacağız? Onları bir araya getirmemiz gerek. Bu işi nasıl yapacağız?"

Gulyaeva içeri girdi, konuşmalarımızı dinledi, Karabanov'un kuşkulu bakışma bir gülümsemeyle yanıt verdi ve şöyle dedi:

"Onları hiçbir zaman bir araya getiremeyeceksiniz! Hiçbir zaman!"

Semyon öfkelendi, "öyle bir getiririz ki!" diye yanıtladı onu. "Ne demekmiş 'hiçbir zaman'? Biz onları toplarız. İki yüz seksen olmasın da *bir* yüz seksen olsun. Hele bir görelim boylarını... Eee, niye oturuyoruz?"

Hemen bir hareket planı çizildi. Onlara yemek verecektik. Şimdi iyice acıkmış bulunan Kuryaj'lıların hepsi de yatakhanelerde yemek bekliyorlardı. Bırakacaktık yesinler, Allahın belaları, onlar yemek yerken, hepimiz dolaşıp derdimizi anlatacaktık. Domuz oğlu domuzların kafasına toplantıya gelmelerinin gerektiğini sokmalıydık — gelin ulan toplantıya! Siz insan mısınız, değil misiniz? Gelin! Gelirseniz kârlı çıkarsınız hayvanlar, sizin için yeni bir yaşam başlıyor, sizse hamam böcekleri gibi kaçıyorsunuz! Kabadayılık etmeye de kalkarsanız, bizden günah gitmiştir. Önünde sıcak bir çorba tası bulunsa babam bile kabadayılık eder. Şimdi güzel güzel zıkkımlanın, sonra da toplantıya gelin, derdinizi anlatın bize, ne istiyorsanız söyleyin... İşte bu kadar. Yemekten sonra toplantı çanı çalacağız.

Birkaç Kuryaj'lı, mutfak kapısının oralarda durmuş, yemeğin verilmesini bekliyordu. Mişka Ovçarenko kapıda dikilmiş, dün bana adımı soran kızıl saçlı gence ahlâk dersi veriyordu:

"Çalışmayan adamın ekmek yemeye hakkı yoktur, öyle mi, değil mi? Senin yemek yemeye hakkın yok. Anlaşıldı mı moruk? Boynunun ucunda bir kafa varsa, bu sözlerimi oraya iyice sok. Sana bir lokma ekmek verebilirim, ama bu benim keyfime kalmış bir şey, tamam mı! Çünkü sen hiçbir şey kazanmış değilsin, anlıyor musun ahbap! Herkes çalışmak zorundadır, tamam mı babalık? Sen şu anda başkalarının sırtından geçinen bir asalaksın, bu yüzden bir şey bekleyecek durumda değilsin! Ben sana sevabına sadaka verebilirim, o kadar."

Kızıl saçlı gencin tek gözü Mişa'ya öfkeli bir yabanıl hayvan gibi bakıyordu. Öteki göz hiçbir şey görecek durumda değildi. Kızıl saçlı gencin çehresinde dünden bu yana büyük değişiklikler olmuştu. Yüzünün bazı ayrıntıları göze görülür ölçüde büyümüş, morumsu bir renk almıştı, üst dudağı ve sağ yanağı kana bulanmıştı. Bütün bunlar Mişa Ovçarenko'ya çok ciddi bir soru yöneltme hakkı veriyordu bana:

"Bu ne demek oluyor? Kim süsledi bunun suratını?"

Mişa acı acı gülümsedi, sorunun soruluş biçiminin doğru olmadığı kanısındaydı anlaşılan.

"Neden bu soruyu *bana* soruyorsunuz Anton Semyonoviç? Süslenen surat bende değil, yanlışınız var, Kovrak'ın yüzü o gördüğünüz. Ben, burda işimi yürütüyorum, ve size, müdürümüz olarak, ayrıntılı bir rapor vermeye her zaman hazırım. Volokhov, 'kapıda dur, kimseyi mutfağa sokma!' dedi. Ben ne yaptım, kapıda durdum, şu anda da bu işi yapmaktayım. Bunun peşinden gittim mi, onu yatakhaneye kovaladım mı, bağırıp çağırdım mı? Kovrak'a sorun, anlatsın! Hepsi bir şey varmış gibi buraya geliyor

— Belki yolda başına bir iş gelmiştir?"

Kovrak birden ağlamaya başladı, başıyla Mişa'yı gösterdi ve kendi görüşünü dile getirmeye koyuldu:

"Ne yani! Bizi açlıktan gebertmeye, itip kakmaya, pataklamaya hakkınız var sanıyorsunuz, öyle mi? Siz beni daha tanımıyorsunuz, tamam mı? Zarar yok ama, zamanla, tanırsınız!"

O anda saldıran tarafın konumu henüz belirlenmiş değildi, durumu kafamda evirip çevirmek zorundaydım. Bu gibi soyut olaylara tarihte çok rastlanmıştır ve her zaman için büyük güçlüklerle çözüme kavuşturulmuşlardır.

Önlemli davranarak orta yolu seçtim.

"Onu dövmeye ne hakkın var?"

Gülümsemesini sürdürmekte olan Mişa, bana bir sustalı uzattı.

"Bak, buna 'Finka' derler. Yani sustalı. Bunu nerden buldum dersiniz? Belki de Kovrak'dan çaldığımı sanıyorsunuzdur ha? Şu durduğum yerde çok dır dır dinledik. Volokhov, kimse mutfaktan içeri girmeyecek dedi. Ben, burdan bir milim kımıldamış değilim, bu bızdık 'finka'sıyla üstüme geldi, 'İçeri gireceğim,' dedi. Elbet, onu içeri bırakmadım Anton Semyonoviç; bunun üzerine bir kez daha 'İçeri gireceğim!' dedi ve beni kenara itelemeye kalktı. Bunun üzerine söyle hafiften ittim onu. Azıcık,

güzelcecik ittim hani. Salak ne yapsa beğenirsiniz, 'finka'sını sağa sola savurmaya başladı. Disiplin nedir bilmiyor, kütük mubarek...

— Ne olursa olsun, onu dövdün ama! Bak, her tarafı kan içinde! Bu senin yumruklarının marifeti mi?"

Mişa biraz şaşırmış gibi gözlerini indirip yumruklarına baktı.

"Benim yumruklarımın işi elbet, başka kimin olacak? Ama şu noktadan bir milim kımıldamadım. Volokhov bana burda durmamı söyledi, ben de durdum. Ama Kovrak salağı ellerini kollarını sağa sola savurmaya başladı.

— Sen savurmadın mı yani?

— Kimse bana el kol sallamamın yasak olduğunu söylemedi, değil mi? Demek ki görev noktamdan kımıldamadığım sürece herhalde ayak değiştirebilirim, ya da diyelim ellerimden biri yanlış yerde duruyor, onu yerine koyabilirim değil mi? Bu arada çocuk gelip elime çarpmışsa bunda benim suçum ne? Yolda yürürken önüne bakman gerek Kovrak! Tut ki şurdan bir tren geliyor. Trenin geldiğini görürsün, şöyle kenara çekilir beklersin. Ama 'finka'nı çıkarıp raylarda dikilirsen, tren de kenara çekilmeyeceğine göre ne olacak, senden geriye küçük bir çamur çukuru kalacak. Ya da diyelim bir makina çalışıyor, yanına yaklaşırken çok dikkatli olmalısın, bebek değilsin ki!"

Mişa bütün bunları Kovrak'a tatlı tatlı, sevecen denilebilecek bir sesle anlattı; trenin nasıl gelebileceğini ve tren gelirken Kovrak'ın nerede durması gerektiğini göstermek için sağ elini son derece inandırıcı bir tavırla hareket ettiriyordu. Kovrak suskun bir dikkatle dinledi onu, yanaklarındaki kan, mayıs güneşinin ışınlarında kurumaktaydı. Bizim *Rabfak* öğrencilerinden bir küme, Mişa Ovçarenko'nun söylevini ciddi ciddi dinlemekte, durumun güçlüğünü ve savlarındaki yalın bilgeliği onaylamaktaydı.

Biz konuşurken birkaç Kuryaj'lı yanımıza geldi. Mişa'nın mantığının onları büyülediğini yüzlerinden okuyordum; bu sözler özellikle utkulunun ağzından çıktığından, onların gözünde daha inandırıcı bir nitelik kazanıyordu. Yeni öğrencilerimin yüzünde, beni umutlandıran bazı belirtiler seçebiliyordum. Beni özellikle, kir ve kurumuş yemek artığı tabakaları arasından, okunması güç bir telgraftaki harfler gibi seçilmeye başlayan ve belli belirsiz pırıldayan muzip hoşnutluk ışıkları il-

gilendiriyordu. Yalnızca tek bir yüzde —Vanya Zayçenko'nun yüzünde— bayramlarda asılan ışıklı levhalardaki gibi alevden harflerle yazılmış sevinçli bir gurur okunuyordu. Kendi "takım"ının önünde, elleri pantolon kemerinden içeri sokulmuş, çıplak ayakları pergel gibi açılmış duran Vanya, Kovrak'ın yüzüne büyük, ama alaycı bir dikkatle bakıyordu. Birden ayağını yere vurdu, sıska, çocuksu poposu geriye doğru fırladı, konuşmaktan çok şiir okur gibi bağırdı:

"Kovrak! Birinin çeneciğini okşaması hoşuna gitmiyor demek ha! Bu işten hoşlanmadın, değil mi, söyle, değil mi?"

Asık suratını değiştirmeyen Kovrak, hiçbir duygu izi taşımayan bir sesle, "Sen sus ordan, velet!" diye yanıtladı onu.

Vanya, eliyle Kovrak'ı gösterdi, "Hah-haa! Hoşuna gitmedi!" diye haykırdı. "Çenesini okşadılar canım, bundan ne çıkar!"

Kovrak, Zayçenko'ya çullanmaya davrandı, tam o anda Karabanov'un Kovrak'ın omuzuna elini koymasıyla, çocuğun omuzu da, kasaba giysili gövdesi de çuval gibi sallandı. Bu arada Vanya, herhangi bir korku belirtisi göstermemiş, yalnızca bir iki adım atarak Mişa Ovçarenko'nun az daha yanına yaklaşmıştı. Kovrak başını çevirip Semyon'a baktı, ağzını çarpıttı ve silkinerek omuzunu tutan elden kurtuldu. Semyon sevecen bir gülümsemeyle yanıtladı onu. Kovrak'ın açık renkli kötü bakışlı gözleri yuvalarında döndü. Vanya'nın her zamanki gibi istekli ve neşeli gözlerine dikildi.

Kovrak, şaşırmıştı anlaşılan. Yenilgi ve soyutlanma, yanağında daha iyice kurumamış olan kan, Mişa'nın az önce söyledikleri ve Karabanov'un gülümsemesi onun biraz düşünmesini gerektirmişti; üstelik, değer vermediği bir kişi de olsa nefret ettiği Vanya'yı yokumsamak ve onun o her zamanki arsız ve insanı çileden çıkaran bakışından kurtulmak kolay değildi. Öte yandan Vanya, Kovrak'ın bakışına, Tanrılara özgü küçümseyici bir hava yansıtan yamuk bir bakışla karşılık verdi.

"Ahh, ne kadar korkunç bir görünümün var! Bu gece gözümü bile kırpmayacağım! Müthiş korkuyorum, müthiş müthiş!"

Hem Gorki'liler, hem de Kuryaj'lılar kahkahayla güldüler.

"Pis domuz!" dedi Kovrak dişlerinin arasından ve gerçek bir kabadayı çullanmasına hazırlık olmak üzere durum aldı.

— Evet, ne var? diye sordu başını omuzu üzerinden çevirerek.

— Buraya gel!"

Buyruğuma uymak konusunda pek acelesi yokmuş gibiydi; her zamanki gibi elleriyle ceplerini karıştırıyordu, gözlerini çizmelerine kondurdu. Sesime daha katı bir hava vermeye çalıştım.

"Yanıma gel diyorum sana!"

Kimsede çıt yoktu. Yalnızca Petya Melikov'dan ürkek bir "Vay canına!" çıktı.

Şişik alt dudağı dışarı fırlamış olan Kovrak, beni ürkütmek niyetiyle üzerime diktiği gözlerini kımıldatmadan yürümeye başladı. İki adım ötemde durdu, dün yaptığı gibi tek bacağını sallamaya başladı.

"Hazrol! diye bağırdım.

— Hazrol!.. bu ne demektir?" diye mırıldandı Kovrak, ama gene de toparlandı, ellerini cebinden çıkardı, ne var ki sağ elini kışkırtıcı bir tavırla kalçasına koydu, parmaklarını bu bölgeye yayarak yerleştirdi.

Karabanov onun elini kalçasından indirdi.

"Bana bak evlat," dedi. "İnsana hazrol buyruğu verildi mi hopak oynamaz. başını dik tut bakayım!"

Kovrak kaşlarını çattı ama baktım, yola geliyor.

"Şimdi bir Gorki'lisin sen," dedim ona. "Yoldaşlarına saygı göstermeyi öğrenmelisin. Artık küçüklere kabadayılık etmeyeceksin, tamam mı?"

Kovrak ciddi ciddi gözünü kırptı, alt dudağının hafifçe titremesinden gülümsediği anlaşılıyordu. Sorumda sevecenlikten çok gözdağı okunuyordu, ve ben, Kovrak'm bu olguyu anladığını sezebiliyordum. yanıtı kısa oldu.

"Peki!"

Belukhin o güçlü kalın sesiyle, "Peki demeyeceksin Allahın belası, 'Tamam' diyeceksin," diye gürledi.

Matvei, teklifsiz bir tavırla Kovrak'ı omuzlarından tuttu, döndürdü, yanına sallandırdığı ellerine vurdu ve bunlardan birini çocuğun kafasına götürerek selam durmasını sağladı, aynı zamanda, sözcükleri yavaş yavaş söyleyerek, "Tamam! Küçüklere kabadayılık etmeyeceğim", dedi, "Şimdi sen söyle bakalım!"

Kovrak'ın ağzı sarktı.

"Neden benim üstüme çullanıyorsunuz peki? Ne yaptım ben, ha, ne

yaptım? Hiçbir şey yapmadım. Çeneme yumruğu indiren ben miyim, hayır, o — evet, o! Ben hiçbir şey yapmadım."

Kuryaj'lılar şaşkınlıktan ağızları bir karış açık, yanımıza üşüştüler. Karabanov kolunu Kovrak'ın omuzuna attı, ona tatlı tatlı şunları söyledi:

"Bak dostum! Sen akıllı bir çocuksun abicim! Mişa görev başında, kendi öz çıkarını değil, ortak çıkarları koruyor. Gel koruya gidelim, sana bunları anlatayım."

Ahlâksal sorunlar konusunda henüz amatör olan birkaç kişi de peşlerine takıldı, koruya yollandılar.

Volokhov yemeğin dağıtılması buyruğunu verdi. Yüzü uzun bir bıyıkla süslenmiş, başıysa beyaz bir şapkayla taçlanmış bulunan aşçı, epeydir Mişa'nın ardında volta atmaktaydı: Volokhov'un buyruğuna dostça bir baş işaretiyle yanıt verdi ve gözden yitti. Vanya Zayçenko, "Takım"ındakilerin kollarını çekeleyerek, çok ivedi bir sesle bir şeyler fısıldıyordu:

"Bakın, bakın beyaz şapkasını giymiş! Bu ne anlama gelir sence Timka? Sen bundan ne çıkarıyorsun, ha?"

Timka kızardı, gözlerini yere indirdi ve, "Kendi şapkası," dedi. "Zaten vardı."

Saat beşte bir genel toplantı yapıldı. *Rabfak* öğrencilerinin yaptığı açıklama ve bilgilendirme çalışmasından mıdır yoksa başka bir nedenden midir bilmem, Kuryaj'lıların çoğu geldi toplantı salonuna. Volokhov'un, Mişa Ovçarenko'yu kapıya dikmesi nedeniyle, Osadçi ve Şelaputin toplantıya katılanların adlarını yazmaya ve böylece o kaçınılmaz eğitbilimsel sürece girerek, gündemi saptamaya başladığında geç gelenler kendilerine yol bulmaya çabalıyor ve merakla soruyorlardı:

"Adı yazılmayanlara akşam yemeği verilmeyecek mi?"

Eski kilisenin bu salonu, şu insanlaşmamış insan kitlesini zar zor içine alıyordu.

Mihrabın basamaklarından bu sahipsiz çocukların yüzlerine baktım; yüzlerin ne denli çok olduğuna, bakışların ne denli boş, ne denli anlamsız olduğuna baktım. Kalabalık arasında birkaç yerde, ilginç, canlanmış yüzler dikkati çekiyordu, yalnızca arada bir insansal bir sözcük, ya da bir çocuğun içten gülmesi duyulabiliyordu. Kızlar, korkulu bir suskunluk içinde sa-

bakışlı, ilkel, duygusuz, kayıtsız yüzler, gevşek kaslar, ceketlerden, dolaşık saçlı kafalardan ve küflü kokulardan oluşan bu pis okyanusta ölü birer yuvarlak yama gibi duruyordu.

Gorki topluluğunu anlatan bir konuşma yaptım; gerçekleştirmeyi amaçladığımız işleri — temizliği, çalışmayı, okul eğitimini, yeni bir yaşamı, insan mutluluğunu anlattım onlara. İnsanoğlunun özgürlük içinde büyüyebileceğini ve sevinç verici emek etkinliği içinde gelişebileceğini anlattım onlara. Çok fazla konuşamadım, dikkatli ve tepkili bir dinleyici kitlesinin desteği yoktu burda çünkü. Giysi dolaplarına, demir bidonlara, tahta sandıklara seslenir gibiydim. Topluluk üyelerinin yirmi üyeden oluşan müfrezeler örgütlemesi gerektiğini açıkladım ve dinleyicilerimden on dört kişiyi komutan olarak seçmelerini istedim. Çıt yok. Soru sormalarını istedim, çıt yok. Kudlati mihraba çıktı ve şunları söyledi:

"Bana bakın, sizde utanma yok mu! Ekmekleri, patatesleri, lahana çorbasını miğdeye indirmesini biliyorsunuz, kim zorunlu bunları size sağlamaya? Kim mecbur, soruyorum? Yarın size yemek vermezsem iyi mi olur, soruyorum, iyi mi olur?"

Bu soruya da hiçbir yanıt gelmedi.

Kudlati kızmaya başladı.

"Peki, bu durumda yarından başlamak üzere herkesin günde altı saat çalışmasını öneriyorum. Tarlalar sürülecek, Allahın belaları! Çalışmaya niyetiniz var mı?"

Salonun ta ucundan tek bir ses duyuldu:

"Çalışacağız!"

Bütün kalabalık, kafaları lütfen sesin geldiği yöne çevirdi, sonra gene donuk yüzler karşımda sıralandı.

Gözlerimi Zadorov'a çevirdim, bakışıma yanıt olarak güldü, elini omzuma koydu.

"Zarar yok, Anton Semyonoviç, bugünler geride kalacak!" dedi.

İŞLER YOLUNDA

Kuryaj'lıları örgütleme çabalarımız, gecenin geç saatlerine dek sürdü. *Rabfak* öğrencileri yatakhaneleri bir bir dolaştılar, müfreze oluşturabilmek umuduyla çocukların adlarını bir kez daha kâğıda geçirdiler. Ben de

yatakhaneleri dolaşıyordum, yanıma da "numunelik" diye Gorkovski'yi almıştım. İnsanların belli bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelebilecekleri izlenimini veren tüm belirtileri kaba saba da olsa saptamak ve değerlendirmek, gizil halde bulunan herhangi bir toplumsal harcın kum tanelerini olsun bulup ortaya çıkarmak gerekiyordu. Gorkovski bu amaçla karanlık yatakhanede bir iki adım ilerliyor, bir koku alma çabası gösterircesine burnunu bir iki çekeliyor ve sesleniyordu:

"Haydi, çıkın bakalım! Kimin çetesi var burda?"

Ama çoğu kez, ne bir kimse vardı içerde, ne de kimsenin çetesi. Bu Kuryaj'lıların ne cehenneme gittiğini Allah bilirdi! Rastlayabildiğimiz çocuklara yatakhanelerde kimlerin kaldığını sorduk, kimin kiminle dolaştığını, kimlerin dayı, kimlerin yavru olduklarını sorduk, ama aldığımız yanıtlar, bildiklerimize bilgi katmadı. Kuryaj'lıların çoğu komşusunu tanımıyor, yanındaki yatakta yatanın adını bile bilmiyordu; bize ancak birkaç takma ad — örneğin Kepçe Kulak, Ökçe, Karınca, Şoför gibi adlar verebiliyor ya da çocukların dışsal özelliklerini toparlamaya çabalıyorlardı:

"Şurda yüzü çilli bir çocuk yatıyor, şurda da Valki'li biri."

Bazı yerlerde toplumsal harcı oluşturan özün bazı izlerine rastlıyorduk, ama harcın bir arada tuttuğu öğeler, aradığımız şeyler değildi.

Bununla birlikte, karanlık basmadan Kuryaj'lıların ne olup ne olmadıkları konusunda bir fikir edinmiş bulunuyordum.

Elbet hepsi de gerçek birer serseriydi, ama geleneksel serseri tipine tam tamına uymuyorlardı. Yazınımızda serserinin kimliği şöyle ya da böyle belirlenmiştir ve aydınlarımızın belleğinde serseri, bir çeşit Byron kahramanı imgesiyle özdeştir. Serserinin bir filozof olduğu varsayılır, çok akıllıdır serseri, baştanımaz ve yıkıcı bir kişiliğe sahiptir, kabadayıdır, her türden ahlâksal dizgeye düşmandır. Dehşete düşmüş, gözü yaşlı eğitbilimciler bu imgeyi, toplumbilimin, tepkebilimin ve öteki adı büyük hısımlarımızın kuyruğundan kopardıkları çeşit çeşit cafcaflı tüylerle süslediler. Onların kesin kanısına göre serseriler örgütlenmiş kümeler oluştururdu, başlarında birer lider bulunurdu, bir disiplinleri vardı, hırsızlık operasyonlarıyla ilgili düzenli bir stratejileri olurdu ve kendilerine özgü kural ve geleneklere sahiptiler. Bu eğitbilimciler, serserileri çok özel bir bilimsel terminolojiyle bile onurlandırdılar ve onlara "kendiliğinden oluşan kolektif" adını yakıştırdılar, daha birçok büyük sözler ettiler.

Bu süslü püslü serseri imgesi, gerek Rus, gerek yabancı cahillerin tutucu ve dargörüşlü yapıtlarında daha da süslendi. Bütün serseriler, adıyla sanıyla birer hırsız, sarhoş, ahlâksız, uyuşturucu tutkunu ve de frengi hastasıydılar onlara göre.

Sokaklarımızı, dehşet verici suçları ve resim konusu olabilecek giysileriyle olduğu kadar ideolojisiyle de dolduran sürekli bir serseriler toplumunun bulunduğu kuramı, kesinlikle bir kenara atılmalıdır. Köprüaltı anarşistleri üzerine romantik öyküler yazan yazarlar, İç Savaştan ve kıtlıktan sonra, sokakları dolduran milyonlarca çocuğun bütün ülkenin el ele vererek harcadığı gayretli çabalar sayesinde yurt ve yuvalarda barındırıldığını ve ancak bu yolla yaşamlarının korunduğunu görmeyi başaramamışlardır. Bu çocukların çok büyük çoğunluğu, çoktan büyümüş, birer yetişkin olmuşlardır ve şimdi fabrikalarda, devlet kurumlarında çalışmaktadırlar. Bu çocukların yetiştirilmesinde, eğitbilimsel sürecin ne ölçüde pürüzsüz yürütüldüğü, bir başka konuyu oluşturmaktadır.

Çocuk yuvalarındaki çalışmaların doyurucu sonuçlar verecek yönde gelişmemesi ve Kuryaj'da yaşanan durumun, benzeri kurumlarda sık sık yaşanması da, büyük ölçüde bu romantiklerin etkisiyle olmuştur. Çocukların (burada yalnızca erkek çocuklardan söz ediyoruz) sık sık sokağa dökülmesi, orada yatıp kalkması, hiçbir şekilde onların sürekli olarak orada yaşamak isteklerinden ya da sokağı doğal barınakları saymalarından kaynaklanıyor değildir. Özgül bir "köprüaltı ideolojisi" hiçbir zaman var olmamıştır, ve çocuklar yalnız ve yalnız daha iyi bir topluluk ya da çocuk yuvasına girebilme umuduyla bulundukları yerden kaçmışlardır. Her türden çocuk koruma kurumunun eşiklerini aşındırmışlardır, ama her şeyden çok, hem eğitbilimsel yoldan adam edilmenin gerektirdiği okşamalardan kaçınmak, hem de toplumun yeniden kurulması çalışmalarında etkin rol oynama fırsatının kendilerine verileceği bir yere girmek isteğiyle kavrulmuşlardır. Ancak bu ereklerine varmada her zaman başarılı olmuş değillerdir. İnatçı ve önyargılı bir kurum oluşturan eğitbilimciler, avlarını ellerinden öyle kolay kolay kaçırmayacak, dahası, "toplumsal eğitim" değirmeninde dövülmemiş bir insan yaşamına düşlerinde bile yer veremeyeceklerdir. Bu nedenle kaçaklar, çoğu kez bir başka toplulukta albaştan edip eğitbilimsel süreci bir kez daha yaşamak zorunda bırakılmakta ve elbet bu başka topluluktan da

kaçmak durumunda kalmaktadırlar. Bu genç yurttaşlar, bir toplulukla öteki arasındaki bekleme döneminde yaşamlarını elbette sokaklarda geçiriyorlardı; ideolojik ve ahlâksal sorunları ele almak için gerekli vakit ve beceriye ve de masa ve koltuklara sahip bulunmadıklarından, beslenme gibi sorunları, ahlâk ya da ilkelerin yardımı olmaksızın çözümlemeleri doğaldı. Sokağı barınak edinenlerin etkinlikleri, başka alanlarda da biçimsel ahlâk ilkeleriyle bağdaşmıyordu — serseriler kural olarak biçimciliğe eğilimli değildir çünkü. Serseriler, tuttukları yolun oraya çıkıp çıkmayacağı konusunda hiç kafa yormaksızın, yüreklerinin derinliklerinde, metal işçiliği ya da şoförlük uğraşını edinmek yolunda dosdoğru ilerledikleri inancını taşıyorlardı; bunun içinse onlara göre iki şey gerekliydi: birincisi elden geldiğince uzun süre ve de bunun bayanların çantalarını ve bayların iş çantalarını kapıp kaçmayı gerekli kılması halinde bile yaşamı sürdürmek; ikincisi, bir oto onarımcısı ya da herhangi bir kaynak-döküm işliğine elden geldiğince yakın durmak.

Bilgili kalemlerin ürünü olan yapıtlarda insanın özelliklerini sınıflandırmak yolunda doyurucu bir dizge belirlemek amacıyla çeşitli girişimler sergilenmiştir; serserileri "ahlâksızlar" ve "kusurlular" sınıfına sokmak, her zaman için çok güç olmuştur. Bütün bu sınıflandırmalar içinde bana göre en iyisi, Harkov Zerjinski Topluluğunda, kılgısal uygulama için belirlenmiş sınıflandırmadır.

Topluluğun çalışma kuramına göre serseriler üç bölüme ayrılmıştır. Bir: Kendi yıldız fallarını oluşturmada etkin rol oynayan ve bela ve tehlikeye bana mısın demeyenler; bunlar, maden işçiliği peşinde koşmaları ve ekspres trenler kasırgasına karşı görülmedik bir sevgi beslemeleri nedeniyle vagonların içindekiler üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin ve de yemek vagonlarının, yolculuk hizmetlerinin ve yataklı vagonların çekiciliğine tümüyle kapalı olarak kendilerini bir tren vagonunun herhangi bir parçasına asmaya hazırdılar. Bazıları bu yolcuların Kırım havası almak ya da Soçi kaplıcalarında yıkanmak amacıyla trenlere üşüştüğünü öne sürmekle, onlara iftira etmekteydi. Bu, doğru değildi. Bu yolcuları büyüleyen daha çok Dinyepropetrovsk, Donetsk ve Zaporoji'deki dev fabrikalar, Odesa ve Nikolayev gemileri ve Harkov ve Moskova'daki sınai işletmelerdi.

İkinci kümeyi oluşturan serseriler, birçok erdeme sahip olmakla birlikte, birinci derecedekilerin ayırıcı özelliği olan ahlâksal yetenekler üzerinde pek bir hak iddia edemezlerdi. Bunlar da bir şeylerin peşindeydi, ama kumaş ve deri fabrikalarına dudak bükmek yerine marangozluk atelyelerine razı oluyor ya da hatta, karton yapımı işine bile giriyorlardı; bunlar arasında şifalı ot toplamakla geçinmeye kalkacak kadar düşenler bile vardı.

Bu ikinci sınıf serseriler de seyahat ediyorlardı ama onlar, tramvayların arkalarına asılmayı yeğliyorlardı ve Jimerinka'daki o eşsiz gardan ya da Moskova'daki katı kurallardan haberleri bile yoktu.

Zerjinski Topluluğu üyeleri, hep birinci kümedeki yurttaşları aralarına almayı yeğlerlerdi. Bu kişileri, ekspres trenlerde yapılan tanıtma konuşmaları aracılığıyla saflarına katarlardı. Topluluk üyeleri ikinci kümenin serserilerini kendilerinden çok aşağı görürdü.

Ancak Kuryaj'da egemen olan yurttaşlar ne birinci ne de ikinci kümeye dahil edilebilirdi; bunlar, üçüncü dereceden serserilerdi. Eğitimli kişiler arasında olduğu gibi sokak serserileri arasında da birinci dereceden sayılacak çok kişi yoktu, ikinci derecedense birkaç serseri sayılabilirdi, büyük bir çoğunluk, üçüncü dereceye giriyordu. Bu ezici çoğunluğunun üyeleri ne kaçıyor, ne de bir şey arıyordu; bunlar, tüm yalınlıkları içinde, çocuksu ruhlarının uysal çiçeklerini "toplumsal eğitim"in düzenleyici etkisine teslim ediyorlardı.

İşte Kuryaj'da bu üçüncü dereceyi oluşturan zengin bir maden damarı keşfettim. Kısa tarihçelerine bakılırsa, bu çocuklar iki ya da üç çocuk yuvası ya da toplulukta bulunmuşlardı. İçlerinde on bir yuva değiştireni bile vardı; ancak bu onların daha iyi bir gelecek bulma emellerinin değil, Halk Eğitim Bakanlığının yaratıcı emellerinin sonucuydu. Bu emeller genellikle öylesine belli belirsiz, öylesine soyuttu ki, usta bir göz bile, yeniden örgütleme, insanları bir araya toplama, kötü gidişi durdurma, yeni gelişmeyi başlatma, kötü alışkanlıkları azaltma, gelişme, arındırma, yeniden kurma, yayma, özellikleri belirleme, özellikleri genelleştirme, boşaltma ve yeniden boşaltma olgularını birbirinden ayıran sınır çizgilerinin yerini saptamakta güçlük çekerdi.

Ve ben de, Kuryaj'a yeniden örgütleme niyetleriyle gelmiş bulunduğumdan, bir umursamazlıkla karşılanacaktım elbet; bu umur-

samazlık, Halk Eğitim Bakanlığınca uygulanan iskambil kâğıtlarının eğitbilimsel yöntemle karıştırılmasından başka bir şey olmayan işleme karşı, tüm serserilerin tek koruyucu tavrıydı.

Belli bir eğitimsel sürecin kaçınılmaz sonucu olan bu vurdumduymazlık ve umursamazlık, bir bakıma, eğitbilimin gücünün ne denli büyük olduğunu göstermektedir.

Kuryaj'lıların çoğunun yaşı on üç ile on beş arasında değişmekteydi ama gene de, yüzlerinde atalarının çeşitli özellikleri daha şimdiden yerleşmiş gibi görünüyordu. Bu çocukların daha beşikteyken "toplumsal eğitim" bayrağı altına girmiş ve bu bayrak altında büyümüş olmalarına karşın, topluluğa ilk gelen birinin dikkatini çekecek ilk olgu, hiç kimsede, küçücük bir toplumsal bilinç izinin bulunmayışıdır. Bu çocukların her hareketi, bir tür ilkesellik, istem dışı bir kendiliğindenlik izi taşımaktadır, ama bu yaşamın her görüngüsüne beceriksizce yanıt veren bir çocuğun sergileyebileceği türden bir kendiliğindenlik değildir. Bu çocuklar, yaşamın ne olduğunu bilmemektedirler, ufukları, onları uyuşuk, somurtuk bir güdüyle kendisine çeken yiyecek ürünleri listeleriyle sınırlanmıştır. Yaşamlarındaki tek sorun, kendileri gibi yabanıl hayvanlardan oluşan bir kalabalık içinde, onu bunu itip kakarak çorba kazanına yanaşabilmektir. Bu sorun kimi zaman büyük başarıyla, kimi zamansa az başarıyla çözümlenir. Kişisel yaşamlarının sarkacı başka bir yön tanımamaktadır. Kuryaj'lılar, hiç çaba harcamadan ele geçirebilecekleri ya da kalabalığın güdüsel olarak üzerine üşüştüğü nesneleri çalarlardı. Bu çocukların bu yöndeki istekleri, "toplumsal eğitim", "zarar vermeme" ve "öz disiplin" topraklarında yeşeren daha büyük delikanlıların sövüp saymaları ve dayılanmalarıyla ezilirdi.

Öte yanda bu çocuklar hiçbir şekilde aptal değillerdi; yazgının çok ters bir konuma yerleştirdiği sıradan çocuklardı hepsi; insan gelişmesinin güzelliklerinden yoksun kalmışlardı, ama kendilerine lezzetsiz de olsa günlük yiyecek sağlandığından, varolma savaşımının, bütün davranışlarında kendini gösteren etkisinden kurtarılmışlardı.

Bu genel görünüm içinde, başka bir yapı sergileyen garip bazı kümeler vardı. Kovrak'ın yattığı yatakhanenin, büyüklerin karargahı olduğu anlaşılıyordu. Benim çocuklar, bunların on beş kişi olduğunu, çete başlığı da Korotkov diye bir çocuğun yürüttüğünü söylediler. Onu henüz

görmemiştim, çünkü Kuryaj'lılar zamanlarının çoğunu kasabada geçiriyorlardı. Onların arasında eski tanışlarına rastlayan Evgenyev, bu delikanlıların sıradan kent hırsızları olduğunu, Topluluktan yalnızca yatma yeri olarak yararlandıklarını söyledi. Vitya Gorkovski, Evgenyev'le aynı görüşte değildi.

"Sen bunlara hırsız mı diyorsun? Onlar sokak serserisi be!"

Korotkov, Kovrak, Perets, Çurilo, Podnebesni ve diğerlerinin daha çok topluluk sınırları içinde sanat icra ettiklerini söyledi Vitka. Önce öğretmenlerin evlerini, atölyeleri ve depoları temizlemişlermiş. Çoğu 1 Mayıs Bayramı dolayısıyla kendilerine yeni çizme verilen öteki topluluk üyelerinden bile çalacak şey bulmuşlar; ve Gorkovski'ye bakılırsa, bu çizmeler tam "yağmalamalık"tı. Ayrıca köyde de hırsızlık yapmışlar, bazıları karayolunda bile çalışmış. Zira topluluk Aktirka karayolu üzerinde kurulmuştu.

Vitka, birden gözlerini kıstı, gülmeye başladı:

"Şimdi de işleri ilerletmiş domuzlar, biliyor musunuz? Ufaklıklar onlardan korkuyor, düpedüz titriyorlar karşılarında. Adamlar, büyük adam olmuş, örgüt kurmuşlar, düşünebiliyor musunuz! Küçüklere 'enik' diyorlar. hepsinin birkaç 'enik'i var. Sabah oldu mu, 'nereye giderseniz gidin, ama akşama bana şunu şunu getireceksiniz,' diyorlar. Bazıları trende ya da çarşıda cepçilik yapıyor, ama çoğu çalmayı beceremiyor, n'apsınlar, dileniyorlar. Sokakta dikiliyorlar, ya da köprüde, Rizhov'da avuç açıyorlar. Günde iki üç ruble topluyorlarmış. Çurilo'nun 'enik'leri birinci, bunların beş ruble getirdikleri oluyormuş. Yasalarını da yazmışlar — üç çeyrek patrona, bir çeyrek 'enik'lere. Yatakhanelerde bir şey görmediğinize bakmayın! Takım elbiseleri var adamların, paraları var, ama hepsi gizli yerlerde. Podvorki'de, çalıntı malların satıldığı bir sürü haydut yatağı var. Hepsi de akşam oldu mu oraya üşüşüyorlar."

İkinci kümede, Zayçenko ve Malikov gibi çocuklar vardı. Topluluk üyeleriyle daha yakından tanıştığımızda, bunların sayısının hayli kabarık olduğunu, otuzu bulduğunu gördük. Nasılsa bir mucize olmuş, bu çocuklar yaşamdan yedikleri sillelere karşın, gözlerindeki pırıltıyı, o insana sevinç veren çocuksu-erkeksi saldırganlıklarını ve yaşamın, kendi varlığını belli eden tüm olaylarına gerçek bir savaşçı hevesiyle bakmalarını sağlayan,

bozulmamış çözümleyici yeteneklerini korumayı başarmışlardı. İnsanlığın bu bölümünden çok hoşlanırım ben. Ondaki güzelliği severim, ruhsal içtepilerindeki soyluluğu, taşıdığı onur duygusunu severim, hatta, bu kesimi, tümüyle müzmin bekar ve kadın düşmanlarından oluştuğu için bile severim. Bu delikanlılar benim ileri müfrezemin yaklaştığını görünce başlarını kaldırdılar, delikleri sonuna dek açılmış burunlarıyla temiz hava esintilerini içlerine çektiler ve yukarda sözü edilen çözümleyici yetenekleri hızla harekete geçirerek yatakhaneye koşuştular. Açık açık benim tarafımı tutmaktan gene de korkuyorlardı, ama ne olursa olsun., beni desteklediklerı kesindi.

Vitka'yla ikimiz, bir rastlantı sonucu bu toplumsal öğelerden üçüncü kümeyi oluşturanlara tosladık; Vitka, onları, tavşan bulmuş av köpeği gibi bana gösterdi. Avlunun bir ucunda, kalasları bir tahta perdeye dayandırılmış ama gene de oymalı tahtalarla süslenmiş bir verandanın ardında terk edilmiş gibi duran bir küçük barınak vardı. Vanya Zayçenko eliyle bu yapıyı gösterdi:

"Burda tarımbilimciler oturuyor.

— Tarımbilimciler mi? Kaç kişiler?

— On dört.

— On dört tarımbilimci? Neden o kadar çok?

— Çavdar ektiler, şimdi de burda oturuyorlar."

Kalabuda'yı anımsadım, kaygılanmaya başladım.

"Onlara bu adı sen taktın herhalde!"

Ama Vanya çok ciddi görünüyordu, daha da kesin bir tavırla bu kez başını kullanarak söz konusu yapıyı gösterdi.

"Yok, bunlar gerçek tarımbilimciler, inanmazsan kendin bak! Toprağı sürdüler, çavdarı da ektiler. Bak, tarla yemyeşil! Bak, ne kadar da büyümüş ekinler!"

Vitka, Zayçenko'ya küçümseyici bir bakış baktı.

"Şu mavi gömlekli çocuklar mı diyorsun! Onlar buranın üyeleri be! Saçmalamayı bırak.

— Saçmalamıyorum ki! dedi Vanka, saçmalamıyorum! Diplomalarını bekliyorlar. Kâğıtları gelir gelmez gidecekler.

— Peki öyleyse, gelin şu senin tarımbilimcileri görelim!"

Küçük yapıda iki yatak odası vardı. Ötekilere kıyasla temizce sayılacak battaniyelerle örtülü yatakların üzerinde, Vanya'nın dediği gibi mavi gömlekler giyinmiş gençler oturuyordu; saçları başları taralıydı, ve yüzlerinde son derece erdemli kişilere özgü bir anlatım vardı. Duvarları kartpostallarla dergilerden düzgünce kesilmiş resimler süslüyordu, güzelce çerçevelenmiş ve duvarlara asılmış aynaları bile vardı. Pencere içlerine, kenarları oymalı kesilmiş temiz kâğıtlar yaymışlardı.

Asık suratlı gençler, selamımı biraz soğuk karşıladılar, Vanya'nın şakalı tanıştırma sözleri karşısında azıcık bile utanmış görünmüyorlardı.

"Bak, işte bunların hepsi tarımbilimci, ben sana demedim mi! Ve işte bu da başkanları: Voskoboynikov."

Sanki tarımbilimcilerle değil de, varlıklarına hiç mi hiç inanmadığı cin ya da perilerle tanışmak üzere buraya çağrılmışız gibi bakmaktaydı bana Vitka Gorkovski.

"Darılmayın ama çocuklar," dedim, "size neden tarımbilimci diyorlar, merak ettim!"

Betinin benzinin solgunluğu ve yüzünde kendini önemli biri sayanlara özgü anlatımla dikkati çeken ve bu niteliklerinin hiçbiriyle duygusuzluğunu gizleyemeyen uzun boylu bir genç olan Voskoboynikov yatağından kalktı, ellerini pantolonunun dar ceplerine zar zor sokuşturdu ve konuştu:

"Biz, tarımbilimciyiz. Yakında diplomalarımızı alacağız.

— Kim size diploma verecek?

— Kim olacak, müdür verecek!

— Hangi müdür?

— Eski müdür."

Vitka gülmesini tutamadı.

"*Bana* da bir tane verse bari!

— Alay edecek bir durum yok dedi Voskoboynikov. Bilmeden konuşma. Sen ne anlarsın bu işten?"

Vitka öfkelendi bu kez.

"Ben yalnız hepinizin birer budala olduğunu anlıyorum. Bu da bana yeter. Anlatın şu meseleyi bakalım, kim akıllı kim aptal görelim.

— Senden âlâ aptal mı olur" diye yanıtladı onu Voskoboynikov. Küçük dağları kendisi yaratmış havalarındaydı, ama Vitka bu dolabın daha fazla döndürülmesine dayanamadı.

"Tamam, yeter! Anlatın bakalım, haydi!"

Yataklara iliştik. Sözlerimizden hayli alınmış, öfkeli, kaba tarımbilimciler, kendilerini toparladılar, Kalabuda'nın çavdarıyla kendi soluk kesen uğraşlarının gizlerini açıklamak için gerekli özgüveni ve yetkinliği kazandılar ve bütünlükten yoksun öykülerinin arasına çarpık, güvensiz dudak bükmeler, yüz ekşitmeler serpiştirerek olayı anlattılar. Geçen güz Kalabuda Kuryaj'a adam göndermiş, burada çavdar ekilmesi için gerekli girişimlerin yapılmasını istemişti. Adam, büyüklerden on beş kadar çocuğu Kalabuda adına çalışmaya razı etmiş, onlara cebinin ağzını açmış, işçilerini ayrı bir yapıya yerleştirmiş, yatak yorgan, çarşaf, üstbaş, palto almış, hepsine ellişer ruble para vermiş, iş bitince de onlara tarımbilimci belgesi vereceğini söylemiş. Yataklar ve öteki refah öğeleri birer gerçeklik olarak ortada durduğuna, bunların kendilerine verildiği konusunda hiçbir kuşkuya yer olmadığına göre, hiçbiri ilkokulun ikinci sınıfından yukarı eğitim görmemiş, karacahil sayılacak bu çocukların, verilecek belgelerin gerçekliğine inanmamaları için hiçbir neden yoktu. İstenilen bütün koşulları yerine getirdiklerine göre hiç kaygılanmadan bekleyebilirlerdi. Diplomaların verilmesi bahara kalmıştı. Ne var ki bu durum çocukları pek rahatsız etmiyordu, çünkü, Kalabuda'nın adamı Çocuklara Yardım Biriminin yoğunluktan yoksun havasının bir yerinde gözden yitmişti gerçi ama, Topluluğun müdürü, büyük bir eliaçıklıkla bu görevi üstlenmişti. Topluluktan ayrılmadan bir gün önce onlara diplomalarının hemen hemen hazır olduğunu, yalnızca Kuryaj'a gönderilip imzalandıktan sonra törenle tarımbilimcilere sunulacağını söylemişti.

"Ama çocuklar sizi düpedüz dolandırmışlar, dedim onlara. Tarımbilimci olmak için çook okumanız, birkaç yıl okula gitmeniz gerekir. Bu alanda eğitim veren birkaç yüksek okul ve teknik üniversite var, ama bunlardan birine girebilmek için bile normal okullarda birkaç yıl eğitim görmeniz gerekir. Oysa... Sen, evlat, yedi kere sekiz kaç eder?"

Ansızın bu soruyu yönelttiğim esmer, yakışıklı delikanlı, utangaç bir tavırla beni yanıtladı:

"Kırk sekiz."

Vanya Zayçenko, küçük dilini yutacakmış gibi bir "hiii" çekti ve içtenlikli küçük gözlerini faltaşı gibi açtı.

"Vay canına! Tarımbilimciler! Kırk sekiz ha! Vay canına! Bu iyi işte!"

Voskoboynikov, "Sana fikrini soran oldu mu? Ne çıkıyorsun ordan? Sana ne? diye azarladı Vanya'yı.

Bilgisinin kesinliği içinde yüzü bembeyaz kesilen Vanya, "Ama elli altı eder!" diye haykırdı. "Elli altı!"

Svatko diye anılan geniş omuzlu sıska bedenli genç, "Eee, ne olmuş yani" dedi. Bizi *sovhoz*'a alacaklarını söyledi̇ler, bu nasıl olacak peki?

— Bu olabilir, dedim ben, bir devlet çiftliğinde çalışmak iyi bir şeydir, ama orada işçi olacaksınız, tarımbilimci değil."

Tarımbilimciler öfkelerinin şiddetinden az daha yatakları kıracaklardı. Svatko hırsından kireç gibi oldu.

"Hakkımızı aramayacağımızı sanıyorsanız, aldanıyorsunuz. Biz burda aptal değiliz, her şeyi çok iyi anlıyoruz! Müdür bizi uyarmıştı zaten! Toprağın sürülmesini istiyorsunuz ama adam bulamıyorsunuz. Bu yüzden gelmiş burda dır dır ediyorsunuz, bize güçlük çıkarıyorsunuz! Kalabuda'yla konuşup onu da ayarttınız, biliyoruz! Ama bunu sizin yanınıza bırakmayacağız, gözünüzün yaşına bakmayacağız! İşte bu kadar!"

Voskoboynikov ellerini bir kez daha ceplerine tıkaladı, uzun gövdesini gerdi, nerdeyse başı tavana değecekti.

"Buraya bize üç kâğıt atmaya mı geldiniz? Bu işi bilenler bize gerekli bilgiyi verdiler. Dönüm dönüm toprak ektik, eşek gibi çalıştık. Şimdi bizi sömürmek istiyorsunuz, değil mi? Öyle yağma yok!

— Aptallar! dedi Vitka hiç istifini bozmadan.

— Şimdi bir tane vuracağım! Gorki'liler! Başkalarının ayağına çelme takmaya gelmişler buraya, n'olacak!"

İliştiğim yataktan kalktım. Tarımbilimciler, öfkeli, donuk yüzlerini bize döndürdüler. Elden geldiğince soğukkanlı bir hava içinde onlardan ayrılmaya çabalıyordum.

"Nasıl isterseniz öyle olsun çocuklar. Tarımbilimci olmak istiyorsanız, olun. Bu sizin bileceğiniz iş. Şimdilik sizin emeğinize gereksinmemiz yok, işlerimizi siz olmadan da yürütürüz."

Gitmeye davrandık. Ama Vitka kendini tutamadı, kapıdan döndü, yararsız olduğunu bile bile inatla sövdü:

"Hepiniz aptalsınız işte! Aptallar!"

Onun bu görüşü tarımbilimcilerde öyle bir öfke uyandırdı ki, Vitka tabanları yağlamak durumunda kaldı.

Öncüler Odasında, Jorka Volkov, her ne pahasına olursa olsun komutanlığa atanmış Kuryaj'lılarla bir toplantı yapıyordu. Bu işin böyle olmayacağını, bu türden komutanların bizim işimize yaramayacağını daha baştan söylemiştim Jorka'ya. Ama o, sözlerimdeki gerçekliği deney yoluyla sınamayı kafasına koymuştu.

Adaylar sıralara oturmuş, çıplak bacaklarını bir yığın sinek gibi birbirine sürtüyorlardı. Gözlerinden ateşler fışkıran Jorka şu anda bir kaplanı andırıyordu. Adaylar, kuralları çok karmaşık olan yeni bir oyuna katılmak üzere buraya getirilmiş, ama eski oyunun çok daha iyi olduğu inancını taşıyan bir hava içindeydiler. Jorka'nın tutkulu açıklamalarına yanıt olmak üzere gülümsemeye yorlardı ama söylevinin böyle bir etki yaratmış olması Jorka'nın hiç de hoşuna gitmiyor olsa gerekti.

"Ne sırıtıyorsunuz be? Ne sırıtıyorsunuz, ha? Dediklerimi anladınız mı? Birer asalak olarak yaşadığınız yeter artık! Sovyet hükümeti nedir, biliyor musunuz?"

Yanaklarına yapışık gülümsemelerini koyunca bastırmaya çabalayan komutanlar suratlarını astı.

"Ben ne diyorum, siz ne anlıyorsunuz! Siz, komutansınız, buyruklarınıza herkes uyacak.

— Diyelim ki uymadılar?"

Gülümsemesini tutamayan kalın kaşlı bir delikanlıydı bu soruyu soran. Adı Petruşko'ydu ve beş para etmez bir kaytarmacı olduğu yüzünden belliydi.

Çağrılılar arasında Spridon Kovrak da vardı. Belukhin ve Karabanov'la yaptığı konuşma sonucu yumuşamış görünüyordu, ama şu anda düş kırıklığına uğramış gibiydi — yoldaşlarıyla çok kötü ve kendisine zararı dokunacak anlaşmazlıklara girmesi bekleniyordu.

Hemen o akşam, Jorka'nın hararetli konuşmalarından ve Kuryaj'lıların gülümsemeli umursamazlıklarından sonra, her şeye karşın Komutanlar Kurulunu oluşturduk, Toplulukta yaşayan herkesin adını kâğıda geçirdik, ertesi gün yapılacak işleri bile saptayıp bölüştürdük. Volokhov'la Kudlati ertesi gün tarlalarda yapılacak işler için gerekli araçları hazırladılar. Komutanlar Kurulu da, hazırlanan araçlar da acınası bir görünüm sergiliyordu; yorgunluğumuzun ve başarısızlığımızın bilincinde olarak yataklarımıza yattık. Brovoy'la yardımcısının çalışmaya başlamasına,

simsiyah toprak yığınları çevresinde tahta talaşlarının şimdiden parıldamasına karşın, Kuryaj'ın genel sorunları belirsizliğini koruyordu — doğru dürüst bir çözüme el atmak için işi nerden tutacağımızı bilmiyorduk, çünkü ortada bir şey yoktu.

Ertesi sabah erkenden *Rabfak* öğrencileri Harkov'a döndüler. Komutanlar Kurulu'ndan alınan karara uygun olarak kalk borusu saat altıda çalındı. Kilise duvarında şimdi çıngır mıngır, güzel sesli yeni bir çanın asılı olmasına karşın, çıkarılan ses, Kuryaj'lıların üzerinde küçücük bir etki bile yaratmadı. kolunda yeni bir kırmızı şerit taşıyan Topluluk başkanı İvan Denisoviç Kırgızov, birkaç yatakhaneden içeri başını uzattı ama umutsuzluktan başka bir şey getiremedi. Topluluk uykudaydı. Tek yaşam belirtisi, bizim öncü müfreze üyelerinin tarlalara gitme hazırlıklarını tamamladığı ahırlarda görülebilirdi. Öncüler, yirmi dakika sonra çift beygirle çekilecek üç saban ve birkaç tırmıkla yola çıktılar. Kudlati at arabasını aldı, cücüklü patates bulmak üzere kasabaya gitti. Yolda, kasabadan dönmekte olan soluk benizli, ıslak görünümlü yaratıklarla karşılaşmıştı. Onları durdurup üzerlerini arayacak, gece olanlar konusunda onlarla konuşacak gücüm yoktu. Ellerini kollarını sallayarak yatakhanelere daldılar, böylece., uyuyanların sahyısı azalacak yerde artmış oluyordu.

Bir gece önce belirlenen Komutanlar Kurulu tarafından oybirliğiyle onaylanan izlenceye göre, topluluktaki herkesin yatakhaneleri ve avluyu temizleme işine başlaması, ser yapılacak alanı hazırlaması, manastır duvarları çevresinde sebze ekilmesi için toprağın bellenmesi ve duvarın yıkılması gerekiyordu. Bazı iyimser anlarımda, büyük bir güç oluşturduğumuz yolunda hoş duygulara bile kapılmıştım oysa. Dörtyüz topluluk üyesi! Arşimed olsa, dörtyüz kişinin emrine verildiğini görünce sevinçten oracıkta ölürdü! Hatta belki, dünyayı yerinden oynatabilmek için gerekli dayanak noktasının aranması işinin artık tamamlandığına bile karar verirdi. Yüz yirmi Gorki'liden sonra, ikiyüzseksen Kuryaj'lı bile benim gözümde görülmedik bir enerji yoğunluğu demekti.

Ne var ki bu enerji yoğunluğu şu anda pis, küflü yataklarda sereserpe uzanmış yatıyordu, kahvaltı etmek konusunda kimsenin acelesi yoktu anlaşılan. Tabaklarımız ve kaşıklarımız alınmıştı, ve yemekhane ma-

salarına ne de olsa düzenli bir biçimde dizilmişlerdi. İlk birkaç kişinin yemekhane kapısında belirebilmesi için Şelaputin çanını tam bir saat çalmak zorunda kaldı. Kahvaltı faslı saat ona dek sürdü. Yemek salonunda birkaç konuşma yaptım, kinin hangi müfrezeden olduğunu, her müfrezesinin komutanının kim olduğunu ve kümelerin hangi işleri yapacağını tam on kez yineledim. Topluluk üyeleri konuşmalarımı, başlarını tabaklarından kaldırmaksızın dinlediler. Bacaksız reziller, kendileri için ne denli lezzetli ve yağı tuzu yerinde bir sabah çorbası pişirildiğini ve her ekmek diliminin üzerine birer parça tereyağı konulduğunu bile fark etmemiş görünüyorlardı. Durup dinlenmeden kaşık sallıyor, çorbayı ve tereyağları miğdeye indiriyor, ekmek lokmalarını ceplerine tıkıştırıyor, yağlı parmaklarını yalaya yalaya ve Arşimed umutlarıyla dolu bakışlarımı yokumsayarak yemekhaneden çıkıyorlardı.

Kilise basamaklarında dikilmiş duran Mişa Ovçarenko'nun yanına yaklaşan olmadı. Mişa'nın yana, kilise basamaklarında yepyeni bel kürekleri, tırmıklar ve süpürgeler diziliydi — hepsi de dün alınmışlardı. Mişa'nın elinde gene dün alınan yepyeni bir defter vardı. Mişa bu deftere her müfrezeye verilen gereçlerin adını ve sayısını yazacaktı güya. Takım taklavatının ortasında çok ahmak bir görünümü vardı, çünkü tek bir insanoğlu yanına varmış değildi. Onuncu müfrezenin komutanı Zayçenko — kendi arkadaşlarından oluşan bir müfrezenin bende büyük umutlar uyandıran komutanı Vanya Zayçenko bile alet almaya gelmedi, onu kahvaltıda da görmemiştim. Yemekhanedeki yeni komutanlardan yalnızca Kovrak geldi ve önümüzden geçen kalabalığa küstahça bakarak yanımda dikildi. Onun müfrezesi —yani dördüncü— manastır duvarını yıkacaktı ve Mişa kazmaları hazırlamıştı. Ama Kovrak kendisine verilen işten söz etmeye bile yanaşmadı. Her zamanki donuk tavrıyla manastır duvarıyla uzak yakın ilişkisi bulanmayan konulara değiniyordu.

"Gorki Topluluğundaki kızlar güzelmiş, öyle mi?"

Ona arkamı döndüm, yürüdüm, ama o da benimle yürüdü, ve yüzüme yan yan bakarak konuşmasını sürdürdü:

"Sizin kadın öğretmenlerden bazıları da bayağı esaslıymış diyorlar! Burda da birkaç iyi parça vardı, ama biliyor musun, benim bakışlarımdan bile korkarlardı! Gözlerimin içini gördüler mi, kıpkırmızı kesilirlerdi.

Şimdi, ne var benim bakışlarımda? Sorarım, benim bakışlarım neden böyle tehlikeli, söyle haydi!

— Senin müfreze neden işe gitmedi?

— Biliyorsam Allah canımı alsın! Bunun benimle ne ilgisi var hem? Bak, ben işe gittim mi, gitmedim.

— Neden gitmedin peki?

— İçimden gelmedi! Hah-hah-ha!"

Gözlerini kıstı, kilisenin tepesindeki haça baktı.

"Bu Podvorki'de de birkaç iyi parça var. Hah-ha! Sana bir tane bulurum istersen."

Önceki akşamdan bu yana, nerdeyse insanüstü bir çaba harcayarak öfkemi bastırmaktaydım. Şu anda içimde bir yumruk büyüyor, büyüyordu ama şimdilik yüreğimin bulunduğu yöreden, sanki kapakçıklar talim yapıyormuş gibi, boğuk gıcırtılar geliyordu yalnızca. Beynimde biri "Hazrol!" komutunu verdi ve duygular, düşünceler beynimde etkinlik gösteren tüm algılamalar, gevşeklikten kurtulmaya, toparlanmaya başladı. O aynı "biri" kaşlarını çatarak şu buyruğu verdi:

"Kovrak'a ilişme! Hemen git, Vanya Zayçenko'nun müfrezesi neden işbaşı yapmamış, Vanya neden kahvaltıya gelmemiş, onu öğren."

Bu ve daha başka nedenlerle Kovrak'a, "Çekil başımdan! Allahın..." dedim yalnızca.

Kovrak benim bu davranışım karşısında çok şaşırdı ve hızla yanımdan uzaklaştı. Zayçenko'nun yattığı yatakhaneye gittim. Vanya çarşafsız yorgansız bir şiltenin üzerinde yatıyordu, adamları çevresini sarmıştı. Ellerini başının altına koymuştu; solgun, zayıf eli, kirli yastığın üzerinde çok temiz görünüyordu.

"Ne oldu?" diye sordum.

Çevresini saranlar sessizce bana yol açtılar. Odaryuk gülümsemeye çabaladı ve duyulur duyulmaz bir sesle, "Onu dövdüler, dedi.

— Kim dövdü?"

Yastığın üzerinden Vanya'nın sesi beklenmedik bir tınıyla yankıdı:

"Biri beni dövdü işte. İşte böyle! Gecenin karanlığında geldiler, beni battaniyeye sardılar, canımı çıkarıncaya dek dövdüler. Göğsüm ağrıyor, buram."

Vanya Zayçenko'nun çınlayan sesi, kuru, solgun yüzüne hiç uymuyordu.

Kuryaj'da hastane diye anılan bir binanın bulunduğunu biliyordum. Oradaki pis, boş odalardan birinde yaşlı bir hastabakıcı kadın oturuyordu. Malikov'u onu çağırmaya koşturdum. Malikov kapıda Şelaputin'le çarpıştı.

"Anton Semyonoviç, otomobille geldiler, sizi arıyorlar!"

Büyük, siyah bir Fiat arabanın yanında Bregel, Yoldaş Zoya ve Klamer duruyorlardı. Bregel, görkemli bir gülümseme sergiledi.

"Eeee, devraldınız mı?

— Aldım.

— Nasıl gidiyor?

— İyi gidiyor.

— Çok mu iyi, az mı?

— Şöyle böyle!"

Yoldaş Zoya, bana inanmadığını ele veren gözleriyle yüzüme baktı. Klamer, sağına soluna bakındı. Benim yüz rublelik öğretmenlerimi merak ediyordu anlaşılan. Hastabakıcı kadın, tam bir ihtiyar yürüyüşüyle tökezleye tökezleye ama hızla yanımızdan geçti, Vanya Zayçenko'ya gitti. Ahırdan Volokhov'un saygılı olmayan sesleri geliyordu:

"Domuz oğlu domuzlar! İnsanları berbat ettiniz, yetmedi, hayvanları da berbat ettiniz! Bir arabaya koşulacak iki at yok be, domuzlar! Bunlar at değil, içi geçmiş orospu hepsi!"

Yoldaş Zoya'nın yüzü kızardı, şöyle bir sıçradı ve büyük hatta kocaman kafasını iki yana salladı.

"Toplumsal eğitim diye ben buna derim işte!"

Gülmemi tutamadım.

"Toplumsal eğitim değil bu," dedim. "Duygularını anlatacak söz bulamayan bir insan yalnızca!"

Klamer kin duygularını dile getiren bir gülümsemeyle, "Bulamıyor demek ha?" dedi. "Bana sorarsanız çok yerinde sözcükleri bir araya getirmesini iyi başardı bu delikanlı.

— İşte ben de bunu söylüyorum ya! Önce başaramadı sonra da aradığını buldu."

Bregel bir şey söyleyecekmiş gibi yaptı, gözüme gözüme baktı, ama hiçbir şey söylemedi.

İDİL

Ertesi gün Koval'a şu telgrafı gönderdim: "Gorki Topluluğu. Koval. Topluluğun tüm öğretmenlerinin yola çıkma işini hızlandırın. İlk trenle Kuryaj'a gelsinler."

İki gün sonra akşam üzeri telgrafıma yanıt geldi: "Arabalar yüzünden gecikme oldu, öğretmenler bugün yola çıkıyor."

Kuryaj'daki tek araba gecenin ikisinde, Rizhov istasyonundan Ekaterina Grigoryevna, Lidya Petrovna, Butsai, Jurbin ve Goroviç'i getirdi. Bizden önceki öğretmenlerin oturduğu sayısız barınak arasında onlara yatacak odalar bulduk, iyi kötü yatak döşek hazırladık — yatakları kasabadan almak zorunda kaldık.

Karşılaşma çok sevinçli oldu. Şelaputin'le Toska, onbeş yaşında birer delikanlı olmalarına karşın mektepli kızlar gibi gelenleri öperek, sevinç çığlıkları atarak mutluluklarını dile getirdiler; coşku içinde eski dostların boyunlarına atıldıklarında ayakları yerden kesiliyor, havada sallanıyordu. Gorki'liler şen şakrak ve mutlu görünüyorlardı, Topluluktaki işlerin ne durumda olduğunu yüzlerinden okuyordum. Ekaterina Grigoryevna okuduklarımı kısaca onayladı:

"Orada her şey hazır. Her şey toplandı, denkler bağlandı. İş arabaların gelmesine kaldı.

— Çocuklar nasıl?

— Çocuklar denklerin üzerinde yatıp kalkıyorlar ve sabırsızlıktan çatlıyorlar. Bana sorarsanız bizim çocuklar doğuştan mutlu. Biz hepimiz mutlu insanlarız, değil mi? Siz nasılsınız?"

Kendimi toparladım. "Ben de anlatamayacağım denli mutluyum, dedim sakınımlı bir sesle. Ama Kuryaj'da benden başka mutlu kişi olduğunu sanmıyorum.

— Hayrola, ne oldu? diye sordu Lidoçka merakla.

— Bir şey yok canım, diye dayılandı Volokhov. Bizden yeterince adam yok o kadar. Tarlalarsa iş bekliyor. Birinci Karma biziz, İkinci Karma biziz, daha ne istersen biziz.

— Kuryaj'lılara n'olmuş?"

Çocuklar güldü.

"Acele etme, görürsün..."

Pyotr İvanoviç Goroviç, dudaklarını birbirine bastırdı, bir çocuklara, bir karanlık pencerelere, bir bana baktı.

"Bizim çocukların hemen gelmesi gerek, ha?

— Hemen, dedim. Çok ivedi olarak. Topluluk elden geldiğince çabuk buraya gelip bizi kurtarmalı. Yoksa çökeceğiz."

Pyotr İvanoviç bir iki öksürdü.

"Bir iki pürüz var. Sizin Topluluğa gitmeniz gerekecek. Gerçi o zaman da biz burada yalnız kalacağız, güç olacak, ama ne yapalım. Demiryolu görevlileri arabalar için çok para istediler, hiç indirim yapmıyorlar, kısacası güçlük çıkarıyorlar. Bir günlüğüne oraya gitmeniz gerekecek. Koval demiryolu yetkilileriyle kavga etti."

Bir sessizlik oldu. Volokhov omuzlarını döndürüyormuş gibi bir hareket yaptı, bir iki öksürdü ve tıpkı bir ihtiyar gibi gırtlağını temizledi.

"Bunda bir şey yok, dedi. Hemen gidersiniz. Şöyle ya da böyle başımızın çaresine bakarız burada. Olan oldu, n'apalım, siz yalnız çocuklara söyleyin fazla oyalanmasınlar."

Pencerenin içine oturmuş olan İvan Denisoviç, soğukkanlı bir havayla gülümsedi, saatine bir göz attı.

"İki saat sonra bir tren var, dedi. Son arzunuz ve vasiyetiniz nedir, söyleyin?

— Son arzum? Benim isteklerimin ne anlamı var? Elbet kaba güce başvurmamalısınız. Şimdi altı kişi oldunuz. İki üç müfrezeyi bizim tarafımıza çekin, yeter. Ama onları birer birer değil, müfrezeler halinde kazanmaya bakın.

— Bu da epey dil dökmemizi gerektirecek herhalde, dedi Goroviç dalgın dalgın.

— Evet, ama fazla ileri gitmeyin. Onları kazanmaya çalıştığınızı açık açık belli etmeyin. Topluluğu anlatın onlara, başardığımız işleri anlatın, yaşantımızdan örnekler verin... Size öğretecek değilim ya ne diyeceğinizi. Elbet birden gözlerini açacak değilsiniz, ama şöyle tadımlık bir şeyler verin, yeter."

Kafam karmakarışıktı. İçinde binbir düşünce ve imge doğuyor, fırlıyor, debeleniyor, hatta sanki bayılıyordu, ve bunlardan biri kazara beni iyimser

olmaya çağıran bir nitelik gösterse, hemen onun çarpık bir düşünce olabileceği kuşkusuyla doluyordum.

Eğitbilimin kendi fiziği, kimyası, geometrisi ve makina bilimi vardır, hatta eğitbilimsel gerçeküstü diye bir şey bile vardır. Şimdi kalkıp, bu altı görevliyi tek başına Kuryaj'da, karanlık gecenin ortasında nasıl bıraktığımı sorabilirsiniz. Onlara konuşmalarını ögütlemiştim, ama aslında, altı kültürlü, ciddi, iyi niyetli insanın Kuryaj'da ansınız ortaya çıkıvermesinin yaratacağı etkiye güveniyordum. Elbet bu, bir fıçı katran içinde bulunan bir kaşık bala güvenmek gibi bir şeydi. Ama fıçıdaki gerçekten katran mıydı? Elbet benim kimyam pek öyle iyi değildir, bu durumda elde edilecek kimyasal tepki, son derece sefil, gevşek ve de sonuca götürmekten uzak olabilir. Burada kimye kullanılacaksa, kimyanın bir başka alanından yararlanmak gerekir — dinamit kimyası, nitrogliserin kimyası, kilise duvarlarını, küf kokulu ceketleri, "çocuk psikolojisini" köprüaltı çocuklarını ve de "diplomalı tarımbilimcileri" göklere fırlatacak ani, ürkütücü, dehşet verici, etkileyici bir patlayıcı kimyası işe yarayabilir ancak burada.

Söz aramızda, kendimi ve öncü karma müfrezemi düzgün bir biçimde bir fıçıya yerleştirmeye hazırdım — bizde yeterince patlayıcı güç vardı kuşkusuz. 1920 yılını düşündüm. Hayli şiddetli başlamıştık işe, patlayıcı kıtlığı çekmemiştik. Gogol'un Vakula'sı gibi bulutlarda gezmekteydim, o zamanlar hiçbir şeyden korkmuyordum ben. Ama şimdi kafacığım, kutsal sayılan bir ikiyüzlülük diye nitelenebilecek eğitbilimin temel öğeleri gibi görünen çeşit çeşit kordelayla süslenmişti. "Sevgili ninecik, n'olur izin ver de şu kadarcık, azıcık patlayayım!" diyorum. "Tabii, patla canım," diye yanıtlıyor beni. "Yalnız dikkat et, çocukların duygularını incitme."

Burada patlama umudu yok!

"Volokhov, atları arabaya koş! Gidiyorum!"

Bir saat sonra, bir tren vagonunun açık penceresinin önünde dikilmiş yıldızlara bakmaktaydım. Tren, dördüncü mevki vagonlardan oluşuyordu, oturma yeri falan yoktu.

Kuryaj'dan böyle kaçmış olmakla ayıp etmiyor muydum? Kendi içimdeki dinamit deposundan korkuma çekilmiş değil miydim? Kendi kendimi yatıştırmam gerekiyordu. Dinamit tehlikeli bir şeydi, onunla neden oynayacaktım, benim o essiz Gorki'lilerim yok muydu? Dört saat

sonra bu havası pis, kendisi pis yabani tren vagonundan inecek, "seçkin"ler arasına katılacaktım.

Topluluğa, güneşin kendisinin bile soğuktan titrediği bir saatte, bir at arabasıyla geldim. Topluluk üyeleri dört bir yandan koşa koşa yanıma geliyorlardı. Topluluk üyeleri mi dedim? Bağışlayın. Hepsi de radyum ışınları yayan birer kaynak gibiydi! Daha önce, koşmanın bir yerden bir yere gitme aracı olabileceğini asla kabul etmeyen Galatenko bile demir döküm işliğinden dışarı başını uzattığı gibi öyle bir koşu kopardı ki, Kral Darius'un ordusundaki fillerden biri gibi yeri yerinden oynatıyor sanılırdı. O da kendi payına düşen selamlama, şaşkınlık ve sabırsız soruları dile getiren gürültülerini genel gürültürlere kattı.

"Orda işler nasıl, Anton Semyonoviç, işler yolunda mı?"

Sen bu yürekli, yalansız gülümsemeyi nerden buldun Galatenko? Alt göz kapağını öylesine sevimli biçimde kırıştırmayı nasıl öğrendin? Bu güçlü kasları nerden buldun? Gözlerinin böyle pırıl pırıl parlaması için ne yaptın, bir şey mi sürdün? Sihirli bir su mu damlattın onlara yoksa yalnızca katıksız bahar sularını mı vurdun? Ağzımda dilim güçlükle hareket ediyordu daha, ama gene de coşkuları anlatmanın bir yolunu buldu. Evet, coşkular!..

"Neden hepiniz ik idirhem bir çekirdeksiniz, diye sordum. Balo mu var?

— Üstüne bastın! diye yanıtladı beni Lapot. hem de ne balo! Bugün çalışmıyoruz, tatil ilan ettik, akşama da *Pire*'yi oynayacağız. bu bizim köylülere veda oyunumuz oluyor. Sen onu bırak da, orda işler nasıl, onu anlat."

Kuryaj'lıları etkilemek için özellikle alınmış yeni kısa pantolonlarını ve kadife şapkalarını giyinmiş olan çocuklar bir tatil havası yaşıyorlardı. Altıncı müfrezenin üyeleri (tiyatro oyuncuları) ordan oraya koşuyor, akşamki oyunun hazırlıklarını yapıyorlardı. Yatak odaları, okul, atölyeler, toplantı odaları, çivilenmiş sandıklar, bağlanmış denkler, şilte ve çıkınlarla tıklım tıklımdı. Her taraf bayram varmış gibi silinip süprülmüş ve süslenmişti. Şura Jeveli'nin başkanlığındaki on birinci müfreze benim odama yerleşmişti. Annem de sandıkların ortasında oturuyordu, ama çocuklar ona cömertçe bir katlanabilir yatak ayırmışlardı, ve Şura, bu

"Nine bizim gibi yapamaz. Gördün mü? Bütün çocuklar samanlıkta, samanların üzerinde yatıyorlar. Yataktan bile daha rahattır bizim otlar. Kızlar da arabalarda yatıyor. Ne, biliyor musun, şu Nesterenko var ya, daha dün burayı devraldı, bugün bize kafa tutmaya başladı! Şura'ya bak, ona koca bir topluluğu verdik, bir karış samanı bize çok görüyor. Ninenin eşyalarını güzel toplamış mıyız? Sen söyle ona Nine!"

Nine çocuklara uslu uslu güldü, ama onlara çıkışmasını gerektiren bir konu vardı.

"Çok güzel topladınız. Peki ama müdürünüz nerede yatacak?

— Sen onu hiç merak etme! diye haykırdı Şura. Bizim on birinci müfrezenin samanı hepsinden güzeldir. Edvard Nikolayeviç bu yüzden bizi azarladı hatta! Bu kadargüzel samanların üzerinde uyumak günahtır dedi. Ama pekâlâ uyuduk biz, sonra da samanları Çapkın'a verdik, bir yedi ki görecektiniz. Anton Semyonoviç'e bir yer bulacağız, sen hiç merak etme!"

Çocukların çoğu öğretmenlerin odalarına yerleşmiş, kendi aralarında paketleme ve sandıkların başında nöbet tutma kümeleri oluşturmuşlardı. Lidoçka'mn odası, Koval'la Lapot'un karargahıydı şimdi. Öfke ve yorgunluktan bitkin bir halde olan Koval, pencerenin içine oturmuş, yumruklarını sağa sola sallıyor, demiryolu yetkililerine sövüp sayıyordu.

"Sefil bürokratlar! Söylüyoruz, bu, çocuklar için diyoruz, yok, inanmıyorlar bize! 'Peki, ne istiyorsunuz?' diye soruyorum adamlara. 'Nüfus cüzdanlarını mı getireyim size? Bizim çocukların nüfus kâğıdı yok, bilmiyor musunuz? Hiçbir zaman olmadı!' Onlara lâf söylemenin bir anlamı yok ki, tek sözcük anlamıyorlar çünkü. 'Bir yetişkin, yanında yalnızca bir çocuğu biletsiz götürebilir,' diyorlar. 'Peki yanında yetişkin olmadan bir yere gidiyorsa bu çocuk?...' 'Çocuk! Çocuk bunlar — ulan kaz kafalılar! Anlamıyor musunuz, bu bir çalışma topluluğu! Hem zaten biz yük vagonunda gitmek istiyoruz!' Ama ha bir ağaç kütüğüne meram anlatmaya kalkmışsın ha bunlara! Tık tık tık, çörkülerindeki boncukları oynatıyorlar, 'navlun, yükleme boşaltma için gerekli süre tazminatı, ücret...' Sonra nerden bulup çıkarıyorlarsa kitap dolusu kural koyuyorlar önümüze... Atlar için ayrı fiyat, ev eşyası için ayrı fiyat, ekim için gidiyorsak ayrı bir fiyat. 'Ne ev eşyşası be!' dedim adamlara. 'Siz bizi ne sanıyorsunuz, ev taşıyan kerli ferli bir aile mi?' Öyle saygısız insanlar

ki, alt tarafı memur bunlar ama burunları havada! Masa başında oturmuş güçlük çıkarmaya yarıyorlar. 'İster burjuva olun ister köylü, bizi ilgilendirmez,' diyorlar. 'Biz yalnız yolcularla mal gönderenleri tanırız.' Meseleyi sınıfsal açıdan anlatıyorum, aval aval suratıma bakıyorlar, 'Burada bir ücret tarifesi olduğuna göre, sınıfsal açı bizi ilgilendirmez,' diyorlar."

Ne Koval'ın demiryolu yetkililerini anlatan acıklı öykülerini ne de benim Kuryaj'la ilgili gözler yaşartan izlenimlerimi umursayan Lapot, konuşmayı hep neşeli konulara kaydırmaya çabalıyor, bildiğimiz şeylerden konuşmak istiyordu; Kuryaj diye bir şey yoktu sanki, sanki bu yılgın topraklarda, birkaç gün sonra Komutanlar Kuruluna başkanlık edecek olan o değildi. Ondaki bu vurdumduymazlık önce beni kaygılandırdı ama ondaki o kıvılcımlar saçan zekâ az sonra kaygılarımı dağıttı, Kuryaj'ı aklımdan çıkardım ve baktım ki, ben de onlarla birlikte kahkahalar savuruyorum. Günlük alışılmış işlerden bağımsız geçen günlerde Lapot'un o kendine özgü yeteneği daha da gelişmiş, bir çiçek gibi açmıştı. Onda manyetik güçler vardı sanki. Çevresinde insan eksik olmuyordu hiç, ona âşık olanlar, inananlar, tapanlar, ahmaklar, huysuzlar, çılgınlar, ve itilip kakılanlar, haksızlığa uğrayanlar... Lapot bütün bu insanları birbirinden nasıl ayıracağını, hepsini nasıl ayrı ayrı yerlere yerleştireceğini, onları nasıl neşelendireceğini, onlardan hoşlanmayı biliyordu. Bütün bu insanlar onun ellerinde en ince güzelliklerini açığa çıkarıyor, ve insanlığın son derece ilginç birer örneği olarak görünüyorlardı.

Solgun yüzlü, şaşkın bakışlı suskun Gustoivan'a diyordu ki:

"Evet, avlunun tam ortasında bir kilise var. Ama diyakoza gerek yok, yabancıyı ne yapalım, sen diyakoz olursun."

Gustoivan'ın pembemsi dudakları titredi. Yatakhanenin karanlık bir köşesinde her akşam dua okumakla ünlüydü bu çocuk ve Topluluk üyelerinin alaylarını Tanrıya varma yolunda çekilen işkenceler olarak algılıyordu. Tekerci Kozir patladı:

"Neden öyle konuşuyorsun Yoldaş Lapot, Tanrı seni bağışlasın! Gustoivan'dan diyakoz olur mu hiç? Tanrı onu bu işe atamamış, onu kutsamamış ki!"

Lapot başını arkaya attı.

"Kutsasa ne olur, kutsamasa ne olur! dedi. Onu bir diyakoz gibi giydirir süsleriz, olur biter! Al sana bir diyakoz! Hem de en âlâsından!

— Kutsanması gerek," diye üsteledi Kozir kalın, müzikli sesiyle. "Piskoposun ona elini vermesi gerek."

Lapot, Kozir'in önünde çömeldi, pürüzsüz ve şiş göz kapaklarının altından ona dik dik baktı.

"Dur hele bir dakika, ihtiyar! dedi. Piskoposun yetkisi mi var?

— Evet, piskoposun yetkisi var.

— Peki ya Komutanlar Kurulu neci oluyor? Onun yetkisi yok mu yani? Komutanlar Kurulu ona elini bir verirse görürsünüz! Şaşar da kalırsınız hepiniz!

— Komutanlar Kurulu böyle bir iş yapamaz evlat. O kutsanmış değil ki kutsasın," dedi Kozir. Başını biryana yatırmıştı. Bu konuşma onun pek hoşuna gitmiş olsa gerekti.

Lapot, iki elini Kozir'in iki dizine koydu, dine karşı dostça bir saygı gösterme çabasıyla sözlerini sürdürdü:

"Kutsar Kozir, kutsar! dedi. Komutanlar Kurulu öyle bir kutsama kutsar ki, senin piskopos kuzu gibi melemeye başlar!"

Yaşlı, sevecen, aziz gibi bir adam olan Kozir, Lapot'un sözlerini büyük bir dikkatle dinler, onları yüreğinin derinliklerine gömerdi. Çocukların yadsınması olanaksız mantığına nerdeyse teslim olacaktı. Piskoposların ve de tüm azizlerin ona ne hayrı dokunmuştu şimdiye dek? Hiç! Ama Komutanlar Kurulu onu gözle görülür, elle tutulur biçimde kutsamış bulunuyordu, onu karısından korumuşlar, ona temiz, aydınlık bir oda, bir yatak vermişlerdi, ayağına tıpatıp uyan sapasağlam çizmeler giydirmişlerdi, Gud'un birinci müfrezesinin elinden çıkma çizmeler hem de. Yaşlı Kozir ölüp de cennete gittiğinde Ulu Tanrı onu ödüllendirecek, çektiği acıları unutturacaktı belki, ama bu dünyadaki yaşamı söz konusu olduğu sürece, Komutanlar Kurulundan vazgeçmesi düşünülemezdi.

"Lapot! Orda mısın?"

Galatenko'nun somurtuk suratı pencereden uzandı.

Kutsamalar tartışmasını kesmek durumunda kalan Lapot, "Buradayım! Ne oldu?" diye seslendi.

Galatenko yavaşça pencerenin alınlığına tırmandı, Lapot'un karşısında, derin bir insansal acının duman duman tüten buharlarını yayan ağzına dek dolu bir kadehi andıran öfkeli yüzünü sergiledi. Galatenko'nun iri gözlerinde iri yaşlar birikmişti.

"Söyle şuna Lapot! Söyle! Ben kendime güvenemiyorum, yumruklarımla konuşacağımdan korkuyorum...

— Kime?

— Kime olacak, Taranets'e!"

Bu sırada Galatenko'nun gözü bana ilişti, gülümsedi, gözyaşlarını sildi.

"Hayrola Galatenko?

— Onun buna ne hakkı var? Dördüncü müfrezenin komutanı olmuşsa ne olmuş... Çapkın'a bir kasa yap demişler ona, ne diyor, biliyor musunuz, 'bir Çapkın'a, bir de Galatenko'ya yapalım bari,' diyor.

— Kime söylemiş?

— Kime olacak, marangozlara, çoculara.

— Eeee?

— Çapkın'a bir kasa gerekmiş, arabadan atlamasın diye... Beni de yakaladılar, ölçümü aldılar... Taranets onlara demiş ki, 'Çapkın solda durur, Galatenko da sağda' demiş.

— Ne demek istiyor yani?

— Tahta kasa işte!"

Lapot düşünceli düşünceli kulağının ardını kaşıdı. Galatenko'ysa onun bu konuda ne diyeceğini sabırla beklemekteydi.

"Ama sen vagondan aşağı atlamazsın, değil mi?"

Pencerenin öbür tarafında duran Galatenko ayak değiştirdi ve başını eğerek ayaklarına baktı.

"Neden atlayacakmışım? Nereye atlayacağım ki? Bir de diyor ki, 'kasayı sağlam yapın, yoksa vagonu paramparça eder bu,' diyor.

— Kim paramparça edecekmiş vagonu?

— Kim olacak, ben!

— Ama sen böyle bir şey yapmazsın, değil mi?

— Ben niye kaçayım ki?

— Senin çok güçlü olduğunu anlatmak istemiş Taranets. Sen sakın alınma.

— Güçlüyüm elbet. Ama kasa da nesi oluyor?"

Lapot açık pencereden dışarı atladı ve marangoz işliğine doğru yollandı, Galatenko peşinden gidiyordu.

Lapot'un âşıklarından biri de Arkadi Ujikov'du. Lapot, Arkadi'nin zor

rastlanan türden bir insanlık örneği olduğunu kabul ediyor, onu anlata anlata bitiremiyordu.

"Arkadi gibi birine insan hayatta bir kez rastlar. Eteğimin dibinden ayrılmaz, çocuklardan korkuyor. Benimle yatar, benimle kalkar, yemekte benim yanımda oturur.

— Senden bu kadar hoşlanıyor demek?

— Hoşlanmak ne kelime! Ama biraz param vardı, koval ip alayım diye vermişti, Arkadi arakladı."

Lapot sözünün burasında bir kahkaha kopardı, yanıbaşında at kasasının üzerinde oturan Arkadi'ye döndü.

"Söyle bakalım bacaksız, nereye gizledin parayı?"

Arkadi duruşunu hiç değiştirmedi, hiçbir utanma belirtisi göstermedi, istifini bozmadan yanıtladı onu.

"Senin eski pantolonunun cebine koydum.

— Sonra ne oldu peki?

— Sen buldun.

— Ben bulmadım ulan eşek, seni suçüstü yakaladım, öyle değil mi?

— Evet, öyle."

Arkadi'nin donuk gözleri Lapot'un yüzünden bir an bile ayrılmadı, ama bunlar birer insan gözü değildi, bir çeşit değersiz, yaşam belirtisi taşımayan cam parçalarını andırıyordu.

"Bu çocuk senden de çalar yani Anton Semyonoviç, billahi çalar! Öyle değil mi ufaklık?"

Ujikov yanıt vermedi.

"Çalar valla!" diye haykırdı Lapot neşeyle ve Ujikov, her zamanki kaygısızlığıyla kahramanının anlamlı yüzüne baktı.

Nitsenko da Lapot'un hayranlarından biriydi. Bu çocuğun uzun, ince bir boynu vardı, gırtlak kemiği çıkıktı, bu boynun üzerinde sallanan küçücük kafası bir devenin yersiz kibrini takınmış gibiydi.

"Şu kazkafayı neye isterseniz benzetebilirsiniz, dedi Lapot. Araba dingili deseniz olur, kaşık deseniz olur, ya da inek yalağı, bahçıvan beli deyin isterseniz. Ama ona sorarsanız, kendini adam sanır, o da başka!"

Bu garip çocukların Lapot'un çevresinde toplanması iyiydi. Onları Gorki'lilerin genel saflarından soyutlamam kolaylaşıyordu böylece.

Lapot'ta bulunan bitmez tükenmez şakalar ırmağı, onların üzerine akıtılan arındırıcı bir sıvı işlevi görüyor, Topluluğun yetkinleşmesi ve düzenin sağlanması yolundaki çabalarımı yoğunlaştırmamı kolaylaştırıyordu. Ve şu sıralar, benim bu türden çabalarım her zamankinden fazla kendini göstermekteydi.

Topluluktaki bütün çocuklar bana Kuryaj'ı soruyorlardı, ama bu sorunun, salt incelik gereği, insanların karşılaştıklarında birbirlerine "nasılsınız?" diye sormaları örneği sorulduğu apaçık ortadaydı. Kuryaj'a karşı duyulan ilgi, Topluluğumuzun uzak bir köşesine çekilmiş, orada kuruyup buharlaşmış bulunuyordu. Şimdi daha değişik ilgi alanları ve deneyimler kafaları doldurmuştu — yük vagonları, Molodets ve Galatenko için yapılacak kasalar, eşyalarla tıkış tıkış dolu öğretmen odaları... bütün bunların sorumluluğu çocukların üzerindeydi. Sonra samanlar üzerinde uyunan uykular, *Pire* oyunu, Nesterenko'nun kabalığı, denkler, sandıklar, arabalar, yeni kadife şapkalar, Gonçarovka köyündeki çeşitli Marusya'lar, Natalya'lar ve Tatyana'ların üzüntülü yüzleri — kesilmeye yazgılı taze aşk filizleri vardı. Topluluğun üst düzeylerinde, gülünç öyküler, şakalarla, çın çın kahkahalarla, beceriksiz takılmalarla dolu değişik bir hava esiyordu.

Bütün bunlar, hasada hazır bir tarlanın olgun başaklarını yalayıp geçen dalgalara benziyordu, uzaktan bakıldığında tarla şen şakrak ve keyifli görünüyordu. Ama aslında, her bir başakta sessiz sedasız duran bir güç vardı, kendisini okşayan rüzgarda tatlı tatlı, yavaşça sallanan başak, tek bir buğday tanesini yere düşürmez, tek bir an olsun kaygılanmazdı. Ve tıpkı, başağın harman zamanını hiç umursamaması gibi Topluluk üyeleri de Kuryaj'ı düşünmüyorlardı. Vakit saat gelince harman dövülecek, vakit saat gelince Kuryaj'da yapılması gereken işler yapılacaktı.

Çocukların çıplak ayakları, isteksiz bir nezaketle ılık topraklar üzerinde gidip geliyor, beli kemerli gövdeleri onlarla birlikte hafif hafif sallanıyordu. Gözleri huzur içinde bana gülümsüyor, dudakları bir dosta verilen incelik selamıyla kımıldıyordu. Parkta, bahçede, terk edilmiş hüzünlü sıralarda, otların üzerinde, ırmağın kıyısında, her yerde insan kümeleri vardı. Deneyimli delikanlılar, geçmişlerine ilişkin öyküler — anılarını, makinalı tüfekleri, bozkırları ve ormanlarda barınan çeteleri anlatıyorlardı. Başlarının üzerinde kımıltısız ağaç dorukları uçuşan arılar, "kar kraliçelerinin" kokusu ve beyaz akasya çiçekleri vardı.

Birden, burada bir idilin bulunduğunu keşfettim ve nedense utanır gibi oldum. Bu olanaksız bir şey gibi geliyordu bana. Kafam, benimle ince ince alay ediyormuş izlenimini veren imgelerle — çobanlar, meltem rüzgârları, aşk tanrılarıyla doldu birden. Ama yaşam bazen insanla şakalaşırdı, ve bu şakalar bazen küstahlık izi taşıyabilirdi! Bir leylak fidanının altında, küçük, kalkık burunlu, yaşı büyük kendi küçük, "Boksör" diye anılan bir delikanlı oturuyordu, sazdan yapılma bir düdük çalıyormuş gibi buruşmuştu yüzü. Çaldığı bir düdük değildi kuşkusuz! Elindeki bir flüt olsa gerekti... ya da bir Pan kavalı... Çünkü Boksör'ün yüzü, eski Roma'nın kır tanrılarınınki gibi muzipti şu anda. Ve kırlarda, kızlar çiçeklerden taç örüyorlardı. Başına peygamber çiçeklerinden örülmüş bir taç yerleştirmiş olan Nataşa Petrenko o ince güzelliğiyle gözlerimi yaşarttı. Ve ansızın, yaşlı çalılardan oluşan şişman bir duvarın ardından Pan'ın kendisi ortaya çıktı. Kır bıyıkları, gülümseyen dudakları üzerinde titriyor, açık mavi gözleri aynı nedenle kısılıyordu.

"Seni aramadığım yer kalmadı! Kasabaya gitti dediler. N'aptın o asalaklarla anlaşabildin mi? Çocuklar nerdeyse yola çıkacak, bunlarsa bizi geciktirip duruyor, aptallar!

— Bana bak Kalina İvanoviç, dedim ben, çocuklar burdayken taşınsan, kasabaya oğlunun evine gitsen iyi olur. Biz gittikten sonra ayrılmak sana zor gelir.

Kalina İvanoviç, ceketinin derin ceplerinde piposunu aramaya başladı bu sözlerim üzerine.

"Buraya ilk gelen bendim, son giden de ben olacağım. Mujikler beni buraya getirdi, bırak şimdi de götürsün asalaklar! Şu Moussi'yle konuştum. Benim taşınmam mesele değil. Sen belki kitaplarında bu dünyanın ne zamandan beri var olduğunu okumuşsundur. Dünya kuruldu kurulalı benim gibi çook aptal moruk ordan oraya taşınmıştır da kimse yolunu yitirmemiştir! Onlar beni taşırlar, hih-hih-hi!"

Kalina İvanoviç'le ikimiz bahçede dolaşmaya başladık. Kalina bir yandan piposunu çekiyor, bir yandan da kısık gözleriyle ağaçların tepelerine, Kolomak ırmağının ışıl ışıl yanan sularına, başları taçlı kızlara, Boksör'e ve onun düdüğüne bakıyordu.

"Bazı asalaklar gibi yalan söylemesini bilsem, bir gün Kuryaj'a gelirim diyeceğim. Ama ne yalan söyleyeyim, gelemem. İnsan dediğin zavallı bir yaratık, nazik bir bitki... Gücü kuvveti yerindeyken çalışmış olsun,

olmasın, fark etmez, bir baş ağrısıdır insan... Kuramsal olarak insandır, ama pratikte kaynatılıp tutkal yapılmaktan başka işe yaramayan bir şey... İnsanlar gelecekte belki daha akıllanacaklar da ihtiyarlardan tutkal yapacaklar... Onlardan çok iyi tutkal olur."

Uykusuz gecelerden ve kasabaya gidip gelmelerden bitkin düşmüş, dokunulsa kırılacak hale gelmiştim nerdeyse. Evren kafamın içinde çın çın ötüyor, ışık saçan kıvrımlı borular gözlerimin önünde yükselip yükselip duruyordu. Kalina İvanoviç, durmadan geçmişteki anılarını anlatıyordu. Bense onu ancak bugünkü haliyle gözümün önüne getirebilirdim, başka bir imge oluşturmak da istemiyordum.

"Çok da kötü bir yaşam sürmüş sayılmazsın Kalina İvanoviç!" dedim.

Kalina İvanoviç, piposunu silkelemek üzere durdu, "Sana bir şey söyleyeyim mi," dedi. "Hiç de öyle görüldüğüm gibi aptal değilim, neyin ne oluğunu bilirim. Yaşam dediğin saçma sapan, beceriksizliklerle dolu bir iş! Yiyeceksin, yediğini sindireceksin, uyuyacaksın, sonra gene yiyeceksin. Ama et yermişsin, ama ekmek...

— Dur hele, dur! Çalışmak nerde kaldı?

— Çalışmak neye yarar, kime yarar? Bak, bu çark nasıl dönüyor, biliyor musun, senin çalışmanı isteyenler, kendileri çalışmayan asalaklar; çalışmaya şu kadar bile gerek duymayanlarsa, öküz gibi çalışmak zorundalar."

İkimiz de sustuk.

"Bugünkü yönetim altında kısa süre yaşadığımı sanıyorum." diye sürdürdü konuşmasını Kalina İvanoviç. "Her şeyi kendi yöntemleriyle yapıyor şeytanlar. Çok sert adamlar bunlar aynı zamanda, bense sertlikten, kabalıktan hoşlanmam elbet. Ama gene de yaşam değişiyor. Sen işini yapıyor musun, senden iyisi yok, gerisi onları ilgilendirmiyor. Sen hiç böyle bir şey gördün mü? Şimdi herkes senin çalışmanı istiyor. Sen ben gibi dünyadan haberli olmayan birkaç aptal var, durmadan çalışıyor, karıları önlerine sofra koymazsa yemek yemeyi bile unutuyorlar. Hatırlar mısın, bir keresinde sana gelmiştim de, 'Yemeğini yedin mi?' diye sormuştum. Vakit de akşamdı. Ve sen — hih-hih-hi! Sen yemek yiyip yemediğini düşünmeye başladındı. 'Galiba yedim, ama o belki dündü,' demiştin, hatırladın mı? Yemek yemeyi bile unutmuştun, hih-hih-hi! Hiç böyle şey duydun mu?"

Kalina İvanoviç'le birlikte ikindiye dek dolaştık parkta. Gökte güneşin ışığı söndürüldüğünde, Kostya Şarovski koşarak yanımıza geldi. Sivrisinekleri kovmak amacıyla elindeki dalı çıplak bacaklarına vurup duruyordu. Daha uzaktan azarlayıcı bir tavırla seslenmeye başladı:

"Oyuncular giyinmeye başladı, siz burda volta atıyorsunuz! Çocuklar sizi çağırıyor! Çarımızı görmelisiniz, öyle gülünç ki! Lapot çarı oynuyor, bir burun yaptılar ki göreceksiniz!"

Köyden ve komşu çiftliklerden gelen dostlarımız tiyatro salonunu doldurmuşlardı. Lunaçarski Topluluğu, tam takım oradaydı. Nesterenko perde arkasında tahta oturmuş, onu kabalık, kadirbilmezlik ve katı yüreklilikle suçlayan çocuklara laf yetiştirmeye çalışıyordu. Aynanın karşısında yüzünü gözünü boyamakta olan çarın kızı Olya Voronova tasalanıyordu:

"Nesterenko'mun canını çıkaracak bunlar!"

Pire, Topluluğumuzda ilk kez sahneleniyor değildi, ama bu kez makyaj uzmanlarımızın —Butsai'yle Gorkovski'nin— Kuryaj'da bulunması nedeniyle çocuklar akla karayı seçmişti. Makyaj, çok acemilik kokuyordu. Ama bu kimseyi rahatsız etmiyordu, çünkü oyun, bir ayrılış toplantısı yapmak için bir bahaneydi yalnızca. Veda törenlerine gerek yoktu. Pirogovka ve Gonçarovka kızları, gene tarihöncesi çağa dönüyorlardı, çünkü onlara göre tarih, karşı durulması olanaksız Gorki delikanlılarının Kolomak kıyılarına varmasıyla başlamıştı. Değirmen hangarının köşelerinde, Marttan beri yakılmamış olan fırınların yanında, sahnenin ardındaki karanlık aralıklarda, şurda burda duran bir sıranın üzerinde, ağaç kütüklerinin üzerinde, her türden tiyatro "de-kor"unun üzerinde kızlar oturmaktaydı; çiçekli başörtüleri ikide bir omuzlarına kayıyor, hüzünle eğilmiş kumral başlarını ortaya çıkarıyordu. Bu genç kız yüreklerini ne sözcükler, ne kutsal melodiler, ne de göğüs geçirmeler dolduracaktı artık. Genç, dalgın parmaklar, şallarının, dizler üzerine düşmüş püsküllerıyle oynuyordu; gereksiz bir davranıştı bu da, gecikmiş bir incelik gösterisiydi. Çocuklar kızların yanlarında ayakta duruyor, kendi yürekleri de üzüntüyle doluymuş gibi görünmeye çalışıyorlardı. Arada bir Lapot giyinme odasının kapısından başını uzatıyor, çekilen aşk sancılarını anlayışla karşıladığını göstermek üzere burnunu alaycı bir tavırla çarpıtıyor ve sevecen, kederli bir sesle konuşuyordu:

"Petya yavrum! Marusya orda sensiz de pekâlâ oturabilir, hiçbir yere kaçmaz, merak etme! Haydi git giyin bakalım! At olduğunu unuttum mu yoksa?"

Petya, kurtulma sevincini dile getiren şımarık bir göğüs geçirmeyi büyük bir ustalıkla çaresiz bir üzüntüyü dile getiren veda soluğuna dönüştürüyor ve Marusya'yı yalnızlığa bırakıyordu. Neyse ki Marusya'ların yürekleri sökülüp takılabilen parçalardan yapılmıştır! İki aya kalmayacak, Marusya Petya'nın paslanmakta olan imgesini yüreğinden söküp çıkartacak, yüreğini yeni umutlarla besleyecek, boş kalan bölmeye pırıl pırıl yeni bir parça — şu anda bir küme Gorki'li delikanlıya hüzünle veda ederken, gizli gizli Marusya'nın yüreğindeki boş yere kendini uyarlamakta olan Storojevoye'li Panas'ın imgesini yerleştirecektir. Kısacası, dünyada işler yolundadır, ve Petya, rolünden — Kazak reisi Platov'un troykasının atı olmaktan mutludur.

İzlencenin asıl veda töreni başladı. Güzel, sıcak sözcüklerden, sıkı tembih, iyi dilek tümcelerinden, haberleşme, işbirliği vaatlerinden, teşekkürlerden sonra perde açıldı ve elden ayaktan kesilmiş adamlarının ortasında aptal görünümlü bir çarla durmadan süpüren ağırkanlı odacının havalara uçurduğu tozlar ortaya çıktı. Hangarın arka kapısından üç aygır — Galatenko, Korito ve Fedorenko dörtnala sahneye koştular. Atlar gemleri gerçekten azıya almış, koca kafalarını sağa sola sallıyor, "dekor"ları kırıp döküyor, sürücüleri Taranets'in elindeki gergin dizginleri zorluyorlardı; büyük bir patırtı koparark sahneye daldıklarında, ayakları altındaki eski döşeme tahtaları çatırdadı. Birden Taranets'in ardında beliren asık suratlı bir adam, sürücünün kemerine asıldı. Bu, parlamaya başlayan bir yıldızın, Oleg Ognev'in oynadığı Kazak reisi Platov'du. İzleyiciler, yüzlerindeki son üzüntü kıvılcımlarını da acımasızca söndürdüler ve tiyatrosal numara ve güzelliklerden oluşan denize daldılar. Kalina İvanoviç en ön sırada oturmuş sararmış bir buruşuk parmakla gözyaşlarını siliyor — sevincinden her şeyi unutmuş.

Birden Kuryaj canlandı gözümün önünde.

Hayır, hayır, bağışlanmayı dilemenin zamanı değil şimdi, kimse bu kutsal kadehi dudaklarımdan indiremez! Birden çok yorgun olduğumu, tümüyle tükendiğimi hissettim.

Oyuncuların soyunma odasında pırıl pırıl bir içtenlik havası, tatlı bir sıcaklık vardı. Çar giysilerini kuşanmış tacını arkaya itmiş olan Lapot, Ekaterina Grigoryevna'nın kocaman koltuğuna gömülmüş, Galatenko'ya, at rolünün çok iyi oynandığını anlatıyordu.

"Değil tiyatroda, ömrümde görmedim ben böyle at!"

Tam o sırada, "kalksana, haydi kalk!" dedi Olya Voronova Lapot'a. "Kalk da Anton Semyonoviç otursun."

Oyunun sonunu bekleyemedim; bu rahat koltukta uyuyakalmıştım. Uykum arasında onbirinci müfreze delikanlılarının, kulakları sağır eden soprano sesleriyle tartıştıklarını duyuyordum:

"Kaldıralım onu! Haydi, kaldıralım!"

Ama Silanti, onları caydırmaya çalışıyor, fısıltıyla bağırıyordu:

"Öyle bağırmasanıza! Bırakın adamcağız uykusunu uyusun! Ben bunu bilir bunu söylerim! Gerisi boş! Bırakın uyusun!"

BEŞ GÜN

Ertesi gün Kalina İvanoviç, Olya ve Nesterenko ile vedalaşıp kucaklaştıktan sonra yola çıktım. Koval mallarımızın trene yüklenmesi işini, tasarlandığı üzere gerçekleştirmek ve tüm Topluluk üyeleriyle birlikte beş gün içinde Harkov'dan ayrılmak üzere orada kaldı.

İçim hiç rahat değildi. Aklının doğal dengesi geçici olarak bozulmuştu, kafam kuşkularla, kuruntularla doluydu. Duygularım yersiz değildi, çünkü Rizhov istasyonundan yola çıkıp da aşağı yukarı öğleden sonra saat birde manastıra vardığımda, kapıdan içeri adımımı attığım an başım derde girdi.

Bregel, Klamer, Yuryev ve bir savcı gelmiş, soruşturma yapmaktaydı. Bu arada nedense, Kuryaj'ın eski müdürü bu kişilerin arasında salınıp duruyordu. Bregel fazla ciddi bir havayla bana döndü:

"Daha şimdiden birbirlerini yemeye başlamışlar, dedi.

— Kim kimi dövmüş?

— Ne yazık ki işin kimin marifeti olduğunu, kimin başının altından kalktığını bilmiyoruz."

Asık suratlı, gözlüklü bir adam olan savcı, Bregel'e sinsi sinsi baktı ve uysal bir sesle şunları söyledi:

"Bana kalırsa mesele açık. Bir kışkırtma falan olmamış anlaşılan. Eski bir anlaşmazlık belki, kim bilir... Aslına bakarsanız çok ciddi türden bir patırtı kopmuş değil. Ama gene de kimin yaptığını bilmek iyi olur. Şimdi müdür de burda oluğuna göre bize yardımcı olur belki... Kendisi araştırır, bize bildirir."

Savcının bu davranışı Bregel'in hoşuna gitmemiş olsa gerekti. Bana başka tek bir söz etmeden otomobile bindi. Yuryev bana koyunsu bir gülümseme yöneltti. Soruşturma komisyonu Topluluktan ayrıldı.

Topluluk üyesi Doroşko, yatakhanelerden epeyce yeni yarım düzine çizme toparladıktan sonra, tam dış kapıdan çıkarken yakalanmış ve dövülmüştü. Geceleyin gerçekleşen bu olayın tüm özellikleri, saldırının çok iyi hazırlandığını ve Doroşko'nun, çizmeleri çalarken gözlendiğini kanıtlıyordu. Çan kulesine yaklaşırken biri çıkıvermiş, üzerine bir battaniye fırlatmış, çocuğu yere çalmış ve dövmüştü. Ahırdan gelmekte olan Gorkovski karanlıkta birkaç küçük bedenin dört bir yana koşuştuğunu görmüşmüş; dövenler Doroşko'yu olduğu yerde bırakmış, ama battaniyeyi almışlardı. Sanıkların yakalanması yolunda yatakhanelerde anında yapılan aramalar bir sonuç vermemişti, herkes uykudaydı çünkü. Doroşko yara bere içindeydi ve hemen Topluluk hastanesine yatırılması gerekmişti; çağrılan doktor, ciddi bir şey olmadığını söylemişti. Ama Goroviç gene de olayı hemencecik Yuryev'e yetiştirmişti.

Bregel'in başkanlığındaki soruşturma komisyonu, dünden hazırmış gibi kolları sıvamış, soruşturmaya koyulmuştu. Karma öncü müfrezemiz tarladan çağrılmış, üyeleri birer birer sorguya çekilmişti. Özellikle Klamer, dayaktan Gorki'lilerin sorumlu olduğunu kanıtlama çabasındaydı. Tek bir öğretmen bile sorguya çekilmemişti, ona bakarsanız, öğretmenlerle görüşmekten bile sakınmışlardı; komisyon, adam gönderip şu kişiyi, bu kişiyi çağırtmayı yeterli bulmuştu. Kuryaj'lılardan yalnızca Perets'le Kovrak çağrılmış ve ayrı bir odada kendileriyle görüşülmüştü; bunun da nedeni, kuşkusuz, bu kişilerin pencereden başlarını uzatıp, *"Bize* sorsanıza! Onları sorguya çekmenin ne anlamı var? Dayakları yiyeceğiz, ve ağzımızı açıp kimseye yakınamayacağız, öyle mi?" diye bağırmalarıydı.

Onaltı yaşında kart bir delikanlı olan Doroşko küçük hastanede uzanmış yatıyor, kuru bakışlarını benden ayırmayarak şöyle fısıldı-

"Ne zamandır size söylemek istiyordum...

— Kim dövdü seni?

— Neden gelip işime burunlarını soktular? Beni kimin dövdüğü önemli mi? Ama senin çocuklar değildi, bunu bilesin, öyle olduğunu da kanıtlayamazlar. Seninkiler olmasaydı beni öldüreceklerdi. O komutan çocuk ahırdan çıktı da hepsi kaçıştı...

— Kim hepsi?

— Söylemem. Kendim için çalmadım. Sabahtan bana bu işi yapacaksın dediler.

— Kovrak mı?

Ses yok.

— Kovrak mı?"

Doroşko başını yastığa gömdü ve ağladı. Hıçkırıklar arasında söylediklerini zar zor anlıyordum.

"Öğrenirse... Sandım ki... bu son olacak... sandımdı..."

Sakinleşmesini bekledim, sonra gene sordum:

"Yani seni kimin dövdüğünü bilmiyorsun, öyle mi?"

Doroşko birden yatağında doğruldu, oturdu, başını iki eliyle tuttu, bir üzüntü nöbetine tutulmuş bir halde bir sağa bir sola sallanmaya başladı. Sonra gene elleri başında, gözleri gene yaşlı olduğu halde gülümsedi:

"Hayır, hayır, bilmiyorum! Ama Gorki'liler değildi! Onlar olsa bu şekilde dövmezlerdi beni!

— Nasıl döverlerdi peki?

— Bilmiyorum, ama battaniye kullanmazlardı. Hayır, hiçbir zaman battaniye kullanmazlardı.

— Neden ağlıyorsun peki? Bir yerin mi acıyor?

— Yok, hiçbir yerim acımıyor, ama... Bu son olacak demiştim kendi kendime... Senin de haberin olmayacaktı...

— Zarar yok, dedim ona, Hele bir iyileş, olanları unuturuz.

— Ahh, Anton Semyonoviç, n'olur unutun!"

Doroşko sonunda sakinleşti.

Bu kez ben işin aslını araştırmaya başladım. Goroviç'le Kırgızov öfkeyle ellerini kollarını sallamaya, hatta gereğinden çok öfkelenmeye

kaşlarını çattı, ama salt iyi huylardan ve şakalardan oluşan bir kalkan öylesine uzun süredir yüzünde durmaktaydı ki, bu çabaları beni güldürmekten başka işe yaramadı.

"Neden öyle öfkeli görünüyorsun İvan Denisoviç?

— Kim, ben mi? Hiç de öfkeli değilim! İnsanların birbirlerini neden öldürmek istediklerini nerden bileyim? Görülecek eski hesapları vardı herhalde.

— Bana sorarsan pek öyle eskiye benzemiyor!

— Niye? Neden eski olmayacakmış?

— Bence bunlar hayli yeni hesaplar. Haa, şeyi soracaktım... Dayağı atanların Gorki'lilerden olmadığından emin misin?

— Bırak Allah aşkına! dedi İvan Denisoviç dostça bir öğüt verir gibi. Bizimkiler neden böyle bir işe kalkışsın?"

Volokhov bana kötü kötü baktı:

"Kim? Bizimkiler mi? Bacak kadar bir çocuğu dövecekler ha? Hangimiz yapar böyle bir şey? Kovrak olduğunu bilsek, ya da Çurilo, Korotkov olduğunu bilsek, *şimdi* gider haklarım — sen izin versen yani! Bızdık çizme çalmışsa n'olmuş? Her gece bir şey çalıyorlar. Hem zaten şunun şurasında daha kaç çizme kaldı ki? Bizimkiler buraya gelene kadar bütün çizmeler gidecek. Cehenneme gitsinler! Bırak çalsınlar! Hırsızlığı görmezlikten geleceğiz. Tamam da çalışmıyorlar... Asıl sorun bu!"

Ekaterine Grigoryevna'yla Lidoçka'yı, boş odalarında son derece şaşkın bir durumda buldum. Soruşturma komisyonunun gelmesi, onları her şeyden çok rahatsız etmişti. Lidoçka pencerenin içine oturmuş, düzensiz toprak ve pislik yığınları sergileyen bahçeye daldırmıştı gözünü. Ekaterina Grigoryevna derin bir hüzün içinde yüzüme baktı.

"Memnun musunuz? dedi.

— Neden memnun muyum?

— Her şeyden. Bu soyutlanmış dünyadan, çocuklardan, üstlerinizden?"

Bir an düşündüm: Memnun muydum? Memnun olmamamı gerektirecek özel bir neden var mıydı? Şimdilik her şey aşağı yukarı umduğum gibi gelişiyordu.

"Evet, memnunum, dedim. Hem zaten bilirsin ben öyle kolay kolay

Ekaterina Grigoryevna ne gülümsedi ne de bir canlılık belirtisi gösterdi. *"Ben* sızlanıyorum," dedi. "Evet, nerdeyse ağlayacağım. Neden bizi bu denli yalnız bırakıyorlar, anlayamıyorum! Biz burada büyük bir talihsizlikle karşılaşmışız, gerçek bir insanlık trajedisi yaşamışız, ne olduğu belirsiz aristokratlar gelmiş, bize hava basıyor, yukardan yukardan bakıyorlar... Böylesi bir yalnızlık içinde fazla dayanamayız. Ben dayanmayacağım en azından... Dayanamayacağım..."

Parmaklarıyla pencere rafında yavaş yavaş trompet çalmakta olan Lidoçka, Ekaterina Grigoryevna'yı yatıştırmak için elinden geleni yaptı ama onun da gözyaşlarını zor tuttuğu belliydi.

"Ben, sıradan bir insanım!" diye haykırdı. "Ama çalışmak istiyorum. Çalışmak için can atıyorum... Belki büyük kahramanlıklar bile gösterebilirim. Ama... Ben bir insanım burda, böcek değil."

Gene başını pencereye çevirdi Lidoçka ve ben, yıkılacak gibi sallanan yüksek sundurmaya çıktım, kapılarını kapadım. Vanya Zayçenko'yla Kostya Vetkovski orada duruyorlardı. Kostya gülüyordu.

"Eee, devam et! Hepsini yiyip bitirdiler mi?"

Vanya, soylu selamı verir gibi hafiften eğilerek eliyle geniş bir ufuk çizdi.

"Hepppsini!" dedi. "Ateş yaktılar, pişirdiler ve yalayıp yuttular. Zor mu yani! Sonra ne yaptılar, uzanıp yattılar ve güzel bir uyku çektiler, hem de ne uyku, mışıl mışıl ve de horul horul uyudular. Onların bitişiğinde bizim müfreze çalışıyordu, biz kavun ekiyorduk. Biz güldük, onların komutanı Petruşko da güldü... O kadar! Bir de şunu söyledi: 'Nefis bir külde patates ziyafeti çektik!'

— Yani *bütün* patatesleri yediler mi demek istiyorsun? Ulan orda yarım tondan fazla patates vardı!

— Hepsini yediler! Pişirip pişirip yediler. Birazını ormanda bir yere sakladılar, birazını da tarlada sağa sola attılar. Sonra yatıp uyudular. Yemeğe de gelmediler. Petruşko dedi ki, 'Bize yemek gerekmez, patates ektik bugün!' dedi. Odaryuk da ona, 'Sen bir domuzsun!' dedi. Bir güzel kavga ettiler. Senin Mişa da işe başlarken onlarla beraberdi, nasıl patates ekilir, onu anlatıyordu. Sonra komisyona çağrıldı."

Vanya artık ünlü uzun yırtık pantolonunun yerine kısa pantolon — Gorki Topluluğunda yapıldığı daha uzaktan belli olan çok güzel, cepli

bir kısa pantolon giyiyordu. Ya Şelaputin ya Toska kendi gardroblarını onunla paylaşmış olsalar gerekti. Vanya, Vetkovski'yle konuşurken elini kolunu sallıyor, ince bacakları üzerinde yaylanıyor, arada bir yan gözle bana bakıyordu. Arada bir de, tatlı, çocuksu bir alay alevi gözlerinde yanıp sönüyordu.

"Ne haber İvan? Öfken dindi mi?" diye sordum.

Vanya eliyle hafif hafif göğsüne vurdu, "İyiyim!" dedi. "1-K Karma müfrezedeyim. Kavun ektim. Başlangıçta Denis bizimle birlikte çalıştı, sonra onu buraya çağırdılar, kendi başımıza sürdürdük işi. Bak göreceksin ne güzel kavun olacak! Gorki'liler ne zaman geliyor? Beş gün içinde mi? Çok merak ediyorum onları doğrusu... Görelim bakalım şu Gorki'lileri!

— *Sen* ne diyorsun Vanya, Doroşko'yu kim dövdü dersin?"

Vanya şaşkın ve içtenlikli yüzünü birden bana çevirdi, gözlerini gözlüğüme dikti. Yanakları bir iki kez titredi, sarktı, sonra gene gerilerek titredi; Vanya başını iki yana salladı, kulağının ardında parmağıyla yukardan aşağı doğru bir çizgi çizdi ve gülümsedi.

"Bilmiyorum."

Bunu söyledikten sonra da bir şeyler biliyormuş havalarında yanımdan uzaklaşmaya davrandı.

"Vanya! Dur bir dakika! Biliyorsun ve bana söylemek zorundasın!"

Vanya kilisenin duvarında durdu, uzaktan bana baktı, bir an için utanmış göründü, sonra büyük bir soğukkanlılık içinde, tıpkı bir yetişkin gibi, her sözcüğün üzerine basa basa şunları söyledi:

"Sana doğruyu söyleyeceğim. Ben oradaydım, ama benden başka kim vardı, söyleyemem. Çalmaması gerekirdi!"

İkimiz de sustuk. Kostya sıvışmıştı. Düşündük, düşündük, sonunda Vanya'ya "Tutuklusun," dedim. "Öncüler Salonuna git. Volokhov'a yat borusuna dek tutuklu kalacağını söyle."

Vanya başını kaldırıp bana baktı, hiçbir şey demedi, başını salladı ve koşarak Öncüler Salonuna gitti.

Bu beş gün bilincimde upuzun bir boşluk, bomboş bir beyaz kâğıt olarak duruyor. Bu dönemdeki etkinliklerimin ayrıntılarını anımsa-

makta güçlük çekiyorum şu anda. Belki de bunlar etkinlik değil de içeri çekilme, ya da belki iyi talim görmüş, ve birleştirilmiş güçlerin kullanımdan kaldırılması gibi bir şeydi. O zamanlar bana müthiş bir etkinlik evresindeymişim, şunu çözümlüyor, şu konuda karar veriyor, onu bunu yapıyormuşum gibi geliyordu. Ama aslında düpedüz Gorki'lilerin gelmesini beklemekten başka bir iş yapmıyordum.

Bununla birlikte bazı işler başardık sayılır.

Her sabah saat beşte kalktığımızı unutmadım örneğin, ve her sabah, Kuryaj'lıların bizim yaptığımızı yapmamak konusundaki inatlı ısrarını gördüğümüz an duyduğumuz sabırlı öfkeyi unutmadım. Öncü Karma, bu dönem içinde hemen hemen hiç uyumadı, çünkü her zaman için son derece ivedi işler açılıyordu başımıza. Ben döndükten bir gün sonra Şere geldi. Tam iki saat tarlaları, avluları, ekim alanı yakınındaki barakaları ve setleri ölçtü; tam bir sessizlik içinde, sebzeler krallığından çekip kopardığı her türden ıvır zıvırı çiğneyerek mareşal adımlarıyla bu ölçme işini sürdürürken son derece tasalı görünüyordu. Akşam üzeri güneş yanığı tenleri, toz toprak içinde ama sırım gibi bedenleriyle yeni bir işe, dev domuz sürümüzün barındırılacağı alanı temizlemeye koyuldu Gorki'liler.

Bitkilerin yetişmesini hızlandırmak üzere ısı verici maddelerin konulacağı çukurların kazılmasına, seraların hazırlanmasına başlanmıştı bile. Volokhov o günlerde bir komutan ve örgütleyici olarak çok büyük beceri sergiledi. Tarlada, atların başına bir kişi bırakır, geri kalan herkesi işe koşardı. Pyotr İvanoviç Goroviç sabahleyin elinde iyi seçilmiş, son derece etkileyici bir bel küreğiyle ortaya çıkıyor, küreği kendisini şaşkın bakışlarla süzen bir küme Kuryaj'lıya doğru sallayarak, "Ey yiğitler! Gelin kabartın bu toprağı!" diye sesleniyordu onlara.

Yiğitler, başlarını çevirip kendi işlerine gidiyorlardı. Eğer, giderken, kısa pantolon giyinmiş, gece gibi simsiyah yanmış Butsai'yle karşılaşırlarsa, onun derinden gelen bas sesiyle dile getirdiği çağrısını da aynı vurdumduymazlık içinde dinliyorlardı. "Ulan tembel herifler!" diyordu Butsai, "daha ne kadar siz otururken çalışıp karnınızı doyuracağım ben?"

Rabfak öğrencilerimizden bazıları, akşamları gelip bir iki bel sallamaya kalktılar, ama onları hemen Harkov'a gönderdim. Bahar

sınavları yaklaşıyordu, bu işin şaka götürür yanı yoktu. İlk posta *Rabfak* öğrencilerimizin yüksek öğretim kurumlarına girmesi bekleniyordu, bu, benim için on Kuryaj'dan daha çok anlam taşıyordu doğrusu.

Bu beş gün için her türden pek çok işin tamamlandığını, ve pek çok işe başlandığını anımsıyorum. Yayla gibi geniş, hava, rüzgar geçirmez tuvaletlerin son tuvaletlerini yapmakta, onları tam anlamıyla hazır hale getirmekte olan Borovoy gerçek bir marangozlar ordusuyla takviye edilmişti; kimi yeraltında inşa edilen soğuk hava depolarında, kimi okulda, evlerde, seralarda, kimi de gübreliklerin yapımında çalışmaktaydı. Üç elektrikçi elektrik santralında işe koyulmuştu. Üç kişi, toprağın altında bağırsak aramaktaydı, Podvorki'de oturanlardan, Kuryaj'a manastır zamanında su borularının döşendiğini öğrenmiştik çünkü; ayrıca çan kulesinin üst katında, sağlam bir sarnıç ortaya çıkarmıştık; nitekim, kısa bir süre içinde, toprağa gömülü su borularını bulduk.

Kuryaj avlusu tahta parçaları, talaşlar, kütükler ve çeşitli nedenlerle kazılmış çukurlarla doluydu; onarma ve yenileme dönemi tam hızla ilerlemekteydi.

O süre içinde, Kuryaj'lıların sağlık ve temizlik durumlarını düzeltmek için pek bir şey yapmadık, doğrusunu söylemek gerekirse, kendimiz bile çok seyrek yıkanabildik. Şelaputin'le Solovyov, her sabah erken saatlerde kovaları alıyor, tepenin aşağılarında bir sette, muslukları doğanın elinde bulunan o harikulade çeşmeye — gerçek bir kaynağa yollanıyordu. Onlar tökezleye tökezleye ve de o değerli suyu döke saça yukarlara tırmanıncaya dek hepimiz çeşitli görevlerin başına koşturmuş bulunuyorduk, çocuklarsa tarlalara gitmiş oluyor, su havasız Öncü Salonunda boşu boşuna ısınıp duruyordu. Büyük bir hevesle bizim saflara geçmiş olan Vanya Zayçenko'nun onuncu müfrezesi, ansızın, küçücük bir uyarıda bulunmaksızın ve de gerekli izin ya da buyruğu almaksızın, bizim odaya taşınıverdi, yerde, kendi battaniyeleri üzerinde yatıp kalkmaya başladılar. Bu müfrezedeki çocuklar çok hoş çocuklardı gerçi, ama onların bu kararı, odamıza birkaç kuşaklık bir bit soyu da getirmiş oldu.

Soyut eğitbilim açısından, bu öyle büyük bir talihsizlik sayılmayabilir, ama Lidoçka'yla Ekaterina Grigoryevna, son derece gerekli olmaksızın odalarına gitmememiz için bize adeta yalvardılar, odalarına gitsek bile,

hiçbir eşyayı kullanmayacak, masaların, yatakların ve öteki bite karşı hassas eşyanın yanına yaklaşmayacaktık. Aslına bakarsanız, onların kendilerini nasıl koruyabildiklerini ve bize karşı neden öylesine büyük bir titizlik sergilediklerini hiçbir zaman anlayamıyordum, çünkü bu öğretmenler bütün gün yatakhanelerde çalışıyor, kendi gençlik kolumuzun hazırladığı bir taslağa uyarak Kuryaj Çocuk yurdu ile ilgili herhangi bir ayrıntıyı değerlendirme, buradaki yaşantı konusunda elden geldiğince fazla bilgi toplama işini yürütüyorlardı.

Topluluktaki bütün bina ve alanları tümüyle yeniden düzenlemeyi düşünüyordum. Kuryaj'lıların okul dediği uzun odaları, yatakhane yapmayı tasarlıyordum, dörtyüz Topluluk üyesinin tümü, yalnızca bu binada yatıp kalkacaktı. Bu odalardan, okul gereçleri artıklarını temizlemek ve içlerinde badanacı, marangoz, boyacı ve camcıları yerleştirmek pek zamanımızı almadı. "İlk Topluluk"un barındığı kapısız binayı okula ayırmıştım, ama elbet, bu bina Kuryaj'lılarla dolu olduğu sürece onarılması diye bir şey söz konusu olamazdı.

Evet, pek çok etkinlik vardı, ama hiçbiri de eğitbilimsel etkinlik değildi. Toplulukta, herhangi bir işin yapılmadığı, birkaç kişinin çalışmakta olmadığı tek bir köşe bucak yoktu. Her şey, onarılma, yağlanma, boyanma ve yıkanma işlemi görmekteydi. Bu arada yemekhaneyi de onarmakta ve duvarlardaki aziz ve azize suratlarını boyayla kapatma yolunda kararlı bir çalışmaya girmiş olduğumuzdan, yemeklerimizi bahçede yiyorduk. Şimdilik dokunulmayan tek yer, yatakhanelerdi.

Burada, Kuryaj'lılar, her zaman olduğu gibi uyuyor, yediklerini sindiriyor, bitlerini besliyor, birbirlerinden bir yığın ufak tefek çalıyor, bana ve etkinliklerime ilişkin bir yığın gizli düşünceler yeşertiyorlardı. Artık yatakhanelere gitmiyordum ve genel olarak, bu Kuryaj'lıların özel yaşantılarına karşı ilgi duymaz olmuştum. Kuryaj'lılarla olan ilişkilerim çok açık ve kesin çizgilerle belirlenmiş oluyordu: Yemekhane sabah yedide, öğlen onikide ve akşam saat altıda açılıyordu, benim oğlanlardan biri zili çalıyor, Kuryaj'lılarsa dağınık kümeler halinde yemek yemeye geliyorlardı hemen. Şunu söylemek gerekir ki, bu işi ağırdan almak, bu insanların işlerine gelmiyordu, bunun nedeniyse yalnızca yemek salonunun belli bir saatte kapanmasından kaynaklanıyor

değildi; hayli uyanık yürümelerinin bir nedeni de, erken gelenlerin, ne yapıp yapıp kendi paylarıyla birlikte daha sonra gelenlerin paylarını da miğdeye indirmeyi başarmalarıydı. Geç gelenler bana söver, mutfak çalışanlarına ve Sovyet hükümetine söver, ama daha etkin önlemler almaktan sakınırlardı, çünkü yiyecek merkezinin komutanı Mişa Ovçarenko'ydu.

Artık Kuryaj'lıların, kütükler, çukurlar, iki kollu testereler, havaya kalkmış baltalar, sıva çukurları, kireç öbekleri — ve de kendi vicdanlarıyla yer yer tıkanmış yollardan yürüye yürüye yemekhanelere gelmelerinin, besinleri soğurduktan sonra da işlerine gitmelerinin hayli güçleştiğini gizli bir muziplikle gözlemliyordum. Bütün işaretler, bu ruhların içinde gerçek trajedilerin, — melodramların demiyorum, gerçek Shakespeare trajedilerinin oynanmakta olduğunu gösteriyordu bana. "Olmak ya da olmamak" — onların sorunu buydu.

Bir işin yapılmakta olduğu bir noktada birkaç kişilik kümeler halinde dikilir, sonra arkadaşlarına sinsi bakışlar göndererek, suçlu, düşünceli adımlarla yatakhanelere doğru giderlerdi. Ama artık yatakhanelerde yapılacak heyecan verici bir şey yoktu, çalınacak bir şey bile kalmamıştı. Bir kez daha çıkıp dolaşır, yapılmakta olan işe şöyle daha yakından bakmaya kalkarlardı; arkadaşlarının gözünde saygınlıklarını düşürmeye, beyaz bayrak çıkararak, hiç değilse herhangi bir şeyi bir yerden bir yere taşımaya izin istemeye utanıyorlardı. Gorki'liler, onların yanından birer deniz uçağı gibi geçiyor, önlerine çıkabilecek herhangi bir engele çarpmamak için hemen havalanmaya her an hazır görünüyorlardı. Bir amacı gerçekleştirmek yolunda canlarını dişlerine takan bu çocuklar karşısında adeta bunalımlara düşen Kuryaj'lılar, bir kez daha Hamlet ya da Coriolanus durumuna düşerlerdi. Onların konumu daha da trajikti belki, çünkü hiç kimse Hamlet'e, neşeli bir sesle: "Çekil yolumdan! Yemeğe daha iki saat var!" diye bağırmamıştı hiçbir zaman.

Gene aynı gizli muziplik ve belki de kötü niyetle, Gorki'lilerin adı anıldığında, Kuryaj'lıların yüreklerinin bir an için durduğunu gözlemliyordum. Karma Öncünün üyeleri, öğretmen okulunu bitirmiş olmaları halinde kuşkusuz kendilerine saklayacakları bazı sözleri arada bir söylemeden edemiyorlardı:

"Siz hele durun! Burada pek çok Gorki'li göreceksiniz yakında, ve o zaman başkalarının sırtından geçinmek ne demek öğreneceksiniz..."

Kuryaj'lılardan yaşı büyük ve ar damarı az çok patlak olanlardan bazıları, gelecekteki olayların önemine ilişkin kuşkularını dile getiriyor, biraz da alaylı bir tavır içinde, "Eee? Ne var bunda? Geleceklerse n'apalım yani?" diye dayılanıyorlardı.

Denis Kudlati, bu türden sorulara şu yanıtı verirdi:

"Merak mı ettin canım? Hah-hah-ha! Seni öyle bir adam edecekler ki, öz anan bile tanımayacak! Haberin olsun!"

Soyutluk ve belirsizlikten pek hoşlanmayan Mişa Ovçarenko, duygu ve düşüncelerini daha açık bir biçimde anlatıyordu:

"Burada kaç tane çalışmayan serseri varsa o kadar morarmış göz olacak; kaç kişiydiniz, ikiyüz seksen mi, ha? Ah, yüzlerinizin manzarası pek ilginç olacak doğrusu. İnsan bakmaya bile korkar!"

Bu sözcükleri duyan Kovrak, dişleri arasından tükürürdü:

"Morarmış gözmüş! Burası Gorki Topluluğu değil! Karşınızda Harkov yetkililerini bulacaksınız, ne haber!"

Mişa, ortaya atılan görüşü pek önemli bulmuş olacak, çalışmasını bir an için bıraktı ve sesine alaylı bir sevecenlik katarak şöyle dedi:

"Sevgili yavrucuğum! Sen ne söylüyorsun, bakayım? Gorki Topluluğu değilmiş, Harkov yetkilileriymiş, ha? Ne diyorsun sen? Peki seni burda boşu boşuna kim tutar yavrum, düşündün mü hiç? Şöyle bir sor kendine, senin derdini tasanı kim çeker, ha?"

Mişa, konuşmasına ara vermeden işini yapmaya koyuldu ve elindeki aleti sıkıca kavradı.

"Senin adın ne?" diye sürdürdü konuşmasını.

Kovrak şaşkınlıktan dondu kaldı.

"Nee?

— Senin adın, diyorum, nedir! Kokarca mı? Ya da belki Kirpi, ha?"

Kovrak hem şaşkınlıktan hem de kendisine takıştırılan adlardan kıpkırmızı kesildi.

"Sen ne diyorsun?...

— Bana adını söylesene, yoksa bilmiyor musun?

— Benim adım Kovrak.

— Haa, Kovrak demek! Nerdeyse unutmuştum! Ayağımın altında havuç renginde, kimseye bir yararı dokunmayan bir şeylerin dolaştığını

görüyordum da, adını unutuyordum. Bak dostum, eğer çalışsaydın, şu işi ya da bu işi yapsaydın, arada bir insan sana, 'Kovrak, şunu versene!' 'Haydi, hazır mısın Kovrak?', 'Kovrak, şunu tutar mısın,' falan diyecekti. Ama bu durumda, insan unutuyor elbet! Görmüyor musun, işim var! Şu fıçıyı onarmak zorundayım, bak, anladın mı? Çorbayı da, çayı da, yıkanma suyunu da hep aynı kapta taşıyorlar. Miğdene bir şeyler indirilmezse nalları dikersin, biliyorsun, sonra da leş gibi kokarsın, bu hiç hoş değil, üstelik sana bir tabut yapmak da gerekir, oysa işimiz başımızdan aşkın..."

Kovrak sonunda kendini Mişa'dan kurtarır. Mişa, ardından sevecen bir sesle bağırmaktadır:

"Git biraz hava al şöyle. Sana iyi gelir, gerçekten çook çok iyi gelir, haydi!"

Kovrak temiz havanın çok yararlı olduğuna inanmaya ve bu inancını tüm Kuryaj aristokrasisine bulaştırmaya başlamış mıydı, başlamamış mıydı, bunu bilmiyorum, ama özellikle ben kendimi soylu kanı taşıyan Kuryaj'lılara iyice tanıttıktan, onlarla yakınlık kurduktan sonra, soyluların geç saatlerde ortalıkta görünmemeye çaba harcadıklarını biliyordum. Genelde kötü çocuklar değildi hiçbiri. Ne de olsa hepsinin kendine özgü bir kişiliği vardı; buysa benim her zaman için hoşlandığım bir durumdur. İçlerinden en çok Perets'ten hoşlanıyordum. Kasıla kasıla yürür, perçemini kaşlarının üzerine tarar, kasketini bir gözü üzerine devirir, sigarasını yalnızca altü dudağıyla tutardı, ayrıca tükürmekte ustaydı. Ancak onun o çilli suratının bana merakla — parlak, canlı bir delikanlının merakıyla baktığını görüyordum.

Bir akşam domuz güneşlendirme alanı yapımında kullanılacak taşlara oturmuş sigara tüttürür ve dünyayı umursamaz bir tavırla çene çalıp dururlarken yanlarına yaklaştım. Önlerinde durdum ve kesilmiş bir gazete parçasına tütün koyup kendime bir sigara sarmaya başladım, onlardan ateş istedim. Bana neşeli, dostça bir havayla bakan Perets, yüksek sesle konuşarak:

"Çok çalışıyorsun doğrusu Müdür Bey, ama ot gibi tütün içiyorsun dedi. Sovyet hükümeti sana sigara yapmıyor mu da kâğıda otları sarıyorsun?"

Perets'e yaklaştım, eline doğru uzandım, sigaramı yaktım. Sonra onunki kadar yüksek ve neşeli bir sesle, ama aynı zamanda sesime belli belirsiz bir buyurma havası vererek dedim ki:

"Çıkar bakayım şu kasketini! Haydi, durma!"

Perets'in gözlerindeki gülümseme şaşkınlığa dönüştü, ama ağzı gülümsemeyi sürdürüyordu.

"Ne oluyor?

— Çıkar şapkanı, söylediğimi duymadın mı yoksa?

— Peki, çıkaralım."

Elimle perçemini geriye ittim, ne de olsa telaşlanmış bulunan yüzüne gözlerimi diktim, baktım, baktım.

"Haa! Tamam, şapkanı giyebilirsin!" dedim.

Perets öyle kalakaldı, şaşkın gözlerini benden ayırmadı, ama ben yakmış olduğum sigaramdan birkaç soluk çektim, sonra döndüm, marangoz işliğine doğru yürüdüm.

O zamanlar, eğitbilimsel görevlerimin bütün davranışlarıma egemen olması, yaptığım her harekette, dış görünüşümün en ince ayrıntısında, hatta belimdeki kemerin sönük pırıltısında bile etkinliği sürdürmesi gerektiğine inanıyordum. Bu çocukların beni sevmesini sağlamalıydım çünkü. Çabalarımın anlamını çok iyi anlamalı, benim duygularımı paylaşmalı, yüreklerinde karşı durulmaz bir duygudaşlık, anlayış beslemeli, ama öte yanda onların bu duygularına metelik vermediğimi, sözlerimden, hareketlerimden alınmalarını, bana sövmelerini, diş bilemelerini hiç mi hiç umursamadığımı da iyice bilmeliydiler.

Marangozlar işlerini bitirmek üzereydiler, Borovoy'sa iyi bezir yağıyla kötü bezir yağı arasındaki ayrılıklar konusunda bana içtenlikli bir nutuk çekiyordu. Bu yeni sorun beni öylesine ilgilendirdi ki, birinin arkamdan kolumu dürttüğünü fark etmedim bile. Bir dürtme daha oldu, döndüm baktım, Perets bana bakıyor.

"Evet?

— Bak ne diyeceğim, neden bana öyle baktın, ha?

— Hiç önemli değil canım, öyle baktım işte... Bak Borovoy, hangi yağ iyiyse onu alalım, tamam mı!"

Borovoy, büyük bir neşe içinde hangi yağın uygun olduğu konusundaki söylevini sürdürdü. Perets, onun konuşmasını bitirmesini

bekliyor, bu arada marangozu öfkeli gözlerle süzüyordu. Sonunda Borovoy takım kutusunu gürültüyle kaldırdı, çan kulesine doğru yürümeye başladık. Perets yanımızda yürüyor, üst dudağını ısırıp duruyordu. Borovoy köye yollandı, ben de ellerimi ardımda kavuşturdum, Perets'e döndüm:

"Ne istiyorsun? dedim.

— Neden bana baktın, cevap ver!

— Senin soyadın Perets mi?

— Hıı!

— Adın da Stepan, ha?

— Nerden biliyorsun?

— Sverdlovsk'lu değil misin sen?

— Eee, ne olmuş? Nerden biliyorsun oralı olduğumu?

— Ben her şeyi bilirim. Çaldığını, ev bastığını da biliyorum, yalnız aptal mı, akıllı mı olduğunu bilmiyordum.

— Eee?

— Sigaralarla ilgili sorun son derece aptalcaydı, çook, çok aptalca bir soruydu! Bundan daha büyük bir ahmaklık düşünemiyorum! Seni üzdümse özür dilerim!"

Alacakaranlıkta bile Perets'in kıpkırmızı kesildiğini, şakaklarındaki damarlarda kanın tokmak tokmak alçalıp yükseldiğini ve çocuğu birden sıcak bastığını görebiliyordum. Ne yapacağını bilmez bir tavırla bir adım geriledi, gözlerini yere indirdi.

"Zarar yok, özür dilemenize gerek yok! İyi! Ama neden sorum aptalcaydı?

— Bunu bilmeyecek ne var? Biliyorsun ki işim başımdan aşkın, kasabaya inip sigara alacak zamanım yok. Sen bunu biliyorsun. Zamanımın olmamasının nedeniyse, Sovyet hükümetinin bana sizin yaşamlarınızı daha iyi ve daha mutlu kılmak görevini vermiş olması... *Sizin* yaşamınızı, anlıyor musun? Belki de anlamıyorsun! Boş ver, haydi yatıp uyuyalım!

— Anlıyorum," dedi Perets boğuk bir sesle. Pabucunun ucuyla toprağı eşelemekteydi.

"Demek anlıyorsun, ha?

Azarlayıcı bir tavırla gözlerine, tam gözbebeklerinin ortasına baktım. Düşüncem ve istemim, o gözbebeklerine girmek için zorlanıyorlardı. Perets başını öne eğdi.

"Anlıyorsun, tembel adam, anlıyorsun, ama gene de Sovyet Hükümetine atıp tutuyorsun. Aptalsın sen, aptal, kusursuz bir aptal!"

Döndüm, Öncüler Salonuna doğru yürümeye başladım. Perets kolunu uzattı, yolumu kesti.

"Pekâlâ, tamam, diyelim ki ben aptalım! N'olacak?

— İşte, yüzüne bir bakayım dedim ben de. Gerçekten aptal mısın, değil misin anlamak istedim.

— Anladın mı peki?

— Anladım.

— Eee?

— Git aynaya bak."

Perets'in duygusal tepkilerini daha fazla umursamadan eve yollandım.

Kuryaj'lı yüzlerle daha yakından tanıştıkça, bu yüzlerdeki bazı anlatımların değiştiğini görebilmeye başladım. Pek çoğu bana açık yürekli bir duygudaşlıkla bakıyorlardı, bunların yüzü, yalnız ve yalnız sokak çocuklarının suratlarında görülecek türden bir utanma ve içtenlikle karışık bir gülümsemeyle aydınlanıyordu. Çoğunun adını daha şimdiden öğrenmiştim, bazılarını seslerinden tanımaya bile başladım.

Küçük, kalkık burunlu, al yanaklı, gözlerinin çevresindeki kasları yüz yıllık kirlerin bile bastıramadığı bir canlılıkla oynayan Volodya Zoren, sık sık yoluma çıkıyordu. Onüç yaşındaydı, ellerini hep ardında birleştirir, az konuşur ama sürekli olarak gülümserdi. Siyah, kıvırcık kirpikli, ufak tefek, yakışıklı bir delikanlıydı. Kirpiklerini yavaşça kaldırır, siyah gözlerini göstermek için derinlerden bir yerlerden gelen bir ışığın girmesini sağlar, başını arkaya atar, hiçbir şey söylemez ve gülümserdi.

"Bir şey söylesene Zoren," diye takılırdım ona. "Nasıl bir sesin olduğunu merak ediyorum!"

Yüzü kızarır, sözümden incinmiş bir havayla döner, kaba bir fısıltıyla, "Şe-ee-ey..." derdi.

Volodya'nın kendisi gibi yakışıklı, yuvarlak yüzlü ve al yanaklı bir arkadaşı vardı, adı Mitka Nisinov'du. İyi huylu, içi dışı bir, kurnazlık nedir bilmez bir çocuktu Mitka. Eskiden, bu gibileri ya ayakkabıcı çırağı ya da meyhane garsonu yaparlardı. Ona bakar bakar, "Mitka, Mitka," diye düşünürdüm, "Seni ne yapacağız? Geçmişini silip yaşamını yeni baştan bir yola koyabilecek miyiz?"

Mitka da tıpkı Zoren gibi kızarır ve arkasını dönerdi; fısıltı falan da çıkmazdı ağzından. Dümdüz ve simsiyah kaşlarını çatar, dudaklarını kıpırdatırdı yalnızca. Ama Mitka'nın sesini *çok iyi* tanıyordum —derinden gelen bir alto'su, bir kadın sesi vardı— güpgüzel, iyi eğitilmiş ama aynı zamanda şımarık bir sesti bu; şarkı söyler gibi konuşan kadınların sesindeki iniş çıkışlar, bülbül sesindeki ani nota değişiklikleri okunurdu konuşmasında.

Mitka, bana Kuryaj'da oturanları anlatırken, bu sesi dinlemeye bayılırdım.

"Şurda koşanı görüyor musunuz? Allahın cezası, nereye yetişecek sanki? Volodya, bak, bak! Buryak bu! Ne? Buryak'ı tanımıyor musunuz? Bir oturuşta otuz bardak süt içer. Ahıra girdi, bak, süt içme saati şimdi herhalde! Ya şurdakine ne diyorsunuz? Şu yani, fare kılıklı olanı... Camdan bakıyor hani? Bir faredir o aslında! Öyle bir dalkavuktur ki bu... Onun gibi bir yağcı yeryüzünde yoktur, ha! Size de yağ çekmiştir kuşkusuz!

— Vanka Zayçenko bu," dedi Zoren ve hoşnutsuz bir tavırla başını çevirdi; birden kıpkırmızı kesilmişti.

Mitka, akıllı bir çocuktu, şeytan gibiydi, Zoren'in kıskançlığını dile getiren sözlerinden utanmıştı, bakışlarıyla arkadaşının düşüncesiz sözlerinden ötürü özür diliyor gibiydi.

"Aaa, Vanka'ya laf yok, dedi. O başka!

— Nasıl başka?

— Bak işte..."

Mitka, ayak başparmağıyla yerde bir şeyler çizmeye başladı.

"Anlatsana, dedim.

— Anlatacak bir şey yok ki! Vanka Topluluğa gelir gelmez kendi arkadaş kümesini oluşturdu, öyle değil mi Volodya? Gerçi, onlar da dayak yiyorlar, ama gene de onlar başka işte."

Nisinov'un derin felsefesini "bizim bilgelerin adını bile duymadıkları bu bilgeliği" çok iyi anlıyordum.

Burada, bir yığın renkli tip vardı, kimi yakışıklı, kimi öyle ahım şahım olmayan, kendine özgü bir yol tutarak "başka" nitelemesini alamamış bir yığın çocuk. Somurtuk, bitkin ve henüz düşmansı bakışlardan arınmamış yüzler arasında, yaşamın, başka birinin çizdiği çizgi boyunca sürükleyip götürdüğü çocuklar görmeye başladım; gördüğüm bu yüzlerin sayısı giderek artıyordu. Eskiden bu durum, başkasına bağımlı yaşantı diye anılan bu olgu, çok doğal karşılanıyordu.

Zoren, Nisinov, saçı başı dağınık, cin gibi akıllı Sobçenko, üzgülü ve ciddi görünümlü Vasya Gardinov, esmer tenli karınca incitmez huylu Khrabrenko, gülümseyen dudaklarından mırıltılar döktüre döktüre kaşlarını çata büke çevremde dolanıyor, ama bir türlü iyice yanıma yaklaşamıyorlardı. Vanka Zayçenko'yla arkadaşları gibi olmaya can atıyor, onların yeni bir yaşantıya, önlerinde açılan yeni yola büyük bir gözüpeklikle atılmalarını istekli, özlemli bakışlarla izliyor, kendileriyse beklemekten başka bir şey yapamıyorlardı.

Herkes beklemekteydi. Bu durum, apaçık ortadaydı. Bekliyorlardı. Onların gözünde son derece gizemli, tinsel bir dünyadan gelmiş, anlaşılması olanaksız, tanımsız bir çekiciliğe bürünmüş kişileri, Gorki'lileri bekliyorlardı. Geçmekte olan her saat, başlarına gelecek felaket ya da sevinç anını biraz daha yaklaştırmaktaydı. Günler, kızlara bile güneşin her doğuşunda yeni bir dünya, yeni bir sevinç getiriyordu. Olga Lapova, müfrezesini kurmuştu bile — altıncı müfrezeydi bu ve ağzına dek enerjiyle doluydu. Müfrezenin kızları yatakhanelerinde harıl harıl çalışıyor, onu onarıyor, bunu yıkıyor, beyazları kireç kaymağına yatırıyor, hatta, akşam olunca işlerin üstüne oturup bir güzel türkü bile söylüyorlardı. Durmadan oradan oraya koşturmakta, harıl harıl bir şeyler yapmakta olan Gulyaeva, buruşuk, sağı solu sarkık buluzunu benden gizlemeye çabalıyordu. Kudlati, her akşam kızlar yatakhanesine damlıyor, kendi kendine yüklediği onları koruma işini yürütüyordu. Ne yazık ki, bu güzel altıncı müfreze, etkinlik alanında bu denli ileri gitmenin Kuryaj geleneklerini tümden hiçe saymak olacağı ve böyle bir bombanın patlamasının yaratabileceği yıkıntılar altında kalmak korkusuyla tarlada çalışmaya gitmiyordu.

Korotkov da beklemekteydi. Bu çocuk, Kuryaj geleneğinin eksenini oluşturmaktaydı. Eşsiz bir diplomattı. Yaptığı işte, söylediği sözde, bulunduğu bir davranışta her zaman için haklı çıkmasını bilirdi. O da herkes gibi davranıyordu, suç onda mıydı, hayır — yalnızca işe gitmiyordu, o kadar. Ama öncü müfreze ona ateş püskürüyordu; ondan düpedüz nefret ediyorlar, Korotkov'un, Kuryaj'ın başdüşmanı olduğuna kesinlikle inanıyorlardı.

Daha sonra, Volokhov, Gorkovski ve Jorka Volkov'un, küçük bir söylev aracılığıyla bu duruma bir son vermeye kalkıştıklarını öğrendim. Gölün kıyısında Korotkov'la bir görüşme düzenlemişler ve kendisine Topluluktan çıkmasını, başını alıp dilediği yere gitmesini önermişler. Ancak Korotkov bu öneriyi geri çevirerek şöyle demiş:

"Şimdilik gitmeme gerek yok. Olduğum yerde kalacağım."

Toplantı bu söz üzerine sona ermiş. Korotkov benimle hiçbir şey konuşmadı, ağzını açıp bir şey söylemedi, benim kişiliğime ilgi duyduğunu, beni umursadığını belirten hiçbir davranışta da bulunmadı. Yolda rastlaştığımızda açık renkli güzel şapkasını çelebice kaldırır, nazik bariton sesiyle, "İyi günler Müdür Yoldaş!" diye selamlardı beni.

İnce bir fırçayla özenle boyanmış gibi duran koyu elâ gözlerini kibarca bana çevirir, bakışlarıyla tam tamına şu sözleri söylerdi: "Kimse kimsenin işine karışmasın, anlaşıldı mı, siz kendi işinize bakın, ben kendi işime. Saygılar Müdür Yoldaş!"

Ama Perets'le konuştuğum akşamın ertesi, kahvaltı saatinde mutfak penceresinin önünde beni buldu Korotkov; o sırada birine bir şeyler söylemekteydim, saygıyla kenara çekildi, bekledi, sonra birden benimle konuşmaya başladı:

"Bağışlayın Müdür Yoldaş, bir şey sormak istiyorum, Gorki Topluluğunda hapishane var mı acaba?"

Sorusunu, aynı ciddilikle, "Hayır yok," diye yanıtladım.

Sergide tablo seyreder gibi bana baktı, sonra soğukkanlı bir tavırla konuşmasını sürdürdü:

"Ama çocukları hapsediyormuşsunuz diyorlar?

— Senin kaygılanmana gerek yok," diye yanıtladım onu bu kez. "Ben yalnızca dostlarımı hapsederim."

Ve yüzündeki kurnaz mimikleri görmezden gelerek döndüm, oradan uzaklaştım.

*

Mayısın onbeşinde, bir telgraf aldım:

"Hepimiz yarın trenle hareket ediyoruz. Lapot."

Akşam yemeğinde telgrafı herkese okudum ve şu sözleri ekledim:

"Öbür gün yoldaşlarımızı karşılayacağız. Onların dostça karşılanmasını istiyorum. Bunu bütün kalbimle diliyorum. Çünkü biliyorsunuz, bundan böyle onlarla birlikte yaşayacağız, birlikte çalışacağız."

Kızlar, fırtına öncesinde derin bir suskunluğa bürünen kuşlar gibi birden büyük bir sessizliğe gömüldüler. Birkaç çocuk, yan gözle birbirine baktı; bazı yüzlerde ağızlar açıldı ve bir saniye böylece açık kaldı.

Pencerenin yanındaki köşede, çeresinde sıra yerine sandalyeler bulunan masada oturan Korotkov'la arkadaşları ansızın olağandışı bir neşe yaymaya başladılar; herkes kahkahalarla gülüyordu, anlaşılan birbirlerine şakalar yapıyor, benim sözlerimle dalga geçiyorlardı.

O gece, Öncü Müfreze, Gorki'lilerin karşılanmasıyla ilgili ayrıntıların görüşüldüğü bir toplantı düzenledi. Gençlik Kolunun çekirdeğini oluşturan üyelerin önerdiği her nokta ayrıntılarıyla tartışıldı. Kudlati'nin eli her zamankinden daha sık başının ardına uzandı bu süre içinde.

"Biliyor musunuz, çocukların buraya geleceğini düşündükçe utanıyorum."

O anda kapı ansınız yavaşça açıldı ve Jorka Volkov kapının aralığından kendisini zar zor içeri attı. Masaya tutundu, sıraya yığıldı, şişmiş ve morarmış bir et yığınının bir kıyısında garip bir çizgi gibi duran tek gözüyle bize baktı.

"Ne oldu?

— Bana sopa çektiler, diye fısıldadı Jorka.

— Kim?

— Kim bilir kim! Köylüler işte. İstasyondan geliyordum. Dört yol ağzında karşıma çıktılar ve benzettiler.

— Dur bir dakika!" atıldı Volokhov. "Dövdüler de ne demek! Dövmek kolay mıymış! Biz onlara günlerini gösteririz! Anlatsana, ne oldu? Neden kavga çıktı, durup dururken vurmadılar ya?

— Pek bir şey olmadı," diye yanıtladı onu Jorka hüzünlü ve acınası yüzüyle. "İçlerinden biri, 'Gençlik Kolundan bu,' dedi ve salladı çeneme yumruğu.

— Sen ne yaptın peki?

— Ben de aynı şekilde karşılık verdim elbet. Ama onlar dört kişiydi.

— Kaçamadın mı? diye sordu Volokhov.

— Hayır, kaçamadım, diye yanıtladı Jorka.

— Ne yaptın peki?

— Görmüyor musun? Hâlâ dört yol ağzındayım işte!"

Çocuklar birer Ukraynalı kahkahası savurdular, ama Volokhov, dostunun acılı gülümsemesine azarlamalı bir bakış baktı.

ÜÇ YÜZ YETMİŞ ÜÇ B

Ayın on yedisinde, sabah karanlığında, Harkov'dan otuz kilometre uzaklıkta bulunan Lubotin İstasyonuna Gorki'lileri karşılamaya gittim. Bakımsız ve pis platformda yol yorgunu köylüler bıkkın bıkkın bir aşağı bir yukarı yürüyor, üstü başı yağlı hamal ve makinistler, koca çizmelerini sürüye sürüye ordan oraya dolaşıyordu. Hava sıcaktı. Her şey, ruhuma giydirdiğim bayramlık ipeklilerin ona hiç de uygun düşmemesi için gizli bir çaba harcıyor gibiydi. Belki de bayramlık giysi değildi bunlar... Ne olacak, alt tarafı "kalkık kenarlı bir şapkayla asker kaputu." ... Büyük savaşın başladığı gündü bu. Heyula gibi yaşlı bir adam, bir hamal, kazayla bana bindirmiş de, yaptığı bu işten dolayı üzülmek şöyle dursun, bir insana çarptığının farkına bile varmamışsa ne olmuştu! Üç yüz yetmiş üç B sayılı trenin şu sıralarda nerede olduğu yolundaki soruma karşılık vermesi beklenen istasyon müdürü gerekli saygı ve ilgiyi göstermemişse, hatta, hiç de uygar bir davranış sergilememişse ne olmuştu! İşin alayında olan bu adamlar, üç yüz yetmiş üç B'nin benim en büyük gücümü temsil ettiğini, bu sayıların, Mareşal Koval'la Mareşal Lapot'un utkulu alayını simgelediğini, onların bu Lubotin tren istasyonlarının, bugün, Kuryaj'a yapacağım saldırının hareket noktasını oluşturacağını anlamazdan geliyorlardı! Bugün, uğrunda savaşa çıkacağım şeyin, —namussuzum— Austerlitz ya da başka bir yerde kazanılacak utkudan daha büyük ve daha önemli olduğunu nasıl anlatabilirdim bu insanlara? Napolyon'un

güneşi bile bugünkü utkumu gölgede bırakamazdı. Ona bakarsanız, Napolyon için savaşa çıkmak, benim savaşmamdan çok daha kolay olsa gerekti. Napolyon da benim gibi "toplumsal eğitim" yöntemleriyle çepeçevre sarılmış olsaydı ne yapardı, merak ediyordum doğrusu!

Kuryaj yönüne baka baka bir aşağı bir yukarı volta atarken düşmanın bugün tinsel zayıflık belirtileri gösterdiğini düşünmeye başladım.

Erken kalkmış olmama karşın, Toplulukta bir hareket görmüştüm. Pek çok kişi şu ya da bu nedenle Öncüler Salonunun pencereleri dibine toplanmış, birçok çocuk, kovaları sallaya sallaya o gizemli çeşmeye, tanrı musluğu gibi yerden fışkıran kaynağa yollanmıştı. Zoren'le Nisinov çan kulesinin kapısında duruyorlardı.

"Gorki'liler ne zaman geliyor? Bu sabah mı? diye sordu Mitka ciddi bir tavırla.

— Evet. Bakıyorum erken kalkmışsın.

— Hıı... Nedense uykum kaçtı. Rizhov'dan geliyorlardı, değil mi?

— Evet. Ama onları burda karşılayacaksınız.

— Gelmelerine çok var mı?

— Ancak yıkanırsınız işte."

Sözün burasında Zoren önerimi uygulamaya koymak üzere harekete geçti:

"Haydi, yürü Mitka!"

Goroviç'e, Kuryaj'lıları avluda sıraya dizmesini, bayrağı selamlayarak Gorki'lileri karşılamalarını sağlamasını ama hiçbir baskı yapmamasını, "yalnızca öneride bulunmasını" söyledim.

Sonunda, Lubotin istasyonunun gizemli derinliklerinden, bir yardımseverlik duygusu kendini gösterdi: İstasyon memuru bir zil çaldı. Sonra bu simgesel edimin gizini bana açıkladı:

"Üç yüz yetmiş üç B sinyal verdi. Yirmi dakika sonra burda olacak."

Ancak, hazırlanmış olan karşılama planı beklenmedik bir biçimde bozuldu ve bu bozulma anından sonra her şey karıştı, çocuksu bir sevinç ortalığı kasıp kavurdu: Üç yüz yetmiş üç B sayılı trenden önce bir banliyö treni istasyona girdi ve insanı yeniden dünyaya getiren görülmemiş güzellikte bir *Rabfak ırmağı* vagonlardan üzerime üzerime taştı. Be-

"Bunları beşinci müfrezeye sunacağım, dedi. Onları kontes gibi karşılayacağız.. Eee, benim gibi yaşlı bir delikanlı bu kadarcık bir çelebilik yapmalı, değil mi ya?"

Kalabalık arasında, altın sarısı saçları bilek kalınlığında iki yanında örülmüş, sevinç çığlıkları atmakta olan Oksana'yı gördüm, dingin gülümsemesi gene yüzüne yayılmış olan Rakhil'i gördüm. Bratçenko'yu gördüm: elinde kamçı varmış gibi elini kolunu sallıyor, öylesine bağırıp çağırıyordu:

"Yaşasın! Şu anda özgür bir Kazak'ım ben! Bugün Çapkın'ımı arabaya koşacağım!"

Tam bu sırada bağrış çağrış biri geldi:

"Siz daha uyuyun! Tren geleli yıl olmuş! On numaralı yolda!

— Olamaz!

— Olmuş bile! Onuncu yolda, inanmıyor musunuz! Yıllardır burda duruyor!"

Daha bu bilginin yarattığı şoktan kurtulamadan üçüncü yoldaki bir yük vagonunun altında Lapon cin yüzünü gördük; şiş göz kapakları arasından, alaylı bakışlarla bizleri süzüyordu.

"Şuraya bakın! diye haykırdı Karabanov. Şu vagonun altında solucan gibi kıvranan Lapot değilse bana da Karabanov demesinler."

Herkes onun üstüne hücum etti, ama Lapot vagonun altına çekildi:

"Sırayla bayım, sırayla! diye bağırdı. Sırayla gelin bakalım! Hem, boşuna heveslenmeyin, yalnızca Oksana'yla Rakhil'i öperim, gerinize birer toka yeter de artar bile!"

Karabanov Lapot'un ayağına yapıştı, onu vagonun altından çekti çıkardı; çıplak ayakları havada parıldıyordu.

"Tamam tamam, beni öpebilirsiniz, izin veriyorum!" dedi ve yere zıplayarak çilli yanağını uzattı.

Oksana'yla Rakhil öpme törenini gerçekleştirdiler, ötekiler vagonlara koştular.

Lapot elimi uzun uzun sıktı, yüzü içtenlikli, yalın bir sevinçle parıldıyordu; onda görmeye alışık olmadığım bir yüzdü bu.

"Yolculuk nasıl geçti?

— Panayıra gider gibi geldik işte, dedi Lapot. Yalnız Çapkın inatçılık

yani. Burada çok kalacak mıyız? Çocuklara hazır olmalarını söyledim. Burada uzun süre kalacaksak, elimizi yüzümüzü yıkayalım hiç değilse...

— Git bir sor bakalım!"

Lapot istasyona koştu, ben trene yollandım. Tren, kırkbeş vagondan oluşuyordu. Ardına dek açık kapılarından ve pencerelerinden, demet demet Gorki'li bana bakıyor, gülüyor, bağırıyor, şapkalarını sallıyorlardı. Gud, az ötedeki pencereden beline dek sarkmış, heyecanla gözlerini kırpıştırıyor ve mahmur mahmur mırıldanıyordu:

"Anton Semyonoviç, sevgili babamız, hayır, böyle söyleyebilir miyim? Evet! Buna izin var mı? Hayır! Buna izin yok.

— Merhaba Gud, ne söyleniyorsun öyle?

— Şu Allahın cezası Lapot yok mu! Ne dedi biliyor musunuz, boru sesinden önce vagonlardan çıkan olursa kafası uçurulacak dedi. Haydi, çabuk kumandayı siz alın, Lapot bizi mahvetti! Lapot başkan olur muymuş yani? Nasıl olur? Olamaz, değil mi?"

Hemen arkamda beliren Lapot, Gud'un nakaratına anında son verdi:

"Hele boru çalmadan trenden in de görelim bakalım! Hele bir in! Sizin gibi soytarılarla uğraşmaya bayıldığımı mı sanıyorsun? Haydi, in ne duruyorsun!

— Biz de inmeye can atmıyoruz herhalde, dedi Gud bu kez. Burda rahatım yerinde! Laf olsun diye söyledim işte.

— Hah şöyle, yola gel! diye yanıtladı onu Lapot. Bana Sinenki'yi gönder bakayım!"

Bir dakika sonra Sinenki'nin o güzel bebeksi yüzü Gud'un omuzunun ardında belirdi, mahmur bir şaşkınlık içinde gözlerini kırpıştırıp duruyordu, kırmızı bir yuvarlağı andıran ağzı bir karış açık kalmıştı.

"Anton Semyonoviç!

— Günaydın desene ulan şaşkın! Terbiyeni cebinde mi unuttun?" diye atıldı ordan Gud.

Ama Sinenki bana baktı kaldı, yüzü kızardı, utanmış bir tavırla mırıldandı:

"Anton Semyonoviç? Ama ne oluyor? Neredeyiz... Anton Semyonoviç? Olamaz...?"

Gözlerini oyuşturdu, ve birden Gud'a bağırmaya başladı

"Beni uyandırmaya söz vermiştin! Uyandırırım dedin! Sen ne biçim başkansın? Sen canavarsın be! Ne başkanı! Sen kendin kalktın ama! Bizi düşünen yok! Kuryaj'a geldik mi yani? Geldik mi? Burası Kuryaj mı şimdi?"

Lapot gülmeye başladı.

"Burası Kuryaj değil. Lubotin'deyiz. Haydi uyan, uyan da kalk borusunu çal."

Sinenki hemen ciddileşti, şimdi iyice uyanmıştı.

"Kalk borusu? Tamam!"

Bana gülümsedi, sevgi dolu bir yüz ve sesle, "Günaydın Anton Semyonoviç!" dedi. Sonra döndü, oturduğu yerden borusunu almaya uzandı.

İki saniye sonra elinde borazanıyla göründü; meleksi gülümsemesini bir kez daha gösterdi, eliyle dudaklarını kuruladığı ve gururla borazanı ağzına yerleştirdi. İstasyon, bizim o bildik kalk borusuyla çınladı.

Topluluk üyeleri vagonlardan atladılar, ve ben çocukların ellerini sıkmaya koyuldum. Lapot, vagonun tepesine çıkmış, azarlayan bakışlarla bize bakıyordu.

"Ne oluyorsunuz? Buraya birbirinizi okşamaya mı geldiniz? Ne zaman elinizi yüzünüzü yıkayıp vagonları temizlemeye başlayacaksınız? Yoksa vagonları böyle leş gibi bırakıp tabanları yağlayacağınızı mı düşünüyorsunuz? Gözüme bakın hele! Bakın, yoksa yuvanızı yaparım! Yeni kısa pantolonlarınızı giyin bakalım. Nöbetçi komutan nerde ha?"

Taranets anında yandaki platformda belirdi. Sırtında rengi solmuş buruşuk bir şorttan başka bir şey yoktu; kırmızı nöbetçi bandı, çıplak koluna dolanmıştı.

"Burda!

— Ne biçim nöbetçisin sen! diye gürledi Lapot. Hani su? Cevap ver. Burda ne kadar kalacağız? Cevap ver. Kahvaltı ne zaman hazır olacak? Cevap ver. Haydi konuş!"

Taranets vagonun tepesine çıktı, Lapot'un yanına gitti, her bir yanıtı parmağıyla sayarak, trenin burda kırk dakika kalacağını, şurdaki su deposunda yıkanılacağını, Fedorenko'nun kahvaltıyı hazırladığını ve diledikleri an yemeğe oturabilecelerini söyledi.

"Duydunuz mu? diye sordu herkese Lapot. Duydunuzsa neden burda dikilmiş aval aval bakıyorsunuz?"

Çocukların güneş yanığı bacakları Lubotin istasyonunun rayları üzerinde kıvılcımlar gibi uçuşmaya başladı, vagonların döşemeleri çalı süpürgeleriyle süpürüldü, Dört numaralı Karma müfreze, vagonları bir bir dolaşarak çöpleri topladı. Verşnev'le Osadçi, henüz uyanmamış olan Koval'ı son vagondan alarak altı okka yaptılar, alçak bir sinyal direğinin üzerine özenle yerleştirdiler.

Lapot direğin dibine Koval'in önüne çöktü, "beyefendi henüz uyanmadılar," dedi.

Koval kayarak direkten indi.

"Hah, uyandılar!" dedi Lapot.

"Bıktım senden pis Kırmızı!" dedi Koval doğduğuna pişman bir yüzle. Bana elini uzattı. "Bu adam dur durak bilmiyor," diye yakındı. "Bütün gece ordan oraya zıpladı durdu. Bir bakıyorsun vagonun tepesinde, bir bakıyorsun lokomotif'te, bir bakıyorsun domuz vagonunda — domuzlar hasta diye tutturdu gece yarısı. Şu son birkaç gündür Lapot'un yüzünden anamızdan emdiğimiz burnumuzdan geldi ha. Nerde yıkanıyoruz?

— Gel sana gösterelim!" dedi ordan Osadçi. "Gel bunu götürelim Kolka!"

Koval'ı gene karga tulumba su deposunun bulunduğu yere götürdüler.

"Buna yaranamazsın ki zaten, diyordu Lapot. Biliyor musunuz Anton Semyonoviç, Koval ömründe ilk kez bir hafta hiç uyanmadan uyudu!"

Yarım saat içinde bütün vagonlar temizlenmiş, ve pırıl pırıl lacivert kısa pantolon ve beyaz gömleklerini kuşanmış çocuklar kahvaltıya oturmuş bulunuyorlardı. Beni, yöneticiler vagonuna sürüklediler, orada, Maria İvanovna'mızdan —bu addaki güzel domuzumuzdan yapılma nefis sucuktan— birkaç dilim yedirdiler.

Aşağıdan, rayların üzerinden biri bağırıyordu:

"Lapot, istasyon memuru beş dakikaya kadar hareket edeceğimizi söylüyor."

Bu tanıdık sese doğru döndüm. Mark Scheinhaus'un iri gözleri beni

derinden selamladı; bu gözlerdeki koyu tutku dalgaları hâlâ eksilmemişti.

"Mark, günaydın! Nasıl oldu da seni daha önce görmedim?

— Bayrak nöbetindeydim, diye yanıtladı beni Mark'ın haşin sesi.

— Nasılsın bakalım, şimdi kendinden hoşnut musun, ha?"

Aşağıya eğildim, Mark da bana uzandı, gergin bir fısıltıyla, "Pek hoşnut değilim, Anton Semyonoviç," dedi. "Pek hoşnut değilim. Size ne yalan söyleyeyim.

— Yani?

— Yani, yol boyunca herkes türkü söyledi, hepsi de mutlu. Bense durmadan düşünüyorum, onlarla bir olup türkü çağıramıyorum. Böyle kişilik mi olurmuş?

— Ee, ne düşünüyorsun?

— Onlar korkmuyor işte, bense korkuyorum.

— Kendin için mi korkuyorsun?

— Yok yok, korkacak bir şeyim yok benim. Kendimi hiç mi hiç düşünmüyorum. Sizin için korkuyorum, herkes için korkuyorum, genel olarak korkuyorum. Çocuklar için yaşam çok güzeldi, Kuryaj'daysa pek güzel olacağa benzemiyor... Bunun sonu neye varacak, kim bilir.

— İyi ama bir savaşıma giriyor hepsi. Bu çok sevindirici bir şey, Mark, daha iyi bir yaşam için savaşım vermek çok hoş bir şeydir.

— Ben de onu diyorum ya: Bunların hepsi mutlu, mutlu ki türkü çağırabiliyorlar. Ben neden onlara katılamıyorum, neden ben hep düşünmek zorundayım?"

Sinenki, tam kulağımın dibinde, genel toplantı çağrısı yapıldığını belirten borazanı çaldı o sırada.

"Savaş borusu," dedim kendi kendime ve ötekilerle birlikte vagona girdim. Arkama baktım, Mark, çıplak ayaklarını kaldıra kaldıra kendi vagonuna koşuyordu. Bugün bu genç ya utkunun ne demek olduğunu anlar dedim kendi kendime ya da yenilginin.

Trenin düdüğü çaldı. Lapot geç kalmış birine gürledi. Tren hareket etti.

Kırk dakika sonra tren yavaşça Rizhov istasyonuna girdi ve üçüncü yolda durdu. Platformda, Ekaterina Grigoryevna, Lidoçka ve Gulvaeva'yı gördük, yüzlerinden sevinç pırıltıları saçılıyordu.

Koval yanıma geldi.

"Aylak aylak durmanın âlemi var mı? Vagonları boşaltsak ya?" dedi.

İstasyon müdürüne koştu. Vagonların boşaltılması için trenin birinci yola çekilmesi isteniyordu; ne var ki, treni çekecek lokomotif yoktu. Bizim lokomotif Harkov'a dönmüştü, bir yerlerden özel çekme lokomotifi gönderilecekti. Rizhov'a daha önce böyle bir tren gelmiş değildi, bu yüzden çekme lokomotifi yoktu.

Başlangıçta bu bilgi sessiz sakin algılandı. Ama aradan yarım saat, derken bir saat geçtikten sonra, trenin başında aylak durmaktan bıktık. Üstelik, güneş gökte yükseldikçe şamatayı artıran Çapkın da canımızı sıkmaya başlamıştı. Gece, vagonun yan duvarlarını paralamayı başarmış şimdi tahta parçalarına saldırıyordu. Birkaç görevli, bulunduğu vagonun önünde bir aşağı bir yukarı yürüyor, yağlı defterlere bir şeyler yazıp duruyorlardı. İstasyon müdürü, yarış pistindeymiş gibi hızlı hızlı platforma koşturuyor, çocukların vagonları boşaltmamalarını, trenden inmemelerini, yolcu, banliyö ya da yük trenlerinin vızır vızır işlediği raylar üzerinde dolaşmamalarını söylüyordu.

"Peki ama lokomotif ne zanan gelecek?" diye sorup duruyordu Tarenets müdüre.

Birden sinirlendi istasyon müdürü. "Sen ne biliyorsan ben de onu biliyorum," dedi. "Belki de yarın gelir, kim bilir.

— Ha, demek yarın gelecek! Öyleyse ben senden daha çok biliyorum!

— Ne demek daha çok?

— Ben senden daha çok biliyorum işte.

— Ne demek istiyorsun yani?

— Şunu demek istiyorum: Lokomotif bulunmazsa treni birinci yola kendimiz çekeriz."

İstasyon müdürü ellerini iki yana açtı, sabrının taştığını belirten bir hareket yaptı ve oradan ayrıldı. Bu kez bana asılmaya başladı Tarenets.

"Haydi biz çekelim, Anton Semyonoviç, çekeriz, göreceksiniz! Biliyorum, çekebiliriz. Vagonlar kolayca hareket ettirilebilir. yükün de

zararı yok. Vagon başına üç kişi düşer. Haydi, n'olur konuşun istasyon müdürüyle.

— Saçmalamayı bırak Taranets!"

Karabanov da kollarını iki yana açtı.

"Biri de kalkmış koca treni çekmekten söz ediyor! Ta işaret lambasına, direklere dek çekilmesi gerek bunun, az yol mu!"

Ama Taranets sözden anlamıyordu, çocukların çoğu da onun fikrini destekliyordu.

"Ne tartışıyoruz, dedi Lapot. İşbaşı borusunu çalalım, deneyelim. Ne kaybederiz? Çekersek, ne âlâ, çekemezsek geceyi trende geçiririz.

— İstasyon müdür ne olacak?" diye sordu Karabanov. Onun da gözleri parıldamaya başlamıştı.

"İstasyon müdürüymüş!" diye yanıtladı onu Lapot "İstasyon müdürünün de iki eli ve bir dili var. Bırak elini kolunu sallaya sallaya bağırsın! Neşeli olur.

— Hayır, dedim ben. Bunu yapamayız. Bir tren gelir, bize çarpar, ayıkla princin taşını!

— Bunu düşünmedik değil. Sinyali indirteceğiz.

— Hayır, bırakın deliliği çocuklar!"

Ama çocuklar etrafıma üşüşmüştü. Arkadakiler yan platformlara ve vagonların tepesine çıkmış, hep bir ağızdan beni razı etmeye çabalıyorlardı. Yalnızca bir şey için iznimi istiyorlardı: Treni iki metre çekmek.

"Yalnızca iki metrecik, o kadar. Sonra durdurucağız. Bundan ne çıkar sanki! İki metrecik, sen dur dersen duracağız."

Sonunda razı oldum. Sinenki bir kez daha borazanı öttürdü, bu kez işbaşı işaretini veriyordu. Her nasılsa herkes yapılacak işin ne olduğunu önceden biliyordu, hemen vagonların yanına dizildiler. Ön tarafta kızlar bağırışıyorlardı. Lapot platforma atladı ve şapkasını sallamaya başladı.

"Durun bir dakika! Durun bir dakika! diye bağırdı. İstasyon müdürünü çağıracağım, o benden çok bilir herhalde." İstasyon müdürü platforma koştu, saçını başını yoluyordu.

"Ne yapıyorsunuz? Siz ne yapıyorsunuz? diye bağırıyordu.

— Yalnızca iki metre! dedi Taranets.

— Hayır efendim! Olmaz! Olamaz! Böyle bir işe nasıl kalkarsınız?

— Yalnızca iki metre diyorum size! diye haykırdı Koval. Anlamıyor musunuz, iki metre?"

İstasyon müdürü şaşkın, boş gözlerle Koval'a baktı, sonra kollarını iki yana bıraktı. Vagonların yanlarına dizili çocuklar gülüyorlardı. Lapot şapkalı elini bir kez daha kaldırdı, bunun üzerine herkes tüm ağırlığıyla vagonlara eğildi, çıplak ayakları kumlara gömülüyordu; herkes dudakları ısırılmış durumda Lapot'a bakıyordu. Lapot şapkasını salladı, müdür de onun hareketine öykünürcesine farkında olmadan başını salladı ve ağzını açtı. Arkadan biri, "Haydaaa!" diye bağırdı.

Bir iki saniye kadar bu işin olmayacağını düşündüm; tren kımıltısız duruyordu, ama tekerleklere baktığımda yavaşça döndüklerini fark ettim, bir an sonra, trenin de hareket ettiğini gözlerimle görmekteydim. Ama Lapot bir şey söyledi ve adamları durdurdu. İstasyon müdürü bana baktı, kafasındaki kabak alanı eliyle sıvazladı, dişsiz bir ihtiyarın tatlı gülümsemesiyle güldü.

"Tamam, yürüyün... Yalnız dikkat edin kimseyi ezmeyin..."

Başını iki yana salladı sonra birden gülmeye başladı.

"Vay canına be! Vay bacaksızlar vay! Vay anasını! Tamam ulan! İtin canına yandığımın!

— Sinyali indirmeyecek miyiz?

— Siz onu düşünmeyin."

Lapot şapkasını bir kez daha kaldırdı, Taranets, "Hazır mısınız?" diye bağırdı.

Bir dakika sonra tren çok güçlü bir lokomotif tarafından çekiliyormuşçasına ilerlemekteydi. Çocukların vagonların yanında yalnızca yürümekte olduğu, ellerini de basamak demirlerine öylesine dokundurduğu sanılırdı. Birkaç çocuğun, gerektiğinde treni durdurmak üzere vagon freni başında bitiverdiği görüldü. Trenin, makasların bulunduğu yerden geçirilerek istasyonun öbür ucunda bulunan ikinci hatta götürülmesi, oradan da geri geri platforma itilmesi gerekiyordu. Tam tren platformu geride bırakarak ilerler, ben de savaş öncesinin sıcak havasından birkaç soluk alırken, birinin bana seslendiğini duydum:

"Yoldaş Makarenko!"

Şöyle bir bakındım, Bregel, Kalabuda ve Yoldaş Zoya'yı görmekte güçlük çekmedim. Kendisine büyük gelen bir boz paltonun içinde bir kule gibi yükselen Bregel, öylesine görkemli duruyordu ki, bana Büyük Katerina'mn heykelini anımsattı!

O da, duygularıma uygun düşen görkemli bir havayla kaidesinden bana sesleniyordu:

"Sizin öğrencileriniz bunlar mı Yoldaş Makarenko?"

Suçlu gözlerle Bregel'e baktım, ama bakmamla onun imparatoriçevari konuşmasının kulaklarımı okşaması bir oldu:

"Kopan bacakların her birinin hesabı sizden istenecektir!"

Bregel'in sesinde, bir imparatoriçeyi bile kıskandıracak çeliksi bir güç okunuyordu. Benzerliği biraz daha artırmak için, işaret parmağını, trenimizin tekerlerinden birine çevirmişti.

Çocukların çok dikkatli olduğu ve sonuçtan umutlu olduğum yolunda bir yanıt vermeye hazırlandığım sırada, Yoldaş Zoya beni uysallığa iten güdülerimi birden dizginlemek istercesine platformun kıyısına koştu, koca kafasını ağzından çıkan sözlere tempo tutturarak saçma sapan konuşmaya başladı:

"Yoldaş Makarenko'nun öğrencilerini çok sevdiğini söyler dururlar. Gelsinler de sevgiyi gözleriyle görsünler!"

Ağır bir cisim göğsümü baştan başa dolaştı, boğazıma tıkandı. Bir köpek de hırlayıp birinin gırtlağına atılmadan önce buna benzer bir duyguyu yaşasa gerektir. Belki aslında ben de hırlamışımdır, ama o anda son derece dingin ve kibar bir tavırla onu yanıtlıyormuşum gibi geldi bana:

"Ah, ne yazık ki size yanlış bilgi vermişler Yoldaş Zoya. Öylesine acımasız biriyimdir ki ben, sağduyuyu en büyük aşklara yeğ tutarım!"

Yoldaş Zoya'nın yeşil gözleri benim yanıtımı kin dolu bir bakışla karşıladı ama kadıncağız altta kalmayı gururuna yediremedi.

"Demek öyle, ha?" dedi adeta dişlerinin arasından konuşarak. "Sizin toplumsal eğitiminizin temeli sağduyu demek?"

Çocuklarıyla gurur duyan bir baba tavrıyla, "Elimizden geleni yapıyoruz, yoldaş Zoya" diye yanıtladım onu bu kez.

Yoldaş Zoya, platformdan üzerime atlayıverecekti belki o anda, ve belki de bu olay, benim eğitbilim karşıtı etkinliklerimin sonu olacaktı — ama tam bu sırada Kalabuda, tam bir işçiye yaraşır bir tavır içinde, yalın bir içtenlikle coşuverdi:

"Yahu bunlar koca treni götürüyorlar! Vay bacaksızlar! Bak Bregel, şu küçük canavara bak! Seni gidi maymun seni!"

Kalabuda bu sözleri söyleyerek birçok ana babadan yetim kalmış bir çocuk olan Vaska Aleksiyev'in yanına yaklaştı. Onunla biraz konuştu konuşmadı, bir baktık, daha öfkemiz soğumadan Kalabuda vagona yaslanmış treni itiyor... Katerina heykelinin taşsı görkemine bir göz attım, Yoldaş Zoya'yı çevreleyen öfke havasını bakışlarımla delip geçtim ve trene omuz vermeye koştum.

Yarım saat sonra atımız Çapkın harabeye döndürdüğü vagondan çıkarılmış, Anton Bratçenko, ardında bir toz bulutuyla Rizhov köpeklerinin harap sinirlerini bırakarak Kuryaj'a doğru dörtnala ilerlemeye başlamıştı.

Platformda, Osadçi başkanlığında bir karma müfreze bırakarak saflarımızı hızla küçük istasyon meydanına çektik. Bregel'le arkadaşları bir otomobile biniyorlardı. İpek kılıfından çıkarmadığımız ve yerini almak üzere vakur saflarımızın önünden geçmekte olan sancağımızı selamlamak üzere çınlayan borazanlarımızın ve gürleyen davullarımızın sesini duyunca suratlarının allak bullak oluşunu zevkle izledim. Ben de yerimi aldım. Koval buyruğunu verdi ve Gorki taburları istasyondan peşimize takılan bir yığın küçük çocuğun eşliğinde Kuryaj'a hareket etti. Bregel'in otomobili bize yetişti; kadın yanımdan geçerken, "Haydi, atla!" dedi. Şaşkın şaşkın omuz silktim, ellerimi yüreğime bastırarak yanıtladım onu.

Hava dingin ve sıcaktı. Yolumuzun üzerinde bir çayır ve küçük köprüyle aşılan dar bir ırmak vardı. Altışar altışar sıra olmuştuk. En önde altı borazancıyla sekiz davulcu yürüyordu; onların ardında nöbetçi komutan Taranets'le ben yan yana yürüyorduk, arkamızdaysa sancak tugayımız ilerlemekteydi. Sancağımız gene kılıfındaydı, pırıl pırıl tepesinden görünen yaldızlı püskülü Lapot'un başının üzerinde sallanıyordu. Lapot'un ardındaysa bembeyaz gömlekler gözleri kamaş-

tırıyor, çıplak ayakları uygun adım hareket ederken gençliğin verdiği çeviklikle ileri ileri atılıyordu. Mavi eteklikli kızlar dört sıra halinde ortada yürüyorlardı.

Bir ara sıradan çıktım, baktım, çocukların bedenleri ansızın daha çevik, daha esnek bir yapı kazanmış. O sırada engebeli kırlık alandan geçiyorduk, buna karşın kimse sırayı bozmuyordu, adımını şaşıran ya da kaçıran olursa anında uygun adıma dönüyordu. Şu anda yalnız ve yalnız davulların gümbürtüsü duyuluyor, tokmaklar, taa Kuryaj'ın duvarlarından yankıyormuş gibi gelen ve bütün dünyayı saran sesler çıkarıyorlardı. Davulların gümbürtüsü, bize bugünün anlamını unutturmuş değildi ama. Tersine, Kuryaj'a yaklaştıkça bandomuzun sesi daha canlı, daha keskin ve buyrukçu bir havaya büründü; buyruklarına yalnızca ayakların değil, yürek atışlarının da uymasını zorunlu kılıyordu sanki.

Taburlarımız Podvorki'ye girdi. İnsanlar, harap bahçe kapılarının ve derme çatma çitlerin ardında durmuş bize bakıyordu, öfkeli köpekler tasmalarının kayışlarına asılıp duruyorlardı; bir zamanlar manastırın hazinelerini koruyan köpeklerin torunlarıydı bunlar. Bu köyde, köpeklerin yanısıra insanlar da manastır zamanının zengin otlaklarında beslenmişlerdi. Bunların hepsi de, ruhların kurtarılması, hastalıkların iyileştirilmesi, Kutsal Bakirenin gözyaşları ve Cebrail Aleyhisselamın kanatlarından kopma tüyler karşılığı alınan kapiklerle büyümüşlerdi.

Podvorki'de her çeşit insan vardı: Eski rahipler, keşişler, kilise çömezleri, seyisler, manastır aşçıları, bahçıvanlar, ve fahişeler.

Bu köyden geçerken, çalılardan çatılmış çitlerin ardında toplaşanların aralarında fısıldaştığını duyuyor, düşmansı bakışlarını bize sapladıklarını görüyordum; bize yöneltilen düşünce, sözcük ve dileklerin neler olduğu konusunda da doğruya çok yakın varsayımlarda bulunabilirdim.

İşte burada, bu Podvorki sokaklarında, içinde bulunduğumuz dönemin çok küçük, minicik bir evresi olduğunu çok iyi bildiğim yürüyüşümüzün, aslında çok büyük bir tarihsel önem taşıdığını birden anlayıverdim. Kafamdaki Gorki Topluluğu kavramı, birden tüm dışsal biçimlerden ve eğitbilimsel renklendirmelerden soyunuverdi. Kolomak

kıyıları yoktu artık, eski Trepke topraklarındaki özenli binalar, iki yüz gül fidanı, briketten yapılma domuz ahırımız gerilerde kalmıştı. Eğitbilim sorunları denen şeyler, yapraklar gibi kurumuş ve yollara dökülmüştü. İnsandan, yeni değişik deneyimler yaşamış insanlardan ve yeryüzü yuvarlağının yüzeyinde yeni ve değişik bir alandan başka bir şey yoktu şu anda. İşte, birden bunları düşündüm ve topluluğumuzun küçük de olsa, son derece siyasal, son derece toplumsal bir görevi yerine getirmekte olduğunu anladım.

Podvorki sokaklarından geçmek, insanların, onların ilgilerinin, doymakbilmez bir örümcek ağı tuzağını andıran düzenlerinin, can çekişmekte olsa da, eskiye sıkı sıkıya tutunduğu bir düşman toprağından geçmek gibi bir şeydi.

Orada, ufukta henüz beliren manastır duvarlarının ardında, düşmansı fikirler ve önyargılar yığılmış bulunuyordu; aydınların duygusal ülkücülüğü, sıkıcı bayağı biçimcilikleri, kolayca akıveren gözyaşları ve memur takımının akıllara durgunluk veren bilgisizliği. Sonsuz bir çöp yığınından oluşan bu uçsuz bucaksız alan canlandı gözümün önünde; kaç yıldır yürümekteydik bu çöplü topraklarda, birkaç bin kilometreyi geride bırakmıştık kuşkusuz, ama gene de, kokuşmuş bir çöp yığını önümüzde uzanmaktaydı, sağımızda, solumuzda, dört bir yanımızda uzanmaktaydı. İşte, şimdi her türlü maddesel bağdan yoksun bırakılmış, ilişkileri kopmuş, kökleri, hısımları geçmişte kalmış olan küçük Gorki Topluluğunu göze çok küçük gösteren, minicik kılan da buydu işte. Trepke sonsuza dek terk edilmişti, Kuryaj'sa henüz fethedilmiş değildi.

Davulcu safları bayırın dibine vardılar. Manastır kapısı artık görünüyordu. Gorki şortu giymiş olan Vanya Zayçenko kapıdan birden fırladı, bir an için olduğu yerde kakıldı kaldı, sonra ok gibi fırlayarak bize doğru koşmaya başladı. Gene bir şey oldu dedim içimden, yüreğim ağzıma geldi, ama Vanya benim önümde rap diye durdu ve tek parmağıyla yanaklarındaki yaşları silerek "Anton Semyonoviç," diye yakardı, "Sizinle yürümeme izin verin! Orada durmak istemiyorum!

— Gel bakalım!" diye yanıtladım onu.

Vanya başını arkaya attı, yanımda uygun adım yürümeye başladı.

Sonra gözlerini benim dalgın ama ciddi bakışlarıma çevirdi, bir damla gözyaşını daha kuruladı ve sırtından bir yük kalkmış gibi rahat bir soluk alarak içtenlikle gülümsedi.

Tüneli andıran çan kulesi kapısında davullar kulakları sağır edercesine gümbürdedi. Kuryaj'lı kitle birkaç sıra halinde dizilmişti, Goroviç, önlerinde kımıltısız duruyordu, eli başında, selam durumundaydı.

HOPAK

Gorki taburlarıyla Kuryaj kalabalığı, birbirlerinden yedi sekiz metre uzaklıkta karşı karşıya dizildiler. Pyotr İvanoviç'in alel acele bir araya getirdiği Kuryaj'lı safları, elbet pek düzenli değildi. Bizim tabur durur durmaz bu saflar dağıldı, kilise kapılarının ardına taştı, çevremizi saracak hatta kuşatacak gibi yayıldı.

Ne Kuryaj'lılarda çıt vardı ne de Gorki'lilerde. Birinciler düpedüz şaşkınlıktan, ikincilerse bayrak karşısında selam durmanın gerektirdiği disiplin duygusuyla susuyorlardı. O ana dek Kuryaj'lılar Topluluk üyelerinden yalnızca öncü müfreze görevlilerini görmüşlerdi; bunlar iş giysilerini gece gündüz sırtlarından çıkaramayan, bitkin, toz toprak içinde ve de yıkanıp paklanmamış Gorki'lilerdi. Şimdiyse, ciddi, dingin yüzlü delikanlılardan oluşan taburları, parıl parıl parlayan kemer tokalarını ve güneş yanığı bacakların tepesinde büsbütün güzel duran yakışıklı kısa pantolonları görmekteydiler.

Kuryaj'lıların yüzlerindeki anlatımın altında yatan önemi yakalayıp bilincime iyice yerleştirmek üzere kısacık bir an için vargücümle yoğun bir çaba harcadım, ama bu işi başaramadım. Bu kalabalık, Kuryaj'daki ilk günümde gördüğüm kasvetli, şekilsiz kalabalık değildi artık. Gözlerim bir kümeden ötekine gezindikçe bazıları hiç de beklenmedik canlılıkta, diri yüzler görüyordu. İçlerinde pek azı umursamasız, rengini belli etmeyen anlatıma bürünmüştü. Küçüklerden çoğu, çoktandır istedikleri bir oyuncağın, kıskançlık doğurmayacak ya da böbürlenme isteği uyandırmayacak denli değerli ve kusursuz bir oyuncağın yakınına gelmiş gibi coşkulu bir hevesle kaynıyorlardı. Nisinov'la Zoren kollarını birbirlerine dolamış orada dikiliyorlar, Gorki'lilere bakıyorlardı; başlarını

birbirlerine doğru kaykıltmışlardı, bir şeyi düşler gibi duruyorlardı; bu büyüleyici saflarda yerlerini alacakları ve kendileri gibi yabancılar tarafından hayranlıkla izlenecekleri günü düşlüyorlardı belki de. Ne yapacağını bilemeyen kasların beklenmedik etkisini dile getiren ciddi bir dalgınlığa bürünmüş yüzler, şiddetli coşkuları dile getirmeye hazır yüzlerdi — nitekim hemen bazı bilgileri dile getirmeye gönüllü oldukları anlaşıldı; bu yüzlerde bir anda onaylama, hoşnutluk, kuşku ve kıskançlık beliriyordu. Önceden hazırlanmış alaycı yüzler, sinsi, tersleyici anlatımlarsa giderek erimekteydi. Bu türden yüzlerin sahipleri, daha uzaktan bizim trampetlerin sesini duyduklarında, ellerini ceplerine daldırmış, büyük burunlu ve efe havalarına bürünmüşlerdi. Bunların çoğu, ilk Gorki'lilerin —Fedorenko, Korito ve Neçitaylo'nun— kabarık göğüsleri ve şiş pazuları tarafından anında fethedilmiş, efe havaları onlarınkinin karşısında sönüvermişti. Gerisi, daha sonra bu yüz yirmi şampiyona küstahlığın ve efeliğin sökmeyeceğini anladıklarında rahatsız olmaya başladılar. En küçükleri olan Vanka Sinenki'yse, borazanını dizine indirmiş en önde duruyordu. Gözlerinden saçılan korkusuzluk kıvılcımları onun dünkü sokak serserisi değil de, kral babasının kendisine cömertçe verdiği, yere kök salmış gibi duran maiyetini ardına dizmiş bir gezgin prenscik olduğunu belirtiyor gibiydi.

Bu suskun bakışma yalnızca birkaç saniye sürdü. İki küme arasındaki yedi metrelik uzaklığı bir darbede yok etmek ve bu karşılıklı incelemeye bir anda son vermek zorundaydım.

"Yoldaşlar!" diye haykırdım. "Şu andan başlamak üzere, hepimiz yani dörtyüz kişi, Gorki Çalışma Topluluğu diye anılacak olan tek bir Topluluğuz. Hiçbiriniz, kendinizi birer Gorki'li olarak görmeniz gerektiğini unutmayın! Bir başka Gorki'liyi en yakın yoldaş ve en candan dost olarak kabul edeceksiniz, birbirinizi her alanda savunacak, birbirinize saygı göstereceksiniz, yardıma gereksinmesi olana yardım edecek, yanlış yapanı düzelteceksiniz! Bunları bir an olsun unutmayacaksınız. Disiplinimiz çok sıkıcı olacaktır. Disipline gereksinmemiz var, çünkü görevimiz güç, yapacak şeyimiz çok. Bu işleri disiplinsiz yapamayız."

Karşımızdaki güçlükleri anlatarak sürdürdüm konuşmamı; zengin olmamız gerektiğini söyledim onlara, okuyup öğrenmemiz gerektiğini

söyledim. Kendimiz için ve geleceğin Gorki'lileri için bir yol çizmemiz gerektiğini anlattım.

Kuryaj'lıların sözlerimi beklenmedik bir dikkatle dinlemeleri beni şaşırttı. Söylediklerime pek kulak asmaz görünenler, Gorki'lilerdi bu kez; bunun nedeni, sözlerimin onlara yeni bir şey iletmemiş olması, bu kavramların onların varlıklarının dokusu içinde zaten kök salmış bulunması olsa gerekti.

Ama nasıl olmuştu da, daha onbeş gün önce bu aynı Kuryaj'lılar, benden gelen çok daha tutkulu ve inandırıcı yaklaşımlara kulak tıkamışlardı? Şu eğitbilim denen şey, amma da güç bir bilimdi! Kuşkusuz, şimdi beni dinlemelerinin nedeni ardımda kapı gibi Gorki ordularının bulunması ya da sağ kanatta yükselmiş olan flamamızın kımıltısız ve ciddi bir tavırla onlara bakması değildi! İlgililerinin nedeni bu olamazdı kuşkusuz — çünkü bu türden bir açıklama, eğitbilimin tüm aksiyom ve teoremlerine ters düşerdi!

Konuşmamın sonunda, Gorki Topluluğunun yarım saat sonra bir genel toplantı yapmak üzere hazır bulunmasını, aradaki yarım saatlik süreyi birbirleriyle tanışıp el sıkışarak değerlendirebileceklerini ve toplantıya birlikte gelmelerini söyledim. Şimdiyse, kendimize özgü bildik yöntemle sancağımızı binaya taşıyacaktık.

"Rahat!"

Gorki'lilerin Kuryaj'lılara yaklaşacağı ve herkesle el sıkışacağı yolundaki beklentilerim gerçekleşmedi. Sıradan birer geyik yavrusu gibi fırladılar ve balıklama yatakhanelere, kiliseye ve işliklere daldılar. Bu ilgi yokluğundan hiç de alınmayan Kuryaj'lılar da peşlerinden gitti. Yalnız Korotkov adamlarının arasında dikiliyordu, onlarla bir şeyler konuşuyor gibiydi. Bregel'le Yoldaş Zoya kilise duvarının yanındaki yatır taşlarına ilişmişlerdi. Yanlarına gittim.

"Senin çocuklar iki dirhem bir çekirdek, dedi Bregel.

— Yatakhaneler hazır mı peki? diye sordu Yoldaş Zoya.

— Yatakhane olmasa da olur," diye yanıtladım onu ve hemen döndüm, dikkatimi bir başka görüngüye çevirdim.

Domuz sürümüz, Stupitsin'in müfrezesinin üyeleri eşliğinde, yavaş, düşünceli adımlarla manastır kapısından girmekteydi o anda. Domuzlar üç küme halinde ilerlemekteydi. Önde analar, daha sonra yavrular, en

arkada da baba domuzlar yürümekteydi. Volokhov yanında vekilleri olduğu halde ve de ağzını kulaklarına vardıra vardıra onları karşılamaya gitti; Kudlati'yse, aynı addaki devlet adamının o ünlü ültimatomunun anısına Chamberlain adını verdiğimiz hepimizin sevgilisi beş aylık domuzumuzun kulağının ardını sevecen bir okşamayla kaşımaya başlamıştı bile.

Sürü, tam domuzlar için özel olarak hazırlanmış barakalara sokulmuştu ki, çok hararetli bir tartışmaya dalmış olan Stupitsin, Şere ve Kalabuda konuşa konuşa kapıdan girdi. Kalabuda bir kolunu sözlerine eşlik etmek üzere sallıyor, ötekiyleyse, domuz yavrularının en küçük ve en pespembesini bağrına basıyordu.

"Şunların domuzlarına bakın!" dedi Kalabuda yanımıza gelirken. "İnsanları da domuzlarının yarısı kadar iyiyse karada ölüm yok demektir!"

Bregel, oturduğu mezar taşından kalktı ve iğneleyici bir tavırla:

"Herhalde Yoldaş Makarenko önce insanları düşünüyordur, dedi.

— Sanmam, diye yanıtladı onu Yoldaş Zoya. Baksanıza, domuzların yeri hazır bile, çocuklara gelince, 'yatakhane olmasa da olur'muş.

— Zoya'nın sözleri çok yerinde," diye atıldı hemen Bregel. Fırsatı kaçıracağım diye ödü patlamıştı. "Bakalım bu konuda Makarenko Yoldaş ne diyecek — Eğitbilimci Makarenko'nun görüşünü merak ediyorum elbet, domuz çobanı Makarenko'nunkini değil."

Bu sözlerdeki apaçık düşmanlık karşısında afallamıştım, ama ona laf yetiştirip de böylesine güzel bir günü berbat etmek istemiyordum.

Kalabuda'ya döndüm, "İzin verirseniz bu iki yetkiliye —deyiş yerindeyse— toplu olarak yanıt vereceğim, dedim.

— Rica ederim, buyur!

— Bakın, Topluluk üyeleri efendi, domuzlarsa onların işçileridir burada.

— Siz hangi kümeden oluyorsunuz peki?" diye sordu Bregel. Ama başını kaldırıp yüzüme bakmıyordu.

"Ben biraz efendilerden sayılsam gerekir.

— Ama size yatak odası hazırlanmış durumdadır herhalde.

— Bana da yatak olmasa olur."

soğuk, "Tamam, keselim bu konuşmayı, dedi. Yoldaş Makarenko her zaman böyle aşırı gider zaten."

Kalabuda bu sözler karşısında sesli sesli güldü.

"Ne var bunda? dedi. Haklı — neden aşırı gitmesin?"

İsteksiz isteksiz gülümsedim. Gülümsemem, Zoya'nın bir kez daha bana çullanmasına yol açtı. "Yani size göre domuz semirtme yöntemlerini insanoğlunun eğitilmesi yöntemlerine örnek olarak kabul etmek akıllıca bir iş mi sayılıyor?" dedi.

Yoldaş Zoya öfkesinin motorunu çalıştırmaya başlamıştı, yuvalarından fırlamış gözleriyse saniyede yirmi bin dönüş hızıyla bedenimi deliyor gibi bakıyorlardı. Bayağı korktum. Bereket tam o sırada, heyecandan soluk soluğa kalmış, yüzü kıpkırmızı olmuş Sinenki, elinde borazanıyla koşarak yanıma geldi, hızlı hızlı cıvıldamaya başladı:

"Lapot diyor ki... şey, Koval diyor ki: 'Dur!' O öyle deyince Lapot kızdı, dedi ki: 'Ne diyorsam onu yapacaksın!' diyor. ... Sonra da diyor ki, 'Burda durup böyle göbeğine bakarsan...' Sonra çocuklar da... Yani... Yatakhaneleri görseniz... Vay anam vay! Çocuklar diyor ki, biz buna dayanamayız diyor... Koval da seninle görüşecekmiş.

— Çocukların ne dediğini anladım, Koval'ın ne dediğini de anladım, ama benden ne istiyorsun, onu anlamadım."

Sinenki bir an bocaladı.

"Sizden bir şey istemiyorum, ama Lapot diyor ki...

— Eee?

— Koval da diyor ki... Bu konuyu konuşalım diyor.

— Bak, Lapot tam tamına ne söyledi? Bu son derece önemli Yoldaş Sinenki."

Sinenki kendisine Yoldaş Sinenki denmesinden öylesine hoşlandı ki, sözlerimdeki anlamı kavrayamadı.

"Ha?

— Lapot ne dedi?

— Ha, evet! Dedi ki: 'Toplantı borusu çal.'

— İşte bana bunu söyleyecektin.

— Söyledim ya!"

Yoldaş Zoya, Sinenki'nin pembe yanaklarını baş parmağıyla işaret parmağı arasında sıktı, öyle ki dudakları gül rengi bir fiyonk oluş-

"Ne tatlı çocuk!"

Sinenki bir hareketle Zoya'nın sevecen ellerinden kurtuldu, yüzünü yamulttu, ağzını kolunun yeniyle sildi, ve kadına ters ters baktı.

"Çocukmuş! Şuna da bak! Ben size çocuk desem iyi mi olur! Ben çocuk falan değilim, görmedinizse görün! Ben bir Topluluk üyesiyim, anladınız mı!"

Kalabuda Sinenki'yi elindeki borazanıyla birlikte bir tutuşta kucağına aldı.

"Afferin sana, afferin! Vallahi aferin! Ama sen gene de minik bir domuzcuksun, bunu biliyorsun, değil mi!"

Sinenki kendisine yüklenen bu yeni rolü hemencecik kabullendi — Domuzcuk denmesine bir diyeceği yoktu. Zoya bu fırsatı da değerlendirdi:

"Burda en onur verici rütbe domuz anlaşılan.

— Yeter" dedi hemen Kalabuda ve Sinenki'yi yere indirdi.

Hararetli bir tartışma başladı başlayacaktı; neyse ki Koval, ardında da Lapot bize doğru yaklaşmaktaydılar.

Yetkililere karşı bir sakınganlık besleyen Koval, Bregel'in arkasından bana göz ediyor, benimle konuşmak üzere onlardan ayrılmamı bekliyordu. Ama Lapot'un yetki metki umursadığı yoktu.

"Bu Koval var ya, kendisine hazır edilmiş kuş tüyü yatak bulacağını umuyormuş burda. Benim için hiçbir şey fark etmez. Hem, beklemenin âlemi yok, bir an önce toplantıyı yapalım, bildirimizi okuyalım onlara."

Koval aslında metelik vermediği yetkililer — hele kadın yetkililer önünde konuşmak zorunda kaldığından pancar gibi kızardı, ama gene de kendini savunmak, diyeceğini demek zorundaydı:

"Ne kuş tüyü yatağı oğlum? bırak şimdi saçmalamayı! Ben şunu öğrenmek istiyorum: Bildirimize boyun eğmeleri için onları zorlayacak mıyız? Zorlayacaksak bu işi nasıl yapacağız? Onları nasıl ele alacağız — yakalarına mı yapıyacağız? Gömleklerinden mi tutacağız?"

Koval sinirli sinirli Bregel'e baktı bir an, oysa tehlike bir başka yerden alevleniyordu. Yoldaş Zoya telaşlanmıştı.

"Gömleklerinden mi tutacağız? diye yineledi Koval'ın sözlerini.

— Yani lafın gelişi," dedi Koval; bu arada yüzü biraz daha kızarmıştı. "Gömleklerinden bana ne yani, allahın cezaları! Yarın Kasaba Kuruluna gideceğim, beni gerisin geri köye göndermelerini isteyeceğim!

— Ama sen kendi ağzınla söyledin, 'Onları zorlayacağız' dedin. Ne demek istedin peki?"

Koval'ın kabaran öfkesi onda yetkili korkusu falan bırakmamıştı, ağzını açtı, gözünü yumdu, ne "kadın dedikodusu"na sövmediği kaldı, ne laf salatasına.

"Öküz altında buzağı arıyorsunuz ha! Biz buraya iş yapmaya mı geldik, kadın gibi dedikodu yapmaya mı? Gürleyin bakalım..."

Sonra döndü, manastırın tuğla duvarlarının son artıklarını tozlu çizmeleriyle ezerek, toprağa karıştıra karıştıra kiliseye doğru yollandı.

Lapot Zoya'ya döndü, çaresizlik anlatan bir hareketle kollarını iki yana açtı.

"Ben size söyleyeyim zorlamak ne demektir, dedi. Şu demektir — yani... Yani zorlamak demektir..."

Yoldaş Zoya birden ayağa fırladı, "İşte gördünüz mü! Gördünüz mü!" diye ünledi. Sonra Bregel'e döndü, "Şimdi ne diyeceksiniz bakalım?

— Sinenki, toplantı borusunu çal," dedim ben.

Sinenki, Kalabuda'nın elinden borazanını aldı, düdüğü kilise kubbelerinin üzerindeki haçlara doğru kaldırdı, ve vargücüyle kesik kesik birkaç nota çalarak sessizliği yırttı. Yoldaş Zoya ellerini kulaklarına yapıştırdı.

"Tanrım! Borazanlar! Komutanlar! Barakalar!

— Önerim yok! dedi Lapot ordan. Ne anlama geldiğini anlıyorsunuz ya, siz ona bakın!

— Bari çan çalsaydınız borazan yerine," diye karşı çıktı Bregel. Ama kimseyi incitmek istemiyor gibiydi.

"Hayır hayır! Çan olmaz! Çan dediğiniz nedir ki — hep aynı sesi verir. Bu duyduğunuz anlamlı bir müzikti, 'genel toplantıya gelin,' diyordu. Komutanlar Kurulu toplantısı için başka notalar çalarız; sonra yatma borumuz vardır... Sonra bir de alarm düdüğümüz var! Hem de ne alarm! Vanya burda olsaydı da bir alarm düdüğü çalsaydı, ölüler mezarlarından fırlardı, siz bile etekleriniz zil çala çala koşardınız inan olsun!

Ek binaların, kulübelerin, kilise duvarlarının ardından küme küme Topluluk üyesi çıkıverdi bir anda; ve toplantı yerine doğru ilerlemeye başladılar. Küçükler koşup koşup duruyor, ilgilerini çekecek çeşit çeşit şey buluyorlardı. Gorki'lilerle Kuryaj'lılar daha şimdiden birbirine karışmaktaydı, ve yer yer, öğretici nitelikte olduğu uzaktan anlaşılan konuşmalar yapılmaktaydı, ama Kuryaj'lıların büyük çoğunluğu kendilerini ayırıyorlardı.

Herkes serin ve boş kiliseye doluştu, ama Gorki'lilerin beyaz gömlekleri özellikle altarın yakınlarında göze çarpıyordu. Anlaşılan Gorki'liler her olasılığa karşı güçlerini bir arada tutma gereği duyan Taranets'in talimatıyla dağılmamış, ötekilerin arasına karışmamışlardı.

Gorki'lilerin sayısal zayıflığı acımasız bir biçimde kendini gösteriyordu; çünkü ikinci, üçüncü ve onuncu müfrezeler hayvanları yeni yerlerine yerleştirmekle meşguldüler ve *Rabfak* öğrencilerini saymazsak, ayrıca yirmi beş kişi de Osadçi'yle birlikte Rizhov istasyonunda bulunuyordu. Toplantıya katılan dörtyüz üye arasında bu durumda yalnızca elli Gorki'li vardı, Kuryaj'lı kızların göz yaşartan sevgi, heyecan ve öpücükleriyle karşılanan ve yatakhanelerinde Olga Lapova'nın büyük bir özenle hazırladığı yerlerine yerleştirilen Gorki kızları da bu sayının dışında kalıyordu.

Jorka Volkov, toplantıyı açmadan önce bana yavaşça şu sözleri fısıldadı:

"Paldır küldür dalalım mı?

— Paldır küldür dalalım!"

Jorka altar kürsüsüne çıktı ve dalgasına "bildiri" diye andığımız izlenceyi okumaya hazırlandı. Bu izlence, Gençlik Kurulumuzca alınmış kararları içermekteydi; Jorka, Volokhov, Kudlati, Jeveli ve Gorkovski'nin sonsuz kişisel yetenek ve zekâsıyla oluşturulan bu izlencede, geniş bir Rus bakış açısı, bir Yanki'ye özgü ince hesaplar, cömert bir tutam Gorki tuzu ve biberi, insan sevgisi, ve de bol ölçüde sevecen yoldaşça acımasızlık bulunmaktaydı.

Gorki Topluluğuna döndüğümde oradaki çalışma odasında yapılan toplantılarda tekrar tekrar gözden geçirilen, Koval ve Gençlik Kurulu

üyeleriyle tekrar tekrar tartışılan, düzeltilen, değiştirilen bu izlencenin kaleme alınmasında sayısız kişinin emeği geçmişti gerçi ama, "bildiri" o ana dek "gizli belge" işlemi gördü.

Jorka birkaç giriş sözü söyledi:

"Topluluk Üyesi Arkadaşlar! Oyalanacak vaktimiz yok! Hemen kolları sıvayacağız! Ama Allah kahretsin, nerden başlayacağımı bilemiyorum! En iyisi Gençlik Kurulunun aldığı kararları okuyayım size, nerden başlayacağımızı, işlerin nasıl yürüyeceğini görün. Şu anda çalışmıyorsunuz. Gençlik Kurulunuz yok, öncüleriniz yok, geberesiceler, pislik içinde yüzüyorsunuz! Size insan demeye bin tanık ister! Sizi hangi ışık altında göreceğiz, değerlendireceğiz? Böcek, bit, hamam böceği, pire ve her türden mikrobun karnını doyurduğu erzak deposusunuz siz, duydunuz mu!

— Bu bizim suçumuz mu?" dedi ordan biri.

Jorka hiç düşünmeden yanıtladı onu:

"Yok babamın suçu! Elbette sizin suçunuz! Birer asalak olmaya ne hakkınız var? Başkalarının sırtından geçinmeye, sızlanmaya, kötülük etmeye ne hakkınız var? Hiçbir hakkınız yok! Hiçbir hakkınız yok! İşte bu kadar! Şu pisliğe bakın! Böyle pislik içinde yaşamaya kimin hakkı var? Biz domuzlarımızı her hafta sabunla yıkıyoruz, görseniz, nasıl yıkıyoruz! Tek bir domuz da kalkıp karşı çıkmıyor yıkanmaya, tek bir domuz da çıkıp 'alın sabununuzu defolun burdan!' demiyor! Hayır efendim! Ne yapıyorlar, biliyor musunuz! Yerlere dek eğilip 'teşekkür ederiz,' diyorlar! Siz, aylardır sabun köpüğü görmemişsiniz be!

— Bize sabun veren olmadı ki!" dedi kalabalıktan biri sırıta sırıta.

Jorka'nın, *düşmanlarıyla gerçekleştirdiği gece görüşmesinin* izlerini taşıyan morarmış yuvarlak yüzü kararır gibi oldu ve adeta uzadı.

"Armut piş, ağzıma düş! Kim size sabun verecekmiş ha? Burada efendi *sizsiniz!* Neye gereksinmeniz olduğuna *siz kendiniz* karar vereceksiniz!

— Peki sizin efendiniz kim, Makarenko mu?" diye sordu biri ve hemen kalabalıkta gizlendi.

Başlar sesin geldiği yöne döndü, ancak o yörede de dönen başlardan

başka bir şey görünmedi; bu arada ortalarda birkaç yüz hoşnut hoşnuz sırıtmaktaydı.

Jorka yayvan yayvan güldü.

"Amma da cahilsiniz ha! Anton Semyonoviç'e güveniriz biz, ona inanırız, çünkü o bizden biridir, hepimiz birlikte çalışırız. Bu soruyu hanginiz sorduysa aptalın tekidir! Ama zarar yok, biz onun gibi cahil eşekleri bile adam ederiz. İşte bunun gibi asalaklar yalnızca sağına soluna bakınıp 'efendim nerde' diye aranmayı bilirler."

Salon birden kahkahayla gürledi. Jorka'nın ahmak suratı takınıp efendisini arayan bir zavallıya öykünmesi son derece gülünç olmuştu çünkü.

Jorka sözlerini sürdürdü.

"Ama siz, devletin size verdiği yiyecekle beslendiniz bugüne dek ve altınızdaki toprağı kirletmekten başka bir işe yaramadınız. Bir baykuşta ne kadar bilinç varsa, sizde de o kadar var işte!"

Huzursuz olmaya başlamıştım — bu Jorka biraz ileri gitmiyor muydu? Kuryaj'lılara biraz daha sevecen davranmak gerekmez miydi? Kafamda bu sorular dolaşırken, aynı doludizgin ses kulağımda çınladı:

"Bakalım *sizden* ne türden bir pislik dökülecek!"

Gülmesini tutmaya çabalayan ama bunu başaramayan çocukların alaylı "Hınk! Hınk!" sesleri dalgalandı salonda. Bunların yanı sıra, konuşmacının sözlerini onaylayan gülümsemeler görülüyordu.

Jorka ciddi bir nezaketle, "Görmek isterseniz, memnuniyetle, dedi. Tuvaletin yanına bir koltuk koyarım, oturur bakarsınız. Aslında bakmalısınız da. Daha tuvalet kullanmayı bile bilmiyorsunuz be! Büyük bir yetenek gerekmez bu iş için, ama gene de herkesin öğrenmesi gereken bir sanattır."

Kuryaj'lılar kızardı, ama gene de gülmelerini tutamadılar. Birbirlerinin üzerine kapanıp sarsıla sarsıla gülmeye başladılar. Kızlar yüzlerini sakladı, kürsüye arkalarını dönerek konuşmacıya sözlerinin kendilerini kırdığını dile getirdiler. Yalnız Gorki'liler Jorka'ya gururla bakmakta, hoşnutluklarını dile getirebilecek gülümsemelerini tutmaktaydılar.

Kuryaj'lılar gülecekleri kadar güldüler, sonra az önce dinledikleri gerçekten de çok iyi, çok yararlı bir izlenceymiş de, onaylıyorlarmış gibilerden, öncekine kıyasla çık daha sıcak ve konuksever bakışlarla Jorka'ya bakmaya başladılar.

İzlence, bir insanoğlunun yaşamında çok, ama çok önemlidir. İnsan dünyanın en büyük aptalı bile olsa, üzerinde her türden tepe, ırmak, bataklık, çalılıklar bulunan bir alan yerine, izlenecek bir yol, azıcık da olsa yola benzer bir şeyle karşılaştığında, ileriye daha güvenli adımlarla gidecektir. Bu yol ister bir patika olsun, ister dönüşleri, köprüleri, kaldırımları, işaret levhaları yerli yerinde bir kara yolu olsun, fark etmez; yol kişinin kendi etkinlikleri için atılacak kesin adımları tasarlaması olanağını doğurur. Doğa bile yolcunun gözünde daha büyük anlam kazanır, çünkü artık, sol taraf vardır, sağ taraf vardır, uzun yol ve kestirme yol vardır.

İzlencenin hazırlanmasında her türden görüşe bile bile yer verdik; içinde bir tutam baharat, ya da bir gram şeker bulunmayan önerileri bile dikkate aldık. İşte, Jorka'nın sonunda okumaya başladığı Gençlik Kurulu bildirisi böyle derlendi.

"Gorki Çalışma Topluluğu Gençlik Kurulunun 15 Mayıs 1926 günlü kararıdır:

1. Özgün Gorki müfrezeleriyle Kuryaj'daki müfrezeler derhal dağıtılacak ve hemen aşağıdaki üyelerden oluşan yirmi yeni müfreze kurulacaktır:

(Jorka burada her müfrezeye verilen üyelerin adlarıyla komutanların adlarını içeren listeyi okudu.)

"2. Yoldaş Lapot Komutanlar Kurulu yazmanlığı görevini sürdürecektir; Denis Kudlati levazım müdürlüğü, Aleksi Volkov levazım memurluğu görevlerini yürüteceklerdir.

3. Komutanlar Kurulu, buradaki kararların hepsinin tam anlamıyla uygulanmasından ve Topluluğun, zamanı gelince kutlanacak olan Hasat Bayramı'nda, Halk Eğitim Komiserliği ile Bölge Yürütme Kurulu temsilcilerinin incelemesine sunulmak üzere kusursuz hale getiril-mesinden sorumludur.

4. İster özel ister devlet malı olsun bütün giysiler, iç çamaşırları, yatak çarşafları, battaniyeler, şilteler, havlular ve saire eski Kuryaj Topluluğu üyelerinden hemen alınacak, aynı gün dezenfekte edilecek ve onarıma sokulacaktır.

5. Bütün üyelere özgün Gorki Topluluğundaki kızlar tarafından di-

kilmiş olan şort ve gömlekler dağıtılacaktır. Bir hafta sonra, bu takımlar çamaşırhaneye gönderilecek, aynı gün ikinci takım giysiler dağıtılacaktır.

6. Kızlar dışında bütün Topluluk üyelerinin saçları üç numara tıraş edilecek ve kendilerine hemen birer kadife takke verilecektir.

7. Bugün, bütün Topluluk üyeleri nerede su bulurlarsa orada yıkanacak, çamaşırlarını kızlara teslim edeceklerdir.

8. Onarımların tamamlanması ve yeni yatakhane gereçlerinin yapılması nedeniyle, bütün müfrezeler, komutanlarının onayını almak koşuluyla, dışarda, ağaç altında ya da diledikleri yerde yatacaklardır.

9. Müfrezeler Gorki Topluluğundan getirilmiş bulunan yatak, yastık ve battaniyeleri kullanacaklardır; bu eşyalar müfreze üyeleri tarafından tartışmasız paylaşılacak, yetersizlikleri konusunda kimse mızıldanmayacaktır.

10. Yatacak yer yok diye yakınma ya da mızmızlanmada bulunulmayacak, sorunların akla uygun olarak çözümlenmesi yoluna gidilecektir.

11. Üyeler iki vardiyada müfrezeler halinde yemek yiyeceklerdir; müfreze değiştirmeye izin verilmeyecektir.

12. Temizliğe büyük özen gösterilecektir.

13. Terzihane dışında bütün işlikler 1 Ağustos gününe kadar kapalıdır. Bu zaman içinde şu işler yapılacaktır:

Manastırı çevreleyen duvarın yıkılması ve elde edilen tuğlalarla üç yüz domuzluk ve bir ahırın yapılması.

Pencere pervazlarının, kapıların, demirlerin ve karyolaların boyanması.

Tarlada ve bostanda yapılması gereken işlerin tamamlanması.

Eşyaların onarılması.

Avlunun ve bayırların temizlenmesi, yol yapımı, çiçek yataklarının hazırlanması ve sera yapımı.

Topluluk üyelerine birer takım giysi dikilmesi, kış için çizme alınması. Üyeler, bu arada yalınayak dolaşacaklardır.

Gölün temizlenmesi ve içinde yıkanılacak duruma getirilmesi.

Tepenin güney yakasında yeni bir bahçenin yapılması.

1 Ağustosta açılacak olan işliklerde kullanılacak tezgah, alet ve malzemenin hazırlanması.

Bu yalın bildiri, herkes üzerinde korkunç bir izlenim bıraktı, çok etkileyici oldu. Hatta, kesin ve ayrıntılı havasıyla yazarlarını, yani bizi bile etkiledi. Üstelik herkes —özellikle de Kuryaj'lılar— Gorki'lilerin gelmesinden önceki edilgin davranışlarımızın, gizli hazırlıklarımızı ve kesin niyetimizi örten bir maske olduğunu, o arada verileri değerlendirmekte bulunduğumuzu hemencecik anladılar.

Gençlik Kurulu üyeleri, müfrezeleri oluştururken ince eleyip sık dokumuşlardı. Jorka, Gorkovski ve Jeveli'nin dehaları birleşince, Kuryaj'lılar çeşitli müfrezelere çok ince hesaplarla dağıtılmış, dostluk bağları, düşmanlık uçurumları, bireysel özellikler, eğilimler, emeller ve özel durumlar dikkate alınmıştı. Öncü Karma on beş gün durmadan yatakhaneleri boşuna dolaşmamıştı.

İlk Gorki'liler de aynı bilinçli yaklaşımla dağıtılmıştı. Güçlüler, zayıflar, tembeller, çalışkanlar, neşeliler, ciddiler, gerçek insanoğlu olanlar ve şöyle böyle insan olanlar — hepsi bir bir ele alınmış, yerli yerlerine konulmuştu.

Bildirideki tümceler ilk Gorki'lilerin çoğunu bile şaşırtmıştı; Kuryaj'lılarsa, Jorka'nın resitali karşısında donup kalmışlardı. Bildirinin okunması sırasında dinleyicilerden bazıları yanındakine kaçırdığı bir *sözcüğü soruyor, bunların arkalarından parmak* uçlarında yükselerek bakanlar gözleriyle ne denli şaşırdıklarını ele veriyorlardı. Konuşmanın bazı yerlerinde, şaşkın "Vay vay!"lar duyuldu. Jorka okuma işini bitirdiğinde iğne atılsa duyulurdu salonda; ancak bu, dile gelmemiş sorularla yürek gibi atan bir suskunluktu. Ne yapacağız şimdi? diye soruyorlardı sanki; boyun mu eğeceğiz, karşı mı çıkacağız, ayaklanacak mıyız? Alkışlayacak mıyız, gülecek miyiz, yoksa sövecek miyiz?

Jorka elindeki kağıdı gösterişsiz bir tavırla katladı. Lapot'un şiş göz kapakları altındaki gözleri kalabalığı alaylı bir dikkatle taradı, dudakları acı acı gülümsemek üzere yayıldı.

"Benim hoşuma gitmedi bu iş! dedi Lapot. Ben eski bir Gorki'liyim. Yatağıma, çarşafıma alışmışım, battaniyeme alışmışım! Şimdi gidip ağaç altında mı yatacağım yani! Peki, nerde bu ağaç? Kudlati, sen benim komutanımsın, söyle nerde şu ağaç!

— Tam sana göre bir kütüğü çoktan gözüme kestirmiştim, tasalanma!

— Ağaçta meyva falan var mı peki? Kiraz ağacı mı bu, yoksa elma ağacı mı? Umarım bülbül de vardır... Bülbül var mı Kudlati?

— Bülbül yok henüz, ama kırlangıç istersen var.

— Kırlangıç mı? Ben şahsen kırlangıçlardan hoşlanmam. Sesleri çok kötü. Sonra, dikkatsiz hayvandır kırlangıç, anlarsın ya. Bir saka kuşu uçur bari, ya da iskete.

— Tamam, saka kuşu salarım bir tane," dedi Kudlati gülerek.

Lapot acınacak bir durumu varmış havalarında sağına soluna bakındı. "Sonraa," dedi. "Bizim müfreze üçüncü oluyor, değil mi? Şu listeye bakalım hele! Hımmm... Üçüncü Müfreze... Bir, iki, üç... Tam sekiz Gorki'li var bizde. Demek ki sekiz battaniye, sekiz yastık ve sekiz döşek olacak; bizim müfrezede yirmi iki kişi var oysa. Bak, bu hoşuma gitmedi işte! Bakalım kimmiş bunlar? Eveeet, evet... Stegni! Nerde bu Stegni? Elini kaldır! Gel bakayım yanıma! Gel, gel, korkma, yürü! Haydi, kımılda biraz!"

Taş Çağından bu yana ne yıkanmış ne de saçını kestirmiş görünümlü bir delikanlı kürsüye yaklaştı. Saçları güneşten sararmıştı. Yüzünde, güneşin kararttığı deriyle kir öyle bir karışmıştı ki, yer yer çatlamaya başlamış bir tabaka oluşturmuşlardı. Stegni utanmış görünüyordu. Üzerinde kirden bir kabuk oluşmuş ayaklarla altara çıktı, ne yapacağını bilemez bir tavırla sırıtıyor, pırıl pırıl beyaz dişlerini göstererek kalabalığa bakıyordu.

"Demek ben seninle aynı battaniye altında yatacağım, ha? Umarım uykunda fazla tekme atmazsın!"

Stegni'nin dudaklarında tükürük baloncukları belirdi. Kara yumruğunu göstermekten utanmış olsa gerek, elini ağzına götürecekken çekti ve tükürüğünü nerdeyse yerlere değecek denli uzun, partal gömleğinin eteklerine sildi.

"Ha-hayır... Atmam.

— Bak buna sevindim! İyi ama, Yoldaş Stegni, yağmur yağarsa ne yapacağız, düşündün mü?

— Kaçarız, kih-kih-kih!

— Ama nereye kaçabiliriz?"

Stegni bir an düşündü, sonra bula bula şu sözcükleri buldu:

"Ben nerden bileyim?"

Lapot bu kez Denis'e döndü, azarlayıcı bakışlarla sordu:

"Denis, yağmur yağarsa nereye gideceğiz?"

Denis Kudlati, Ukraynalı kurnazlığını yansıtan bir havayla gözlerini kıstı, kürsüye yaklaştı ve izleyicilere baktı.

"Bu durumda öteki komutanlar ne yapmayı düşünür, bilmiyorum, dedi. Ve, doğrusunu söylemek gerekirse, bildiride bu nokta atlanmış görünüyor. Ama ben size şu öneride bulunabilirim: yağmur falan yağarsa, üçüncü müfreze hiç tasalanmayacak. Irmak çok yakınımızda, müfrezemi doğru ırmağa götüreceğim. Nehre girdin mi, yağmur seni rahatsız etmez, hele bir de dibe dalarsan, tek bir damlasını bile duymazsın. Son derece güvenli, üstelik sağlıklı."

Denis, saf saf Lapot'a baktı ve kenara çekildi. Lapot ansızın birden öfkelenmiş gibi, o anda öylesine çok sayıda olağandışı olay karşısında düşüncelere dalmış görünen Stegni'ye vargücüyle bağırdı:

"Heyy! Duydun mu?"

Semyon, nerden geldiğini şaşırmıştı. "Duydum, dedi.

— Öyleyse hazırlan, allahın cezası! Benim battaniyeyle yatacağız! Ama önce seni şu ırmağa götürüp bir güzel ovalayacağım. Yününü de kırpacağım, anladın mı?"

Stegni gülümsedi, "Anladım," dedi.

Lapot, yüzündeki ahmak maskesini çıkardı ve altarın biraz daha önüne yaklaştı.

"Şimdi! Her şey anlaşıldı mı?

— Anlaşıldı! yanıtları geldi birkaç kişiden.

— Tamam! Madem ki anlaşıldı, artık konuşabiliriz. Bu kararlar, pek öyle toz pembe değil elbet. Ama şu genel kurul bunları onaylamak zorunda. Başka yolu yok!"

Lapot eli ve yüzüyle bir çaresizlik işareti yaptı ve ağlamaklı bir sesle. "Oylamayı yap Jorka," dedi.

Herkes kahkahadan kırılıyordu. Jorka elini kaldırdı.

"Şimdi kararları oya sunuyorum. Kabul edenler ellerini kaldırsın!"

Ellerden oluşan bir orman ayaklandı. Sorumluluğum altındaki kişilerden oluşan uçsuz bucaksız güçlerin saflarında gezdirdim gözlerimi. Herkes elini kaldırmıştı. Kapının dibinde durmakta olan Korotkov takımı bile oy veriyordu. Kızlar gülümsüyor, seveçen bir utkuyla ellerini

kaldırıyorlardı; başlarını yana kaykıltmışlardı. Şaşırdım. Korotkov çetesinin bildirimize kabul oyu vermesinin nedeni neydi? Korotkov bir omuzuyla duvara yaslanmış, sabırla elini havada tutuyordu; güzel gözleri, dingin bakışlarla kürsüdeki Gorki'lilerde dolaşıyordu.

O sırada dizginsiz bir mutluluk içinde kapı eşiğine tökezleyip içeri dalan ve bu sakarlığıyla elindeki dev akordeonun kulakları sağır eden bir gümbürtü koparmasına neden olan Borovoy'un birden ortaya çıkmasıyla bu anın görkemi bir bakıma alevlerini azalttı.

"Vay vay vayy! diye bağırdı Borovoy. Efendiler gelmişler! Durun bakalım, durun... Size bir hoş geldiniz diyelim — güzel bir selam havası biliyorum ben!"

Korotkov hâlâ oy veren elini Borovoy'un omzuna indirdi, bakışlarının da yardımıyla ona bir şeyler söyledi. Borovoy başını arkaya attı ve sustu; ama eli akordeonun tuşlarında hazır bekliyordu — müzik, her an patlayabilirdi.

Jorka oylama sonuçlarını açıkladı.

"Gençlik Kurulu kararlarına kabul oyu verenler: üç yüz elli dört kişi. Red oyu yok. Bu durumda kararın oybirliğiyle kabul edildiğini açıklayabiliriz."

Gorki'liler alkışlamaya başladı. Gülümseyen gözlerle birbirlerine bakıyorlardı aynı zamanda. Kuryaj'lılar kendileri için pek yabancı olan bu anlatım biçimi karşısında donakalmışlardı; belki de bu manastır kuruldu kurulalı, bu kubbe ilk kez bir insan kalabalığının alkışlarıyla çınlıyordu. Küçükler parmaklarını yaya yaya, uzun uzun alkışladılar, ellerini bir başlarının yukarlarına kaldırıyor, bir kulaklarını tutuyorlardı; Zadorov altara çıkıncaya dek kesmediler alkışı.

Onun geldiğini görmemiştim. Rizhov'dan bir şeyler getirmişti anlaşılan; çünkü yüzü ve giysileri beaz lekelerle süslenmişti. Zadorov, her zaman olduğu gibi kusursuz bir temizliği ve içten, yalın bir sevinci simgeliyordu benim için. İşte, konuşmasına başlamadan önce gene o şen şakrak gülümsemesini yaydı dudaklarına.

"Birkaç söz söylemek istiyorum dostlar. İşte, dinleyin! Ben, ilk Gorki'liyim; hepsinden eskiyim, ve bir zamanlar hepsinden kötüydüm. Anton Semyonoviç iyi bilir ne denli kötü olduğumu. Şimdiyse Teknik

Okulda öğrenciyim. Bu yüzden, bana hak verin hepiniz. Çok güzel bir karar aldınız, çok önemli, büyük bir karar... Ama size bir şey söyleyeyim, çok zorlu kararlara baş koydunuz — evet işler çok zor!"

Sözün burasında kararların uygulanmasının güçlüğü karşısında eziliyor gibilerden başını salladı. Hoşnut kahkahalar çınladı salonda bunun üzerine.

"Ama ister zor olsun, ister kolay, kabul ettiniz. Madem ki kabul ettiniz, bu iş burda biter... Hayır, bu iş burada başlar! Unutmayın. Kararınızı verdiniz. Belki içinizde, hele şimdi kabul edelim, bakalım zaman ne gösterecek, diye düşünenler vardır. Böyle düşünen, insan değildir. Bunu ancak bir fare aklından geçirebilir! Bizim yasalarımıza göre genel kurulda alınan kararlara uymayanlar için tek bir çıkış yolu vardır, o da kapıdır! Yolu açık olsun, gidebilir!"

Zadorov bembeyaz olmuş dudaklarını sımsıkı kapadı, yumruğunu havaya kaldırdı.

"Defolsun!" diye bağırdı ve yumruğunu indirdi.

Kimsede çıt yoktu. Yeni korku dağları bekliyordu herkes. Ama Karabanov, — üstü başı tıpkı Zadorov'unki gibi, ama bu kez siyah lekelerle süslenmiş olan Karabanov, kalabalıkta yol açа açа ilerlemekteydi. Karabanov'un sesi, şaşkın sessizlik içinde çınlayıverdi:

"Kim çıkarılacak? Verin, hemen sepetleyeyim!

— Yani genel anlamda dedi Lapot saf saf.

— Olsun, genel anlamda çıkarırım, nasıl isterseniz öyle çıkarırım, dedi Karabanov. Peki ama neden burda durmuş panayırda gezinen köy papazları gibi suratlarınızı asıyorsunuz?

— Bizim keyfimiz yerinde, dedi kalabalıktan biri.

— Haa, yerinde demek? Öyleyse ne sarkıtıyorsunuz kafalarınızı? Hani müzik? Hani çalgı?"

Borovoy tam da bu soruyu bekliyor olsa gerekti. "Burdaaa!" diye haykırdı ve yanıtını akordeonunun sesiyle destekledi.

"Haa, demek müzik *varmış!* dedi Karabanov. Haydi bakalım, halka olun! Haydi, görelim boyunuzu! Haydi kızlar, sobanın başında kebap olmayı bırakın bakalım! Hopak bilen var mı içinizde? Natalka, aşkım! bakın şu bizim Natalka'mıza dostlar! Böyle güzel gördünüz mü!"

Oğlanlar, çevik, neşeli bakışlarını Nataşa Petrenko'nun çapkın

gözlerine, uzun, örülü saçlarına ve pırıl pırıl gülüşünün ortaya çıkardığı eğri dişlerine çevirdiler.

"Yani demek Hopak istiyorsunuz, öyle mi yoldaşlar?" diye sordu Borovoy hünerinden emin bir gülümsemeyle, ve akordeonunu bir kez daha öttürdü.

"Peki sen ne istiyorsun?

— Vals çalarım, hora teptiririm, İspanyol dansı çalarım, ne isterseniz çalarım!

— Hora tepmeye daha vakit var babalık, hele şöyle bir hopak tıngırdat bakalım!"

Karabanov'un koreografik beğenisindeki yalınlığa dudak bükerek gülümseyene Borovoy, kafasını bir yana kaykılttı, bir an düşündü, sonra birden aygıtını genişleterek kendisinden başka hiç kimsenin beceremeyeceği bir biçemle oynak bir hava çalmaya başladı. Karabanov, kollarını iki yana açtı, aynı anda diz çöktü, Ukrayna halk dansının çok iyi bildiği figürlerini yapmaya, coşkun bir kendinden geçmişlik içinde bir o ayağını, bir öteki ayağını öne fırlatıp zıplamaya başladı. Nataşa'nın kirpikleri, allaşan yanaklarının üzerinde bir iki titredi, sonra oldukları yerde kaldılar. Genç kız, gözlerini bir an bile hiç kimseye çevirmeden palamardan kurtulmuş bir gemi gibi yerde kaymaya başladı; kloş eteğinin kıvrımları hafif hafif dalgalanmaktaydı. Semyon topuklarıyla döşemenin tahtalarını gürletti ve mağrur bir gülümsemeyle Nataşa'nın etrafında dönmeye başladı; birbiri ardına yere vura vura coşan ayakları odayı dolaşmakta, düzgün bacakları, büyüleyici bir hızla fırdönmekteydi — öyle ki, insan odada bir ileri bir geri fırlayan düzinelerle bacak olduğunu sanıyordu. Nataşa kirpiklerini kaldırdı ve genç kızların özellikle hopak dansına sakladığı ve sözcüklerle anlatılmaya kalkıldıkta "Çok yakışıklısın delikanlı, dans etmeyi de iyi biliyorsun, ama ayağını denk al," gibi bir anlam taşıyan bir bakışla, birlikte oynadığı gence baktı.

Borovoy tempoyu hızlandırdı, Semyon sonunda iyice ısınmıştı. Nataşa'ysa coşkularının dizginlerini koyverdi, etekleri artık hafif hafif sallanmıyor, bacaklarının etrafında birbirinin üzerine binen kıvrımlar halinde fırdönüyordu. Kuryaj'lılar çemberlerini genişlettiler, burunlarını

kollarının yeniyle sildiler, coşkularını kesik kesik ses ve soluklarla dile getirmeye başladılar. Akordeonun bir yürek atışını andıran notaları, hopak'ın kıvrak, çevik hareketleri, müziğin çarpıcı ritmini kubbeli tavana adeta itiyor, insanlar çemberini genişlete genişlete dalgalar halinde tüm odaya yayılıyordu.

Ansızın kalabalığın ortasından bir çift el göründü; coşkularını sürükleyen sele kendini bırakıveren Perets, kollarını böğründe kavuşturdu, yavaştan yavaştan dansın girdabına doğru aktı; ayaklarını bir ileri bir geri fırlatarak Nataşa'ya göz kırptı. Nataşa gururlu bir incelikle yarı açık gözlerini Perets'in yüzünde şöyle bir dolaştırdı, burnunun tam dibinde işlemelerle bezenmiş bir kol titretti ve birden, dostluk ışınları yayan bir gülümsemeyle güldü. Akıllı, anlayışlı bir dostun gülümsemesiydi bu, Perets'e yardım eli uzatan bir Gençlik Kolu üyesi gülümsemesiydi.

Perets böyle bir bakışa dayanamazdı. Hiç bitmeyecekmiş gibi uzun süren bir an boyunca sağına soluna bakındı, sonra "artık beni kimse tutamaz", der gibilerden birden havaya sıçradı, eski şapkasını yere fırlattı ve kendini girdabın ortasına attı. Semyon, otuz iki dişini sergileyen bir gülüşle süsledi yüzünü, Nataşa, Kuryaj'lıların yüzleri önünden daha da hızlı kayıyordu şimdi. Perets kendine özgü, gülünç, şakalı bir oyun tutturdu, — serseriler dünyasının kıdamli bir üyesini canlandırıyordu.

İşte o anda gözlerim Korotkov'u aradı — ve de buldu. Sakınımlı gözlerini kısmıştı, beyaz alnından aşağı, ağzına, titreyen dudaklarına doğru korku, şaşkınlık ve merak gölgeleri akıyordu sanki. Bir iki öksürdü, sağına soluna bakındı, benim bakışlarımla karşılaştı ve birden kalabalıkta yol açа açа bana doğru yürümeye başladı. Sonra birkaç izleyicinin üzerinden, bana iyice yaklaşamadan elini uzattı, boğuk bir sesle konuştu:

"Anton Semyonoviç, size merhaba demedim bugün.

— Merhaba!" diye gülümsedim ona, gözlerimi gözlerinden ayırmıyordum.

Başını oynayanlara çevirdi, bir kez daha bana bakmaya zorladı kendini sonra; başıyla şöyle bir hareket yaparak onları gösterdi, ve neşeli çıkmaya çabalayan, ama inatla boğuk ve mutsuz havasını koruyan sesiyle:

"Amma da güzel oynuyor eşşoğulları!..." dedi.

"DÖNME"[1]

"Dönme" işlemleri, genel toplantıdan hemen sonra başladı ve üç saat sürdü. Ne türden olursa olsun, herhangi bir dönme ya da değişme için rekor sayılacak bir süreydi bu!

Jorka'nın toplantının sona erdiğini belirtmek üzere elini kaldırmasıyla salonda bir uğultunun başlaması bir oldu. Parmaklarının ucunda yükselen komutanlar, müfrezelerinin üyelerini toplamak üzere avazları çıktığı kadar bağırıyorlardı. Kâh bir araya gelen, kâh birbirinden kopan insan kümelerinin oluşturduğu girdaplar eski kilisenin duvarları içinde ordan oraya akıp duruyordu. Müfrezeler şu ya da bu köşede, sobaların başında, duvarlardaki oyuklarda, ya da herhangi bir yerde toplaşıyordu; her kümede, olgun bir acelesizlik içinde hareket etmekte olan beyaz Gorki'li omuzları arasında kir renkli partal leke yığınları görülmekteydi.

Sonra çocuklar avluya akın ettiler, yatakhanelere koştular. Beş dakika içinde, toplantı salonuna da avluya da derin bir sessizlik egemen oldu; ancak; arada bir müfrezesinden fırlayıp tabanlarını ardına değdire değdire bir yerlere koşan bir haberci bozuyordu bu sessizliği.

Şöyle bir soluk almaya gereksinmem vardı doğrusu.

Gelişmeleri şöyle yükseklerden izleyebilmek için, kilisenin basamaklarında duran kadınların yanına gittim. Sözlerden ve düşüncelerden uzak kalmaktan başka bir şey istemiyordum. Ekaterina Grigoryevna ile Lidoçka, artık içleri rahat ve mutlu olarak, Yoldaş Zoya'nın sorularına isteksiz ve umursamasız bir hava içinde yanıt yetiştiriyorlardı. Bregel, merdivenlerin tozlu korkuluğuna yaslanmış, Gulyaeva'ya şunları söylüyordu:

"Evet, bütün bu gösterişler, kişide, bir düzen varmış izlenimi uyandırıyor, doğru. Ama uyandırıyor da ne oluyor? İnsan görünüşe aldanmamalı!"

Gulyaeva başını çevirdi, bana baktı.

"Bu sözleri *siz* yanıtlayın Anton Semyonoviç. Ben bu işlerden anlamam.

---

[1]

— Benim de kuramsal konularla pek başım hoş değildir," diye yanıtladım onu umursamasız bir tavırla.

Herkes susuyordu, bu durum bana kısacık bir saniye sağıma soluma bakınacak, dünya dediğimiz şu harikulade şeyi duyumsayacak fırsatı vermiş oluyordu. Saat ikiye geliyordu. Gölcüğün karşı kıyısında, köy evlerinin dal ve yapraklarla örtülü damları güneşin altında parıldıyordu. *Dingin, beyaz bulutçuklar, Kuryaj'ın* üzerinde kımıltısız duruyor, oraya özellikle yerleştirilmiş — gerektiğinde kullanılmak üzere ayrılmış bulut yedekleriymiş izlenimi uyandırıyorlardı.

Şu anda toplulukta neler olup bittiğini biliyordum. Çocuklar, yatakhanelerde döşekleri denk yapmakta, şilte ve yastıklardaki samanları ayıklamakta ve her şeyi sarıp bağlamaktaydılar. Battaniyeler, çarşaflar, yeni çizmeler, eski çizmeler, her şey her şey taşınacak duruma getirilmekteydi. Arabalıkta, Alyoşa Volkov bütün bu çöpleri topluyor, kayda geçiriyor, arındırma hücresine gönderiyordu. Arındırma hücresi kasabadan gönderilmişti. Tekerlekliydi Denis Kudlati'nin denetiminde bulunan harman yerinde kurulmuştu. Kilisenin öbür tarafında Dimitri Jeveli, elinde adlar listesi, müfreze komutanlarına ya da onların vekillerine yeni giysi ve sabun dağıtmaktaydı.

Kilise duvarının köşesinden, birden Sinenki göründü, büyük sorumluluklar yüklenmiş kişilere özgü işsever bir hava içinde yel yepelek koşar adım geliyordu.

Elindeki borazanla yemekhaneyi göstererek, "Taranets yemekhanede Komutanlar Kurulu toplantısı istiyor, toplantı borusu çalacakmışım, dedi.

— İyi, çal öyleyse."

Sinenki görünmez kanatlarıyla uçtu gitti, yemekhane kapısına yollandı. Eşikte durarak üç notadan oluşan toplantı çağrısını birkaç kez seslendirdi.

Sinenki'yi ilgiyle izleyen Bregel, bana döndü:

"Neden çocuklar şu şeyden... yani boru çalmadan önce sizin izninizi isteyip duruyorlar? Boru çalmak da iş mi yani!

— Kural böyle, izlence dışı çağrılardan benim haberim olmalıdır. Bilmem gerek.

— Tabiî, nasıl diyeyim, çok etkileyici oluyor bütün bunlar. Ama gösterişten başka bir şey değil, ne dersiniz?"

Artık kızmaya başlamıştım. Böyle bir günde neden kuyruğuma basıp duruyorlardı? Hem, ne demek istiyordu bunlar? Yoksa eski Kuryaj Topluluğunu bozduklarına pişman mıydılar?

"Sizin bu sancaklarınız, davullarınız, selamlarınız anlamsız aslında, gençleri yalnızca görünüşte düzene sokuyorlar."

"Kapa çeneni be!" diye bağırmaya can atıyordum, ama daha nazik bir yanıt vermekle yetindim:

"Bana öyle geliyor ki, siz bu gençlere, ya da daha doğrusu çocuklara, birer kutu gözüyle bakıyorsunuz. Kutunun bir dışı, yani ambalajı var diyorsunuz herhalde, bir de içi, bağırsakları yani... Siz, bağırsaklardan başka hiçbir şeye önem vermeyelim istiyorsunuz sanırım, ama unutmayın ki, doğru dürüst sarılıp bağlanmazsa o değerli iç organlar yiter gider."

Bregel, yemekhaneye doğru koşan Vetkovski'yi öfkeli bakışlarla izledi.

"Ne derseniz deyin, burası tıpatıp askerî okula benziyor.

— Bana bakın Varvara Viktorovna, dedim elinden geldiğince nazik bir ses ve yüzle, gelin bu tartışmaya bir son verelim. Şeysiz konuşmanın anlamı yok, yani...

— Neysiz?

— Çevirmensiz."

Bregel'in iri, boz bedeni, korkuluktan yavaşça koptu ve üzerime yıkılır gibi oldu. Ardımda tuttuğum ellerimi yumruk yapmıştım bile, ama kadın, nasıl becerdiyse, bir yerlerden —yakalarının bulunduğu yöreden falan— küçük, zoraki bir gülümseme buldu, ve gözlüğünü gözüne yerleştiren bir miyobun acelesiz hareketleriyle yüzüne yaydı.

"Çevirmen de buluruz, Yoldaş Makarenko! dedi.

— Öyleyse buluncaya dek konuşmayalım biz de!"

Birinci müfreze, avlu kapısından bize doğru gelmekteydi; komutanı Gud, kilise merdivenine şöyle bir baktı ve sesli sesli sordu:

"Bu kapı hiç kullanılmıyor diyorsun, ha Ustimenko?"

Onbeş yaşlarında esmer tenli bir delikanlı olan Ustimenko, eliyle kapıyı gösterdi.

"Hayır, hayır, bu kapıyı hiç kullanmazlar, dedim ya! Her zaman kilitlidir. Şu kapıdan işlerler, ama bunu hiç kullanmazlar. İnan bak!

— Orda dolaplar var, dedi arkadan bir ses. Mumları koyuyorlar falan..."

Gud merdivenleri çıktı, üst basamakta durdu ve güldü.

"Bundan iyisi can sağlığı! Burası çok uygun işte! Harikulade! Böyle güzel bir revak bunların nesine gerek. tepemizde dam da var, yağmur da işlemez. Gerçi yerler biraz sert gibi... Yatağa benzemez elbet. Ama olsun, pek de öyle taş gibi değil galiba, ha?"

Eski bir Gorki'li, ve Gud'un müfrezesinden kıdemli bir kunduracı olan Karpinski neşeli neşeli revakın beton taşlarına baktı.

"Yok yok, hiç de sert değil, dedi. Altı şiltemiz, altı da battaniyemiz var. Belki birkaç tane daha da bulabiliriz.

— Olabilir," dedi Gud.

Yüzünü göle döndü, sonra şu açıklamayı yaptı.

"Duyduk duymadık demeyin! Bu revak, birinci müfreze tarafından kuşatılmış bulunmaktadır. Başka söz istemem! Anton Semyonoviç, siz tanığımız olur musunuz?

— Tamam, tanığım.

— Öyleyse hemen işe başlayalım. Bakalım, kimler varmış burda! Durun, durun bir dakika!"

Gud cebinden bir liste çıkardı.

"Sliva ve Klebçenko — gelin bakalım şöyle, boyunuzu görelim!"

Klebçenko, ufak tefek, zayıf, solgun yüzlü bir çocuktu. Dalgasız siyah saçları, alnına yatay olarak yayılmıştı, burnuysa siyah kirlerle örtülüydü. Pis gömleği, dizlerine dek uzanıyordu ve eteğinin yer yer sökülmüş olduğu bölümler daha da uzun görünüyordu. Başını çevirmiş, omuzundan doğru bakıyor, ne yapacağını bilmez bir tavırla gülümsüyordu. Gud onu tepeden tırnağa süzdü, sonra Sliva'ya döndü. Sliva da tıpkı Klebçenko kadar zayıf, solgun ve partal giyimliydi, ama çok uzun boylu bir çocuktu. Dar uzun kafası, dünyanın en ince boynu üzerinde zar zor duruyor gibiydi, dudaklarıysa şaşılacak ölçüde etli ve kırmızıydı. Sliva, bakışlarını merdivene daldırmış bir durumda gülümseyerek, sabırla dikildi Gud'un karşısında.

"Vay anam, vay! dedi Gud. Burda sizi neyle beslediler be yavrum! Neden böyle bir deri bir kemiksiniz?.. Av köpekleri gibi zayıfsınız hepiniz. Bu müfrezenin karnını doyurmak gerekecek Anton Semyonoviç. Buna da müfreze mi denirmiş? Böyle iğne ipliklerden birinci müfreze olur mu hiç, hayır, olmaz! Yiyecek içecek bol, değil mi? Tamam öyleyse. Herhalde tıkınmayı biliyorsunuzdur hepiniz, ha!"

Müfreze üyeleri gülmeye başladı, Gud, Sliva'yla Klebçenko'nun suratlarına ölçen biçen bakışlarla baktı, sonra sevecen bir sesle şöyle konuştu:

"Bakın yavrular, bak Sliva, bak Klebçenko! Bu revak hemen, şimdi bal dökülse yalanacak duruma getirilecek! Yıkama işi neyle yapılır, biliyor musunuz? Suyla! Önce bir kovanın içine su koymak gerekir. Karpinski, fırla! Mitka'dan yer silme beziyle kova iste. Bir de çalı süpürgesi versin!"

Gene Sliva'yla Klebçenko'ya döndü.

"Yer nasıl yıkanır, silinir biliyor musunuz?"

Sliva'yla Klebçenko başlarını öne doğru salladılar. Gud bize döndü, şapkasını çıkardı ve yerlere dek eğilerek selâm verdi.

"Bağışlayın bizi sevgili yoldaşlar, ama bu bölge birinci müfreze tarafından işgal edilmiştir ve bu konuda yapılacak hiçbir şey yoktur. Burada, büyük bir temizlik yapılacağını göz önünde bulundurarak size, oturmanız için sıraların bulunduğu daha güzel bir yer göstereceğim şimdi. Bu alan, birinci müfrezeye aittir."

Birinci müfreze bu şövalyemsi işlemi, yoğun bir hayranlıkla izledi. Gud'a gösterdiği sıralardan dolayı teşekkür ettim, ancak onlardan yararlanmamayı yeğledim.

Karpinski kovaları şangırdata şungurdata koştu geldi. Gud, son talimatını verdi, ve elini neşeyle salladı.

"Şimdi, saç traşına!"

Kilisenin basamaklarından inmekte olan Bregel, suskun bir ilgiyle kendi ayaklarına bakmaktaydı. Konuklarımın elden geldiğince çabuk bana veda etmelerini diliyordum.

Jeveli'nin "dükkân" olarak kullandığı bir başka revakta, müfreze temsilcileriyle yardımcıları sıra olmaktaydılar. "Alıcılar"sa, omuzlarına lâcivert şort balyacıklarıyla beyaz gömlek yığınlarını yerleştirmekte, kovalarını ellerine almakta, kahverengi kutular içinde dağıtılan sabun paketlerini kollarının altına sıkıştırmaktaydılar. Bölge Yürütme Kurulunun Fiat arabası da buraya park etmişti; direksiyonda oturmuş olan sıkkın ve mahmur sürücü geçmiş günleri özleyen bakışlarını Bregel'e daldırmıştı.

Avlu kapısına dek hiçbir şey konuşmadan yürüdük. Nereye gideceğimi biliyor değildim, öylesine yürüyordum. Yalnız olsaydım, kilise duvarının öbür tarafına geçer, otlara atardım kendimi ve dünyayı, onun insanı baştan çıkaran ayrıntılarını düşünmeyi sürdürürdüm. Başlayan ve ilerleyen işler aşağı yukarı iki saat alırdı; daha sonra başımı kaşıyacak vaktim olmayacaktı nasılsa. Uzun sözün kısası, sürücünün dalgın ve özlemli ruh halini çok iyi anlıyor, ona hak veriyordum.

Ama tam o anda, konuşa konuşa, pürneşe avlu kapısından çıkmakta olan çocukları görünce karakaygılarım dağıldı birden. Bu, sekizinci müfrezeydi, hemen anlamıştım; başlarında Fedorenko'nun oranları yerli yerinde, heykel gibi kusursuz, sağlıklı, eşsiz bedenini ve ardında Korito'yu, Neçitaylo ve Oleg Ognev'i görmüştüm çünkü. Onları şöyle bir yalayan bakışlarım, o anda bana hiç de doğal gelmeyen bir biçimde Gorki'li giysileri kuşanmış birkaç yabancı çocuğa takılınca şaşkınlaştı. Ama hemen kendime geldim; birden, bu çocukların eski Kuryaj'lılar olduğu, gördüğüm şeyin, gerçekleşmesi için koca bir on beş gün durup dinlenmeden çalıştığımız değişimin ta kendisi olduğu kafama dank etti. Yeni kırpılmış çocksu kafalarda, kat yerleri daha düzlenmemiş kadife şapkalar, temiz, yıkanmış yüzler vardı. Hepsinden de önemli ve sevindirici olan değişimse, —belki de yaşamlarında ilk kez— bitsiz böceksiz giysiler kuşanmış bu insanların yeniden alevlenivermiş neşeli, güvenli bakışlarında, daha yeni ediniverdikleri görkemli havalarında kendini gösteriyordu.

Fedorenko, o kendine özgü acelesiz, vakur tavrıyla kenara çekildi ve sözcükleri teker teker akıtan bariton sesiyle:

"Anton Semyonoviç," dedi, "Fedorenko'nun sekizinci müfrezesi tam tekmil karşınızdadır."

Yanında, bana eğilerek selam verirken duygulu dudakları çelebice uzayan Oleg Ognev duruyordu:

"Bu gördüğünüz insanların vaftiz edilmesi işi, bendenizin naçiz katkıları olmaksızın gerçekleştirilmiş değildir. İlerde, çalışmalarımın yetersiz olması halinde dikkate alınmak üzere bu noktayı defterinize not etmenizi rica ederim."

İki elimi Oleg'in iki omuzuna koydum ve onu yürekten, sarsa sarsa

çocuklarımı da kucaklayıp öpmek için karşı durulması hemen hemen olanaksız bir istek vardı içimde, ve ellerim, bu duygularımı dile getirmekteydi. O anda, herhangi bir şeyi, değil deftere, yüreğimin bir köşesine yazmak bile güç geliyordu bana. Ansızın yüreğime binbir fikir, kaygılar, imgeler, vakur oratoryalar, ve yerli yerinde duramaz insanların kımıl kımıl dansları akın etti. Ben, bunlardan birini kavramaya çabalarken, ucunu tuttuğum şey kalabalıkta kıvrıla kıvrıla yitiyor, yepyeni bir görüngü bana seslenerek dikkatimi kendisine vermemi istiyordu. "Vaftiz etme ve dönme" dedim kendi kendime ve yürümemi sürdürdüm; "bunlar, dinsel deyişler." Ama Korotkov'un gülümseyen yüzü bu parlak genellemeyi anında sildi aklımdan. A, evet! Korotkov'un sekizinci müfrezeye alınmasını ben istemiştim canım! Düşüncelerimin Korotkov'a takıldığını bir bakışta anlayan o dâhi Fedorenko kolunu onun omuzuna attı ve gri gözlerini belli belirsiz kırpıştırarak:

"Bizim müfrezeye eşsiz bir topluluk üyesi kazandırdınız Anton Semyonoviç," dedi. "Onunla konuştum. Günün birinde çok iyi bir müfreze komutanı olacak, eminim."

Korotkov ciddi ciddi gözlerimin içine baktı ve insana hayat veren bir sesle:

"Sonra sizinle görüşmek istiyorum, tamam mı?" dedi.

Fedorenko, Korotkov'un yüzüne şakalı bir alayla baktı, "Amma da hoşsun, ha," dedi. "Konuşacak ne var? Konuşacaksın da ne olacak yani! İnsanlar neden boyuna konuşmak ister, anlamıyorum!"

Korotkov da Fedorenko'ya hafiften alaylı gözlerle baktı.

"Özel bir mesele var aramızda.

— Saçmalama! Ne meselesi?

— *Ben* de tutuklanmak istiyorum."

Fedorenko kendini tutamadı, bir kahkaha attı.

"Haa, bunun derdi *buymuş!* Yavaş gel bakalım oğlum! Önce, Topluluk üyesi nitelemesini kazanmak gerekir — bak, bu bantı görüyor musun? Henüz tutuklanamazsın. Sana şimdi 'Git kendini hapset!' deseler, karşılık verirsin. 'Niye, ben bir şey yapmadım ki?' dersin.

— Ya bir şey yaptımsa?

— Bak, işin aslını anlamıyorsun! Yok yere suçlanmanın son derece önemli olduğunu sanıyorsun! Ama insan Topluluk üyesi oldu mu me-

seleye çok değişik bir açıdan bakar. Nasıl anlatayım? Bak, önemli olan disiplindir, bir şey yapmışsın, yapmamışsın, önemli değil. Öyle değil mi Anton Semyonoviç?"

Fedorenko'nun sorusunu başımı evet anlamında sallayarak yanıtladım. Bregel, kavanoza konmuş numunelere bakar gibi izliyordu bizi, yanakları, buldog yanakları gibi sarkmıştı. Fedorenko'ya bir şeyler söyleyip onun dikkatini dağıtmaya, hoş olmayan bir başka konuşmayı önlemeye çalıştım:

"Şurdaki çocuklara baksana, dedim. Kim bu öndeki?

— Bu, işte *o çocuk,* dedi Fedorenko. Şu yiğit delikanlı! Çok fena dayak yemiş diyorlar.

— Tamam, dedim ben de. Zayçenko'nun müfrezesi bu.

— Kim dövmüş? diye sordu Bregel.

— Gece karanlıkta dövmüşler. Kuryaj'lıların işi bu elbet.

— Neden dövmüşler? Neden bize haber vermediniz? Olay ne zaman olmuş?

— Varvara Viktorovna, dedim ciddi bir tavırla. Çocukların bu Kuryaj'da yıllardır çekmediği dert kalmamış, itilip kakılmışlar. Sizin bu durumla pek ilgilenmediğinizi görünce, bu olayın da sizin ilgi alanınızın dışında tutulması gerektiğini düşündüm. Ayrıca, ben olayla şahsen ilgilendiğime göre sizin karışmanıza gerek yok," dedim.

Bregel benim bu ciddi ve ağır konuşmamı, oradan ayrılmaya çağrı olarak yorumladı.

"Hoşçakalın," dedi soğuk soğuk ve içinden Yoldaş Zoya'nın başının göründüğü otomobile doğru yürümeye başladı.

Derin bir soluk aldım ve Vanya Zayçenko'yla onun on sekizinci müfrezesini karşılamaya gittim.

Vanya müfrezesinin başında utkulu bir havayla yürümekteydi. On sekizinci müfrezeye bilerek yalnızca Kuryaj'lıları vermiştik; böylece hem müfrezeye hem de komutanına özel bir önem yüklemiş oluyorduk. Vanya bundan gurur duyuyordu. Fedorenko bir kahkaha koyverdi.

"Sizi gidi minik domuzlar!"

On sekizinci müfreze uygun adım ilerlemekteydi. Yirmi ufaklık, dörder dörder sıra olmuş, adımlarını uyduruyor, hatta gerçek birer asker gibi kollarını bile sallıyorlardı. Şu bacaksız Zayçenko böylesine kısa bir

süre içinde nerden öğrenmişti kusursuz bir asker gibi yürümeyi? Onsekizinci müfrezedeki bu asker ruhunu destekler gibilerden elimi şapkamın siperine götürdüm:

"Selam yoldaşlar!" dedim.

Ama onsekizinci müfreze böyle bir selama nasıl yanıt verileceğini öğrenmiş değildi. Ellerini ayaklarını birbirine dolaştırarak yanıtladılar selamımı. Vanka sıkkın bir havayla elini salladı.

"Bunlar daha mujik be!"

Fedorenko, dizlerine vura vura gülmekteydi.

"Sanki kendi bir şeymiş! Vay canına!"

Çocukların kendileriyle alay edildiği duygusuna kapılmalarını önlemek ve havayı yumuşatmak için birden haykırdım:

"Onsekizinci müfreze, rahat! Söyleyin bakalım nasıl yıkandınız! Anlatın!"

Pyotr Malikov berrak bir gülüşle yanıtladı beni:

"Nasıl yıkandık? Gayet güzel yıkandık! Öyle değil mi Timka?"

Odaryuk başını çevirdi, birinin omuzunun ardından fısıldar gibi:

"Sabunla yıkandık," dedi.

Zayçenko bana gururla bakıyordu.

"Artık her gün sabunla yıkanacağız! Odaryuk'u levazım müdürü yaptık! Bakın!"

Bunu söylerken Odaryuk'un elindeki kahverengi kutuyu göstermekteydi.

"Bugün iki kalıp sabun tükettik — tam iki kalıp! Ama bu ilk yıkanma tabii. Artık bu kadar çok sabun kullanmayız. Size bir şey sormak istiyoruz. Elbet, mızıldanacak değiliz..."

Vanka müfrezesinin üyelerine döndü:

"Mızıldanmayacağız, tamam mı?" diye yineledi sözlerini.

Fedorenko kendinden geçmiş bir havada:

"Sizi gidi küçük şeytanlar!" diye bağırdı.

"Mızıldanmayacağız! Mızıldanmayacağız!" diye bağırdı çocuklar.

Vanya kısa bir süre dönendi durdu.

"Ama gene de size bir şey sormak istiyoruz, dedi.

— Tamam, anlıyorum! Mızıldanmıyorsunuz, yalnızca bir şey soracaksınız."

Vanya organlarını yerli yerine yerleştirir gibi bir hareket yaptı, omuzlarını kaldırıp oturttu, derin bir soluk aldı:

"Evet! Size bir şey soracağız — yani... bütün öteki müfrezelerde eski Gorki'liler var — iki kişi olsun, üç kişi olsun, var yani... Bizim müfrezedeyse tek bir Gorki'li yok! Bir tane bile yok!"

Vanya, "Bir tane bile!" sözlerini söylerken sesi inceldi, çığlık havasına büründü, işaret parmağınıysa yukarı doğru kaldırarak sözlerini pekiştirdi. Sonra birden gülmeye başladı.

"Bir tane bile battaniye yok! Bir tane! Tek bir döşek yok! Bir tane bile yok!"

Vanya giderek daha neşeli gülüyordu, on sekizinci müfreze üyeleri de ona katıldı.

On sekizinci müfrezenin komutanına bir not verip Alyoşa Volkov'a yolladım: "Derhal altı battaniye ve altı döşek verilsin."

Irmağa inen yolda bir şamatadır gidiyordu. Çocuklar asker talimi yapar gibi müfrezeler halinde patikada ilerlemekteydi.

Ahırların ardında, otların arasında o sabah kasabadan gelmiş olan dört berber tezgah kurmuştu. Kuryaj kabukları, Kuryaj'lı çocukların kafatasından parça parça dökülmekte, bu insanların sıradan birer çocuk haline geleceği, canlı, geveze, yani kısacası "neşeli çocuklar" olacağı yolundaki görüşümün doğru olduğu kanıtlanmaktaydı.

Delikanlıların, içten bir hoşnutlukla yeni giysilerine baktıklarını, beklenmedik bir titizlikle gömleklerinin kat yerlerini düzlemeye çabaladıklarını, şapkalarını ellerinde evirip çevirdiklerini görmekteydim. Bir dâhi olan Alyoşa Volkov, kilisenin etrafına atılmış binbir eşya yığınını karıştırarak Topluluğun tek ve biricik boy aynasını ortaya çıkardı; iki ufaklık aynayı iki ucundan tutarak kilisenin kürsüsüne dayadı. İşte bu aynanın etrafı bu dünyada ne türden bir biçim oluşturduklarını görme isteğiyle tutuşan ve yansılarını hayranlıkla seyreden bireylerle doldu. Kuryaj'lılar arasında pekâlâ yakışıklı çocuklar vardı doğrusu, ona bakarsanız, geri kalanlar da çok kısa bir zaman süresi içinde görünümlerini değiştireceklerdi çünkü güzellik denen şey, çalışma ve beslenmeyle kazanılırdı.

Hele kızlar, hepsinden daha çok sevinmişlerdi. Gorki'li kızlar, Kuryaj'lı kızlara özellikle hazırladıkları şipşirin giysiler getirmişlerdi: lacivert

satenden geniş pilili birer eteklik ve iyi bir beyaz kumaştan dikilmiş güzel birer bluz, açık mavi çorap ve bale ayakkabısı dedikleri birer çift pabuç. Kudlati, kızların müfrezesine, dikiş makinalarını yatakhanelerine alma izni verdi ve hemen kadınsı hamaratlık başladı: onarmalar, provalar, küçültmeler... Kuryaj çamaşırlarını bir günlüğüne kızlara teslim ettik. Bir ara Perets'i gördüm, ciddi bir havayla ona dedim ki:

"Çabuk iş giysilerini kuşan ve çamaşırhanedeki kazanın altını yak. Kızlar çamaşır yıkayacak. Haydi, oyalanma! Çabuk! Marş!"

Perets çiziklerle dolu suratını sarkıttı, göğsünü kabarttı:

"Yani kızların suyunu *ben mi* ısıtacağım?

— Evet, iyi bildin!"

Perets karnını çıkarttı, yanaklarını şişirdi, bir asker selamı çaktı ve manastırın dört bir yanından duyulacak bir sesle haykırdı:

"Kızların suyunu ısıtacağım, tamam!"

Biraz beceriksiz olsa da, çok hareketli bir çocuktu. Perets. Ama bütün bu görkemli selam ve gösterilerden sonra birden suratı karardı:

"Peki ama iş giysilerini nereden bulacağım? Dokuzuncu müfreze iş giysisi vermedi ki daha?

— Bak yavrum, dedim, senin elinden tutup giysilerini nasıl değişti-receğini göstereyim mi istiyorsun? Daha ne kadar burda durup gevezelik edeceksin, ha?"

Bizi dinleyenler kahkahayı bastı. Perets kafasını salladı ve resmiliği falan bir yana bırakarak haykırdı:

"Tamam değişeceğiz! Tamam! Merak etmeyin!"

Ve bir koşu kopardı.

Lapot bir kez daha Komutanlar Kurulunu toplantıya çağırdı. Bu kez toplantı Gud'un müfrezesinin uyuma yeri olarak seçtiği revakta yapılacaktı.

Lapot, kilise basamaklarından şu konuşmayı yaptı:

"Komutanlar! Oturmayacağız, toplantımız bir iki dakika sürecek! Lütfen çocuklarınıza burunlarını silmesini öğretiniz. Böyle bahçeyi sulaya sulaya dolaşamazlar! Bir şey daha var: Tuvalet meselesi. Jorka size toplantıda açıkladı. Bir şey daha var: Alyoşa her yana çöp kutusu yerleştirdi, ama çocuklar gene de çöpleri sağa sola atıyorlar.

— O kadar acele etme, diye seslendi Vetkovski gülümseyerek. Hele şu bahçeyi falan bir temizleyelim, kutuları sonra kullanırız.

— Hayır efendim! Temizlemek başka, düzen başka! Söylediğin söze bak! Şunu unutmayın — kuralımızı herkese söylemek zorundayız, yoksa sonra kalkar, 'Bilmiyorduk, nerden bilelim!' derler.

— Hangi kuralı?

— Tükürmeyle ilgili kuralımızı. Söyleyin bakalım neydi kural? Hep beraber!"

Lapot eliyle tempo tutuyor, komutanlar gülerek hep bir ağızdan bağırıyorlardı:

"Tek bir kez tükür
Üç gün sil süpür!"

Yeni vaftiz edilmişlere özgü ürkek bir saygıyla Komutanlar Kuruluna bakan, söylenenleri dört kulakla dinleyen birkaç izleyicinin ağzı açık kaldı. Lapot, toplantıyı dağıttı, çocuklar, bu yeni sloganı müfrezelerinin geçici merkezlerine ulaştırdılar. Bu iki dizeyi, üstü başı saman çöpleri, toz ve yem artıkları içinde inek ahırından çıkarak beni şaşırtan Kalabuda'ya da ilettiler.

"Allahın cezası kadınlar! diye bağırıyordu kalın sesiyle. "Beni burda bıraktılar, şimdi istasyona kadar yürüyerek gitmek var. Evet, evet, 'tek bir kez tükür, üç gün sil süpür!' Harika! Vitya, acı bu ihtiyara! Sen ahırların patronusundur — şurdan bir beygir koş arabaya da beni istasyona götürsün!"

Vitka, ahır kıdemlisi Anton Bratçenko'ya şöyle bir baktı, pek övündüğü bas sesiyle haykırdı Anton:

"Neden beygir koşacakmışız? Getir şurdan Çapkın'ı bakayım, koş arabaya, ve götür aziz dostumuzu istasyona! Şafak'ı bugün kendi elleriyle tımar etti." Sözün burasında Kalabuda'ya döndü Bratçenko: "Şimdi gelin *sizi* bir temizleyelim."

Tam o sırada Taranets yanıma yaklaştı. Kolunda nöbetçi bantı vardı, anlaşılan bir şeye canı sıkılmıştı.

"Şurda tarımbilimciler mi ne oturuyormuş. Odalarından çıkmıyorlar, 'sizin müfrezenizi falan istemiyoruz', diyorlar!

— Odaları temiz değil mi?

— Ordan geliyorum. Yataklarına falan baktım. Tavanlardan yığın yığın örümcek sarkıyor. Öbek öbek bit besliyorlar. Biraz da tahta-kurusu.

— Gel gidip bakalım!"

Tarımbilimcilerin odası karman çormandı. Çok uzun bir zamandır temizlenmediği belliydi. İnek ahırından sorumlu olan müfrezenin komutanı Voskoboynikov ve müfrezesinden daha iki kişi, eşyalarının arındırılmak üzere verilmesi buyruğuna uymuşlar ve tarımbilimsel yuvada büyük boşluklarla taşınmakta olan bir evde görülen ıvır zıvırı bırakmışlardı. Bununla birlikte odada daha birkaç çocuk vardı ve bunlar sarkık suratlarla bana bakmaktaydılar. Ama utkuyu kimin kazandığını onlar da ben de biliyorduk; artık geriye, teslim olma işlemlerinin nasıl gerçekleşeceği kalıyordu.

"Demek genel kurulun kararlarına uymayı kabul etmiyorsunuz?" diye sordum.

Çıt yok.

"Toplantıya katılmış mıydınız?"

Ses yok. Onların yerine Taranets yanıtlıyor sorumu:

"Katılmadılar.

— Bir karara varmanız için bol bol vakit tanıdım size. Kendinizi ne olarak görüyorsunuz — Topluluk üyesi misiniz, kiracı mı?"

Ses yok.

"Kiracıysanız, bu odada en fazla on gün kalmanıza izin veriyorum. Ayrıca size yemek de vermeyeceğim.

— Kim verecek peki?" diye sordu Svatko.

Taranets gülümsedi:

"Amma da gülünçsünüz, ha!

— Bilmem, dedim ben. Ama *ben* verecek değilim.

— Bize bugün yemek yok mu yani?

— Yok.

— Buna hakkınız var mı?

— Var.

— Peki ya çalışırsak?

— Burda yalnız Topluluk üyeleri çalışır.

— Topluluk üyesi olacağız, ama bu odada oturacağız.

— Olmaz!

— Ne yapacağız peki?"

Saatimi çıkardım.

"Size beş dakika düşünme süresi tanıyorum. Nöbetçiye kararınızı bildirim.

— Tamam!" dedi Taranets.

Yarım saat sonra tarımbilimcilerin ordan geçtim gene. Alyoşa Volkov kapıyı kilitliyor, Taranets de yetkili kişi olarak başında dikiliyordu.

"Çıktılar mı?

— Hem de *nasıl!* diye güldü Taranets.

— Hepsi ayrı müfrezelere mi dağıtıldı?

— Evet. Ayrı müfrezelere — her kümeye birer tarımbilimci verdik."

Bir buçuk saat sonra, yemekhanede, beyaz örtülü şölen masalarında büyük bir yemek verildi. Yemekhane tanınmayacak ölçüde değişmişti. Öncü müfreze kolları sıvamış, her tarafı silmiş, ovalamış, duvarları yıldız çiçekleriyle süslemişti. Gorki'liler istasyondan döner dönmez Alyoşa Volkov daha önce varılan karar uyarınca Gorki'nin resimlerini astı. Şelaputin'le Toska da tavandan birkaç slogan ve karşılama tümcesi sallandırdılar. Bunların arasında "Mızıldanma yok!" tümcesinin izleyicilerin kafasından sarkacağını nedense beklemiyordum.

Tümüyle sinmiş ve haklarından gelinmiş bulunan Kuryaj'lılar saç traşı olmuş, yıkanmış, yepyeni beyaz gömlekler giymiş olarak ister istemez birer Gorki'li havasına bürünmüşlerdi. Ellerini dizlerinin üzerine yerleştirmiş, sessiz sakin oturuyorlar, tabaklardaki ekmek yığınlarına ve pırıl pırıl sürahilere büyük bir huşu içinde bakıyorlardı.

Beyaz önlükler takınmış birkaç kızla beyaz ceketler giymiş Jeveli, Şelaputin ve Belukhin sessizce ortalarda dolaşıyor, birbirleriyle fısıldaşıyor, çatal kaşıkları düzeltiyor, şuraya bir şey koyuyor, burada bir kişilik yer açıyor, kısacası son fırça darbelerini sürüyorlardı. Kuryaj'lılar hastanede bakım bekleyen hastalar gibi duygusuz ve ilgisiz tavırlarla söylenenleri yapıyor, Belukhin'se, hepsi de gerçekten birer hastaymış gibi endişeli bir havayla onlarla ilgileniyordu.

Ben, lekelerle dolu bu manastır çölünde, sanki bir mucize gibi be-

asıldığı duvarın dibinde boşça bir alanda yerimi aldım. Nerdeyse duyulabilecek yoğunlukta bir sessizlik sarmıştı odayı; bu sessizlik, kızarmış yanaklarda, parlayan gözlerde ve utanmalı gururlarda bir doğruluk duygusuna, yeni bir doğumun gizemi duygusuna dönüşüyordu sanki.

Trompetçilerle davulcular, sessizce, hemen hemen kimsenin dikkatini çekmeden birer birer salona girdiler. Heyecanlı ve kaygılı bir havaları vardı. Duvarın dibine güzelce dizildiler. İşte ancak o vakit herkes onları gördü ve çocuklar o an, yemeği ekmeği unuttular, gözlerini onlara diktiler.

Taranets kapıda belirdi.

"Hazrol!"

Gorki'liler, alışkanlığın verdiği rahatlıkla hazrola geçtiler. Afallayan Kuryaj'lılar, kalkmaya hazırlık olmak üzere daha ellerini masaların kenarına koymaya ancak vakit bulduklarında —bu kez orkestramızın gümbürtüsüyle— bir kez daha afalladılar.

Taranets artık kılıfından çıkarılan ve sevinçli ipek kıvrımları gözüpek bir havayla dalgalanan flamamızı getirdi. Flama, resimlerin altında durduruldu, yemekhanemize şölensi, yurtsever bir hava veriyordu.

"Otur!" Çocuklara kısa bir konuşma yaptım. Ne işten söz ettim ne de disiplinden. Onlardan ne gibi isteklerimiz olacağı konusunu da ağzıma almadım, hiçbir kuşku ya da kaygı dile getirmedim. Yalnızca yeni yaşamlarını kutladım, bu yaşamın, bir insan yaşamında görülebilecek en mutlu, en güzel günleri içereceği inancımı vurguladım.

"Çok güzel, sevinçlerle dolu, akılcı bir yaşam süreceğiz," dedim onlara. "Çünkü biz insanız, çünkü bizim kafalarımız var ve çünkü biz böyle istiyoruz, iyi bir yaşam istiyoruz. Bize kim engel olabilir? Bizi çalışmaktan ve kazanmaktan yoksun bırakabilecek insan yok dünyada. Bakın çevremizde ne türden insanlar var! Bakın — eski bir işçi olan Yoldaş Kalabuda bütün gün bizim aynımızda kaldı. Treni itmenize yardım etti, vagonları boşaltmanıza, atları temizleyip tımarlamanıza yardım etti. Bizi düşünen ve bize yardım etmek isteyen iyi insanları, büyük insanları saymaya kalkarsak bitiremeyiz. Size şimdi iki mektup okuyacağım. Yalnız olmadığınızı göreceksiniz, sevildiğinizi ve sizinle ilgilenildiğini göreceksiniz. İşte Maksim Gorki'nin Harkov Yürütme Kurulu başkanına gönderdiği mektup:

Gorki Topluluğuna gösterdiğiniz ilgi ve yardımlardan ötürü size içten teşekkür ederim.

Topluluğu, orada yaşayan çocuklarla ve müdürleriyle yaptığım yazışmalardan tanıyorum yalnızca, ama Topluluğun ciddi ilgi ve etkin yardıma lâyık olduğu kanısını taşımaktayım.

Sokak çocuklarının işlediği suçlar, giderek artmakta, sağlıklı sürgünler arasında hasta unsurlar gelişmektedir. Sizin de desteklediğiniz türden toplulukların çalışmalarının, hasta öğelerle mücadele edilmesine yol açacağını ve bu çalışmaların daha önce olduğu gibi zararlıyı yararlı hale getireceğini ummaktayım.

Size sağlık, güç ve işinizde başarılar diler, ellerinizden sıkarım.

Maksim Gorki

Harkov Yürütme Kurulu Başkanının Maksim Gorki'ye yanıtı:

Sevgili Yoldaş,

Harkov Bölge Yürütme Kurulu Başkanlığı, sizin adınızı taşıyan çocuk topluluğuna tarafınızdan gösterilen ilgiye şükranlarını kabul etmenizi rica eder.

Terk edilmiş çocuklarla çocuk suçluların sorunlarını gidermek yolunda yapılan savaşımda karşılaşılan güçlüklerle yakından ilgilen-mekteyiz. Bu güçlükler bizi, sokak çocuklarının sağlıklı bir çalışma yaşamına uyarlanması ve eğitilmesi yolunda ciddi önlemler almak durumunda bırakmaktadır.

Bu da elbet, gerçekleştirilmesi biraz zaman alacak, ama şimdiden üzerine eğilmiş bulunduğumuz son derece güç bir iştir.

Yürütme Kurulu Başkanlığı, Topluluğun çalışmalarının, yeni koşullar altında başarıyla sonuçlanacağına ve bu çalışmaların yakın bir gelecekte daha da gelişeceğine ve Topluluğun, elbirliğiyle sizin adınızı taşıyan bir Topluluğa layık düzeye getirileceğine inanmaktadır.

Sağlıklı ve güçlü olmanız, daha başka yararlı etkinliklerde bulunmanız ve yazınsal ürünler vermeniz için içten dileklerimizi dile getirmemize izin vermenizi rica ederim, sevgili Yoldaş.

Bu mektupları okurken, kâğıdın üstünden arada bir çocuklara baktım hep. Beni dinliyorlardı ve ruhları, en küçük bir çekince göstermeksizin o şaşkın ve sevinçli gözlerinde yansıyor gibiydi. Ne var ki, bu yeni dünyanın bütün anlam ve gizemini kavrama yetisinden yoksundular. Çoğu yerlerinden kalktılar, dirseklerine dayandılar, boyunlarını benim bulunduğum yöne doğru uzattılar dinlerken. Duvarın dibinde ayakta durmakta olan *Rabfak* öğrencileri, dalgın dalgın gülümsemekteydiler. Kızlar, gözlerini ovuşturuyor, gözüpek delikanlılar, çaktırmadan onlara bakıyorlardı. Sağımdaki masada oturan Korotkov, düzgün kaşlarını çatmıştı, düşünceli bir hali vardı. Yanaklarını yumrukları arasında sıkmakta olan Kovrak, bakışlarını pencereden dışarı çevirmiş, dalgın dalgın oturuyordu.

Okumayı bitirmemle masaların ardında bir kıpırdanma, fısıldaşma başladı. Karabanov hemen elini kaldırdı:

"Eee, şimdi... Şimdi ne söyleyeceğiz? Yani... Hay allah cezasını versin!.. Bir şey söylemeyeceğiz! Şarkı söyleyeceğiz! Haydi başlayalım, ama ne gerekiyorsa onu söyleyelim, kendi marşımızı söyleyelim."

Çocuklar sevinçle bağırdılar ama Kuryaj'lılardan çoğu utanmış, suskunluğa bürünmüştü. Marşımızın sözlerini bilmiyorlardı.

Lapot bir sıranın üzerine çıktı.

"Haydi! Kızlar, siz başlayın — söyleyin!"

Elini salladı, başladık. Marşımızı böylesine sevinçli bir hava içinde gülümseyerek söylememizin nedeni, dizelerinin günlük yaşamımızın bir parçası olmasından kaynaklanıyor olsa gerekti. Çocuklar dikkatle kısılan gözlerini Lapot'a çevirmiş onun canlı, hareketli, istekli sözlerini zar zor yineliyorlardı. Lapot, ağzından çıkan sözcüklerde, bütün kavramları dile getiriyor gibiydi. Bir ağızdan söylemeye başladık.

Lapot, marşı söylerken çok etkileyici bir havayla, koromuza aletlerinin gümüşsü sesiyle katkıda bulunan trompetçileri gösteriyordu.

Marşı bitirdik. Matvey Belukhin beyaz bir mendil salladı ve mutfağa bakan pencereye doğru haykırdı:

"Gelsin baklavalar börekler! Gelsin biralar votkalar, gelsin mezeler! Herkese de birer çanak dolusu dondurma gelsin!"

Çocuklar sesli sesli güldüler, heyecanlı bakışlarını Matvey'den ayırmıyorlardı; Belukhin, bu bakışları dostça bir gülümsemeyle yanıtladı ve sesini doğala indirerek şu açıklamayı yaptı:

"Votka da bira da yok, meze falan yok arkadaşlar, ama söz veriyorum dondurma olacak! Hem de ne dondurma! Haydi, şimdi çorbamızı kaşıklayalım!"

Tatlı, dostça gülümsemeler, bütün yemekhaneyi dolaştı. Onları tarayan gözlerim, birden Jurinskaya'nın faltaşı gibi açık gözlerine takıldı ve ışıdı. Jurinskaya kapıda duruyordu. Ardında Yuryev'in gülümseyen yüzü görülüyordu. Hemen yanlarına gittim.

Jurinskaya, traşlı kafalardan, beyaz omuzlardan ve dostça gülümsemelerden ayıramadığı gözlerini bir an olsun bana çeviremeden, sarhoş bir dalgınlık içinde elimi sıktı.

"Bunlar da ne, Anton Semyonoviç? Dur, dur bakayım! Olamaz!" Genç kadının dudakları titriyordu. "Bunlar sizinkiler mi? Hepsi sizinkiler mi? Peki ya onlar... Onlar nerde? N'olur anlatın bana, burda neler oluyor?

— Neler mi oluyor? Tanrı bilir neler oluyor burda! Bu sizin değişim ya da 'dönme' dediğiniz şey olsa gerek. Ama bunların hepsi bizim, değil mi!"

OLİMPOS'UN ETEKLERİNDE

Kuryaj'da mayıs ve haziran ayları, durup dinlenmeden çalışmakla geçti. Şu anda, o günlerden, o işlerden büyük bir heves ve özlemle söz edecek değilim.

İnsan bir işi, üstünden zaman geçtikten sonra ele alıp enine boyuna düşündüğünde, pek çok işin sıkıntıyla yapıldığını, hoşa gitmeyen, ilginçlikten uzak, korkunç bir sabır isteyen, insanın duyduğu acı ve bıkkınlığı yenme alışkanlığının gelişmesini gerektiren çabaların harcandığını kabul etmek zorundadır. Nitekim bir sürü iş, insanoğlunun acı çekmeyi ve her şeye dayanmayı öğrenmesi sayesinde, yalnız ve yalnız bu sayede sonuçlandırılabilmiştir.

İnsanlar, bedensel çalışmanın yükünü ve onun fiziksel güçlüklerini kabullenmeyi uzun yıllar önce öğrenmiş bulunmaktadırlar; ne var ki, bu kabullenmenin gerekçeleri olarak gösterilen açıklamalar, her zaman doyurucu olmamıştır. İnsan doğasındaki zayıflıkları dikkate alarak, kişisel

doygunluk ve bireysel çıkarların bazı durumlarda yönlendirici rol oynadığını kabul etmekte, bunları olağan karşılamakta ve bu itkilerin yerine, çok daha büyük bir yönlendirme gücü içeren toplu çıkarları koymaya vargücümüzle çalışmaktayız. Ancak, bu konuyla ilgili sorunların büyük bir çoğunluğu son derece karmaşık bir yapı göstermektedir; biz Kuryaj'da bu sorunları dışardan hemen hemen hiçbir yardım almadan çözümlemek durumunda kaldık.

Gün gelecek, gerçek anlamda eğitim bilimi, bu sorunların üstesinden gelecek, insan emeğinin işleyiş yasalarını çözümleyecek, bu işleyişte istencin oynadığı rolün, onurun, utancın, telkinin, öykünmenin, korkunun, yarışma ruhunun, işleyişin gelişmesine yaptığı katkıların neler olduğunu, bu saydıklarımızın arı bilinç, inanç ve mantıkla ne ölçüde kaynaşabildiğini açıklayacaktır. Bu arada şunu söylemeliyim ki, benim deneyimlerim, arı bilinç öğeleriyle bedensel çalışma öğeleri arasındaki uzaklığın çok büyük olduğunu göstermiştir; gene aynı deneyimler, bu uzaklığı çok daha yalın ve çok daha maddi öğelerden oluşan bir zincirle birbirine bağlamanın son derece kaçınılmaz olduğu yolundaki kuramı doğrulamıştır.

Bilinç sorunu, Gorki'lilerin Kuryaj'a adımını attığı gün başarıyla çözümlenmiş bulunuyordu. Kuryaj kalabalığı, yalnızca bir tek gün içinde, yeni gelen müfrezelerin kendilerine daha iyi bir yaşam getirdiği, deneyimli insanların onlara yardıma geldiği ve bu insanlarla el ele ileriye doğru yürümek zorunda oldukları inancını yüreklerinde yeşertmişti. Buradaki belirleyici öğe, çıkar gözetmek değil, toplu telkindi elbet, aşılanmaydı — sorunu çözen gizli hesaplar değil, gözler, kulaklar, sesler ve kahkahalar oldu. Kısacası, birinci gün, Kuryaj'daki çocuklara, o güne dek tatmadıkları bir hazzı tattıran, onlarda, *gerçek* bir topluluğa, Gorki Topluluğuna katılma, onun bir üyesi olma isteği uyandıran gün oldu.

Ancak, kazanç olarak elimde yalnızca bilinç vardı ve bu pek bir şey sayılmazdı. Nitekim bu yetersizlik, ertesi gün bütün karmaşıklığıyla kendini gösterdi. Daha o akşam, bildiride belirtilen çeşitli işlerin yapılması için karma müfrezeler oluşturulmuştu. Her müfrezede ya bir öğretmen ya da birer Gorki'li bulunuyordu. Kuryaj'lılar, sabahın erken saatlerinde pek hevesli görünüyorlardı, ama gene de yemek saati geldiğinde pek bir iş yapmadıkları ortaya çıktı. Yemekten sonra çoğu işe gitmek zahmetine bile katlanmadı; kimi oraya buraya saklandı, kimi de alışkanlıkları gereği kasabaya, ya da Rizhov'a indiler.

Bütün karma müfrezeleri teker teker kendim dolaştım; durum hepsinde aynıydı. Her yerde azıcık Gorki'li serpintisi ve ezici Kuryaj'lı egemenliği görülüyordu; üstelik, bu ikincilerin çalışma biçeminin yaygınlaşması tehlikesi de vardı; çünkü özgün Gorki'liler arasında "yeni"lerin sayısı oldukça kabarıktı, eskilerimizse, Kuryaj'ın eritici etkisi altında kalabilir ve birer etkin güç olarak düpedüz ortadan yitebilirlerdi.

Olgun bir toplu yaşamda uyumlu ve etkili bir işleyiş gösterebilecek olan dıştan gelme bir disiplini uygulamak burada tehlikeli olabilirdi. İşten kaçanların sayısı çoktu, bunları ele almak hem güç hem de karmaşık bir işti. Üstelik, böyle bir girişim anlamsız olacaktı, çünkü verilen ceza, Topluluğun ortak yargısıyla suçluyu Topluluk dışına atabilmemiz halinde işe yarayacaktı. Üstelik dıştan gelme bir disiplin önlemi, bedensel çalışmanın örgütlenmesi alanında hiç de etkili olmayacaktı.

Deneyimsiz biri, şu düşüncelerle kendini avutabilirdi: çocuklar henüz bizim iş disiplinimize alışamadılar, girişkinlik kazanmadılar, çalışmayı bilmiyorlar, arkadaşlarının çalışmalarına ayak uydurmaya alışamadılar, bir Topluluk üyesinin ayırıcı özelliği olan çalışmaktan gurur duyma yetisini kazanmadılar; bütün bunlar beş dakikada olmaz, bu işler zaman alır... Ne yazık ki bu türden avuntular bana göre değildi. Ben, şu acımasız yasayı biliyordum yalnızca: Eğitbilim alanında yalın bağımlılık ilişkileri olmadığı gibi kıyaslama yöntemi uygulamak, genelden özele varan düşünme yöntemiyle hızlı bir sıçrama yapmak da geçerli değildir.

Kuryaj'da mayıs ayında durum kısaca şöyleydi: işlerin yavaş yavaş gelişmesi, genel çalışma hızının hep orta düzeyde kalması ve Gorki'lilerin esnek, hızlı ve kesin çalışma alışkanlıklarının yitmesi tehlikesini doğuruyordu.

Eğitimin veriliş şekli ve yoğunluğu, eğitbilim kuramında hep yokumsanmıştır, ama aslında bu nitelikler, toplu eğitimde, çok önemlidir. Eğitimin veriliş şekli, çok hassas, uçabilir bir madde gibidir. Sürekli bakım ister, her gün ilgi, dikkat ister, bir çiçek yatağı gibi elin üstünde olmasını ister. Eğitim yöntemi, hızla oluşturulan bir şey değildir; çünkü, yalnızca arı bilinçle önceden kazanılmış ilke ve alışkanlıklarla değil, eski kuşakların deneyimlerine gösterilen bilinçli saygıyla geliştirilir, kendisi de belli bir deneyim süreci yaşamış bir Topluluğun büyük yetkesiyle gelenekler birikmedikçe bir eğitim biçemi oluşturalamaz. Birçok çocuk kurumunun

başarısızlığı, ne biçem ne de alışkanlık ya da gelenek geliştirememiş olmalarından —ya da bu işi yapmaya başlamaları halinde— sürekli değişegelen eğitim denetçilerinin bu gelenekleri elbet "takdire şayan kaygılar"la dizgeli olarak hiçe saymalarından kaynaklanmıştır. İşte toplumsal eğitim adlı "çocuk"un ister yüzyıllık, ister bir yıllık olsun, hiçbir geleneğe sahip olmaksızın yaşamasının nedeni budur.

Kuryaj'lıların bilinçlerinin kazanılmış olması, onlara daha yakın olmama, çocuklarla daha güvenli ilişkilere girmeme olanak sağladı. Ama bu yeterli değildi. Gerçek bir utkunun kazanılması için, eğitbilimsel teknikte tam anlamıyla ustalaşmış olmak gerekiyordu. Artık o günlerdeki kadar gülünç ölçüde bilgisiz olmamakla birlikte, bu uygulayımda, 1920 yıllarındaki kadar yalnızdım. Çok değişik türden bir yalnızlıktı bu. Gerek öğretmenlerden, gerek Topluluktaki çocuklardan oluşan ve istekle, el-birliğiyle çalışan bir yandaşlar ordusu vardı ardımda gerçi ve böylesi büyük bir güçle, en karmaşık işlemleri bile sonuçlandırmayı başarıyordum. Ama bütün bunlar, alt düzeyde gerçekleşiyordu.

Yüksek bölgelerde ve bu tepelerin hemen altındaki yörelerde, eğitbilim dağının doruklarında, insanın kendine özgü bir eğitbilim tekniği geliştirmesi işten sayılmıyordu, çünkü yeni bir uygulayım, ne olursa olsun, kabul olunmuş inançlara aykırı düşüyordu.

"Doruklarda", "çocuk"a henüz hiç kimsenin bir ad koyamadığı, bir çeşit özel uçucu madde gözüyle bakılıyordu. Gerçeklikte, "çocuk", ya da bu uçucu şey, eski günlerin eğitbilim öncülerinin bilgi ve becerilerine nesne olan, bildiğimiz, düpedüz insan ruhuydu. Bu ruhun, kendiliğinden gelişme yetisine sahip olduğu, bunun içinse, onu başıboş bırakmanın gerektiği sanılıyordu. Bu konuda yığınla kitap yazılmıştı, ama bunların hepsi de, özlerinde Rousseau'nun sözlerini yinelemekten başka bir şey yapmıyordu:

"Çocuğa saygılı davranmak gerekir..."

"Doğanın işine engel olmayın!"

Bu inançtaki temel dogma şuydu: Çocuğa karşı saygılı davranıldığı ve doğanın işine engel olunmadığı sürece, söz konusu uçucu şey, ya da öz, kaçınılmaz olarak olumlu bir kişiliğe dönüşecekti. Gerçeklikteyse, işleri doğaya bıraktınız mı, yalnızca doğal olarak boy atan şey, yani yaban

otları yeşerirdi, ama yürürlükteki ilke ve düşünler, dağın doruklarındakilere öylesine yakındı ki, bu kimseyi rahatsız etmiyordu. Benim, böyle doğayı kendi akışına bırakınca elde edilen yaban otuyla idealimizdeki insan kişiliğinin birbirine aykırı düşeceği konusundaki karşı çıkışlarım bayağı pragmacılık sayılıyor ve beni nitelendirmek gerektiğinde, "Makarenko iyi bir uygulayıcıdır, ama kuramdan pek anlamaz," deniyordu.

Disiplin de tartışma konusu oluyordu. Bu tartışmalarda sorunun kuramsal temeli, eğitbilim yapıtlarında sık rastlanan iki sözcüğe dayandırılıyordu: "bilinçli disiplin". Sağduyu sahibi herkes için bu iki sözcük yalın, anlaşılabilir ve uygulanması kaçınılmaz bir hakikati dile getirmektedir: Disiplin, ancak, gerekliliğinin, yararlılığının, zorunluluğunun, sınıfsal öneminin anlaşılması halinde bir anlam ifade eder. Ne var ki eğitbilimsel "kuram" bu sözleri çok başka bir anlamda yorumlamaktadır: Onlara göre disiplin topluluğun deneyimlerinden değil, bir topluluktaki arkadaşlık ve kardeşlik duygusunun doğal baskısı olarak değil, arı bilinçle, çırıl çıplak bir zihinsel kavrayışla, ruhun yükselişiyle, ikna ve kabul ettirme yoluyla, fikirlerden gelişmeli ve varlık kazanmalıdır. Bu kuramı savunanlar, daha da ileri gitmiş, yetişkinlerin etkisi altında oluşan bir "bilinçli disiplin"in yararsız olduğu sonucuna da varmışlardır. Öne sürdüklerine göre, yetişkin etkisiyle edinilen disiplin, aslında, ezberlenmiş davranışlardır, bir uçucu madde olarak gördükleri ruhun yükselişinin baskı altına alınması, engellenmesidir. hem, gerekli olan bilinçli disiplin değil, "öz-disiplin"dir, diyor bu kişiler. Aynı görüşle, ne şekilde olursa olsun çocukları örgütlemenin gereksiz ve zararlı olduğunu öne sürüyor ve aslında "kişinin kendini örgütlemesi"nin önemli olduğunu savunuyorlar.

Kendimle başbaşa kaldığımda düşünmeye koyuldum. Hepimiz de ne türden bir insan yaratmayı amaçladığımızı pekâlâ biliyoruz, dedim kendi kendime. Az da olsa eğitim görmüş, sınıf bilincine sahip her insan da bunu biliyor. Demek ki, asıl sorun, *neyin* yapılacağı değil, *nasıl* yapacağımız. Buysa bir eğitbilimsel uygulayım, bir teknik sorunu...

Uygulayım, ne olursa olsun, deneyimlerden süzülüp çıkarılır. İnsanlık tarihinde hiç kimse, daha önce madeni işlemiş olmasaydı, maden sa-

nayisinin yasaları saptanamazdı. Nitekim, buluşların, gelişmenin, ayırma ve ayıklamanın gerçekleşmesi için teknik deneyim birikiminin sağlanması gerekli olmuştur.

Bizim eğitsel üretimimiz, hiçbir zaman teknolojinin mantığına göre değil, "ahlâksal vaız"a göre düzenlenmiştir. Bu olgu, derslik çalışmalarında pek fazla kendini göstermese de, geniş anlamda eğitim alanında özellikle göze çarpmaktadır.

Dolayısıyla, sanayinin bütün temel dallarından yoksun bulunmaktayız: yani teknolojik süreç yok, çalışma plânı yok, makina işçisi, alet, ölçüt, kalite kontrol yok, tolerans, ıskarta yok...

Olimpos dağının eteklerinde buna benzer sözcükleri ettiğimde, tanrılar kafama taş yağdırıyor, beni makinacılıkla suçluyorlardı. Ama düşündükçe eğitim süreçleriyle sıradan üretim süreçleri arasında daha büyük benzerlikler buluyordum. Hem, böylesi benzerlikler bulmada tehlikeli denecek ölçüde bir makinacılık gördüğümü de söyleyemem doğrusu. Bence insan kişiliği bütün o karmaşıklığı, zenginliği ve güzelliğiyle olduğu yerde duruyordu, ama işte bu yüzden, ona çok daha hassas ölçü aletleriyle yaklaşmak, onu çok daha ciddi biçimde ele almak, isterik bir sahip olma arzusunun karanlığı içinde değil, bilimsel olarak işlemek gerekmekteydi. Üretimle eğitim arasındaki büyük benzerlikler, benim insanoğlu konusundaki düşüncemi lekelemek şöyle dursun ona duyduğum saygıyı artırıyordu, çünkü insanın çok iyi yapılmış, karmaşık bir makinaya saygı duymaması olanaksızdı.

Ne olursa olsun, bence insan kişiliğinin çoğu ayrıntısı, ve herhangi bir insan davranışı, bir preste, tek bir kalıp yardımıyla toplu olarak üretilip çoğaltılabilirdi. Ama bu son derece büyük bir özen isteyen hassas presleri kullanırken çok dikkatli olmak gerekirdi. Söz konusu kişiliğin daha başka parçalarıysa, tersine peri gibi sihirli ellere, şaşmaz gözlere sahip son derece usta bir adamın bireysel çalışmasına gereksinme gösteriyordu. Daha başka bölümler içinse, büyük bir beceri, giderek belli ölçüde üstün yetenek isteyen özel ve karmaşık araç gerecin kullanılması gerekliydi. Ama hepsi için, bir eğitimcinin yapacağı bütün çalışmalar için, özel bir bilim gerekiyordu. Bütün teknik üniversitelerde maddelerin direnci inceleniyor, saptanıyordu da, eğitbilim okullarında kişiliklerin eğitimsel

önlemlere olan dirençleri konusunda neden hiçbir çalışma yapılmıyordu? Böyle bir direncin varolduğunu görmemek için kör olmak gerekirdi oysa! Hem, Tanrım, neden, ama neden bizde eğitbilimi yüzüne gözüne bulaştıran insan üreticilerine şu sözleri söyleyecek bir ölçü aygıtı yoktu:

"Ürettiklerinizin yüzde doksanı ıskarta! Siz paylaşmayı seven bireyler değil, haylaz, kaytarmacı, numaracı, çıkarcı insanlar üretiyorsunuz. Aldığınız ücretlerin hak edilmemiş bölümünü geri verin lütfen!"

Neden işlediğimiz hammadde konusunda hiçbir bilim yok, neden kimse bu hammaddeden herhangi bir şey, örneğin bir kutu kibrit ya da bir uçak yapmayı bilmiyor?

Bilgili kişilerin oturduğu Olimpos tepelerinden üretim kurumunun ne bir parçası seçiliyordu, ne de yapılan işlerin herhangi bir evresi. Oradan yalnız kişiliksiz çocukluğun uçsuz bucaksız denizi gözüküyor, büro duvarları arasında soyut bir çocuk örneği yükseliyordu. Çok hafif maddelerden, fikirlerden, basılı kâğıtlardan, Manilov'a özgü düşlerden oluşmuş bir çocuk örneğiydi bu. Olimpos'ta oturanlar, beni görmek üzere Topluluğa geldiklerinde, gözleri açılmıyordu, yaşayan bir çocuk topluluğu, bu birlik ruhu, onların ilk kez gördüğü bir şey değildi sanki. Burada, teknolojik yaklaşımlara, kuramsal uygulamalara gerek yokmuş gibi davranıyorlardı. Bense, onları Toplulukta dolaştırırken, kuramsal sorunların yarattığı darağacına çoktan asılmış olarak, şu ya da bu teknik soruna değinemiyordum.

Dördüncü müfreze yatakhanesinin yerleri silinmemişti bugün, çünkü yer silme kovası ortadan yitmişti. Hem kovanın maddi değeri kaygılandırıyordu beni hem de yitiriliş yöntemi. Kovalar müfrezelerin başkan yardımcılarına teslim ediliyordu, yardımcı temizleme vardiyasını ve sorumlulukları saptıyordu. İşte, bu temizleme sorumluluğu, kova, yer bezi gibi şeyler, benim için bir teknik sorun oluşturan önemli öğelerdi örneğin...

Bunun gibi önemsiz şeyler, bir fabrikada, bir kenara atılmış eski bir torna tezgahı sayılır, üreticisinin adını lekelemez, yapım tarihi silinmiştir üzerinden. Bu tür tezgahlar, atelyenin yağlı paslı bir köşesine tıkıştırılır; bunlara "taka" denir artık. Bu makinalar, pek önemli olmayan ufak tefek ayrıntının, örneğin conta, pul, vida, civata gibi şeylerin tornalanmasında, öğütülmesinde kullanılır. Ama gene de, bu "taka"lardan biri işlememekte

direndiğinde, bütün fabrikada belli belirsiz bir huzursuzluk havası eser, montaj atelyesinde, "özel üretim"e geçilir, ve depo rafları az sonra "bozuk" damgası taşıyan ufak tefek parçanın ağırlığı altında homur homur homurdanmaya başlar.

Bana göre bir kova ve yer bezinin sorumluluğu bir torna tezgahının sorumluluğundan farksızdır; bu çok önemsiz bir şey olabilir, ama insan özelliklerinin en önemlisi olan sorumluluk duygusunu oluşturmak söz konusudur burada. Bu özellik olmaksızın yapıcı kişilik falan olamaz — "bozuk parça"dan başka bir şey elde edilmez bu durumda.

Olimpos'takiler, teknik denen şeyi horgörmekteydiler. Onlardaki bu eğilim sayesinde, eğitim kurumlarımızda, özellikle doğrudan eğitimle uğraşan yüksek öğretim kurumlarımızda teknik düşüncesi yok olup gitti. Ülkemizde, teknik, eğitim alanında son derece geridir. Dolayısıyla bu alan, zanaate dayalı sanayiler arasında en geri kalmış olanıdır. Sirke üretiminde bile daha ciddi bir teknik uygulanmaktadır. İşte bu nedenledir ki, Gogol'ün *Müfettiş*'indeki Luka Lukiç Klopov'un yakınması hâlâ yerindeydi:

"Bilgiye dayalı bir uğraşta çalışmaktan daha kötü bir şey olamaz — herkes, her şeye burnunu sokar, herkes kendisinin ne denli akıllı olduğunu gösterme çabasındadır."

Şaka değil bu, alaylı bir abartma değil, elle tutulur bir hakikat... Aydın olmayan kişi herhangi bir eğitsel sorunu çözümleyebilir mi? O günlerde biri bir masanın ardında bir koltuk edindi mi, hemen sonuçlar çıkarmaya, nedenler bulmaya, düğümleri çözmeye başlardı. Onun aklını başına getirmek için eline hangi kitabı tutuşturacaktık? Hem kitaba ne gerek vardı? Kendisinin de bir çocuğu vardı, o da babaydı, anaydı, değil mi ya? İşte size bir eğitbilim profesörünün, eğitim sorunları konusunda uzman birinin GPU'ya, NKVD'ye yazdığı mektuptan birkaç satır:

"Oğlum birkaç kez benden para çaldı, geceleri eve gelmiyor... Bu nedenle sizden şu ricada bulunmama..."

Neden peki, bizim Çeka görevlilerimizin eğitbilim profesörlerinden daha usta birer eğitim mühendisi olması bekleniyor? diye sormak gerekir.

Bu önemli soruya o zamanlar, yani 1926 yıllarında hemen bir yanıt bulacak durumda değildim; çünkü o yıllarda, teknik anlamda, elinde

teleskopla bakınan Galileo'dan daha iyi bir durumda değildim. İki seçenek vardı önümde — ya Kuryaj'da bir felaket olacaktı, ya da Olimpos doruklarında ve elbet bu ikinci felaketin gerçekleşmesi halinde cennetten kovulacaktım. İkinciyi seçtim. Gökkuşağının tüm renklerini içeren kuramlarla parlayan cennet, başımın üzerinde ışıldıyordu, ama kalktım, Kuryaj karma müfrezesine gittim ve delikanlılara dedim ki:

"Bakın çocuklarım, yaptığınız iş beş para etmez! Sizinle bugünkü toplantıda hesaplaşacağız. İşiniz de batsın, siz de!"

Çocuklar kıpkırmızı kesildi; hepsinden uzun boylu olanı, elindeki bel küreğini göstererek, ters ters homurdandı:

"Bel kürekleri kör — inanmazsanız bakın!

— Yalan söylüyorsun! diye atıldı ordan Toska Solovyov. Yalan söylüyorsun ve bunu pekâlâ biliyorsun!

— Ne yani, keskin mi?

— Koca bir saat boyunca kumların üzerinde yan gelip yatan sen değil miydin peki? Ha, sen değil miydin?

— Bana bakın! dedim karma müfrezeye. Bu işi akşam yemeğinden önce bitirmeniz gerekiyor. Bitirmezseniz yemekten sonra da çalışacağız. Ben de sizinle birlikte çalışacağım.

— Bitiririz, diye yanıtladı beni kör bel küreğinin sahibi bu kez. Zaten çok bir şey kalmadı."

Toska güldü.

"Seni gidi kurnaz tilki!"

Bu durumda, tasalanmaya gerek yoktu işte. Biri, bir işi ağırdan alıyor da, oyalanmasına geçerli gerekçeler arıyorsa, bu davranışın bir heveslilik, bir yaratıcılık belirtisi olarak değerlendirilmesi gerekirdi — bu özelliklerse, Olimpos pazarlarında çok değerliydi. Benim tekniğimin gerektirdiği tek şey, bu yaratıcı alevi canlandırmaktan başka hiçbir şey değildi. Ayrıca, çalışmaya karşı hemen hemen hiçbir olaylı karşı koymayla karşılaşmamak beni sevindiriyordu. Bazıları sessizce gizleniyor, bir yerlere sıvışıyordu gerçi, ama bunlar beni pek rahatsız etmiyordu, çünkü benim çocuklarım, bu türden bireyleri yola getirmeye yarayan bir teknik geliştirmiş bulunuyorlardı. Kaytarmacı nereye kaçmış olursa olsun, yemeğini ancak ve ancak müfrezesinin masasında yiyebilirdi. Canı isterse!

Kuryaj'lılar, onu görünce fazla bir şamata çıkarmaz, bazen suçlamasız bir sesle şu soruyu sorarlardı:

"Kaçtın sandık biz!"

Gorki'lilerin dilleriyse (ve elbet elleri de!) çok daha zengin anlatımlar sergileme yetisine sahipti. Kaytarmacı masaya sokulur, sanki sıradan bir bireymiş, özel ilgi gerektirmeye değecek bir şey yapmamış gibilerden yemeğini almaya hazırlanırdı, ama üyelerine ağızlarına layık olanı vermek, müfreze komutanlarının kaçınılmaz göreviydi.

"Kolka!" diye haykırırdı komutan ciddi bir sesle. "Haydi, canlan bakalım! Görmüyor musun? Krivoruçko geldi! Ona yer aç bakalım, çabuk! Temiz tabak var! Durma! O ne biçim kaşık öyle? Çabuk güzel bir kaşık getir!"

Bu arada kaşık mutfak penceresinde yiter.

"Tanesi bol bir çorba doldur tabağına bakayım! Haydi, şöyle güzel tarafından! Petka, koş ahçıya, doğru dürüst bir kaşık versin! Durma! Stepka, ekmeğini kes çocuğun... Bak, nasıl kesiyor — oğlum öyle dilenci dilimini yalnız köylüler yer, Krivoruçko'ya ince dilim keseceksin, efendi gibi... Şu Petka da nerde kaldı? Hani kaşık? Vanka, koş Petka'ya söyle çabuk getirsin kaşığı! Haydi, yaylan!"

Krivoruçko gerçekten tanesi bol bir tabak dolusu çorbanın başına oturmuş durmaktadır, kızarmış yüzü kâseye eğilmiştir. Komşu masadan biri seslenir:

"Hey, on üç! Konuğunuz mu var?

— Ah, evet, beyefendi geldiler, yemek istiyorlar... Haydi Petka, sallanma, ver şu kaşığı! Kırıtmanın sırası mı şimdi!"

Petka, büyük bir işsever garson havalarında salona daldı şimdi, kaşığı iki elinin ayasına sermiş, çok değerli bir şeyi sunuyormuş gibi, sıradan bir Topluluk kaşığını uzatıyor. Komutan kaşığı görünce birden öfkeleniyor:

"Sen buna kaşık mı diyorsun? Söylediğimi duymadın mı? Koş git daha büyük bir kaşık bul!"

Petka saygılı bir telaş sergiliyormuş gösterisi yapıyor ve çılgın gibi ordan oraya koşmaya başlıyor, sözüm ona şaşırıp kapı diye pencerelere dalıyor. Bütün mutfak çalışanlarının rol aldığı eşsiz bir oyun sahnelenmektedir. İzleyicilerden birkaçı soluklarını tutmuş, korkuyla bakmaktadırlar, çünkü böylesi bir konukseverliğin nesnesi olmaktan kıl payı

kurtulmuşlardır. Petka bir kez daha yemekhaneye dalıyor şu anda. Elinde kocaman bir kepçe, ya da yağlı bir delikli kepçe vardır. Yemekhane kahkahayla çınlıyor bu kez. Bu evrede, Lapot yavaşça müfrezesinin masasından kalkıyor ve sahneye çıkıyor. Bakışları, sessizce oyuna katılanların yüzünü dolaşıyor, ve komutanın üzerine konuyor. Sonra bütün izleyiciler, bu yüzdeki ciddi anlatımın sevecen bir acıma ve koruma duygusuyla eridiğini gözlemliyorlar, herkes, bu anlatımın Lapot'un yüzüne son derece yabancı olduğunu çok iyi bilmektedir. Yemek yiyenler, şimdi soluklarını tutmuşlar, son derece ustalıklı bir gösteri izlemeye hazırlanmışlardır. Lapot, elini Krivoruçko'nun başına yayar, sesini en sevecen havalara bürüyerek, şöyle der:

"Ye yavrum, ye, korkma! Neden çocukcağıza çullanıyorsunuz hepiniz? Ha? Ye yavrucuğum! Ne oldu anam? Kaşığın mı yok? Ayıp değil mi — çabuk bir kaşık verin çocuğa! Tamam, bu olur."

Ama "yavru" yiyemez bir türlü. Hıçkıra hıçkıra ağlayarak yerinden kalkar, o nefis çorbaya elini sürmemiştir. Lapot elden geldiğince acımalı bir yüz takınarak kurbana bakar.

"Ne oldu? diye sorar nerdeyse ağlamaklı bir sesle. Bizim yemeğimizi yemeyecek misin? Bakın zavallı ne hallere düştü!"

Lapot, sessiz sessiz gülerek ötekilere bakar. Sonra kollarını Krivoruçko'nun sarkık omuzlarına dolar, bir baba sevecenliğiyle yemekhaneden çıkarır. İzleyiciler kahkahadan kırılmaktadır. Ancak, izleyicilerin görmediği bir başka perdesi vardır oyunun. Lapot, "konuk"u mutfağa götürmüş, büyük bir masanın başına oturtmuş, ve ahçıya "bu adamı" doyurmasını buyurmuştur, "Çünkü, canını çıkardılar zavallının, anlıyorsunuz ya." Krivoruçko, ağlamasını bir türlü kesemeden çorbasını bitirir bitirmez, ve de daha burnunu ve gözyaşlarını silmeye vakit bulamadan Lapot, Yehuda'yı geriden bırakan bir kükremeyle şu sözleri gümbürdetir:

"Neden böyle herkes senin üzerine çullanıyor? Yoksa bugün işe gitmedin mi, ha?"

Krivoruçko, evet anlamında başını sallar, hıçkırır, göğüs geçirir... Duygularını dile getirecek sözleri bulamamaktadır çünkü.

"Amma da insafsız şeyler bunlar yani! Bak sen! Bu yapılır mı yani! Oysa sen son olarak tüymüştün değil mi canım? Son olarak — bunlar

da kalkmış, insanın anasından emdiğni burnundan getiriyorlar! Herkesin başına gelir, n'olacak yani! Ben Topluluğa ilk geldiğim günlerde, tam bir hafta işe gitmemiştim... Sen daha iki güncük kaytardın oysa. Dur hele şu kaslarına bir bakayım. Vay canına! İnsanda böyle pazular oldu mu, çalışmak zorundadır, değil mi ya?"

Krivoruçko gene evet anlamında başını sallar ve mısır ununda yapılmış *kaçamak* yemeğine başlar. Lapot yemekhaneye doğru yürümeye koyulurken ona beklenmedik bir övgü savurur:

"Daha görür görmez anlamıştım senin iyi bir insan olduğunu!"

Buna benzer birkaç gösteriden sonra, iş saatlerinde müfrezelerden kaçmak olanaksız hale geldi. Bu alışkanlık, gerçekten de kısa zamanda yok oldu. Kovrak gibi, iki gün çalıştıktan sonra hasta numarasına yatıp da, homurdana homurdana bir ağaç altında kaykılanlarla uğraşmak biraz daha zordu. Ama Taranets, bu gibi durumların üstesinden gelmekte bire birdi. Bir gün Anton Bratçenko'dan bir araba istedi Taranets, dingillerin ortasına da Çapkın'ımızı yerleştirdi, bir cankurtaran arabası gibi dört bir yanını bayrak ve kızıl haçlarla süslemiş olarak tarlaya gitti. En büyük yardımcısı olan Kuzma Leşi, kaynak işliğinden aldığı gerçek bir ateş körüğüyle silahlanmış bulunuyordu. İlkyardım ekibi olay yerine vardığında, Kovrak, yapraklardan ve otlardan yapılma yumuşak bir yatağın zevkini çıkarmaya yeni başlamıştı. Leşi, hemen hastanın karşısına çömeldi, dünden hazır elleri büyük bir beceriyle işliyor, körüğü şişirip indiriyordu. Güneş yanığının yuvalandığı varsayılan yörelere yaklaştırılan körük fırtınalar estiriyordu. Derken Kovrak'ı karga tulumba "cankurtaran"a yerleştirmeye kalktılar, ama hasta, birden iyileşivirdi, ve cankurtaran, tıngır mıngır Topluluğa döndü. Kovrak için bu tıbbi işlemlere boyun eğmek kolay olmayabilirdi, ama karma müfrezeye dönüp de, son derece masum sorular biçiminde kendisine verilecek olan ilaçları sessizce yutmak daha da zor olsa gerekti:

"İyileştin mi, Kovrak? Bak, ne güzel bir ilaç, değil mi?"

Elbet bunlar gerilla savaşı yöntemleriydi, ama Topluluğun, işlerin yoluna konması yönündeki ortak heves, istek ve genel havasından oluşmuşlardı. Benim teknolojik çabalarım çerçevesindeyse, hava ve heves, en önemli öğelerdi.

Elbet müfreze, temel teknolojik özellik olma durumunu koruyordu.

"Olimpos"ta, müfrezenin aslında neyin yerini tuttuğunu hiçbir zaman anlayamamışlardı. Oysa Olimposlulara, onun önemini ve eğitbilimsel süreçte ne denli önemli bir rol oynadığını tekrar tekrar anlatmıştım. Burada Topluluğumuza konuk gelen bir eğitbilim profesörüyle aramda geçen konuşmayı aynen aktaracağım. Temiz pak, gözlüklü bir adamdı bu, takım elbise giyiyordu, düşünceli, erdemli bir aydın izlenimi bırakıyordu. Yemekhanedeki masaların neden müfrezelere bir öğretmen tarafından değil de, nöbetçi komutan tarafından dağıtıldığını bilmek istiyordu.

"Yok ama yoldaş Makarenko! Şaka ediyorsunuz! Ciddi olarak soruyorum. Nasıl oluyor da siz bir kenarda sessiz sakin otururken bir nöbetçi yemekhaneyi denetliyor? İşleri gerektiği gibi yapacağından, kimseyi kayırmayacağından nasıl bu kadar emin olabilirsiniz? İnsan bu, yanlış yapar ne de olsa!

— Bir yemekhaneyi denetlemek öyle zor bir iş değil ki, diye yanıtladım profesörü. Hem, burada çok eski ve çok güzel bir kural uygulanır.

— Öyle mi? Kural yani?

— Evet, kural. Kural da şu: İyi ya da kötü, zor ya da kolay, bütün işler, müfrezeler tarafından, numara sırasına göre nöbetleşe yapılır.

— Ne? Nasıl yani? Pek anlayamadım...

— Çok basit. Şu anda, yemekhanedeki en iyi masa birinci müfrezenin masası, bir ay sonra, ikinci müfreze o masada yemek yiyecek falan işte.

— Anlıyorum. Kötü iş dediğiniz hangisi?

— Kötü iş diye nitelendirdiğimiz işler sık sık görülür burada. Örneğin şimdi ivedi bir ek iş mi gerekti, birinci müfrezeye verilir, bir dahaki sefere ikinci müfrezeye. Temizlik işleri dağıtıldığında, birinci müfreze her şeyden önce tuvaletleri temizler. Tabii bu, günlük işler için söz konusu.

— Bu kuralı koymak sizin fikriniz miydi peki?

— Yooo, çocukların fikriydi. Böylesi onlar için daha elverişli. Bu tür işleri dağıtmak çok zordur aslında, biri bir işi beğenir, biri ötekini. Böyle olunca işler kendiliğinden yürüyor. Bir iş nöbeti bir ay sürer.

— Bu durumda yirminci müfrezeniz tuvaletleri yirmi ayda bir posta temizleyecek, öyle mi?

— Öyle, ama yemekhanedeki en güzel masada da yirmi ayda bir posta oturacaklar.

— Şaşılacak şey! Ama yirmi ay içinde yirminci müfrezeye yeni üyeler katılacak, değil mi?

— Hayır! müfreze üyeleri pek sık değişmez. Biz, Toplulukların uzun ömürlü olmasından yanayızdır. Elbet, biri çıkışını yapabilir, birkaç yeni aralarına katılabilir. Ama bir müfreze tümüyle yeni üyelerden oluşsa bile fark etmez. Müfreze bir Topluluktur, kendine özgü gelenekleri, tarihi, erdemleri, ünleri vardır. Gerçi, şu anda müfrezeler bir hayli değiştirildi, ama çekirdek kadro her zaman aynı kalır.

— Anlamıyorum. Bana şaka gibi geliyor. Ciddi olamazsınız. Bir müfrezede bir yığın yeni varsa, onu ününün ne önemi olabilir? Hiç böyle şey görmedim!

— Çapayev'in tümeni gibi tıpkı, dedim gülümseyerek.

— İşte gene askerciliğe kalktınız! İyi ama, bunun Çapayev'le ne ilgisi var?

— Tümende artık eski adamlar yok. Çapayev de artık yok. Yeni insanlar var, ama Çapayev'in ve onun alayının ün ve onurunu yaşatıyorlar, öyle değil mi? Onlar Çapayev'in ününden sorumlular. Eğer bu ünü lekelerlerse, beş on yıl içinde yeni adamlar çalınan bu lekenin hesabını vermekten sorumlu olacaklar.

— Bütün bunlara ne gerek var, anlamıyorum!"

Bu profesör, gerçekten de anlamıyordu. Daha ne söyleyebilirdim?

İlk birkaç gün içinde Kuryaj müfrezeleriyle ilgili hayli gelişme oldu. Her iki ya da üç müfrezeye çoktan birer öğretmen verilmişti. Bu öğretmenlerin işlevi, müfrezelere, toplu onur kavramı aşılamak, Toplulukta en iyi, en seçkin konumu alma özlemleri yeşertmekti. Elbet bu çocuklar için pek yeni olan toplu çıkarlar fikri bir gecede aşılanacak değildi ama bayağı hızlı bir ilerleme vardı; teker teker bireylerle uğraşılsa bunca iyi bir gelişme görülemezdi kuşkusuz.

İkinci ve son derece önemli bir nokta da, çocuklarda yeni bir bakış açısı, yeni bir itici güç yaratmaktı. Bilindiği gibi bunu başarmanın ve bunun sonucu olarak da çalışma isteği uyandırmanın iki yolu vardır. Birincisi bireyin, maddesel çıkarlarını belli bir oranda öne çıkararak, bireysel itici güç oluşturmaktır. Ne var ki bu yöntem, o günlerin eğtbilim düşünürleri tarafından kesinlikle yasaklanmış bulunuyordu. Çocuklara

ödeme niyetine üç kuruş para ya da diyelim ödül verilse, hemen Olimpos'ta fiskos başlıyordu. Eğitbilim düşünürleri, paranın kötülükler getireceğine yürekten inanmışlardı. Zaten Mefistofeles de, *İnsanoğlu altın uğruna yok olacak...* dememiş miydi?

Yukardakiler, para ve ücret sözünü duyar duymaz öyle büyük bir paniğe kapılıyorlardı ki, konuyu açmaya kalkışmanın bile olanağı yoktu. Bunları yola getirmek için olsa olsa kutsal suyla yıkamak gerekiyordu ve elbet, bende böyle bir su yoktu.

Ama ne olursa olsun, ücret, çok önemli bir şeydir. Ücret sayesinde acemi, kişisel ve toplumsal çıkarları arasında uyum sağlamayı öğrenir; ülkenin Sınai ve İktisadi Planının karmaşık ağma dalar hemen, iktisadi hesaplar, değerlendirmeler yapmaya başlar, ülke fabrikalarının yatırım ve işleyiş hesaplarıyla ilgili dizgeyi inceleme fırsatı bulur, ve kendisini, hiç değilse kuramsal olarak, tüm öteki işçilerle bir sayar. Son olarak, her şeyden önemlisi, kazancı değerlendirmeyi öğrenir ve çocuk yuvasından yatılı okulu bitirmiş bir genç kız gibi yaşam hakkında hiçbir şey öğrenmemiş, "idealler"den başka hiçbir şey edinmemiş biri olarak çıkmaz.

Ama bu konuda yapılacak hiçbir şey yoktu — yasak, ya da tabular çok sıkıydı.

Geriye yalnızca ikinci yöntem, Topluluk duygusunu güçlendirmek ve doğru dürüst bir toplu çıkarlar dizgesi oluşturmak kalıyordu. Bu yöntemde pek bir kötülük olmasa gerekti; Olimpos'takiler, arada bir kuşkulu gürlemeler duyurmakla birlikte, uygulanmasına pek ses çıkarmıyorlardı çünkü.

İnsanoğlunun yaşam yolunda, yaşamının amacı olacak sevinç verici bir şeylerin bulunması gerekir. İnsan yaşamında gerçekten de itici güç oluşturacak şey, yarın gelecek olan sevinçtir. Eğitbilim tekniğinde, bu çok fazla uzaklarda olmayan sevinç, erişilmesi yolunda çaba harcanacak en önemli nesnelerden biridir. Her şeyden önce bir sevinç kaynağı bulmak, o kaynağa can vermek, onu gerçekleştirmeyi bir olasılık haline sokmak gereklidir. Bundan sonra yapılacak şey, insanoğlunu doyuran çok küçük, çok ilkel doyum kaynaklarını, sürekli olarak, daha karmaşık ve daha insanca, önemli sevinçlere dönüştürmektir. Bunu yaparken, bir kurabiye

naklanan bir doyuma varmaya dek uzanan çok ilginç bir çizgi çekmek olasıdır.

Güç ve güzellik, genellikle pek çekici iki insan özelliğidir. Ve her ikisi de, tümüyle, bireyin gelecekteki tasarılara karşı gösterdiği tutuma bağlıdır. Davranışları, hemen önündeki hazza — akşam yemeğine (yanlış anlaşılmasın *bu akşamki* yemeğe) göre yönlenen kişi, çok zayıf bir insandır. Ne var ki, kişi uzak da olsa, dar anlamda bencil bir umuda tutunmakla yetinirse, başkalarına belki güçlü görünecek ama onlarda bir güzellik duygusuna, gerçek anlamda değerli bir kişiliğe kavuşmaya karşı bir imrenme, bir istek uyandıramayacaktır. Kişinin kendi umutlarıyla özdeşleştirdiği ve geleceğin kendisine getirmesini beklediği güzellikler, ne denli büyük bir insan kümesini ilgilendirirse, o kişi, o Topluluğun gözünde o denli güzel, o denli üstün sayılacaktır.

Bir insanı eğitmek demek, onu yarınların getireceği sevinçlere götürecek dürtü ve heveslerle donatmak demektir. Bu çok önemli bir iştir ve bununla ilgili çalışmaları anlatmak için bir kitap bile yazılabilir. İnsanı eğitmek demek, onda yepyeni bir heves uyandırmak, var olan umutları yeşertmek, onları işe koşmak demektir, yavaş yavaş daha anlamlı, daha değerli istekler, hevesler yaratmak demektir. Bu işe, iyi bir yemekle başlanabilir, bir sirk gezisiyle, ya da gölün temizlenmesiyle başlanabilir, ama ne olursa olsun, bütün bir Topluluğu etkileyen bir beklenti yaratılmalı, yavaş yavaş büyütülmeli, ve toplumların beklentilerini oluşturacak notkaya getirilmelidir.

Kuryaj'ın fethinden sonra, ilk harman günü Topluluğun en yakın beklentisi haline geldi.

Ancak bu arada, Kuryaj'lı çocukların çalışma yaşamlarında nedense bir dönüm noktası oluşturan unutulmaz bir geceden söz etmeden geçemeyeceğim. Ben, bu geceyi herhangi bir yarar sağlamak amacıyla değil, herhangi bir sonuç alma umuduyla değil, öylesine, yapılması gerekeni yapma isteğiyle başlatmıştım oysa.

Yeni Topluluğun üyeleri, Gorki'nin kim olduğunu bilmiyorlardı, bu nedenle, buraya geldikten sonra, elden geldiğince kısa bir süre içinde bir Gorki gecesi düzenledik. Çok gösterişsiz bir geceydi bu, toplantıya bir konser, ya da bir yazın gecesi havası vermek değildi niyetim. Dışardan kimseyi çağırmadık. Çok yalın bir biçimde süslenmiş bir sahneye, Aleksi Maksimoviç'in resmini asmıştık.

Epey ayrıntılı olarak Gorki'nin yaşamından ve yapıtlarından söz ettim çocuklara. Büyüklerden birkaç kişi *Çocukluğum*'dan parçalar okudu.

Kuryaj'lılar gözlerini fal taşı gibi açarak dinlediler. Böyle bir yaşantının olanaklı olabileceği akıllarından geçmemişti. Ancak ne bir soru sordular, ne de herhangi bir coşku dile getirdiler — ama Lapot Gorki'den gelen bir deste mektubu ortaya çıkarınca işler değişti.

"Bunları o mu yazdı? Kendisi yani? Topluluktaki çocuklara yazdı, ha? Göstersenize, haydi göstersenize!"

Lapot, kat yerleri açılmış mektupları özenle yeni çocuklara iletti. Arada bir biri Lapot'un elini tutuyor, olan biteni daha iyi anlama çabalarını dile getiriyordu.

"Gördünüz mü, gördünüz mü! 'Sevgili Yoldaşlarım!' Evet, aynen, 'Sevgili Yoldaşlarım!'"

Toplantıda bütün mektuplar sesli okundu. Bu iş bitince, sordum çocuklara:

"Bir şey söylemek isteyen var mı?"

Bir dakika kadar kimseden yanıt çıkmayacak sandım. Sonra Korotkov kızara bozara sahneye geldi:

"Yeni Gorki'lilere... Benim gibi yenilere bir şey söylemek istiyorum. Ama konuşmayı da beceremem ki... Evet... İşte söylüyorum! Arkadaşlar! Hepimiz burada oturuyoruz, bu Toplulukta yaşıyoruz, gözlerimiz de var... Ama hiçbir şey görmedik... Kör gibiydik... Vallahi kör gibiydik... Ayıp! Yitirdiğimiz, boşa harcadığımız yıllara yazık! Ama şimdi, Gorki'yi gösterdiler bize. Allak bullak oldum. Vallahi alt üst oldum! Siz... Siz ne oldunuz bilmiyorum..."

Korotkov sahne diye kullandığımız yükseltinin kıyısına doğru bir adım attı, o güzel derin gözlerini azıcık kıstı:

"Çalışmak zorundayız arkadaşlar! Çok başka bir biçimde çalışmak zorundayız. Anlıyor musunuz?

— Anlıyoruz! Anlıyoruz!" diye bağırdı çocuklar hemen. Korotkov, alkışlarla sahneden indi.

Ertesi gün bambaşka çocuklarla karşılaştım. Büyük ve önemli işlere kalkışmış kişilere özgü oflayıp puflamalar, kafa sallamalar, ciddi yüzlerle insanoğlunun en eski mirası olan o tembelliği yenmek içi bilinçli çabalar harcıyordu herkes. Umutların, beklentilerin en sevinç verici olanının, insan kişiliğinin değerinin ucunu yakalamışlardı.

HASAT BAYRAMI

Mayısın son günleri, birbiri ardına yenilikler getirdi bize: Avluda tertemiz süprülmüş alanlar, yeni kapılar, pencereler, açıkhavada yeni, güzel kokular, her yerde yepyeni bir ruh vardı. Tembelliğin son kalıntıları da bir kenara bırakılıyordu. Utkumuzu kutlayacağımız bayram günü, ilerlerde bir yerlerde parıldamaya başlamıştı bile. Manastır tepesinin bağırsaklarından, sayısız hücrelerinden, geçmişin son çürük kokuları da havalanıyor, yakıcı yaz rüzgârıyla uçmaya, çook çok uzaklara, tarih çöplüğünün bir karanlık köşesine atılmaya hazırlanıyordu. Rüzgârın işi şimdi daha da kolaylaşmıştı, çünkü o eski, kalın duvarlar, karma müfrezelerin iki hafta süren yoğun çalışmaları sonucu ortadan kaldırılmış bulunuyordu. Fırtına, Mari ile, yeni yeni kendilerine gelmekte olan ve Komutanlar Kurulu tarafından Peygamber Çiçeği, Papaz ve Kartal Yavrusu gibi uygun adlarla kütüğe geçirilen Kuryaj atları, tuğla ve beton kalıntılarını, en iyi değerlendirebilecekleri yerlere — büyük ve işe yarar parçaları domuzluğun inşa edileceği alana, küçükleriyse yol yapımında kullanılmak üzere çeşitli yörelere ya da büyüklü küçüklü çukurlara taşıdılar. Tırmık, kürek, el arabası gibi gereçlerle silahlanmış olan başka karma müfrezeler, bayırımızda çalışmalar yaparak ekime elverişli geniş setler oluşturdular, var olanları genişlettiler, temizlediler, aşağı vadiye inmeyi sağlayacak yollar yaptılar, merdivenler kazdılar. Borovoy'un birliğiyse, bayırın, çeşitli setlerinde ya da uygun yerlerde kullanılmak üzere bir yığın sıra yaptı, ya da var olanları onardı. Bahçemiz giderek büyüyor, gökyüzünün daha büyük bölümleri görünür hale geliyor, yakın çevredeki ağaçlıklarla uzaklardaki maviliklerin oluşturduğu geniş bir ufuk, bizi dev bir çerçeve içine alıyordu.

Bayır ve tepelerde olduğu gibi bahçede de, toplumsal eğitim milyonlarını çoktan eritmiş bulunuyorduk; güzel kadınların sade, kendi halinde kocalarında görülen türden bir kişiliğe sahip, sessiz, dalgın bir adam olan bahçıvanımız Mizyak çocukların da yardımıyla bahçemizin sağını solunu düzeltmekte, kıyıları yeşilliklerle çizilmiş yollar oluşturmakta, manastır kaldırımlarındaki moloz taşları, güzelce bir kenara yığmaktaydı.

Avlunun kuzey tarafında, domuz ahırımızın temeli atılmış bulunu-

yordu. Domuz ahırımız, bölmeleri, yemlikleriyle adına yakışır bir ahır olacağa benziyordu. Şere, dünyaya geldiğine pişman havalarını bırakmıştı, sağa sola saldırmıyordu artık. O da Arşimet sarhoşluğuna kaptırmıştı kendini, çünkü otuzu aşkın karma müfreze, her gün işe gitmekteydi ve biz, elimizde korkunç bir gücün bulunduğunun bilincine varmıştık. İşte o günlerde, Şere'nin işe, çalışmaya gösterdiği korkunç açlığın boyutlarını kavradım. Çalışma hırsı onu büsbütün zayıflatmıştı — iş vardı, işçi vardı ama işi ve işçiyi yönlendirecek adam sayısı bu iki öğeyle doğru orantılı bir artış göstermemişti. Edvard Nikolayeviç, uyku saatlerini azalttı, çabalarını arttırdı, adımlarını hızlandırdı, kahvaltı, öğle yemeği, akşam yemeği gibi bazı gereksiz işler günlük izlencesinden çıkardı — ama gene de yapmak istediklerinin tümünü yapmaya vakti yetişmiyordu.

Şere, yüz hektarlık topraklarımızda, eskilerin altı yılda tamamlayabileceği işlerin, altı haftada tamamlanmasını öngörüyordu. Tarlaların otlarını temizlemeye büyük müfrezeler gönderiyor, nerdeyse göze görünmeyecek küçüklükteki otların yolunmasını istiyor, kendi ölçütlerine uygun kılıkta ortaya çıkmamış ürünlerin ekili olduğu toprakları sürdürü sürdürüveriyor, onların yerine değişik türden ürünler ektiriyordu. Kesinlikle dümdüz çizgiler içinde kalan gereksiz otlardan arınmış, ve Endülüs Kralı ya da falan prensesi gibi tabelalarla süslenmiş alanlar, tarlalara ışık saçıyordu. Şere benim eğitbilimsel dürtü istemimi doyurmak için, tarlalarımızın karşısındaki yolun kenarındaki alanın ortasına bostan ektirmişti. Komuanlar Kurulu bunu çok yararlı bir önlem olarak kabul etmiş, Lapot da hemen, özel bir bostan müfrezesi oluşturmak amacıyla bu göreve lâyık bir kıdemliler listesi hazırlamaya koyulmuştu.

Şere'nin omuzlarına korkunç bir iş yükünün binmiş olmasına karşın, gölü temizlemek üzere bir karma müfreze oluşturmayı başardık. Karabanov bu müfrezenin komutanı oldu. Denis Kudlati'nin kendilerine verdiği ve şort denmeye bin tanık isteyen kumaş parçalarıyla örtülmüş kırk çıplak, suyu boşaltmaya başladı. Dipte çok ilginç eşyalar, örneğin tüfekler, revolverler, bıçaklar bulundu.

"İnsan arasa pantolon da bulur burada," dedi Karabanov. "Bana kalırsa pantolonları da fırlatmışlardır buraya, çünkü düşmanı pantolonsuz susturmak daha kolaydır."

Silahları çamurdan çıkarmak zor olmadı, ama çamuru oradan çıkarmak hiç de kolay değildi. Göl bayağı büyüktü ve çamuru kovalarla alıp taşıma teskerelerine boşaltmanın sonu gelmiyordu. Ancak dört atı işe koştuktan ve bu iş için özel olarak keşfedilmiş bir tahta teskereye bağladıktan sonradır ki, çamur göze görünür ölçüde azalmaya başladı.

Karabanov'un "İkinci Karma Özel Müfrezesi"nin çalışmasını izlemek harikulade güzel, eğlendirici bir olaydı. Tepeden tırnağa çamura bulanmış çocuklar, birer Zenciyi andırıyorlardı; kimin kim olduğunu anlamak çok güçtü; bir araya toplandıklarında, bilinmedik, uzak bir ülkeden gelmiş izlenimi uyandırıyorlardı. Çalışmalarının üçüncü gününde, bizim coğrafya bölgemizde görülmesi olanak dışı bir manzaraya karşılaşmak ayrıcalığına kavuştuk: çocuklar, akasya, meşe ve daha başka egzotik ağaç yapraklarından oluşturdukları birer sanat eseri kısacık yerli etekliğini kalçalarından sallandıra sallandıra işe gittiler. Üstelik, gerdanlar, bilekler ve ayaklar çeşit çeşit teller, saç parçaları ve demirlerle süslenmiş bulunuyordu. Birçoğu, ağaç dallarından birer burun halkası, vida, civata ve küçük çivilerden küpeler yapmayı bile başarmıştı.

Bu Zenciler, ne Rusça ne de Ukraynaca biliyorlardı elbet ve birbirleriyle, hiçbirimizin duymadığı ve bir Avrupalı için pek yabancı olan gırtlaktan gelme sesler ve çığlıklarla kendini belli eden bir yerli diliyle anlaşıyorlardı. Hele, bu özel ikinci karmanın üyelerinin bu dil aracılığıyla birbirleriyle anlaşmak şöyle dursun, koyu sohbetlere giriştiğini, gölün derinliklerinin bütün gün dayanılmaz bir şamatayla dolduğunu görmek bizi büsbütün şaşırttı. Zenciler, bellerine dek çamura batmış bir halde avazları çıktığınca bağırıyorlar, cılk çamurda çekirge ya da çaylak gibi ordan oraya zıplayıveriyorlardı.

Ötekiler gibi kapkara ve pırıl pırıl olan Karabanov'un da saçları alnına yapışmış, çamurdan görünmez bir haldeydi; kara gözlerini, iri beyaz göz çukurlarında dolandıra dolandıra ve o korkunç dişlerini göstere göstere bağırıyordu:

"Karamba!"

Aynı ölçüde vahşi düzinelerce göz akı, Karabanov'un bilezikli kolunun gösterdiği yöne bakıyor ve gözlerin sahipleri başlarını aşağı yukarı sallayarak komut bekleme durumu alıyordu bunun üzerine.

"Yihuuu!" diye haykırıyordu Karabanov.

Vahşiler, yoğun, yabanıl kalabalığın ortasındaki bir çamur çukuruna çılgınca dalıyor, çekirge sıçrayışıyla çığlıklarını ve hamlelerini eşleştiriyor, bir tonluk yoğun, ağır bir çamur topağını kıyıya çekiyorlardı.

Bu budunbilimsel heyecan, akşam üzeri, bütün Topluluğun bayırımızda dinlenmeye çekildiği ve çıplak delikanlıların, Karabanov'un "Kafalarını uçurun!" buyruğunu beklediği an, doruğa çıkardı. İşte o anda, bu buyruğun duyulmasıyla korkunç suratlı Zenciler, kana susamış bir halde, kendilerini "Beyazların" üzerine atarlardı. Beyazlar, korku içinde avluya kaçışırlar, ürkek suratlar, kapı aralarından, çatlaklardan dışarıyı gözlerdi. Ama siyahlar, "Beyazlar"ı hiçbir zaman yakalayamadı ve neyse ki, yamyamlık olayı görülmedi; yabanıllar, Rusça bilmese de, ortalığı pisletmenin kendilerine dışarı çıkmama cezası getireceğini çok iyi anlamış bulunuyorlardı.

Yabanıllar, bir kez —yalnız ve yalnız bir kez— Ukrayna'nın başkenti Harkov çevresinin beyaz nüfusu üzerinde gerçek bir izlenim bırakma şansına eriştiler.

Bir akşamüstü, ılık, yağmursuz bir günün sonunda ufkun batı yakasında, simsiyah bir fırtına bulutu belirdi. Boz yelesini gözdağı verir bir havayla dalgalandıra dalgalandıra savuran bu bulut, hızla gökyüzüne yayıldı, bir gümbürtü kopardı ve ardından bizim tepeye saldırdı. Bizim ikinci özel karma, onu büyük bir sevinçle karşıladı, gölün dibi utkulu haykırışlarla çınladı. Bulut, bütün ağır toplarıyla Kuryaj'ın üzerinde gümbürdedi ve o göksel salıncağın iplerini çaresiz koparark duman duman tüten öfke kasırgasını, yağmurunu, gök gürültülerini ve şimşeklerini üzerimize boşalttı. İkinci özel karma, buna kulakları sağır eden çığlıklarla, karmaşanın tam göbeğinde çılgın bir dans gösterisiyle karşılık verdi.

İşte, tam herkesin mutlu bir esrikliğe daldığı o anda, telaşlı, hoşgörüsüz bir Sinenki, yağmur sicimlerinin oluşturduğu bir ağ içinde bayırda göründü ve tiz birkaç tehlike notası öttürdü. Yabanıllar, dansı kestiler ve birden unuttukları Rus dilini anımsayıverdiler.

"Ne diyorsun sen? Ha? Nerede? Bizde mi?"

Sinenki, borazanıyla Podvorki'yi gösteriyor, "beyaz" Topluluk üyeleriyse avludan akın akın geliyor, gölün karşı kıyısına yollanıyorlardı. Kıyıdan yüz metre kadar ötede, bir kulübe, şenlik ateşi gibi cayır cayır

yanmakta ve törene katılanlar, dinsel bir saygı sergilercesine ciddi bir havayla çevresinde dönenmekteydiler. Kırk Zenci, reisleri önderliğinde yanmakta olan kulübeye koştular. Birkaç ihtiyarla korkulu kadın anında olay yerine varan çocukları oradan uzaklaştırmaya çabalıyor, ikonalardan önlerinde bir duvar oluşturuyorlardı. Sakallı bir ihtiyar şöyle haykırdı:

"Siz ne karışıyorsunuz? Yangını Tanrı çıkardı, Tanrı söndürecektir!"

Ama sakalın sahibi, sağına soluna bakındığında, tüm öteki dinibütünlerle birlikte, Tanrının itfaiyecilik yapmaya pek niyeti olmadığını, ve işlerin, Tanrının yardımıyla bu kötücül güçlere teslim edildiğini kabul etmek zorunda kaldı: Karaderililerden oluşan büyük bir kalabalık, çaputlarını bellerinden aşağı vahşi vahşi sallandırarak, madeni süs eşyalarını çıngırdatarak ve de yabanıl çığlıkları atarak alevlerin ortasına daldılar. Burunlarına bağlı çubuklarla çarpılmış ve çirkin perçemlerle taçlanmış yüzlerinde kuşkudan eser yoktu — bu garip yaratıkların, kuttörene katılmış dinibütünlerin üzerine çulllanıp onları cehennem alanından uzaklaştırmaktan başka amacı olmasa gerekti. Yaşlı kadın ve erkekler, tiz çığlıklar ata ata dört bir yana dağıldılar, ellerindeki ikonoları kollarının altına sıkıştırdıkları gibi çevre sokaklara daldılar. Çocuklar, hemen kendilerini ahırlara attılar. Ne yazık ki olan olmuş, hayvanlar öbür dünyaya göçmüştü. Öfkeden köpüren Semyon, eline geçirdiği bir kalasla pencerelerden birini kırdı ve eve girdi. Bir dakika sonra kır saçlı ve sakallı bir kafa pencerede göründü, Semyon, içerden bağırıyordu:

"Alın bu ihtiyarı burdan..."

Çocuklar ihtiyarı dışarı çıkardılar, Semyon, alevlerden görünmeyen bir başka pencereden nemli, yeşil bahçeye atladı. Karaderililerden biri araba getirmek üzere Topluluğa koştu. Kara bulut, doğuya kaymıştı bile, gökyüzünde bir geminin ardında bıraktığı köpüklere benzer kara bir iz oluşturmuştu. Anton Bratçenko Çapkın'ın sırtında Topluluktan geldi.

"Araba şimdi gelir. Mujikler nerde? Neden burda bizim çocuklardan başka kimse yok?" İhtiyarı gelen arabaya koyduk ve ardından Topluluğa yollandık. Kapıların ve çalılardan yapılma bahçe duvarlarının ardından korkuyla gerili yüzler bize bakıyor, hepimizi gözleriyle lanetliyorlardı.

Topluluktaki disiplinin oralarda onayla karşılandığı yolunda söylentiler duyuyorduk gerçi ama, köy halkı, genel olarak bize karşı kayıtsızdı.

Cumartesi-Pazar günleri, avlumuz dindarlarla dolardı. Kiliseye çoğunlukla yalnız ihtiyarlar gelirdi; gençler, kilise duvarları çevresinde volta atmayı yeğlerlerdi. Bizim karma bekçi müfrezemiz, bu türden bir dinsel görev yerine getirme işine son verdi — bunlar Tanrılarla mı görüşmeye geliyorlardı yoksa bizimle mi? Salt bu kutsal ayinler için oluşturduğumuz özel müfreze, kollarında mavi bantlarla ayin süresince görev yapıyordu. Bu nöbetçiler, dindarlara iki seçenekten birini seçmeyi önerdi:

"Ya kiliseye girin, ya da avludan çıkın. Burası piyasa yeri değil!"

Çoğunluk avludan çıkmayı yeğledi. Biz, din karşıtı bir seferberlik başlatmış değildik. Tersine, maddeci görüşü benimseyenlerle idealist görüşü benimseyenler arasında belli ilişkiler bile vardı.

Kilise Kurulu zaman zaman bana gelir, ortak cephemizi etkileyen ufak tefek sorunlara çözüm bulmada yardımcı olmamı isterdi. Bir keresinde, kurul üyelerine, duygularımdan birkaçını dile getirmeden edemedim.

"Bakın, dedeler!" dedim. "Neden şu şeyin... şu kutsal çeşmenin yanındaki kiliseyi kullanmıyorsunuz, ha? Sağı solu, içi dışı tertemiz şimdi, pekâlâ işinizi görür!

— Yurttaş Müdür! dedi ihtiyarlardan biri. O kilise değil, kilisecik! Onu nasıl kullanırız? Mihrabı da yok... Hem, burda sizi rahatsız mı ediyoruz yani?

— Avlu bana lazım. dönecek yerimiz yok burda. Şuraya bak! Her şeyi yıkayıp paklamışız, boyamış, badanalamışız, şu sizin kirli, harap kiliseniz, görünümü bozuyor. Siz bıraksanız, beş dakikada yıkarım bu harabeyi; beş on gün içinde de yerine gül fidanları dikeriz!"

Sakallı ihtiyarlar gülümsedi —önerim hoşlarına mı gitmişti yoksa?

"Yıkmak kolaydır," dediler. "Ama yapmak zordur. Kih-kih-kih! Üç yüz yıl önce yapıldı bu gördüğünüz kilise, ve alınteriyle kazanılmış bir yığın kapik harcandı yapımında, siz de kalkmış, 'Yıkıveririm,' diyorsunuz. Dinin ömrünü doldurduğunu sanıyorsunuz, değil mi? Ama sabredin, sabredin, dinin ölmeyeceğini göreceksiniz... bilen bilir..."

İhtiyar kilise yöneticisi, papaz koltuğuna rahatça gömülmüş oturuyordu, sesi, Hıristiyanlığın ilk günleri geri gelmiş gibi, çın çın ötüyordu, ama bir başka ihtiyar onun söylevini yarıda kesti.

"Öyle konuşma, İvan Akimoviç. Yurttaş müdürün bir kötü niyeti yok, kendi işlerinin gerektiği gibi yürümesini sağlamaya çalışıyor. Ama orada, hani şu bize önerdiğiniz yerdeki kilise çok küçük. Hem, orası lanetlenmiş....

— Kutsal su serpseniz mesele kalmaz," dedi ordan Lapot.

İhtiyar bozuldu.

"Kutsal su her zaman işe yaramaz, evlat, dedi sakalını kaşıyarak.

— Demeyin? Nasıl oluyor peki? Neden?

— Nedeni medeni yok, evlat! Örneğin sana kutsal su serpsek, işe yaramaz, değil mi?

— Doğru. Herhalde yaramaz.

— Bak gördün mü! Yaramaz elbet! Kutsal suyu nerede kullanacağını bileceksin.

— Papazlar bilir mi peki?

— Bilir, elbet bilir evlat!

— Kendilerine neyin yarayacağını bilir onlar, dedi Lapot. İşte siz de bunu bilmiyorsunuz! Dün bir yangın vardı. Çocuklar olmasaydı, ihtiyar bir adam yana yana ölecekti. Kömür olacaktı yani.

— Tanrı öyle istedi diyecektik. Belki de Tanrı onun gibi bir ihtiyarın yanıp kül olmasını istemiştir.

— Yani çocuklar işi bozdu..."

İhtiyar bir iki öksürdü, gırtlağını temizledi.

"Sen bu konuları konuşacak kadar büyümedin daha evlat, dedi.

— Öyle mi dersiniz?

— İşte... Ne var ki o dediğiniz küçük kilisede mihrap yok... Olsaydı..."

İhtiyarlar, Hıristiyanca bir alçakgönüllülükle bize veda ettiler ve gittiler. Ama ertesi gün, kilisenin duvarlarından iplerin, kayışların sarktığı görüldü; bunlara bağlı geniş keresteler üzerinde işçiler ellerinde kireç kovalarıyla zar zor durmaya çabalıyorlardı. Kilise duvarları konusundaki sözlerimden utandıklarından mıdır, dinin canlılığını kanıtlamak istediklerinden midir bilinmez, kilise kurulu yapının badanalanması için dört yüz ruble ayırıvermişti. İşte bizim ilişkilerimizin etkisi bir keresinde böyle kendini belli etmişti!

Çocuklar, kiliseyi çok merak ediyorlardı. Küçükler, benden "kilisenin içinde ne olup bittiğini görme izni" koparıncaya dek yakamı bırakmadılar.

"Bana bakın — serserilik yok!" diye uyardı onları Jorka. "Onları ikna yoluyla, yaşamın yeniden kurulması amaçlarıyla etkilemeliyiz, serserilikle değil."

Oğlanlar bayağı alındı bu sözlerden.

"Biz serseri değiliz ama, değil mi?

— Hem, bakın, orda kimseye hakaret etmek falan yok, tamam mı? Çok dikkatli olmalısınız. Her şeyin bir yolu var yani, değil mi? Bakın, böyle..."

Jorka'nın, uyarılarını daha çok yüz anlatımı ve el hareketleriyle dile getirmesine karşın çocuklar söylenmek isteneni anlamışlardı.

"Anlıyoruz... Sen merak etme."

Ama bir hafta kadar sonra yüzü buruşuk yaşlı bir papaz bana geldi ve kulağıma şu sözleri fısıldadı:

"Size bir şey söyleyeceğim, Yurttaş Müdür! Şikayet ediyor değilim, hayır, çocuklarınız bir şey yapmış falan da değil, ama anlarsınız ya... ayini bozuyorlar... biraz ters kaçıyor yani... Biliyorum, ellerinden geleni yapıyorlar, kendileri yok, Tanrıları var, ne yalan söyleyeyim... Ama gene de kiliseye gelmeseler iyi olur.

— Yaramazlık yapıyorlar ha?

— Yok efendim, yok! Tanrı korusun! Öyle bir şey yaptıkları yok! Yaramazlıklarını falan görmedik, ne yalan söyleyeyim! Ama, yani, kısa pantolonlarla geliyorlar, başlarında da o şapkalar... Bazıları haç çıkarıyor hem de, ama sol elle haç çıkarılmaz ki? Yani... Doğru dürüst haç çıkaramıyorlar. Sağlarına sollarına bakınıyorlar, nereye bakacaklarını bilmiyorlar. Hani... bazen mihraba yan dönüyorlar, bazen arkalarını dönüyorlar. Onlara ilginç geliyor olanlar, tamam, ama gene de burası Tanrının evi yani... dua etme yeri... çocuklarsa dua etmenin anlamını bilmiyorlar, yol yordam bilmiyorlar, Tanrı korkusu tanımıyorlar. Mihraba saygıyla yaklaşıyorlar, tamam, ama her şeye bakıyorlar, ikonalara dokunuyorlar, ve durmadan mihraba bakıyorlar, mihraba çıkıp cemaate bile baktılar hatta. Biraz ters yani..."

Küçük Pederi yatıştırdım, bir daha onu rahatsız etmeyeceğimize söz verdim ve toplantıda şu açıklamayı yaptım:

"Kiliseye gitmeyin çocuklar, papaz şikayetçi."

Çocuklar bu sözlerimden alındı.

"Neden gitmeyecekmişiz? Bir şey yapmadık ki! Giden olursa, sağa sola bakınıp çıkıyor kiliseden. Papaz yalan söylüyor!

— Neden haç çıkardınız peki? Nenize gerek haç çıkarmak? Siz Tanrıya inanıyor musunuz ki?

— Onlara hakaret etmeyin demediler mi bize, dediler. Ayin sırasında ne yapılacağını ne bilelim biz? Orda, ayakta duruyorlar, duruyorlar, sonra birden pat diye diz çöküyor, haç çıkarıyorlar. Bizimkiler de onlar alınmasın, rahatsız olmasın diye aynı şeyi yapmak gerek diye düşündüler.

— İyi, güzel, artık oraya gitmeyin.

— Tamam, gitmeyiz... Ama orda amma da gülünç şeyler söylüyorlar, değil mi! Herkes ayakta kazık kesiliyor. Ne zorları var sanki? Hani o bölmenin ardında... yani, ne derler ona, altar mıdır, mihrap mıdır nedir, işte orda halılar mı istersiniz, güzel kokular mı... Öyle temiz ki... Bir de papazı görecektiniz, oraya çıkıyor, ellerini havaya kaldırıyor... Görecektiniz...

— Sen mihraba mı çıktın bakayım?

— Ee, çıktım tabiî! Ordan geçiyordum, adam birden ellerini havaya fırlattı, bir şeyler söyledi. Ben öyle durdum, hiçbir şey yapmadım, o da dedi ki, 'Git, git bakayım oğlum, çekil yolumdan!' dedi. Eh, ben de gittim, ne yapaydım?..."

Çocuklar, Gustoivan'ın kiliseyle ilgili görüşlerini merak ediyorlardı aslında. Bir keresinde ayine bayağı katılmış, ama düş kırıklığına uğramış bir halde kiliseden çıkmıştı. Lapot sordu:

"Sen diyakos mu olacaksın!"

Gustoivan gülümsedi. "Yo-oo, dedi.

— Neden?

— Çünkü... Çocuklar diyor ki, bu devrime karşı gelmektir diyor... Sonra... şurda, kilisede hiçbir şey yok ki... Resimler var, o kadar..."

Haziran ortalarında, Toplulukta her şey yerli yerine yerleşmiş, düzen sağlanmış bulunuyordu. Ayın sonunda elektrik santralı çalışmaya başladı,

gaz lambaları depoya kaldırıldı. Kısa bir süre sonra da, musluklarımızdan sular akmaya başladı.

Temmuz on beşte, çocuklar yatakhanelerine yerleşti. Karyolalar, kendi demir atelyemizde adeta yeniden yapıldı, yeni döşek ve yastıklar hazırlandı, ama battaniye alacak paramız yoktu, o eski pılı pırtılarla örtünmek zorundaydık. Herkese birer battaniye almak için on bin ruble gerekliydi. Komutanlar Kurulu sorunu tekrar tekrar ele alıyor, ama hiçbir zaman Lapot'un şu sözlerle dile getirdiği karara varmaktan öte gidemiyordu:

"Battaniye alırsak, domuzluğu tamamlayamayız. Domuzlar battaniyelerden daha önemli!"

Yazın battaniyeler salt görünümü kurtarmak için gerekliydi, ama gene de herkes Hasat Bayramında yatakhanelerin güzel görünmesi isteğiyle kavruluyordu. Kusursuz yaşam tablomuzdaki tek eksik nokta, battaniyeden yoksun bulunmamızdı.

Derken şans yüzümüze güldü.

Kalabuda Topluluğa sık sık gelir, yatakhaneleri, onarım çalışmalarını denetler, o derinden gelme sesiyle çocuklarla çene çalardı. Çavdarının hasada hazır olduğunu öğrenince de sevinçten dört köşe olmuştu. Kalabuda, Topluluktaki çocukları çok seviyordu.

"Bizim kadınlar orda dır dır edip duruyorlar," diyordu. "Şu böyle olmayacakmış, bu öyle olmayacakmış! Neyin nasıl olmasını istediklerini bilsem, yüreğim yanmaz! Çocuklar canla başla çalışıyorlar, ellerinden geleni yapıyorlar, hepsi de iyi çocuklar, gençlik kolu üyeleri. Herhalde sen onların canım sıkıyorsun, ha?"

Ne var ki, günlük sorunlar konusunda sıcak bir ilgi gösteren Kalabuda, battaniye sözü açıldı mı, dilini yutardı. Lapot, Sidor Karpoviç'e çeşitli açılardan yaklaşıp duruyor, onu kışkırtmaya çabalıyordu:

"Aah, ah!" derdi örneğin Lapot. "Bizden başka herkesin battaniyesi var. Neyse ki Sidor Karpoviç bizden yana. Bak göreceksiniz, o bize ne gerekirse verecek!"

Bu sözleri duyan Kalabuda, başını çevirir homurdanmaya başlardı:

"Amma da açıkgöz bunlar yani... 'Sidor Karpoviç bize verir'miş..."

Lapot gene bir punduna getirdiğinde, yakınmasının tonunu şöyle

"Bizi Sidor Karpoviç bile kurtaramıyor! Ah zavallı Gorki'liler aah!"

Ancak bu yumuşak saldırı da bir sonuç vermedi. Ama Sidor Karpoviç ne de olsa biraz tedirginleşti.

Bir akşam üzeri, neşe içinde Topluluğa geldi, tarlaları, genel durumu, geleceğimizi, domuzluğu, domuzları övmeye başladı. Yatakhaneleri gezerken yatakların düzeltilmiş, camların ayna gibi tertemiz, yerlerin silinmiş olması, kabarık yastıkların uyandırdığı sıcaklık duygusu hoşuna gitti. Tertemiz çarşafların bu göz kamaştıran çıplaklığı gerçekten de insanın canını sıkıyordu, ama ben de adamcağızdan durmadan battaniye istemekten bıkmıştım. Kalabuda da yatakhanelerden ayrılırken sıkkın görünüyordu.

"Allah kahretsin!" dedi. "Bu çocuklar battaniye ister! Ama nerden bulacağız, nasıl alacağız?"

Kalabuda'yla birlikte avluya çıktığımızda hemen hemen dört yüz çocuk sıra olmuş duruyordu. Akşam cimnastiğine hazırlanıyorlardı. Pyotr İvanoviç Goroviç, Topluluğun cimnastik kuralları uyarınca buyruğu verdi:

"Yoldaşlar! Dikkat! Selam çak!"

Yüzlerce el birden havalandı, ve bizden yana dönmüş yüzlerden oluşan sıraların tepesinde kımıltısız durdu. Davulcular takımı selam notalarını gümbürdetti. Goroviç, Kalabuda'nın önünde hazırola geçerek tekmil verdi:

"Çocuklara Yardım Kurulu Başkanı Sayın Yoldaş! Gorki Topluluğunun üç yüz seksen dokuz üyesi cimnastiğe hazırdır. Üçü görevli, altısı nöbetçi karma müfrezesinde, ikisi hasta listesinde olmak üzere on bir kişi yoktur."

Eski bir süvari olan Pyotr İvanoviç kenara çekildi, Sidor Karpoviç'in gözlerinin önüne, cimnastik düzeni gereği dörder dörder aralıklı sıra olmuş eşsiz güzellikte bir Gorki'li safları serdi. Sidor Karpoviç, heyecandan bıyığını burmaya başladı, birden görülmedik bir ciddiliğe büründü, elindeki değneği yere vurdu ve kalın sesiyle bağıra bağıra onları selamladı:

"İyi akşamlar, çocuklar!"

Üç yüz seksen neşeli, genç sesin, çın çın "İyi akşamlar Yoldaş!" diye bağırması üzerine gülen gözlerini kırpıştırdı. Ve kendini tutamayarak güldü, biraz utanmış bir havayla şöyle haykırdı:

"Ulan namussuzlar! Nasıl da biliyorlar selam vermesini! Onlara bir iki çift sözüm var!

— Rahat!"

Çocuklar sağ ayaklarını öne aldılar, iki ellerini arkalarına geçirdiler, hafiften sallandılar ve Sidor Karpoviç'e gülümsediler.

Sidor Karpoviç, elindeki sopayı bir kez daha yere vurdu ve parmağını bir kez daha bıyığında gezdirdi.

"Söylev çekmeyi pek sevmem çocuklar, biliyorsunuz. Ama gene de sizinle konuşmak istiyorum. Çok iyi çocuklarsınız, bakın yüzünüze söylüyorum, çok iyi çocuklarsınız! Her şeyi, kendinize özgü bir biçimde, bir işçiye yaraşır biçimde yapıyorsunuz, çok da güzel oluyor, bakın yüzünüze söylüyorum — eğer bir oğlum olsaydı, sizin gibi olmasını isterdim. Siz kadınların sözüne kulak asmayın. İşte, yüzünüze söylüyorum... Bu yolda devam edin. Ben eski bir işçiyim, bu işleri bilirim! Bizim yolumuz yöntemimiz böyledir. Doğru yoldasınız. Biri çıkıp da, böyle değil derse, kulak asmayın, kendi yolunuzda ilerleyin! İlerleyin, anladınız mı? İşte, söylediklerime inandığımı kanıtlamak için... işte, yüzünüze söylüyorum: Size battaniye vereceğim, üstünüze örtmeniz için birer battaniyeniz olacak artık!"

Çocuklar ansızın kırılmış bir kristal bardak gibi yakın çevreye saçıldı, sıralarından koptu ve bize doğru koşuştular. Lapot ileri atıldı, elini kolunu sallaya sallaya haykırdı:

"Yaşasın Sidor Karpoviç!"

Goroviç'le ikimiz kenara çekilmeyi başardık. Çocuklar Kalabuda'yı havalara kaldırdılar, birkaç kez atıp tuttular, sonra altı okka toplantı odasına taşıdılar. Kalabuda'nın bastonu kalabalığın tepesinde kule gibi sivriliyordu.

Toplantı odasının kapısında onu yere bıraktılar. Heyecanlanmış, yüzü solmuş bir durumda olan Sidor Karpoviç beceriksiz hareketlerle üstünü başını düzeltti, ellerinden birini bir cebinden çıkarırken birden yüzünü bir şaşkınlık bürüdü. Bu sırada Taranets karşısına dikildi:

"Buyrun, saatiniz, cüzdanınız, ve işte bunlar da anahtarlarınız.

— Düşürmüş müyüm? diye sordu Kalabuda saskın saskın.

— Düşmediler, dedi Taranets, yani *düşmesinler* diye el koydum onlara.. Bazen düşer de yani, anlarsınız ya..."

Kalabuda değerli eşyalarını Taranets'in elinden aldı, Taranets, kalabalığın arasına karıştı.

"Ne çocuklar yani! Vay canına! Vay canına be!"

Birden gülmeye başladı.

"Sizi gidi yaramazlar! Şu işe bak, ha! Vay canına! Nerde şu... Şu 'el koyan' delikanlı?"

Çok heyecanlanmış bir halde Topluluktan ayrıldı, kasabaya yollandı. Bu olayı izleyen gün, bürosuna gittiğim Sidor Karpoviç beni soğuk bir umursamazlık içinde karşılayınca nerden geldiğimi şaşırdım. Dayalı döşeli odasında yüzüme bile bakmadan masasının çekmecelerini karıştırıyor, defterinin sayfalarını çeviriyor ve burnunu siliyordu durmadan.

"Battaniyemiz yok, dedi. Hiç yok.

— Parasını ver öyleyse, alırız.

— Para var mı peki... para da yok. Hiç para yok. Sizin bütçede battaniye yok ki hem?

— Dünkü olay neydi peki?

— Eee, ne olmuş dün? Konuştuk, tamam. Konuştuk, orda kaldı. Hiçbir şey yoksa yaratayım mı?"

Kalabuda'nın çevresel koşullarını düşündüm, Darwin'i düşündüm, elimi şapkamın siperine dokundurdum ve topuklarımda döndüm.

Sidor Karpoviç'in ihaneti haberi Toplulukta tepkiyle karşılandı. Galatenko bile öfkelendi:

"Ne adam yani! Öyle şey olur mu? Bir daha bu Topluluğa adımını atamaz ama. Bir de diyordu ki, 'Kavun karpuzlar olunca gelirim,' diyordu. Bostanda nöbet tutmazsam bana da Galatenko demesinler!"

Ertesi gün, Hakem Kuruluna bir dilekçe yazarak Çocuklara Yardım Kurulu Başkanını davet ettim. Sorunun yasal bir zorunluluğa dayanmadığını, ancak siyasal açıdan davaya gerekçe oluşturduğunu öne sürdüm: Bir yönetici sözünün eri olmalıydı, buna göz yummamak gerekirdi.

Gel gör ki, iki gün sonra Lapot'la ikimiz Hakem Kuruluna çağrıldık. Kalabuda, kırmızı örtülü hakem masasının önüne dikilmiş, bir şeyler kanıtlamaya çalışıyordu. Ardında, "çevre"nin öteki temsilcileri bulunuyor, boyunları kırışık, bıyıkları özenle düzeltilmiş olan bu kişiler, aralarında fısıldaşıyorlardı. Elâ gözleri ve çok kalın kaşlarıyla dikkati çeken, siyah

bir köylü gömleği giymiş başkan, masanın üzerindeki bir kâğıda elini yaymış duruyordu.

"Bir dakika, Sidor!" dedi. "Açık söyle, battaniye vereceğine söz verdin mi?"

Kalabuda kızardı ve kollarını iki yana açtı.

"Şeyyy... Battaniye sözü edildi! Söz verdimse ne olur?

— Sıra olmuş çocukların önünde hem de?

— Evet, çocukların önünde. Çocuklar sıra olmuştu...

— Seni omuzlarına aldılar mı, havaya fırlattılar mı?

— Çocuk değil mi! Omuzlarına da aldılar, havaya da fırlattılar. Elimden ne gelir?

— Çık paraları!

— Efendim?

— Çık parayı dedim! Battaniyelerin verilmesine karar verilmiştir."

Yargıçlar gülümsedi. Kalabuda, "çevre"sine döndü, ben onlara gösteririm gibilerden bir şeyler söyledi.

Birkaç gün bekledik, sonra Zadorov, Kalabuda'ya gitti. Ya battaniye ya da para alacaktı. Sidor Karpoviç, Zadorov'u odasına almamış. Malzeme müdürü şu açıklamayı yapmış:

"Neden yasal yollara başvurdunuz, anlamıyorum! Ayıp değil mi? Bu işler böyle mi yapılır? Siz böyle mi davranırsınız? Şimdi karşımıza çıkmış ya para ya battaniye diyorsunuz. Hakem Kurulunun kararı da elimde. İşte, gördünüz mü?

— Eee, yani?

— Yanisi manisi yok! Bir daha buraya gelmeyin lütfen! Belki kararı temyiz ederiz? Ya da en iyi olasılıkla, gelecek yılın bütçesine alırız. Sanki şurdan bakkaldan dört yüz battaniye alıp size veriverecekmişiz gibi şıp diye geliyorsunuz! Burası saygın bir devlet dairesidir, oyuncak değil!"

Zadorov yılgın bir durumda kasabadan geldi. Bütün geceyi Komutanlar Kuruluyla hararetli bir tartışma yaparak geçirdik, sonunda Ukrayna Hükümet başkanına bir dilekçe göndermeye karar verdik. Ama ertesi gün ilk bakışta çok yalın ve doğal görünen bir başka çıkış yolu bulundu. Bu, çocuklar için öylesine beklenmedik, öylesine eğlendirici bir çözüm yoluydu ki, herkes gülmekten katılıyor, sevinç içinde atlayıp zıplıyordu. Kalabuda'nın Topluluğa geleceği anı herkes iple çekiyordu

şimdi. Çocuklar onunla yüz yüze ve kendi yöntemlerince konuşacaklardı. Bulunan çözüm şuydu: Çocuklara Yardım Kurulunun bankadaki cari hesabına haciz koyulacaktı. İki gün geçti. Gene o yüksek tavanlı odaya çağrıldım. İki kişinin sığabileceği bir koltukta, bir keresinde kırk rublelik öğretmenleri neden beğenmediğimi öğrenmek isteyen sinekkaydı tıraşlı yoldaş oturuyordu. Yanakları zevkten değil de bambaşka bir nedenden kızarmış bulunan ve büroda volta atmakta olan Kalabuda'yı izlerken sinekkaydı tıraşlı yanakları hoşnutlukla parlıyordu.

Kapıda dikildim, hiçbir şey demedim. Parlak yanaklı yoldaş, gülmesini zar zor tutarak yaklaşmamı işaret etti.

"Gel hele! Bu ne demek oluyor? Bunu nasıl yaparsın be kardeşim? Hiç olur mu! Hacizin kaldırılması gerek, yoksa anlıyor musun, kendi elini kendi cebine soktumuyorlar adamın. Para verdirmiyorlar! Sizden şikayetçi. Onun için gelmiş buraya. 'Çalışmak istemiyorum, Gorki Topluluğunun müdürü bana hakaret etti,' diyor."

Ben gene sesimi çıkarmadım. Sinekkaydı tıraşlının sözü nereye getirmek istediğini anlamaya çalışıyordum.

"Hacizi kaldıracaksınız," dedi ciddi ciddi. "Ben böyle haciz görmedim ömrümde!"

Derken birden makaraları koyverdi adam, koltuğunda kıvrana kıvrana gülmeye başladı. Kalabuda ellerini cebine soktu ve pencereden dışarı bakmaya koyuldu.

"Hacizi kaldıracak mısınız yani? diye sordum.

— Şimdi, mesele ne biliyor musun, kaldırma yetkim yok benim. Duyuyor musun Sidor Karpoviç, benim yasal yetkim yok! Ben ona hacizi kaldırmasını söylerim, o da bana 'Olmaz!' diyebilir, anlıyor musun. Cebinde bir çek defteri var sanıyorum. Yaz bir çek, olsun bitsin... Ne kadardı, on bin mi? İşte, bu kadar..."

Kalabuda pencerenin önünden ayrıldı, ellerini cebinden çıkardı, kızıl bıyıklarını okşadı ve gülümsedi.

"Ama ne namussuz o bacaksızlar!" diye ünledi. "Öyle değil mi ha?" Yanıma geldi, omuzuma vurdu:

"Ne gözüpek adamsın yani! Afferin be! Bizim gibilere böylesi gerek! Biz neyiz, biliyor musun, bir avuç bürokrat! İyi ettin! Bizim gibilerin hakkından gelmek gerek!"

Sinekkaydı tıraşlı yoldaş bir kez daha katıla katıla gülmeye başladı,

hatta, büyük bir çabayla mendilini çıkarıp gözlerinden gelen yaşları bile sildi. Kalabuda, sonra gülümseye gülümseye cebinden çek defterini çıkardı, çeki yazdı.

Hasat bayramı 5 Temmuzda kutlandı. Bu bizim en eski bayramlarımızdan biridir, o gün takvimimizde tatil günü olarak yazılıdır, ve kutlama törenleri, çoktan saptanmıştır. Ama bu kez, bütün "askeri" operasyonların bitmiş olması nedeniyle, Topluluğu sergileme fikri ağır basmaktaydı. Bu fikir, en birincisinden en sonuncusuna dek bütün çocukları sarmıştı, öyle ki, bayram hazırlıklarına başlamak için herhangi bir buyruk çıkarmak gerekli olmadı, hazırlıklar, tek bir amaca yönelikti: her şey birinci sınıf olacaktı. Şimdi aşağı yukarı her şeyimiz tamamdı. Yataklarımız yepyeni kırmızı battaniyelerle süslenmişti. Gölün yüzeyi ayna gibi parlıyordu, tepemizin bayırlarında, geleceğin meyvalıklarını oluşturacak yedi yeni geniş set vardı. Her şey elden geçirilmişti. Silanti, domuzları kesmekte, Butsai'nin karma müfrezesi süsleri, sloganları asmaktaydı.

Temmuzun ikisinde, on üçüncü müfreze bayramlık giysilerini kuşanıp Jeveli'nin başkanlığında kasabaya davetiye dağıtmaya gittiler.

Bayram günü, kaldırılacak olan yarım hektar çavdarın ekili olduğu alanın çevresi bayraklarla işaretlenecek, tarlaya giden yol, bayrak ve taklarla süslenecekti. Kabul kurulu için giriş kapısına küçük bir masa konmuştu. Göle inen yamacın tepesine, altı yüz kişilik yemek masaları yerleştirilmişti. Ve tatlı bir rüzgâr, beyaz masa örtülerinin köşelerini, vazolarındaki çiçekleri ve yemekhane kurulu üyelerinin beyaz ceketlerinin eteklerini hafif hafif kımıldatıyordu.

Kırmızı kısa pantolon, beyaz gömlek ve geniş kenarlı Kafkas Şapkaları kuşanmış olan Sinenki'yle Zayçenko, Çapkın'la Mari'nin üzerinde, bahçe kapımıza açılan yolun aşağısında nöbet tutmaktaydılar. İkisinin de omuzlarından, gerçek tavşan tüyüyle çevrelenmiş beyaz pelerinler dalgalanıyordu. Vanya Zayçenko bir haftanın içinde on dokuz sinyalimizi de ezberlemiş bulunuyordu. Borazancılar müfrezesi komutanı Gorkovski, bayram süresince borazancı başı olma onurunu haklı olarak ona bağışladı. Delikanlıların borazanları omuzlarına çaprazlamasına asılı beyaz saten bir kordelaya bağlanmıştı.

eteklerinde göründü. Bunlar, Harkov Gençlik Kolunun temsilcileriydiler. Atlılar, borazanlarını havaya diktiler. Saten kordelalar omuzlarından sarkmaktaydı. Atların üzerinde dimdik doğruldular, ve üç kez hoşgeldin sinyalini öttürdüler.

Şenlik başlamıştı. Konuklar, kapıdaki kabul kurulunu oluşturan kolları mavi bantlı delikanlılar tarafından karşılandılar. Konukların göğsüne, bir kordelayla bağlanmış üç çavdar başağı iliştiriliyor, her birine, dünyanın en nazik diliyle hangi müfrezenin masasında ağırlanacaklarını belirten ve de o müfrezenin komutanının imzasını taşıyan karlar sunuluyordu.

Konuklar Topluluğa buyur edildiler, bu arada yokuşun başladığı yerden eşsiz atlılarımızın bir hoşgeldin borusu daha öttürdüğü duyuldu.

Avlu ve Topluluk binaları, konuklarla dolmaya başlamıştı. Harkov fabrikalarının temsilcileri, Bölge Yürütme Kurulu çalışanları, Halk Eğitim Müdürlüğü ilgilileri, komşu köylerden gelenler, gazeteciler yürüyerek gelirken, otomobiller, kapımıza Jurinskaya, Yuryev, Klayamer, Bregel, Yoldaş Zoya ve de sinekkaydı tıraşlı dostumuzu taşımaktaydı. Kalabuda da Ford'uyla gelmişti. Özellikle bu amaç için bir araya gelen komutanlar Kurulumuz karşıladı onu, hemen arabasından indirdiler ve havalara attılar. Sinekkaydı tıraşlı, otomobilin öbür kapısında gülümseyerek ayakta duruyordu. Kalabuda'nın ayakları yere değdirildiğinde, sinekkaydı tıraşlı sordu:

"Şimdi niye havaya fırlattılar seni? Bu sefer ne kopardılar?"

Kalabuda öfkelendi.

"Onlar koparacak şey bulmaz mı? Bedavaya altı okka yapar mı bunlar adamı?

— Deme yahu? Şimdi ne söz verdin?

— Traktör... onlara bir traktör veriyorum, bir Fordson. Haydi, kaldırın bakalım haylazlar, ama başka zırnık koklatmam haa!"

Kalabuda bir kez daha omuzlara alındı, havalara fırlatıldı, sonra çocuklar onu bir yerlere götürdüler. Topluluk avlusu az sonra, bir kasabanın ana caddesi kadar kalabalıklaştı. Çocuklarımız, düğme deliklerine iliştirilmiş çiçeklerle, avlumuzun patikasında yeni gelenleri gezdiriyor, onları ağırlıyor, kiraz dudaklarıyla onlara gülümsüyor, arada bir bazen utangaç, bazen ışıltılı gülümsemeler sunuyorlar, parmakları ve gözleriyle sunu bunu gösteriyor, konukları suraya buraya götürüyorlardı.

Saat tam on ikide, Sinenki'yle Zayçenko at sırtında avluya geldiler, eyerleri üzerinde eğilerek Nataşa Petrenko'yla gizli bir görüşme fısıldaştılar ve bu görüşmenin sonucu olarak Sinenki, şen şakrak konuklarla Topluluk üyelerinden oluşan kümeler arasında yol açа açа çiftçilik alanına sürdü atını. Bir an sonra utkulu bir genel toplantı borusu duyuldu. Tüm öteki sinyallerimizden bir oktav daha yüksek olan bu notalar tarlalarımızda çınladı. Vanya Zayçenko hemen aynı notaları yineledi. Çocuklar, konuklarını bırakıp meydana koşuşmaya başladılar, borazanın son notaları Rizhov'a varmadan hepsi tek sıra olmuştu bile. Bu arada Mitya Nisinov, tabanlarını savura savura, elinde yeşil bayrakla sol tarafa geçti, ve bütün yürekleri heyecanla doldurdu. Utkumu bedenimin her noktasında duymaktaydım o anda. Mavi beyaz kordelalar oluşturan bedenlerini çiçek yataklarının önüne dizen sevinçli, gençlik fışkıran delikanlılar, gözleri, zevkleri ve davranışlarıyla insanın düşgücüne meydan okuyor, bir araya gelmiş insanlar topluluğuna karşı bir saygı duygusu uyandırıyordu. Büyüklerin, çocuklara karşı böyle davranması gerektiği inancıyla Topluluk üyelerini gerçekten çocuk yerine koyarak onlara hoşgörülü, alçakgönüllü gülümsemeler sunmakta olan konukların yüzleri birden ciddileşti ve herkes dikkat kesildi. Ardımda duran Yuryev, sesli sesli şöyle dedi:

"Bravo Anton Semyonoviç! Aferin valla!"

Çocuklar, kusursuz olmak çabası içinde sıralarını elden geldiğince dümdüz tutuyor, arada bir de yan gözle bana bakıyorlardı. Her şeyin tümüyle hazır olduğunu görünce buyruğu verdim:

"Dikkaat! Selam dur!"

Duvarın köşesinde, adımlarını selam marşının tempolarına uydurarak yürüyen Nataşa göründü hemen; ardındaki sancak takımını sağ kanada götürdü.

Çocuklara bir iki söz söyledim, bayramlarını kutladım, utkularını kutladım.

"Şimdi, en iyi işçilerimiz sıfatıyla, birinci hasadı yapacak olan Burun'un komutanlığındaki sekizinci karma müfrezeyi selamlayacağız!"

Bir kez daha selam boruları çaldı. Sekizinci karma müfreze, bizden uzakta bulunan tarlamızın ardına dek açık kapısından içeri girdi. Müfrezenin başında Burun vardı. Topluluğun çalışma müfrezelerini kaçıncı

kezdir ileriye doğru uygun adım yürüten deneyimli Burun. Beyaz papatyalarla süslenmiş bıçağı keskin bir orakla tırmık onun o Herkül omuzlarında yükselmekteydi. Burun'da çok görkemli bir güzellik vardı bugün, ancak bunu yalnız ve yalnız ben tam anlamıyla görebiliyordum kuşkusuz, çünkü onun, canlı bir tablodaki en önemli kişi olmakla kalmadığını, yalnızca göze hoş görünen bir Topluluk üyesi olmadığını, ama her şeyden önce ve en önemlisi, peşinde kimi yürütmekte ve onları nereye götürmekte olduğunu iyi bilen etkin bir komutan olduğunu, yalnız ve yalnız ben biliyordum. Burun'un dingin, sert çizgili yüzünde önündeki görevle ilgili şu düşünceleri okuyordum: bugün, yarım saat içinde, yarım hektar alandaki çavdarı biçmek zorundadır o. Konuklar bunu görmemektedir, konukların görmediği bir şey daha var: bugün, biçicilerin başında bulunan bu komutan, bir tıp öğrencisidir ve bizim taburlarımızın inandırıcılığı işte burdan gelmektedir. Burun'un ardında, dörder dörder sıra olmuş on altı kişi, gene bembeyaz gömlekler giyinmiş, gene çiçeklerle süslü oraklar kuşanmış olarak yürümektedir. On altı orakçı! Saymak ne kolay! Aralarında kaç tane utkulu isim var — Karabanov örneğin, Zadorov, Belukhin, Schneider, Georgievski! En arkadaki sıra yeni Gorki'lilerden oluşmakta: Voskoboynikov, Svatko, Perets ve Korotkov.

Orakçıları on altı kız izliyor. Hepsinin başında çiçeklerden örülme birer taç var, ve her birinin yüreğinde güzel günlerden örülü birer taç yeşermiş durumda. Bunlar, biçilen çavdar başaklarını demet yapacaklar.

Sekizinci karma müfreze tam bize yaklaşırken, ikişer çift atın tıkır mıkır çektiği iki biçme makinası kapımızdan girdi. Atların yeleleri, dizginler, biçme makinalarının bıçakları, hep çiçeklerle donatılmış. Makinaların iki yanındaki atlarda da birer sürücü var. Anton Bratçenko, birinci makinanın, Gorkovski ikincinin sürücü yerine oturmuş. Biçme makinalarından sonra atların çektiği tırmık ilerlemekte, ardında Galatenko'nun, Topluluğun en tembel çocuğu, Komutanlar Kurulunun, gık demeden kendisine Sekizinci Karmada yer alma ödülünü verdiği Galatenko'nun sürdüğü su arabası. İşte, hiiç, ama hiç üşenmeden su deposunu çiçeklerle donatmış Galatenko. Depo falan değil bu, mis kokulu bir çiçek bahçesi. Bakın bakın, tekerlerin parmakları bile çiçeklerle süslenmiş! Galatenko'nun ardında, alayın sonunu simgeleyen kızıl haç cankurtaran

arabası görülüyor. Dizginlerde Smena, yani biçme sırasında olabilecek tüm kazalara karşı gerekli ilkyardım gereçlerini hazırlayan genç!

Sekizinci Karma, çocukların oluşturduğu sıranın karşısında durdu. Lapot, sıradan çıktı ve onlara şunları söyledi:

"Sekizinci Karma müfreze! İyi birer gençlik kurulu üyesi, iyi birer topluluk üyesi ve yoldaş olduğunuzu kanıtlamanız nedeniyle, Topluluk sizi, ilk başakları biçme onuruyla ödüllendirmiş bulunmaktadır. Bu işi gereğince yerine getirin, ve genç üyelerimize nasıl çalıştığınızı, nasıl yaşadığınızı bir kez daha gösterin. Komutanlar Kurulu sizi kutlar ve komutanınız Yoldaş Burun'un hepimizin komutanı olmasını rica eder!"

Bugün yapılan bütün konuşmalar gibi bu konuşmayı da kimin hazırladığını kimse bilmiyordu. Bu tür konuşmalar her yıl aynı sözcüklerden oluşuyordu ve Komutanlar Kurulu tarafından hazırlanmıştı. Bu nedenledir ki, özel bir heyecanla dinleniyorlardı. Burun bana gelip elimi sıktığında ve ardından, gerekli geleneksel sözleri söylediğinde, bütün çocuklar soluklarını tutmuştu:

"Müdür yoldaş, Sekizinci Müfrezeye işbaşı yaptırmama ve bu çocukları yardımcı olarak götürmeme izin veriniz."

Bu sözlere ben de şu beklenen yanıtı verdim:

"Yoldaş Burun, Sekizinci Karma Müfrezeye işbaşı yaptır ve bu çocukları yardımcı olarak götür."

O andan sonra Burun, Topluluğun komutanı olmuştur. Gerekli birkaç buyruğu verecek, ve bir dakika sonra bütün Topluluğu "İleri marş!" komutuyla peşinde götürecektir.

Biçme ve hasat makinaları, sancak takımının ardında yer aldı, onların ardında bütün bir Topluluk yürümekte, onlarıysa konuklar izlemekteydi. Bu sonuncular, genel düzene uydular, sıra oldular ve uygun adım yürüdüler. Kalabuda benim yanımda yürüyordu. Sinekkaydı tıraşlı yoldaşa şu sözleri söylediğini duydum:

"Allah kahretsin! Şu kör olası battaniyeler olmasaydı, şimdi ben de omuzuma orağı atıp onların yanında yürüyecektim!"

Silanti'ye başımla bir işaret yaptım, uçarcasına gereçlerimizin bulunduğu kulübeye koştu. Daha önceden saptanmış olan yarım hektarlık alana vardığımızda, Burun Topluluğu durdurdu, gelenek dışı bir ara verdi ve çocuklara şunları söyledi:

"Sidor Karpoviç Kalabuda'yı, Zadorov'un Sekizinci Karma müfrezesinde beşinci orakçı olarak atama önerisi alınmıştır. Karşı olan?"

Çocuklar güldü ve alkışladı. Burun, çiçeklerle süslenmiş orağı Silanti'den aldı, Kalabuda'ya uzattı. Sidor Karpoviç, bir delikanlı çevikliğiyle ceketini çıkardı, tarlayı çevreleyen yeşil otların üzerine attı, orağı kaptı.

"Sağolun!"

Kalabuda, Zadorov'un alayında beşinci orakçı olarak yerini aldı. Zadorov, işaret parmağını ona uzatarak bir uyarıda bulundu:

"Dikkat edin ha, orağınızı toprağa saplamayın. Bizim müfrezeye hakaret etmiş olursunuz!

— Bak hele sen! dedi Kalabuda. Bilmiyorsanız öğreteyim hatta nasıl orak sallanacağını!"

Çocukların oluşturduğu sıralar, tarlanın kenarına dizildi. Sancak, ilk çavdar demetinin bağlanacağı noktada dalgalanmaktaydı. Burun'la Nataşa sancağa yaklaşırken, çocuklarımın en küçüğü Zoren, hazrola geçti.

"Dikkk-kaaat!"

Burun orağı salladı. Birkaç orak darbesinden sonra, Nataşa'nın ayakları dibine uzun saplı çavdar başaklarından bir tepecik yığdı. İlk biçilen başaklardan Nataşa bağ yaptı. Birkaç usta hareketle, ilk demeti bağlayıverdi. İki kız, demete renk renk çiçeklerden oluşan bir çelenk astılar, eğilip doğrulmaktan ve başarı sarhoşluğundan yüzü pespembe olan Nataşa, demeti Burun'a verdi. Burun, demeti havaya kaldırdı ve günün komutanının ağzının içine bakmakta olan basık burunlu, ciddi suratlı Zoren'e şu sözleri söyledi:

"Bu demeti benim elimden al, büyüdüğün zaman benim kazandığım bu onuru, ilk demeti biçme onurunu elde edebilmek için oku ve çalış."

Gururlanma sırası Zoren'deydi şimdi. Söğüt dalında tünemiş bir tarla kuşu gibi çın çın öten bir sesle yanıtladı onu:

"Sağol, Grişa! Büyüdüğüm zaman ilk demeti biçmek ve onu en genç Topluluk üyesine vermek için okuyacağım ve çalışacağım."

Zoren demeti aldı, altında hemen hemen görünmez oldu. Öteki küçükler, çiçeklerle bezenmiş el arabalarıyla anında yanına geldiler, Zoren bu değerli armağanı, çiçeklerle dolu yatağına yatırdı.

Davullar tarlalarda gürledi. Sancak ve ilk çavdar demeti sağ kanada taşındı.

Burun buyruğunu verdi:

"Orakçılar ve demetçiler! Yerlerinizi alın!"

Çocuklar daha önce saptanan yerlere koşuştular, tarlanın dört bir yanını kuşattılar. Sinenki, derin bir soluk aldı, borazanını kaldırdı ve iş borusunu çaldı. Bu sinyal üzerine on yedi orakçı biçme makinalarına yol açmak üzere birer oraklık alanı biçe biçe tarlanın çevresinde yürüdüler.

Saatime baktım, beş dakika olmuştu, orakçılar, işi bitirdiklerini belirtmek üzere oraklarını havaya dikmişlerdi bile. Demetçiler, biçilen başakları çarçabuk bağladılar, kenara koydular. Bundan sonra törenin en kritik anı geliyordu. Anton'la Vitka, ve de besili, tımarlı atlar, hazırdı.

"İlerii, marş!"

Biçer döverler hazırlanan biçili alanlara getirildiler. Bir iki saniye içinde çavdar başakları arasında zikzaklar çizerek ilerlemekteydiler. Burun, gözlerini ve kulaklarını dört açmış, onları izliyordu. Son birkaç gündür, bu konuda Anton'la Şere arasında hayli tartışma yapılmış, defalarca elden geçirilip onarılmış olan makinalar, tarlada ikişer kez denenmişti. Ya atlar inat edip de yürümeseydi, ya makinanın birden bozulacağı tutsaydı da çalışmasaydı, ne olurdu, Tanrım, ne korkunç olurdu!

Ama Burun'un yüzü yavaş yavaş gevşedi. Biçer döverler, kendilerinden beklenen makina seslerini çıkararak tıkır tıkır işlemekte, atlar dönemeçlerde bile teklemeden salına salına ilerlemekte, çocuklar, eyerlerin üzerinde kımıltısız oturmaktaydılar. Bir tur, bir tur daha, tamam, işler yolunda. Üçüncü turun başında, biçer döverler yani biçiciler alayı, yanımızdan büyük bir gururla, rüzgâr gibi geçti.

Ciddi yüzlü Anton, Burun'a seslendi:

"İşler yolunda Komutan Yoldaş!"

Burun, sıra olmuş duran çocuklara döndü, orağını havaya kaldırdı:

"Dikkk-kaat! Dur!"

Çocuklar ellerini yanlarına düşürdüler ama içlerindeki her şey kımıl kımıldı, kasları kendilerini zor ttuyordu adeta.

"Tarlayaaa, kos!"

Burun orağını indirdi. Üç yüz elli çocuk bir anda tarlaya daldı. Elleri ve ayakları biçilmiş başaklar arasında parıldıyordu. Gülüyor, itişip kakışıyor, birer lastik top gibi zıplaya zıplaya başakları demetliyor, biçme makinalarının ardına takılıyor, iki üç kişilik kümeler halinde demetlerin üzerine atılıyor, kendi müfrezeleri için demet kapışıyorlardı.

"Bu on beşinci müfrezenin! Hayır, bu dokuzuncunun!..."

Konuklar, katıla katıla güldüler, yanımıza gelen Kalabuda, Bregel'e ciddi ciddi baktı.

"Bir de kalkmış ne diyorsun... Şunlara bak!"

Bregel gülümsedi.

"Tamam, bakıyorum. Çok güzel çalışıyorlar, hepsi şen şakrak, ama alt tarafı iş yapıyorlar!"

Kalabuda anlaşılmaz sesler çıkardı, ama Bregel'e hiçbir şey söylemedi. Sinekkaydı tıraşlıya öfkeli öfkeli baktı:

"Bu kadınla konuşmanın anlamı yok!" dedi.

Mutlu ve heyecanlı görünen Yuryev, elimi sıktı ve Jurinskaya'ya şöyle dedi:

"Ama, şunlara bak yani! Düşünsene! Yani... Neden bilmem çok heyecanlandırıyor bu çocuklar beni. Tamam, bugün bayram, iş günü değil, tamam ama... Ne, biliyor musun, emeğin gücünü görüyor insan. Anlıyorsun, değil mi!"

Sinekkaydı tıraşlı yoldaş çelebi bakışlarla Yuryev'e baktı:

"Emeğin gücü mü? Hıh! Olabilir! Ama şimdi, emekleri, güçleri karıştırmanın ne âlemi var? Bak, benim hoşuma giden ne, biliyor musun, çocuklar mutlu, belli bir düzen kurmuşlar ve çalışmayı öğrenmişler. Çok iyi bir başlangıç. Vallahi çok iyi bir başlangıç! Siz ne dersiniz Yoldaş Bregel?"

Bregel bir şey demeye fırsat bulamadı, çünkü o sırada Sinenki, tam önümüzde Çapkın'ın dizginlerini tutmuş, cikliyordu:

"Beni Burun gönderdi... Demetleri yığıyorlar. Herkes demet yığınlarının başına!"

Demetlerin oluşturduğu tepelerin çevresinde durarak marşımızı söyledik. Sonra bazı konuşmalar yapıldı. Bazıları iyi, bazıları kötü konuşmalardı belki, ama hepsi de içtendi, ve konuşanların hepsi de, duygulu, güzel insanlardı; festival, çocuklar, gökyüzünün yakınlığı, tarladaki çekirgelerin sesleri duygulandırmıştı yüreklerini.

Tarladan dönünce herkes yemeğe oturdu. Kim daha büyük, kim daha genç, kim daha önemli demedik, hep birlikte kurulduk masalara. Bugün, Yoldaş Zoya bile şakalar yapıyor, kahkahalar atıyordu.

Şenlikler, geç vakte dek sürdü. Çeşitli top oyunları, elim sende, körebe oynandı. Kalabuda'nın gözleri bağlandı, eline uzun bir ip verildi, elinde küçük bir çanla onu şaşırtan çocuğu yakalaması istendi. Sonra konuklar, gölümüzde yüzmeye buyur edildi. Bundan sonra çocuklar meydanda küçük bir konser verdiler, şarkılar söylediler. Bu gösteri, gelecek beş yılın kendilerine getirmesini istedikleri şeyleri dile getiren uyaklı bir şarkıyla başladı. Çocuklar, yeni bir atelye, tepeyi baştan ayağa kaplayacak bir meyvalık ve, eğer olabilirse... elektrikle çalışan dev bir salıncak istiyorlardı.

"Şiir", şu umutları dile getiren dizelerle bitiyordu:

Kaslarımız olmasın otomobil lâstiği
Yarıştırın onlarla su verilmiş çeliği.

Gölün kıyısında havaî fişekler attıktan sonra konuklarımızı Rizhov istasyonuna uğurladık. Otomobiller daha önce yola çıktı. Sinekkaydı tıraşlı yoldaş, bana veda ederken şunları söyledi:

"Eee yoldaş Makarenko, siz bu yolda yürümenize bakın!

— Tamam, diye selam çaktım ben de. Bu yolda yürümeye bakacağım!

YAŞAM SÜRÜP GİDİYOR

Ve gene amansız, ama sevinç dolu günler başladı. Kâh kaygılı, kâh utkulu günler, yaşamımızın geleceğini çok önceden belirleyen büyük buluşları ve atılan önemli adımları bile çoğu kez fark etmemizi engelleyen küçük felaketlerle ya da büyük utkularla dolu günler birbirini izledi. Ve gene, eskiden olduğu gibi ağır işler, büyük çabalarla dolu bu günlerde, ve özellikle de dingin akşamlarda, kafalarda bir yığın düşünceler billurlaştı; gün boyu kafamızda dolaşan düşünceler, akşamları özenle bir araya getirildi, ve geleceğin o kırılgan, belirsiz çizgileri, giderek elle tutulur hale geldi.

Ama gelecek dediğimiz zamana vardığımızda, onun hiç de kırılgan olmadığını, onu kaba ve güçlü ellerle evirip çevirebileceğimizi gördük. Yitirdiğimiz fırsatlara yanmakla vakit yitirmeden, başarısızlıklarımızdan ders alarak deneyimlerle zenginleşmiş bir yaşam sürmeye devam ettik, artık yanlışlar yapmamaya, yaptığımız yanlışları düzeltmeye çalıştık.

Gene eskisi gibi eleştirici gözler üzerimizden eksilmedi, sürekli olarak denetlendik, yanlış yapmamamız gerektiği bildirildi durmadan, doğru dürüst davranmamız gerektiği söylendi, kuramdan uzaklaşmayın, şunu şöyle yapın, bunu böyle yapın, şunu bilin, bunu öğrenin dendi...

Toplulukta, tıkır tıkır işleyen bir sanayi kurulmuştu artık. Ne yaptık yaptık, harikulade gereçlerle donanmış bir hızar atelyesi kurduk. Planya tezgahımız vardı, bıçkı makinamız, doğrama tezgahımız vardı, hatta, ince işlerde kullanılmak üzere yepyeni bir tezgah bile yapmıştık kendimiz. Siparişler alıyor, peşinat tahsil ediyorduk — bankada cari hesap açma yürekliliğini bile gösterdik inanın!

Kovancılığa bile başladık. Bu öyle kolay bir iş değildir, büyük özen, sabırlı çaba ister — ama çıraklığımız uzun sürmedi, bu işin de girdisini çıktısını öğreniverdik, bir de baktık, yüzlerce kovanımız olmuş. Mobilya üretiyorduk, ambalaj sandıkları ve çeşitli tahta eşya yapıyorduk. Bir demir eşya atelyesi bile kurduk ama bu işte düş kırıklığına uğradık.

Aylar geçti. Dört bir yandan gelen saldırılardan korunmayı başarıyorduk; bazen yeni durumlara uyarlanıyor, bazen boyun eğiyor, bazen gürleyerek dişlerimizi gösteriyor, bazen zehirli iğnelerimizi ortaya çıkarıyor, çoğu zaman, yolumuza çıkanları arı gibi sokuyorduk. Böylece yaşamayı ve zenginleşmeyi sürdürdük.

Dosttan yana da zenginleşiyorduk. Halk Eğitim Komiserliğinde bile Jurinskaya ve Yuryev gibi gerçekçi kafalara, haklılık duygusuna, sıkıntılı işlerimizin ayrıntıları üzerinde gerçekten düşünme isteğine sahip kişiler vardı. Ama genel olarak toplumda, yönetim organlarındaki, basındaki hatta işçiler arasındaki dostlarımızın sayısı daha da fazlaydı. Bunlar, soluk almamızı olası kılacak bir hava oluşturuyorlardı.

Kültürel çalışmalarımız derinlere kök salmaya başlamıştı. Okulumuzda altı sınıf vardı. Eşsiz bir insan olan Vassili Nikolayeviç Perski aramıza katıldı. Yüzyılların teknik bulguları, sanat ve edebiyatla bezenmiş bir Don Kişot'tu bu. Cervantes'in yarattığı bir tip olma niteliğini hak

edecek denli zayıf ve uzun boyluydu ayrıca ve onun bu durumu, dernek çalışmalarını örgütleme ve canlandırmada çok işe yarıyordu. Yenilgi tanımaz bir yaratıcı düşçüydü Perski. Onun algıladığı dünyada iyi ve kötü ruhlar yoktu, diyemem gerçi, ama dernek çalışması yapmak isteyenlere, Don Kişotlardan başkasına başvurmamalarını öğütlerim. Her şeyde bir gelecek görme, bir parça kâğıtla fırçadan harikalar yaratma yetisi var onlarda. Perski'nin öncülüğünde duvar gazetesi çıkarmaya başladı çocuklar — hem de kırk metre uzunluğunda bir duvar gazetesi... Kartondan modeller hazırlamayı, bunlar aracılığıyla bombardıman uçağıyla keşif uçağı arasındaki ayrımı görmeyi, madeni tahtaya üstün tutmayı ve bütün bu bilgileri damarlarındaki kanın her damlasına sindirmeyi onun sayesinde öğrendi çocuklar. Bu Don Kişotlar, bu türden çalışmaları, heves, coşkun yetenek ve, yaratıcı sanatçıların etinde kemiğinde bulunan temel öğelerin yardımıyla oluşturmayı ve ilerletmeyi biliyorlar. Perski'nin getirdiği güzellikleri burada ayrıntılarıyla aktaracak değilim; yalnızca, akşamlarımıza yeni bir yaşam soluğu getirdiğini, onları talaş, yapışkan, ispirto lambaları, testere gıcırtıları, pervane vızıltıları, koro konserleri ve pandomim gösterileriyle doldurduğunu belirtmekle yetineceğim.

Artık kitaplara çok para harcamaya başlamıştık. Mihrap kürsüsü kitaplarımıza, okuma odası, okurlarımıza da dar gelmeye başladı.

Başka şeyler de oldu.

Bunların ilki bandoydu! Ukrayna'da, belki de Sovyetler Birliği'nde, bu harikulade işi başaran ilk Topluluk bizimkiydi. Bu başarı, Yoldaş Zoya'nın, benim eski bir albay olduğum yolundaki ilk sanısını destekliyordu gerçi ama Komutanlar Kurulu çok mutluydu. Bir Toplulukta bando takımı kurmak gerçekten de sağlam sinirler, büyük sabırlar gerektiren bir işti gerçi, çünkü dört ay boyunca, bir trombon, klarnet ya da kornet çalan birinin oturmadığı bir tek sandalye, masa ya da pencere içi görülmüyecekti ve dört ay boyunca bu çalgıcılar kafalarımızı davul etmişti. Ama değdi. 1 Mayıs'ta, kasabaya kendi bandomuzun ardında girdik. Coşkuyla taşanları, gözyaşlarını tutamayanları görecektiniz! Harkov aydınlarının şaşkın bakışlarını, ihtiyar kadınların, gazetecilerin, sokak çocuklarının gıptalı bakışlarını görecektiniz dostlar, görecektiniz!

İkinci büyük başarımız sinemaydı. Bu olay, avlumuzun orta yerinde kakılı kalmış olan kilise türbesiyle uğraşmamıza neden oldu. Kilise kurulu üyeleri, ellerini ovuşturadursun, ağızlarına gelen gözdağı sözcüklerini üzerimize saldırtadursunlar, biz film gösterilerimizi tam akşam ayininin başladığı saate denk düşürdük; ayin çanı çaldığı an, bizim gösteri başlıyordu. Bu yüzyıllık çan, yaşamında hiç bu türden insanları bir araya getirmiş olmasa gerekti. Ne kadar da çabuk uyuyordu herkes onun sesine, görecektiniz! Çanı çalan kuloğlunun çan kulesinden inmesi ve de pederin kapıdan girmesiyle, iki-üç yüz kişinin toplantı salonu kapısına üşüşmesi bir oluyordu. Peder, papaz giysilerini kuşanırken, sinema makinisti filmi göstericiye takıyor, Peder "Kutsal Krallığın..." sözlerini ağzına aldığı anda makinist gösterime başlıyordu. Aramızda tam bir işbirliği vardı canım!

Bu işbirliği, Vera Berezovskaya için üzücü sonuçlar getirdi. Vera, öğrencilerim arasında, maliyeti çok yüksek bir ürünü simgeliyordu; bizim sanayinin varsayım cetvellerinin hiçbirinde ona yer bulamamıştık!

Vera, bir süre "böbrek ağrıları"ndan yakındıktan sonra sesini solunuğunu kesti ve vargücüyle çalışmaya koyuldu. Ama azıcık yüzüne kan geldikten, eti budu dolgunlaştıktan sonra bizim Vera boyanmaya, omuzları, gözleri, yürüyüşü ve ses tonuyla çağırgan gösterişler yapmaya başladı. Belli belirsiz bir insan gölgesi ardında, karanlık köşelerde sık sık gözüme çarpıyordu. Bir kulağından girip öbüründen çıkan uyarılarımı dinler görünürken, gözlerindeki huzursuz ve kurnaz gümüşsü pırıltıyı, sesindeki yalancığı seziyordum.

"Ne oluyorsunuz yani, Anton Semyonoviç? İnsan kimseyle konuşamaz mı yani?"

Yeniden eğitim işinde, hiç kimse "deneyim geçirmiş" bir kız kadar sorun yaratamaz. Bir erkek çocuk ne denli uzun süre sokaklarda sürterse sürtsün, yaşadığı serüvenler ne denli karmaşık ve yasadışı olursa olsun, eğitbilimsel çabalar karşısında ne denli büyük direnç gösterirse göstersin —azıcık bir zekâsı varsa— gerçek bir insan haline gelecektir. Bunun nedeni, böyle bir çocuğun, gerçeklikte yalnız ve yalnız geri olmasından, gerekli ölçülere uymasını engelleyen eksikliğin her zaman için tamamlanabileceğinden ve iyileştirilebileceğinden kaynaklanmaktadır.

Ama cinsel yaşamı erken yaşta, hemen hemen çocuklukta başlamış bir kız, yalnız bedensel ve ruhsal olarak geri olmakla kalmaz, büyük, karmaşık ve son derece acı verici bir şokun da kurbanıdır. Çekingen bir açık saçıklık, küstahlık, anlayış ya da acıma duyguları yansıtan bilgili bakışların hedefi olur. Bu bakışlar, suçlama yüklüdür. Kızın, üzüntüsünü unutmasına engel olurlar, ondaki alçaklık duygusunun, suçluluk duygusunun canlı kalmasını sağlarlar. Bu suçluluk duygusunun yanı sıra, azıcık da ilkel bir gurur duygusu yaşar kızın yüreğinde. Öteki kızlar, onun yanında toydur daha, çocuktur hepsi, oysa kendisi, bugüne bugün bir kadındır, başkaları için gizem olma durumunu koruyan bir şeyi yaşamıştır, erkekler karşısında güçlüdür o, bu gücün tadını çıkarmıştır, onu tanımış ve uygulamıştır. Kişinin, acı ve gurur, yoksunluk ve üstünlük, sessiz gözyaşlarıyla ıslak geceler ve işveli yaklaşımlarla dolu gündüzlerden oluşan bu karmaşık ağın içinde yerini bulması, o yere sımsıkı tutunması, yepyeni deneyler, yeni alışkanlıklar, yeni ustalıklar oluşturması için çelik bir iradeye gereksinimi vardır.

Vera'nın şahsında, bu sorunların tümüyle birden karşılaşmış bulunuyordum. Kuryaj'a taşınmamızdan sonra da beni çok üzmüştü Vera, ve daha başlangıçta, kendi yaşamının iplerine pek çok düğüm kattığı, döndürüp dolaştırdığı kuşkusunu duyuyordum. Onunla olan ilişkilerimde en büyük ustalık gerektiren şey, bu kızla konuşmayı başarabilmekti. Çok alıngan ve kaprisli bir kızdı, her zaman benden kaçarak kendisiyle konuşmama engel olur, gider harman yerinde ya da bir başka kovukta ağlar ağlar gelirdi. Bir de, onun sürekli değişen sevgililerine tökezlerdi insan. Onun arkadaşlıklarına son vermesi, pek bir sorun yaratmazdı, çünkü erkek arkadaşın yüreği Komutanlar Kurulu önünde dikilmek ve Lapot'un şu çağrısını yanıtlamak korkusuyla doluydu:

"Hazrola geç ve anlat bakalım!"

Sonunda Vera Topluluk üyesi çocukların dişine göre olmadığını anladı ve aşk serüvenleri için daha sağlam bir taban aramaya koyuldu. Yüzü sivilceli, suratsız bir genç olan ve ceketindeki sarı sırmaları uygarlığın vardığı en son noktanın simgesi sayan Rizhov'lu telgrafçı, onun dikkatini çekti. Başlangıçta Vera onunla korulukta buluşurdu. Çocuklar onlara orda rastlar, kızı paylardı gerçi, ama onun bekçiliğini yapmaktan usanmışlardı.

Lapot, yapılacak tek şeyi yaptı. Telgrafçı Silvestrov'u yalnız yakaladı ve ona şöyle dedi:

"Vera'ya askıntı oluyorsun. Dikkat et, seni onunla evlendireceğiz!"

Sarkık ve sivilceli suratını yana çeviren telgrafçı, şöyle mırıldandı:

"Neden evlenecekmişim?

— Bana bak Silvestrov, onunla evlenmezsen canına okuruz, bizi bilirsin! Telsizinin ardında gizlenemezsin bizden, başka kasabaya gitsen bile bulur çıkarırız seni!"

Bütün uyarıları yokumsayan Vera, eline geçirdiği tüm fırsatlarda buluşma yerine koşardı. Yolda bana rastlarsa da yüzü kızarır, eliyle saçını falan düzeltir, bir koşu koparırdı.

Ama sonunda, yazgı bu iki gencin yakasına yapıştı. Vera bir akşam geç saatlerde büroma geldi, kırk yıllık arkadaşımmış gibi kendini bir koltuğa yerleştirdi, ayak ayak üzerine attı, kıpkırmızı kızardı, gözlerini aşağı indirdi, ama başı havalardaydı. Saygılı olmaktan uzak bir havayla, şöyle dedi:

"Size bir şey söyleyeceğim.

— Söyle, dedim onun sesine öykünen bir havayla.

— Kürtaj istiyorum.

— Demek kürtaj istiyorsun.

— Evet, öyle. Lütfen hastaneye sevk kâğıdı verir misiniz?"

Hiçbir şey söylemeden yüzüne baktım. Başını indirdi.

"İşte... bu kadar," dedi.

Suskunluğumu bir dakika kadar daha korudum. Vera yarı açık gözlerle bana bakmaya çabalıyordu; bu bakışlar bana bu kızın utanmayı tümüyle bir kenara bıraktığını söylüyordu; bakışları,yanaklarının rengi, konuşma biçimi bu kanımı doğruluyordu.

"Bu kez çocuğunu doğuracaksın," dedim soğuk soğuk.

Vera bana yan yan ve cilveli gözlerle baktı ve başını şöyle bir arkaya attı.

"Hayır, doğurmayacağım!"

Onu yanıtlamadım, masamın çekmecesini kilitledim, kasketimi başıma geçirdim. Vera kalktı, ve aynı beceriksiz cilvelerle bana baktı.

"Haydi! Yatma vakti! dedim.

— Ama sey... kâğıt ne olacak. Pek vakit kalmadı. Anlarsınız ya "

Komutanlar Kurulunun toplantı odasına geçtik, ışıklar sönüktü, durduk.

"Bak, sana çok ciddi söylüyorum, ve kararımı hiçbir şekilde değiştirmeyeceğim: artık ameliyat yok sana! Bebeği doğuracaksın.

— Aah!" diye bağırdı Vera ve koşarak dışarı çıktı, kapıyı gürültüyle çarptı.

Üç gün sonra, geç vakit köyden dönerken kapıda karşıladı beni ve yanım sıra yürümeye başladı. Aşağıdan aldığını ele verir bir ses tonuyla konuşuyordu bu kez:

"Anton Semyonoviç, siz şaka sanıyorsunuz, ama bu işin şakası yok.

— Ne istiyorsun?

— Bilmiyormuş gibi soruyorsunuz bir de! Hastane kâğıdı istiyorum elbet, neden bilmezden geliyorsunuz?"

Onu kolundan tuttum, tarlalara inen yola doğru çektim.

"Gel seninle konuşalım.

— Konuşacak hiçbir şey yok! Konuşmanın ne yararı olacak sanki. Bana kâğıdı verin, olsun bitsin!

— Bana bak Vera, dedim bu kez. Bilmezden gelmiyorum, şaka da etmiyorum. Yaşam, ciddi bir şeydir, yaşamla oyun oynamak yanlış ve tehlikelidir. Yaşamında çok ciddi bir olay oldu, âşık oldun. Tamam, güzel, evlen delikanlıyla.

— Delikanlıymış! Evlen'miş! *Ben* evleneceğim ha? İyi valla! Sonra da oturup çocuk bakacağım, öyle mi? Siz bana şu kâğıdı versenize! Hem kim söyledi size âşık olduğumu?

— Âşık değil misin yani? Dalga mı geçiyordun?

— Geçmişsem ne olmuş? Şimdi istediğinizi söylersiniz tabiî...

— Bak, şunu söyleyeceğim: Sağda solda dalga geçmene izin vermeyeceğim. Adamın biriyle yaşıyorsun, şimdi de anne olacaksın.

— Bana kâğıdı verin!" diye haykırdı Vera. Ağladı ağlayacaktı. "Neden benimle alay ediyorsunuz?

— Sana kâğıt vermeyeceğim. Ve eğer üstelersen, konuyu Komutanlar Kuruluna göndereceğim.

— Aman Tanrım!" diye bağırdı Vera ve tarlanın kıyısındaki otlara gömülerek ağlamaya başladı. Omuzları zangır zangır titriyor, soluğu duracakmış gibi kesiliyordu.

Hiçbir şey demeden durdum orda. Galatenko bostandan geliyordu, yanımıza yaklaştı, otların üzerinde yatmakta olan Vera'ya uzun uzun baktı, sonra hiç de önemli bir şey görmemiş gibilerden bana döndü:

"Ben de burda ne ötüyor böyle dedim. Vera ağlıyormuş meğer! Aslında genellikle güler o. Şimdi de ağlıyor, garip."

Vera sustu, ayağa kalktı, giysisini özenle temizi, orasını burasını çekiştirdi ve kollarını sallaya sallaya, yıldızlara baka baka Topluluğa doğru ilerlemeye başladı.

"Kulübeye gelsenize Anton Semyonoviç, dedi Galatenko. Size öyle bir karpuz vereceğim ki, göreceksiniz! Karpuzların kralı! Daha birkaç arkadaş da var, gelin."

Aradan iki ay geçti. Yaşamımız, bakımı onarımı aksatılmamış bir tren gibi — bazen hızlı, çürük bir köprüden geçerken yavaş, bayır aşağı giderken frenlenmiş olarak, yokuşları çıkarken pofurdaya pofurdaya ilerliyordu. Ve yaşamımızla birlikte, Vera Berezovskaya'nınki de yuvarlanıp gidiyordu. Ama o, bizim trende kaçak yolcuydu.

Kızın gebe olduğunu çocuklardan gizlemek olanaksız hale geldi. Vera gizini yakın arkadaşlarına açmış olsa gerekti; giz tutma konusunda kadın kısmının ne denli başarılı olduğunu herkes bilir. Aslında bilmiyor değildim, ama bu olayın gelişme süreci içinde, çocukların ne kadar anlayışlı olduğunu bir kez daha görme fırsatını buldum. Vera'ya ne takıldılar, ne de onu suçladılar. Bizim delikanlıların gözünde hamile olmak ya da bir çocuk doğurmak ne büyük bir talihsizlikti ne de ayıp. Tek bir delikanlı bile kalkıp da Vera'ya hakaret etmedi, bırakın hakaret etmeyi, bu durumundan dolayı şöyle yan bakmadı. Ama telgrafçı Silvestrov'a karşı tutumları çok farklıydı. Anlaşılan konu yatakhanelerde enine boyuna tartışılmıştı, karma müfrezeler nerde çalıştıysa — toplantı salonunda, dernek binasında, harman yerinde, atelyelerde ya da iki üç kişinin bir araya geldiği her yerde çeşitli görüşler dile getirilmişti; nitekim Lapot, pattadak bana bir karar bildirdi:

"Bugün kurulda Silvestrov'la konuşacağız. İtirazınız yok ya?

— Benim yok, ama belki Silvestrov yanaşmaz buna.

— Onu getireceğiz. Bakalım ne biçim bir gençlik kolu üyesiymiş."

O akşam Jorka'yla Volokhov, Silvestrov'u getirdiler. Durumun gülünçlükten uzak olmasına karşın, çocuklar onu odanın ortasına getirip

de, Lapot şu sözüyle tabloya son fırçayı atınca, gülümsemekten kendimi alamadım.

"Dikk-kaat!"

Komutanlar Kurulundan ödü kopuyordu Silvestrov'un. Bu korkunç kurumdan tek parça halinde kurtulabileceğini bilse, değil salonun ortasına gitmek, değil orada hazrola geçmek, bir masal kahramanı gibi, devi fareye dönüştürmeye, ya da bir bilmece çözmeye, en olmadık sınavı vermeye razı olurdu çocukcağız. Ancak olaylar hiç de beklendiği gibi gelişmedi. Öyle ki, çözümü güç bilmeceyle uğraşmak durumunda kalan taraf, Komutanlar Kurulu oldu, çünkü Silvestrov, hazrolunu bozmadan şöyle mırıldandı:

"Topluluk üyesi yoldaşlar, neden benim hakkımda böyle kötü şeyler düşünüyorsunuz? Ben bir serseri miyim yani? Evlen onunla diyorsunuz. Evlenmem diyen mi var? Ama kız evlenmek istemiyorsa ben ne yapabilirim?"

Bu sözler üzerine Lapot ayağa fırladı, "Kız istemiyor ha?" diye haykırdı. "Kim söyledi bunu sana?

— Kendisi söyledi. Vera söyledi!

— Tamam, getirin kızı buraya. Zoren!

— Tamam!"

Zoren saniyede uçtu kapıdan dışarı ve iki dakika sonra döndü, başını o anda Vera'nın bulunduğu uzak bir noktadan yana kaykıltarak, Lapot'a yanıtını verdi:

"Gelmiyor! Ben ona söyledim... Dedim ama, 'defol' diyor bana."

Lapot bakışlarını tüm kurul üyeleri üzerinde gezdirdi ve Fedorenko'da durdurdu. Fedorenko düşünceli bir havayla yerinden kalktı, alışkanlığın verdiği bir özensizlikle selam çaktı ve alçak sesli ama dolu dolu bir "Tamam!" dedi, kapıya yollandı. Kapıda Zoren'le çarpıştılar, Zoren korkunç bir gürültüyle merdivenlerden yuvarlandı. Silvestrov'un yüzü kireç gibi olmuştu, orada, salonun ortasında put gibi duruyor, bakışlarıyla derisini yüzen çocukları izliyordu.

Fedorenko'nun arkasından koştum, ona avluda yetiştim.

"Sen dön, Vera'yı ben getireceğim."

Fedorenko sessizce bana yol verdi.

Vera, yatağının üzerine oturmuş, sabırla işkence ve infazı bekliyor, elindeki iri beyaz düğmelerle oynuyordu. Zoren avlanacak hayvanı gösteren gerçek bir av köpeği gibi kızın karşısına geçmiş havlıyordu:

"Git! Vera! Kalk git! Yoksa Fedorenko... Git! N'olur git!" Sonra ince sesini fısıltıya dönüştürdü: "Bak, gitmezsen Fedorenko seni kucağında götürecek."

Zoren birden benim geldiğimi fark etti, durduğu yerde, mavimsi bir esinti bırakarak kaçtı gitti.

Vera'nın yatağına oturdum, ortalarda dolaşan iki üç kıza başımla işaret ederek çıkmalarını söyledim.

"Silvestrov'la evlenmek istemiyor musun?

— Hayır.

— İyi, evlenme öyleyse. Bu senin hakkın."

Hâlâ düğmelerle oynamakta olan Vera, bana değil de, düğmelere:

"Herkes evlenmemi istiyor. Ama istemiyorsam n'olacak! Bana ameliyat izni çıkarın!

— Olmaz.

— Evet, olur! Ben yasaları biliyorum, ben istiyorsam, sizin buna engel olmaya yetkiniz yok.

— Artık çok geç.

— Olsun, geç olsun.

— Artık geçti. Hiçbir doktor buna izin vermez.

— Pekâlâ verir! Benden iyi mi bileceksiniz! Sezaryen ameliyatı diyorlar...

— Sezaryen ne, biliyor musun?

— Biliyorum tabii! Beni kesecekler, hepsi bu.

— Bu çok tehlikeli ama. Ölebilirsin.

— Ölürsem ölürüm! Çocuk doğurmaktansa öleyim daha iyi. Ayrıca, ölmem!"

Elimi düğmelerin üzerine koydum. Bakışlarını yastığa çevirdi.

"Bana bak Vera! Doktorlar da yasalara uymak zorundadır. Sezaryen ameliyatı, yalnız ve yalnız kadının doğurmasının sakıncalı olduğu durumlarda yapılır.

— İşte, benim doğurmam sakıncalı!

— Hiç de sakıncalı değil. Bebeğini doğuracaksın!

Elimden kurtuldu, yataktan kalktı, elindeki düğmeleri öfkeyle yatağın üzerine fırlattı.

"Doğuramam! Bebek istemiyorum! Bak, söylemedi demeyin, asarım kendimi! Ya da göle girer boğulurum, ama bebek mebek istemiyorum."

Kendini yatağın üzerine attı, ağlamaya başladı.

Zoren yatakhaneye daldı.

"Anton Semyonoviç, Lapot soruyor, Vera'yı beklesinler mi? Silvestrov n'olacak diyor?

— Söyle Lapot'a Vera evlenmeyecek.

— Silvestrov n'olacak?

— Gönderin gitsin!"

Zoren görünmez kuyruğunu salladı, kapıdan şimşek gibi çıktı.

Ne yapacaktım şimdi? Kaç bin yıldır insanoğlu şu yeryüzünde yaşamaktaydı da şu aşk meselelerini bir düzene koyamamışlardı! Romeo ve Juliet, Othello ve Desdemona, Onegin ve Tatyana, Vera ve Silvestrov... Ne zaman bitecekti bu sorunlar? Sevgililerin yüreklerine bağlanacak manometreler çıkacak mıydı bir gün, ampermetreler, voltametreler ve otomatik yangın söndürücüler çıkacak mıydı? Sevgililerin başında dikilip "kendini asacak mı, asmayacak mı?" diye düşünmeye ne zaman son verilecekti?

Öfkem burnumda çıktım Vera'nın yanından. Kurul, genç âşığı göndermişti. Kız komutanların beklemesini, onlarla Vera hakkında konuşacağımı söyledim. Etine dolgun, pembe yanaklı Olya Lanova, büyük bir dostlukla dinledi beni.

"Doğru," dedi. "Böyle davranırsak kız ne yapacağını şaşıracak."

Olya'yı dingin, akıllı bakışlarla izleyen Nataşa Petrenko, hiç ses çıkarmıyordu.

"Sen ne diyorsun, Nataşa?

— Anton Semyonoviç, dedi Nataşa. Bir insan kendini asmayı kafasına koymuşsa, elden hiçbir şey gelmez. Onu durdurmak olanaksızdır. Kızlar, 'ona göz kulak olacağız,' diyorlar, tamam, olacağız tabiî, ama kapıyı tutsak bacadan kaçar yapacak olduktan sonra."

Ayrıldık. Kızlar yattılar. Bense, oturup penceremde bir tık tık beklemeye koyuldum.

Bu işimi birkaç gece sürdürdüm. Bazı geceler, Vera'nın beni ziyaretiyle başlıyordu. Bazen, ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüş, üzüntüden harap bir halde geliyor, karşıma oturup mahvolmuş yaşamına değgin binlerce öfkeli öykü anlatıyordu bana. Benim acımasızlığımdan, başarıyla sonuçlanmış şu kadar sezaryen ameliyatından söz ediyordu.

Bu fırsatlardan yararlanarak Vera'ya kendisinde azıcık olsun bulunmayan bilgiler vermeye çabalıyor, temel yaşam felsefesinin bazı öğelerini öğretmeyi deniyordum.

"Acı çekiyorsun," diyordum ona, "çünkü doymakbilmez bir insansın, obursun. Eğlence arıyorsun kendine, vur patlasın, çal oynasın istiyorsun. Yaşam uzun bir bayramdır, diyorsun, bedava bir tatil. İnsan gelecek, yiyecek içecek, ağırlanacak, dans edip oynayacak — yalnız ve yalnız kendi zevkini sefasını düşünecek.

— Peki sizce insanlar ömür boyu acı mı çekmelidir yani?

— Bence yaşam, sonsuz bir bayram değildir. Bayramlar, çok seyrek olarak, arada bir gelir, yaşamın büyük bir bölümü, çalışmayla geçer, çeşit çeşit insansal etkinlikle, görevleri yerine getirmekle geçer. Böylesi bir yaşamda, senin o dinlence saydığın yaşamdakinden daha büyük sevinçler vardır, daha önemli şeyler vardır. Eskiden, çalışmayan, yalnızca eğlenmeyi bilen, akla gelmedik zevk dünyalarına dalan insanlar vardı. Biliyorsun ne yaptık onlara!

— Evet, diye hıçkırdı Vera. Sizce insan bir işçiyse eğer, yaşamı boyunca acı çekmek zorundadır!

— Neden acı çeksinmiş! Çalışma ve çabalarla dolu bir yaşam da sevinç kaynağı olabilir. Bak, şimdi bir oğlun olacak, onu sevmeyi öğreneceksin, ailenin, oğlunun işlerini yapacaksın, karınlarını doyuracaksın. Herkes gibi olacaksın, çalışacaksın, bazen dinleneceksin, yaşam budur Vera. Oğlun büyüdüğünde, onu yok etmene izin vermediğim için beni şükranla anacaksın."

Vera yavaş yavaş sözlerime kulak asmaya, geleceğini korkusuzca, bıkkınlık duymaksızın ele almaya başladı. Topluluktaki tüm dişi güçleri seferber ettim, herkes Vera'ya karşı özenli bir ilgi göstermeye başladı, kızlar ona yaşamın daha da özel çözümlemelerini yaptılar. Komutanlar Kurulu Vera'ya ayrı bir oda verdi. Kudlati üç kişilik bir komisyon oluşturdu, bu odaya eşya, tabak çanak ve çeşit çeşit dişi ıvır zıvırı taşıttı

Küçük oğlanlar bile bütün bunlara ilgi duymaya başladılar, ama elbet, hoppalıklarından, çocukluklarından sıyrılmayı, yaşama ciddi gözlerle bakabilmeyi başarmış değildiler. Bir gün Sinenki'yi yepyeni bir bebek başlığıyla yakalamamın tek açıklaması bu olsa gerektir.

"Bu ne böyle? Neden bunu başına taktın?"

Sinenki şapkayı kafasından kaptı çıkardı, göğüs geçirdi.

"Nerden buldun bunu?

— Bu şey... Vera'nın bebeğinin... başlık yani... kızlar yaptı...

— Bebek başlığının senin kafanda işi ne?

— Hiiiç. Geçiyordum da...

— Eeeee?

— Geçiyordum, baktım, orda duruyor.

— Terzi atelyesinden geçiyordun, öyle mi yani?"

Sinenki, artık söylenecek sözün kalmadığını anlamıştı, sessizce başını sallayarak yanıtladı beni, başını çevirdi.

"Kızlar onu gerekli olduğu için yapmış, sense alıp yırtmaya, lekelemeye, fırlatıp atmaya kalkıyorsun, öyle mi? Bu ne demek oluyor?"

Bu suçlamalar Sinenki'nin gücünü aşıyordu herhalde.

"Yok, Anton Semyonoviç, bakın nasıl oldu. Ben aldım başlığı, Nataşa dedi ki, 'Şimdi ne yapacaksın bakalım,' dedi. Ben de dedim ki, 'Vera'ya götüreceğim,' dedim. O da, 'Peki,' dedi, 'al götür öyleyse,' dedi. Vera'nın odasına gittim, baktım yok, dispansere gitmiş. Siz de atacaktın diyorsunuz..."

Bir ay daha geçti. Bu arada Vera bizimle barışmış, analık işlerine dalmıştı. Sezaryen ameliyatı isterken sergilediği tutkuyla ana olmaya hazırlanıyordu şimdi. Silvestrov Toplulukta bir kez daha görüldü, şimşek zekâlı Galatenko bile şaşkınlık içinde ellerini iki yana açtı.

"Olamaz! Şimdi de evlenmek istiyorlar!"

Yaşam sürüp gidiyordu. Trenimiz daha da canlandı, ve hızlandı; sevinç saçan dumanları şimdi kahkahalarla dolu günlerimizin geniş çayırlarını da içine alıyordu. Kafalı insanlar bizim yaşamımıza bakıyor, seviniyorlardı. Pazar günleri konuklarımız gelirdi. Öğrenciler, işçiler, eğitbilimciler, gazeteciler yaşantımızı görmeye gelirlerdi. Gazeteler ve dergiler yaşamımızın yolu dostluklu öyküleriyle yazı yazılarını

çocuklarımızın portreleriyle, domuz ahırımızın, hızar atelyemizin fotoğraflarıyla süslerlerdi. Konuklarımız, Topluluktan ayrılırken bizim gösterişsiz görkemimizin verdiği coşkuyu duymadan edemez, yeni dostlarının ellerini sıkarken, "gene buyrun" çağrımıza, ellerini şapkalarına götürüp, "Tamam!" diyerek yanıt verirlerdi.

Başka ülkelerden gelen konuklarımız da oluyordu. Bunlar, giderek artıyor, iyi giyimli baylar, bizim ilkel zenginliğimize, eski manastır kubbelerine, çocukların ince pamuklu giysilerine yüzlerini kaykıltarak, çelebi bir şaşkınlık içinde bakarlardı. İnek ahırlarımız da onlarda hayranlık uyandırıyor değildi. Ama canlı çocuksu suratlar, yapacak çok ve de önemli işleri olanlara özgü harıl harıl çalışmalar, koşuşturmalar; yabancıların alacalı pantolonlarına, kısa ceketlerine, sinekkaydı tıraşlı yüzlerine, küçük not defterlerine yöneltilen belli belirsiz alaylı bakışlar, evet, işte bunlar bir hayli etkiliyordu konuklarımızı.

Çevirmenlerini sinsi soru yağmuruna tutuyorlardı — manastır duvarını yıktığımıza inanmıyorlardı nedense, oysa ortada duvar falan yoktu. Çocuklarla konuşmaya izin istiyorlardı. Buyrun, diyordum, yalnız ve yalnız, onlara, geçmişlerine ilişkin sorular sormak yok. Bu, canlarını sıkıyordu onların, bir tartışmadır başlıyordu. Bir keresinde çevirmen biraz mahçup bir tavırla bana dedi ki:

"Çocukların geçmişini neden gizlediğinizi öğrenmek istiyorlar. Geçmişleri çok çok kötüyse, daha iyi ya — onların gözünde daha başarılı sayılırsınız!"

Aynı çevirmen büyük bir mutluluk içinde benim yanıtımı aktardı onlara:

"Kimsenin gözünde başarılı sayılmak istemiyoruz. Ben yalnız biraz olağan incelik istiyorum onlardan. Biz, konuklarımızın geçmişini soruyor muyuz!"

Konuklar keh keh gülmeye başladı ve başlarını sallayarak "Yes, yes!" dediler.

Sonra, pahalı otomobillerine binip gittiler, bizim yaşantımız, eskisi gibi sürüp gitti.

Sonbaharda bir grup çocuk daha işçi üniversitesine gitti. Kışın bir kez daha büyük bir sabırla, sınıflarımızda, tuğlaları özenle üst üste dizerek eğitim kültürü denilen o çetin yapıyı kurmaya başladık.

Ve bir kez daha bahar geldi! Hem de öyle çabuk geldi ki, görecektiniz! Her şey üç gün içinde olup bitti. Kuru, yer yer topraklaşmış buz tabakası, hâlâ, dümdüz, asfalttan farksız patikalarımızda parlamakta. Biri boş kovaları neşeli bir tıngırtıyla sallaya sallaya arabasını sürüyor keçi yolunda. Gök masmavi, mağrur ve sevinçli. Dernek ve toplantı binasının ön kapısı ardına dek açılmış, tertemiz yıkanmış taşlarına iki sıra keçe serilmiş bulunan giriş, bu alışılmadık tatlı serinlikte, her zamankinden temiz görünüyor.

Seralarımız çoktan doldurulmuş. Camlarını örten hasırlar gündüzleri kaldırılıyor, tavanı ve duvarları oluşturan camlar, sağlam destekler üzerinde tatlı bir meyille kaykılmış yatıyor. Seraların kenarlarında, fidelerin kökünü kabartmada kullandıkları çubukları tutan kızlı oğlanlı gençler oturmuş, sonugelmez bir sohbete dalmışlar. Gün ışığını ilk kez 1924 yılında gören ve yaşamında ilk kez yeryüzünün toprakları üzerinde dilediğince yuvarlanmakta olan Jenya Jurbina, seraların uçsuz bucaksız derinliklerine bakıyor, bakışlarını Çapkın'ın oturduğu ahıra korkuyla çevirerek kendisini ilgilendiren soruları soruyor:

"Kim saban sürecek peki? Çocuklar mı? Çapkın mı sürecek? Çocuklar mı? Nasıl saban sürülür?"

Köylüler, paskalya bayramını kutluyorlardı. Bütün bir gece avluda itişip kakıştılar, ellerindeki paket ve mumları bir o yana bir bu yana taşıdılar. Çan kulesinde bütün gece ip salladılar. Sabahleyin, oruç bozmak üzere dağıldılar, sonra da sarhoş sarhoş köyde ve Topluluğun etrafında dolaşmaya başladılar. Ama patırtıları tükenmiş değildi. Çan kulesinde ipleri biri bırakıyor, biri alıyor, sırayla ve vargüçleriyle sürekli olarak çan çalıyorlardı. Sonunda, o günün nöbetçisi kuleye çıktı ve ihtiyar müzisyenlerin topunu köye sepetledi. Kızı kızanı, bacısı kardeşiyle bayramlık giysilerini kuşanmış fabrika kurulu üyeleri, ellerini kollarını sallamaya, bağırıp çağırmaya, babalanmaya başladılar:

"Buna hakkınız yok! Hükümet aziz bayramlarını tanımıştır! Açın çan kulesini! Bunu yapamazsınız! Çanların çalınmasını kim engelleyebilir!

— Sarhoş olmak için çıldırasıya çan çalmaya gerek yok, dedi Lapot.

— Sen benim içkime karışamazsın. Neden çan çalmamıza izin vermiyorsun?

— Bak dedecik, artık burama geldi, anladın mı? dedi Kudlati sözcüklerin üzerine vura vura. Bu ne bayramı böyle, söyle bakalım? İsa mı dirildi? Hem dirilse sana ne? Podvorki'de biri mi öldü de dirildi? Hayır! Seni ilgilendirmeyen işlere neden burnunu sokuyorsun?"

Fabrika kurulu üyeleri şöyle bir sendeleldiler, ellerini havaya kaldırdılar ve haykırdılar:

"Olmaz! O iş başka, bu iş başka! Çanı çalacağız! Bu kadar!"

Çocuklar, kilisenin kapıları önüne paskalya tesbihi gibi dizildiler, gülümseyen yüzlerden oluşan bir zincirle yolu kestiler.

Kozir, manzarayı uzaktan izliyordu. Kınayıcı bir havayla sakalını okşadı:

"Bunlar ne biçim adam böyle be! Bayramlarını kendi aralarında sessiz sedasız kutlasalar ya! Herkesi rahatsız etmenin ne âlemi var yani!"

O akşam köyde adamlar birbirlerini delik deşik etmişler, bıçaklar çekmişler, patırtı çıkarmışlar, eski yeni hesapları ortaya döküp kavga etmişler, birbirlerinin gözlerini oymuşlar... Silahlı milisler duruma el koymuş. Köy, savaş alanına dönmüş. Bir baktık, bizim dispanserin önüne arabalarla adamlar taşınıyor. Kapıların önü, hepsi de fabrika kurulu üyesi ve onların kızlarından kardeşlerinden oluşan bir kalabalıkla dolu. Kurbanların anaları, babaları, yakınları telaş içinde bekleşiyor...

Bizim çocuklar alaylı gülüşlerle sordu bu kez:

"Ne dersin dedecik, çanları çalalım mı, ha?"

Paskalya bayramından sonra Harkov'un öte ucunda, GPU tarafından yeni bir bina yaptırıldığı söylentileri geldi kulağımıza; yeni bir çocuk topluluğu kurulacaktı burada; ancak Halk Eğitim Bakanlığının değil de, GPU'nun denetiminde olacaktı okul. Çocuklar bu haberi, yeni bir çağın başladığını belirten bir simge olarak gördüler.

"Düşünsenize! Yepyeni bir bina yapıyorlarmış! Gıcır gıcır!"

Yazın ortalarında Topluluğa bir otomobil yanaştı, ve kırmızı şeritlerle süslenmiş bir adam, bana dedi ki:

"Acaba vaktiniz varsa, benimle gelebilir misiniz lütfen? Zerjinski

Topluluğu için bir bina yaptık, bitmek üzere. Bir bakmanızı istiyoruz... Eğitbilimsel açıdan yani..."

Gittik.

Şaştım kaldım. Bu bina sokak çocukları için yapılmıştı ha? Gepgeniş, aydınlık salonlar! Parke döşemeler, boyalı tavanlar!

Yedi yıl boyunca boşuna düş kurup durmamıştım demek! Geleceğin eğitbilim saraylarını boşuna canlandırmamıştım gözümün önünde! Biraz da gıpta duygularıyla, "eğitbilimsel görüşlerimi" söyledim Çeka'nın adamlarına. Onlar da sözlerimi eğitbilimsel deneyimlerimin meyvası olarak algıladılar ve bana teşekkür ettiler.

Bizim Topluluğa döndüm. Yüreğim kötücül olmayan kıskançlık duygularıyla doluydu. Bu toplulukta çalışacak olanlar, ne şanslıydı. Tanrım! Aslında, bir saray inşa etmek kolaydı, ancak bundan çok daha güç bir iş vardı. Kaygılarım uzun sürmedi ama. Benim Topluluğum, bütün saraylardan daha güzel değil miydi?

Eylülde Vera bir oğlan çocuk doğurdu. Yoldaş Zoya Topluluğa geldi, odama girerek kapımı ardından kapattı ve öfkesini üzerime boca etti.

"Eee, artık sizin kızlar çocuk doğuruyorlar ha?

— Neden çoğul? Hem neden bu sizi böyle telaşlandırıyor?

— Telaşlanmak ha? Kızlar çocuk doğuruyor!

— Elbette çocuk doğuracaklar. Başka ne doğurabilirler ki?

— Şakayı bırakın Yoldaş!

— Şaka etmiyorum.

— Hemen bir tutanak tutalım.

— Nüfus memurluğu gerekeni yaptı.

— Nüfus memurluğu başka, bizim memurluğumuz başka ama...

— Sizin doğum kâğıdı verme yetkiniz var mı, yok.

— Doğum değil, hayır... daha da kötüsü!

— Doğumdan da kötü ha? Daha kötü hiçbir şey yok sanıyordum. Yanılmıyorsam Schopenhauer der ki...

— Yoldaş, böyle konuşmayı bırakın, lütfen!

— Buna hiç niyetim yok.

— Yok ha? Bu da ne demek oluyor?

— Bakın, ciddi konuşmamı ister misiniz? Bu demek oluyor ki, bıktım artık! Her şeyden bıktım! Çekin gidin burdan, tutanak falan tutturmam size!

— Öyle mi? Hay hayy!

— Estağfurullah!"

Gitti. Ama "Hay hayy"ından bir şey çıkmadı.

Vera olağandışı analık yetenekleri sergiliyordu. Çok dikkatli, sevecen, akılcı bir anne oldu. Daha ne isterdim ki? Ona Muhasebe büromuzda iş verdik, ne zaman beni görse, hoşnutluğunu nasıl anlatacağını bilemediğini ele veriyordu.

Ürünler çoktan kaldırılmıştı, harman dövme işi bitmişti, toprak altında kış için ne saklanacaksa yerli yerine yerleştirilmişti, atelyelere yeni malzemeler alınmıştı, birkaç yeni çocuk aramıza katılmıştı.

İlk kar, bayağı erken düştü. Ilık bir günün gecesinde, kar taneleri sessizce, ayaklarının ucuna basa basa Kuryaj'ın üzerinde dönenmeye başladı. Jenya Jurbina ertesi sabah revaka çıktı, bahçedeki bembeyaz dikdörtgeni görünce gözlerini ovaladı:

"Kim tuz döktü yerlere böyle?" diye sordu şaşkın şaşkın. "Annee! Çocuklar tuz dökmüş, gel de bak!"

"YARDIM EDİN ZAVALLIYA"

Zerjinski Topluluğu binası tamamlandı. Genç meşe ağaçlarından oluşan bir ormanın eteklerinde, ön yüzü Harkov'a bakan boz rengi güzel bir yapı yükseldi. Binanın içinde, çok geniş, aydınlık yatakhaneler, çok güzel toplantı salonları, geniş merdivenler, perdeler ve resimler vardı. Her şey, çok ince bir beğeni ve ilerigörüşlülüğün izini taşıyordu burada — eğitbilim bilginlerinin eli hiçbir yere değmemişti anlaşılan.

Atelyelere iki büyük salon ayrılmıştı. Bunlardan birinin bir köşesinde kundura işliği görünce şaşırdım doğrusu!

Topluluğun hızar atelyesinde harikulade tezgahlar vardı. Ama burada, malzemeleri seçenlerin, ne almaları gerektiği konusunda yeterince bilgili olmadıkları göze çarpıyordu.

Binayı yapanlar, yani topluluğu kuranlar, benden ve Gorki Topluluğundan, yeni kurumu açılış gününe hazırlamamızı istediler. Kırgızov'un başkanlığında bir bölük atadım bu işe: hepsi de canla başla çalışmaya, bu işin içinden yüz akıyla çıkmak için gerekli her şeyi yapmaya koyuldular.

Zerjinski Topluluğu, yüz çocuk için tasarlanmıştı; Feliks Zerjinski'nin anısına yapılmaktaydı ve Ukrayna Çeka'cıları bu işe yalnız paralarını değil, dinlenme saatlerini de vermiş, yüreklerinin ve akıllarının bütün güçlerini seferber etmişlerdi. Yeni Topluluğa veremeyecekleri yalnız ve yalnız bir şey vardı, o da eğitbilim kuramıydı, çünkü bu konuda hiçbir şey bilmiyor sayılırlardı. Ama gene de eğitbilim etkinliklerini kendilerine yasak etmiş değillerdi.

Çeka'lı yoldaşların bu zor durumun altından nasıl kalkacaklarını çok merak ediyordum doğrusu. Gerçi, kuramı yokumsayabilirlerdi, ama kuram onları yokumsamaya hazır mıydı? Böylesine yeni ve temel bir konuda, eğitbilim ilminin en son bulgularını — örneğin özyönetimi uygulamaya koymak gerekmez miydi? Çeka'cılar, boyalı tavanlarını ve güzelim eşyalarını, eğitbilim ilminin çıkarları yolunda feda etmeye razı olacaklar mıydı? Bu türden fedakârlıklar yapmaya pek istekli olmadıkları az sonra anlaşıldı. Çeka'cı, bürosunda beni büyükçe bir koltuğa gömdü ve dedi ki:

"Sizden bir ricam var. Bakın, bütün bu eşyaların paramparça edilmesini istemeyiz, biliyorsunuz. Öte yandan bir topluluk kurmak gerekli: bu tür topluluklara daha uzun yıllar gereksinme olacak. Sizin düzenli bir topluluğunuz olduğunu biliyoruz. Sizin çocuklardan ellisini bize verin, açığımızı sokak çocuklarıyla dolduralım. Kendi yürütme organlarını, kendi düzenlerini kurmuş olarak başlasınlar. Anlıyor musunuz?"

Onu çok iyi anlıyordum. Bu zeki adamın eğitbilim ilmi konusunda şu kadarcık bilgisi olmadığını çok iyi anlamıştım. Doğrusunu söylemek gerekirse, o an bir suç işledim. Yoldaş B.'den eğitbilim ilmi diye bir şeyin var olduğunu gizledim ve "gizli özyönetim"le ilgili tek sözcük kaçırmadım ağzımdan. "Tamam!" dedim yalnızca ve ayaklarımın ucuna basa basa, bıyık altından gülerek çıktım odasından.

Yeni bir topluluğun kurulması işinin Gorki'lilere verilmek istenmesi, onlara bu yolda güvenilmesi, hoşuma gitmişti ama işin bir de trajik yönü vardı. En iyi çocuklarımı nasıl verirdim onlara? Gorki Topluluğunun en iyi üyelerine gereksinmesi yok muydu?

Kırgızov'un bölüğünün işleri sona ermek üzereydi. Topluluğun eşyaları bizim atelyelerde yapılmaktaydı. Dikimevimizdeyse, "Yeni Topluluğun" çocuklarına giysiler dikmeye başlamışlardı. Bunların beden ölçülerinin saptanması için, elli "Zerjinski'linin" hemen seçilmesi gerekiyordu.

Bu mesele, Komutanlar Kurulunda büyük bir ciddilikle ele alındı.

"İyileri topluluğa göndermek gerek," dedi Lapot, "ama büyüklerden seçmeyeceğiz bunları. Bırakın büyükler sonuna dek Gorki'li kalsınlar. Nasılsa yakında kendi yaşantılarını sürdürmek üzere ayrılacaklar buradan."

Komutanlar Lapot'un görüşüne katıldılar, ama listeleri gözden geçirmeye başladığımızda büyük tartışmalar çıktı. Herkes kendi müfrezesinden olmayan birinin yeni topluluğa gönderilmesini istiyordu. O gece geç vakitlere kadar oturduk. Sonunda kırk erkek ve on kızdan oluşan listeyi hazırladık. Bu listede Jeveli'lerin ikisi de vardı, Gorkovski, Sinenki, Şarovski, Gardinov, Olya Lanova, Smena, Vaska Alekseyev, Mark Scheinhaus vardı. Listeyi daha da görkemli kılmak için Mişa Ovçarenko'yu da kattık içine. Listeyi bir kez daha gözden geçirdim, güzeldi... Yaşları küçük olsa da, hepsi iyi, aklı başında çocuklardı.

Yeni topluluğa ayrılan çocuklar, hazırlanmaya başladılar. Yeni evlerini, bundan sonraki yuvalarını hiç görmemişlerdi, bu yüzden yoldaşlarından ayrılmak büsbütün zor geldi onlara. Bazıları şuna benzer duygular dile getirdiler:

"Orada ne göreceğiz, kim bilir! Bina güzel olabilir, ama asıl önemli olan içindeki insanlar!..."

Kasım sonunda taşınma hazırlıkları tamamlanmıştı. Yeni Topluluğa gidecek görevlileri seçmeye koyuldum. Önce Kırgızov'u gönderdim, ondan iyi bir maya olurdu.

O zamanlar sonsuz bir sabra sahiptim ve çalışmalarıma engel olabilecek herhangi bir kötü izlenimi aylarca bir kenara atmayı, her şeyi kendime tasa etmemeyi başarabiliyordum. Ama sabrımın da bir sınırı vardı. Doğrusu "sinir sahibi" olmuştum.

Ufak tefek olsun, önemli olsun, şu ya da bu sorunla kolumun çekelenmediği bir gün bile geçmiyordu. Moralim bozulmuştu. Kendimden kuşkulanmaya başladım.

En güzel, en hoş olaylar birden anlaşmazlık nedeni olmaya başlamıştı. Yoksa ben bir yerlerde bir yanlış mı yapıyordum?

Harkov'da, "Çocuk Dostları" konulu bir konferans verilecekti ve Topluluğun gidip konuşmacıları karşılaması gerekiyordu. Saat tam üçte konferans salonunda bulunulması kararlaştırılmıştı.

On kilometre yol yürüyecektik. Benim saatime göre yola çıktık, gene benim saatime göre salına salma gittik, dinlenme molaları, su içme molaları verdik, kasabayı gezdik. Çocuklar böyle tabur halinde yürümekten hoşlanırlardı. Sokaklarda insanlar bize bakar, durduğumuzda etrafımıza üşüşür, sorular sorar, bizim çocuklarla dostluklar kurarlardı. Neşeli, zeki çocuklar, şaka yapar, eğlenir, tek bir Topluluğun üyesi olmanın, bu güzel duygunun tadını çıkarırlardı. Bu yolculukta da her şey yolunda gitti. Tek tasamız, yürüyüşümüzün amacını doğru dürüst gerçekleştirememiş olmamızdı. Benim saatimin okları tam üçü gösterdiğinde, bizim tabur müzik ve sancak eşliğinde konferansın yapılacağı yere gelmiş bulunuyordu. Gelin görün ki, bir avuç öfkeli aydın yel yepelek üzerimize doğru koştu ve bağırmaya başladılar:

"Neden bu kadar erken geldiniz? Çocuklar şimdi sokaklarda bekleşecek."

Saatimi gösterdim.

"Olsun, dediler. Daha hazırlıklar tamamlanmadı ki?

— Saat üçte gelecektik ya?

— Amma da hevesliymişsiniz yani Yoldaş!"

Çocuklar işlediğimiz günahın ne olduğunu, neden böyle azarlandıklarını anlayamadılar.

"Hem, neden küçükleri de getirdiniz?

— Bütün Topluluk geldi.

— Bu küçük çocuklara nasıl on kilometre yol yürütürsünüz? Olacak iş mi! Gösteriş yapacağım diye bu kadar acımasız olmaya hakkınız yok!

— Küçükler yolculuktan çok hoşlandılar. Hem, karşılama işini bitirdikten sonra sirke gideceğiz. Onları nasıl Toplulukta bırakabilirdim?

— Sirke gideceklermiş! Peki Topluluğa ne vakit döneceksiniz?

— Geç saatte.

— Yoldaş, küçükleri derhal Topluluğa yollayın!"

Küçükler — Zayçenko, Malikov, Zoren, Sinenki, durdukları yerde kireç gibi bembeyaz kesildiler, yakaran gözlerle bana bakıyorlardı.

"Gelin onlara soralım bakalım dönmek istiyorlar mı? diye önerdim.

— Sorulacak bir şey yok; her şey apaçık ortada. Küçükleri hemen geri göndereceksiniz, bu kadar!

— Özür dilerim, sizin buyruğunuza uymak niyetinde değilim.

— Bu durumda gerekli buyruğu ben veririm.

— Buyrun!" dedim. Gülmemi zor tutuyordum.

Konuşmacı bizim sol kanada yaklaştı.

"Çocuklar! Küçükler, siz! Haydi doğru Topluluğa dönün! Çok yorgun olmalısınız!"

Konuşmacıdaki sevecen ton bizimkileri hiç etkilemedi. Biri seslendi:

"Topluluğa dön-müş! Öyle yağma yok!

— Sirke gitmeyececeksiniz ki? Çok geç olur."

"Küçükler" güldüler. Zoren'in gözleri yuvalarında dönendi.

"Şuna da bakın! Amma da akıllı ha! Anton Semyonoviç, baksanıza, bu hanım kalkmış ne diyor!"

Vanya Zayçenko, yalnızca kendisinin yapabileceği tipik bir el hareketiyle sancağımızı gösterdi.

"Bizimle böyle konuşamazsınız! Biz böyle sıra olmuş haldeyken böyle konuşulmaz. Bak, sancağımızla yürüyoruz, görmüyor musunuz?"

Bayan, çocukların kötü yazgısını paylaşır havalarında bu onulmaz biçimde askerileşmiş çocuklara baktı ve çekti gitti.

Bu türden kavgalar, beni perişan etmiyordu elbet, ama bende bir soyutlanmışlık duygusu yaratıyordu. Ama gene de insan bu duyguya da alıştırabilirdi kendini. Giderek, her yeni durumu, çıkabilecek her çatışmayı, umursamazlıkla karşılamaya kendimi hazırlamayı öğrendim. Tartışmalardan uzak durmaya çalışıyordum; arada bir dişlerimi göstermiyor değildim gerçi, ama inan olsun çelebilik aşkına yapıyordum bunu! İnsan üstlerine ağzını açıp bir iki söz etmelidir ne de olsa!

Ekimde, Arkadi Ujikov'la ilgili bir anlaşmazlık çıktı; bu görüş ayrılığı, "Onlarla"la benim aramda doldurulması olanaksız bir uçurumun oluşmasına neden oldu.

Rabfak öğrencileri, hafta sonu tatilini geçirmek üzere Topluluğa gelmişlerdi. Dersliklerden birine yatak koyduk, ve günümüzü orman gezisiyle geçirdik. Herkes ormanda güzel güzel eğlenirken, Ujikov dersliğe girmiş ve öğrencilerin daha yeni aldıkları burs parasını koydukları çantayı çalmış.

Topluluk üyeleri, *Rafbak* öğrencilerini "kırk bin aydın kardeşin"

toplam sevgisinden daha büyük bir sevgiyle severdi. Utancımızdan yerin dibine girdik. Kısa bir süre hırsız ortaya çıkarılamadı, ve bana göre, sorunun en önemli yanı buydu. Birbirine sıkı bağlarla bağlanmış kişilerin oluşturduğu bir ortak yaşantıda hırsız, dehşet uyandırıcı bir öğedir. Bunun nedeni bir şeyin yitmiş olması, ya da yitirenin uğradığı zarar değildir, zarar veren kişinin yanlış yolda yürüyeceği tehlikesi de o kadar önemli değildir; burada önemli olan, hırsızlık olgusunun, genel havayı bozması, yoldaşlar arasındaki ortak güveni yok etmesi en kötü güdüleri — kuşku duyma, kişisel eşya kaygısı, önlemli, sinsi bencillik duyguları uyandırmasıdır. Hırsızlığı yapan kişi ortaya çıkarılmazsa, Topluluk bütün dikişlerinden patlamaya başlar: yatakhanelerde fısıldaşmalar görülür, insanlar birbirinin kulağına şundan ya da bundan kuşkulandıklarını fısıldamaya başlar, bazı kişiler — özellikle de kişiliklerinin daha yeni yeni ve de doğru bir gelişme göstermesi nedeniyle korunması gereken çocuklar gereksiz sınamalara hedef olur. Hırsız, birkaç gün içinde bulunsa ve kendisine gerekli ceza verilse bile olan olmuştur, çünkü bu durum, yaraları hemen iyileştirmeyecek, uğranan zararı ortadan kaldırmayacak ve Topluluğa eski havasını getirmeyecektir. Tek bir hırsızlık olayı, sonsuz düşmanlıkların, küskünlüklerin, yılgınlıkların, yalnızlık duygularının, insanlardan kaçma, onlara olan güvenini yitirme duygularının yeşermesini sağlayacak tohumları ekmiş demektir. Hırsızlık olayı, bir topluluk içinde, herhangi bir etkilenmeden değil, önceden tasarlanmış bir kötülük ürünü olarak değil, belli kimyasal etkileşimlerden doğar. Hırsızlık, yalnızca bir toplu yaşantının bulunmadığı, dolayısıyla, kamuoyunun oluşmadığı durumlarda fazla zararlı değildir; bu tür hırsızlıklar yalnızca hırsızı ve malı çalınan kişiyi ilgilendirir. Ama bir toplulukta yapılan hırsızlık, gizli kalması daha hayırlı olan düşünceleri açığa çıkarır, topluluğun hassaslığını ve hoşgörüsünü yok eder; bu durumsa, bir "çocuk suçlular" topluluğunda özellikle yıkıcı sonuçlar doğurur.

Ujikov'un suçluluğu, üç gün sonra ortaya çıkarıldı. Onu hemen odama çağırdım. Yetkisiz azarlamalara engel olmak için de kapıma bir bekçi diktim. Komutanlar Kurulu konunun Yoldaşlar Mahkemesinde ele alınmasına karar verdi. Bu türden yargılamalara pek başvurmazdık, çünkü çocuklar Komutanlar Kurulunun kararlarına genellikle güvenirlerdi. Ujikov, yoldaşları tarafından yargılanacağına pek tasalanmadı.

Bir genel toplantı yaparak yargıçları seçtik. Oybirliğiyle beş kişide, Kudlati, Gorkorvski, Zayçenko, Stupitsin ve Perets'de karar kılındı. Perets, salt Kuryaj'lılara ayıp olmasın diye seçildi, Stupitsin, hakseverliğiyle tanınmış bir çocuğumuzdu, ilk üç kişiyse, duygusallığın ya da hakaretlerin ortaya çıkmayacağının güvencesi olarak seçilmişti.

Mahkeme, akşam üzeri kalabalık bir salonda başladı. Olayı izlemek üzere Topluluğa gelen Bregel'le Jurinskaya da oradaydı. Ujikov tek başına bir sırada oturuyordu. Son günlerde davranışlarında bir saygısızlık görülüyordu, bana da çocuklara da ters yanıtlar veriyor, yılışık yılışık gülümsüyor, büyük bir hoşnutsuzluk yaratıyordu.

Arkadi bir yıldır aramızdaydı, bu zaman içinde birçok bakımdan gelişme göstermişti kuşkusuz. Şimdi üstü başı daha temiz, daha düzgündü, davranışları daha iyiydi, burnu eskisi gibi havalarda dolaşmıyordu, bir de gülümsemeyi öğrenmişti. Ama her şeye karşın, Ujikov, eski Arkadi Ujikov'du, değil bir Topluluğa, tek bir kuloğluna bile saygı duymayı aklından geçirmeyen, gününü gün etmekten başka bir şey düşünmeyen bir yapıya sahipti.

Ujikov, bizim Topluluğa gelmeden önce, babasından ve milis güçlerinden korkardı. Toplulukta, Komutanlar Kurulundan ya da Genel Kuruldan başka kimseye hesap vermek zorunda değildi ve bu iki kurum, onun için hiçbir anlam taşımıyordu. Sorumluluk duygusu daha da körleşti son günlerde, suratına yapıştırdığı bu yeni gülümseme ve küstah tavırları bu körleşmeye borçlu olsa gerekti.

Ama şu anda yüzü kül gibiydi Ujikov'un. demek Yoldaşlar Mahkemesi onu hayli etkilemişti.

Nöbetçi komutanlar, yargıçların salona gireceğini haber vererek herkesin ayağa kalkmasını istediler. Kudlati tanıkları ve davacıları sorguya çekmeye başladı. Çocukların tanıklıkları alayla karışık bir hava içinde pek yerinde ya da geçerli bulunmadı. Mişa Ovçarenko söz aldı:

"Bizim çocuklar, Arkadi'nin Topluluğun onurunu zedelediğini söylüyorlar. ama bu olanaklı değil bence arkadaşlar, Topluluğun onurunu lekeleyemez Arkadi. Bizden biri değil ki, bir Topluluk üyesi değil ki... Olamaz da. Nasıl olur, ona siz insan mı diyorsunuz? İşte, siz karar verin, bu şeye insan denebilir mi? Bir köpek ya da kedi bile ondan iyidir andım olsun! Ama ne yapacağız bu yaratığı? Boynunu uçuramayız, bunun ona

bir yararı olmaz çünkü. Bence ona bir köpek kulübesi yapalım, havlamayı öğretelim. Üç gün aç bırakalım da gününü görsün! Ama odalarımıza, salonlarımıza alamayız onu."

Bu çok ağır, incitici bir konuşmaydı. Yargıç kürsüsünde oturan Vanya Zayçenko, kahkahalarla gülüyordu. Arkadi gözlerini ağır ağır Mişa'ya çevirdi, kızardı, başka tarafa bakmaya başladı.

Bregel söz istedi.

"Hepimiz söyleyeceğimizi söylesek de ondan sonra konuşsanız, daha iyi olmaz mı?" diye yanıtladı onu yargıç.

Ama Bregel'in üstelemesi üzerine Kudlati konuşmasına izin verdi. Kadın kürsüye geçti ve çok hararetli bir konuşma yaptı. Sözlerinden bazısını hâlâ anımsarım:

"Bu çocuğu hırsızlıktan yargılıyorsunuz. Buradaki herkes onun suçlu olduğunu, ağır cezaya çarptırılması gerektiğini söylüyor. Bazıları topluluktan atılmasını bile istiyor. Tamam, çocuk suçlu, ama öteki Topluluk üyeleri daha da suçlu."

Salon, derin bir sessizliğe büründü. Çocuklar, boyunlarını uzatarak Ujikov'un hırsızlığından kendilerinin suçlu olduğunu öne süren kişiyi görmeye çabaladılar.

"... Ujikov, bir yıldır burada sizinle yaşıyor ve hâlâ hırsızlık yapıyor. Demek onu kötü yetiştirmişsiniz, demek onu doğru bir yöntemle ele almayı, ona insanca yaklaşmayı başaramamışsınız, ona nasıl yaşanacağını, doğru yolu öğretememişsiniz. Burda onun kötü bir işçi olduğu, daha önce de yoldaşlarından bir şeyler çaldığı söyleniyor. Bu da Arkadi'ye gereken ilginin gösterilmediğini kanıtlar ancak."

Küçük çocuklarımın keskin gözleri, tehlikeyi sezdi ve yoldaşlarına huzursuz bakışlar yolladılar. Şunu söylemek gerekir ki, kaygıları yersiz değildi, çünkü o anda, Topluluk büyük bir tehlikeyle karşı karşıya bulunuyordu. Ama Bregel toplantıda çalınan tehlike çanlarını fark etmedi. Konuşmasını, çok dokunaklı sözlerle tamamladı:

"Arkadi'yi cezalandırmak demek, ondan öç almak demek olacaktır. Bu türden duygulara yer vermemelisiniz yaşantınızda. Arkadi'nin şu anda size gereksinmesi olduğunu kabul etmelisiniz, çok tehlikeli bir noktada bulunuyor şu anda kendisi, hepiniz ona saldırdınız, az önce biri onu hayvan yerine koydu. Birkaç iyi çocuk, Arkadi'yi korumalarına almakla görevlendirilmelidir. Yardım edin zavallıya."

Bregel kürsüden indiğinde salonda bir kıpırdanmadır başladı. Çocuklar birbirleriyle konuşuyor, gülüşüyorlardı. Biri ciddi bir sesle çın çın öttü salonda:

"Ne diyor bu kadın, ha?"

Bir başka ses, yankımaya olanak tanıyan sesli bir fısıltıyla yanıtladı onu:

"Çocuklar, yardım edin zavallı Ujikov'a!"

Herkes kahkahadan kırılıyordu. Yargıç Vanya Zayçenko koltuğuna şöyle bir yerleşti, ayağını masanın çekmecesine tak tak vurdu. Kudlati onu azarladı bu kez:

"Sen ne biçim yargıçsın öyle Vanya?"

Dirseklerini dizlerine dayamış iki büklüm oturan Ujikov, birden bir kahkaha attı ama hemen toparlandı, başını daha da öne eğdi. Kudlati bir şey söyleyecek gibi oldu ama sonra vazgeçti, başını iki yana sallayarak Ujikov'a ters ters bakmakla yetindi.

Bregel bu önemsiz olayları görmemiş olsa gerekti, Jurinskaya'yla hararetli bir konuşmaya dalmış bulunuyordu çünkü.

Kudlati, yargıçların karar vermek üzere çekileceklerini açıkladı. Yasal çekişmelerinin ve kararı yazıya dökmelerinin en azından bir saat süreceğini biliyorduk, bu yüzden konuklarımı büroma buyur ettim.

Jurinskaya kanepenin köşesine büzüldü, Gulyaeva'nın ardına gizlendi; hakikati arayan gözlerini bir birimize çeviriyordu, bir birimize. Bregel bugün bize "gerçek bir eğitsel çalışma" örneği sunduğu inancındaydı. Garip bir inatçılık duygusuyla doluydu şu anda; haklı olmaktan kaynaklanan bir inatçılık, utkulu olmanın verdiği bir sertlik değil de, benim çalışmalarımın yanlış olduğu ve hiçbir zaman da düzelmeyeceği kanısından kaynaklanan sinirli, sıkkın bir inatçılık ya da sertlik sergiliyordu.

"Benimle aynı görüşte değilsiniz elbet, dedi Bregel.

— Biraz çay ister miydiniz?" diye yanıtladım onu.

Bu insanlar, aşırı mantıksal kıyaslama hastalığına tutulmuşlardı. Bu çare iyidir, buysa kötüdür, dolayısıyla her zaman için birinciyi uygulamak gerekir. Bunlar eytişimsel mantığı ne zaman öğreneceklerdi? Benim yaptığım türden bir çalışmanın, bazıları uzun bir zaman isteyen, bazıları kısa zamanda sonuç veren bir dizi kopuksuz işlemler zincirinden oluştuğunu, bazı uygulamaların yıllar sürebileceğini, ama ne olursa olsun

karşıt *uçların çarpışması* olmaksızın gerçekleşemeyeceğini, bu çarpışmalarda, Topluluğun ve bireylerin çıkarlarının birbirinden koparılmaz biçimde iç içe geçtiğini nasıl anlatabilirdim bunlara? Topluluktaki yedi yıllık çalışmam süresince, birbirine benzeyen iki olayla asla karşı karşıya gelmediğimi nasıl sokabilirdim kafalarına? Bir toplu birimin, çözülmemiş bir sorunun gerginliğini duymaması gerektiğini, toplumun çaresiz olduğu yolunda bir kanı edinmemesi gerektiğini, bugünkü yargılamada eğitimsel çalışmanın üzerine eğildiği nesnenin ne Ujikov, ne de dört yüz Topluluk bireyi olmadığını, burada ele alınması gereken canlının, Topluluk olduğunu nasıl açıklayabilirdim onlara?

Görevli bizi yargılama salonuna çağırdı.

Çocuklar ayakta durarak, büyük bir sessizlik içinde dinlediler kararı.

KARAR

Ujikov, çalışanların düşmanı ve bir hırsız olarak, Topluluktan atılmalıdır, ancak Halk Eğitim Komiserliğinin araya girerek onu kayırması dikkate alınarak, Mahkememiz şu karara varmıştır:

1. Ujikov Toplulukta kalacaktır.

2. Kendisi bir ay süreyle Topluluk üyesi sayılmayacak, müfrezesinden çıkarılacaktır; cezalıya herhangi bir karma müfrezede görev verilmeyecektir. Tüm Topluluk üyelerinin kendisiyle konuşması, ona yardım etmesi, yemekte yanına oturması, onunla aynı yatakhanede yatması, onunla oynaması, oturması ya da yürümesi yasaklanmıştır.

3., Cezalı, eski komutanı Dimitri Jeveli'nin denetiminde olacak, yalnız ve yalnız iş konusunda komutanıyla, ya da hastalık halinde hekimle konuşabilecektir.

4. Ujikov, yatakhane koridorunda yatacak, Komutanlar Kurulunun belirleyeceği ayrı bir masada yemek yiyecek, dilerse kendi başına ve komutanının buyrukları uyarınca çalışacaktır.

5. Bu karara uymayan herkes Komutanlar Kurulu buyruğuyla anında Topluluktan çıkarılacaktır.

6. Bu karar, Topluluk müdürünün onayından hemen sonra yürürlüğe girecektir.

Çocuklar, kararı alkışlarla karşıladılar.

Kuzma Leşi bize döndü, "İyi valla!" dedi. "Amma da karar vermişsiniz ha! Bir de kalkmış, 'yardım edin zavallıya' diyorsunuz. Bari eline bir de maymuncuk verseydiniz, ha?"

Bunları Bregel'in önünde söyledi Kuzma Leşi, kabalık ettiğini falan düşünmedi. Bregel saçı başı dağınık Leşi'ye ters ters baktı ve bana resmi bir sesle, "Bu kararı onaylamayacaksınız elbet, dedi."

— Onaylamak zorundayım," diye yanıtladım onu.

Komutanlar Kurulunun toplantı odasında, Jurinskaya beni bir kenara çekti:

"Sizinle konuşmak istiyorum. nedir bu karar böyle? Siz ne diyorsunuz?

— Çok yerinde bir karar, dedim. Boykot, tehlikeli bir silahtır gerçi, ve genelde pek salık verilmez, ama bu olayda çok yararlı sonuçlar verecek.

— Emin misiniz?

— Çok eminim. Neden biliyor musunuz, Ujikov pek sevilmez Toplulukta, onu hor görüyorlar. Boykot, her şeyden önce bütün bir ay boyunca yeni, yasal bir ilişkiler biçiminin oluşmasına yol açacak. Ujikov dayanabilirse, ona saygı duyacak herkes. Öte yanda Ujikov, bunu bir gurur meselesi yapacak.

— Dayanmazsa ne olacak peki?

— Çocuklar onu sepetleyecek.

— Siz de onları destekleyeceksiniz, öyle mi?

— Evet, öyle.

— Ama... Olamaz!

— Asıl başka türlüsü olamazdı. Bir Topluluğun kendini korumaya hakkı vardır, değil mi?

— Ujikov'u feda etmek pahasına mı?

— Ujikov kendisine bir başka toplum bulacaktır. Orada da kendi yaşamını sürdürecektir."

Jurinskaya üzgün üzgün gülümsedi.

"Bu ne biçim eğitbilim böyle?"

Bu soruyu yanıtlamadım. Birden kendisi bir yanıt buldu:

"Belki de çatışkılar eğitbilimi, ha?

— Belki de."

Büromda, Bregel gitmeye hazırlanıyordu. Lapot elinde kararla çıkageldi.

"Onaylayacak mıyız, Anton Semyonoviç?

— Elbette. Harikulade bir karar bu.

— Çocukcağızı intihara sürükleyeceksiniz!" dedi Bregel.

Lapot, içtenlikle şaştı bu söze.

"Kim? Ujikov mu canına kıyacak? İntihar edecek, ha? Ah, ne güzel olurdu yani! Harika bir şey olurdu. Ama merak etmeyin onda bu yüreklilik yoktur!

— Korkunç!" diye tısladı Bregel kapıdan çıkarken.

Bu kadınlar ne Ujikov'u tanıyorlardı ne de Topluluğu. Topluluk da Ujikov da boykot uygulamasına büyük bir hevesle sarıldılar. Çocuklar, gerçekten de Arkadi'yle konuşmayı kestiler, ama kimsenin davranışında, bu sefil insanlık örneğine karşı küçücük bir öfke, küçümseme ya da aşağılama görülmedi. Mahkeme verdiği kararla bütün bu duyguları kendi omuzlarına yüklemişti sanki. Çocuklar Ujikov'a uzaktan ilgiyle bakıyor, kendi aralarında durmadan olanları ve Ujikov'un bundan sonra yapabileceklerini tartışıyorlardı. Çoğu, mahkemenin verdiği cezanın hiç de iyi olmadığı görüşündeydi. Kostya Vetkovski de bunlardan biriydi:

"Siz buna ceza mı diyorsunuz? Ujikov kahraman gibi dolaşıyor ortalıkta! Düşünsenize, bütün bir Topluluğun gözü onun üzerinde! Bu kadar ilgiye lâyık değil o!"

Ujikov gerçekten de kahraman gibi dolaşıyordu. Apaçık bir kendini beğenmişlik ve gurur okunuyordu yüzünde. Saygıdan kendisine soru sorulamayacak, adı anılamayacak bir kral gibi geziniyordu çocukların arasında. Yemekhanede, küçük ayrı bir masada bir tahta kurulmuş gibi oturuyordu.

Ama o gizemli kahramanlık duygusu kısa sürede silindi. Birkaç gün içinde Arkadi, Mahkemenin başına oturttuğu dikenli tacın iğnelerinin kendisine battığını duymaya başladı. Çocuklar, kısa sürede, bu olağandışı duruma alıştılar ama soyutlamayı bırakmadılar. Arkadi korkunç bir yalnızlık içinde sıkıntılı günler geçirmeye başladı. Bu günler, hiç değişmeden, büyük bir tekdüzelik içinde birbirini izliyor, küçücük bir insansal ilişki sıcaklığı taşımayan sonugelmez saatler geçmek bilmiyordu. Bu arada, Ujikov'un çevresinde capcanlı bir toplu yaşam sürüp gitmekte,

kahkahalar çın çın ötmekte, şakalar yapılmakta, kişisel özellikler yavaş yavaş ortaya çıkmakta, arada bir dostluk ve duygudaşlık ateşleri parlamaktaydı. Ujikov, ne denli zavallı olursa olsun, bu sevinçlerden payını almaktaydı.

Bir hafta sonra kahramanımızın komutanı Jeveli bana geldi:

"Ujikov, sizinle konuşmasına izin vermemi istiyor.

— Hayır, dedim ona. Sınavını onurla tamamladığı zaman konuşacağım onunla. Git, öyle söyle."

Birkaç gün sonra, Arkadi'nin o ana dek hareketsiz olan kaşlarının belli belirsiz, ama gene de anlamlı bir biçimde çatılma alışkanlığı edindiğini, alnında çizgilerin belirdiğini sevinçle gördüm. Dalgın dalgın başkalarına bakıyor, düşünüyor, bir şeyler düşlüyordu sanki. İşe, çalışmaya karşı olan tutumunda çarpıcı bir değişiklik olduğunu fark etmeyen yoktu. Jeveli, genellikle avluyu temizleme işini verirdi ona. Arkadi işini tam zamanında ve de hiç aksatmadan yapar, çöp kutularını boşaltır, çiçek yataklarının kenarlarını düzeltirdi. Fazladan, akşamları tırmığıyla ortaya çıkar, yerlerdeki kâğıt parçalarını, sigara izmaritlerini toplar, çiçeklikleri temizlerdi. Bir akşam derslikte saatlerce oturdu, dev bir kâğıda özenle bir şeyler yazdı ve ertesi sabah gözlünün de gözsüzün de görebileceği bir yere astı. Kâğıtta şunlar yazılıydı:

"Çocuklar! Yoldaşınızın emeğine saygı gösterin, yerlere kâğıt atmayın!"

"Bak seeen," dedi Gorkovski. "Kendini bizim yoldaşımız olarak görüyor!"

Ujikov'un bu işkenceli günlerinin ortasında, Yoldaş Zoya Topluluğa geldi. Yemek vaktiydi. Zoya dosdoğru Ujikov'un masasına gitti ve sıkıntılı bir sesle, ve de onun bu davranışıyla yemekhaneye çöküveren derin sessizliğin içinde ona şu soruyu sordu:

"Ujikov sen misin? Nasılsın bakalım?"

Ujikov ayağa kalktı, Zoya'nın gözlerine ciddi ciddi baktı ve nazik bir tavırla yanıtladı onu:

"Sizinle konuşamam. Komutanımın iznini almak gerek."

Yoldaş Zoya Mitka'yı aramaya koştu. Mitka simsiyah güleç gözleri, capcanlı neşeli yüzüyle beliriverdi.

"Hayrola?

— Ujikov'la konuşmama izin ver.

— Olmaz, dedi Jeveli.

— Ne demek 'olmaz'?

— İzin vermiyorum, bu demek."

Yoldaş Zoya büroma geldi, bir yığın saçma sapan söz yağmuruna tuttu beni.

"Bu böyle olmaz! diye bağırdı. Ya bir derdi varsa? Ya bir uçurumun kenarındaysa! Buna işkence denir!

— Benim elimden bir şey gelmez, yoldaş Zoya."

Ertesi gün genel toplantıda Nataşa Petrenko söz istedi.

"Çocuklar! Gelin Arkadi'yi bağışlayalım! Çok iyi çalışıyor, cezasını onurla çekiyor, bir Topluluk üyesine yaraşır davranışlarda bulunuyor. Bağışlanmasını öneriyorum."

Çocuklardan, onun duygularını paylaştıklarını belirten sesler duyuldu.

"Evet, bağışlayalım.

— Ujikov dersini aldı.

— Evet, aldı.

— Bu kadar yeter!

— Yardım edelim zavallıcığa!"

Komutanının konuyla ilgili görüşü istendi.

"Doğrusunu söylemek gerekirse, dedi Jeveli, bambaşka bir insan oldu Ujikov. Hele dün... hani o... Anlıyorsunuz kimi diyorum...

— Tamam anlıyoruz!

— Yani, kadın yanına gitti, 'yavrum' mu demedi, 'çocuğum' mu demedi, ne dediyse bizimkinden çıt çıkmadı. put gibi durdu öyle! Hiç ödün vermedi doğrusu! Ben kendi adıma bu Ujikov adam olmaz diyordum, ama şimdi... Valla, ne söyleyeyim, bu çocukta iş var... O da bizden biri..."

Lapot sırıttı.

"Pekâlâ öyleyse, bağışlayalım!

— Oylama yapıyoruz!" diye haykırdı çocuklar.

Ujikov, sobanın ardında, başını sarkıtmış oturuyordu. Lapot oy veren elleri saydı ve sonucu sevinçle açıkladı:

"Evet, oy birliğiyle bağışlandı sayılır! Heey, Arkadi. Günaydın! Tebrikler! Özgürsün artık!"

Ujikov kürsüye çıktı, çocuklara baktı, ağzını açtı... Ve ağlamaya başladı. Herkes heyecanlıydı o anda. Bir ses duyuldu:

"Zarar yok, yarın anlatırsın!"

Ama Ujikov gözlerini kolunun yeniyle sildi; baktım, acı çekiyordu besbelli. Sonunda konuşabildi:

"Sağolun çocuklar! Ve sağolun kızlar! Ve Nataşa... Ben... Yani... Her şeyi anlıyorum... Şey sanmayın yani... Lütfen..."

— Tamam, tamam," dedi Lapot ciddi bir sesle.

Ujikov bir buyruğa uyarcasına başını eğdi. Lapot toplantıyı kapattı, çocuklar kürsüden kımıldayamayan Ujikov'a koştular. Onu hoşgördüklerini anlatmaya çalışıyorlardı. Ujikov'sa, onların bu paha biçilmez cömertliğine nasıl karşılık vereceğini bilemiyordu.

Başarılı bir ameliyattan çıkmış bir doktor gibi derin bir soluk aldım.

Aralık ayında, Zerjinski Topluluğunun açılışı yapıldı. Açılış, ciddi, törensel ama sıcak duygularla dolu bir hava içinde gerçekleştirildi.

Açılıştan kısa bir süre önce, ilk karın düştüğü günlerde, Topluluğa atanan ilk elli üye yeni giysiler, kalın paltolar içinde yoldaşlarına veda ettiler ve yeni yuvalarına yerleşmek üzere geri geri giden adımlarla kasabadan geçtiler. Bir araya geldiklerinde, küçük bir topluluk gibi, bir avuç tatlı kara tavuk gibi göründüler gözümüze. Neşe içinde, yanakları al al ve birer kardan adam gibi bembeyaz vardılar yuvalarına. Toplulukta, tavuklar gibi neşe içinde sağa sola koşuştular, çeşitli örgütsel sorunları orasından burasından gagalamaya başladılar. Çeyrek saatten kısa bir süre içinde bir Komutanlar Kurulu oluşturdular, Üçüncü Karma hemen yatakları sermeye başladı.

Gorki'liler Topluluğun açılışına, bando takımının ardında, sancak yürüyüşüyle gittiler. Şu anda, bugünden başlayarak garip ve resmi havalı bir san olan "komün üyesi" adıyla anılacak yoldaşlarının, kendi arkadaşlarının konuğuydular. Kuşaklar arası ayrımın, ve bizdeki o özgün saygının — çocukların büyüklerine gösterdiği o güzel saygının capcanlı bir şekilde kendini duyurmasına karşın, iki küme arasında hemencecik sıcak dostça ilişkiler kuruldu, bu gençler, alt tarafı korumaya alınmış birer "çocuk" değillerdi üstelik, kendi örgütleri, kendi kuralları, kendi öz etkinlik alanları vardı ve bunların hepsi de onur duyguları, sorumluluk ve görev duygularıyla yoğrulmuştu.

Bu Topluluğun yönetilmesi işinin bana verilmesi konusunda önceden hiçbir şey düşünülmemiş ya da ösylenmemiş olmasına karşın göreve, sanki çok doğal bir gelişmeymiş gibi ben atandım.

Komüne kıyasla Gorki Topluluğu son derece karmaşık ve yönetilmesi güç bir kurum gibi geldi bana. Gorki'liler, elli yoldaşlarını yitirdiklerinden, aralarına yeni üyeler, neyin ne olduğunu bilen kasabalılar kattılar. Yenilerin, Topluluğun düzenine ve geleneklerine tıpkı önceden olduğu gibi hemen uymasına karşın, gerçek topluluk kültürü ve hakiki topluluk görünümü çok daha yavaş varlık kazandı. Ama biz, bütün bunlara alışkındık.

Önümüzde harikulade düşler uzanıyordu. Kendi öz *Rabfak*'ımızı oluşturmayı düşlemeye başladık. Yeni bir atelye binası, yeni yaşam yolları düşler olduk. Ve bir gün, gazetelerde sevgili Gorki'mizin Sovyetler Birliği'ne geleceğini okuduk.

ÖDÜLLER

O dönem —aralıktan temmuza dek— harikulade günlerle doluydu. O günlerde yelkenleri fırtınada savrulan çılgın bir gemi gibiydim, ama gemimde her biri kendine göre harikulade olan iki Topluluk yol almaktaydı.

Zerjinski'liler sayılarını hızla aşağı yukarı yüz elliye çıkardılar. Otuz kişilik üç küme halinde, hepsi de sapına dek sokak serserisi, hepsi de seçilmiş birer örnek olan yeni güçler aramıza katıldı. Komündekilerin yaşamı, temiz, uygar bir görünüm sergilemekteydi ve dışardan bakan onların yerinde olmak bile isterdi. Onlara gıptayla bakan pek çok kişi vardı gerçekten ama bunlardan hiçbiri sokak serserisi değildi.

Zerjinski'liler halkın içine, geniş beyaz gömlek yakalarının süslediği iyi kumaşlardan yapılmış elbiselerle çıkarlardı. Bandoları, en iyi cins madenden yapılmış aletlerden oluşuyordu; borazanlarının üzerindeyse, Prag'daki ünlü bir müzik aleti fabrikasının damgası vardı. Komün üyeleri, işçi kulüplerine, Çeka kulüplerine rahatça girip çıkabilirler, al yanakları, dostluk dolu yürekleri temiz ve pak kılıklarıyla çok hoş

karşılanırlardı. Onların Topluluğu her zaman için öylesine kültürlü görünürdü ki, herhangi bir konuda fazla kafa yormak zahmetine katlanamayan bazı kişiler, işi öfkelenmeye dek götürürlerdi...

"Tabiî! İyi çocukları bir araya getirmişler, onları giydirip süslemişler, şimdi de gösteriş yapıyorlar. Sokak serserilerini alın da görün ne oluyor!"

Ama bütün bunlara tasalanacak vaktim yoktu benim. İşlerimi yirmi dört saate zor sığdırıyordum. İki atın ardında bir Topluluktan ötekine koşuyordum; yolda geçen bir saatlik süreyse zaman bütçemde beni üzen bir açık oluşturuyordu. Çocuklarımızın saflarında zayıflama işaretleri görülmüyordu gerçi, varsıllık ve mutluluk denizinden çıkmıyorduk hiç, ama öğretmenler kadrosunun canı çıkıyordu. İşte o dönemde, çelişikmiş gibi görünmekle birlikte hâlâ savunduğum şu kuramı geliştirdim: Eğitilmesi en zor olan çocuklar, normal ya da normallik durumuna getirilmiş çocuklardır. Onların yapıları daha esnek, istemleri daha karmaşık, kültürleri daha köklü, ilişkileri daha çokyönlüdür. Onlar bizden irademizin sınırları içine giren şeyleri değil, güçlü coşkuları değil, en karmaşık, büyük ustalık gerektiren taktikleri istemektedirler.

Topluluk üyeleri de, Komün üyeleri de, toplumdan soyutlanmış bireyler kümesi oldukları günleri çoktan geride bırakmışlardı. İki topluluk da diğer örgütlerle — Gençlik kolları, Öncüler, Spor kulüpleri, Askeriye ve Derneklerle çok sıkı toplumsal bağlar oluşturmuşlardı. Toplulukla kasaba arasında, üzerinde insanların yanı sıra düşüncelerin, fikirlerin ve etkileşimlerin de gidip geldiği sayısız yol ve patika çiğnenmişti.

Bütün bunlar sayesinde, bizim eğitbilimsel çalışmalarımız, yeni renklerle bezeniyordu. Disiplin ve günlük yaşantının düzeni artık salt benim denetimimde olmaktan çıkmıştı. Bunlar artık Topluluğun gelenekleri haline gelmişti, gelenekse bu işi benden çok daha iyi yapıyordu: yalnızca geleneklere uyulmaması halinde, salt kavga gürültü çıktı, ya da biri kendini dağıttı diye başını kaldırmakla yetinmiyor, benim, ortak güdü diye adlandırdığım olgunun öncülüğünde her an gözünü açık tutuyordu.

O günlerde yaşantım güçlüklerle doluydu, geleceğim belirli değildi, ama çok mutlu bir yaşam sürüyordum. Kendi gözleri önünde varlık

kazanan ve onunla birlikte sözlere dökülmeyen bir güven içinde gelişen bir gençlik Topluluğunda yaşamak bir yetişkin için anlatılması olanaksız bir mutluluktur. Böyle bir Toplulukta, hiçbir şey insanı üzemez, can sıkıcı olaylar, acılar bile kendilerine göre değerlidir.

Gorki Topluluğu, komüne göre daha yakındı yüreğime. Dostluk bağları orada daha güçlü, daha derindi, ordaki insanoğullarını adam etmek daha pahalıya mal olmuştu, savaşım çok daha yoğundu orada. Ayrıca Gorki'lilerin daha çok şeye gereksinmesi vardı. Zerjinski'liler daha baştan şanslıydılar, çünkü başlarında Çeka'nın adamları vardı. Gorki'lilerinse, beni ve birkaç öğretmeni saymazsak hiçbir yakınları yoktu. Bu yüzden günün birinde Gorki'lilerden tümüyle ayrılacağım hiç aklıma gelmemişti. Böyle bir olasılığı aklımdan bile geçiremezdim, çünkü böyle bir ayrılık, yaşamımın en büyük talihsizliği olurdu.

Gorki Topluluğuna dönmek, benim için evime dönmek gibi bir şeydi, genel kurul toplantılarında, Komutanlar Kurulunda en karmaşık durumlar içinde, en güç kararları verirken bile dinlenirdim. İşte en uzun ömürlü alışkanlıklarımdan birini o dönemde edindim, sessiz bir ortamda çalışma yeteneğimi yitirdim. Artık yalnızca yanıbaşımda, masamın kıyısında gençlik fışkıran gevezeliklerin çın çın ötüşü eşliğinde rahat çalışabiliyordum; yalnız bu durumda düşüncelerim kanat çırpıyor, imgelemim işler hale geliyordu. İşte bu alışkanlığımı özellikle Gorki'lilere borçluyum.

Ne var ki Zerjinski Topluluğu, benim giderek daha çok zamanımı almaya, daha çok ilgimi gereksinmeye başlamıştı. Buradaki eğitbilimsel görüşler gibi, yapılacak işler de değişikti.

Bana göre özellikle yeni ve beklenmedik şeylerden biri, Zerjinski yöneticilerinin oluşturduğu topluluktu. O dönemin Halk Eğitim Bakanlığı çalışanlarının tersine, bir topluluk oluşturuyorlardı bunlar. Bu topluluğu ne denli yakından izler, çalışmalarım beni onlara ne denli yaklaştırırsa, burada depdeğişik bir şeyin bulunduğu yolundaki sezgilerim de o denli canlanmaya, ışıldamaya başlıyordu. Nasıl yapmışlardı bunu, bilmiyordum, ama bu topluluk, benim bir gençler topluluğunda sekiz yıldır yerleştirmeye çalıştığım özellikleri taşımaktaydı. İnanamıyordum! Yalnızca benim aklımda yeşerdiğini sandığım, mantık ve yazının yardımıyla, geçen günlerin doğurduğu bütün olayları ve o günlerin

felsefesini süzgecimden geçirerek oluşturduğum, ama hiçbir yerde bulamadığım bu yüzden de bulma umudunu yitirdiğim bir imgeyle karşı karşıya gelmiştim ansızın.

Bu buluş, benim için öylesine önemli, öylesine değerliydi ki, düş kırıklığına uğramaktan ödüm kopuyordu. Bu yüzden buluşumu bir giz olarak sakladım. Bu insanlarla olan ilişkilerimin hiçbir yapaylık izi taşımasını istemiyordum çünkü.

Gene bu buluş, benim yeni eğitbilimsel felsefemin çıkış noktasını oluşturdu. Zerjinski yöneticilerinin oluşturduğu topluluğun özellikleri, o güne dek çalışmalarımda bana rehberlik eden soyut imgede yerli yerine oturmamış, belirsiz olan ne varsa, kolayca, yalın bir biçimde açıklayıvermişti bana; en çok da buna seviniyordum. Bir zamanlar gizemli olan birçok yöreyi ayna gibi görme fırsatını ele geçirmiş bulunuyordum. Bu yöneticilerde aydın olmanın ölçütleri, eğitim ve kültürle bütünleşmiş durumdaydı; hiç hoşlanmadığım eski Rus aydınlarında görmediğim bir özellikti bu. Bunun böyle olması gerektiğini çoktan biliyordum, ama bu niteliklerin yaşayan bireylerin edimlerinde kendilerini nasıl göstereceklerini düşünemiyordum. İşte şimdi, konuşmayı, zihinsel süreci, gerçek aydınlara özgü yeni coşkuları, yepyeni beğenileri, yeni öfkeleri ve —hepsinden önemlisi— yeni bir ideallerden yararlanma biçimini inceleme fırsatı bulmuştum. Sözümona aydın, ideali, saygısız bir kiracı olarak görür, başkalarının evinde yaşayan, hiçbir zaman kira ödemeyen, onu buna, bunu ona fitleyen, herkesi rahatsız eden yüzsüz bir kıracıdır ideal; herkes yakınır bu kiracıdan ve ondan yani "ideal"den elden geldiğince uzak durmaya çalışır. Oysa şimdi depdeğişik bir şeyle karşı karşıyaydım: ideal bir kiracı değil, işini bilir bir yöneticiydi, komşusunun işine saygı gösteriyordu, gerekli onarımları yapıyor, evini gerektiğince ve hiç kimseye yük olmadan ısıtıyordu; herkes onu değerli bir çalışan olarak görüyordu. Üstelik, onların ilkeye karşı tutumları da hoşuma gidiyordu. Zerjinski yöneticileri ilkelere bağlıydılar, ama bazı "dostlar"ım gibi ilkeyi gözlere bağlanan bir kara şerit olarak görmüyorlardı. Bunlar, ilkeyi bir ölçü aracı olarak — tıpkı, insanların saatlerini kullandığı gibi, yani, bir yığın yaz-çize başvurarak işleri sürüncemede bırakmadan, düşüncesiz davranışlarda bulunmaksızın kullanıyorlardı. Olağan bir ilkeli yaşam görüyordum, sonunda, sözümona aydınların

ilkeler konusunda gösterdikleri katılığa karşı beslediğim tiksintinin haklı bir nedene dayandığını görüyordum. Nitekim, belli aydın tipi, ilkelere bağlı bir davranışta bulunsa, yarım saat sonra kendisi de çevresindekiler de sinir hapı almak durumunda kalmıyor muydu?

Daha bir yığın yeni özellik tanıdım bu insanlar sayesinde: Hepsi de şakacı insanlardı; kısa ve öz konuşuyorlardı, hazır formüllerden hoşlanmıyorlardı; bir kanepeye uzanma ya da masaya yayılma yetisinden yoksundular, ve son olarak, neşe içinde çalışıyorlar, işe karşı sınırsız bir yorulmakbilmezlik, alçakgönüllülük sergiliyorlardı, ne çalışmak zorunda bırakılmış birer zavallı pozu takınıyorlar, ne de o miğde bulandırıcı kurban rolünü oynuyorlardı. Sonunda, "toplumsal yapıştırıcı" diye adlandırabildiğim o harikulâde değerli özü gözlerimle görmüş, ellerimle tutmuş bulunuyordum: bakış açılarının ortak olduğu, herkesin, yapılan işin her evresinde bir diğerinin —Topluluğun tüm üyelerinin— varlığının bilincinde olduğu, hiçbir zaman bilgiçlik ya da gevezelik biçimini almayan, yozlaşmayan bir bilinç taşıdığı olgusuydu bu. Ve bu "toplumsal yapıştırıcı" bir toplantı ya da konuşmadan önce, bakkala gidilip beş kapik karşılığı çabucak alınıverecek bir şey değildi; kişinin, yanındaki insana incelik gereği gülümsemesi biçiminde kendini gösteren bir ilişki değildi, gerçek bir birlikti bu, hareketle işin, sorumlulukla yardımlaşmanın bir birleşimiydi, bir gelenek birliğiydi bu.

Zerjinski Topluluğu öğrencileri, yöneticilerinin özel bakımının nesneleri olarak daha baştan çok iyi koşullar içinde yaşamaya başlamışlardı; onlara düşen tek görev, kendileri adına yapılmış olan şeyleri kabul etmek olmuştu. Ben de yetkilileri, sümük mendillerinin ve diğer ufak tefek temel kuralların gerekli olduğuna inandırmak yolunda kafamı taşlara vurmak zorunda değildim artık.

Keyfime diyecek yoktu. Bunun nedenini kısaca şöyle dile getirebilirim: Artık gerçek eğitimcileri çok yakından tanımış biri olarak, kendi eğitbilimsel kalıbımın, gerçek eğitim yöntemlerini içerdiğine, ideal saydığım insan tipinin, yalnızca kendi uydurmam değil, bir düş değil, gerçek, yaşayan bir olgu — işimin bir parçası olması nedeniyle de değerini tümüyle kavradığım bir olgu olduğuna sonunda inanmıştım.

Topluluktaki çalışmalarım, artık sinirden kendini yitirmiş insanlar tarafından engellenmiyordu; işim kolay değildi gerçi, ama insan aklının üstesinden gelebileceği zorluklardı bunlar.

Topluluk üyelerinin yaşantısının, dışardakilerin sandığı gibi bolluk içinde, dertsiz tasasız günlerle dolu olmadığını gördüm. Topluluk yöneticileri, çocukların bakımı için aylıklarının belli bir bölümünü ortaya koyuyorlardı ama bu ne bizim işimize yarıyordu, ne de onların hoşuna gidiyordu.

Üç ay geçti geçmedi, Topluluk, yoksulluğun eşiğine dayandı. Aylıkları geciktirdik, çocuklarımızın karnını doyurmak için gerekli parayı bile sağlayamıyorduk nerdeyse. Atelyeler az para getiriyordu, çünkü, hepsi de ne de olsa usta yetiştirmek üzere kurulmuş eğitim yuvalarıydı. Gerçi, Topluluğa geldiğimiz ilk günlerde çocuklarla birlikte kundura işliğindeki araç gereci sessizce kuytu bir köşeye çekmiş, sağını solunu yastıklarla örterek gizlemiştik ve Topluluk yöneticileri bu durumu görmezden gelmişlerdi, ama öteki işliklerde de bize gelir sağlayacak işler yoluna koyamıyorduk.

Bir gün baktım, başkanımız beni çağırtmış, gittim. Çatık kaşlı, çekingen bir yüzle masanın üzerine bir çek koydu.

"Başka yok."

Anlamıştım.

"Ne kadar veriyorsunuz?

— On bin. Bu son çek. Bir yıl sonra alacağınızı şimdi veriyoruz. Başka yok, anlıyor musunuz? Şu şeyden de... adamdan da yani... iyi yararlanın. Çok çalışkandır."

Birkaç gün sonra, pek de eğitbilim dünyasından gelmişe benzemeyen biri Toplulukta ordan oraya koşmaktaydı. Adı Solomon Borisoviç Kogan'dı. Solomon Borisoviç genç sayılmazdı, altmışına yaklaşmıştı, kalbinden rahatsızdı, rahat soluk alamıyordu, "sinirli"ydi, astımı vardı ve de şişmanlık hastalığı çekiyordu. Ama bu adamda bir de çalışkanlık hastalığı vardı, ne yapsa ne etse yerinde duramıyordu. Solomon Borisoviç, ne bir sermaye getirdi Topluluğa ne bir hammadde, ne de yaratıcılık... Onunla gelen şeyler, eskiden doyasıya harcayamadığı ve yaşlı, eski topraktan yapılma bedeninde usanmadan mayalandırdığı güçlerdi: çok becerikliydi Solomon Borisoviç, iyimserdi, sabırlıydı, tuttuğunu koparırdı, insanı gözünden anlardı; azıcık da bağışlanabilir türden bir acımasızlık vardı onda ve bu özelliği, duygulu bir yürek ve inandığı bir fikre kayıtsız şartsız bağlı kalma özelliğiyle yan yana geçinip

gidiyordu. Belki de bütün bunlar bir tekerleğin parmakları gibi, gururdan oluşan bir çemberle bir arada durabiliyordu, çünkü Solomon Borisoviç, şu sözleri ağzından düşürmezdi:

"Siz Kogan'ı tanımıyorsunuz daha! Kogan'ın kim olduğunu öğrenin, ondan sonra konuşuruz!"

Haklıydı. Kogan'ı yavaş yavaş tanıdık ve "İşte eşsiz bir insan!" dedik. Onun yaşam deneyimlerine ilaç gibi gereksinmemiz vardı. Ama şunu da söylemek gerekir ki, bu deneyimler zaman zaman kanımızı donduracak bir biçimde kendilerini gösterirdi ve gözlerimize inanamazdık.

Solomon Borisoviç bugün kasabadan bir araba kereste getirdi.

"Ne yapacaksın bununla?

— Ne yapacakmışım? Bir ambar yapsak ne olur? Yapım Mühendisliği Okulundan eşya siparişi aldım, bu eşyayı bir yere koymak gerek, değil mi?

— Neden bir yere koyalım ki? Eşyayı yaparız, okula göndeririz.

— Hih-hih-hii! Siz onun okul olduğuna inanıyor musunuz gerçekten? Okul mokul yok orda, hepsi uydurma — hayali okul! Zaten gerçekten okul olsaydı ben yanına bile uğramazdım.

— Yani okul değil, öyle mi?

— Okul nedir? Kendilerine ne ad takarlarsa taksınlar, bizi ilgilendirmez! Burada önemli olan ne, biliyor musunuz, adamların paraları var. Eh, paraları var diye eşya istiyorlar. Eşyayı ortalık yere atamazsınız ya, eşya dediğin üzerinde bir dam ister. Yalan mı? Onlarsa dam yapamazlar çünkü duvarları yok.

— Ambar mambar yapmak yok!

— Ben de onlara öyle dedim zaten. Zerjinski Topluluğu sıradan bir Topluluk değil diyorlar, örnek bir kurum olarak görüyorlar burayı. Depo, ambar yapmaya harcayacak zamanımız yok bizim dedim. Başka işimiz yok mu sanıyorsunuz dedim.

— Eee, onlar ne dedi?

— Olmaz, bir depo yapacaksınız, diyorlar. Eee, baktım bu kadar meraklılar yaptırmaya, 'bu iş size yirmi bine patlar,' dedim. Ama istemiyorsanız, siz bilirsiniz! İşlik diye yanıp tutuşurken ambar yapmak olur mu, olmaz."

İki hafta sonra Solomon Borisoviç bir montaj atelyesi inşa etmeye başladı. Temel kazıldı, marangozlar duvarları çakmaya başladılar.

"Solomon Borisoviç, montaj atelyesi yapacak parayı nerden buldun?

— Nerden mi? Size söylemedim mi? Bizim hesabımıza yirmi bin yatırdılar!

— Kim yatırdı?

— Size sözünü ettiğim okul.

— Ne parası?

— Ne Parası? Adamlar depo istiyor! Bırak istesinler! Onlardan bir depo mu esirgeyeceğiz?

— Ama bak Solomon Borisoviç, burda bir montaj atelyesi inşa ediyorsunuz, depo değil!"

Solomon Borisoviç'in artık sabrı taşmıştı.

"Öp babanın elini! Depoya gereksinmemiz yok diyen kimdi peki? Siz değil miydiniz?

— Parayı geri vermeliyiz."

Solomon Borisoviç kaşlarını çattı.

"Bu kadar beceriksiz olmayın rica ederim! Kendisine verilmiş bir parayı, nakit parayı geri çeviren adam gördünüz mü ömrünüzde? Sizin sinirleriniz sağlam, buna dayanabilirsiniz belki ama ben hasta bir adamım, sinirlerimi harap edemem. Bunca parayı geri veremem!

— Ama gelip görecekler!

— Anton Semyonoviç! Okumuş yazmış akıllı bir adamsınız, değil mi? Gelip ne görecekler yani? İsterlerse yarın gelsinler hemen! Burada çalışmakta olan ustaları görecekler! Adamların montaj atelyesi inşa ettiğini, bunun bir montaj atelyesi olduğunu nerden bilecekler, sorarım?

— Peki atelye işlemeye başlayınca ne olacak?

— Beni çalışmaktan kim alıkoyabilir? İnşaat Mühendisliği okulu benim çalışmama engel olabilir mi? Üstelik ister bir depoda çalışırım, ister açık havada, kim karışır? Bununla ilgili bir yasa mı var? Hayır yok!"

Solomon Borisoviç'in mantığıyla yarışmak olanaksızdı. Ondaki mantık değil, müthiş güçlü bir şahmerdandı sanki, önüne gelen tüm engelleri aşıyordu. Sonunda direnmeyi bıraktık, çünkü tüm direnme

girişimleri daha başvermeden eziliyordu. Baharda, iki atımız geceleri çayırlarda geçirmeye başlar başlamaz Vitya Gorkovski bana sordu:

"Solomon Borisoviç ahırda ne yaptırıyor?

— Bir şey mi yaptırıyor?

— Başlamış bile. Kazan gibi bir şey yerleştirmiş baca yapıyor.

— Çağır gelsin bana!"

Solomon Borisoviç, her zamanki gibi üstü başı yağ pas içinde, su gibi terlemiş ve de soluk soluğa çıkageldi.

"Ne yaptırıyorsun orda?

— Orda mı? Ne olacak, dökümhane yaptırıyorum!

— Dökümhane mi? Ama dökümhaneyi hamamlığın arkasına yaptıracaktık?

— Neden hamamlığın arkasına yenibaştan bir bina yapalım, burda bir bina var ya?

— Solomon Borisoviç!

— Adımı mı öğreniyorsunuz? Ne oldu şimdi?

— Atlar n'olacak? diye sordu ordan Gorkovski.

— Atlar dışarda, temiz havada oturup kalkabilir. Yalnız sizin mi temiz havaya gereksinmeniz var? Atları hiç düşünmüyorsunuz yani! Ne biçim efendisiniz siz!"

Doğrusunu söylemek gerekirse, ne diyeceğimizi şaşırmıştık. Ama Vitka saldırılarını sürdürmeyi başardı:

"Kışın ne olacak peki?"

Solomon Borisoviç anında susturdu onu:

"Kışın geleceğini nerden biliyorsunuz?

— Solomon Borisoviç!" diye haykırdı bu kez Vitka.

Solomon Borisoviç bana mısın demedi.

"Hem, kış gelirse gelsin buyursun, ne olacak? Ekimde bir ahır inşa edemez miyiz? Senin için ne fark eder? Hemencecik iki bin ruble harcamaya can atıyorsun herhalde?"

Göğüs geçirip boyun eğmekle yetindik. Solomon Borisoviç bize acımış olsa gerek, parmaklarının da yardımıyla biraz daha açıklama yapmaya başladı bu kez:

"Mayıs, haziran, temmuz, sonra ne geliyor — ağustos, eylül..."

Sözünün burasında durdu, sonra daha da tutkulu bir tavırla saymasını sürdürdü:

"Ekim... Düşünsenize, altı ay! Altı aya kadar kim öle, kim kala! Üstelik, altı ayda iki bin ruble, iki bin ruble daha getirir. Ve üstelik, ahır altı ay boyunca bomboş duracak öyle! Akıl kârı mı bu? Sermayemizi donduracak mıyız yani!"

Solomon Borisoviç, donmuş sermayeden söz ederken son derece masum havalara büründü.

"Beni uyku tutmaz," dedi. "Yapılacak bunca iş varken, nasıl uyur insan? Her bir dakika, herhangi bir mâli değerdir, bir iş demektir. İnsanların bunca uzun süre uyumasına kim karar vermiş anlamıyorum!"

Düşündük, daha dün bizden yoksulu yoktu, şimdiyse Solomon Borisoviç ortalığı keresteye, demir ve tezgahlara boğmuştu. İş günlerimiz sürekli olarak şu sözlerle başlıyor ve bitiyordu: tavsiye mektubu, çek, avans, fatura, on bin, yirmi bin. Solomon Borisoviç, Komutanlar Kurulu toplantısında çocukların, pantolon için üç yüz ruble gerektiği konusundaki isteklerini, böylesi acınası miktarları dudak bükerek, azarlamalı bir yüzle dinlerdi.

"Bu konuda konuşmaya ne gerek var? Çocuklara pantolon gerek, ama üç yüz rublelik değil... onlar beş para etmez... pantolon için bin ruble gerek!

— Peki nerden bulacağız parayı diye sordu çocuklar.

— Elleriniz var, kafanız da var. Kafalarınızın ne işe yaradığını sorun kendinize bakalım. Şapka giymeye mi yarıyor bu kafalar? Hayır efendim! Atelyelerde çeyrek saat fazla çalışın, size hemen bin ruble, hatta, çıkardığınız işe göre belki de daha fazla bulacağım."

Solomon Borisoviç, daha çok depoyu andıran entipüften atelyelerini elden düşme ucuz tezgahlarla, ve yasaklardan oluşan iplerle birbirine bağlanmış çer çöp türünden ne varsa onunla doldurdu, çocuklar da kafalarını sevinerek bu çöplere gömdüler. Neler yapılmıyordu ki bu işliklerde? Toplantı masaları mı istersiniz, karyola mı, yağdanlık mı, kısa pantolon mu, gömlek, sıra, sandalye ya da yangın söndürme musluğu mu... Ne isterseniz, hem de ne kadar isterseniz emrinizdeydi. Çünkü Solomon Borisoviç'in sanayisinde işbölümü doruğuna varmış bulunuyordu.

"Demek marangoz olmak istemiyorsun, ha? Biliyorum, marangozluğu sevmiyorsun, doktor olacaksın sen. Tamam, senden sandalye

isteyen yok, yalnızca sandalyenin ayaklarını yaparsın, olur biter. Sana iki ayak başına bir kapik veririm, günde elli kapik kazanabilirsin. Karın yok, çocuğun yok..."

Komutanlar Kurulundakiler kahkahayı basıyor, Solomon Borisoviç'i odunculuğu çekici kılmakla suçluyorlardı, ama sınai-mâli tasarımızı oluşturmuş bulunuyorduk ve şu anda bundan daha önemli hiçbir şey yoktu.

Topluluk üyelerine ücret verilmesi işi, eğitbilim diye bir şey yokmuş, şeytan denen şeyin adı hiç duyulmamış gibi, öylesine başlatıldı. Öğretmenler, Solomon Borisoviç'in dikkatini ücretin eğitbilimsel anlamı yönüne çekmeye çalıştığında, bizimki şu yanıtı veriyordu:

"Görevimiz, *akıllı insanlar yetiştirmektir umarım.* Bedavaya çalışan insan akıllı olabilir mi, sorarım size?

— Peki ama fikirlere hiç önem vermiyor musunuz, Solomon Borisoviç?

— İnsan ücret alınca, aklına öyle çok fikir gelir ki, bunca fikri ne yapacağını bilemez. Ama parası olmadığında tek bir fikir vardır aklında: kimden ödünç alacağını düşünmektedir. Yalan mı?"

Solomon Borisoviç, bizim çalışma topluluğumuzda çok yararlı bir maya oluşturmuştu. Onun mantığının yabancı ve saçma olduğunu biliyorduk, ama ölümcül darbeleri öylesine tasasız, öylesine çabucak savuşturuyor, önyargılarını elle tutulur gerçekçi çözümlerle öylesine geçerli kılıyordu ki, değişik türden bir sanayi biçimi uygulamamız kaçınılmaz oluyordu.

Zerjinski Topluluğu derin bir yalınlık içinde ve nerdeyse hiç çaba harcamadan kendi kendine yeter duruma geldi. Bu süreç, öylesine gürültüsüz patırtısız gerçekleşti ki, bunun, kazanılmış bir utku olduğunu bile fark etmeyecektik nerdeyse. Solomon Borisoviç, boşuna konuşmuyordu:

"Ne? *yüz elli topluluk üyesi karınlarını* doyuracak parayı kazanamaz mı? Ayıp ettiniz! Elbette kazanırlar! Ama şampanya istemiyorlar herhalde, değil mi? İncik boncuğa düşkün karıları da yok bildiğim kadarıyla?"

Çocuklar, üçer aylık sınai-mâli planlarını bir biri ardına ve el-birliğiyle gerçekliştiriyorlardı. Topluluk yöneticileri de her gün bizimle

birlikteydi. Çocuklarla birlikte her işe el atıyor, basit karmaşık demeden eksiği gediği tamamlıyorlar, Solomon Borisoviç'in tecimci eğilimlerinin, üretilen ürünlerin düşük kaliteli olmasının, ya da bozuk çıkan malların getirdiği sorunların çözümlenmesi çabalarında bize katılıyorlardı. Çocukların üretim etkinliklerinin her geçen gün biraz daha karmaşık olması, Solomon Borisoviç'e eleştirici bir yaklaşım sergilemeleri sonucunu doğuruyordu. Ama Borisoviç'in yanıtı hazırdı:

"Bu da nesi? Bunların bilmediği yok! Analarının karnında öğrenmişler her şeyi! Bana Harkov motor fabrikasında işlerin nasıl yürütüldüğünü öğretmeye kalkıyorlar! Harkov Motor Fabrikasını ne bilir bunlar?"

Bu arada herkesin benimsediği bir slogan dalgalanmaya başladı: "Fabrika isteriz!"

Fabrika, her geçen gün daha hararetli konuşmalara konu oluyordu. Cari hesabımıza binlikler eklendikçe, kendi öz fabrikamıza kavuşma hevesleri, bu işin en iyi biçimde nasıl gerçekleşeceğine ilişkin ayrıntılarla zenginleşti. Ama bütün bunlar, biraz daha sonraki dönemlere rastlayan etkinliklerdi. Zerjinski'liler, Gorki'lilerle sık sık görüşürdü. Tatil günlerinde müfrezeler halinde birbirine konuk olur, futbol, voleybol, ve *gorodki*[1] oynar, birlikte yüzer, ski yapar, yürüyüşlere çıkar, tiyatroya giderlerdi.

İki Topluluk çeşitli nedenlerle, örneğin Gençlik Kolu ve Öncü talimlerinde bir araya gelirlerdi. Ayrıca birlikte gezmelere, kutlamalara, tarihsel yapıları görmeye giderdik. Böyle günler, çok mutlu olur, gerçek utkunun tadına varırdım. Ve bu utkunun benim sonum olacağını çok iyi biliyordum.

Böyle günlerde, her iki Topluluk için, giyilecek giysilerden, buluşma yerine ve zamanına dek her şeyi kapsayan genel bir buyruk çıkarılırdı. Gorki'lilerle Zerjinski Topluluğu üyeleri birörnek giyinirlerdi: setre pantol, tozluk, geniş beyaz yaka ve şapka. Böyle durumlarda bir gün öncesinden Zerjinski Topluluğunu Kırgızov'a teslim eder, Gorki'de kalırdım ben. Yolculuğa üç saat koyarak Kuryaj'dan yola çıkardık,

[1]Top yerine küçük kütüklerle oynanan bir çeşit kuka oyunu.

Kolodnaya tepesinden kasabaya inerdik. Buluşma yerimiz hiç değişmezdi; tüm Ukrayna Merkez Yürütme Komitesinin tam önünde Tevelev Meydanına açılan asfaltın başında buluşurduk.

Gorki Topluluğu, her zamanki gibi kasaba sokaklarını süsler, harikulade güzel bir görünüm sergilerdi. Altışar sıra olurduk, tüm caddeyi kaplar, tramvay raylarına bile taşardık. Arkamızda bazen on tramvay kuyruk olurdu, vatmanlar bağırıp çağırmaya, çanlarını durmadan çalmaya koyulurlardı ama sol kanattaki ufaklıklar, görevlerinin bilincindeydi, büyük bir ciddilik içinde uygun adım yürümelerini sürdürür, azıcık yavaşlar, bazen kaldırımlara utangaç utangaç bakar ama tramvayları da, vatmanları da, zilleri de umursamazlardı. En arkada, üçgen flamayı taşıyan Pyotr Kravçenko yürürdü. Halk ona ayrı bir merak ve hoşnutlukla bakardı, çocuklar çevresine üşüşürdü de, utangaç Pyotr gözlerini yere indirirdi. Flaması, vatmanın burnunun tam dibinde dalgalanırdı; Pyotr, tramvay çanlarının kulaklarını sağır eden gürültüsüyle dolu bir havada uçuyor gibi görünürdü.

Rosa Luxemburg Meydanında taburlarımız nihayet tramvay raylarından ayrılırdı. Tramvaylar birer birer yanımızdan geçerken, yolcular pencerelerden çocuklara güler, parmaklarını ve başlarını sallayarak 'sizi gidiler' demek isterdi; çocuklarsa dimdik duran bedenlerini bozmaksızın, adımlarını karıştırmaksızın çocuksu, yaramaz gülücüklerle yanıtlardı onları. Neden gülmesinlermiş? İnsan hemşehrisiyle şakalaşamaz mı, zararsız bir oyuncuk yapamaz mı? Onlar bizim hemşehrilerimiz, iyi insanlar, güzel insanlar; dükkâncılar artık kuşkuyla bakmıyor ki bize? Kentin sokaklarında birer efendi olarak yürüyoruz artık, "ıslahevi kıdemlileri" olarak değil, birer Topluluk üyesi olarak, Gorki'li olarak yürüyoruz.

Tevelev Meydanına saptığımızda bayırın başına geldik demektir. Zerjinski flamasının ucu görünmüştür. İşte beyaz yakalar, ciddi, bildik yüzlerden, sallanan kollardan oluşan uzun sıralar göründü; ve işte müzik! Kırgızov'un tugayı bu. Zerjinski'liler bizi sancak selamıyla karşılıyorlar. Bir an sonra yürüyüş marşıyla gökleri gümbürdetecek olan bandomuz, onları yanıtlayacaktır.

Kırgızov'un raporunu vermesine yetecek kadar kısa bir süre için iki

sıralar bozulacak, çocuklar arkadaşlarına koşuşacak, eller sıkılacak, kahkahalar, şakalar duyulacaktır. Faust'u anımsıyorum. Kurnaz Teuton beni ne kadar kıskansa yeridir! Hiç de şanslı değilmiş o zavallı doktor, yanlış bir çağ seçmiş kendine!

Bir tatil gününün akşamında Zerjinski'de miyim, bir bakardım Mitka Jeveli bana gelmiş, çın çın ötüyor:

"Haydi Gorki'lilere gidelim! Bu akşam *Potemkin Zırhlısı*'nı gösterecekler. Herkese yetecek kadar yiyecek de vardır nasılsa."

Böyle durumlarda, iki Topluluğun bandosundan oluşan büyük bir orkestrayla çmlatırdık Podvorki'yi. Gürültümüz, gecenin geç vakitlerine dek sürerdi; yemekhanede, yatakhanelerde, dernek binasında konuşmalar bitmek bilmez, büyükler ilk yılların olaylarını anlatır, küçükler, onları gıptayla dinlerdi.

Nisanın ilk günlerinden sonra en çok konuşulan konu, Gorki'nin gelişi olmuştu. Aleksi Maksimoviç, temmuz ayında özel olarak Harkov'a geleceğini, Toplulukta üç gün kalacağını yazmıştı bize. Aleksi Maksimoviç'le uzun süredir düzenli yazışıyorduk. Çocuklar, onu hiç görmemişlerdi gerçi ama onun kişiliğini saflarında duyuyorlar, bu imgeyle, annesinin imgesi karşısında sevinçten uçan çocuklar gibi coşuyorlardı. Yalnız ve yalnız çocukluğunda aile yaşantısından yoksun kalmış bir kişi, yaşamın yollarında, sığınacak küçücük bir sıcak barınak olmaksızın yürümüş biri dünyanın bazen ne denli değişik göründüğünü anlayabilir; yalnız ve yalnız böyle bir kişi, büyük bir insanın, zengin, cömert yürekli bir insanın gösterdiği ilgi ve sevecenliğin değerini kavrayabilir.

Gorki'liler, sevecen duygular dile getirmeyi bilmiyorlardı. Çünkü sevecenlik onların erişemeyeceği kadar değerli bir şeydi. Onlarla sekiz yıl birlikte yaşadım, çocuklarımın pek çoğu bana bayağı bağlandılar, ama bu süre içnde içlerinden hiçbiri genel olarak anlaşılan anlamda sevecenlik göstermedi bana. Onların duygularını, kullanmasını yalnız ve yalnız benim bildiğim gereçlerle ölçmeyi öğrendim: derin bir bakış örneğin, yanakların ansızın kızarması, uzak bir köşeden beni izlerken gösterdikleri ilgi, azıcık boğuk bir ses tonu, beklenmedik bir rastlaşmada bütün bedenle sergilenen ani bir sevinç... İşte, edindiğim bu beceri, çocukların Gorki'den söz ederken duyduğu o tanımlanması olanaksız

sevecenliği, onun gelmesinin doğurduğu o kısa yakınlaşmadan kaynaklanan yüreklerde gömülü sevinci gözlemlememe olanak tanıdı.

Gorki'ninTopluluğa gelmesi ödüllerin en büyüğüydü. Bize göre hak edilmiş bir ödül değildi bu, gerçekten değildi! Üstelik bu büyük ödül bütün ülkenin bu büyük yazarı karşılamak üzere sokaklara döküldüğü bir anda, bizim minicik Topluluğumuzun, koskoca bir halkın coşkuları arasında yitip gideceği bir anda veriliyordu bize.

Topluluğumuz yitip gitmemişti işte, çok duygulandırdı bizi bu, ve yaşamımıza çok büyük bir değer kazandırdı.

Gorki'yi karşılama hazırlıklarımız, mektubunu aldığımız günün hemen ertesinde başladı. Gorki bize cömert bir armağan sunmuş, Kuryaj'ın eski günlerinden kalma iyileşmemiş yaralarımızı sarmamızı olanaklı kılmıştı.

İşte tam o sıralarda, etkinliklerimin hesabını vermek üzere yukarıya çağrıldım. Eğitbilimsel inançlarımın içeriğiyle ilgili bir yığın eğitbilimsel bilgelik döktürmem isteniyordu. İlkelerimin neler olduğunu bildirmem isteniyordu. Böyle bir soruşturma için bol bol gerekçe de toplanmıştı.

Ne bağışlanma bekliyordum ne hoşgörü, ama gene de keyifli keyifli hazırlandım.

Sonunda, yüksek tavanlı geniş bir salonda, peygamber ve azizlerden oluşmuşa benzer bir krulun önünde buldum kendimi. Gerçek bir kardinaller kuruluydu bu — ne fazla, ne eksik. Burada, dolambaçlı fikirlere, yuvarlak sözlere, süslü püslü incelik gösterilerine, eski kubbelere ve yıpranmış koltuklara sarılıp paketlenmiş fikirler alınıp veriliyordu. Ama bu peygamber ve azizlerde ne beyaz sakal vardı, ne adları ünlüydü ne de büyük buluşlarda bulunmuşlardı. Başlarına birer hâle takmaya, ellerine kutsal birer Tanrı buyruğu almaya ne hakları vardı peki? Ama ne de olsa yağlı müşteriydi bunlar, yaşamın nimetleri dağıtılırken kapının ardında dikilmişlerdi.

Hiçbir Profesör Çaikin kadar —hani birkaç yıl önce aklıma bir Çehov öyküsü getiren Çaikin kadar— etkin değildi.

Çaikin konuşmasını bitirirken iler tutar yanımı bırakmadı:

"Yoldaş Makarenko, eğitim sürecinin, görev fikri temeline oturtulmasını istemektedir. Evet, "toplumsal" sıfatını da ekliyor görev sözcüğünün başına ama bu, yoldaşlar, bu fikrin içerdiği özü bizden

gizleyememektedir. Yoldaş Makarenko'ya, görev fikrinin tarihsel kaynaklarıyla ilgili ayrıntılı bir inceleme yapmasını öneririz. Bu, çıkar ilişkilerine kaynaklık eden bir fikirdir, tümüyle tecimsel bir yapı gösteren bir fikirdir. Eğitbilim, yaratıcı güçlerin, eğilimlerin, karar verme ve yönelme yeteneğinin özgür bir biçimde ortaya çıkmasını olası kılacak bir eğitim amaçlamaktadır, bir çıkarcılık gereci olan görev fikri aşılamayı erek edinmemiştir.

"İki örnek kurumun saygın müdüründen bugün burada, onur duygusunun yeşertilmesi gerektiği görüşünü, büyük bir şaşkınlık ve üzüntüyle işitmiş bulunmaktayız. Bu görüşe karşı durmaktan başka hiçbir şey yapılamaz. Sesini, bilimin sesiyle birleştiren insanlar, birtakım ayrıcalıkların, üniforma ve apoletlerin canlı birer kalıntısı olan bir kavrama dönmeye razı olamaz.

"Burada, müdür beyin, sanayiyle ilgili bütün görüşlerinin tartışmasına giremeyiz. Maddi açıdan iyi durumda olmak bakımından yararlı bir dürtü uyandırabilir bu belki, ama eğitbilim ilmi, sanayiyi, eğitbilimsel etkileme öğelerinden biri olarak kabul edemez; hele hele söz konusu kişinin, 'sınai-mâli planın, en iyi eğitici' olduğu yolundaki görüşlerini hiçbir şekilde onaylayamaz. Bu tür kuramlar, emek eğitimi fikrinin basitleştirilmesinden başka bir şey değildir."

Daha birçok kişi konuştu, ve birçok kişi, eleştirici bir suskunluğa gömüldü. Sonunda burama geldi, bardağı taşıran son damlada patladım, alevlere şişemdeki tüm benzini boca ettim.

"Belki de haklısınız," dedim. "Belki de hiçbir zaman sizinle anlaşamayacağız. Ben, sizi anlamıyorum! Örneğin kişinin kendiliğinden harekete geçme yetisini, Tanrı bilir nerden kazanılmış bir esin olarak görüyorsunuz. Durup dururken, bomboş otururken kazanılıverecek bir yeti sizce bu. İşte üçüncüdür söylüyorum, kendiliğinden harekete geçme yetisi, gerçekleştirilecek bir iş ve bu işi yapma sorumluluğu, boşa zaman harcamama sorumluluğu, topluluğun gereksinmelerini karşılama, toplu bir yaşantı oluşturma sorumluluğu duyulduğu zaman edinilebilir ancak. Ama siz beni anlamıyorsunuz, kısır, çalışma ediminden soyutlanmış bir kendiliğinden harekete geçme yetisinden söz edip duruyorsunuz. Size göre insan göbeğine bakacak, bakacak ve birden böyle bir yetenekle donanıverecek!"

Aman ne öfkelendiler, bana nasıl bağırıp çağırdılar, o havariler nasıl da ne diyeceklerini şaşırdılar, tahtalara vurup kulaklarını çektiler!

Sonra baktım pür neşe ateşi körüklemekteyim, baktım olan olmuş, torba dolmuş ve de artık yitiricek hiçbir şeyim kalmamış, bu kez onların bardaklarını ben taşırdım:

"Siz ne eğitimden anlarsınız ne de kendiliğinden çalışma, harekete geçme yetisinden! Hiçbir şey bilmiyorsunuz bu konuda!

— Peki siz, eğitbilimcilerin bu konuda söylediklerini biliyor musunuz?

— Biliyorum.

— Hayır, bilmiyorsunuz!"

Defterimi çıkardım ve tane tane okumaya başladım:

"'Kendiliğinden harekete geçme yetisi, güçlü durumda geri çekilme ve sıkı disiplini koruma sayesinde gerçekleşir.'"

Havariler bir an, yalnızca bir an için kendilerine gelir gibi oldular ama sonra şöyle haykırdılar:

"Geri çekilmenin bu işle ne ilgisi var?

— Disiplinle kendiliğinden harekete geçme yetisi arasındaki ilişkiye dikkatinizi çekmek istemiştim. Bir de ben, güçlü durumdayken geri çekilmek zorunda olduğumu bildiriyorum size."

Havariler gözlerini kırpıştırdılar, sonra aralarında fısıldaştılar, kâğıtlarını hışırdattılar. Sonunda kardinaller kurulu oybirlikli kararını açıkladı:

"Önerilen eğitim süreci dizgesi, doğru bir eğitim dizgesi değildir."

Aralarında dostlarım da vardı ama hepsi sustular, tartışmayı dikkatle dinlediler, notlar aldılar ve kararı beklemeden ayrıldılar.

O gece geç vakit döndük Topluluğa. Birkaç öğretmen vardı yanımda, Komsomol Bürosundan birkaç kişi vardı. Jorka Volkov yol boyunca söylendi durdu:

"Nasıl böyle konuşabilirler! Kendilerini ne sanıyorlar! Onur diye bir şey yok mu yani, Topluluğun onuru diye bir şey yok mu? Onlara göre yok!

— Siz onlara bakmayın Anton Semyonoviç, dedi Lapot. Bir avuç can sıkıntısı bu adamlar, başka bir şey değil!

— Baktığım yok," diye avuttum çocukları.

Hiiç tınmadan, ve Topluluktaki genel havanın bozulmasına asla meydan vermeden toparlanmaya başladım. Dostlarımı bu Topluluktan elden geldiğince çabuk çıkarmalıydım. Yeni bir düzende yaşama sıkıntısına katlanmalarını önlemek ve Topluluktan ayrılışıma karşı çıkacak kimse bırakmamak bakımından son derece gerekliydi bu.

Ertesi gün Yuryev'e istifamı verdim. Düşünceli bir suskunluktan sonra tek sözcük etmeden elini uzattı bana. Ama tam ben odasından çıkarken aklı başına geldi.

"Dur bir dakika! Ama Gorki geliyor?

— Gorki'yi benden başka kimsenin buyur etmesine izin vereceğimi sanmıyorsunuz herhalde!

— Hah, ben de onu demek istiyorum."

Kalktı, volta atmaya başladı.

"Allah kahretsin! Allah cezasını versin!

— Hayrola?

— Ben de burdan defolup gideceğim!"

Onu bu iyiniyetiyle başbaşa bıraktım. Koridorda yetişti bana.

"Anton Semyonoviç, dostum, bu senin için hiç de kolay olmasa gerek, ha?

— Al bundan da on paralık! diye güldüm. İçinizi kemiren nedir, ha? Ah siz aydınlar! Tamam, merak etmeyin, Gorki'nin ayrıldığı gün çıkacağım Topluluktan, dizginleri Jurbin'e vereceğim, dilediğinizi yaparsınız...

— Eh, n'apalım..."

İstifamdan Toplulukta kimseye söz etmedim. Yuryev de olayı yaymayacağına söz verdi.

Fabrikalara, patronlara, Çeka'cılara koşturup duruyordum. Büyük çocukların Topluluktan ayrılması sorunu çoktandır tartışılmaktaydı, bu yüzden kimse şaşırmadı. Dostlarımın yardımıyla Gorki'lilere Harkov'daki fabrikalarda iş, kasabada ev bulmakta güçlük çekmedim. Ekaterina Grigoryevna'yla Gulyaeva bu konuda artık ustalaşmış elleriyle çocuklara çeyiz hazırlamaya koyuldular! Gorki'nin gelmesine daha iki ay vardı, bunca zaman bize yeter de artardı bile.

Büyüklerimiz, birbiri ardına dünyaya taşındılar. Gözleri yaşlıydı bizden ayrılırlarken, ama üzgün değillerdi, çünkü gene görüşeceğimizi

uğurladık. İşte Taranets, Volokhov, Gud, Leşi, Galatenko, Fedorenko, Korito, Volkov kardeşler, Lapot, Kudlati, Stupitsin, Soroka ve daha birçoğu böyle ayrıldı aramızdan.

Koval'la anlaşarak bazılarını Toplulukta aylığa bağladık, böylece Topluluğu lidersiz bırakmamış oluyorduk. *Rabfak*'a hazırlananların hepsini, güze kadar kalmaları için Zerjinski Topluluğuna aktardım. Panik yaratmamak için öğretim kadrosu daha bir süre Toplulukta kalacaktı. Yalnız Koval durmadı, son günü beklemeden köyüne döndü.

Bu dönemde üzerime yağdırılan tüm ödüller arasında hiç beklemediğim bir değerli ödül vardı: Dört yüz kişilik yaşayan bir Topluluğun kolay kolay yok edilemeyeceğini öğrenmiş bulunuyordum. Aramızdan ayrılanların yerine hemen yenileri geldi, kendilerinden önce gelenler kadar canlı, akıllı iyimser çocuklardı hepsi. Topluluk üyelerinin oluşturduğu saflar, savaşmakta olan asker safları gibi sıklaştı. Topluluk, değil ölmek istemek, bunu aklının ucundan bile geçirmeye niyetli değildi. Doyasıya yaşadı Topluluk, dümdüz rayları üzerinde hızla ilerleyerek, Aleksi Maksimoviç'i karşılamaya vargücüyle ve en sıcak duygularla hazırlanarak sürdürdü yaşantısını.

Günler geçiyordu. Ah, ne mutlu günlerdi onlar. Günlerimiz çiçekler gibi çalışmayla açılıyordu, gülümsemelerle, geleceğin ne getireceğini bilmenin rahatlığıyla, sıcak, dostça sözlerle başlıyordu. Yapacağımız işler, bir gökkuşağı gibi uzanıyordu önümüzde, düşlerimiz, fener lambası gibi gökleri tarıyordu.

Her zamanki gibi inançlı, sevinçli günler, bizi bayramımıza, tarihimizin en büyük bayramına yaklaştırıyordu.

Sonunda o gün geldi.

Sabahın erken saatlerinde Topluluğun etrafı piknik yeri gibi kasaba halkı, otomobiller, yetkililer, büyük bir basın ordusu, fotoğrafçı ve sinemacılarla doldu. Binalar, bayrak ve çiçeklerle süslenmişti. Çocuklarımız, uçsuz bucaksız bir sıra oluşturdu. Aktör karayoluna bir atlı gönderildi, avluya onur kıtası yerleştirildi.

Uzun boylu büyük adam — Gorki, otomobilden indi, sağına soluna bakındı, titreyen parmaklarını o gür işçi bıyığında gezdirdi ve gülümsedi. Heyecanlandığı belli oluyordu, bu bilge yüzlü, dost gözlü adam, duy-

"Merhaba!" dedi. "Sizin çocuklarınız bunlar mı? Evet! Haydi, gidelim öyleyse!"

Sancak selamı, çocukların havada rüzgar gibi ıslık çalan elleri, ışıltılı gözleri, açık yürekleri... Bütün bunlar, konuğumuzun önüne halı gibi serildi birden.

Gorki, safları dolaşmaya başladı....

SONDEYİŞ

Aradan yedi yıl geçti. Bu anlattıklarımın hepsi tarih oldu şimdi.

Gorki'yi götüren trenin kalktığı günü dün gibi anımsarım hâlâ. Duygularımız ve düşüncelerimiz treni izlemekteydi, çocukların gözleri, daha hâlâ ayrılış sözlerinin sıcaklığıyla parıldıyordu ve şimdi küçük bir iş beni beklemekteydi. Gorki'liler ve Zerjinski'liler platform boyunca sıra olmuşlardı, iki bandonun borazanları, ve sancakların tepelikleri pırıl pırıl palıyordu. Rizhov'a giden banliyö treni karşı platformdan hareket etmek üzereydi. Jurbin bana geldi:

"Gorki'liler trene binebilir mi?

— Evet."

Çocuklar yanımdan koşarak trene doğru gittiler, pirinç çalgı aletleri yanımdan geçti, ipek işlemeli eski flamamız yanımdan geçti. Bir de baktım, trenin tüm pencerelerinden küme küme kızlı erkekli çocuk sarkıyor. Gözlerim kısıp bana baktılar, seslendiler:

"Anton Semyonoviç, bizim vagona gelin!

— Gelmiyor musunuz? Zerjinski'ye mi gidiyorsunuz?

— Yarın bize, Topluluğa geleceksiniz, değil mi?"

O zamanlar güçlüydüm. Küçüklere gülümsedim. Jurbin yanıma geldiğinde, "izin"e ayrılmam nedeniyle Topluluk müdürlüğünün kendi yönetimine verildiğini bildiren kâğıdı uzattım.

Jurbin kâğıda boş gözlerle baktı.

"Yani her şey bitti mi?

— Evet, dedim.

— Ama... nasıl..." diye söze başladı Jurbin ama görevlinin kulakları sağır eden düdüğü, gerisini getirmesine olanak tanımadı. Elden ne gelir gibilerden bir hareket yaptı, tren pencerelerine arkasını vere vere yürüdü.

Banliyö treni hareket etti. Salkım salkım çocuk, bir bayram yaşıyormuşum gibi önümden geçti. "Hoşçakal!" diye seslendiler bana, ikişer parmakla da şapkalarını kaldırarak şaka yollu selamladılar beni. Son pencerede Korotkov vardı. suskun bir gülümsemeyle elini şapkasına götürerek selam verdi.

İstasyon meydanına gittim. Zerjinski'liler sıra olmuş beni bekliyorlardı. yürüyün diye işaret ettim, kenti geçerek Topluluğa doğru yürümeye başladık.

Kuryaj'a bir daha hiç ayak basmadım.

* * *

O günden bu yana yedi uzun yıl geçti; bu süre, yedi çarlık yılından çok daha uzun bir süreydi. Bu dönemde insanlarımızda yepyeni adeleler gelişti, ve yeni aydınlarımız ortaya çıktı.

Benim Gorki'lilerim de büyüdü, adam oldu ve ülkenin dört bir yanına öyle bir dağıldılar ki, şimdi ben bile onları —imgelemimde de olsa— bir araya toplamakta güçlük çekerim. Türkmenistan'da, büyük bir yapım projesini üstlenmiş bulunan mühendis Zadorov'u bulmak olanaksız; Özel Uzak Doğu Ordusunda doktorluk yapan Verşnev'i de, Yaroslavl'da doktorluk yapan Burun'u da çağırıp konuşamam. Nisinov'la Zoren bile, o ufaklıklar bile kanatlarını hışırdata hışırdata uçtular yanımdan ama bu kanatlar artık eğitbilimsel hoşgörümün, taze filizleri değil, uçakların çelik kanatları artık. Şelaputin de pilot olacağım diye tutturduğunda haksız değilmiş. Şimdi Kuzey Buz Denizinde gemici olan ağabeyinin izinden yürümek istemeyen Şurka Jeveli de pilot oldu.

Zaman zaman beş dakikalığına Topluluğa uğrayan dostlarım soruyorlar:

"Sokak çocukları arasında çok yetenekli olanlar varmış diyorlar, yaratıcı çocuklar yani... Yazar, ya da sanatçı çıktı mı?"

Elbette yazarlar vardı aramızda, sanatçılar da vardı, onlarsız bir Topluluğu nasıl yaşatabilirdik, duvar gazetemizi nasıl çıkarabilirdik onlarsız? Ama burada üzülerek itiraf etmeliyim ki, Gorki'lilerden yazar çıkmadı, sanatçı çıkmadı; bunun nedeni, yeterince yeteneğe sahip olmamaları değildi, başka nedenler vardı — yaşam ve günlük sorunlar onların ortaya çıkmasına engel oldu.

Karabanov hiçbir zaman bir tarımbilimci olmadı. *Rabfak*'ın tarım bölümünden diploma aldı gerçi ama yüksek tahsil yapmadı. Bir gün bana içtenlikle şu sözleri söyledi:

"Mısır yetiştirip de ne olacak! Bu ufaklıklar olmazsa yaşayamam ben! Öyle çok ufaklık başıboş dolaşıyor ki ortalıkta! Sığınacak kanat arayan öyle çok çocuk var ki! Siz bu işe baş koydunuzsa Anton Semyonoviç, ben de koyarım, diyorum."

Böylece Semyon Karabanov toplumsal eğitim yolunu seçti; Semyon'un payına düşen çocukların, bu savaşıma baş koyan çoğununkine göre çok daha çetin olmasına karşın, o yoldan ayrılmadı. Semyon, "Çernigov'un kızı"yla evlendi, üç yaşında, tıpkı anası gibi kara gözlü, babası gibi tutkulu bir oğlu vardı. Güzel bir günde, Semyon'un öğrencilerinden biri doğradı yavruyu. "Sorunlu Çocuklar" yuvasına gönderilmiş ve bu türden birkaç cinayet daha işlemiş hasta bir insanoğlu öldürdü onu. Bu olaydan sonra bile cephemizi terk etmedi Semyon, yıkılmadı. Ne sövdü, ne söylendi. Üzüntüden çok şaşkınlık dolu birkaç satır göndermekle yetindi bana.

Matyev Belukhin yüksek tahsil yapmadı. Bir gün ondan da bir mektup aldım:

Mahsus gitmedim üniversiteye Anton Semyonoviç, size de bu konuda tek söz etmemiştim, bağışlayın beni lütfen, ama yüreğim asker olma isteğiyle çarparken gidip de mühendis olamazdım, iyi bir mühendis yani... Süvari okuluna girdim. Biliyorum, Rabfak*'tan ayrılmakla eşeklik ettim. Yanlıştı, biliyorum. Ama ne olur, bana bir mektup yazın, çünkü içim hiç rahat değil!*

Belukhin gibilerin "içi rahat" etmediği sürece umut var demektir. Ve süvari birliklerinde Belukhin gibi komutanlar olduğu sürece yaşamın uzun ömürlü olması umudu vardır. Matvey, uzun boylu, güçlü dolgun bir erkek olarak, bir "mamul madde" olarak yeni bir üniformasıyla geldiğinde bu yoldaki inancım daha da güçlendi.

Matvey gibi başkaları da geldi; onları büyümüş birer adam olarak görmek her seferinde şaşkına çevirdi beni. Osadçi teknisyen, Mişa Ovçarenko şoför olmuştu; Oleg Ognev Hazar Denizi ötesindeki toprakların işlenmesi işini üstlenmişti. Marusya Levçenko öğretmendi,

Soroko, vatmanlık yapıyordu. Volokhov elektrikçi, Korito çilingir, Fedorenko makina ve traktör fabrikasında usta olmuştu; Alyoşa Volkov, Denis Kudlati, Jorka Volkov ve Mark Scheinhaus da geldiler — bunlar, politikaya atılmışlardı. Daha birçokları geldi...

Ama yedi yıl içinde pek çoğunun izini yitirdim. Anton, atlar dünyasında bir yerlerde yitti, sesi sedası çıkmıyor; sonsuz bir yaşama sevinciyle dolu yerinde durmaz Lapot'tan da haber yok, iyi ayakkabılar yapan Gud'dan da ses çıkmadı, inşaat mühendisi Taranets'den de. Bunu tasa etmiyorum kendime, bu çocuklar beni aramadıkları için gücenmiş, onları defterden silmiş de değilim. Yaşamımız ağzına dek dolu, herkesten ana babaların ve eğitbilimcilerin kaprislerini anımsamasını bekleyemeyiz. Yani kısacası, çocuklarımın hepsini bir araya getirmek, "teknik açıdan" olanaksız şimdi. Yalnızca Gorki Topluluğundan bu sayfalarda adı anılmamış, ama tıpkı ötekiler kadar canlı, onlar kadar bana yakın ve onlar kadar değerli nice erkek ve kız yetişti. Gorki Topluluğunun ölümünden bu yana yedi yıl geçti; bütün bu yıllar, genç safların durmadan büyümesiyle, savaşımlarla, yenilgi ve utkularla, o bildik gözlerin saçtığı ışıklarla, bildik gülümsemelerin dudaklarda oynaşmasıyla doluydu.

Zerjinski Topluluğu bugün hâlâ doludizgin yaşamakta; onların yaşamı üzerine on bin "destan" yazılabilir.

Karlı bir kış gününde, Zerjinski Topluluğunun güzel odalarına yalnızca elli Gorki'li delikanlı gelmişti, ama dağarcıkları bir yığın buluş, gelenek, yenilikle doluydu, çeşit çeşit bir arada yaşama tekniği, yoksulluktan kurtulmuş insanın tomurcuklanmaya yüz tutmuş becerileriyle doluydu. Yeni eğitbilimcilerle çevrilmiş ve her gün onların enerji, kültür ve yetenekleriyle beslenen bu sağlıklı topraklarda, Topluluk büsbütün güzelleşti, gerçek bir emek zenginliği, yüksek bir kültür yeşerdi — üstelik, "insanoğlunun yeniden yaratılması" diye dile getirilen saçma sorunu ağzına alan da olmadı.

Zerjinski Topluluğunda geçen yedi yılda savaşımlarla, yoğun çabalarla doluydu.

Solomon Borisoviç'in ahşap işlikleri çoktan unutulmuş, yıkılmış, sobalarda yakılmıştı. Solomon Borisoviç'in yerini, şimdi bir yığın genç mühendis aldı.

1931 yılında, Topluluk üyeleri ilk fabrikalarını kurdular. Bir elektrik aletleri fabrikasıydı bu. Işıklı, büyük bir mekanda, resimler ve çiçeklerle

süslü sıra sıra tezgah, kurnaz kurnaz göz kırptı bize. Artık Topluluk üyelerinin elinden kısa pantolon çıkmıyor, ya da sandalye ayağı, karyola çıkmıyor, yüz parçadan yapılmış "yüksek matematik" kokan çeşitli aletler üretiyor elleri şimdi.

Topluluktaki herkes, tıpkı yıllar önce bize pancarların, Simmenthal ineklerin, domuzumuz Vasili Vassilyeviç'in ve de atımız Çapkın'ın duyurduğu heyecanı, şimdi yüksek matematiğe gösteriyor.

O büyük "Zerjinski matkabı" montaj atelyesinden çıkıp da kontrol masasına konduğunda, ve de çoktan büyümüş olan Vaska Alekseyev, matkaba elektrik verdiğinde, mühendislerin, Topluluk üyelerinin ve işçilerin omuzlarında yükselen bir yığın baş, merakla eğilmiş, makinanın homurtularına kulak kesilmişti.

Baş mühendis Gorbunov öfkeyle, "Kıvılcım saçıyor! diye haykırdı.

— Allah kahretsin! Kıvılcım saçıyor!" dedi Vaska.

Öfkelerini gizleme çabası içinde gülümseyerek montaj atelyesine götürdüler matkabı, parçalarına ayırdılar, kontrol ettiler, yüksek matematiğin tüm kurallarını uyguladılar, ozalit kopyalarını üç gün sabahtan akşama dek hışırdattılar. Pergeller ozalitler üzerinde gezindi durdu, hassas "Kellenberger" frezeler, parçalardaki ellide bir santimlik fazlalığı aldı, çocukların hassas parmakları en ince ayrıntıları bir araya getirdi, hassas yürekleri, kalite kontrolun sonucunu heyecanla beklemeye başladı.

Üç gün sonra "Zerjinski matkabı" ikinci kez kontrol masasına yatırıldı, bir kez daha kafalar üzerine eğildi ve bir kez daha baş mühendis Gorbunov'dan üzgün bir haykırış duyuldu:

"Kıvılcım saçıyor!

— Kıvılcım saçıyor hayvan! diye yankıdı Vaska Alekseyev.

— Ama 'Amerikalı' kıvılcım saçmıyordu, dedi Gorbunov gizlenmemiş bir kıskançlıkla.

— Pekâlâ saçıyordu, dedi ordan Vaska.

— Hayır, saçmıyordu, dedi, bir başka mühendis.

— Pekâlâ kıvılcım saçıyordu!" diye haykırdı çocuklar bir ağızdan. Kime öfkeleneceklerini bilmiyorlardı. Kendilerine mi kızsınlardı, tezgahlara mı, kalitesinden emin olmadıkları Dört Numara çeliğe mi kızsınlardı, ateşleme bobinini saran kızlara mı yoksa mühendis Gor-

Kalabalık arasında parmaklarının ucunda yükselmiş duran ve çilli suratını tümüyle sergileyen Timka Odaryuk kızardı, gözlerini yere indirdi:

"Amerikan matkap da aynı böyle kıvılcım saçıyordu.

— Nerden biliyorsun?

— Çalıştırılınca kıvılcım saçtı, hatırlıyorum. Bizim vantilatörden dolayı kıvılcım saçmak zorunda çünkü."

Kimse Timka'ya inanmadı, matkap bir kez daha geri gitti, bir kez daha beyinler, tezgahlar, sinirler seferber oldu. Topluluğun hararet hayli yükselmişti, kaygı, yatakhanelere, sınıflara ve tüm bölümlere yayıldı.

Birkaç kişi Odaryuk'u desteklemeye başladı.

"Bizimkiler sinirleniyor, çünkü bu bizim ilk ürünümüz. Ama 'Amerikalı' daha da beter kıvılcım saçmıştı.

— Hayır saçmadı!

— Evet saçtı!

— Hayır, yanılıyorsunuz!"

Sonunda sinirlerimiz bozuldu, Moskova'ya başvurduk, büyüklerimizin önünde eğildik:

"Bize bir 'Black and Decker' gönderin!"

Gönderdiler.

"Amerikalı" Topluluğa getirildi, kalite kontrol masasına konuldu. Şimdi çok daha fazla kafa masaya eğilmiş bulunuyordu, üç yüz topluluk üyesinin merakı havayı bile sarmıştı. Yüzü kül gibi olan Vaska elektrik verdi, mühendisler soluklarını tuttular ve makinanın homurtuları arasında Odaryuk'un haykırışı duyuldu:

"Ben size demedim mi!.."

Herkes derin bir soluk aldı, yer yerinden oynadı, kaygılı bakışların yerini utkulu gülüşler aldı.

"Timka haklıymış."

O günleri çoktan unuttuk, çünkü çoktandır, günde elli matkap üretmekteyiz ve çoktandır kıvılcım saçmayı bıraktı ürünlerimiz; yanlış anlaşılmasın, Timka doğru söylüyordu gerçi ama bir doğru daha vardı, o da baş mühendis Gorbunov'la yüksek matematiğin kararıydı:

"Ateş saçmamalı!"

Bütün bunlar unutuldu; çünkü yeni kaygılar, yeni konular yığıldı önümüze.

1932 yılında Toplulukta, "Leica üreteceğiz," dendi.

Bunu söyleyen ne bir mühendisti, ne optik cam üreticisi, ne de bir fotoğrafçı — yalnızca bir işçiydi. Daha başka işçiler de "Toplulukta Leica yapılsın!" dediler.

Bu kez çocuklar son derece sakin karşıladı öneriyi.

"Leica mı dediniz? Elbette, sevinerek yaparız!"

Ama bu öneriyi başka sözlerle yanıtlayanlar, yüzlerce mühendis, optik alet teknisyenleri de vardı:

"Leica mı? Çıldırdınız mı siz! Ha-hah!"

Yeni bir savaşım başladı. O dönemde yapılmakta olan pek çok işten biri daha, son derece karmaşık bir girişim daha yapıldı. Bu savaşımda her türden duygu çarpışıyordu, düşgüçleri uçuşuyordu, uçaklarda uçmak da vardı bu savaşımda, ozalit kopyalar, deneyler, laboratuvarlarda derin sessizlikler içinde gerçekleştirilen kuttörenler de, tuğla tozu da vardı işin içinde, bütün başarısızlıklara meydan okuyan çocukların saflarından, işliklere durmadan kararlı darbeler indiriliyordu, saldırılar saldırıları izliyordu. Ve dört bir yanda, gene kuşkulu göğüs geçirmeler duyuldu, gene gözlüklerin ardında alaylı göz kırpmalar görüldü.

"Leica? Çocuklar? Mikronla ölçülen mercekler? Hah-hah-ha!"

Ama beş yüz kız ve erkek, mikronlar dünyasına, hassas torna tezgahlarından örülü o ağın içine, toleranslar, kısaltmalar, optik hesaplar dünyasına çoktan girmiş bulunuyordu. Bu çocuklar, gülümseyerek başlarını eğiticilere çeviriyorlardı.

"Boş verin çocuklar!" diyordu onlar da. "Üzülmeyin!"

Işıl ışıl parlayan FED fabrikası çiçek yataklarının, asfalt yolların, çeşmelerin ortasında,Topluluğumuzda yükseldi. Geçen gün çocuklar, Halk Komiserliğinin masasına on beşinci FED fotoğraf makinasını, o eşsiz, güzel aleti koydular.

Pek çok şey oldu, ve pek çok şey unutuldu. İlkel kabadayılıklar, hırsız argoları ve çekilen çileler, hep geçmişte kaldı. Topluluğun *Rabfak*'ı her bahar bir sürü öğrenci gönderiyor daha üst eğitim kurumlarına, yakında bu üniversitelerden birer mühendis, doktor, tarihçi, yerbilimci, havacı, gemici, radyo operatörü, eğitbilimci, müzikçi, aktör ve şarkıcı olarak

çıkacaklar. Her yaz bu yeni aydınlar işçi kardeşlerini — tornacıları, frezecileri, kalıpçıları görmeye gelirler, büyük bir yürüyüş yaparız sonra. Yıllık yaz yürüyüşü bir gelenek haline geldi. Topluluk üyeleri eskisi gibi altışar sıra olmuş, önlerine bandoyu katmış olarak binlerce kilometre yol katettiler. Volga yöresinde de yürüdüler, Kırım'da, Kafkaslarda da yürüdüler, Moskova'ya, Odesa'ya, Azak kıyılarına da gittiler.

Toplulukta, yazları bütün çocuklar bir araya geldiğinde, yaşam "kıvılcımlar saçtığında", Topluluk üyelerinin günlük işleri tıkır tıkır yürürken, arada bir yuvarlak kafalı, şimşek bakışlı bir delikanlı bir revaka fırlamakta, borazanını göklere doğrultmakta ve kısa bir Komutanlar Kurulu toplantısı çağrısı yapmaktadır. Ve tıpkı eski günlerde olduğu gibi komutanlar kapı ağızlarını tıkamış meraklıların bakışları altında, yerlere oturmuş ufaklıkların karşısında duvar dibinde sıra olmaktadırlar. Ve gene eskisi gibi ciddi ve gür bir sesle, Komutanlar Kurulu başkanı, günün sanığına haykırmaktadır:

"Odanın ortasına geç! Hazrol dur ve konuş!"

Ve tıpkı eski günlerde olduğu gibi çeşitli olaylar çıkmakta, öfkeler kabarmakta, ve bir arı kovanı gibi vızır vızır işleyen Topluluk, kendisini tehlikelere atmaktadır. Ve eğitbilim ilmi, tıpkı eskisi gibi güç ve karmaşık olma niteliğini korumaktadır.

Bununla birlikte, şimdi artık her şey daha kolay! Gorki'ye gittiğim ilk gün yaşadığım güçsüzlükler, beceriksizlikler çook, çok gerilerde kaldı, şimdi o dönemi, bir stereoskopun küçük merceklerinden görülen minicik bir resim gibi anımsıyorum. Evet, şimdi her şey daha kolay. Yeni eğitbilimsel çalışmalar yapılmakta ve böylece zavallı, mutsuz çocuklukların barındığı son noktalara, ezici darbeler indirilmekte.

Belki de yakında, insanlar "eğitim destanları" yazmayı bırakacak ve *Gerçekçi Eğitim Yöntemleri* adında yalın, ders kitabı gibi bir şey kaleme alacaklar.

Harkov, 1925-1935

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

Mutluluk 5
Otçenaş 18
Kişilik Çözümlemesi 32
Tiyatromuz 45
Kulak Eğitimi 63
Eros'un Okları 73
Taze Güç 85
Dokuzuncu ve Onuncu Müfrezeler 96
Dördüncü Özel Müfreze 105
Düğün 113
Ayrılmanın Acısı 130
Güz 139
Aşk Belası 156
"Mızıkçılık Yok" 163
Zor Günler 171
Zaporog Toprakları 178
Önemli Bir Karar 192
İsteklerimizi Kabul Ettiriyoruz 208

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çiviler 215
Öncü Müfreze 235
Kurşi Göçenekleri 256

İşler Yolunda 271
İdil 287
Beş Gün 301
Üç Yüz Yetmiş Üç B 320
Hopak 334
"Dönme" 353
Olimpos'un Eteklerinde 370
Hasat Bayramı 387
Yaşam Sürüp Gidiyor 410
"Yardım Edin Zavallıya" 427
Ödüller 442
Sondeyiş 461

ANTON S. MAKARENKO

Anton Makarenko, "yaşamımın yapıtı" diye nitelendirdiği *Yaşam Yolu*'nun birinci cildinde sokak çocuklarıyla çocuk suçluları bir araya getirerek onları yeni bir yaşam yoluna çıkarışının öyküsünü anlatıyordu.

Çeşitli ödüllerin yanı sıra "edebiyatın gelişmesi alanındaki başarılarından ötürü" de ödüllendirilen, yazdığı romanların tümü, Maksim Gorki'nin kendisini "coşkuyla" kutlamasına neden olan, eğitbilimsel görüş ve deneyimleriyle dünya çapında ün kazanan Makarenko, bu ikinci ciltte, belki de dünya tarihinde bir daha hiç yaşanmayacak, acı ve sevinçlerle dolu bir dönemi, insan olmanın tüm canlılığını, tüm karmaşıklığını, coşkularla, ödüllerle dolu bir savaşımı destanlaştırmaktadır.

Maksim Gorki yazarı şu sözlerle kutlamaktadır: *"Sevgili Anton Semyonoviç, kitabınızı sevinç ve coşkuyla okudum. Çocuklara karşı duyduğunuz sevgi ve sevecenlik, insan ruhunu ne denli iyi tanıdığınız, yapıtınızın her sayfasında görülmekte. Sizi bu kitabınızdan ötürü içtenlikle kutlarım"*

Louis Aragon'sa, *Yaşam Yolu*'yla ilgili duygularını şu sözlerle dile getiriyordu: *"Bugün, hiçbir dünya yazın tarihinin* Yaşam Yolu'*nu yokumsayabileceğini sanmıyorum. Çünkü bu, daha önce eşi görülmemiş bir kitaptır, yeni bir yazın türüdür. Giderek büyüyen etkisini ölçebilmek olanaksız olduğu gibi, onu parlak geleceğinden yoksun bırakmak da olanaksızdır."*

ISBN 975-388-094-4
9 789753 880947

KİTAP
29.00
KDV DAHİL